

NĀNĀRTHA-SAMGRAHA

नानार्थसंग्रहः

NĀNĀRTHA-SAMGRAHA

EDITED BY
ANUNDORAM BOROOAH
1884

PUBLICATION BOARD, ASSAM
GAUHATI-3
1969

© 1969 BY PUBLICATION BOARD, ASSAM

Reprinted and Published By
C P Saikia Secretary
Publication Board Assam Gauhati 3

First Published 1884
Reprint 1969

Printed By
S N Guha Ray at Sree Saraswati Press Limited
32 Acharya Prafulla Chandra Road Calcutta 9

CONTENTS

	PAGE
1. INTRODUCTION TO THIS EDITION	5
2. SHORT BIOGRAPHY OF ANUNDORAM BOROOAH ..	11
3. PREFACE	17
4. ABBREVIATIONS	53
5. KOSA ADDITIONS	54
6. TEXT OF NĀNĀRTHA-SAMGRAHA	1
7. NOTES .. . ;	4
8. APPENDIX I	
Appreciation of Anundoram Borooah	i
9. APPENDIX II	
Obituary Notices on Anundoram Borooah ..	vii

ANUNDORAM BOROOAH

INTRODUCTION TO THIS EDITION

Several factors have weighed with the Publication Board, Assam, in undertaking to reprint the priceless works of the great Sanskrit scholar, Anundoram Borooah, which were first published about a hundred years ago. Our prime consideration has been the fact that Anundoram Borooah belonged to that pioneering and noble band of Indian scholars who had addressed themselves to the task of rehabilitating the glory and greatness of the Sanskrit language, Sanskrit literature and Sanskrit education. Secondly, the brilliance and profundity of the commentaries and criticisms written by him on a number of important Sanskrit books are almost without parallel in the whole range of Sanskrit literature. Thirdly, by reprinting his works we aspire to rediscover for lovers of Sanskrit all over the world a find of literary treasures which is now almost forgotten. Finally, we do hope that our endeavour will enable present generations of Indians to become acquainted with the achievements of one of the most eminent scholars of Assam and of the country as a whole who died at the early age of thirty-nine.

People of today cannot but marvel at Anundoram Borooah's stupendous creative genius which found its fulfilment within the span of a short life and which refused to be bogged down in the day-to-day problems of administration that he had to tackle in the capacity of a high official in the civil service of the British Government. The short biography included in the book would help readers to have an idea of the richness and vitality of his wonderful mind. In those days few Indians could aspire to a fame that extended beyond the frontiers of the country, and this was true especially for a man belonging to this remote corner of India. But Anundoram's deep devotion to literature and his great erudition had won for him the appreciation and

admiration of scholars from all over the world. The truth of this is amply borne out by the tributes which are included in the appendix of this book. Anundoram was the first graduate from Assam and the first and the only member of Indian civil service from this State.

Anundoram Borooah's entire life was dedicated to literary pursuits. In fact, the story of his brief life may be said to be a story of the love and devotion which inspired his studies of Sanskrit literature. Only a few others can rival him in the zeal that he brought to bear upon his efforts to restore Sanskrit literature to its rightful pre-eminent position. The noble faith that informed his pursuit of Sanskrit literature is clearly expressed in the following words quoted from the book, *Mahāvīracharita*: "To me, Sanskrit is dearer than any other language. Its music has charms which no words can express. Its capability of representing every form of human thought in most appropriate language is probably not rivalled, certainly not surpassed, by any other language. Most touching scenes have been drawn in heart-rending words. Most noble images have been clothed in most sublime language. Most terrific pictures have been couched in terror-producing expressions; and among the foremost to elevate the language and enrich the literature of ancient India stands the name of our poet *Vaśyāvāk Kāśyapa Bhavabhūti Srikantha*. His plays have been all translated into English, two by more than one writer, and it can be confidently predicted that before another hundred years, they will be rendered into almost every language of civilized Europe. May we hope that with the diffusion of Sanskrit, he will be as appreciated in the furthest corners of the world as he is on the banks of the *Sipra* and near the ruins of *Vijayanagara*."

There is hardly any scope for adding to what Anundoram Borooah himself has said about this book in his illuminating and comprehensive preface. The study of vocabulary was one of the most important scholastic pursuits of the ancient Sanskritists, and the existence of a large number of lexicons and word-books

of the Sanskrit language leaves testimony to the keenness of their lexicographical zeal. A branch of lexicography which claimed their special attention was the study of homonyms or words with varied meanings and connotations. In fact, every compiler of a dictionary would append to his work a list of vocabulary with diverse meanings with numerous illustrative references to their usages.

Although these works were undoubtedly products of erudite labour, they suffered from certain limitations which often put learners of Sanskrit at a disadvantage in their effort to master the language. None of these lexicons merits the description of a comprehensive thesaurus of Sanskrit homonyms. Not all the words with various meanings were incorporated in the vocabulary lists. There were also differences between the lexicons with regard to the definitions as well as the number of definitions of certain words. Again, some lexicographers borrowed their definitions from earlier works and had merely reproduced them verbatim. Further, faulty and incompetent transcription sometimes resulted in serious errors leading to a great deal of confusion about the meaning of some words. The arrangement in the lexicons was also not uniform. In some the arrangement followed the alphabetical order; in others the words beginning with the last letter of the alphabet were taken up first.

Anundoram Borooah's Nānārtha-Samgraha seeks to eliminate these shortcomings of the earlier dictionaries. The arrangement strictly follows the alphabetical order. The different definitions of the same word given in dictionary, which appeared to him most appropriate and acceptable, have been put first followed, where necessary, by other meanings given by other authors. The meanings are illustrated by quotations from the original works and assigned to their authors. It is apparent that this work of comparing different lexicons in order to choose the most appropriate meanings must have demanded a great deal of strenuous intellectual and physical labour.

In compiling Nānārtha-Samgraha Borooah drew upon the works of seven different lexicographers. They are: Amarasimha,

Haheśwara, Hemachandra, Halāyudha, Puruṣottamadeva, Hārāvali and Medinikāra. Each of the twelve dictionaries prepared by these scholars forms the subject of a separate critical discussion in the preface to this book.

Borooah first started collecting materials for his book while he was in London. He studied all the ancient Sanskrit classics available in the India office, the British Museum and Bodleian, the Oxford University Library. Sometimes he even copied out the whole books for further study and research on his return to

achievements of Anundoram Borooah. In this connection, we refer to Dr. Bhuyan's memorable biography of Anundoram written in Assamese. The biographical sketch included in this book and the note on Anundoram in the Appendix have been re-produced from Dr. Bhuyan's book. We offer our grateful thanks to Srijuta Laksheswari Bhuyan, the wife of Dr. Bhuyan, and the publishers of the book, the Lawyer's Book Stall, Gauhati, for kindly permitting us to use the material.

With this enterprise will also remain associated the names of our Chief Minister, Sri Bimala Prasad Chaliha, and Sri Devkanta Borooah, the ex-Chairman of the Publication Board, Assam, who took a keen interest in the publication of the books by Anundoram Borooah.

Finally, a word of thanks is also due to Prof. Rajanikanta Dev Sarma, who carefully and conscientiously corrected the proofs, including errors of misprint of the original.

Gauhati-3
Assam
December 1, 1969

Chandra Prasad Saikia
Secretary
Publication Board, Assam

SHORT BIOGRAPHY OF ANUNDORAM BOROOAH

Introductory The latter half of the nineteenth century witnessed a glorious band of workers in the field of Sanskrit research in India. This gifted brotherhood included among its members the late Sri R. C. Dutta, Raja Rajendralal Mitra, Swami Dayananda Saraswati, Pandit Indrajit Bhavani, Sir Ramkrishna Gopal Bhandarkar and Sri Anundoram Borooah. The last, by dint of his earnestness of purpose and his life long devotion to the cause of Sanskrit scholarship, has won an imperishable name in the annals of Indian Sanskrit research. Thirty five or forty years ago no Indian *savant's* name had excited greater admiration and applause than Sri Borooah's, and this feeling was rightly echoed in the *Lahore Tribune* of those days,—‘Sri Borooah's Sanskrit scholarship is as profound and accurate as it is extensive. We are proud of him as a nation, and we earnestly hope that our brightest youths may follow his noble though very arduous path.’

Sri Borooah was a member of the Indian Civil Service, and was for some years in charge of a heavy district in Bengal. The scope of his work and the range of his scholastic investigations which he strenuously carried on in the midst of his busy official duties show him, to quote Prof Cecil Bendall's words in the *Trubner's Record*, 1889, “to have been a kindred spirit with administrators like Colebrooke and Burnell among the illustrious dead, and the small band of living workers like Grierson, Fleet and R. C. Temple.”

Sri Borooah is a fine flower of western culture. The profound erudition of the oriental scholar combined with the critical spirit of the west imparted to Sri Borooah's works a peculiar value and lustre. As the greatest intellectual representative of the “benighted province of Assam”, Sri Borooah is the glory of the Assamese, and Assam has not produced a greater man during the space of ninety-five years that she has come under British rule. His name has been an example and an inspiration to thousands of the youths of Assam.

Life Sri Anundoram Borooah B.A., I.C.S., Barrister at-Law, was born in May, 1850, at North Gauhati in the district of Kamrup, Assam. This Kamrup forms at present only a fragment of the greater Kamrupa Empire of yore, hallowed by the names of Narakusur, Bhagadatta, Bana, Bhaskara-Varma, Narantaran, Pratap Singha Swargadeo and Rudra Singha Swargadeo among her kings, Jongal Balahu, Gilaru and Lachut Phukon among her heroes and soliders, Usha, Rukmini, Behula, Joymati and Phuleswari Barkuanti among her women, Dak, Sankar Deva, Madhava Deva, Purusottam Vidyabagis and Anundoram Dhekial Phukon among her saints and litterateurs, and Momai Tamooli Barborooah and Rajmantri Purnananda Buragohain among her ministers and statesmen. Anundoram belonged to the well known Majindar Borooah family of Assam. His father,

an Assamese gentleman of the older type, was for some years a *Sadar Amin*, a post equivalent to modern Deputy Magistrateship

Through the efforts of his learned father Anundoram was initiated into the vast potentialities of the *Devā Bhasha* even during his childhood. With the help of an erudite Sanskrit Pandit who was appointed to teach him Sanskrit, Anundoram mastered and got by heart the whole of the immortal lexicon *Amarkosh* before he was fourteen, at which age he also passed the Entrance Examination of the Calcutta University. He read for the first Arts Examination in the Presidency College of Calcutta and there he had as his teachers the great educationists, Mahamahopadhyaya Mohies Chandra Nyayaratna, C I E in Sanskrit and Sir (then Sri) Gurudas Banerji in Mathematics. Sri Borooah had as his classmates the late Sri R. C. Dutt I C S, Sri B. L. Gupta I C S, and Sri Kartick Chandra Mitra M A, P R S and as his contemporary college friends the Right Honourable Sri Syed Amir Ali P C, Sir Surendranath Banerji Kt, and the poet Babu Nabin Chandra Sen. Sir Gurudas Banerji has once fittingly remarked,—

The First year Class of the Presidency College of 1865 was a splendid one containing many very brilliant students, and Mr Borooah was unquestionably the brightest of this bright band of young students."

Anundoram stood sixth in the First Class in the F A Examination held in December 1866, securing the Duff scholarship in Mathematics and in January 1869 he stood third in the First Class in the B A Examination of the Calcutta University. Emulated by the noble example of the glorious trio Sri Surendranath Banerji, Sri Beharilal Gupta and Sri Ramesh Chandra Dutt who had left for England a few months ago, Sri Borooah made up his mind to proceed to England, and sat in the competitive examination for the State Scholarship tenable in England. The Syndicate of the Calcutta University in their sitting of the 29th January, 1869, elected Sri Borooah to the scholarship. Besides the state scholarship, Sri Borooah won by open competition the Gilchrist Scholarship as well, and the total value of these stipends amounted to £300/ a year.

Sri Borooah proceeded to England in the spring of 1869 with Sri H. Woodrow M A, sometime D P I of Bengal, who had taken a kindly interest in this young prodigy from Assam, and had introduced him to Lord Mayo, the then Viceroy and Governor General of India. Sri Borooah joined one of the Civil Service coaching institutions in London, studied Science in the London University and Law in the Middle Temple. His aptitude for scientific study was so great that Dr. Carpenter, Professor of Zoology in the London University and Principal of the University College, London, once remarked, —' Mr Borooah was the most inquisitive student that I have ever come across.' Sri Borooah passed the I C S Examination in 1870, was called to the Bar in the subsequent year, and is said to have passed also the B Sc. Examination of the London University. He stood high in Mathematics in the Civil Service Examination. During his stay in England Sri Borooah contracted intimacy with the late Sir Taraknath Palit Kt, D L (then Mr)

and it ceased only with the death of Sri Borooah. It may be noted here that Sri Borooah was the first Assamese graduate, the first Assamese Barrister and the first Assamese Civilian, and that up to the present time no other Assamese has been successful in the open competition for the I.C.S.

Sri Borooah returned to India in the autumn of 1872, and was appointed Assistant Commissioner of the Sibsagar District in his own province, Assam. After a year of service in Assam Sri Borooah secured transfer to Bengal where he passed the remaining years of his life. His short stay in Sibsagar was marked by his scholastic habits, and his independence of attitude for which he had occasional misunderstanding with his superiors. His usual dress was the old fashioned aristocratic *chouga* and *chapkan* and he used to have a book by his side even in the court which he read in the intervals of his magisterial functions.

Sri Borooah served as an Assistant Magistrate in several places in Bengal, and when after a prolonged agitation which had as its great patron and supporter Sir William Hunter, Indian Civilian, were first entrusted with the charge of districts, Sri Borooah and Sri R. C. Dutt were eventually appointed District Magistrates and Collectors. And as it is always the case, when Indians are given fair opportunities to prove their mettle they respond magnificently, Sri Borooah and Sri Dutt discharged their duties without any hitch or trouble, and thereby paved the path for the Indians in securing the highest responsible posts under the Government.

Sri Borooah did not allow his literary zeal to be damped by the heavy responsibilities of a Magistrate's duties, there issued forth from his pen every year books after books, lexicons, grammars, editions of old Sanskrit texts and compilations from old Sanskrit authors. In 1881, Sri Borooah projected the compilation of a comprehensive Grammar of the Sanskrit Language in twelve volumes, on one thousand pages each, and to be able to consult the oriental books and manuscripts of the British Museum, London he took two years furlough from November 1881, and sailed for England. He carried on his investigations in England, and in this undertaking his great helpers were Prof. Cecil Bendall, the Keeper of Oriental Books in the British Museum, Sri Nicholson, the Bodleian Librarian at Oxford, and Dr. Reinhold Rost, the learned Librarian of the India Office. After collecting sufficient materials Sri Borooah returned to India in October 1883.

In 1885 Sri Borooah was appointed Fellow of the Calcutta University, and was attached to the Faculty of Arts. Two years after he was placed for the second time in charge of the Noakhali District in Bengal, and there by his learning, benevolence, sympathetic treatment of the people, and various acts of public utility Sri Borooah won the heart of the people. Schools and markets were established in Sri Borooah's name, and tanks were dug in the interior parts of Bengal and named after him. The learned *Burra Saheb* of Noakhali used to place at his gate always a man with a few baskets of rice, and any beggar would have his share at any hour of the day. When Sri Borooah went out to the *Mofussil* he had with him an additional cart loaded

with provisions and food which he distributed among the needy folks as they clustered round to catch a glimpse of the Indian magistrate. All these sounds romantic and legendary, but it was for this reason that Sri Borooah's name had spread an irresistible charm over the hearts of the people of Bengal. Sri Borooah helped many poor students with books and money, and educated a meritorious Bengali student even in England. He had a staff of erudite Sanskrit *Pundits* whom he paid handsomely. This learned *congerie* of orthodox *Pundits* helped Sri Borooah in the Mechanical portions of his literary endeavours. As an official too he won the trust and confidence of the Government.

In the winter of 1888 Sri Borooah became ill. A sudden attack of paralysis, aggravated by an ill advised sea bath disabled him, and he took leave for three months. He went to Calcutta, lived at the Ballygunge residence of his old friend Sir Taraknath Palit and placed himself under the treatment of the best allopathic, homeopathic and *Ayurvedic* physicians of the day. But even their united efforts failed to cure that fell disease. Sri Borooah passed away in the afternoon of the 19th January 1889.

Literary Works. Sri Borooah's literary career spread over a period of twelve years only, and considering the shortness of the period the character of his productions both in their qualitative and quantitative aspects was simply marvellous. His *English Sanskrit Dictionary* appeared in three volumes between 1877 and 1880 and for many years it was the only work of its kind written by an Indian. On the completion of this *magnum opus* Sri Borooah was congratulated from all quarters including among them the illustrious names of Lord Northbrooke, Governor General of India and Prof. I. Max Muller. To the second and third volumes of his Dictionary Sri Borooah prefixed two other original and useful works, viz. his *Higher Sanskrit Grammar* and *Ancient Geography of India* respectively.

This was followed by an edition of Bhavabhūti's *Mahatiracharitam* with Sri Borooah's lucid commentary in Sanskrit called *Janakiramabhāṣya* after his beloved brother Janakiram Borooah. Sri Borooah's next literary ventures were first a critical dissertation named, *Bhavabhūti and his place in Sanskrit literature*, which contained an exhaustive treatment of the *Romantic drama* besides Bhavabhūti and his age, and secondly, *A Companion to the Sanskrit-reading under graduates of the Calcutta University*, being a few notes on the Sanskrit texts selected for the F. A. and B. A. Examinations. Small though in bulk the latter books are an important contribution to Sanskrit scholarship. Sri Borooah's comments were suggestive rather than detailed.

The next literary enterprise of Sri Borooah was, to quote Mr. R. C. Dutt's word—a Sanskrit grammar of formidable size and erudition. In 1881, Sri Borooah projected the compilation of *A Comprehensive Grammar of the Sanskrit Language, Critical, Analytical and Historical* in twelve volumes of one thousand pages each. Its object as described by Sri Borooah in a prospectus which was circulated among his friends, and lovers and promoters of Sanskrit culture—'was to simplify the rules of grammar as far as possible, to examine their historical growth and illustrate them fully from the existing

literature, both ancient and modern, and to offer a complete commentary on all the Vedas. The first volume of the series, which was on Sanskrit Prosody, came out in 1882 under the somewhat eccentric title of Volume X. The next volume was on Letters and their changes, *Nanartha-Samgraha*, which came out in 1884 as Volume III of the series. The learned world was startled at the encyclopaedic character of Sri Borooah's great undertaking. Professor Max Muller wrote to Sri Borooah from Oxford,—“I confess I felt almost overwhelmed by the grandeur of it, but if only you carry out some portion of it, you will have done a very useful work.... It is a great undertaking and will require for its completion a long life, a long purse and long patience.”

Sri Borooah did not live to complete this great literary project. The remaining years of his life were spent in publishing scholarly editions of *Sarasvatikanthabharanam*, Amara's *Namalinganusasanam* with the commentary of Kiroswami, *Dhatukosh* and *Dhatuvrttisara*.

Besides these Sanskrit works, Sri Borooah had arranged to compile a Dialectal Dictionary of the Bengali language, and had for this purpose negotiated with the Government of Bengal for its help and co-operation.

Sri Borooah was a Sanskrit poet of no mean order. In his edition of *Mahaurā-charitam* he had added towards the end of each Act a few autobiographical verses in Sanskrit. These scattered lines, and his *Invocation* to the Sanskrit Muse prefixed to the second volume of his Dictionary, show how this eminent Indian Sanskritist had assimilated the rhythm and melody of the language of his forefathers.

Conclusion. Sri Borooah's useful career was cut short by his untimely death; but his indefatigable exertions on behalf of Sanskrit learning will always be an example to the rising generations of India. His earnestness of purpose is best manifested in his confirmed bachelorhood. As a member of the Indian Civil Service, enjoying the highest emoluments and honour open to an Indian, Sri Borooah could have lived a life of ease and comfort. But Sri Borooah whose love of Sanskrit did not allow him to share his heart with any earthly object preferred to remain a bachelor; and when he was pressed by any friend to marry he would simply point to the vast array of books in his magnificent library and say,—“This is the darling of my life demanding from me my best energy and attention.”

To Sri Borooah “Sanskrit is dearer than any other language. Its music has charms which no words can express. Its capability of representing every form of human thought in most appropriate language is probably not rivalled, certainly not surpassed by any other language.” Sri Borooah always regretted that “Sanskrit research seemed yet to attract very few scholars,” and he hoped “that the day is not distant when our countrymen will care more for our home literature than they do now for Shakespeare and Bacon, for Addison and Johnson.”

Sri Borooah's broader outlook, his intense love of Sanskrit, and his realisation of the glorious past and the present decadence of the *Draṇi-Bhāṣā*

led him to neglect the more immediate demand of his own mother language and literature, viz Assamese, which could not well afford to spare a man of genius of Sri Borooah's calibre from its service, but on the other hand, it freed him from the provincial patriotism which sometime forces people to lose sight of the greater demands of our common mother India. Sri Borooah used to say when any of his zealous countrymen tried to impress upon his mind the necessity of diverting his literary activities towards the cause of Assamese language and literature,—“whatever I do for our common mother India will be shared in due course by my own Assamese fellow-countrymen who form an essential factor of the greater Indian brotherhood.”

Sri Borooah's passionate devotion to the cause of Sanskrit learning displaced all other ties from his mind. He was extremely reserved and uncommunicative, and did not like to court ephemeral glory and reputation by playing to the gallery, or by making speeches at the slightest provocation. As a silent and unpretentious worker, who maintained the lofty tenure of his mind and the steadfastness of his purpose in the midst of the career, Sri Borooah occupies a place of honour in the rank of the selfless servants of India. What he could do had he not died at the age of thirty-nine reminds us of the measureless potentialities of the glorious ‘might have-beens’ of the world of which Sri Borooah is a remarkable example.

Here we cannot resist the temptation of quoting the beautiful words of Sri Borooah's great contemporary, Sri Bolinarayan Borah—one of the pioneer Indian Civil Engineers from Cooper's Hill, England,—“Sri Borooah's singleness of purpose was his great characteristic. The industry and application which it demanded made him lead a too sedentary life. He sought little recreation, relief, change and variety. He burnt his candle at both ends, had naturally to pay the inevitable penalty. His life was a meteoric flash and blaze, which burnt up the substance in its lightning course, dazzling mankind for a moment and disappearing for ever from view.”

PREFACE

1. In this volume, I intend to treat of letters and their changes. There is no grander subject for the student of science—none more interesting to the student of language. The immense power which man now wields over matter and force—which is daily astonishingly increasing and which has contributed so much to widen his material comforts is not a little due to the most wonderful medium of thought, which has enabled us to utilize the labours of our forefathers, to thoroughly test and fully and correctly store up our knowledge, and to accurately convey it to others. It is this invaluable inheritance which has unapproachably raised us above other animals. It is this inestimable boon which props up our social organization and makes it spiritual and God-reaching. Its influence is greater, greater the scale of civilization. In the most civilized countries, it directs our destinies and models our movements. What this language is—how it has grown and developed is necessarily of the deepest human interest and must command the sympathies of the most materialistic man.

2. Thanks to the disinterested labours of great western scholars, much progress has been made in the study of these profound questions. We have come to recognize resemblances even in the face of distant nationalities separated by forms, sounds, and systems and to form some idea of the different states of civilization in the different stages of human progress. But we have scarcely advanced beyond the threshold of the grand museum of philology—we have hardly formed even a rough idea of its outlines and the variety of its contents. We see लृ of Sanskrit is the same as लृ of Hindustani—lego of Latin and so on. But what is this लृ, through what stages (if any) it has passed and how has it come to possess the senses assigned to it—questions like these are utterly unsolved and we are completely shut out from the truths directly and indirectly underlying their solution.

3. It will be asked—what is the good of these enquiries ? Whether we can arrive at any definite results and if so whether we shall be gaining by such discoveries ? To the first objection, I reply that it is too hasty to prejudge a question. If workers have hitherto failed, it is partly due to the imperfect materials at their command and partly to filling up the long gaps by their own imagination. Their very errors ought to make us more cautious to draw more from facts and less from imagination. It is never easy to discover truths. But the honest searchers deserve as much sympathies as the fortunate discoverers, who have immensely profited by the labours of their predecessors. The second objection is easily met. If we can satisfactorily prove the evolution of any one language from the simplest elements of animal life, we prove the evolution of every language—we see more clearly the connection and inter-dependence of different languages and have a firmer grasp of human life—its origin, course, objects, and end. There are philosophers who see no good except in material comforts and who would, if they could, put down with a high hand all classical studies. They forget that mind is the seat of all pleasure—that there are purer and loftier pleasures than matter can ever afford—and that so long as man and mind are constituted as they now are, knowledge will ever continue to be the most prolific source of human happiness.

4. For the most minute and impassioned study of these questions, no language is comparable to Sanskrit. From the earliest times, we have a long unbroken series of able grammarians devoting their whole attention to their thorough consideration. They trace back all words and expressions to roots and affixes, which do not altogether amount to three thousand. No better explanation could be given of grammatical compounds, which owe their origin after a language is formed and play such an important part in all the growing languages. In the literature of India, their influence has been so great that any superficial observer may conclude Sanskrit to be the most artificial language in the world. But it is only in the domain of thought that these inventions are principally to be met with. In all that concerns our household affairs—in all

that surrounds us in nature—in all the remnants of earliest thought, Sanskrit to be expressive must use primitive compounds which have withstood the wear and tear of ages and are still used with slight modifications in all the vernaculars of India. And the reason is obvious. Side by side with the few Sanskrit-cherishing people, there have been all along a vastly larger population clinging to the old names and associations, whose influence Sanskrit has never been able to shake off. The question of the origin and formation of the primitive words brings us at once to the question of the origin and nature of the so-called roots and affixes. Hindu grammarians are silent on these points. But no question is of more vital importance in the study of language.

5. Fortunately from the earliest times, long before the distinction of roots and affixes was made, we have on some of these points the calm speculations of the most meditative of our Vedic seers. Language was comparatively so transparent in those days, they had so exceptional advantages of studying the peculiarities of local speech, their views are put forward in such simple unbiassed and often hesitating way that one at once feels the utter absence of dogmatism in their views and the best way they shew us of approaching these questions. To Pāṇini and his forgotten predecessors is due the great credit of reducing the difficulties and apparent mysteries of language to a great minimum. To the still earlier philosophers is due the great credit of dissecting some of these fundamental forms and shewing up the simplest elements of which they are composed. Their views are based on the grand principle of diversity of words from similarity of analogous sounds, which is so easy to understand and so clearly seen in all the spoken dialects of the world. Man can modify but cannot upset nature. Pāṇini is theoretically supreme but not even he and his most enthusiastic followers have been able to shake off the influences of nature. The theory of these changes is tacitly recognized by them in the artificial, false etymologies of hundreds of pairs of words and is openly avowed and amply illustrated by some of the lexicographers who never question his authority. To understand the origin and development of language—to see

how man has risen from animal life with his noble endowments we should most patiently study the nature of these changes with all the light of written and unwritten literatures of India. We should carefully examine the theoretical exponents and professed registrars of words and minutely study not only the most copious and diversified literatures of our country but also the inexhaustible little-changing sacred repositories of popular speech. The journey is full of ups and downs and often lies over unbroken barren tracts, but the gorgeous panorama which awaits at the end and unveils our ignorance must excite the enthusiasm of the dullest soul.

6 One is appalled at the first sight of Sanskrit. There is no end of words—no end of roots—no end of new words that can be derived from every one of these roots. But Pāṇini and other grammarians have reduced their original number to about three thousand. Older philologists have derived some of these roots from simpler roots. Examine the remainder by the test of analogous sounds and you will find that the original sounds are only about a hundred, about twenty being natural-human sounds—the animal expression of internal feelings and the rest imitative sounds formed on the analogy of the cries of birds and beasts and the noise of the motion of natural objects. There can be no end to imitative sounds. Every language shews constant additions from new experiences and new additions to our knowledge. The purely human sounds also receive large additions and modifications from these constant additions to our imitative sounds. But their original diversity is extremely limited and sounds similar to those which explain the origin and development of Sanskrit—probably explain the origin and development of every language in the world. Different languages may have differently originated. But their origin must be as simple as that of Sanskrit.

7. The evidences on which these views are based are so vast and complicated that even under the most favourable circumstances, I cannot hope to give it a systematic shape for several years to come. Some of its departments are, however, broadly marked and capable of separate and independent treatment. In this part, I submit for the consideration of the

learned world the best direct and indirect lexicographical evidence we possess I shall shew in the body of my work the light they throw on the multiplicity of words from similarity of sounds and similarity of characters I shall corroborate the direct evidence by copious unmustakable citations from other authoritative writers But in all disputed points not admitting of direct demonstration, indirect and circumstantial evidence is more valuable, as entirely free from the prejudices and weaknesses from which even the most liberal minds are not free I accordingly earnestly invite the serious attention of my readers for the careful consideration of the most important inferences we are enabled to draw not only from the texts here put forward, but often from the mistakes and various readings which I have endeavoured to note

8 Sanskrit lexicography is broadly divisible into Vedic and general and special vocabularies The first is too important to be silently passed over It is the nucleus of the various Vedic commentaries and the best history of the growth of our earliest ideas It will have my earnest examination in the general introduction The other kosas either treat of names of things (नाममात्रा) or of words used in many senses (नानावचोप) Many of the important words of the former Kosas necessarily come under the latter Their other words are mostly either undisputed or unimportant I shall have occasion to refer to important words of this class under the rules of Panini and the greater part in the body of my work It is the नानावचोप or homonymous words as treated in our best Kosas that I now present before the public I do so partly for lexicographical purposes *to give in original the views of our highest authorities* But my principal object is historical, to shew how words and senses multiply A careful examination will shew that in every grammatical word, every sense is clearly traceable to the original idea or ideas conveyed by the root or the component parts of the word and wherever any sense is not so traceable, it is clearly due to mistakes of writing and in a few cases to misconception or misuse and very rarely to arbitrary use The same remarks apply to primitive and foreign words, although in such cases there is a greater veil over their history.

It will also reveal that many words are nothing but different forms of the same sounds or similar forms of different sounds. The former owe their origin to natural causes; the latter to clerical mistakes. I shall shew in the body of my work what use can be made of these materials.

9. I have selected for this purpose the following Kosas: (1) the Nānārtha Varga of Amara's Nāmalingānushāsana =A.=अ, (2) Vishva Prakāsha of Maheshvara=Viś.=वि., (3) Hema Candra's Anekārthasamgraha=Hem.=हे, (4) Anekārtha Kānda of Halāyudha's Abhidhāna Ratnamālā; (5) Nānārtha Varga of Purusottama Deva's Trikāndashesa=Tri.=त्रि, (6) Nānārtha of his Hārāvali=Har.=ह, (7) Medinikāra's* Nānārthashabdakosa=Med=मे, (8) Anekārthadhvanimanjari (Nānārthadhvanimanjari in Wilson, No. 249 in the Bodleian collection) of a Mahālxanaka=Anek.=अने, and (9) Mātrkā Nighantu=Mat.=मा, I shall also give extracts from (10) Shāshvata=Shā=शा, (11) Ekāxara=Ekā.=ए, and (12) Avyaya=Avy.=अव्य Kosas. Most of these are of high authority and Vishva, Hema, and Medini are the fullest Nānārtha Kosas we possess. No other kosa older or later which I have been able to read in original or from second hand quotations can be compared to these in fulness of exposition. Besides there are very few new facts to be gathered from other kosas, as they have been generally compiled not from the unlimited fields of Sanskrit literature but from the manuscripts of the older Kosas in all their mistakes. Extracts from some of these Kosas will be given in the notes, whenever there is anything new or interesting.

10. Amara is the oldest of those Kosas and of high authority all over India. Its Nānārtha Varga is not as full as in the special Nānārtha Kosa, but is of considerable importance in tracing back the senses of words. Its arrangement is simply by final consonants without any attempt at further classification.

*The इ of मेदिनी is short under P vi 3 63 like Kālidāsa, Dharanidhara, etc. The Kosa is often called Medinī, but Medini appears to be the more correct spelling. "पद्मशतगाथाकोषप्रणयनविरच्यतकोशलेनायम् । मेदिनिकरेण कोष प्राणवत्सूनुना रचित ॥" Mallinātha always calls Dharanī and not Dharanī

The Avyayas or indeclinable words are placed in a separate class, arranged according to final consonants although not shown as such in the printed editions. No rule has been followed in arranging meanings so that it is often difficult to know without extraneous evidence which meanings refer to which words.

11. The next in age and by far the most complete Nānārtha Kosa is the Vishva Prakāsha generally known as Vishva. Its arrangement is first by final consonants, divided into monosyllables, dissyllables, &c., ultimate consonants being regarded as a separate syllable, as e.g. अर्षिन् under three syllables, यक्षराज् under four syllables, and so on. The final arrangement is by affixes, words with the same affix being always grouped together. The only difficulty in finding out a word is to find out the group to which it belongs. The arrangement of significations is also much superior to Amara's as the first notice of a word always precedes the senses specified under it, there being only one or two apparently unintentional exceptions in the whole work. But the language is occasionally obscure—the genders of words are not generally stated in words—and accurate manuscripts are extremely rare.

12. Professor Horace Wilson has shewn Maheshvara belonged to the first half and Hema Candra to the second half of the twelfth century. The first has left us some account of himself and the date of his work. Hema Candra's date is fixed by external evidence. The verse in Keshava's Kalpadru quoted in § 33.7. corroborates the view of that illustrious scholar. The arrangement in Hema Candra is quite different. The *first classification is by syllables, next by final consonants, and lastly by initial letters more or less alphabetical*. The language is not quite so obscure—the arrangement of interpretations is excellent—and the nominative is always used to indicate gender.

13. Professor Wilson was of opinion this Nānārtha is spurious and a mere transcript of Vishva. He wrote, "finally with the exception of the arrangement which is peculiar to it, the second division of the Abhidhāna Chintāmani is precisely the same as the Vishva Kosa, following that in every word and

interpretation, and repeating its obscurities and mistakes: one of these works must therefore be a transcript of the other, and as there is every reason to believe the originality of Maheshvara's work, it follows that the Nānārtha part of Hema Candra's vocabulary is borrowed from the Vishva."* It is difficult to understand whether this opinion was based on a careful comparison of the two texts or a mere cursory examination of some of the words treated in both. The arrangement is acknowledged to be different I have shewn how completely the two classifications differ. Maheshvara's idea of syllable is peculiar, as already described. Hema Candra's is strictly grammatical. Maheshvara follows the modern alphabet and regards ण as a different letter coming after ह. Hema Candra takes the grammatical view and brings it under ण. The style is also entirely different. Hema Candra is as usual terse and vigorous. Maheshvara is prolix and profuse, indulging here and there in the most difficult metres, approached by Rabhasa and Dharani alone. There are hundreds of instances in which they disagree both as to words and interpretations and probably not a hundred cases in which they entirely agree. The use of the same uncommon expressions under a few difficult words seems to shew that Hema Candra had the use of the Vishva in compiling his Nānārtha. But it is impossible to regard the latter as a transcript of the former. I cannot also agree as to the spuriousness of Hema Candra's Nānārtha Samgraha. The style is the same as of the general section and every manuscript which ends in it concludes with the words 'अभिधानविन्तामणी नाममालाया सामान्यकाण्ड पठ्यते,' shewing by the use of the words सामान्यकाण्ड or general section, there is another section or sections to the work.

14. Halāyudha gives a full account of himself in the preface to his Brāhmana Sarvasva.* He belonged to the court of Laxmana Sena and was therefore a contemporary of Hema Candra. The first Laxmana Sena is, however, placed in the latter half of the 11th century, in which case Halāyudha would be anterior even to Maheshvara. His work is to some

---

*Preface to Dictionary first edition, 1 32.

extent original, but very meagre. Its arrangement is quite arbitrary and among the indeclinables, the Nānārtha and Ekārtha words are mixed up, as e.g. “परित् सर्वेनो विव्वन् समन्ताच्च समन्तत” along with “प्रत्यक्षसहस्रो साक्षात्”. The wording is also bad, often conveying by implication what ought to be stated in plain words

15. Purusottama Deva is regarded in Bengal as a descendant of Halāyudha and cannot have flourished before the latter half of the 13th century. The internal evidence of his Varna Deshanā corroborates this view. Wilson regarded him as anterior to Maheshvara, but it was a mere surmise. His Trikanḍa Shesa is a supplement to Amara and is arranged exactly alike. His Hārāvalī is a collection of rare words and its Nānārtha part is divided into two sections—the first of half-verses containing 54 words and the second of feet containing 72 words. Both of these works are of considerable authority among our Pandits. But with the exception of one or two new words in the Hārāvalī, not of any importance,* there is nothing new in the Nānārtha sections of either of these Kosas. On the other hand, there are good many omissions of most important and difficult words. It may be argued from this that Purusottama preceded Maheshvara, but it only goes to show that he was not sufficiently acquainted with Vishva. Purusottama's Dvirūpa Kosa as will be shewn in † 35 appears to be entirely borrowed from Maheshvara's Shabdabheda and arguments might be adduced from his Varna Deshanā that he was generally acquainted with Vishva. Purusottama Deva must not, however, be confounded with another grammarian Purusottama Bhaṭṭācārya, the author of the Ratnamālā, who flourished in the 16th century.

*वात्ये स्वाधिनराजपण्डितपदः श्वेतानुमिम्बोज्ज्वलच्छत्रोर्मितमहामहम्बन् पद दत्त्वा नवे योषने ।

परमं योषनरोपयोग्यमपि न दमायातनारायण. श्रीमालम्बमणमेनदेवन्पतिर्यमधिकार इति ॥१२॥

† As e. g., वृत्पारत्त. This is nothing but पाषाण, which is better explained in the other Kosas पवन=पाशस्यान is the literal sense. The General sections are however important, as reproducing the views of Vopīṭha and other old Koṣakāras.

16. Medini's work succeeded the Koṣas described above, as they are all mentioned in it. He is himself quoted in the Pada Candrikā, whose date Colebrooke has fixed as 1431 A.D. Medini, therefore, must have flourished before the 15th century and I assign him to the latter half of the 14th century, as Purusottama Deva from the degree of his relationship to Halāyudha could not have flourished before the first half of that century. The work of Medini is as full as of Maheshvara and Hema Candra. There are some additions, but on the other hand there are some omissions. The arrangement of words is midway between Vishva and Hema Candra. They are arranged first according to the final consonants and next according to syllables as in Vishva, but the final arrangement is more or less alphabetical as in Hema Candra. Ultimate consonants are regarded as separate syllables as in Vishva and words like अचिन् must be looked for under three syllables and so on. In one manuscript, words in ष are separately arranged after ह as in Vishva, but this may be due to recasting. The arrangement of interpretations is as good as in Hema Candra, the explanations never preceding and always continuing till a second word begins. The genders of words are often expressed in words, but this is not always an advantage as in the case of feminine words it is of much more importance to know the form of the stem. The language is not more perspicuous than of Hema Candra, as it teems with difficult and ambiguous terms. Medini names many other sources, but it is doubtful whether he knew them all personally. It is the custom among Hindu writers to refer to authorities noted by preceding writers of the same class and I have grounds to think Medini perhaps shared this failing to enhance the value of his work. With the exception of a few words and a few interpretations which are due to Medini himself,* every line of his work is clearly traceable to the koṣas already described and specially to Vishva. Nine-tenths of his work are its mere reproduction

---

*Take for instance मघ=दीप, more correctly described as a people by a later writer. This apparently refers to the Mags, with whom in Medini's time communication appears to have been only by sea.

word per word or with the most immaterial changes. Some of the differences, as for instance in प्रतीहार and प्रतीहारी are due to Medini's desire to improve, but really his inability to understand his guide. I cannot for a moment compare him with Maheshvara either in erudition, general ability, or originality of mind, but he was probably sincere in his own estimation of Maheshvara when he called Vishva 'बहुदोष' or 'very faulty'.

17. Anekārtha or Nānārtha Dhvanimanjarī is a comparatively recent work with words arranged in three sections of verses, half-verses, and feet. It is to a great extent an original collection containing both new words and new meanings. Some of these meanings are the etymological senses of the words described, but are rarely to be met with in use. A few words are doubtful, although defensible. This Kosa has not been made much use of by the modern lexicographers *

18. The Mātrkā Kosa describes the letters of the mediaeval alphabet containing अ and अ after ओ and ऋ and ए after ह. It appears to be a very modern vocabulary probably of the seventeenth century and is based on the mystic literature of the time and not of practical importance. But it vividly shews the additions to our words and meanings from purely artificial inventions.

19. Of the three other Kosas from which extracts have been given, the Ekāvāra Kosa and the Avyaya Kosa are very modern and unimportant. The first describes the meanings of the letters and a few monosyllables: the second of indeclinables. The Nānārtha Samuccaya of Shāshvata is a much older and far more important Kosa. It is mentioned by Medini and its name Nānārtha Samuccaya seems to have been borrowed by Dharani (§ 33.3), who is himself mentioned by Medini. Shāshvata must have, therefore, lived in or before the 12th century. The arrangement of words is by verses, half-verses, and feet. The language is generally perspicuous and as the words explained are often repeated over and over, the verses like

---

*Since the above was written, I find the verse-section agrees much with Gada Simha's Nānārtha Kosa. Gada Simha is a well-known grammarian. His age would determine the age and obligations of this Xapanaka.

those of Anekārtha make a deep impression on the memory. The *Kosā* has recently been edited by Professor Zacharoe of Greifswald. But I have not drawn much from it, as there is not a single new word or new sense in this collection and it is useless to enlarge the already bulky size of this volume.

20 My alphabetical arrangement of these *Kosās* is based on the following editions and manuscripts.

(i) *Vishva Prakasha* Vis = Benares Edition Samvat 1930 Full of typographical errors and very unreliable. Vis A = a copy belonging to Pandit Mukundarama Shastri. All his *Kosa* manuscripts are complete written in excellent hand and accompanied with more or less marginal notes and except the *Haravali* are to a very great extent correct and reliable. Vis B = an old but incomplete fragment belonging to another Benares Pandit. The handwriting is bad but the text is pretty correct. Vis C = the Benares College copy. Written in very good hand and pretty correct. Although these three manuscripts belong all to Benares they are apparently of different families and differ in most material points. I 1539 India Office 1539 (Colebrooke) Complete and very fair. I 1937 = India Office 1937 (Taylor) Does not contain *Shabdabhedha Prakasha*. Very fair. I 246c India Office 246c belonging to the same family as I 1539. I 322b = India Office 322b Boldly written but not complete. Several lacunae. Vis O = Oxford no 415 apparently a copy made for Wilson from I 1539.

(ii) *Hema Candra* Hem = Benares Edition. Pretty correct as far as it goes but a few lines wanting here and there. 1807 = Calcutta edition of 1807 the Original of the Benares edition. Hem A = Benares College manuscript has some lacunae but generally supplies the omissions in Hem. Abruptly ends in the beginning of the *Avyaya* Section. Written in excellent hand. I 2053 = India Office 2053 Old reliable copy. Wanting a page or two at the end. I 2533 = India Office 2533 Clearly written but very incomplete ending in the middle of the dissyllables in १. Accompanied with division of words and their explanations in vernacular. I 2698 = India Office 2698 Belongs to the same family as the Calcutta and Benares Editions.

(iii) *Med ni* Med = Benares edition Full of mistakes. 1807 = Calcutta edition of 1807 the original of the Benares edition. Med A = a copy belonging to Pandit Mukundarama Shastri. Med B = Pandit Somanatha Sharma's edition Careful but admittedly based on Wilson's Dictionary and not therefore always reliable. Med C = the Benares College manuscript in

Bengali characters Probably copied from a copy with marginal quotations from Vishva, as some of the verses are exactly the same and differ from the readings of the first four I 2810=India Office 2810 Arranged for Sir Charles Wilkins I 2835=India Office 2835 With English explanations of good many meanings by Capt Fell

(iv) Amara A =Bombay edition of 1877 1807=Calcutta edition A A =a very old Bengali copy belonging to a Benares Pandit Amara is the Kosa most studied all over India and the disputed points have been noted by its principal commentators

(v) Trikānda Shesa Tri =Benares Edition 1807=Calcutta edition of 1807, the original of the Benares edition Very fair Tri A =a copy belonging to Pandit Mukundarāma Shāstrī I 993=India Office 993, belonging to the same family as the printed editions I 1575=India Office 1575 Of a different family but with several lacunae

(vi) Hāravalī Har =Benares edition 1807=Calcutta edition Har A =a copy belonging to Pandit Mukundarāma Shāstrī I 1577c =India Office 1577c Of the same family as the printed editions Not one of these is wholly reliable

(vii) Halāyudha Hal =Benares edition Full of errors, but they are obvious India Office no 588 is not better There is also Aufrecht's edition

(viii) Anekartha Anek =Benares edition Anek A =Mukundarāma's copy Anek B =another Benares Pandit's copy I 2544=India Office 2544 Incomplete and not reliable Wilson no 249 in the Bodleian collection has not been made much use of

(ix) Mātṛka Mat =Benares edition Mat A =Mukundarāma Shāstrī's copy I 2544=India Office 2544 None of these wholly reliable

(x) Shāshvata Sha =a full and pretty correct copy belonging to a Benares Pandit I have since compared with Prof Zachariae's edition and in the two or three cases of difference of readings, I stand by my original

(xi) Ekāxara Kosa Eka =Benares edition Very fur

(xii) Avyaya Koṣa Avy =Benares edition Full of mistakes But my references are very few

21. The first principle I have endeavoured to follow in editing these Kosas is to strictly follow the exact views of the authors so far as they can be ascertained from the works themselves In the principal centres of Sanskrit learning, transcripts are generally made by the writer class without the least knowledge of Sanskrit At Benares, for instance,

copying is considered the province of the ignorant and the most moderate Pandit will take it as an insult if he was offered such an employment. Even where Pandits do copy, they are liable to all the errors of ordinary copyists. It is accordingly most unsafe to base any definite conclusions even when manuscripts agree, much more when there is great difference in their readings. Since the days of* Wilson and Rādhākānta Dev, Kosas have not been much studied in the original transcripts. We owe a great deal to the German Dictionary and Tārānātha Tarkavācaspati's Vācaspatya for copious illustrations and other improvements. But as regards Kosas, the latter has added nothing new and the former has drawn only from the printed editions. As these are not always reliable, I have had to tread the whole ground anew but whether with success the public can alone judge. I have already explained the arrangement of the Kosas. In most of them, the final consonants are clearly specified. We also generally know the initial consonants in Hema Candra and Medini and the form of the affixes in Vishva. In the Kosas, arranged according to verses, half-verses, and feet, we also know how far a word runs—what are its interpretations—and whether there have been any interpolations. I have steadily kept in view these principles to determine the forms of words and the lengths of their explanations.

22. A few illustrations will suffice. Vishva notices a word ग्रामीन in words ending in न, not ण Hence it must be ग्रामीन, whether the manuscripts write ग्रामीण or ग्रामीन. Medini also

---

*Although there are instances in which Wilson differs from the Shabdakalpādruma, there are so many coincidences of omission and commission that I am inclined to think the same Pandits worked for both. Take for instance, प्रष्टहायन. It is in all the Kosas, but not found in either. Take again रोड. It is in all the editions and transcripts of Medini, but not found in Wilson or Druma. Hundreds of similar instances will be found in my notes. Kalpādruma is fuller and much more copious, but the foundation is the same. Both the works exhaustively treat Medini, but the same attention does not appear to have been paid either to Vishva or Hema Candra. In many ways, however, both of them have been of great assistance to me and I have the pleasure publicly to acknowledge it.

notices the same word in the same class in the same senses. There is stronger evidence in this case, as he notices also a word ग्रामीण in words ending in ण, which agrees with ग्रामीन only in the ordinary sense. ग्रामीण is noticed by Hema Candra in the ordinary sense in the general part 3.165 and ग्रामीण by Amara in the special sense in 2.4.94. ग्रामीण or ग्रामीन is not found in the Nānārtha portions of Hema Candra, Amara, and the other Kosas I have consulted. We have therefore the authority of both Vishva and Medini for a word ग्रामीण differing from ग्रामीण in all the special senses and I know of no evidence whatever for coupling ग्रामीण with the special senses of ग्रामीन. Yet ग्रामीन is altogether omitted in all our Sanskrit Dictionaries and is only noted as a rejected reading in the German Dictionary. It may be said ग्रामीन is grammatically wrong and ग्रामीण has therefore been substituted for ग्रामीन. But in that case this ought to have been definitely mentioned to enable us to know on whom the responsibility lies. ग्रामीण as a secondary (तद्धित) derivative is formed under IV. 2. 94 and as no special mention is made of the dental न like प्राचार्यभोगेन under V.1.9, the commentators give only the former form under IV.2.94. But there are so many fictions connected with Pāṇini that he may be quoted to defend every form we meet. In this case, we are simply to say that ग्रामीन in these senses comes under धुन्नादि (VIII.4.39) and the critics are shut up. Then again there can be a compound ग्रामीन with द्धन when the न will be dental under the general rules of Pāṇini. But these are grammatical arguments which have no force in historical discussions. If we wish to know what is grammar, we ought to rise above its technicalities and take into consideration all the unmistakable evidence whether favourable or hostile.

23. Next take the case of न and न*. Here the lexicographers differ so much that it is most interesting to study their views to see the connection of the two sounds. Take for instance द्वित्रिदु. According to Amara, Vishva, and Medini, the final consonant

*I am glad to find that my views have the support of so great an authority as Puruṣottama Deva. See the passage from his Varna Deśhanī § 36 note.

is व*. It is व only according to Hema Candra. We do not know anything about it either in the Hārāvalī or in the Aṅkārtha. There is no allusion to द्विजिह्व in any of our big dictionaries. Take again वर and other words derived from the same root. According to Hema Candra, it is व as he always puts them after the labials. According to Medini, it is व, as he always puts them after words beginning in व and before words beginning in न.† There is no root वृ or वृ in the Pāṇinean Dhātupāṭha according to Mādhava. But Vopadeva gives a root वृ different from वृ and in the same sense. In some cases, as for instance वव and ववर, the positive evidence of the kosas is all for spelling with व not व and yet the analogous forms वव and ववर are alone met with in our modern dictionaries.

24. The next principle I have followed is to take the assistance of extraneous evidence, when the authorities themselves are not clear and such evidence is not opposed to their declared views. Take, for instance, अभिनिष्ठान This word is spelt अभिनिष्ठान in most of the manuscripts and hence it is derived from स्थ both in the Shabdakalpadruma and in Wilson's Dictionary. Our Pandits never admit their ignorance and are consequently never slow to invent etymologies and explanations without the least hesitation. If they had been more candid, our labours would have been much narrowed. This spelling and this etymology have been followed in the second edition of the Kalpadruma and all the editions of Wilson, including that of Pandit Ram Jasan of Benares. Yet I have no hesitation in giving अभिनिष्ठान for अभिनिष्ठान Pāṇini's viii. 3.86, and Vāmana's illustrations leave no doubt on the point. It has also the sanction of all the independent modern lexicographers. The German Dictionary has the indisputable credit of being the first to give the right spelling of the word and of

---

*u s. I. 154 does not at all clear the point as there is nothing in the Sūtra to shew whether it is व or व. Yāska derives जिह्वा from हृ or ह्रि but the spelling of ह्रि is disputed, some asserting व and others व.

†In a few cases, Shabdakalpadruma notices the distinction and summarily dismisses Medini's views as wrong. The subject deserves much more consideration.

noting अभिनिस्तान as an optional form. Dr. Goldstucker is more profuse on this word and questions the correctness of the form अभिनिस्तान. The present edition of Kāshikā openly applies optionally to the rule but Bhaṭṭoji seems to be opposed to it and this position has been taken up by Pandit Tārānātha Tarkavācaspati in his great lexicon. I shall have my say on this question when discussing that rule. As regards अभिनिष्ठान, there can of course be such a word, but it will be grammatically neuter and we know of no use of this word in the senses specified in the Kosas.

25. Where neither of these principles apply, I have compared the manuscripts and given the readings best supported by presumptive evidence. Take for instance हेक् This is the reading in Shabdakalpadruma and Wilson and it has been followed both by the German lexicographers and by Professor Monier Williams. I do not, however, find a single illustration of हेक् in any of these works. There is no such word in Childers' Pali Dictionary and I do not know how it is defended. हेतुक for हेक् is, however, found in several manuscripts. This reading has been noted in the German Dictionary. It explains the origin of the several senses specified and I know of its use in some of these senses. I also find that the Nāgarī तु is often written like ह (नूवर is in several manuscripts spelt रवर) but I do not remember the opposite confusion of ह with तु When we therefore find तु in some manuscripts and ह in others for the same word, it is proper to conclude that the proper spelling is तु, not ह Hence I give हेतुक, not हेक् I cannot say that there is no word हेक्, but until its existence and use are clearly proved, we must be slow to admit it in our lists.

26. Take another instance हिडन, where I agree about the word itself but not about its imports. Here under the senses, some manuscripts read लेखन and some लेखन. Shabdakalpadruma gives लेखन and Wilson renders it by 'writing.' This has been followed in the two succeeding lexicons. In the Dhātu-pātha, I read 'हिडि गत्यनादयो' and as लेखन=writing can not be connected with either of these senses, I prefer लेखन which follows from them and is itself the origin of the sense रत्. I am emboldened to do so as I do not find any evidence adduced

in support of the sense नेमन Even if this reading is correct, I very much doubt whether it stands here for writing, as लेमन is also used in other senses

27 Take a more difficult case of तुङ्गीय Manuscripts of Vishva give different readings—some 'पक्षीसो तादृयं वृष्णयो' joined to तुङ्गीय and others पक्षीसस्तादृयवृष्णयो * In Medini and Hema Candra, there is no word पक्षीय and तुङ्गीय's meanings are restricted to the first two senses specified in Vishva I do not find पक्षीय in any Sanskrit Dictionary, but I find two more senses in Wilson under the authority of the Shabda Ratnāvalī Thus is repeated both in the German Dictionary and in the Vacaspatya I find from the India Office copy that this is exactly correct, 'मूर्ध्नि हिमवरजि च being the second half of the verse But still the question is what has become of पक्षीय ? Has it been inadvertently omitted or the line in Vishva deliberately corrected by the light of the Shabda Ratnāvalī ? If it is an inadvertent omission, I have nothing to say But if it is a deliberate correction, I must remind my readers that Mathuresha is a very modern writer and that it is far more likely that his line is based on some misreadings in Vishva In the present case, no lexicographer has yet been able to quote any illustrations in support of the extra senses and they do not readily flow from the etymology, while पक्षीय is unquestionably applied to Gadura as the chief of birds and to Kṛṣṇa as the master of the bird Gadura

28 This by itself may not be convincing to our readers But the evidence I have already adduced shews how slow we ought to be to take for granted even what is found in what at first sight may appear our best authorities I adduce a better illustration Under A 3 5 42 the recent commentator Maheshvara writes कुवल चोत्पन्ने भुक्ताफनेजि वदरीफने । कुड्मले मुकुरे पुत्ति न द्वयोर्नखातर इति मैदिनी There can be no doubt he quotes the whole verse as applying to कुवन as there is no कुड्मल in A 3 5 42 and the second line would have been entirely omitted if he thought it did not apply to कुवन The second line is, however, generally read कुड्मलो मुकुरे and this is

---

* This last is the reading among others of India Office No 1539 I 1937 reads पक्षाश or पक्षाग

the view from Wilson downwards. If we regard मुकुरे=मुकुले as is occasionally the case or substitute मुकुले for मुकुरे as generally found, the absurdity of Maheshvara's reading is apparent as कुडमल is the same as मुकुल (कुडमलो मुकुलोऽस्त्रियाम्, A 2.4 16, कुडमले मुकुलम् Hem IV 192) The fact of कुडमल coming after कुवल is no reason to regard it as a sense, as Medini's arrangement is not strictly alphabetical and we find कुटिल after कुडमल and so on.

29 To understand all this clearly, we must remember how the Kosas have been compiled. The first was necessarily an original collection founded on actual facts. The Vedic Nighantu, for instance, contains words, most of which have been and all of which I believe can be traced back to the Vedas. But that systematic and thorough examination, which we owe to modern science and European scholars, was unknown in those days. People preferred their personal knowledge which was incomparably superior to ours to that tabular exhaustive classification which we consider indispensable in all such discussions. Hence even in the Nighantu, although we cannot question the correctness of a single word inserted, the interpretations should be often received with great caution, as based on a few passages without copious comparison of all the passages bearing on such words. Some of the mediaeval Kosas are also original collections containing grammatical words, whose existence we have no reason to doubt and popular words which are still found in the popular dialects. But most of them are nothing but re-casting of older Kosas without even sufficient examination of manuscripts. They stereotype a good many words, which owe their origin simply to mistakes of copying and their own misconceptions.

30 Take for instance Medini's पावन and पाचन. In the older Kosas Vishva and Hema Candra, we have only one word पावन. But व and च resemble in Nāgarī and some of the manuscripts probably contained पाचन for पावन. Or it may be Kara thought the older compilers were faulty and he wanted to improve on them. Hence he introduces a different word पाचन in the place of the last two lines of Vishva's पावन with the addition of a new sense दशमूल्यादि. Now पाचन=digestive is the medical term for दशमूल्यादि. Here he is quite right. पाचयितु is the literal sense. We

can have no objection to it. The senses अनल and हस्तिकी are defensible, but not in strict accordance with Hindu ideas, fire and myrobalans being regarded more as purifiers than as digesters. But how can the purifying expiations (प्रायश्चित्त) be regarded as digestive? The two ideas have no connection whatever and until any clear instances can be brought forward to shew the application of पाचन to expiations, I must regard it as an invention and clear mistake of Medini. I admit many words and many senses owe their origin to mistakes and misconceptions and when these words and these senses are generally accepted, we are bound to admit them in our lists. But even in their case, we must thoroughly examine and if possible clearly trace up their origin if we have the least wish to successfully grapple the question of the origin of the primitive sounds.

31. Where the external evidence is clear but not convincing, I have not allowed it to outweigh the evidence of the manuscripts. Take for instance उदुम्बर Under A. 2.4.22, Maheshvara observes मैदिन्या दवर्गन्तृतीयमप्य त्रिकाण्डशेषेऽप्येवमेव It is quite true उदुम्बर is also spelt उडुम्बर The sounds are similar. The Nāgarī characters are also similar But there is nothing in Medini or Trikāṇḍa Shesa to shew that they are spelt with उ not द and in the Benares editions and some of the manuscripts they are clearly spelt with द not ड. Where the manuscripts have been my only guide, I have based my conclusions on individual considerations. As for instance भवरी, भव्वरी. This is the reading of a few manuscripts and also of Maheshvara under A. 3. 5. 10. as printed (there is nothing to shew what were his actual views). But a good many read भव्वरी, भव्व्वरी. I prefer this reading as the word is imitative and the fuller forms are much more consonant to the genius of Sanskrit. But the rejected readings are all entered in the notes.

32. The difficulties of the Kosas are known only to those who have worked through them. The manuscripts are generally so corrupt that it is often difficult to distinguish the words from their imports and it is almost impossible to present a correct text of any of the great Nānārtha Kosas without comparison with corresponding passages in the cognate Kosas.

The alphabetical arrangement I have made, if correct, besides enabling us to compare the various Koṣas and see how far they are indebted to each other, entirely removes the above-mentioned difficulty. I have compared the words of my compilation with the first edition of Wilson's Dictionary and wherever I have differed from that distinguished scholar either in words or in interpretations, I have given my authorities in the notes and as far as possible shewn on what evidence his views were based.* I have not given the numbers of the verses, as the system of numbering is not uniform—most of the printed editions are not complete wanting verses here and there—and those who know the arrangement of the Kosas as already described will feel little difficulty in finding out the proper place of words.† Stems are shewn according to the views of the Kosakāras, e.g. राज्ञी is separately shewn from राजन् as the latter will be found among the नन्त's and the former among the ज्ञान्त's, प्राच् is twice shewn under Medini as it is twice given, once among the चान्त words and again under the चान्त indeclinables ‡ When words are differently spelled by different Kosakāras, they are separately shewn in their proper places except in the case of व and व, which are shewn in the same place both to save space and specially to exhibit together the views of the different authors.§ If two or more words are described together, the passage is quoted under one of the words and references made to this word under the other

---

*In some of these cases as e.g. प्राप्ति and प्राप्ति, I have been anticipated by the German Dictionary, but I believe there are numerous cases in which I am not in one either with it or with the Vācaspatya

†In Hema Candra and Medini, one can find out words as easily as under the alphabetical system Amara's collection is small and has various alphabetical indices The printed Vishva and other copies differ in the arrangement of the verses The system followed by the Calcutta edition of Trikāṇḍa Shesha wholly differs from that of the Benares edition

‡I have added no mark to distinguish the two classes as अय्यस must be obvious to the reader

§I have followed this system also in the case of a few vowels, which are optionally long and short under the general rules of grammar.

words.* Sometimes the same remark is made for more than one word in which case the remark is given under the word to which it properly appertains and an extract within brackets is given under the other words.†

33. The Kosakāras moreover use so many rare and ambiguous terms that it is not always easy to understand them even if we get a correct text of their works. Sometimes different Kosakāras use different synonymous terms and in such cases the Kosas are mutual commentaries. In many instances, however, they use the same expressions and it is by no means always easy to interpret them correctly. The great work of Wilson is generally reliable in such cases. Where I have differed, I have briefly noted the grounds or authorities on which I rely. In these notes, I have made the use of the following works:

(1) Shabda Ratnāvalī (a) India Office 1512 Wanting a few pages in the beginning of the Nānārtha section (b) Oxford No 139 The general section (c) Oxford No 410 The Nānārtha section wanting a few pages at the end My quotations are chiefly from I 1512

Begins 2—8 'ग्रामीन् दमातलमण्डने नृपवृत्ते समेवित श्रीयुर्नभूगाल गिलमातगान इति य कीर्तिप्रतापाग्न्यल । महीदण्डप्रतापवण्डदण्डने बापान्तगूर्पप्रभे प्रत्यविशिति-पालने (वा) रणभुवि क्षोभाकुला येरने ॥ तस्यैव (?) जगदेवदीर्गननुज म्याता जगन्मण्डने ईशागानमहीपति स्थिरमतिराजावरमो (वरस्यो ?) त्वव । नृपेन्द्रोदशभूमिपैदिवर-तर तीक्ष्णशुचण्डप्रभे क्षीनेन प्रतिदेशपाल(न)विधो मनेव्यमानोऽभवत् ॥ एतस्मादत्रनि प्रतापमिहिर गतरीतिशोऽनुनिर्दलश्रीवतिभूपति सुमन्त्रि श्रीगमदेव स्वयम् । भूशागान-मनन्द एव नृपति श्रीमान् महीमण्डर शास्त्रि डादगभूमिपे पुनर्दि भूभङ्गमाने वृत्ती ॥ तस्याजावगत गुधारमयो गत्यन्यमन्नापिणीम् । नानातन्त्रविचारमारत्तिया ज्ञान-प्रदानोऽग्न्यलाम् । धीरश्रीमयुग्मेश एव तनुने श्रीशब्दरत्नावलीम्' Linds 'भूभूमिमनन्द मन्त्रि (?) समनुजाली चिर जीवता श्रीमदुर्नभराय उर्यवतमनि ( ) श्रीस्पदागोऽपि च । यास्या (भ्या)-मर्धविभागल श्रितिरने श्रीगवररत्नावली निष्य गवृत्तिगोमनी शुभकरी यत्नेन निर्वाह्या ॥ शास्त्रादे रगदोषवाधव (मैथव) परामाने परानिर्जर बोऽप्येतामतिरवद् य बोविदम-

(३) ता श्रीशब्दरत्नावलीम्' The last line is corrupt It probably refers to the date of the transcript and not of the work Colebrooke says it was composed in Shaka 1588=A D 1666 I have not seen this verse, but he cannot be far from the truth Shabdaratnavali is not quoted by Rayamukūṭa or Mallinātha, but is quoted by the more modern commentator Maheshvara in his Amara Viveka It is the best modern Kosa I have seen, both the general and the Nānārtha parts being fuller than in most Kosas and generally reliable The arrangement of the Nānārtha part is like Medini's and the facts are a good deal borrowed from it The Nānārtha part is called Nānārthashabda Nirūpana in Mitra's catalogue

(2) Nānārtha Samgraha of Ajaya Pala I 809 in Bengali characters and 0 427 in Nāgarī characters It is a small Kosa and the arrangement is by initial letters but not otherwise alphabetical Begins- 'जयन्ति गम्भो पदपङ्कजाङ्कुरा नखामवदचन्द्रमरीचिकोमला । विनम्रदेवामुरमौनिपु श्रिय वहन्ति ये प्रस्फुटमालतीयज ॥ वीक्ष्य पूर्वकविश्रयानकाराद्यादिभि पदै । प्रमाद जयगलेन कृतो नानार्थसंग्रह ॥' Ends 'इति श्रीप्रजयपालकृतो नानार्थसंग्रह ' स is placed in a separate class after ह Both the mss are incorrect and full of mistakes Ajaya is mentioned by Medini and quoted by Ujjvala Datta and others He must have therefore lived in or before the 13th century

(3) Nānārtha Samuccaya (or sāra) of Dharani Dasa I 1511 This is the only ms in Europe and by no means reliable Begins 'विगुह्मिज्ञानदेहाय भूतनायाय वेधम । हिताय सर्वमोक्षाना नमस्त सर्ववेदिने ॥ यस्य ज्ञान- दयामिधो पारा(परा)यैकफला गुणा । स चेत् करोतु कत्याण सत्रवित् परमेश्वर ॥ सा ते भवतु मुनि(प्रो)ता वाग्यप्रतिपत्तये । हेतवे भवभूताना सर्वगुणा सरस्वती ॥ दबदत्र प्रणम्यादौ सर्वज जगतो गुरुम् । समा (ह) त्यान्यतन्त्राणि श्रियते वाच(मार)संग्रह ॥ पादै पादद्वये स्तोत्रैरनेकार्थसमुच्चय । एष बालेन वर्गेण कवि(वी)ना सुनहेतवे ॥ एक- द्वित्रिचतुषञ्चपङ्क्तीना ऋमगस्तिवह । शब्दा पादैषु न्वा(वा) धैषु श्लाकेषु मति गम्भवे ॥ क्वचिदेपा विपर्यया निज्ञायंस्यानुरोधत । यथेह (भाणि)भोगिन्यायंया विवररुद्रया ॥ यो नानार्थ समुद्दिष्ट आदावेव (आदावेवान) सर्वत । स्रष्टाश्च निष्कभेदाश्च क्वचिदावृत्ति- रित्यने ॥', Ends 'इत्यनेकार्थमारोप्य समाप्ता (ज) । पूर्वार्थाव्यामिशानेभ्य मारमाहृत्य यन्नत । कृता घर्णिनामेन वर्णानुक्रममद्वय ॥ सत्रवचनरजामिर्नृपणीभाग (मु)राभिद्वतनरपरिनु- नोगगदोपाविनानि (द्वैतनरपरिभूतोमङ्गलापाविनानि) । परिहृति (परहृति)मतिनानि स्वच्छशान्तायनात (स्वच्छयन्तो निनान्) वृ (क) तत्रपत्रगमाना मञ्जनाम्न त्रयति ॥ इति घर्णिकोप समाप्त ' It will be observed 'यस्य ज्ञानदयामिधो' and 'गमाहृत्यान्य- तन्त्राणि' are borrowed from Amara, 'वाग्यप्रतिपत्तये' from Raghuvaṃśha, and 'सर्वगुणा सरस्वती' from the Puranas The Nānārtha Samuccaya occurs also in Shishuvata The arrangement is first by final letters and next into foot, half verse, and verse sections Words of two syllables with final consonants

are regarded as trisyllables as in Vishva and Medinī and unlike the other Kosas, when a feminine word changes its final such as पक्षिणी, it is found along with the masculine stem such as पक्षिन् शान्त's are placed separately after हान्त's and ग्रन्थय's after शान्त's The double arrangement does not facilitate the finding of words, unless one can guess to which sub sections they would belong Dharanī seems to have been fully acquainted with Vishva He is not named by Keshava, but mentioned by Medinī and later writers I would assign him to the 13th century

(4) Nama Langanushasana of Jaṭādhara I 217 भागीरथी जलमयी जगतामधीश मन्दोदरीरघुपती पितरो च नत्वा । दिण्डीयविप्रकुलज स जटाधरोऽज्ञावाचाय एतदकरोद-
भिपानतन्त्रम् । श्रीचन्द्रशेखरगिरिप्रवास्ति चाटि (चट्ट in the concluding verses ट्ट does not differ much from ट्टु Hence चट्टु in Aufrecht's catalogue) ग्रामे फणीतितटिनीतिकटेऽदसीये । उत्पत्तिभूमिरपि देवकडाभिधानो ग्रामोऽस्ति यस्य पितृभूमि-
रतिप्रसिद्ध ' It is arranged like Amara with a Nānārtha section in the third Kanda 'जटाधरखवेरस्मिन् नामलिङ्गानुशासने । बाण्डस्तुतीय पद्यान्त सामान्याख्य कविप्रिय ' Chittagong is called Caṭṭagrāma according to the Mahomedan derivation, from Catī=lamp or Caṭṭagrama according to the Hindu derivation, after which we have a temple of Caṭṭeshvari in the town Candrashekharagin is locally known and is the same as the Sitakund range in Hunter's series Phani is apparently the Pheni and Devakada may be the modern Ramgar I fully agree with Wilson 'The vocabulary of Jaṭādhara, is for the most part a mere transcript of the Amara Kosa, and it is the impudent transcript, for the author acknowledges no authority he probably thought the remoteness of his position screened him from detection ' In Mitra's catalogue, this work is called Abhūdhanatantra and it is described as a supplement to Amara The date of the work is not given, but as Jaṭādhara is now not known in Chittagong, it must be 150 to 200 years old

(5) Bhūṇprayoga Kosa of Padmanābha Bhaṭṭa India Office no 2816= the Nānārtha section alphabetically arranged Oxford no 436, wanting a few pages in the beginning This work is described in Mitra's catalogue, but it is not a commentary on Amara as stated therein It contains a few new words, but neither part is of much importance Padmanābha quotes Ujvala Datta and is not mentioned by Rayamukūṭa As his followers date from the 17th century, he seems to have belonged to the 16th century His work is little studied and is not quoted in the Amara Viveka

(6) Nānārtha Ratnamālā Oxford 441-3 The author is styled Irugapa in the concluding description and by Wilson, but he is described Nirupama and Nirūpa in the introductory verses 'अस्ति श्रीमान् निरुपमदण्डनाथ प्रचण्डधी ।

... मार हरिहराधीशो भुव. कूर्मादिदुर्वहम् । बुद्ध्या कुशाग्रमूच्याऽय यस्य विन्यस्य मोदते ॥
 ... श्रीमन्निरुपदेशो नात्यल्प नातिविस्तरम्'. If Nirupama, Dandanātha, and Dandesha are descriptive titles, the name of the author is Nirūpa. In Burnell's catalogue, I find a Nānārtha Ratnamālā by Dandinātha Bhāskara. But I cannot say whether it is this work. It appears to me of very little importance and the Oxford copies are full of mistakes. I consulted them simply because it is one of Wilson's authorities. He surmises, the author belonged to the second half of the 13th century.

Wilson also notes Shabdamālā as one of his authorities. It is a small Kosa containing a Nānārtha section and seems to be a very inferior production. Oxford 437 begins 'जगदीश हरि नत्वा श्रीरामेश्वरसमर्पणा । शब्दार्णवादि कोपोत्यशब्दमाला वितन्यते.' Mitra notices another Shabdamālā by a Gopinātha.

(7) Kalpadru of Keshava, Oxford 433 This is a Kosa of synonymous words and treats of similar forms much more fully than any Kosa I have yet seen. My quotations are not numerous as this is the only codex I have been able to consult and it is not very reliable. The introductory verses are 'वात्यवाचस्पतिव्याडिभाग्यंमरमङ्गला । साहमाङ्कमहेशादया विजयन्ते जिनाग्निमा । समालोक्य मतान्येषा वल्पदुरस्त्रितार्यदः । प्रियते वेदवेनाय नामप्रवृत्तिवोधनः' Mahesha seems to refer to Maheshvara, the author of Vishva and Jina to Hemacandra. As Keshava is quoted by Mallinātha, these references to Maheshvara and Hemacandra shew he lived in the 13th century A. D. The omission of his name in Medīni is natural, as there is no Nānārtha section in the Kalapdrū. There is a copy of this work in the Berlin library and another at Tanjore (Nāmakalpadruma in Burnell's catalogue). Buhler notices a Laghu Nighanṭu Sāra by a Keshava, but it must be a different work.

(8) Xira Svami's commentary on Amara. 2 to 4—"अदधायमिन्नमुद्रो योऽर्थापिभिरमरकोष एष बुधाः । उज्याटघने यवेच्छ गृहीध्व नामरत्नानि ॥ प्रवृत्ति-
 प्रत्ययवाचकैर्व्यस्तगमस्तैर्निखननिगदाभ्याम् । इति सप्तष्टैः पयिभिर्नाम्ना पारायण बुधैः ॥
 भन्ना धमिधानवृत्तो विवरीतारस्व यत्र विधानाः । नामानि तानि भट्टानु गहनमहो धम्यवधिना-
 स्म". Ends—"इति भट्टशीरस्वाम्युन्नेशितेऽमरकोषोद्घट्टने मामान्यसागस्तुनीय ।" It will be seen from the second verse that the author claims his Nāma Pārāyana to be the first commentary on the Amara Kosa, his 'विवरीतारः' apparently referring to general commentators. It is concise but probably the best commentary on Amara. Of 'नामान्त्राणि,' he simply says 'धमिधाननाम्नाणि विद्वानुनामानि च'. I. 2776 is one of the best written and most accurate codex procurable. Xira Svāmi is, I believe, quoted in some of Bhojarāja's works and must therefore be of the tenth century at the latest. Prof. Aufrecht, however, quotes a passage

work of the 17th century In Mitra's catalogue it is called *Shāradā Sundarī* (5) *Bharata Sena Mallikā's Mūḍha Bodhinī* (इति वैद्य-हरिहरखानवधोद्भवगौराङ्गमल्लिकालम्बजश्रीमरुतसेनकृततायाममरकोपटीकाया मुग्धबाधिन्या) Thus work is 100 to 150 years old It is much quoted in the *Shabdakalpādruma* Some erroneously call him *Bharata Malla* (मल्लवी टीका in one copy) (6) *Nayanānanda's Kaumudī* (incomplete विचार्यं शब्दशास्त्राणि नयनानन्दशर्मणा । यत्नादमरकोपस्य कौमुदी पठित्वन्त) There is a copy of it in the Paris Library (see the catalogue by Hamilton and Langles the author is called *Nayanānanda Deva*) (7) *Amara Panjikā* by *Nārāyaṇa Vedāntavāgisha* श्रीनारायणपादपद्मवृत्तिण् नारायण श्रीनिधिरत्नेनामर-पञ्जिका वितृते सक्षेपत सत्ववि Ends—श्रीनारायणवेदान्तवागीशरचिततायाममरकोप-पञ्जिकाया (8) *Shabdartha Sandipikā* by *Nārāyaṇa Vidyavinodācārya* (तत्पुत्र प्रयितोऽभवत् कविवरो नारायणो नामनस्तेनेय त्रियने हिताय मुधिया शदार्य-सन्दीपिका) (9) *Nilakanṭha's Subodhinī* (इति श्रीनीलकण्ठशर्मविरचिताया मुराधिन्या लिङ्गादिमग्रहमर्षप्रकाश) (10) *Lokanātha's Padamanjarī* (incomplete) वाग्वदवतपरमूर्तेल्लक्ष्मणमर्तुरादाय नुतम् (?) । श्रीलोकनाथशर्मा तनुने पदमञ्जरीम-चिरात् (11) *Raghunātha Cakravartī's Trikāṇḍa Cintāmaṇi* (this is the name in Mitra's catalogue the I O copy is incomplete) रघुनाथनामा । श्रीरघु-वल्लभमहाशयसन्निधोणाद् धीरस्तनोति विमलामरकोपटीकाम् (12) *Rāma (Rāmī?) nātha's Trikāṇḍa Viveka* (incomplete) नि शेषतन्त्रमार वार वार विचार्य चिन्वान । अमरटीका (रमानाथ ?) विद्यावाचस्पतिविदये (13) Another *Rāma* or *Rāmānātha* (complete, but no commencing and concluding verses) This is not the same as the preceding, as their explanations differ 12 धीरा धैर्यादिगुणगानि सिध्या , 13 धीरा पण्डिता , etc. (14) *Shrīrāma Tarkavāgisha's Amara Tikā* (the author is often called simply *Rāma*) (15) *Rameshvara's Pradīpamanjarī* (a few leaves wanting). नत्वा रमेशचरण श्रीरमेश्वरशर्मणा । रच्यन्मरकोपस्य टीका प्रदीपमञ्जरी Colebrooke calls *Rāmāshrama* (16) *Varaṇsya Kaumudī* by *Rāma Prasāda Tarkālakṣhārī* (begin abruptly) (17) *Lakṣmana's in Sanskrit and Canarese कर्णाटकाना कोषाय लक्ष्मणोद्भूत ययामनि । सर्वोपामरकोपस्य भाष्यायं प्रकाशये*

(10) My quotations are, however, chiefly from (18) *Maheshvara's Amara Viveka* as enlarged by *Raghunātha Shāstri* This has been printed in Bombay There is no preface to this work, but as it quotes from the *Shābda Ratnāvalī*, it cannot be more than 100 to 150 years old It is chiefly based on *Rīyamukūṣa*

In Burnell's catalogue, I find (19) *Tika Sarvasva* by *Sarvānanda*. As *Sarvānanda* is one of *Rīyamukūṣa's* authorities, this work dates before the 15th century *Ujvala Datta's Sarvasva* apparently refers to उज्ज्वलदत्तस्य

13 (20) Padavivṛti by Lingaya Sarī (21) Gurubalabodhinī in Telugu Mitra notices (22) Budhamanoharā by Mahadeva This is probably the same as Vidvanmanohara in the Oude catalogue Colebrooke refers to (23) Vyākhyā Pradīpa by Acyuta Upadhyāya, which I may have missed in the I O collection Among the authorities of Rayamukūṭa (24 to 31), Subhuti Candra, Sarvadhara, Abhinanda, Rājadeva Kalinga, Dravida, Haradatta, Madhava appear to be commentators on Amara Hadda or Haṭṭa Candra appears to be an independent Kosakara Kalinga and Dravida may be, however, descriptive and not proper names Hara and Madhava are also mentioned by Medini

(11) Two commentaries on Hema Candra's Samānya Kānda are noticed —Ballabha's in the Oude and Mahendra Suri's in Buhler's catalogue I had myself the use of a very old copy of the first (?) at Benares and have quoted from it in one or two places I was also told of a commentary on Medini as procurable but I had no occasion to refer to it Buhler notices a commentary on Halayudha Brief notes (not regular commentaries) on Trikānda Sheṣa and Haravali are procurable and to some extent printed I am not aware of any commentary on Vishva

(12) There are many other Kosas like the minor Kosas of my collection India Office 1495 is Nanartha Dhvani Manjarī of Durga Simha 'अजयद्रुग्धाधरधरणिस्त्वकोपानालोक्य । सक्षेपाक्षानार्थध्वनिमञ्जरीयमभिहिता श्रीमद् दुर्गासिंहेन' The verses, however, agree more with Shashvata and Anekārtha Mitra notices Anekārtha Dhvani Manjarī by Gada Simha The opening and concluding verses differ from my Kosas In a manuscript procured at Chittagong and made use of in the notes, I find the last verse agrees with the I O codex Durga Simha appears, therefore, to be a mistake for Gada Simha

India Office 1511 is Varnavidhana of Nandana Bhaṭṭācārya This treats of the letters of the alphabet beginning with अ and ending in क्ष and including अ and अ after ओ and लु (written ल etc) after ह It is more copious than the Matrka Nighantū, but not of practical importance The following verses will illustrate the work अकारवर्तुल तार रामश्च ह्रस्वकारणम् । मन्त्राय प्रणव सत्यं चिन्तु सक्तिस्त्रिदैवतम् ॥ सर्वजीवोत्पादकं च पञ्चदेव ध्रुव त्रिवम् । मावित्री त्रिशल ब्रह्म त्रिगुण गुणजीवकम् ॥ आदिवीज वेदमार वेदवीजमखण्डपरम् । पञ्चरश्मिचक्रकूटं च त्रिनार भवनावृत् ॥ गायत्रीबीजपञ्चांगी मन्त्रविद्याप्रभु प्रभु । अक्षर मातृवर्णादिच नाहिवाहन् (न ?) मोक्षदो ॥ अ श्रीकण्ठ सुरेश्च ललाट चक्रमातृक । पूर्वोदरीमृष्टिमायी सारस्वतप्रियवद

It is noticed in Mitra's catalogue Buhler notices an Ekaxara Namamala by Amara Simha (?) I cannot say whether it is the

same as my Ekāxara. Burnell notices also Nāma Mātrkā Nighantu by Varada Rāja and Varna Dipikā. In the India Office, there are also Ekavarnārtha Samgraha, Varna Prakāsha Kōsa, the last a very old copy from Tippera.

(13) I have also quoted second-hand from the following Kosas: (1) Vyādi; (2) Vācaspati; (3) Bhāguri; (4) Rantideva; (5) Sāhasānka or Vikramāditya; (6) Shabdārṇava; (7) Utpalini; (8) Samsārāvarta (in one copy Samsārārṇava); (9) Vopālita; (10) Rabhasa; (11) Rudra; (12) Rājashekhara; (13) Vaijayantī or Jādava; (14) Tārapāla; (15) Dāmodara; (16) Dharmadāsa (apparently the same as Medini's Dharma); (17) Amaramālā; (18) Durga; (19) Ratna Kosa; (20) Haṭṭa Cāndra; (21) Shabda Tarangini; (22) Mādhava; (23) Nāmamālā and (24) Govardhana. Of these Jādava's Vaijayantī is noticed by Burnell, and Prthvidharācārya's Ratna Kosa by Buhler. Vopālita is probably the proper reading for गोपालित and वातपालित of some copies: 'इयममरदत्तवररुचिभागुरिगोपालितादिशास्त्रेभ्यः'. Hal.; 'योषिति वातप्रमीः समीरमृग इति गोपालितो वातपालितः', u. s. IV.1. Much of the Trikāṇḍa Shesa is said to be borrowed from Vopālita. Some of the quotations from Shabdārṇava agree exactly with Hema Candra's Abhidhāna Cintāmaṇi and the latter apparently owes much to the former. Durgādāsa's Shabdamahārṇava under बृह बृहित करिगर्जाया शब्दमात्रेऽपि वक्ष्यते, probably refers to this Kosa. Dr. Rājendra Lāl Mitra, however, notices a very recent Shabdārṇava by Kāshināth Basāk.

Durga of this list must not be confounded with Durga Simha already alluded to, as the work of the latter is a Nānārtha Kosa while that of the former is a Nāmamālā. Mādhava has been already noticed as one of the authorities of Rāyamukuṭa. He must not be confounded with the celebrated minister, and my quotations shew he was an independent Kosakāra as well. Nāmamālā of my list probably refers to Bhoja's work noticed by Burnell. Our Govardhana is probably the author of the Nāmāvali noticed in the Bikaner catalogue.

Most of the old Kosas have been much used by Keshava. The Kātya or Kātyāyaniya Kosa is also noticed in the printed Vararuci Kosa or more correctly Lingaviśhesavidhi: 'दृष्ट्वा जैमिनिकोपसूत्ररचना वात्स्यायनीय मत व्यासीय कविशङ्करप्रभृतिभिर्यद् भाषितं निश्चयात् । यच्चानन्दकविप्रवीररचितं बद्धं च यद् दण्डिना यद् वात्स्यायनशास्त्रादिकथितं कुर्वेऽभिधानाद्भूतम्'. It will be seen from this that the author can not be the old Vararuci. Burnell notices an Aindra Nighaṇṭu by Vararuci, but whether it is the old Vararuci Kosa I can not say. This Nighaṇṭu may be the same as Indra Kosa noticed by Mitra. Burnell notices Jaimini Nighaṇṭu, Shabdacintāmaṇi by Vyāsa Viṭṭhalācārya, and Samya-

mun māmala by Shankara I do not remember meeting Ānanda Kosa Dandī Kosa and Vatsyayana Kosa in any of the catalogues although other works connected with these names are well known

Medini in addition to some of the names already noted mentions Shubhanka Gangadhara Vagbhata Vishvarupa and Candragomī Shubhanka may stand for Sahasanka Gangadhara is also mentioned by Durgasimha I am not aware of any general Kosa by Vagbhata His Astanga has been printed and there is I believe a medical vocabulary by him Vishvarupa may be compared with Ruparatnakara mentioned by Ujjvala Datta Candra is one of the oldest grammarians and must not be confounded with Hatta Candra Subhuti Candra Kula Candra and others Gomī (गोमिन) is an honorific title द्योगोमी = द्योगोपासक u s IV 158 Medini refers to his Lingashastra or more properly Linganusahasana from which Ujjvala Datta makes several quotations

Burnell notices (1) Shabda Ratnakara by Vamana Bhaṭṭa (2) Agastya Vyakaranokta Shabda Samgraha Nighantu (3) Rajakosa Nighantu (4) Prayukta Padamanjar by Kalidasa (5) Suprasiddha Padamanjari by Murari (6) Pada Candrika by Mayura (7) Nighantukaikadhaya of Balhikya Mishra (8) Sanjvani (9) Kavjanashevadi (10) Sakalagrantha Dpika (11) Namasamgraha Nighantu by Bhargavacarya (12) Hanuman Nighantu (13) Shabda Candrika by Vana Kavi (14) Balaprabodhika by Natkara (?) Kavi (15) Gervana Bhasa Bhusana by Trivikramacharya (16) Kavi Darpana Nighantu by Rama (17) Shlesartika Padasamgraha by Shukharsa (18) Shabda Dpika (19) Bhuvana Pradipika by Sarvabhauma Mishra (20) Shabdartha Nirnay by Kavi Ravasa (21) Dasha Dpa Nighantu by Vedantacharya (22) Simmukha Vritti Nighantu (23) Kavi Dpika Nighantu by Vikramaditya (24) Kavyavana by Dharma Raja (25) Srasashabdaisaram (26) Shabdaratna Samanvaya (27) Shabdasara Nighantu (28) Kavi Manjari by Ballabha (29) Shabdakavidvatkavi Pranonadaka by Venkata (30) Deshya Nighantu by Raja Candra He also notices another Hema Candra But this is doubtful The Brhadabhidhana Cintamani of Aufrecht's catalogue is the same as the Abhidhana Cintamani with a few extra verses

In Mitra's catalogue I find (1) Deshya Rajashekhara Kosa by Panchanana Bhattacharya (2) Linga Prakasha by Sureshvara (3) Linganusahasana Tika by Mukunda Sharma (probably a commentary on Amara) (4) Komala Kosa Samgraha by Tirtha Svami (5) Parasika Prakasha by Vihari Krishna Dasa (6) Shighrabodhini Namamala by Pundarika Vithala, (7) Vjakosa

(8) *Shiva Kosa*, (9) *Kalpataru Kosa*, (10) *Vaisnavābhīdhāna* by Devakī-Nandana Kavirāja, (11) *Sārasvatābhīdhāna*, and (12) *Unādi Kosa* by Rāma Sharma. The last has been used by Rādhākānt Dev and Wilson. The *Unādi Kosā* printed at Benares is different. Dr. Mitra makes much of *Sārasvatābhīdhāna*. But it is a mere fragment, worthless, and very modern. A copy of this is in India Office (No. 1334) and I saw another copy probably at Oxford.

In the other catalogues, I find one (1) *Padma Kosa* in the Oude catalogue, (2-3) *Mahākhandana* and *Sādhya Kosa* in Buhler's catalogue, (4-5) *Loka Prakāsha* by Xemendra and *Nāmasamgrahamālā* by Appi (Āpya?) Dixita in Weber's catalogue, and (6-9) *Asālati Prakāsha*, *Shiva kosa* by Shiva Datta (probably the same as Mitra's *Shiva Kosa*), *Shabda Candrikā* by Cakrapāṇi Datta, and *Shabdārtha Kalpataru* by Venkata in Aufrecht's catalogue. I find nothing new in Bonn, Tübingen, and Westergaard's catalogues. Oppert's appears to me to be too clumsy for general use.

In the India Office, there is a *Shabda Sāgara* or *Shabdābhidhitarī* by Govinda Sharma, son of Rūpa Nārāyaṇa Cakravartī. It is an *Unādi Kosa*.

There are many special Kosas such as the *Sarasvatī Nighaṇṭu* (medical) published in Ceylon, and *Grahābhīdhāna*, *Naxatrābhīdhāna* noticed by Mitra. Some of these special vocabularies such as the *Rāja Nighaṇṭu* have been made use of by Rādhākānt Dev and Wilson and I shall have to refer to them in other parts of my work.

Names of many other useful Kosas may be collected from various commentaries. Under p 1 2.36, Vāṇiāna quotes from *Nānārtha Kosa*, 'इच्छासहितयोराप छन्दो वेदे च छन्दसि'. This is one of the oldest. It is not any of my Kosas as a comparison will shew. It is not *Dharanī* nor *Ajaya*, as the latter gives छन्दस् 'छन्द श्रुती गायत्र्यादौ' and छन्द 'छन्दः स्वादाशये वशे'. In the *Mādhaviya Dhātu Vṛtti*, I find *Kriyā Nighaṇṭu* or Imports of Verbs as e. g., under यत् X. 202 'यत्ने प्रश्ने निराकारे यातयेदप्युत्सृज्यते'. In the *Dhātu Dīpikā* after the *Dhātu Nirṇaya*, similar quotations are ascribed to Bhaṭṭa Malla and in one place his work is called *Shabdānuvṛtti* (see घृत्). In the *Kātantra Manoramā*, it is in some places also styled *Nānārtha*. Ratneshvara in his commentary on the *Sarasvatī Kanthābharana* quotes from *Deshiya kosa*—a Sanskrit dictionary of *Prākṛta* words. This is different from the printed *Prākṛta Deshināmamālā*. Aruna Datta, Sajjana, Bharata Mālā and other names might be added to this list. But it should be remembered that some names are due to errors, e. g., *Vijaya* for *Ajaya* under A c. 2.1.15. (so probably *Acala* under u.s. 3.68).

I have excluded printed Kosas from this list. The most important special Kosas such as the *Dhanvantari Nighanṭu* have not yet been published.

34. A careful study of these Kosas will reveal how words multiply and significations grow. Exclude the foreign imports and eliminate the mistakes and misconceptions that have been great factors in enlarging the bounds of language and note in the case of coined words the inventions of men, every word with more than one signification will shew how one idea grows out of another and how the human intellect has developed. Examine the remaining words by the principle of analogous sounds, analyze them according to the principles of grammar, and again examine these elements by the principle of analogous sounds, the field of original sounds and original ideas will be narrowed within the smallest compass. If we patiently make these investigations, not taking for granted what we see in this or that authority however great or however old, taking into consideration whatever indisputable evidence we may procure whether from the highest or the obscurest sources, not giving up as utterly insoluble where we may not find out or may not see the intermediate links, it is not too much to anticipate that some hundred years hence we shall be able to prove satisfactorily how language is formed and how Sanskrit has grown step by step. I hope I shall be able to make a very small contribution to this noble work in examining the roots of the Sanskrit language.

35. Most of my Hindu readers, who still believe in the immutability of sounds and the divine origin of Sanskrit, will be perhaps shocked at the views here propounded. That they are not openly professed by our great grammatical authorities I readily admit. But it will be too much to say that they had no recognition among our Hindu philologists. The earliest speculations of our most revered seers do not openly avow but decidedly tend towards these views and the *Dvirūpa* Kosas of some of our most eminent lexicographers are nothing but a succinct exposition of multiplicity of words through similarity of sounds. There are many such *Dvirūpa* Kosas. *Rādhākānt Dev* and *Wilson* made use of *Bhārata Sena's* recent work. *Purusottama Deva's* work has been printed at

Benares. Burnell notices Dvirūpa Kosa by Shriharsa and Trirūpa Kosa by Bilhana. I select the second part of Vishva Prakāsha entitled Shabdabheda Prakāsha. It is older than any of the preceding Kosas and of much more authority.

36. This part is not yet published. But it is found in all complete copies of Vishva as Vis. A., Vis. C, I. 1539, I. 246c, Vis. O. It is also separately found, although some of these copies are doubtful.* Of the copies I have consulted, the first three are referable to different branches of the same family. Vis. O. appears to be an unrevised copy of I. 1539, as the same mistakes and some additional lacunae are found in it together with the transcriber's confounding in several places the Nāgarī letters ऋ and ॠ. This work is divided into four sections (1) the proper Shabdabheda corresponding to Dvirūpa Kosa of others, (2) Bakārabheda, (3) Sakārabheda corresponding to Ūsmaviveka of others, and (4) Lingaparakāsha. A comparison of the first part with Dvirūpa Kosa of Purusottama (I argue from the Benares edition and Benares copies) will clearly prove that the former is an impudent imitation of the latter. Most of the verses agree word for word, but while the Shabdabheda is fuller and systematic, the Dvirūpa Kosa begins abruptly and ends abruptly without any clear connection between some of the intermediate verses. This is the most important section of the Shabdabheda Prakāsha and I have endeavoured to corroborate the views of Vishva by copious citations from other kosakāras. The author's views in the other sections can not be authoritative, as our authorities differ a great deal on these points. But as these views are clearly expressed, we can easily compare them with other clearly-expressed views and deduce our own conclusions †

---

*E.g. Oxford No. 249 is probably a plagiarism, as it is not attributed to Maheshvara—differs in some places both in the verses and their arrangement and ends abruptly. Mitra notices Shabdabheda Prakāsha by Shiva (Shiva Dina in the Oude catalogue), but the opening verses agree with Maheshvara's.

† Of similar works, Purusottama Deva's Varna Deshanā has latterly obtained very high celebrity. There are two fragments of this work in

37 I am indebted to the whole of my establishment for the preparation of this part in some shape or other But it will be injustice to myself if I were to deny the immense amount of time and labour that has cost me in carefully considering every particle of evidence connected with this vast subject In some cases, especially about the forms of words, the evidence is sometimes so contradictory that I have had to give the various views without being always able to pronounce a decided opinion In the Shabdabheda again, I have met words and forms whose correctness is doubtful but in which the copies

England—Ind a Office 1475 and 1 1511 (called here Varna Viplava Nasha) I quote from the first श्रीपुरपोत्तमदेवस्य देशनय निगम्यताम् । वणविप्लवनाशाय नृपाजव गरीयसी ॥ अन हि प्रयोगज्वहुदृशना श्रुतिसाधारण्यमात्रेण गल्ता खुरक्षुरादी खकारक्षकारयो सिंहसिधाणकादौ हकारधकारयो ययातिजोपादौ यकारजकारयो वनपूर्वा ह्लादौ व(ण)वारनकारयो वदनाव दनादावोष्ठघद योष्ठयवकारयो केशवपादौ शकारपकारयो घूसरोपरादौ सकारपकारयो तथा गौडादिलिपिसाधारण्याद हिण्डीरगुडाकेशादौ हकारडकारयो भ्रन्तिय उपजायते तत्तदखिवचनाय कचिद् धातुपारायण धातुवत्तिपूजादिषु प्रव्यक्तलिखनन प्रसिद्धोपदेशन धातुप्रत्ययोणादिव्याख्यालिखनन कचिदाप्तवचनन इलपादिदशनन वणदेशनय मारम्यते I am glad to find that the principles I have followed in determining the spelling of words have the support of such a distinguished authority He writes तत्र च द्रगोमिहृतनिङ्गकारिकासु पवर्गान्तप्रकरणे पुंसि निम्बाधू [चुम्ब(?)] वदम्बा क्लीब कुटुम्ब पुक्लीबयोर्विम्ब स्त्रियामम्बाऽम्बिका चेति दर्शितम् । अतएव निम्बादीना पवर्गान्तिनिश्चयः । अमरसिंहादिगिष्टानामनकाथवर्गोऽपि पवर्गान्तप्रकरणे गघवपूर्वकम्युद्धिजिह्वा कलम्बनितम्बगम्बप्रलम्बरतम्बडिम्बवादम्बजम्बादयः । अत एवोष्ठेपान्तत्वमेवम् । It quotes among others from the Sparsha Karikas and Govardhanīya Unadi Vṛtti and some of the quotations from the latter agree with Ujvala Datta's It begins with a desultory discussion of the derivation of a few words and ends with sections on the sibilants and य and ज Sakarabheda Jakarabheda and Vakarabheda noticed by Mitra appear to be parts of this work

Mitra also notices in Ūsmaviveka by Gadasimha The verses given do not enable me to judge whether it is the same as quoted by the commentator Maheshvara Ujvala Datta's quotation from Shakarabheda under u s I 28 agrees with Maheshvara's from Ūsmaviveka under A 50 but not with our Shabdabheda The Varnaviveka quoted by the same commentator appears to be a Ḳoṣa illustrating in verse rare stems such as आयु for आयुस and rare forms such as अमिय for आयमि

agree and I have no positive evidence to condemn. In some cases, especially about the significations of words, the texts as I have found them appear to be faulty without ample materials for correcting them.* I am alone responsible for these and other imperfections. The great grammarian and lexicographer Purusottama Deva writes 'काव्यादीनामनन्तत्वात् शब्दादीनां विशेषतः । क्व कदा केन किं दृष्टमिति को वेदितुं क्षमः'. It has been impossible to satisfactorily explain all the difficulties I have met. That there will be many errors even in those parts I consider correct is more than probable. But it will be my greatest satisfaction if I have been able to add a few truths to our knowledge and to open up an endless field for the consideration of our countrymen. In addition to those scholars named in the 10th volume, I have the pleasant duty of expressing my obligations to Mr. Bendall, the keeper of Oriental books in the British Museum, to Mr. Nicholson, the Bodleian librarian at Oxford, and especially to Dr. Reinhold Rost, the learned and obliging librarian of the India Office, who has taken the greatest interest in my labours and has always warmly assisted me both by lending and finding out manuscripts and books for me.

London, June 6, 1883.

A.B.

Since the above was in print, I have been favoured with Prof. Zachariæ's careful *Beitrag zur Indischen Lexicographie* (Greifswald—September 1883). I learn from it Mahendra Sūri's commentary on Hema Candra covers the Nānārtha section and the first verse is 'परमात्मानमानस्य निजानेकार्यसङ्ग्रहे । वक्ष्ये टीकामनेकार्यकर्तृवाक्यकौमुदीम्'. In another Kānda, the commentator writes, 'धीहेमसूरिशिष्येण श्रीधनमहेन्द्रसूरिणा । भक्तिनिष्ठेन टीक्षेय तन्नाम्नैव प्रतिष्ठिता'. This settles the genuineness of this part, which I have proved on other grounds. Prof. Zachariæ shews Mahendra quotes from the *Vishva Prakāsha*. This goes to corroborate

---

*There have been also errors in passing through the press. It is particularly requested that the corrections noted in the end are made, if any use is made of the Kosas.

my assertion that Vishva preceded Hema Candra if Mahendra's statement that he was a disciple of Hema Candra is correct Ballabha's commentary preceded Mahendra's, as Ballabha is quoted by Mahendra Mahendra is also stated to quote from Munkha and Hugga, whose works I know only from second hand quotations Prof Zachariæ forcibly points out some of the mistakes in the Shabdikalpadruma, as e g under सप्रम सूद म्पिरदपु but I must refer the reader for these to the original brochure I shall however make use of his mss in the notes which are not yet printed

Chittagong, Dec 9, 1883

ABBREVIATIONS

अ, A = अमर
 अज, Aj = अजय
 अने, Anck. = अनेकार्यवनिमञ्जरी
 अव्य, Avy = अव्ययकोष
 ए, Eka = एकाक्षर
 के, Ka = केशव
 ज, Jat = जटाधर
 त्रि, Tri = त्रिकाण्डशेष
 द, Dan = दण्डनाथ
 ध, Dha = धरणि
 मा, Mat = मातृका
 मे, Med = मेदिनि (नी)
 वि, Vis = विश्व

शब्द, Shab = शब्दरत्नावली
 शब्दकल्प or Druma = शब्दकल्पद्रुम
 शा, Sha = शाश्वत
 स्वामी, Svami = क्षीरस्वामी
 ह, Hal = हलायुध
 हा, Har = हारावली
 हे, Hem. = हेमचन्द्र
 B and R = German Dictionary
 Tarānātha, Vacaspatya, or
 Vac = Tarnātha's Vacaspatya
 W = Wilson's Dictionary

KOṢA ADDITIONS

- अज—हरच्छागाच्युता अजाः, अने
 अञ्जसा—सत्ये शीघ्रे तथाञ्जसा, ह.
 अति—प्रकर्षे लङ्घनेऽप्यति, अ.
 अन्त्य—स्यादन्त्योऽन्तर्भवेऽधमे, वि.
 अभिरूप—अभिरूपो दध्ने कान्ते, अने
 अम्बर—अम्बरं नागभिद् गन्धद्रव्यं च, त्रि
 अति—V. आति
 अलीक—असत्यविप्रियेऽलीके, अने
 अववाद—V. अपवाद
 आङ्—V. आ
 उडुम्बर—V. उदुम्बर
 उत—उताप्यर्थविकल्पयोः, अ
 उररि—विस्तारेऽङ्गीकृतावूरी कथ्यते उररी तथा, ह.
 कक्षावेक्षक—V. कक्ष्यावेक्षक.
 कच्चित्—कच्चित् प्रश्नविकल्पयो, वि.
 कम्—V. क.
 काण्ड—प्रस्तावे सङ्घाते कुत्सायामायुधे काण्डम्, ह.
 कुब्ज—V. कुब्ज.
 कूट—कूटाख्याऽनृतचन्द्रायोघनमायोत्कटादिषु, अने.
 गह्वर—ध्वनौ धने च दम्भे च गह्वरो (रं) गहनेऽपि च, अने.
 चाल—चालश्छदिपि कम्पने, वि.
 चास—चासः सुवर्णचूडे स्यात् प्रभेदे किष्कुपर्वणः, वि.
 नागर—ना पिङ्गे नागर शुण्ठ्याम्, त्रि.
 पक्षीश—पक्षीशस्ताक्ष्यं वृष्णयोः, वि.
 परिवर्हं—परिवर्हं. परीवारे पार्थिवोचितवस्तुनि, हे.
 परिव्राह—परिव्राहोऽम्बूच्छासे राजाहंवस्तुनि, हे.
 परीरण—अय परीरणः। दण्डे कूर्मे पटगाटे, हे.

परीष्टि—परीष्टिः परिचर्यायां प्राकाम्येऽपि गवेपणे, वि. परीष्टिः

परीक्षाप्रतिचर्ययोः, हे.

पर्व(र्व)रीण—v. पर्वरीण

पार्वती—पार्वती द्रुपदात्मजा । सल्लकी जीवनी गौरी, हे.

पुरस्तात्—प्राच्या पुरस्तात् प्रथमे पुरार्थेऽग्रत इत्यपि, अ.

प्रचेतस्—प्रचेतास्तु मुनी हृष्टे स्यात् प्रतीचीपतावपि, वि. प्रचेता वरुणे मुनी । हृष्टे, हे.

वञ्चय—वञ्चयः पिककालयोः, हे.

विडाल—विडालो वृषदंशके । पक्षिभेदेऽक्षिगोले च, हे. (Mahendra).

विश्रम्भ—v. विश्रम्भ.

नानार्थसंग्रहः ।

अ—अशब्दः स्यादभावेऽपि स्वल्पार्थप्रतिषेधयोः । अनुकम्पायाञ्च तथा वासुदेवे त्वनव्ययम्, मे. अ स्वल्पार्थेऽप्यभावेऽपि, हे. अ स्यादभावे स्वल्पार्थे विष्णावेप त्वनव्ययः, वि. श्रीकण्ठः केशवश्चापि निवृत्तिश्च स्वरादिकः । अकारो मातृकाद्यश्च वात इत्यभिधीयते, मा

अः—अः स्याच्चैव महेश्वरः, ए. अनन्तश्च महासेनोऽनिरुद्धो रसवर्णकः । कन्यास्तननिभः सर्गो विसर्गश्चान्तिमः स्वरः, मा.

अं—अं स्याच्च परमं ब्रह्म, ए. अद्भुतो व्योमरूपश्च प्रदुच्यन्तश्चन्द्रसंज्ञकः । अनुस्वारस्तथा बिन्दुरङ्कारश्च शिवोऽव्ययः, मा.

अंश—अंशो विभाजने प्रोक्त एकदेशेऽपि वस्तुनः, हे.

अंशु—अंशुः प्रभाकिरणयो र्ना, मे. अंशुलेशे रवौ रश्मौ, वि. अंशुः सूत्रादिसूक्ष्मांशे किरणे चण्डदीधितेः, हे.

अंशुक—अंशुकं श्लक्ष्णवस्त्रे स्याद् वस्त्रमात्रोत्तरीययोः, मे. अंशुकं सूक्ष्मवस्त्रे स्याद् वस्त्रमात्रोत्तरीययोः, वि. अंशुकं सूक्ष्मवाससि । उत्तरीये वस्त्रमात्रेऽपि, हे.

अंशुमत्—अंशुमान् भास्करे शालपर्ण्यमिंशुमती स्मृता, मे. अंशुमान् भास्करे शालपर्ण्यमिंशुमती मता, वि.

अंस—अंसः स्कन्धे विभागे च, वि. अंसः स्कन्धे विभागे स्यात्, हे.

अंहति—अंहतिस्त्यागे रोगेऽप्युभे स्त्रियो, मे. अंहतिस्त्यागरोगयोः, वि. हे.

अक—अकं पापदुःखयोः, मे. अकं पापे च दुःखे च, वि. अकं दुःखाद्योः, हे.

अकूपार—अकूपारः कूर्मराजे महोदधौ, मे. अकूपारः समुद्रेऽपि कूर्मराजेऽपि कीर्तितः, वि. अकूपारः कूर्मराजसमुद्रयोः, हे. अकूपारः कमठेऽम्बुधौ, वि.

अक्ष—अक्षो ज्ञातार्थशकटव्यवहारेपु पाशको । रुद्राक्षेन्द्राक्षयोः सर्पे विभीतक-तरावपि ॥ चक्रे कर्पे पुमान् क्लीव तुल्ये सौवर्चलेन्द्रिये, मे. अक्षः कर्पे तुपे चक्रे शकटव्यवहारयोः । आत्मज्ञे पाशको चाक्ष तुल्यसौवर्चलेन्द्रिये, वि. अक्षो रयस्या-चयवे व्यवहारे विभीतके । पाशको शकटे कर्पे ज्ञाने चात्मनि रावणौ । अक्षं सौवर्चले तुल्ये ऋषोके स्यात्, हे. अथाक्षमिन्द्रिये । ना दूयताङ्गे कर्पचक्रे व्यवहारे कलिद्रुमे, अ. अक्षो विभीतको वृक्षः पाशकोऽक्षोऽक्षमिन्द्रियम् । अक्षो रावणिरित्युक्तः

कृत्यमक्षन्तु निम्नगम्, अने. आचारे नयनादौ दूद्यतविशेषे तथावयवे । अक्षं विभीतकेऽपि प्रयुज्यते पञ्चसु प्राज्ञैः, हे.

अक्षत—अक्षतं न द्वयोः पण्डे लाजेपु त्रिष्वहिसिते । यवेऽपि क्वचित्, मे. अक्षतं चापि लाजेपु तृतीयप्रकृतावपि । अहिसितेऽपि च, वि. अक्षतं स्यादहिसिते । पण्डे लाजेपु, हे. स्याल्लाजेऽपि चाक्षतम्, त्रि

अक्षमाला—अक्षमालाऽक्षसूत्रे स्यादरुन्धत्यामपि स्त्रियाम्, मे. अक्षमालाऽक्षमाला स्यादरुन्धत्यामपि स्मृता, वि. अक्षमाला त्वक्षसूत्रे वशिष्ठस्य च योपिति, हे.

अक्षर—अक्षरं ब्रह्मवर्णयोः पुंसि शङ्करे, मे. अक्षरं ब्रह्मवर्णयोः, वि. अक्षरं स्यादपवर्गे परमब्रह्मवर्णयोः । गगने धर्मतपसोरध्वरे मूलकारणे, हे. अक्षरन्तु मोक्षेऽपि, अ.

अक्षीव—अक्षीव वशिरे शिग्रौ नाऽमत्ते पुनरन्यवत्, मे. अक्षीवं वशिरे विद्यादमत्तेऽक्षीवमन्यवत्, वि. अक्षीव वशिरे मदवर्जिते, हे.

अग—अगः स्यान्नगवत् पृथ्वीधरपादपयोः पुमान्, मे. अगः शैले द्रुमे भानौ नगवत् पवनाशने, वि. अगः स्यान्नगवत्तरी । शैले सरीसृपे भानौ, हे. शैलवृक्षो नगावगौ, अ.

अगस्ति—अगस्तिः कुम्भयोनी च वज्रसेनतरौ पुमान्, मे. अगस्तिर्वज्रसेने स्यादगस्तिः कुम्भसम्भवे, वि. अगस्तिर्द्रुमुन्यो, हे.

अगस्त्य—अगस्त्यः कुम्भयोनी स्यात् वज्रसेनतरावपि, मे. अगस्त्यो मुनी द्रुमेदे, हे.

अगाध—अगाधमतलस्पर्शो त्रिषु श्वभू नपुसकम्, मे. अगाधो विवरेऽस्थाधे, वि. अगाधोऽस्थाधरन्ध्रयोः, हे.

अगुरु—अगुरु क्लीव जोङ्गकशिशपयोर्वाच्यवल्लघुनि, मे. अगुरुः स्यात् शिशपाया जोङ्गकेऽपि लघुन्यापि, वि. अगुरुस्त्वगरो लघौ । शिशपायाम्, हे. वृक्षे लघुनि चागुरुः, त्रि.

अगौकस्—अगौकाः पुंसि शरभे पक्षिपञ्चास्ययोरपि, मे. अगौकाश्च नगौकाश्च शरभे सिंहपक्षिणोः, वि. नगौकोवदगौकसः । विहङ्गसिंहशरभाः, हे.

अग्नि—अग्निर्वैश्वानरेऽपि स्याच्चित्रकाख्योपधौ पुमान्, मे.

अग्निमुख—भवेदग्निमुखो देवे विप्रे भल्लातके स्त्रियाम्, मे. अग्निमुखो द्विजे देवे भल्लाते चित्रके क्वचित्, वि. अग्निमुखो द्विजे । भल्लाते चित्रके देवेऽपि, हे.

अग्निशिख—अयाग्निशिखमुद्दिष्टं कुसुम्भे कुङ्कुमेऽपि च । लाङ्गलि-

क्याख्यौपधौ च विशत्यायाञ्च योषिति, मे. अग्निशिखा लाङ्गलिक्या कुङ्कुमेऽग्नि-
शिखं मत्तम्, वि. अग्निशिखं तु कुङ्कुमे । अग्निशिखा लाङ्गलिक्याम्, हे.

अग्निहोत्र—अग्निहोत्रोऽग्निहविषो, मे, वि अग्निहोत्रोऽजले हव्ये, हे
हविर्वह्नी चाग्निहोत्रौ, वि.

अग्र—अग्रं पुरस्तादुपरि परिमाणे पलस्य च । आलम्बने समूहे च प्रान्ते च
स्यान्नपुसकम् । अधिके च प्रधाने च प्रथमे चाभिधेयवत्, मे. अग्रमालम्बने व्राते
परिमाणे पलस्य च । प्रान्ते पुरस्तादधिके प्रधाने प्रथमोऽर्द्धयोः, वि. अग्र पुरः
प्रथमेऽधिके । उपर्यालम्बने श्रेष्ठे परिमाणे पलस्य च । भिक्षाप्रकारे सङ्घाते
प्रान्ते, हे. अग्रतः पुरोऽधिकमुपर्यग्राणि, अ. श्रेष्ठेऽप्यग्रः, वि. अग्र प्रधानमूर्ध्वञ्च
पुरस्तादग्रमिष्यते । अग्रमभ्यधिके दृष्ट परिमाणे पलस्य च, शा.

अग्रजन्मन्—अग्रजन्मा द्विजे ज्येष्ठभ्रातरि ब्रह्मणि स्मृतः, मे, वि अग्रजन्माऽ-
ग्रजे विप्रे, हे, वि.

अग्रतस्—अग्रतः प्रथमे चाग्रे, मे अग्रतः प्रथमाग्रयोः, वि., हे प्राच्यां पुरस्तात्
प्रथमे पुरार्थेऽग्रत इत्यपि, अ.

अघ—अघन्तु व्यसने दुःखे दुरिते च नपुसकम्, मे. अघन्तु व्यसने प्रोक्तमघं
पातकदुःखयोः, वि. अघं दुःखे व्यसनैनसोः, हे. अहोदुःखव्यसनेष्वघम्, अ. पापव्य-
सनयोरघम्, अने.

अङ्क—अङ्को रूपकभेदाङ्गचिह्नरेखाजिभूपणे । रूपकांशान्तिकोत्सङ्गस्थाने,
मे. अङ्को भूपारूपकलक्ष्मसु । चित्राजौ नाटकाद्यंशे स्थाने क्रोडेऽन्तिकागसोः, हे.
अङ्कः स्थानेऽन्तिके मन्तौ रूपकोत्सङ्गलक्ष्मसु । नाटिकादिपरिच्छेदे चित्रयुद्धे च
भूपणे, वि. उत्सङ्गचिह्नयोरङ्कः, अः. रूपकान्तिकयोश्चाङ्कः, वि. युयुत्सोत्सङ्गयो-
रङ्कः स्यादङ्को लेप्यलक्ष्मणोः, अने.

अङ्कति—अङ्कतिः स्यादग्निहोत्रे ज्वलनाम्बुजयोनिषु, वि. अङ्कतिः
पुंस्वग्निहोत्रिब्रह्मवह्निषु, मे. अङ्कतिर्वह्निवेषसोः । अग्निहोत्रिणि, हे.

अङ्कपाली—अङ्कपाली परीरम्भे धात्रीवेदिकयोः स्त्रियाम्, मे. अङ्कपाली स्मृता
कोट्या धात्रिकापरिरम्भयोः, वि. अङ्कपाली परीरम्भे स्यात् कोट्यामुपमातरि, हे.

अङ्कुर—अङ्कुरो रुधिरं लोम्नि पानीयेऽभिनवोद्भिदि, मे. अङ्कुरो रुधिरं
रोम्नि पानीयेऽभिनवोद्भिदि, वि. अङ्कुरो रोम्नि सलिले रुधिरंऽभिनवोद्गमे, हे.
अङ्कुरो रोम्नि रुधिरं वारिष्यभिनवोद्भिदि, वि.

अङ्गा—अङ्गं गात्रे प्रतीकोपाययोः पुभूम्नि नीवृति, क्लीवैकत्वे त्वप्रधाने
त्रिष्वङ्गवति चान्तिके, मे. अङ्गं गात्रान्तिकोपायप्रतीकेष्वप्रधानके । अङ्गा

देशविशेषे स्युरङ्ग सम्बोधनेऽव्ययम्, वि. अङ्गमन्तिकगात्रयोः । उपसर्जनभूते स्यादभ्युपायप्रतीकयोः । अङ्गो नीवृद्विशेषे स्यात्, हे. शरीरोपायप्रधानेष्वङ्गं पुभूमि नीवृति । सम्बोधनेऽङ्गाव्ययं स्यात्, अने. अङ्ग सम्बोधने हर्षे सङ्गमा-सूययोरपि, मे. अङ्ग सम्बोधने हर्षे पुनरर्थे च कीर्तितम्, वि. अङ्ग सम्बोधने हर्षे पुनरर्थे, हे. पुनरर्थेऽङ्ग भोऽर्थे च, त्रि. अङ्गेत्यामन्त्रणे, ह.

अङ्गज—अङ्गजं रुधिरंजङ्गकेशपुत्रगदेषु ना, मे. अङ्गजं रुधिरंजङ्गपुत्र-केशमदेऽङ्गजः, वि. अङ्गजो मन्मथे सुते । मदे केशे सुन्दरे च, हे. स्यादङ्गजः स्मरे केशे पुत्रे रक्ते नपुसकम्, त्रि. अङ्गजो मन्मथे पुत्रे शोणितं क्वचिदङ्गजम्, शा.

अङ्गद—अङ्गदः कपिभेदे ना केयूरे तु नपुसकम् । अङ्गदा याम्यदिगदन्ति-हस्तिन्यामपि योषिति, मे. अङ्गदः कपिभेदे स्यात् केयूरेऽङ्गदमिष्यते । अङ्गदा याम्यदिगदन्तिहस्तिन्या समुदाहृता, वि. अङ्गदस्तु वालिजे । अङ्गदन्तु केयूरं-स्यादङ्गदा याम्यदिगजी, हे. वामनेभ्या स्त्रिया क्लीवं केयूरे नाऽङ्गदः कपो, त्रि.

अङ्गन—अङ्गनं प्राङ्गणे याने कामिन्यामङ्गना मता, मे, वि. अङ्गनं प्राङ्गणे यानेऽप्यङ्गना तु नितम्बिनी, हे.

अङ्गार—अङ्गारमुल्मुके न स्त्री पुलिङ्गस्तु महीसुते, मे. अङ्गारोऽलात-भौमयोः, वि., हे. अलातेऽस्त्री कुजेऽङ्गारः, त्रि.

अङ्गारक—अङ्गारकः कुजेऽपि स्यादुल्मुकाशे कुरुण्टके । भवेदङ्गारिका चक्षुकाण्डे किशुककोरके, मे. अङ्गारक कुजे विद्यादुल्मुकाशे कुरुण्टके । अङ्गारिकेक्षु-काण्डे स्यात् कोरके किशुकस्य च, वि. अङ्गारक उल्मुकाशे महीपुत्रे कुरुण्टके । अङ्गारिका त्विक्षुकाण्डे किशुकस्य च कोरके, हे.

अङ्गारिणी—अङ्गारिणी हसन्त्याञ्च भास्करत्यक्तदिश्यपि, मे., वि. अङ्गारिणी पुन. । भास्करत्यक्तदिग्वल्लयोः, हे.

अङ्गारित—अङ्गारितन्तु दग्धे स्यात् पलाशकलिकोद्गमे । हसन्त्यां च लतामात्रे नदीभेदे च योषिति, मे. अङ्गारित पलाशीयकलिकोद्गमदग्धयोः, वि. अङ्गारितन्तु भस्मिते । पलाशकलिकोद्गदे, हे.

अङ्गुलि(ली)—अङ्गुलिः करशाखाया कर्णिकायां गजस्य च, मे., हे., वि.

अङ्घ्रि—अङ्घ्रिर्ना पादमूलयोः, मे. अङ्घ्रि. पादद्रुमूलयोः, हे. अङ्घ्रिः स्यात् पादमूलयोः, त्रि. अङ्घ्रिः स्यात् पादवुध्नयोः, वि.

अचल—अचला वसुधाया स्यादचलः शैलकीलयोः, मे., वि. अचलस्तु गिरि-कीलयोः । अचला भुवि, हे. शैलेऽचलोऽचला भूमौ, त्रि.

अच्युत—अच्युतस्तु हरौ पुंसि त्रिषु स्थिरे, मे. अच्युतस्तु स्थिरे स्याद्गरुड-
ध्वजे, वि. अच्युतो द्वादशस्वर्गे केशवाग्रष्टयोरपि, हे.

अच्छ—अच्छः स्फटिकभल्लूकनिर्मलेष्वच्छमव्ययम् । आभिमुख्ये, मे, वि.
अच्छो भल्लूके स्फटिकेऽमले । अच्छाऽभिमुख्येऽव्ययम्, हे. प्रसन्ने भल्लूकेऽप्यच्छ, अ.

अज—अजश्छागे हरिव्रह्मविष्णुस्मरनृपे हरे, मे. अजो हरौ हरे कामे विधौ
छागे रघोः सुते, वि. अजश्छागे हरे विष्णौ रघुजे वेधसि स्मरे, हे. अजा विष्णु-
हरच्छागाः, अ. अजस्तु ब्रह्मविष्णुस्मरेष्वपि, त्रि.

अजित—अजितो ना हरौ त्रिषु । अनिर्जिते च, मे. अजितः कमलापत्तौ ।
अनिर्जिते च, वि. अजितस्तीर्थकृद्भेदे बुद्धे विष्णावनिर्जिते, हे.

अजिर—अजिरं प्राङ्गणे वाते विपये दर्दुरे तनौ । स्त्री चण्ड्याम्, मे.
अजिरं प्राङ्गणे वाते विपये दर्दुरे तनौ, वि. अजिर दर्दुरे काये विपये प्राङ्गणेऽनिले,
हे. अजिर विपये कायेऽपि, अ.

अञ्जन—अञ्जनं कञ्जले चाक्ती सौवीरे च रसाञ्जने । पुंसि ज्येष्ठा-
दिगजयोरञ्जना वानरीभिदि । अञ्जनी लेप्यनार्या च, मे. अञ्जनं कञ्जले
चाङ्गे सौवीरे च रसाञ्जने । अञ्जनो दिग्गजे ज्येष्ठ्यामञ्जनाप्यनिलस्त्रियाम् ।
अञ्जनी लेपनार्या स्यात्, वि. अञ्जनं मसौ । रसाञ्जनेऽक्ती सौवीरेऽथाञ्जनो
दिङ्मतङ्गजे । अञ्जना हनुमन्मातर्यञ्जनो लेप्ययोपिति, हे.

अज्ञ—स्यादज्ञो जडमूर्खयोः, मे. अज्ञस्तु जडमूर्खयोः, वि. अज्ञस्त्रिषु जडे
मूर्खे, त्रि.

अञ्जलि(ली)—अञ्जलिस्तु पुमान् हस्तसम्पुटे कुडवेऽपि च, मे. अञ्जली
कुडवे विद्यादञ्जलि. करसम्पुटे, वि. अञ्जलिस्तु कुडवे करसम्पुटे, हे.

अञ्जसा—अञ्जसाशब्द आख्यातस्तत्त्वतूर्णार्थयोरपि, मे. अञ्जसा तत्त्व-
तूर्णयोः, वि. अञ्जसा शैध्यतत्त्वयोः, अव्य

अट्ट—अट्टं भक्ते चतुष्के क्षीमेऽत्यर्थे गृहान्तरे, मे. अट्टं भक्ते चतुष्के च क्षीमेऽ-
त्यर्थे गृहान्तरे, वि. अट्टो हट्टाट्टालकयोर्भुशे । चतुष्कमक्तयोः, हे. अत्यर्थेक्षीमयो-
रट्टः, त्रि.

अणि—अणिराणिवदक्षाग्रकीलाश्रिसीमसु द्वयोः, मे. अणिराणिवदक्षाग्र-
कीले स्यादश्रिसीमयोः, वि. अणिराणिवदथौ स्यात् सीमन्यक्षाग्रकीलके, हे. किल-
प्रागग्राश्रिसीमासु स्यादाणिवदणिद्वयोः, त्रि.

अणु—अणुर्ग्रीहिर्विशेषे स्यात् पुंसि सूक्ष्मेऽभिधेयवत्, मे. अणुर्ग्रीहिसूक्ष्मयोः,
वि. अणुर्ग्रीहात्ययोः, हे. सूक्ष्मे ग्रीहान्तरेऽप्यणुः, त्रि. ग्रीहावप्यणुरिष्यते, ह.

अणुक—अणुको निपुणात्पयोः, मे, वि. अणुको निपुणेऽल्पे च, हे.

अण्ड—अण्डं मुक्के चे पेश्यां स्यात्, मे. अण्डं खगादिकोशे स्यान् मुक्के वीर्येऽपि च क्वचित्, वि. अण्ड पेशीकोशमुष्कयोः, हे. प्राण्यङ्गकोपयोरण्डम्, त्रि.

अण्डज—अण्डजो मृगनाभौ स्यात् सरटेऽहौ खगे ज्ञपे, मे. अण्डजः कृकलासे स्यात् खगे मीने भुजङ्गमे । कस्तूर्यामण्डजा प्रोक्ता, वि. अण्डजः स्यात्सरटेऽहौ खगे ज्ञपे । अण्डजा तु मृगीनाभौ, हे. अण्डजः खगमीनयोः, त्रि.

अण्डीर—अण्डीरः पुरुषे शक्ते, मे. वि. अण्डीरः शक्तनरयोः, हे., शक्तोऽपि पण्डश्चाण्डीरौ, त्रि.

अतस्—अतो भवेत् कारणापदेशनिर्देशयोरपि । पञ्चम्यर्थे, वि. अतो हेतोरपदेशवत् । निदेशे पञ्चम्यर्थे च, हे. अत इत्युच्यते हेतौ, ह.

अति—अतिशब्दः प्रशसायां प्रकर्षे लङ्घनेऽपि च । नितान्तासम्प्रतिक्षेप-वाचकोऽप्येव दर्शित, मे, वि.

अतिगण्ड—अतिगण्डो योगभेदे बृहद्गण्डे तु वाच्यवत्, मे.

अतिथि—अतिथि कुशपुत्रे स्यात् पुमानागन्तुके त्रिपु, मे. अतिथिः कुश-पुत्रेऽपि कोपे प्राधुणिकेऽपि च, वि. अतिथि. कुशनन्दने । गृहागते, हे. अतिथिः कुशपुत्रेऽपि, त्रि.

अतिबल—अथातिबलः प्रबले त्रिपु स्त्री त्वोपधीभिदि, मे. अतिबला बलाभेदे प्रबलेऽतिबलो मतः, वि. अतिबलः स्यात् प्रबलेऽतिबला तु बलाभिदि, हे.

अतिमुक्त—अतिमुक्तस्तु निःसङ्गे वासन्त्यां तिनिशेऽपि च, मे. अतिमुक्तस्तु निष्कले । वासन्तिकाया तिनिशे, हे. अतिमुक्तस्तु वासन्त्या तिनिशे निष्कलेऽपि च, वि.

अतिबेल—अतिमात्रेऽप्यतिबेलम्, ह

अतिसर्जन—अथातिसर्जनं दाने वधेऽपि च नपुसकम्, मे. अतिसर्जनं वधदानयोः, हे.

अत्यय—अत्ययोऽतिश्रमे दण्डे विनाशे दोषकृच्छ्रयोः, मे. अत्ययोऽतिश्रमे दोषे विनाशे दण्डकृच्छ्रयोः, हे. अत्ययोऽतिश्रमे कृच्छ्रे दोषे दण्डेऽपि, अ. दोषे चागमे दण्डे च स्यादत्यय इति श्रुतिः, अने. अत्ययशब्दः प्राज्ञः कृच्छ्रे चातिश्रमे च निर्दिष्टः, ह.

अत्याहित—अत्याहितं महाभीतो जीवानपेक्षकर्मणि, मे, वि. अत्याहितं महाभये जीवनरपेक्षकर्मणि, हे. अत्याहितं महाभीतिः कर्म जीवानपेक्षि च, अ.

अत्यूह—अत्यूहो नीलिकाया म्यो बालकण्ठवगे पुमान्, मे. अत्यूहा नीलिकाया स्यादत्यूहश्चित्रमेखले, वि. अत्यूहश्चित्रमेखले । अत्यूहा तु नीलिकायाम्, हे.

अथ—अथाथो सशये स्यातामधिकारे च मङ्गले । विकल्पान्तरप्रश्न-
कात्स्न्यारम्भसमुच्चये, मे अथोऽथ स्याता समुच्चये । मङ्गले सशयारम्भाधि-
कारानन्तरेपु च । अन्वादेशे प्रतिज्ञाया प्रश्नसाकल्ययोरपि, हे अथो अथ च सप्रश्ने
मङ्गलारम्भयोरपि । अनन्तरे च कात्स्न्ये च सशये च प्रकीर्तित, वि मङ्गला-
नन्तरारम्भप्रश्नकात्स्न्येऽप्यथो अथ, अ अथानन्तरकल्याणसप्रश्नादिपु कथ्यते, ह

अथकिम्—अङ्गोकारेऽपि चाथकिम्, हा

अथर्वन्—अथर्वा ब्राह्मणे पुसि वेदे तु स्यान्नपुसक, मे अथर्वा ब्राह्मणे वेदे
त्वथर्वं परिकीर्तितम्, वि

अथो—अथ—अथो इति तथा प्रोक्त नानाम्युपगमादिपु, ह

अदस्—अद परस्मिन्नत्र स्यात्, मे अद परस्मिन्त्रापि, वि अदोऽत्र च
परत्र च, हे

अदिति—अदितिर्भूदेवमानो (स्त्रिया), मे अदितिर्वसुधाया स्यात् अदिति-
देवमातरि, वि अदितिर्भुवि । देवमातरि पार्वत्याम् ह

अद्धा—असशये भवेदद्धा, ह स्फुटेऽवधारणे तत्त्वे चाद्धा प्रोक्ता मनीषिभिः,
अव्य

अद्रि—अद्रि शैलद्रुमार्के ना, मे अद्रि शैलद्रुमार्केपु, वि अद्रिस्तु पर्वते ।
सूर्ये शाखिनि, हे अद्रयो द्रुमशैलिका, अ अद्रि प्रोक्तो रवावपि, ह शैलोऽद्रि-
रशुमानिन्द्र, अने

अधम—अधम स्याद्गर्हणीने, मे अधम कुत्सिते न्यूने, वि अधमो न्यून-
गर्हण्यो, हे अधमौ न्यूनकुत्सितौ, अ

अधर—अधरस्तु पुमानोष्ठे हीनेऽनूद्धं च वाच्यवत्, मे अधरो दन्तवसनेऽ-
नूद्धं हीनेऽधरोऽन्यवत्, वि अधरोऽनूद्धं हीनोष्ठेषु, हे अधस्तादपि चाधर, अ
ओष्ठे नीचेऽपि चाधर, वि

अधि—अधि स्यादधिकारे चापीश्वरे च निगद्यते, मे

अधिक्षिप्त—अधिक्षिप्त प्रणिहिते कुत्सिते भर्त्सिते निपु, मे अधिक्षिप्त
प्रणिहिते तथा निर्भर्त्सितेऽपि च, वि अधिक्षिप्तौ निहितभर्त्सितौ, हे

अधिवास—अधिवासो निवासे स्यात् सस्कारे धूपनादिभिः, मे अधिवासो
निवासे च सस्कारे धूपकादिभिः, वि अधिवास स्यान्निवासे सस्कारे धूपनादिभिः,
हे अधिवासी स्थानसंस्त्रिये, वि

अधिष्ठान—अधिष्ठान पुरे चक्रे प्रभावेऽध्यासनेऽपि च, मे, वि अधिष्ठान
प्रभावेऽध्यासने नगरचक्रयो, हे अधिष्ठान चक्रपुरप्रभावाध्यासनेऽप्यपि, अ

अधृष्य—अधृष्या तटिनीभेदे प्रगल्भे वाच्यलिङ्गकम्, मे. अधृष्यस्तु प्रगल्भे स्यात् अधृष्या निम्नगाभिदि, वि. अधृष्यः प्रगल्भके । अधृष्या निम्नगाभेदे, हे.

अध्यक्ष—अध्यक्षोऽधिकृते पुंसि स्यात् प्रत्यक्षोऽभिधेयवत्, मे. अध्यक्षोऽधिकृते प्रोक्तः प्रत्यक्षोऽध्यक्षमिष्यते, वि. अध्यक्षोऽधिकृते त्वक्षे, हे. प्रत्यक्षोऽधिकृतेऽध्यक्षः, अ. समक्षोऽधिकृतेऽध्यक्षः, अने.

अध्याख्य—अध्याख्यं समारूढेऽभ्यधिके चाभिधेयवत्, मे. अध्याख्यं समारूढेऽभ्यधिके चापि भेद्यवत्, वि. अध्याख्यं समारूढेऽभ्यधिके, हे.

अध्यूढ—अध्यूढा कृतसापत्यनार्याम् अध्यूढ ईश्वरे, मे., वि. अध्यूढा कृतसापत्ययोपित्यध्यूढ ईश्वरे, हे.

अध्वन्—अध्वा ना पथि संस्थाने स्यादवस्कन्दकालयोः, मे. अध्वा वर्तमनि संस्थाने स्यादवस्कन्दकालयोः, वि. अध्वा कालवर्तमनोः । संस्थाने स्यादवस्कन्दे, हे. स्यादध्वा कालवर्तमनोः, त्रि.

अध्वर—अध्वरः सावधाने स्यात् वसुभेदे ऋतौ पुमान्, मे. अध्वरो वसुभेदे स्यात् सावधाने कृतावपि, वि.

अनघ—अनघो निर्मलापापमनोज्ञेष्वभिधेयवत्, मे अनघो निर्मलापापमनोज्ञेषु च भेद्यवत्, वि. अनघ. स्याद्गतपापे मनोज्ञे निर्मलेऽपि च, हे.

अनङ्ग—अनङ्गो मदनेऽनङ्गमाकाशमनसोरपि, मे. अनङ्गो मदनेऽनङ्गमाकाशमनसो. स्मृतम्, वि. अङ्गहीनेऽप्यनङ्ग खे चित्तेऽनङ्गस्तु मन्मथे, हे. अनङ्गः खे स्मरे पुमान्, त्रि.

अनन्त—अनन्ता च विशल्यायां शारिवादूर्वायोरपि । कणादुरालभापथ्यापावत्यामलकीपु च । विश्वम्भरागुडूच्यो. स्यात् अनन्तं सुरवर्तमनि । अनन्तः केशवे शोपे पुमाननवधौ त्रिपु, मे. अनन्तः शोपविष्णोः स्यादनन्तं सुरवर्तमनि । अनन्तश्चाप्यनवधौ वाच्यवत् समुदाहृतः । अनन्ता शारिवादूर्वाविशल्यालाङ्गलीपु च । अनन्ता हैमवत्या च गुडूच्या च निरूप्यते, वि. अनन्तं खे निरवधावनन्त-स्तीर्थकृद्भिदि । विष्णो शोपेऽप्यनन्ता तु गुडूची भूर्दुरालभा । विशल्या लाङ्गली दूर्वा शारिवा हैमवत्यपि, हे. अप्यनन्तोऽनवधावपि, अ. शोपे विष्णावनन्तो ना गुडूचीदूर्वयोः स्त्रियाम् । क्लीवं खे, त्रि.

अनय—अनयस्तु विपद्वैवाशुभयोर्व्यसनेऽपि च, मे. अनयो व्यसने दैवे अशुभे चापदि स्मृतः, वि. अनयोऽशुभे दैवे स्यात् विपद्व्यसनयोरपि, हे. व्यसनान्य-शुभं दैवं विपदित्यनयास्त्रयः, अ.

अनल—अनलो वसुभेदेऽनौ, मे. अनलो वसुदेवेऽनौ, वि. अनलोऽनिले । वसुदेवे वसौ बह्नी, हे.

अनिमि(मे)प—अनिमिपो मत्स्यदेवयोः, मे. अनिमिपः सुरे मत्स्ये, वि. सुरमत्स्यावनिमिपो, अ. सुरमीनावनिमिपो, अने. अनिमिपः सुरमत्स्ययोः, हे.

अनिरुद्ध—अनिरुद्ध उपानाथे पुसि चावन्धनेऽन्यवत्, मे. अनिरुद्ध उपानाथे चरे चानगलेऽन्यवत्, वि. अनिरुद्धश्चरे पुष्पचापसूनावनगले, हे.

अनिल—अनिलो वसुवातयोः, मे., वि.

अनोक—अनीकोऽस्यी रणे सैन्ये, मे., वि., त्रि अनीकं रणसैन्ययोः, हे.

अनोकस्थ—अनीकस्थो रणगते हस्तिशिक्षाविचक्षणे । राजरक्षिणि चिह्ने च वीरमर्दलकेऽपि च, मे. अनीकस्थो रणखले गजशिक्षाविचक्षणे । राजरक्षिपु चिह्ने च वीरमर्दलकेऽपि च, वि. अनीकस्थो रक्षिवर्गेऽप्युत्खले वीरमर्दले । चिह्ने गजशिक्षके च, हे.

अनीकिन्—अनीकिनी स्त्रियां सेनामात्रसेनाविशेषयोः, मे.

अनु—अनु हीने सहाय्ये च पश्चात्सादृश्ययोरपि । लक्षणेत्यम्भूतात्पानभाग-
वीप्तास्वनुक्रमे । आयामे च समीपे च, मे. अनु हीने सहाय्ये च पश्चा-
त्सादृश्ययोरपि । आयामे च समीपे च लक्षणादावनुक्रमे, वि. अनु लक्षणवीप्सेत्य-
भुतभागेषु सन्निधौ । सादृश्यायामहीनेषु पश्चादर्थसहार्थयोः, हे. पश्चा-
त्सादृश्ययोरनु, अ.

अनुकर्ष—अनुकर्षो रथाधःस्थदारुण्यप्यवकर्षणे, मे. अनुकर्षोऽनुकर्षणे ।
अनुकर्षो रथस्याधःस्थिते दारुणि चेप्यते, वि. अनुकर्षोऽनुकर्षणे । रथस्याधो-
दारुणि च, हे.

अनुतर्प—अनुतर्पः मुरापानपात्रे तृष्णाभिलाषयोः, मे., वि. अनुतर्पो-
ऽभिलाषे स्यात् तृपाचपकयोरपि, हे. अभिलाषोऽनुतर्पः स्यात् पानेच्छाऽपि, वि.

अनुत्तर—अनुत्तर त्रिषु श्रेष्ठे प्रतिजल्पविवर्जिते, मे. अनुत्तरः स्मृतः श्रेष्ठे
प्रतिजल्पविवर्जिते, वि. अनुत्तर पुनः । निरतरे च श्रेष्ठे च, हे. स्यादनुत्तरः ।
एषां विषयये श्रेष्ठे, अ. v. उत्तर. श्रेष्ठावाच्यावनुत्तरो, वि.

अनुपम—भवेदनुपमा मुप्रतीकेभ्यां स्त्री त्रिपूतमे, मे. अनुपमः मुन्दरे-
ऽन्यवत् । मुप्रतीकस्य योषाया भवेदनुपमाऽपि च, वि. अनुपमन्तु भवेदपम् ।
उपमारहितेऽनुपमेभ्याम्, हे.

अनुबन्ध—अनुबन्धस्तु बन्धे स्यात् दोषोत्पादे विनश्वरे । मुग्यानुयायिनि
याने प्रवृत्तस्यानुवर्तने । अनुबन्धो तु हिक्रायां तृष्णायामपि योपिनि, मे.

अनुबन्धः प्रकृत्यादौ दोषोत्पादे विनश्वरे । मुख्यानुयायिनि शिशौ प्रवृत्तस्य निवर्तने । अनुबन्धी च हिक्कायां तृष्णायामपि कथ्यते, वि. अनुबन्धः प्रयोगिणि । मुख्यानुयायिनि शिशौ प्रकृतस्यानुवर्तने । दोषोत्पादेऽनुबन्धी तु हिक्कायां तृप्पपि क्वचित्, हे. दोषोत्पादेऽनुबन्धः स्यात् प्रकृत्यादिविनश्वरे । मुख्यानुयायिनि शिशौ प्रकृतस्यानुवर्तने, अ., शा.

अनुभाव—अनुभावः प्रभावे स्यान्निश्चये भावबोधके, मे. अनुभावः प्रभावे स्यान्निश्चये भावसूचने, वि. अनुभावो भावसूचने । प्रभावे निश्चये, हे. अनुभावः प्रभावे च सता च मतिनिश्चये, अ.

अनुमति—अथानुमतिरुनेन्दुपूर्णमानुजयोरपि (स्त्रिया), मे. अनुमतिः स्यादूनेन्दुपूर्णमानुजयोरपि, वि. अनुमतिः स्यादनुज्ञापीर्णमासीविशेषयोः, हे. पूर्णमाभेदेऽनुमति. सम्मतावपि, त्रि.

अनुवासन—अथानुवासनं स्नेहवस्तिधूपनयोरपि, मे. स्यादनुवासानं स्नेहकर्म-धूपनयोरपि, वि. अनुवासनं । स्नेहने धूपने, हे.

अनुशय—भवेदनुशयो द्वेपे पश्चात्तापानुबन्धयोः मे., वि. अनुशयः पश्चात्तापे दीर्घद्वेपानुबन्धयोः, हे. अथानुशयो दीर्घद्वेपानुतापयोः, अ. द्वेपेऽप्यनुशयः स्मृतः, ह.

अनुपङ्ग—कारुण्येऽप्यनुपङ्गः स्यात्, ह.

अनुष्टुभ्—अनुष्टुप् स्यात् सरस्वत्यां छन्दोभेदे च योपिति, मे. वाणी-छन्दोऽप्यनुष्टुभौ, त्रि.

अनूक—अनूकं तु कुले शीले पुंसि स्याद् गतजन्मनि, मे. अनूकं तु कुले शीलेऽप्यनूको गतजन्मनि, वि. अनूकमन्वये । शीलेऽनूको गतजन्मनि, हे. शीलान्वयावनूके, अ. अनूकमन्वये शीले, ह.

अनूचान—अनूचानो विनीते स्यात् साङ्गवेदविचक्षणे, मे., वि. अनूचानः साङ्गवेदकोविदे विनयान्विते, हे. विनीते विप्रभेदे चानूचानः, त्रि. अनूचानं वदन्त्यार्या विनयावनत रतम् । साङ्गे प्रवचनेऽधीतिद्विजोऽनूचानसंज्ञकः, शा.

अनूप—अनूपो महिषे चाम्बुप्रायदेशे तु वाच्यवत्, मे. अनूपं महिषे विद्याज्जलप्राये तु वाच्यवत्, वि. अनूपस्तु सैरिभे जलप्राये, हे. सजले महिषेऽनूपः, त्रि.

अनृत—अनृत कृपावसत्येऽपि, मे., वि. अनृत कर्पणेऽलीके, हे. कृपावसत्ये-ऽनृतम्, त्रि.

अनेडमूक—अनेडमूक उद्दिष्टः शठे वाक्यश्रुतिवर्जिते, मे. अनेडमूकमिच्छन्ति वाक्यश्रुतिवर्जिते, वि. (अन्येऽप्यनेडमूकः स्यात्, अ.)

अन्त—अन्तः स्वरूपे नाशे ना न स्त्री शेषेऽन्तिके त्रिषु, मे. अन्तः प्रान्ते-
ऽन्तिके नाशे स्वरूपेऽतिमनोहरे, वि. अन्तः स्वरूपे निकटे प्रान्ते निश्चयनाशयोः ।
अवयवेऽपि, हे.

अन्ततस्—अन्ततोऽवयवोत्प्रेक्षापञ्चम्यर्थेषु शासने, हे. अन्ततः प्रोक्तं
पञ्चम्यर्थे च शासने । सभावनावयवयोरन्ततः पदमिष्यते, वि.

अन्तर्—अन्तः स्वीकारमध्ययोः, मे., हे. अन्तर्मध्ये तथा प्रीते स्वीकारार्थेऽपि
दृश्यते, वि.

अन्तर—अन्तरमवकाशावधिपरिधानान्तर्धिभेदादर्थ्ये । छिद्रात्मीयविना-
वहिरवसरमध्यात्मसदृशेषु, मे. अन्तरं तु परीधाने भेदे रन्ध्रावकाशयोः । आत्मा-
न्तर्धिविनात्मीयवहिर्मध्यावधिष्वपि । तादर्थ्येऽवसरे चोक्तम्, वि. अन्तरं रन्ध्रा-
वकाशयोः । मध्ये विनार्ये तादर्थ्ये विशेषेऽवसरे विधौ । आत्मीयान्तःपरीधाना-
न्तर्धिवाह्येषु, हे. अन्तरमवकाशावधिपरिधानान्तर्धिभेदादर्थ्ये । छिद्रात्मीयविना-
वहिरवसरमध्येऽन्तरात्मनि, अ. रन्ध्रे वस्त्रे विना मध्ये व्यवधानेऽन्तरात्मनि ।
वह्नियोगेऽवकाशे च विशेषेऽवसरेऽन्तरम्, अने. वस्तुमध्ये तथा छिद्रे व्यवधाने-
ऽन्तरात्मनि । अवकाशे वह्नियोगे विशेषेऽवसरेऽन्तरम्, ह.

अन्तरा—अन्तराऽपि विनाऽर्थे स्यान्मध्यार्थनिकटार्थयोः, मे, वि अन्तरा
पुनः । नानार्थे सन्निधौ मध्ये, हे.

अन्तरेण—अन्तरेण पदं विद्याद्विनामध्यार्थयोरपि, मे, वि अन्तरेणान्त-
र्विनार्थयोः, हे.

अन्तशय्या—अन्तशय्या मृती भूमिशय्यायां पितृकानने, मे., वि. अन्तशय्या
भूशय्या पितृवनं मृतिः, हे.

अन्तावसायिन्—अन्तावसायी श्वपचे मुनिभेदे च नापिते, मे, वि.
अन्तावसायी श्वपचे मुनी, हे. अन्तावसायी चाण्डाले मुनिभेदे च
नापिते, त्रि.

अन्तिक—अन्तिकः निकटे वाच्यलिङ्गं स्त्री सातलोपधौ । चुल्या ज्येष्ठ-
भगिन्या च नाट्योक्त्या कथ्यतेऽन्तिवा, मे. अन्तिक पुनः । पार्श्वेऽन्तिका तु
चुल्या स्यात् सातलाभ्योपधेऽपि च । नाट्योक्तौ ज्येष्ठभगिनी अन्तिवा
प्रोच्यतेऽपि सा, हे. अन्तिकं निकटे चुल्यामन्तिका सातलोपधे । तथा
ज्येष्ठभगिन्याञ्च नाट्योक्तौ कीर्त्यन्तेऽन्तिवा, वि. अन्तिकः निकट चुल्लि-
नाट्योक्तौ चाग्रजाऽन्तिवा, त्रि.

अन्तेवासिन्—अन्तेवासी शिष्ये म्याच्चाण्डाले प्रान्तगोऽपि च, मे. अन्तेवासी

भवेत् शिष्ये चाण्डाले प्रान्तगोऽपि च, वि. अन्तेवासी पुनरन्त्यजे । शिष्यप्रान्त-
गयोश्चापि, हे. अन्तेवासीति शिष्ये च नापितेऽपि तथा स्मृतः, अने.

अन्तर्गत—अन्तर्गतं विस्मृते स्यात् मध्यप्राप्ते च वाच्यवत्, मे. अन्तर्गतं
विस्मृते स्यात् मध्यप्राप्ते च कथ्यते, वि. अन्तर्गतं पुनः मध्यप्राप्तविस्मृतयोः,
हे.

अन्त्य—अन्त्यस्तु पुंसि मुस्तायामन्तोद्भूतेऽधमे त्रिपु, मे. अन्त्यस्त्वन्तर्भवे-
ऽधमे, हे.

अन्धू—अन्धूः स्त्रियां स्यान्निगडे प्रभेदे भूपणस्य च, मे. अन्धूः स्याद् वन्धन-
द्रव्ये प्रभेदे भूपणस्य च, वि. अन्धूः स्यान्निगडे भूपाभेदे, हे

अन्ध—अन्धः स्यात्तिमिरे दृष्टिहीनेऽन्धः समुदाहृतः, वि. अन्धोऽन्धकारे-
ऽक्षिबजिते, हे. अन्धं तमस्यपि, अ अन्धः स्यात् तिमिरे क्लीवं चक्षुहीनेऽभिधेयवत्,
मे.

अन्धिका—अन्धिका द्यूतभेदे च रजन्यामपि योपिति, मे. अन्धिका कैतवेऽपि
स्यात् सर्पपीमिद्धयोरपि, हे. अन्धिका कैतवे मिद्धे शर्वर्यामपि कथ्यते, वि.

अन्न—अन्न भक्ते च भुक्ते स्यात्, मे स्यादन्नं भुक्तभक्तयोः, वि., त्रि.
अन्नं भक्तेऽशिते, हे.

अन्य—अन्यः सदृशेतरयोः, मे, हे अन्यो भिन्नासमानयोः, वि. भिन्ना-
समानयोरन्यः, त्रि.

अन्यथा—अन्यथा वितथार्थे स्यात् अन्यथा च परार्थके, वि. अन्यथा पुन-
वितथे चापराथे च, मे.

अन्वासन—अन्वासनं स्नेहवस्तावुपास्तावनुशोचने, मे., वि. अन्वासनं स्नेह-
वस्तौ सेवायामनुशोचने, हे.

अन्वाहार्य—अन्वाहार्यममावस्याश्चाद्विष्टेऽश्च दक्षिणा, हे.

अप—अप स्यादपकृष्टार्थे वर्जनार्थवियोगयोः । विपर्यये च विकृतौ चौर्ये
निर्देशहर्षयोः, मे. अप स्यादपकृष्टार्थे वर्जनार्थवियोगयोः । विपर्ययेऽपि विकृतौ
चौर्ये निर्देशहर्षयोः, वि. अप स्तेयेऽपकृष्टे वर्जने मुदि । विपर्यये वियोगे च निर्देशे
विकृतावपि, हे.

अपचिति—भवेदपचितिः पूजाव्ययनिष्कृतिहानिपु । (स्त्रियां), मे. भवेद-
पचितिः पूजाक्षयहानिपु निष्कृतौ, वि अपचितिर्व्यये हानौ पूजायां निष्कृतावपि,
हे. क्षयार्चयोरपचितिः, अ.

अपत्य—अपत्यं पुत्रयोर्मतं, मे, वि.

अपदेश—अपदेशः पुमान् लक्ष्ये निमित्तव्याजयोरपि, मे. अपदेशः स्मृतौ लक्ष्ये निमित्तव्याजयोरपि, वि. अपदेशस्तु कारणे । व्याजे लक्ष्ये, हे. पदे लक्ष्ये निमित्तेऽपदेशः स्यात्, अ.

अपभ्रंश—अपभ्रशस्तु पतने भाषाभेदापशब्दयोः, मे. अपभ्रशोऽपशब्दे स्याद्भाषाभेदावपातयोः, वि. अपभ्रशो भाषाभेदापशब्दयोः । पतने च, हे. अपभ्रशो दुष्पतने भाषाभेदापशब्दयोः, त्रि. पतने स्यादपभ्रशो भाषाभेदाप-
शब्दयोः, शा.

अपर—अपर गजपश्चाद्धं स्याज्जरायो तु योपिति । इतरस्मिन्नपि तथा-
र्वाचीनेऽप्यन्यलिङ्गकः, मे. अपरं त्वधुनार्थे स्यात् पश्चाद्गाने च दन्तिनाम् ।
अर्वाचीनेऽपर प्राहुर्जरायो चापरामपि, वि.

अपराजित—अपराजित ईशाजेष्ट्यन्तरं नाऽजिते त्रिषु । गिरिकर्णोजया-
दुर्गाशणपर्णोपि योपिति, मे. स्यादपराजितो विष्णो श्रीकण्ठे चापराजिता । श्वेता-
जयन्तीदुर्गास्वनिर्जिते त्वभिधेयवत्, वि. अपराजितोऽच्युते हरे । अजितेऽपराजिता
तु दुर्गा श्वेता जयन्त्यपि, हे.

अपलाप—अपलापः प्रेम्ण्यपह्नवे, मे., वि. अपलापस्तु प्रेमापह्नवयोः,
हे.

अपवर्ग—स्यादपवर्गस्त्यागे मोक्षे कार्यावसानसाफल्ये, मे. अपवर्गस्त्याग-
मोक्षयोः । क्रियावसानसाफल्येऽप्यपवर्गः प्रयुज्यते, वि. अपवर्गस्त्यागमोक्षयोः ।
क्रियावसानसाफल्येऽपि, हे. अपवर्गस्त्यागमोक्षयोः, त्रि.

अपवर्जन—अपवर्जनं तु दाने निर्वाणत्यागयोरपि, मे. अपवर्जनं निर्वाणे
परित्यागे विहापिते, हे.

अपवाद—अपवादस्तु निन्दायामाज्ञाविश्रम्भयोरपि, वि., मे. अपवादी तु
निन्दागे, अ. अपवादस्तु निर्दोशे निन्दाविश्रम्भयोरपि, हे.

अपष्टु—अपष्टुः पुंसि बाले च वामे स्यादन्यलिङ्गकः, मे. अपष्टुः बाल-
वामयोः, वि. अपष्टु (अ) निरवद्ये स्यात् शोभमानेऽपि च स्मृतं, वि. अपष्टु
(अ) निरवद्ये च शोभनार्थे च दृश्यते, मे. अपष्टु चारौ निर्दोषे च, हे.

अपसर्जन—अपसर्जनमाम्नाते परिवर्जनदानयोः, मे.

अपसव्य—अपसव्य त्रिलिङ्गन्तु दक्षिणप्रतिकूलयोः, मे. अपसव्यं दक्षिण-
प्रतिकूलयोः, वि. अपसव्यन्तु दक्षिणे । प्रतिकूले, हे.

अपह्नव—अपह्नवस्तु पुनिङ्गः स्मृतः स्नेहापलापयोः, मे. अपह्नवोऽपलापे
च स्नेहे चापह्नवो मतः, वि. अपह्नवः स्नेहापलापयोः, हे.

अपाङ्ग—अपाङ्गस्त्वङ्गहीने स्यात् नेत्रान्ते तिलकैऽपि च, मे. अपाङ्ग-मङ्गहीने स्यात् नेत्रान्ते तिलकैऽपि च, वि. अपाङ्गो नेत्रान्तपुण्ड्रयोः, हे. अपाङ्ग-स्तिलकैऽपि च, अ.

अपाचीन—अपाचीनमपागर्थे विपर्यस्ते च वाच्यवत्, वि. अपाचीनं विपर्यस्तेऽपागर्थे, हे. v. अवाचीन.

अपान—अपानन्तु गुदे क्लीव पुंसि स्यात्तस्य मारुते, मे. अपानं तु गुदे प्रोक्तमपानस्तस्य मारुते, वि. अपानं गुदेऽपानस्तद्वायी, हे.

अपावृत—अपावृतस्तु पिहिते स्वतन्त्रेऽपि च वाच्यवत्, मे. अपावृतः स्वतन्त्रे स्यात् पिहिते चाप्यपावृतः, वि. अपावृतोऽपरायत्ते पिहिते, हे.

अपि—अपि सम्भावनाप्रश्नशङ्कागर्हसमुच्चये । तथायुक्तपदार्थेऽपि काम-कारक्रियासु च, मे. अपि सम्भावनाप्रश्नशङ्कागर्हसमुच्चये । तथायुक्तपदार्थेषु कामचारक्रियासु च, वि. अपि सम्भावनाशङ्कागर्हणार्हसमुच्चये । प्रश्ने युक्त-पदार्थेषु क्रियाकारक्रियासु च, हे. गर्हसमुच्चयप्रश्नशङ्कासम्भावनास्वपि, अ.

अपोगण्ड—अपोगण्डस्तु बलिभे विकलाङ्गे शिशावपि, मे. अपोगण्डस्तु शिशुके विकलाङ्गेऽतिभीरुके, वि. अपोगण्डोऽतिभीरी स्यात् किशोरविकलाङ्गयोः, हे.

अप्रतिरथ—भटे पुस्यप्रतिरथ यात्रामङ्गलसाम्नि च, वि.

अब्ज—अब्जोऽस्त्री शङ्खे ना निचुले धन्वन्तरौ च हिमकिरणे । क्लीवं पद्मे, मे. अब्जो धन्वन्तरौ चन्द्रे निचुले शङ्खपद्मयोः । अब्ज स्यात्, वि. अब्जो धन्वन्तरौ चन्द्रे शङ्खेऽब्ज पद्मशङ्खयोः, हे. अब्जौ शङ्खशशाङ्कौ च, अ. पद्म-धन्वन्तरौ चाब्जौ, वि.

अब्द—अब्दः सवत्सरे वारिवाहमुस्तकयोः पुमान्, मे. अब्दः संवत्सरे मेघे गिरिभेदे च मुस्तके, वि. अब्दः सवत्सरे मेघे मुस्तके गिरिभिद्यपि, हे. अब्दौ जीमूतवत्सरी, अ.

अब्धि—अब्धिर्ना सरसि वारिधौ, मे. अब्धिः समुद्रे सरसि, वि. अब्धिः सरसि सागरे, हे.

अभय—अभया स्त्री हरीतक्यामुशीरे च नपुसकम् । निर्भये वाच्यलिङ्गः स्यात्, मे. अभय स्यादुशीरे च पथ्यायामभया स्त्रियाम् । निर्भये वाच्यवत् प्रोक्तं, वि. अभयमुशीराभीत्योरभया तु हरीतकी, हे.

अभाव—अभावो मरणेऽस्तत्त्वे, मे. अभावः स्यादसत्तायामभावो निधनेऽपि च, वि. अभावः पुनर्मृती । असत्तायाम्, हे. मृतावसत्त्वे चाभावः, वि.

अभि—अभीत्यम्भूतकयने चाभिमुख्याभिलापयोः, मे. अभीत्यम्भूत-

कथनेऽप्यभि वीप्साभिमुख्ययोः, वि. अभि वीप्सातक्षणयोरित्यम्भूताभि-
मुख्ययोः, हे.

अभिध्या—अभिध्या त्वभिधाने स्यात् शोभायाञ्च यशस्यपि, मे. अभिध्या
कीर्तियशसोरभिध्या नामशोभयोः, वि. अभिध्या तु शोभायां कीर्तिसज्ञयो,
हे. अभिध्या नामशोभयोः, अ. स्यादभिध्या यशस्यपि, नि. अभिध्येति समा-
स्याता कीर्तो कान्तौ च नामनि, अने.

अभिग्रह—अभिग्रहोऽभिग्रहणेऽभियोगेऽपि च गौरवे, मे. अभिग्रहोऽभियोगे-
ऽभिग्रहणे गौरवेऽपि, वि. अभिग्रहस्तु गौरवे । अभियोगेऽभिग्रहणे, हे

अभिजन—भवेदभिजनः ख्यातौ जन्मभूम्यां कुलध्वजे । कुलेऽपि च पुमान्,
मे. अभिजनः कुले ख्यातौ जन्मभूम्या कुलध्वजे, वि. अभिजनः कुले । कुलध्वजे
जन्मभूमौ, हे. कुलेऽप्यभिजनो जन्मभूम्यामपि, अ. कुले स्याते चाभिजन, नि.

अभिजात—अभिजातः कुलीने स्यात् न्याय्यपण्डितयोस्त्रिपु, मे. अभिजातः
स्मृतो न्याय्ये कुलीनप्राप्तरूपयो, वि. अभिजातः कुलोद्भवे । न्याय्ये प्राज्ञे, हे.
अभिजातस्तु कुलजे वुधे, अ. न्याय्ये कुलीनवुधयोरभिजातपदं विदुः, शा.

अभितस्—अभितः शीघ्रसाकल्पसम्मुखोभयतोऽन्तिके, मे, वि. अभितोऽ-
भिमुखकार्त्स्न्ययोः । समयोभयतः शीघ्रे, हे. समीपोभयतः शीघ्रमाकल्या-
भिमुखेऽभितः, अ.

अभिनिष्ठान—अभिनिष्ठानोऽप्यक्षरमात्रेऽपि स्याद्विसर्जनीये च, मे अभि-
निष्ठानशब्दोऽपि विसर्जनीयेक्षरे मतः, वि. अभिनिष्ठानस्तु वर्णे विसर्गे, हे.
वर्णमात्रे विसर्गे चाभिनिष्ठानः, नि.

अभिनीत—अभिनीत त्रिपु न्याय्ये संस्कृतामर्पिणोरपि, मे. अभिनीतो भवे-
न्याय्ये संस्कृतामर्पिणोरपि, वि. अभिनीतस्तु न्याय्येऽमर्पिणि संस्कृते, हे. युक्ते-
ऽतिसंस्कृतेऽप्यपि अभिनीतः, अ.

अभिपन्न—अभिपन्नोऽपराद्धेऽभिग्रस्ते चापदगते त्रिपु, मे. अभिपन्नोऽपराद्धे-
ऽभिद्रुते ग्रस्ते विपदगते, वि. अभिपन्नोऽपराद्धोऽभिग्रस्तव्यापदगतावपि, अ.

अभिमर—भवेदभिमरो युद्धे वधे स्ववलसाध्वसे, मे. अभिमरो वधे युद्धे
तया स्ववलसाध्वसे, वि. अभिमरो वधे । स्ववलसाध्वमे युद्धे, हे.

अभिमर्द—अभिमर्दस्तु पुति स्यात् अपमर्दे सम्पराये च, मे. अभिमर्दो
रणमन्ययोः, वि. अभिमर्दः मन्ययुद्धयोः, हे.

अभिमान—अभिमानोऽर्थादिदोषज्ञाने प्रणयहिंसयोः, मे अभिमानः स्मृतो
ज्ञाने वर्णे प्रणयहिंसयोः, वि. अभिमानन्त्वहङ्कृती । हिंसायां प्रणये ज्ञाने, हे.

अभिमानोऽर्थादिदर्पे ज्ञाने प्रणयहिंसयोः, अ. गर्वविज्ञप्तिहिंसासु प्रणये चाभिमान-
वाक्, शा.

अभियुक्त—अभियुक्तः परं रुद्धे तत्परेऽप्यभिधेयवत्, मे. अभियुक्तः परं
रुद्धे तथा स्यादतितत्परे, वि. अभियुक्तः परं रुद्धे तत्परे, हे.

अभिरूप—अभिरूपो बुधे रम्ये, मे., वि. v. सुरूप.

अभिशस्ति—अभिशस्ति. स्मृता लोकापवादे प्रार्थनेऽपि च, वि. अभिशस्तिः
पुनर्लोकापवादे प्रार्थनेऽपि च, हे. अभिशस्ति. प्रार्थनापवादयोश्च (स्त्रियां), मे.
अभिशापप्रार्थनयोरभिशस्तिपदं विदुः, शा.

अभिपङ्ग—अभिपङ्गः पुलिङ्ग पराभवाक्रोशशपथेषु, मे. अभिपङ्गस्तु शपथे
स्यादाक्रोशे पराभवे, वि. अभिपङ्गः पराभवे। आक्रोशे शपथे च, हे. शापे
त्वभिपङ्गः पराभवे, अ. शपथेऽप्यभिपङ्ग. स्यात्, त्रि. ससर्गेऽभिभवे क्रोशेऽप्य-
भिपङ्गः प्रकीर्तितः, ह. आक्रोशशापाभिभवेऽप्यभिपङ्गपदं विदुः, शा.

अभिषव—भवेदभिषव. स्नाने मद्यसन्धानयज्ञयोः, मे, वि. अभिषवः त्रतौ
मद्यसन्धानस्नानयोरपि, हे. यागे च मद्यसन्धाने स्नाने चाभिषवः पुमान्, त्रि.

अभिस्य(प्य)न्द—अभिस्यन्दोऽतिवृद्धौ स्यात् आस्त्रावेऽक्षिगदेऽपि च, मे,
वि. अभिस्यन्द आस्त्रावनेत्ररोगातिवृद्धिषु, हे.

अभिहार—अभिहारोऽभियोगे च चौर्ये सन्नहनेऽपि च, मे. अभिहारः
सन्नहने चौर्यमद्यपयोरपि, हे. अभिहारोऽभियोगे च चौर्ये सन्नहने, अ. अभिहारः
सन्नाहे स्यादभियोगे परस्वहरणे च, ह.

अभीक—अभीकः कामुके क्रूरे निर्भये त्रिषु ना कवौ, मे. अभीकः कामुके
क्रूरे कवौ च भयवर्जिते, वि. अभीको निर्भये कम्प्रे, हे. अभीकस्त्वभयकामिनोः,
त्रि.

अभीक्षण—अभीक्षणन्तु भृशे नित्यतद्युक्तक्रिययोस्त्रिषु, मे. अभीक्षणं तु तथा
पीन.पुन्ये स्यात् सन्ततेऽपि च, वि. अभीक्षणं तु भृशं नित्यं, हे. अभीक्षणन्तु भृशे
नित्ये, त्रि. अभीक्षणम्(अ) मुहुरश्रान्ते शीघ्रप्रकर्षयोरपि, मे., वि. अभीक्षण
शीघ्रप्रकर्षयोः। पीन.पुन्ये सन्तते च, हे.

अभीषु—अभीषु. प्रग्रहे रदमौ ना, मे. अभीषुः प्रग्रहे रदमौ, वि., अ. अभीषुः
प्रग्रहरोचिषोः, हे.

अभ्यागम—अभ्यागमो विरोधाभिघाताम्युद्गमनान्तिके, मे. अभ्यागमो-
ऽन्तिके घाते विरोधाभ्याम्युद्गमाजिषु, वि. अभ्यागमः समरेऽन्तिके। घाते रोधे-
ऽभ्युपगमे, हे. अभ्यागमो विरोधे च, त्रि.

अभ्यास—अभ्यासोऽभ्यसनेऽन्तिके, मे, वि योग्यायामन्तिकेऽभ्यास, नि
अभ्युपगम—अभ्युपगमस्तु पुंसि स्वीकारेऽन्तिकसमागमे च, मे अभ्युपगम
स्वीकारे समीपागमनेऽपि च, वि अभ्युपगम समीपागमने स्वीकृतावपि, हे

अम्र—अम्र मेघे च गगने धातुभेदे च काञ्चने, मे अम्र नभः स्वर्गवलाहकेषु,
वि अम्रन्तु निदिक्वे गगनेऽम्बुदे, हे स्यादम्र व्योममेघयो, त्रि उपयम्भोधरे
स्वर्णे विदुरभ्र विपश्चित, अने

अमति—अयामति पुंसि हिमदीधितिकालयो मे अमति कालचन्द्रयो,
वि अमति कालदण्डे च, हे

अमर—अमरस्त्रिदशेऽप्यस्थिसंहारे कुलिशद्रुमे। स्त्री गुडूच्यमरावत्यो
स्थूणादूर्वाजरायुषु, मे अमरस्त्रिदशेऽप्यस्थिसंहारे कुलिशद्रुमे। दूर्वामरावती-
स्थूणागुडूचीष्वमरा मता, वि अमर सुरे। स्नुहीवृक्षेऽस्थिसंहारेऽप्यमरा त्वमरा-
वती। स्थूणा दूर्वा गुडूची च, हे अमरा नाभिनालाया गुडूच्यामपि, त्रि

अमरपुष्प—अमरपुष्पस्तु केतके चूतकाशयो, हे

अमल—अमलन्त्वध्रके क्लीव लक्ष्म्या स्त्री निर्मले त्रिषु, मे अमला
लक्ष्म्याममल विशदेऽम्रके, वि

अमा—अमाऽन्तिकसहार्थयो, मे अमा सहार्थान्तिकयो, वि स्यादमा
सन्निधानेऽर्थे सहाय्ये, हे सहार्थान्तिकयोरमा, ह

अमृत—अमृत यज्ञशेषे स्यात् पीयूषे सलिले घृते। अयाचिते च मोक्षे च
ना धन्वन्तरिदेवयो। अमृता मागधीपथ्यागुडूच्यामलकीषु च, मे अमृत यज्ञशेषे
स्यात् पीयूषे सलिले घृते। अयाचिते च मोक्षे च धन्वन्तरिमुपवर्णो ॥ स्याद-
मृतोऽमृता पथ्यागुडूच्यामलकीषु च, वि अमृत यज्ञशेषेऽभ्युसुधामोक्षेष्वयाचिते।
अध्रकाञ्चनयोज्ज्वली स्वे स्वादुनि रसायने। घृते हृद्ये गोरसे चामृतो धन्वन्तरी
सुरे। अमृताऽमलकीपथ्यागुडूचीमागधीषु च, हे अभ्यु च घृतामृतं, अ मोक्ष
सुधा यज्ञशेषोऽयाचित वारि चामृतम्। अमृता तु गुडूच्या स्यात् हरितक्यामलक्यपि,
त्रि अमृत वारि विज्ञेय देवभोज्यन्तयामृतम्, अने

अमोघ—अमोघ सफले वाच्यवत् स्त्री पथ्याविडङ्गयो, मे अमोघ सफले-
ऽमोघा पुन पथ्याविडङ्गयो, हे अमोघ सफलेऽमोघा विडङ्गामययो मृता, वि

अम्बर—अम्बरे व्योमवाससी, अने अम्बर न द्वयोर्व्योम्नि सुगन्धयन्त-
वस्त्रयो, मे अम्बर वाससि व्योम्नि कार्पासि च सुगन्धके, वि अम्बर व्योम-
वस्त्रयो। कार्पासि मुरभिद्रव्ये हे अम्बर व्योम्नि वागमि, अ

अम्बरीष—अम्बरीष रणे ग्राष्टे क्लीव पुंसि नृपान्तरे। नरकस्य प्रभेदे

च किशोरे भास्करोऽपि च ॥ आम्नातकेऽनुतापे च, मे अम्बरीप रणे भाष्ट्रे-
ऽप्यम्बरीपो नृपान्तरे । मार्तण्डे खण्डपरशौ आम्नातककिशोरयो, वि अम्बरीपो
नृपे सूर्ये युधि भाष्ट्रकिशोरयो । आम्नातके खण्डपरशौ, हे

अम्बष्ठ—अम्बष्ठो देशभेदेऽपि विप्राद्वैश्यामुतेऽपि च । अम्बष्ठा चाम्ल-
लोण्या स्यात् पाठायूथिकयोरपि, मे, वि अम्बष्ठो विप्रतो वैश्यातनये नीवृदन्तरे,
हे अम्बष्ठा स्यादम्ललोण्या पाठायूथिकयोरपि । वैश्याद्विजन्मजेऽम्बष्ठ पाठा-
यूथिकयो स्त्रियाम्, त्रि

अम्बिका—अम्बिका पार्वतीमानोर्ध्वतराष्ट्रस्य मातरि, मे अम्बिकोमा-
पाण्डुमानोर्देवताभिदि मातरि, हे अम्बिका पार्वतीपाण्डुजनन्योरपि मातरि,
वि गौर्या मातरि चाम्बिका, त्रि

अम्बुज—अम्बुजो निचुले पुसि कमल तु नपुसकम्, मे निचुलेऽपि चाम्बुज,
त्रि

अम्ल—अम्लो रसस्य भेदे स्यात् अम्ली चाङ्गेरिकौषधौ, मे अम्लो रस-
प्रभेदे स्यात् अम्ली चाङ्गेरिकौषधौ, वि अम्लो रसेऽम्लवेतसे, अम्ली चाङ्गेर्याम्,
हे

अम्लान—अम्लानो महासहाया वाच्यलिङ्गस्तु निर्मले, मे अम्लानो भिण्टिका-
भेदे वाच्यवन्निर्मले स्मृत, वि अम्लानस्त्वमले भिण्टीभेदे, हे

अम्लिका—अम्लिका तित्तिडी चाम्लोद्गारचाङ्गेरिकासु च, मे, वि अम्लिका
तित्तिडीकाम्लोद्गारचाङ्गेरिकासु च, हे

अयन—अयन पथि भानोरप्युदग्दक्षिणतो गतौ, मे अयन पथि भानो
स्यात् उदग्दक्षिणतो गतौ, वि अयन पथि गेहेर्जस्योदग्दक्षिणतो गतौ, हे

अयि—अयि प्रश्नानुनययोस्तथा सम्बोधनेऽपि च, मे अयि प्रश्नानुनययो,
वि अयि प्रश्नेऽनुनये स्यात्, हे अयि प्रश्ने सानुनये, ह

अये—अये क्रोधे विपादे च सम्भ्रमे स्मरणेऽपि च, मे अये क्रोधविपादयो
सम्भ्रमे स्मरणे च, हे अये क्रोधे विपादे च सम्भ्रमे स्मरणेऽपि च, वि

अयोग—अयोगो विधुरे कूटे विश्लेपे कठिनोद्यमे, मे, वि अयोग कठिनोद्यमे ।
विश्लेपे विधुरे कूटे, हे अयोगो विधुरेऽपि च, त्रि

अर—अर शीघ्रे च चक्राङ्गे शीघ्रगे पुनरन्यवत्, मे, वि अरो जिनेऽर
चक्राङ्गे शीघ्रशीघ्रयोरपि, हे

अरणि—अरणिर्वह्निमन्ये ना द्वयानिमन्यदारुणि, मे अरणिर्वह्निमन्येऽपि
स्मृतो निमन्यदारुणि, वि

अरति—अरतिर्ना सप्रकोष्ठतताङ्गलिकरेऽपि च । कफोणावपि, मे. अरतिः कफोणो हस्ते सप्रकोष्ठतताङ्गलौ, वि. अरतिः कूर्परे पाणौ सप्रकोष्ठ-तताङ्गलौ, हे.

अरर—अरर छदकपाटयो, मे. अररं कपाटे छदनेऽपि च, वि.

अरविन्द—चक्रमप्यरविन्द स्यादरविन्दं सरोरुहम्, अने.

अराल—अरालः कुटिले सर्जरसे समददन्तिनि, मे., वि. अरालः समदद्विपे । वक्रं सर्जरसे चाथ, हे. अरालः सर्जवक्रयोः, त्रि.

अरिष्ट—अरिष्टो लशुने निम्बे फेनिले काककङ्कयो । अरिष्टमशुभे तन्ने सूतिकागार आसवे । शुभे मरणचिह्ने च, मे. अरिष्टो लशुने निम्बे फेनिले कङ्ककाकयोः । अरिष्ट सूत्यगारेऽन्तश्चिह्ने तन्ने शुभेऽशुभे, हे. अरिष्ट सूतिकागारे तन्नेऽपि च पुमास्त्वयम् । काके निम्बे च लशुने, त्रि. अरिष्टमशुभेऽपि निर्दिष्ट, ह. अरिष्टे तु शुभाशुभे, अ. अरिष्ट गृहमित्युक्तमरिष्टो वृषभासुरः । काक-निम्बावरिष्टौ च अरिष्टं क्षेममीरितम्, अने. अरिष्टः फेनिले निम्बे लशुने काक-कङ्कयोः । अरिष्ट सूतिकागारे तन्ने चिह्ने शुभाशुभे, वि

अरुण—अरुणोऽव्यक्तरागेऽर्कं सन्ध्यारागेऽर्कसारथौ । नि शब्दे कपिले कुष्ठ-भेदे ना गुणिनि त्रिपु । अरुणाऽतिविपाश्यामामञ्जिष्ठात्रिवृतासु च, मे. अरुणो-ऽव्यक्तरागे स्यात् सन्ध्यारागेऽर्कसारथौ । नि शब्दे कपिले कुष्ठे द्रव्ये वाच्यवदिष्यते । अरुणाऽतिविपाश्यामामञ्जिष्ठात्रिवृतासु च, वि. अरुणोऽर्कजूरुपिङ्गयोः । सन्ध्या-रागे कुष्ठभेदे निःशब्दाव्यक्तरागयोः । अरुणा त्रिवृताश्यामामञ्जिष्ठातिविपासु च, हे. अरुणो भास्करेऽपि स्याद्वर्णभेदेऽपि च त्रिपु, अ. अरुणो भास्करेऽनूरो मञ्जिष्ठाऽतिविपाऽरुणा । त्रिप्वारक्ते व्याकुलेऽपि, त्रि.

अरुष्कर—अरुष्करो व्रणकृति त्रिपु भल्लातके पुमान्, मे. अरुष्करो व्रणकृति भल्लाते चाप्यरुष्करः, वि. अरुष्करः व्रणकरे भल्लातकफलेऽपि च, हे. व्रण-कार्यप्यरुष्करः, अ.

अरे—अरे प्राकृत्यसूययोः, मे.

अर्क—अर्कोऽर्कपणं स्फटिके रवौ ताम्रे दिवस्पतो, मे., वि. अर्को द्रुभेदे स्फटिके ताम्रे सूर्ये विडोजसि, हे. अर्कः स्फटिकसूर्ययोः, अ. शत्रुर्कपणं योश्चाकं, त्रि. अर्को स्फटिकभास्करो, अने.

अर्गट—अर्गटोऽन्तर्गनेर्गले, वि.

अर्गल—अर्गल त्रिपु बल्लोने दण्डेऽन्तरवपाटयोः, मे. स्यादर्गलन्तु बल्लोने दण्डे चान्तवपाटयोः, वि. स्यादर्गलं तु बल्लोने पन्थिऽपि, हे.

अर्घं—अर्घः पूजाविधौ मूल्ये, मे., वि., हे. मूल्ये पूजाविधावर्घः, अ. अर्चना-मूल्ययोरर्घः, ह.

अर्घ्यं—अर्घ्यमर्घस्य योग्ये स्यात् अर्घार्थेऽपि च वाच्यवत्, मे. अर्घ्यमर्घार्थ-योग्ययोः, वि. अर्घ्यमर्घार्थमर्घार्ह, हे.

अर्चा—अर्चा पूजाप्रतिमयो, मे., वि. अर्चा पूजा प्रतिमाऽपि च, हे. प्रतिमा-पूजयोरर्चा, त्रि.

अर्चिस्—अर्चार्चिमयूखशिखयोर्न ना, मे. अर्चिमयूखशिखयोः, वि., हे. ज्वालाभासौ न पुस्यर्चि, अ.

अर्जुन—अर्जुन ककुभे पार्थे कार्तवीर्यमयूरयोः। मातुरेकमुतेऽपि स्यात् पुलिङ्गो धवलेऽन्यवत् ॥ नपुसक तृणे नेत्रगदे चाप्यर्जुनी गवि। उपाया बाहु-दानद्या कुट्टिन्यामपि च क्वचित्, मे अर्जुन ककुभे पार्थे कार्तवीर्यमयूरयोः। मातुरेकमुते च स्यादर्जुनो धवलेऽन्यवत्। अर्जुन तु तृणे नेत्रगदे चाप्यर्जुनी गवि। उपाया करतोयाया कुट्टिन्यामपि च क्वचित्, वि अर्जुन तृणे सिते। नेत्ररोगेऽर्जुनः पार्थे हैहये ककुभद्रुमे। मातुरेकमुते चार्जुन्युपा गौ कुट्टनी सरित्, हे. अथ हैहये। पार्थे द्रुमे मयूरे ना अर्जुनस्त्रिपु पाण्डरे। अर्जुनी गव्युपायाञ्च, त्रि. शुक्लो वर्णो-ऽर्जुनो नाम पाण्डवोऽप्यर्जुनो मत। अर्जुनस्तृणजातिः स्यात् अर्जुनः ककुभो द्रुमः, अने.

अर्थं—अर्थो विपयार्थनयोर्धनकारणवस्तुषु। अभिधेये च शब्दाना निवृत्तौ च प्रयोजने, मे. अर्थः प्रकारेण विषये वित्तकारणवस्तुषु। अभिधेयेऽपि शब्दाना निवृत्तौ च प्रयोजने, वि. अर्थो हेतौ प्रयोजने। निवृत्तौ विषये वाच्ये प्रकार-द्रव्यवस्तुषु, हे. अर्थोऽभिधेयैरवरतुप्रयोजननिवृत्तिषु, अ. स्यादर्थो विषयेऽपि च, त्रि. निवृत्तावभिधेयेऽर्थो धने प्रोक्तः प्रयोजने, अने. अभिधेयाभिप्रायप्रयोजन-द्रव्यवाचकेष्वर्थः, ह.

अर्थपति—अर्थपति. पुलिङ्गो धनादिनाथे च नरनाथे, मे. अर्थपतिः कुबेरे स्यात् ईश्वरेऽर्थपतिस्तथा, वि.

अर्थिन्—अर्थी पुमान् याचके स्यात् सेवके च विवादिनि, मे. अर्थी स्यात् याचके यजे सेवके विवादिनि, वि. अर्थिनो याचकमेवकौ, हे.

अर्थ्यं—अर्थ्यं शिलाजतुन्यर्थ्यो वुधे न्याय्ये च वाच्यवत्, मे. अर्थ्यं शिला-जतुन्यर्थ्यः मप्राप्ये न्याय्यविज्ञयोः, हे. आत्मवाननपेतोऽर्थ्यदिव्यो, अ. अर्थ्यं शिलाजतुन्यर्थ्यो वुधे न्याय्ये तु वाच्यवत्, वि.

अर्धित—अर्धितं याचितेऽपि स्यात् वातव्याधौ च हिमिते, मे. अर्धितं याचिने

जेय वातव्याधौ च हिसिते, वि अदित तु वातव्याधौ हतेऽर्थिते, हे अयादित प्रार्थिते हते, त्रि

अर्घं—अर्घं समाशे खण्डे ना, मे अर्घं खण्डे समाशेऽर्घम्, वि अर्घं खण्डेऽर्घं समाशे च, हे खण्डे ना समभागेऽर्घम्, त्रि

अर्घचन्द्र—अर्घचन्द्रो नखक्षते । गलहस्ते वाणभेदे कृष्णत्रिवृति तु स्त्रिया, मे अर्घचन्द्रस्तु चन्द्रके । गलहस्ते वाणभेदेऽप्यर्घचन्द्रा त्रिवृद्भिदि, वि अर्घचन्द्रस्तु गलहस्तेन्दुखण्डयो । चन्द्रके वाणभेदे चार्घचन्द्रा त्रिवृताभिदि, हे गलहस्तेऽर्घचन्द्र, त्रि

अर्घपारावत—अर्घपारावतश्चित्रकण्ठे तित्तिरिपक्षिणि, वि, मे अर्घपारावतश्चित्रकण्ठे स्यात् तित्तिरावपि, हे

अर्घेन्दु—अर्घेन्दुरर्घचन्द्रे स्यात् गलहस्तनखाङ्गयो । अर्घेन्दु स्यादतिप्रौढस्त्रीयोन्यगुलियोजने, मे अर्घेन्दुश्चन्द्रशकले गलहस्तनखाङ्गयो । अर्घेन्दु स्यादतिप्रौढस्त्रीगुह्याङ्गुलियोजने, वि अर्घेन्दु स्यादतिप्रौढस्त्रीगुह्याङ्गुलियोजने । गलहस्ते नखाङ्गेऽर्घे चन्द्रे, हे

अर्भक—अर्भक कथितो बाले मूर्खेऽपि च कृशेऽपि च, मे अथार्भक । डिम्भे मूर्खे कृशे भ्रूणे, वि

अर्य—अर्यं स्यात् स्वामिवैश्ययो, मे अर्यं स्वामिनि वैश्ये च, वि स्यादर्यं स्वामिवैश्ययो, हे, अ

अर्यमन्—अर्यमा तु पुमान् सूर्ये पितृदेवान्तरेऽपि च, मे अर्यमा सूर्यभक्ताया सूर्ये च पितृदैवते, वि अर्यमा पितृदैवते । तरणौ सूर्यभक्ताया, हे

अर्वत्—अर्वती कुम्भदास्याञ्च वडवायाञ्च योपिति, मे अर्वन् कुत्सितेऽन्यवत् । अर्वती तु कुम्भदास्या वाम्या च परिकीर्तिता, वि अर्वन्तावश्वकुत्सितौ । अर्वती कुम्भदास्याञ्च, त्रि

अर्वन्—अर्वा तुरङ्गमे पुंसि कुत्सिते वाच्यलिङ्गक, मे अर्वा च कुत्सिते वाहे वि अर्वाऽश्वेऽधमे, हे अश्वतुरङ्गयोरर्वा, त्रि

अर्वुद—अर्वुदो मासकीले स्यात् पुरुषे दशकोटिपु । महोषरविशेषे ना, मे अर्वुदो मासकीले स्यात् दशकोटिपु चार्वुद, शैलेऽर्वुद, वि अर्वुद पर्वते मासकीलके दशकोटिपु, हे अर्वुदो रुजि सस्याया, त्रि

अर्शोघ्न—अर्शोघ्नी तालमूल्या स्यात् । अर्शोघ्न सूरणेऽपि च, मे, वि

अर्हत्—अर्हस्तु क्षपणे बुद्धे पुंसि मान्वेऽन्यलिङ्गक, मे अर्हन् स्यात् पूज्ये तीर्थकरेऽपि च, हे अर्हन् पूज्ये जिनेऽपि च, वि

अहन्त—अहन्तश्चापि सुगते क्षपणेऽपि च दृश्यते, मे

अलका—अलका कुबेरपर्यामिस्त्रिया चूर्णकुन्तले, मे अलकाश्चूर्णकुन्तला ।
अलका तु कुबेरस्य नगर्या, हे

अलङ्कार—अलङ्कारस्तु हारादावुपमादावलकृतौ, मे अलङ्कारस्तूपमादौ
हारकेयूरकादिषु, वि अलङ्कार कङ्कनादिषु । उगमादौ, हे

अलम्—अलम् भूषणपर्याप्तिवारणेऽपि निरर्थके । शक्तौ, मे अल भूषण-
पर्याप्तिवारणेऽपि निरर्थके । अल शक्तौ च निर्दिष्ट वि स्यादल च निरर्थके ।
अलङ्करणसामर्थ्यपर्याप्तिष्ववधारणे, हे अल भूषणपर्याप्तिशक्तिवारणवाचकम्,
अ

अलम्बुप—अलम्बुप प्रहस्ते च छर्दने राक्षसान्तरे । अलम्बुपा तु मुण्डीर्या
स्वर्गवाराङ्गनान्तरे, मे अलम्बुप । छर्दनेऽलम्बुपा प्रोक्ता मुण्डीरीस्वर्गवेश्ययो,
वि अलम्बुप छर्दनेऽलम्बुपा स्व पण्ययोपिति । मुण्डीर्या, हे

अलर्क—अलर्को धवलाक् स्यात् योगोन्मादितकुक्कुरे, मे अलर्को नृपे
श्वेतार्क रोगोन्मादितशुन्यपि, हे अलर्को धवलाक् स्यात् योगोन्मादिनि शुन्यपि,
वि

अलस—अलसा हसपद्या ना पादरोगद्रुभेदयो । क्रियामन्दे त्रिषु, मे अलस
पादरोगे स्यात् क्रियामन्दे द्रुमान्तरे । अलसा हसपद्या च, वि अलस स्याद्
द्रुमभेदे पादरोगे त्रिव्याजडे । अलसा तु हसपद्या, हे

अलि—अलि सुरापुष्पलिहो पुसि, मे अलि सुरापुष्पलिहो, हे, त्रि, वि

अलिन्—अयाली स्याद्वृश्चिके भ्रमरे पुमान्, मे अली वृश्चिकभृङ्गयो,
वि भृङ्गवृश्चिकयोरली, त्रि

अलिपक—अयालिपको भृङ्गकोविसकुक्कुरे, मे भवेदलिपको भृङ्गे कोविले
रतहिण्डके, वि अलिपक पिके भृङ्गे, हे

अलिमक—भवेदलिमको भेके पिकेऽली पद्यकेसरे । मधूकेऽपि, मे अलिमक-
पिके भेके मधूके पद्यकेसरे, वि अलिमको भेककोविलौ, त्रि अलिमक पद्य-
केसरे । मधूके कोविले भेके, हे

अलीक—अलीकमप्रियेऽपि स्यात् दिव्यसत्ये नपुमक, मे अलीकमप्रिये भाले
वितथे, हे अलीकमप्रिये प्रोक्तमलीकमनृतेऽपि च, वि अलीक त्वप्रियेऽनृते, अ.

अव—अवालम्बनविज्ञानवियोगव्याप्तिशुद्धिषु, वि अवालम्बनविश्रान्त-
वियोगव्याप्तिशुद्धिषु, हे

अवगीत—अवगीतन्तु निर्वादे दुष्टगहितयोरपि, मे अवगीत विगर्हिते ।

मुहुर्दृष्टेऽपवादे च, हे अवगीत जन्मे स्याद्गहिते त्रिषु, अ अवगीतन्तु निर्वादे मुहुर्दृष्टे विर्गहिते, वि

अवग्रह—अवग्रहो वृष्टिरोधे प्रतिबन्धे गजालिके, मे अवग्रह इति ख्यातो वृष्टिरोधे गजालिके । स्वतन्त्रतानिपेधेऽपि प्रतिबन्धेऽप्यवग्रह, वि अवग्रहस्तु ज्ञानभेदे गजालिके । प्रतिबन्धे वृष्टिरोधे, हे अवग्रह स्यात् प्रकृतिभाववृष्टि-विबन्धयो, त्रि गजसङ्घेऽप्यवग्रह, हा

अवग्रहण—अवग्रहणमित्येतत् प्रतिरोध्येऽप्यनादरे, मे अवग्रहणमित्याहु प्रतिरोध्येऽप्यनादरे, वि अवग्रहण रौढाया रोधने हे

अवट—अवट स्यात् खिले गते कूपे कुहकजीविनि, मे, वि अवट कूप-विलयोगर्गते कुहकजीविनि, हे गते कूपे खलेऽवट, त्रि अवटस्थौ कूपगर्तौ, अने

अवटु—अवटुर्गर्तान्धुघाटासु, हे

अवतस—अवतसो न स्त्रिया स्यात् कर्णपूरे च शेखरे, मे पुस्युत्तसावतसौ द्वौ कर्णपूरे च शेखरे, अ

अवतार—अवतारोऽवतरणपुष्करिण्यादितीर्थयो, मे, वि अवतारस्तु नद्यादि-तीर्थेऽवतारणेऽपि च, हे अवतारस्तु तीर्थेऽवतरणेऽपि च, त्रि

अवतारण—अवतारण भूतादिग्रहे वस्त्राञ्चलेऽर्चने, मे अवतारण भूतादिग्रहे वस्त्राञ्चलार्चने, वि अवतारण वस्त्राञ्चलार्चने भूतावेशे, हे

अवदात—अवदात सिते गौरे विशुद्धेऽप्यन्यलिङ्गक, मे अवदात सिते पीते विशुद्धे प्रवरेऽपि च, वि अवदातन्तु विमले मनोज्ञे सितपीतयो, हे अवदात सिते पीते शुद्धे, अ

अवदान—अवदान खण्डने स्यादितिवृत्ते च कर्मणि, मे अवदानमितिवृत्त-कर्मखण्डनयोरपि, वि अवदानमितिवृत्ते खण्डिते शुद्धकर्मणि, हे इतिवृत्तेऽवदान स्यात् कर्मखण्डनयो, वि

अवधि—अवधिस्त्ववधाने स्यात् सीम्नि काले विले पुमान्, मे अवधि-स्त्ववधाने स्यात् सीम्नि काले विलेऽपि च, वि अवधि स्यादवधाने कालसीम-विनेष्वपि, हे अवधि सीमकालयो त्रि अवधिरवटेऽपि, ह

अवध्य—अवध्यमवधाहं स्यादनर्थवचस्यपि, मे, वि, हे

अवध्वस—अवध्वस परित्यागे निन्दनेऽप्यवचर्णने, मे, वि अवध्वसस्तु निन्दाया परित्यागेऽवचूर्णने, हे

अवध्वस्त—अवध्वस्त परित्यक्ते निन्दिऽप्यवचूर्णिते, मे, वि अवध्वस्तस्तु चूर्णिते । त्यक्तनिन्दितयोश्चापि, हे

अवन—अवनं रक्षणे प्रीतौ, वि. अवनं प्रीतौ च रक्षणे, मे. अवनं रक्षण-प्रीत्योः, हे.

अवर—अवर गजान्त्यजङ्घादिदेशेऽपि चरमे त्रिपु, मे. अवरं चरमेऽन्यवत् । गजान्त्यजङ्घादेशे च भवान्यामवरा मता, वि. अवरं चरमेऽवरा तु गौरीगज-जङ्घान्त्यदेशयोः, हे.

अवरोध—अवरोधस्तु शुद्धान्ते तिरोधाने नृपौकसि, हे अवरोधस्तिरोधाने राजदारेषु तद्गृहे, मे अवरोधस्तिरोधाने शुद्धान्ते राजवेश्मनि, वि.

अवरोह—अवरोहोऽवतरणेऽप्यारोहे च लतोद्गमे, मे. अवरोहोऽवतरणे तरोरङ्गे लतोद्गमे, वि अवरोहस्तु लतोद्गमे । तरोरङ्गेऽवतरणे, हे. अवरोहो-ऽवतरणे त्रिदिवे च लतोद्गमे, त्रि.

अवलग्न—अवलग्नोऽस्त्रिया मध्ये त्रिपु स्यात् लग्नमात्रके, मे. अवलग्नो मध्यलग्नयोः, वि, हे.

अवलेप—अवलेपस्तु गर्वे स्यात्लेपने भूपणेऽपि च, मे. अवलेपस्तु गर्वे स्यात् लेपने भूपणेऽपि च, वि अवलेपो गर्वलेपयो । भूपणेऽपि, हे. अवलेपः सङ्गर्गयो, त्रि.

अवलोकित—अवलोकितो ना लोकनाथे त्रिपु निरीक्षिते, मे. स्यादवलोकितो बृद्धे प्रेक्षिते त्ववलोकितम्, वि अवलोकितमीक्षिते । अवलोकितस्तु बृद्धे, हे

अवश्यम्—अवश्यम् नित्यप्रयत्नयो, मे अवश्य नित्ययत्नयो, वि अवश्यं निश्चयनित्ययोः, हे.

अवश्याय—अवश्यायस्तु नीहारेऽप्यभिधातेऽपि पुस्ययम्, मे. अवश्यायो हिमे गर्वे, वि. अवश्यायो हिमे दर्पे, हे

अवष्टब्ध—अवष्टब्धोऽविदूरे स्यादाक्रान्ते चावलम्बिते, मे. अवष्टब्धमदूरे स्यादाक्रान्ते च विलम्बिते, वि. अवष्टब्धमविदूरे समाक्रान्तेऽवलम्बिते, हे, अथावलम्बितः । अविदूरोऽप्यवष्टब्धः, अ.

अवष्टम्भ—अवष्टम्भः सुवर्णे च स्तम्भप्रारम्भयोरपि, मे., वि. अवष्टम्भस्तु काञ्चने । संरम्भारम्भयोः स्तम्भे, हे. स्वर्णारम्भाववष्टम्भौ, त्रि.

अवसर—अथावसर. पुमान् । प्रस्तावे मन्त्रभेदे च वर्षणे चापि कीर्तितः । उपलादौ, मे अवसरो वर्षप्रस्तावयोरपि, वि अवसरो वत्सरे क्षणे, हे प्रस्तावे-ऽवसरो वर्षे च, त्रि.

अवसाय—अथावसायः शेषे स्यात् समाप्तौ निश्चयेऽपि च, मे.

अवसित—अवसितमृद्धे ज्ञातेऽप्यवमानगते च वाच्यनिङ्गं स्यात्, मे.

भवेदवसित ज्ञाते गतौ रुद्धावसानयो , वि अवसित गतौ । ऋद्धे ज्ञातेऽवसाने च, हे गते ज्ञातेऽप्यवसितम्, नि

अवस्कर—अवस्करोऽपि वर्चस्के गुह्ये, मे अवस्करो गूयगुह्ययो, वि अवस्करो गथगुह्ययो, हे गुह्येऽप्यवस्कर, अ गुह्यकेऽप्यवस्कर, ह

अवहार—अवहार पुमाश्चौरे द्यतयुद्धादिविश्रमे । निमन्त्रणोपनेतव्यद्रव्ये ग्राहाख्ययादसि, मे अवहार स्मृतश्चौरे द्यतयुद्धादिविश्रमे । निमन्त्रणोपनेतव्यद्रव्ये ग्राहाख्ययादसि वि अवहारस्तु युद्धादिविश्रामे ग्राहचौरयो । निमन्त्रणोपनेतव्ये, हे नत्रे चौरावहार स्यात्, त्रि

अवाचीन—अवाचीनमवागर्थे विपर्यस्ते च वाच्यवत्, मे, v अपाचीन

अवि—अविनाथे रवी मेपे शैले मूपिककम्बले, मे अवि शैले रवी मेपे भवेन् मूपिककम्बले । ऋतुमत्यामवि प्रोक्ता, वि अविर्मूपिककम्बले । मेपे रवी पर्वते च, हे अवय शैलमेपार्का, अ अविशब्दो रवी मेपे पर्वतेऽपि निगद्यते, अने

अवीचि—अवीचिर्नरकानुम्यो वि अवीचिस्त्वत्तरङ्गे नरकान्तरे हे

अवीर—अवीराऽपतिपुत्राया स्त्री सत्त्वरहिते त्रिपु, मे

अवेला—अवेलास्त्वपलापे स्यादवेला पूगचूर्णके, वि, मे अवेलास्तु स्याद-पल्लवे । अवेला तु पूगचूर्णे, हे अवेलास्त्वपलापे स्यादवेला पूगचूर्णके, वि अवेला पूगचविते, मे

अव्यक्त—अव्यक्तो हरौ स्मरहरे पुमान् । परमात्ममहदाद्यो क्लीव स्याद-स्फुटे त्रिपु मे अव्यक्त प्रकृतावात्मन्यव्यक्तोऽस्फुटमूर्खयो, वि अव्यक्त परमा-त्मनि मूर्खे स्पष्टंतरेऽपि निर्दिष्ट, हे

अव्यय—अव्ययो निर्व्यये सर्पे चारटीपथ्ययो स्त्रिया, मे अव्यया तु हरीतक्या पत्रगे निर्व्ययेऽपि च, वि हरीतक्यपि चाव्यया, त्रि

अव्यय—अव्ययोऽस्त्री शब्दभेदे ना विष्णां निर्व्यये त्रिपु मे अव्यय शब्द-भेदेऽपि निर्व्यये परमेश्वरे, हे

अशनि—अशनि स्त्रीपुसयो स्यात् चञ्चलाया पवावपि, मे अशनि पविविद्युतो, वि अशनिर्व्यविद्युतो, हे वज्रे विद्युति चाशनि, त्रि

अशिर—अशिरो वीतिहोत्रे स्यात् राक्षसे भास्वरे पुमान्, म अशिरो राक्षसे बह्नावशिरस्तापनेऽपि च, वि अशिरोऽर्कं राक्षसेऽग्नी, हे

अशोक—अशोकस्त्रिपु नि शोके पुसि कङ्कल्लिपादपे । स्त्रियान्तु वटुरोहिण्या पारदे स्यात्पुसकम्, मे अशोको वञ्जुले माने द्रुमनि शोकयोर्मत । अशोका

कटुरोहिण्यामशोक पारदे स्मृत, वि अशोकौ कङ्केल्लिवज्जुलौ । नि शोकपारदो चाप्यशोका तु कटुरोहिणी, हे

अश्मन्त—अश्मन्तमशुभे चुल्ल्या मरणेऽनवधावपि । क्षेत्रेऽपि, मे, वि अश्मन्तमशुभे क्षेत्रे चुल्ल्यामनवधौ मृत्तौ, हे त्रिष्वनवधावश्मन्त मरणेऽशुभे । चुल्ल्याञ्च नि

अश्मन्तक—स्यादश्मन्तकमुद्धाने मल्लिकाच्छदनेऽपि च, मे, त्रि, वि अश्मन्तक मल्लिकाच्छदि । चुल्ल्याञ्च, हे

अश्व—अश्व पुजातिभेदे च तुरगे च पुमानय, मे अश्व पुभेदवाजिनो, वि

अश्वतर—भवेदश्वतरो नागान्तरे वेसरेऽपि च मे अश्वतरो वेसरे च नागराजान्तरेऽपि च, वि अश्वतरो नागभेदे वेसरे, हे

अश्वत्थ—अश्वत्थ पिप्पलादौ स्यादश्वत्था पूर्णिमातिथौ, मे अश्वत्थो गर्दभाण्डे स्यात् पिप्पले पूर्णिमातिथौ वि अश्वत्थ पिप्पले गर्दभाण्डके । अश्वत्था पूर्णिमास्याञ्च हे

अश्वारोह—अश्वारोहाश्वगन्धाया स्त्रिया त्रिष्वश्ववाहके मे अश्वारोहाश्वगन्धायामश्वारोहोऽश्ववारके, वि अश्वारोहोऽश्ववारके । अश्वारोहाश्वगन्धाया, हे

अश्वीय—अश्वीयमश्वसङ्घाते क्लीबमश्वहितेऽन्यवत्, मे अश्वीयमश्वसङ्घातेऽश्वीयमश्वहितेऽन्यवत् वि अश्वीयमश्वनिवहे तथाश्वस्य हितेऽपि च, हे

अष्टापद—अष्टापदोऽस्त्री वनके शारीणा फलकेऽपि च । अष्टापदी चन्द्रमल्ल्या शरभे भर्कटे पुमान् मे अष्टापद स्यात् वनके शारीणा फलकेऽपि च । अष्टापदश्च शरभे चन्द्रमल्ल्या च भर्कटे, वि अष्टापदश्चन्द्रमल्ल्या लूताया शरभे वृमौ । वनके शारिफलके, ह अष्टापद शारिफले सुवर्णेऽस्त्री पशौ पुमान्, त्रि शरभोऽष्टापदो ज्ञेय स्वर्णमष्टापद स्मृतम् । अष्टापद शारिफल वृमिजातिरुदाहृत, अने

असन—असन क्षेपणे क्लीब पुंसि स्याज्जीवकद्रुमे, मे

असि—असि खड्ग नदीभिदि, हे

असिकनी—असिकनी स्यादवृद्धान्तपुरप्रेष्यान्दीभिदो मे असिकनी स्यादवृद्धान्तपुरप्रेष्यस्त्रिया धनौ, वि

असिपत्र—असिपत्र खड्गकोशे पुमानिक्षी च नारके, मे असिपत्रो भवेत् कोशकारे च नरवान्तरे, वि असिपत्रो नरवान्तरे । कोशकारे, हे

असुर—असुरा रजनीराश्योरसुरो देवारिभास्करयो, मे असुरा रजनीरा-
श्योरसुरो दानवे रवौ, वि असुर सूर्यदैत्ययो । असुरा रजनीराश्यो, हे

असृज्—असृक् स्यात् योगभेदे ना रक्तेऽपि म्यान्नपुसकम्, मे

अस्त—अस्त क्षिप्तेऽप्यवसिते त्रिपु ना पश्चिमाचले, मे अस्त क्षिप्ते गते
प्रोक्तमस्त पश्चिमभूधरे वि अस्त क्षिप्ते पश्चिमाद्रो, हे क्षिप्ताद्रिभेदयोरस्त,
त्रि

अस्तु—अस्तु स्यादभ्यनुज्ञानेऽप्यसूयापीडयोरपि । प्रतिक्रिये प्रशसाया प्रकर्षे
लक्षणेऽपि च । असम्प्रत्यर्थ उद्दिष्ट, मे अस्तु पीडानिषेधयो । असूयायामनुज्ञाया,
हे अस्तु स्यादभ्यनुज्ञानेऽप्यसूयानीहयोरपि, वि

अस्त्र—अस्त्र प्रहरणे चाप करवाले नपुसकम्, मे अस्त्र प्रहरणे चापे वि
अस्त्र चापे प्रहरणे हे

अस्त्र—अस्त्र कोणे कचे पुसि क्लीबमश्रुणि शोणिते, मे अस्त्र कोणे शिरसिजे
चास्त्रमश्रुणि शोणिते, वि अस्त्र शिरसिजे कोणे स्यादस्त्र शोणितेश्रुणि, हे
स्यादस्त्र रुधिराश्रुणो, त्रि अस्त्रा कचा अपि, अ

अस्त्रप—अस्त्रपा तु जलोकाया डाकिन्या राक्षसे तु ना, मे

अह—अह प्रशसाक्षेपयोनिधोगे च विनिग्रहे, मे v आह

अहल्या—अहल्याऽप्सरोभेदे भार्याया गौतमस्य च, मे स्यादहल्या-
ऽप्सरोभेदे गौतमस्य च योपिति, वि अहल्या गौतमयोपिति । अप्सरोभेदेऽपि, हे

अहह—अहहेत्यद्भुते खेदे परिक्लेशप्रकर्षयो । सम्बोधनेऽपि च, मे अहहे-
त्यद्भुते खेदे, हे अहहेत्यद्भुते खेदे, अ, वि अहह स्यादनुशये परिक्लेशप्रकर्षयो,
वि

अहार्य—अहार्य पर्वते ना स्यादहतं व्ये तु वाच्यवत्, मे

अहि—अहिवृत्रासुरे सपे पुसि, मे अहिवृत्रासुरे सपे, वि अहि सपे
वृत्रे वप्रे, हे अहिवृत्रेऽपि, अ अहिदैत्यविशेष म्यात् सूर्योऽप्यहिरहिध्वज ।
भुजङ्गोऽहि ममाम्यात सिंहवामूनुरप्पटि, अने अहिरप्युदरावर्ते, हा

अहिद्विप्—अहिद्विद् गरुडे शत्रे मयूरे नवुले पुमान्, मे

अहिभुज्—अहिभुक् वेकितादर्थयो, वि अहिभुक् बहिणे तादर्थ्ये पुमि, मे
वेकितादर्थ्यावहिभुजो, अ

अहो—अहो धिगर्षे शत्रे च कर्णार्थविपादयो । सम्बोधने प्रणगाया
विन्मये पादपूरणे । असूयाया वितर्के स्यात्, मे अहो धिगर्षे शत्रे च कर्णार्थ-
विपादयो, हे वि

अहोवत—अहोवतानुकम्पाया खेदामन्त्रणयोरपि, हे. अहोवतानुकम्पायां खेदे सम्बोधनेऽपि च, वि., मे.

आ—आ प्रगृह्यं स्मृतौ वाक्येऽनुकम्पायां समुच्चये । आङ्सीमायामभिव्याप्तौ क्रियोयोगेऽपदर्थयोः, मे. आ प्रगृह्यं स्मृतौ वाक्ये । आङ्सीमायामभिव्याप्तौ क्रियायोगेऽपदर्थयोः, वि. स्याद् आ स्मरणवाक्ययोः । आङीपदर्थेऽभिव्यक्तौ क्रियायोगेऽवधावपि, हे आङीपदर्थेऽभिव्याप्तौ सीमार्थे धातुयोगजे । आ प्रगृह्यः स्मृतौ वाक्ये, अ आकारस्तु पितामह । पूजायामपि माङ्गल्ये आकार परिकीर्तित, ए. नारायणस्तथानन्तो मुखवृत्तो गुरुस्तथा । विष्णुशय्या तथा शेषो दीर्घ आकार एव च, मा

आकर—आकरो निवहोत्पत्तिस्थानश्रेष्ठेषु कथ्यते, मे., वि आकरो निवहे खनौ, हे.

आकर्ष—आकर्षो द्यूत इन्द्रिये । पाशके शारिफलके कोदण्डाम्यासवस्तुनि । आकर्षणेऽपि पुंसि स्यात्, मे आकर्ष शारिफलके पाशके द्यूत इन्द्रिये । आकर्षणेऽपि चाकर्ष. कोदण्डाम्यासवस्तुनि, वि. आकर्ष. पाशके धन्वाभ्यासाङ्गे द्यूत इन्द्रिये । आकृष्टौ शारिफलके, हे. द्यूतेऽप्ये शारिफलकेऽप्याकर्षः, अ. द्यूताक्ष-शारिफलकास्त्रयोऽप्याकर्षसज्ञकाः, ह

आकलन—स्यादाकलनमाकाङ्क्षा परिसंख्यानवन्धने, मे. आकलनं विवन्धे स्यादाकाङ्क्षापरिसंख्ययोः, वि. आकलन परिसंख्याकाङ्क्षयोर्बन्धनेऽपि च, हे. आकलन विवन्धपरिसंख्ययोः, त्रि.

आकल्प—आकल्प. कल्पने वेशेऽपि, मे. आकल्प. कल्पने वेशे, वि. स्यादाकल्पस्तु मण्डने । कल्पने च, हे. आकल्पो वेशकल्पने, त्रि.

आकल्पक—आकल्पकस्तमोमोहग्रन्थावुत्कलिकामुदोः, मे., वि., हे.

आकार—आकार इङ्गिताकृत्योः, मे, हे. आकार. सस्थितीङ्गयोः, वि. आकाराविङ्गिताकृती, अ.

आकृति—आकृतिस्तु स्त्रिया रूपे सामान्यवपुषोरपि, मे. आकृतिः कथिता रूपे सामान्यवपुषोरपि, वि. आकृतिस्तु जातौ रूपे वपुष्यपि, हे. आकृतिर्जातिरूपयोः, त्रि.

आक्रन्द—आक्रन्दः क्रन्दने ह्वाने मित्रदारुणयुद्धयोः । आतर्यपि च पुंसि स्यात्, मे. आक्रन्दो दारुणरणे मित्रे आतरि रोदने, वि आक्रन्दो दारुणरणे सारावरुदिते नृपे, हे. आरावे रुदिते आतर्याक्रन्दो दारुणे रणे, अ.

आक्षेप—आक्षेपो भर्त्सनाकृष्टिकाव्यालकृतिषु स्मृत, मे, वि आक्षेप परिभर्त्सने । काव्यालङ्कारणाकृष्टयो, हे आक्षेपो भर्त्सनाकृष्टयो, त्रि

आक्षेपक—आक्षेपकोऽनिलव्याधौ व्याधे निन्दाकरेऽपि च, मे, वि आक्षेपको व्याधे निन्दके वातरुज्यपि, हे

आखनिक—आखु—भवेदाखनिकश्चोरे शूकरे मूपकेऽपि च, मे आखनिकश्चोरे कोले च मूपके, वि आखनिकस्त्वाखुरिव किराबुन्दश्चोरेयो, हे

आख्यात—आख्यात भाषिते तिडि, मे, वि आख्यात भाषिते त्यादौ, हे आख्यात तिडि भाषिते, त्रि

आगम—आगम शास्त्र आगती मे आगम शास्त्र आयाते, वि आगम-स्त्वागती शास्त्रे, हे शास्त्रमायातमागम, त्रि

आगस्—आगोऽपराधे पापे स्यात्, मे आग पापापराधयो, वि आग स्यादेनोवदधे मन्ये, हे पापापराधयोराग, अ

आग्रह—आग्रहोऽनुग्रहासक्तयोराक्रमे ग्रहणेऽपि च, मे आग्रहोऽनुग्रहासक्तयोरा-क्रमे ग्रहणेऽपि च, वि आग्रहोऽनुग्रहे ग्रहे । आसङ्गाक्रमणयोश्च, हे सक्तौ स्नेहे चाग्रह स्यात् त्रि

आघ्रात—आघ्रात शिङ्घिते नान्ते, मे आघ्रात हिंसिते घ्रातेऽपि, वि आघ्राते अस्तशिङ्घिते, हे

आचित—आचित शकटोन्मेये पलानामयुतद्वये । पुलिङ्ग सगृहीतेऽपि च्छन्नेऽपि स्यात् त्रिलिङ्गक, मे आचित शकटोन्मेये पलानामयुतद्वये । वस्त्रेऽपि सगृहीते स्यात्, वि आचितम् । छादिते शकटोन्मेये पलानामयुतद्वये । सगृहीते, हे आचित शकटोन्मेयेऽपि, त्रि

आच्छादन—आच्छादन सम्पिधाने वस्त्रे प्रवृत्तिमात्रके, मे आच्छादन सम्पिधाने स्मृते वस्त्रे प्रवारणे, वि आच्छादनन्तु वसने सम्पिधानेऽप्रवारणे, हे आच्छादने सम्पिधानमप्रवारणमित्युभे, अ

आच्छुरितक—स्यादाच्छुरितक हासनखराधातभेदयो, मे स्यादाच्छुरितक हासनखाधातप्रभेदयो, वि स्यादाच्छुरितक हासनखधातविशेषयो, हे स्यादाच्छुरितक हासविशेषे च नखक्षते, त्रि

आजि—आजि स्थो समभूमी च सङ्ग्रामे, मे आजि समावनी युद्धे, वि आजि क्षणे समक्षमाया युधि, हे समे क्षमाने रणेऽप्याजि, अ आजि स्यात् समभूभाग सङ्ग्रामोऽप्याजिरुच्यते, अने

आडम्बर—आडम्बरस्तूर्यरवे सरम्भे गजगर्जिते, मे आडम्बर समारम्भे गजगर्जिततूर्ययो, वि आडम्बरस्तु सरम्भे वृहिते तूर्यनि स्वने, हे आडम्बरस्तूर्य-रवे गजेन्द्राणा च गर्जिते, अ आडम्बरो गजारावस्तूर्यरागश्च कथ्यते, अने आडम्बरो गजाना गर्जिते पटहरवे प्रपञ्चे च, ह

आढक—आढकी तु तुवर्या स्त्री परिमाणान्तरे त्रिपु, मे आढक मानभेदे स्यात् तुवर्यामाढकी मता, वि आढक प्रस्थचतुष्टये । आढकी तुवरी, हे

आणि—v अणि

आतङ्को—आतङ्को रोगसन्तापशङ्कासु मुरजध्वनी, मे, वि आतङ्को रुजि शङ्काया सन्तापे मुरजध्वनी, हे रुक्तापशङ्कास्वातङ्क, अ

आतञ्चन—आतञ्चन प्रतीवापजवनाप्यायनेषु च, मे, वि आतञ्चन स्याज्जवने प्रीणनप्रतिवापयो, हे आतञ्चन प्रतीवापजवनाप्यायनार्थकम्, अ

आतर्पण—आतर्पण प्रीणने स्यात् मङ्गलालेपनेऽपि च, मे आतर्पणञ्च सौहित्ये विद्यादालेपनेऽपि च वि

आतिथ्य—स्यादातिथ्यमतिथ्यर्थे त्रिलिङ्गमतिथौ पुमान्, मे आतिथ्यमा-मातिथ्ये स्यात् आतिथ्यश्चातिथावपि वि आतिथ्योऽतिथौ तद्योग्ये, हे

आत्मन्—आत्मा पुंसि स्वभावेऽपि प्रयत्नमनसोरपि । धृतावपि मनीषाया शरीरब्रह्मणोरपि, मे आत्मा देहमनोब्रह्मस्वभावधृतिबुद्धिषु । प्रयत्ने चापि, वि आत्मा चित्ते धृता यत्ने धिपणाया क्लेबरे । परमात्मनि जीवेऽर्के हुताशन-समीरयो । स्वभावे हे आत्मा यत्नो धृतिर्बुद्धि स्वभावो ब्रह्म वर्त्म च, अ आत्मा मनोऽपि, नि आत्मेति ब्रह्मवाग्देहे मनोयत्नधृतिष्वपि, अने

आत्मभू—आत्मभूर्ना विधौ कामे, मे आत्मभूर्वेधसि स्मरे, वि आत्मभू-ब्रह्मणि मन्मथे, हे कामे ब्रह्मणि चात्मभू, नि

आत्मयोनि—आत्मयोनि पुमान् कामदेवे च परमेष्ठिनि, मे आत्मयोनि-विधौ कामे, वि आत्मयोनि स्मरे वेधसि, हे

आत्मवीर—आत्मवीर प्राणवति श्यालके च विदूषके, मे आत्मवीर प्राणवति श्यालपुत्रे विदूषके, वि आत्मवीरो बलवति श्यालपुत्रे विदूषके, हे

आत्माधीन—आत्माधीन मुते प्राणाधारे श्याले विदूषके, हे

आत्रेय—आत्रेयी पुष्पवत्या स्यात् नदीभेदे च ना मुनी, मे, त्रि आत्रेयो मुनिभेदे स्यात् आत्रेयी सरिदन्तरे । आत्रेयी पुष्पवत्या च, वि आत्रेयो मुनिरात्रेयी पुष्पवत्या सरिद्विदि, हे

आथर्वण—आथर्वण पुरोहिते । अथर्वजन्नाह्मणे च, हे आथर्वणोऽप्यथर्वज-
नाह्मणेऽपि पुरोधसि, वि आथर्वणो नाऽथर्वजन्नाह्मणे च पुरोधसि, मे

आदर्श—आदर्शो दर्पणे टीकाप्रतिपुस्तकयोरपि, मे, वि स्यादादर्शस्तु टीकाया
प्रतिपुस्तके । दर्पणे, हे टीकादर्पणावादर्शो, वि

आदान—आदान ग्रहणेऽपि स्यादलङ्कारे च वाजिनाम्, मे आदान ग्रहणे
विद्यादलङ्कारे च वाजिनाम्, वि आदान वाजिभषणे । ग्रहणे, हे

आदित्य—आदित्यो भास्करे देवेऽपि, मे आदित्यस्त्रिदशे रवौ, वि आदित्य-
स्त्रिदशार्कयो, हे आदित्यो भास्करे सुरे, वि

आदिष्ट—आदिष्टमादेशिते त्रिषु । आज्ञप्तोच्छिष्टयो क्लीवम्, मे

आदीनव—आदीनव पुमान् दोषे परिक्लिष्टदुरन्तयो, मे आदीनवो दोषे
परिक्लिष्टदुरन्तयो, वि आदीनव पुनर्दोषे परिक्लिष्टदुरन्तयो, हे

आदृत—आदृत सादरेऽर्चिते, मे, वि, हे आदृती सादरार्चितौ, अ

आधार—आधारश्चाधिकरणेऽप्यालवालाम्बुधारणे, मे, वि आधारो
जलधारणे । आलवालेऽधिकरणे, हे

आधि—आधि पुमान् चित्तपीडाप्रत्याशाबन्धकेषु च । व्यसने चाप्यधिष्ठाने,
मे आधिर्मानसपीडाया प्रत्याशाया च बन्धके । व्यसने चाप्यधिष्ठाने, वि आधि-
र्मनोऽर्तो व्यसनेऽधिष्ठाने बन्धकाशयो, हे बन्धक व्यसन चेत् पीडाऽधिष्ठान-
साधय, अ प्रत्याशाप्याधिरुच्यते, वि

आध्मात्—आध्मात् शब्दिते दग्धे वातरुग्भेदसयुते, मे आध्मात् पवनव्याधौ
दग्धशब्दितयोरपि, वि आध्मात् शब्दितदग्धयो । वातरोगे, हे

आनक—आनक पटहे भेर्यामृदङ्गे ध्वनदम्बुदे, मे, वि आनक पटहे भेर्या
ध्वनन्मेघमृदङ्गयो, हे भेरी पटहमानकौ, अ

आनद्ध—आनद्ध मुरजादौ च क्लीव स्यात् सहती त्रिषु, मे आनद्ध वद्धमाने
स्यादानद्ध मुरजादिके, वि, आनद्ध वद्धमुरजादि, हे आनद्ध वाद्यवद्धयो, वि

आनर्त—आनर्तो देगभेदेऽपि नृत्यस्थाने जने रणे, मे, वि आनर्तो
जनपदे जने । समरे नृत्यशालाया, हे आनर्त समरे नृत्यस्थाननीवृद्धिगोपयो,
अ

आपत्ति—आपत्तिरापदि । प्रापणेऽपि च योपित् स्यात्, मे आपत्ति प्रापणे
दोषे, वि आपत्ति प्राप्तिदोषयो । आपद्यपि, हे

आपन्न—आपन्न सविपत्तौ च प्राप्ते वाच्यवदीरित, मे आपन्न सविपत्तौ
स्यात् प्राप्ते वाच्यवदीरित, वि आपन्न सापदि प्राप्ते, हे

आपात—आपातः पुंसि पतने तदात्वे च प्रकीर्तितः, मे. आपातस्तदात्वे पतनेऽपि च, वि. आपातः पतने काले, हे. अंशे तदात्वे चापातः, त्रि.

आप्त—आप्तो लब्धे स्वसत्ययोः, मे. आप्तो लब्धे च सत्ये च, हे. आप्तः सत्ये च लब्धे च, वि. कथिताप्ता जटायाञ्च, हा. आप्तो लब्धहितौ, त्रि

आप्ति—आप्तिः स्त्री योगसम्प्राप्त्योः, मे. आप्ति. सवरणप्राप्त्योः, वि. आप्ति. सम्बन्धलाभयोः, हे.

आप्लुत—आप्लुत. स्नातके स्नाते, मे., हे. आप्लुतः स्नातके स्नातेऽपि, वि

आबन्ध(द्ध)—आबद्धो दृढबन्धे स्यात् प्रेमालङ्कारयोर्द्वयोः, मे. आबन्धो दृढबन्धे स्यात् प्रेमालङ्कारयोरपि, वि अलङ्कारोऽपि चावद्ध, त्रि. आबन्धो भूषणे प्रेम्णि बन्धे, हे

आभील—आभील न द्वयो कृच्छ्रे वाच्यलिङ्ग भयानके, मे. आभीलं चापि कृच्छ्रे च स्यादाभील भयानके, वि. आभील भीषणे कृच्छ्रे, हे., त्रि

आभोग—आभोगो वरुणच्छत्रे पूर्णतायत्नयोरपि, मे., वि आभोगः परिपूर्णत्वे वरुणच्छत्रयत्नयो, हे पूर्णत्वयत्नावाभोगी, त्रि

आम्—आ ज्ञाने निश्चयस्मृत्योः, मे. आ स्यादवधृस्मृत्योः, हे आ स्मृतौ चावधारणे, वि.

आम—आमो रुक्तद्विदो. पुंसि स्यादपक्वेऽन्यलिङ्गक, मे. आमो रोगे तद्विशेषे आमोऽपक्वे तु वाच्यवत्, वि. आमोऽपक्वे रोगभेदे रोगे च, हे.

आमिष—आमिष पुनपुसकम् । भोग्यवस्तुनि सम्भोगेऽप्युत्कोचे पललेऽपि च, मे. आमिष पलले लोभे सम्भोगोत्कोचयोरपि । आमिष सुन्दराकाररूपादिविषयेषु च, वि. आमिष पले । सुन्दराकाररूपादौ सम्भोगे लोभसञ्चये, हे. उपादानेऽप्यामिष स्यात्, अ. अयामिषम् । सम्भोगोत्कोचमासेषु, त्रि. लोभे कामगुणे रूपे आमिषाख्या तु भोजने, हा

आमोद—आमोदो गन्धहर्षयोः, मे., वि., हे, त्रि. v. मद.

आम्नाय—आम्नायो निगमेऽपि च । उपदेशेऽपि, मे. आम्नायः कुल आगमे । उपदेशे च, हे. वेदोपदेशावाम्नायी, त्रि

आयति—आयतिस्तु स्त्रिया दैर्घ्ये प्रभावागामिकालयोः, मे. आयति सङ्गमे दैर्घ्ये प्रभावागामिकालयोः, वि आयतिः स्यात् प्रभावोत्तरकालयोः । दैर्घ्ये सङ्गेऽपि, हे स्यात् प्रभावेऽपि चायतिः, अ. दैर्घ्ये भाविकाले चायतिः, त्रि.

आयत्ति—आयत्तिस्तु स्त्रिया स्नेहे वधित्वे वागरे बन्धे, मे. आयत्तिः स्याद्

बले स्नेहे वशित्वे वासरेऽपि च । मर्यादाया तथायत्ति, वि आयत्तिवासिरे स्नेहे वशित्वे स्थाग्नि सीग्नि च, हे.

आयस्त—आयस्तस्तेजिते क्षिप्ते क्लेशिते कुपिते हते, मे, वि आयस्तः क्लेशिते तेजिते हते । क्रुद्धे क्षिप्ते, हे आयस्तस्तेजिते क्षिप्ते, त्रि.

आयुष्मत्—आयुष्मान् योगभेदे ना वाच्यवच्चिरजीविनि, मे आयुष्मान् योगभेदे स्यात् आयुष्माश्चिरजीविनि, वि

आयोग—आयोगो व्यापृतौ गन्धमाल्योपहाररोधयो, मे., वि. आयोगो गन्धमाल्योपहारे व्यापृतिरोधयो, हे. आयोगो व्यापृतावपि, त्रि.

आयोधन—आयोधनं वधे युद्धे, वि. आयोधन युद्धे वधेऽपि च, मे आयोधन समरे वधे, हे.

आर—आर. क्षितिसुतेऽर्कजे । आरा चर्मप्रभेदिन्या, वि. आरा चर्म-प्रभेदिन्या पुसि भौमे शनैश्चरे, मे. आरो रीति शनिभौम आरा चर्मप्रभेदिनी, हे. आरः शनैश्चरे भौमे, त्रि.

आरक्ष—आरक्षो रक्षके हस्तिकुम्भाधश्च, हे आरक्षं रक्षणीये स्यात् शीपे-मर्मणि दन्तिना, वि

आरम्भ—आरम्भस्तु त्वरायां स्यात् उद्यमे वधदर्पयोः, मे., वि. आरम्भस्तु वधदर्पयोः । त्वरायामुद्यमे चापि, हे आरम्भ उद्यमे दर्पे, त्रि.

आरात्—आरादूरे समीपे च, मे. आरादूरसमीपयोः, वि, हे., अ

आराधन—आराधनञ्च पचने प्राप्ता सन्तोषणेऽपि च, मे. आराधनं तोषणे स्यात् प्राप्ता च पवनेऽपि च, वि. आराधनं पाकप्राप्तयोः साधने तोषणेऽपि च, हे. आराधन साधने स्यादवाप्ता तोषणेऽपि च, अ.

- आरु—आरु. पुसि तरौर्भेदे तथा कर्कटदंष्ट्रिणोः, मे. आरुस्तरुविशेषे स्यात् आरुः कर्कटदंष्ट्रिणोः, वि.

- आरोह—आरोहस्त्वबरोहे च वरारोहाकटावपि । आरोहणे गजारोहे दीर्घत्वे च समुच्छ्रये, मे. आरोहो दैर्घ्यमानयोः । आरोहणे नितम्बे च समुच्छ्रयनिपादिनो, वि. आरोहो दैर्घ्यं उच्छ्रये । आरोहणे गजारोहे स्त्रीकटघा मानभिद्यपि, हे. श्रोण्यामप्यारोहो. वरस्त्रियाः, अ. आरोहस्तु नितम्बे स्यात् दीर्घत्वे च समुच्छ्रये, वि.

आरोहणं—आरोहण स्यात् सोपाने समारोहे प्ररोहणे, मे., वि. आरोहणं प्ररोहणे । समारोहे सोपाने च, हे.

आतंव—आतंव स्थीरजे पुण्ये बलीवं स्यादृतुजे त्रिपु, मे. आतंव त्वृतुसम्भूने

स्त्रीरज पुष्पयोरपि, वि आर्तवमृतद्भवे । नारीरजसि पुष्पे च, हे स्याद्रज पुष्पमार्तव, वि

आर्ति—(अर्ति) अर्ति पीडाधनुष्कोटयो, मे, अ, वि अर्तिस्त्वटनिपीडयो, हे

आर्द्र—आर्द्रा नक्षत्रभेदे स्यात् स्त्रिया क्लिप्तेऽभिधेयवत्, मे आर्द्रा नक्षत्रभेदे स्यात् आर्द्रं क्लिप्तेऽभिधेयवत्, वि

आर्य—आर्यं साधौ सौविदल्लेऽप्यार्योमावृत्तभेदेयो, वि आर्यो सज्जन सविदो । आर्योमाच्छन्दसो हे आर्यं स्यात् सौविदल्लेऽपि, ह

आल—आल स्यादनल्पहरितालयो, हे

आलान—आलान करिणा बन्धस्तम्भे रज्जौ च न स्त्रिया, मे

आलि—आलिर्विशदाशये । निपु स्त्रिया वयस्याया सेतौ पक्ती च कीर्तिता, मे आलिस्तु विशदाशये । आलि पक्ती च सख्या च सेतौ च परिकीर्तिता, वि आलि सख्यावलीसेत्वनर्थेपु विशदाशये, ह आली सख्यावली अपि, अ आलि सेतु सखी, वि आलि सहचरी ज्ञेया पक्तिरालिरुदाहृता, अने

आलीढ—आलीढ पदन्यासेऽशिते निपु, मे

आलु—आलुर्गलन्तिकाया स्त्री क्लीव भूले च भेलके, मे, वि आलुर्गलन्तिकाया च कन्दभेदे च भेलके, वि आलुर्गलन्तिकाया स्यात् आलु भेलककन्दयो, हे

आलोक—आलोकस्तु पुमान् द्योते दर्शने वन्दिभाषणे, मे आलोको दर्शने द्योत आलोको वन्दिभाषणे, वि आलोको दर्शने वन्दिभाषणोद्योतयोरपि, हे आलोको दर्शनद्योती, अ

आवर्त—आवर्तश्चिन्तने वारिभ्रमे चावर्तने पुमान्, मे आवर्त आवर्तने स्यात् चिन्तने चाम्भसा भ्रमे, वि आवर्त पयसा भ्रमे । आवर्तने चिन्तने च, हे आवर्तश्चिन्तनेऽपि च, वि

आवाप—आवापो भाण्डपवने परिक्षेपालवालयो, मे, वि. आवाप पान-भेदालवालयो । प्रक्षेपे भाण्डपवने, हे

आविद्ध—आविद्धो वाच्यलिङ्ग स्यात् कुटिले च पराहते, मे आविद्धो वाच्यवज् ज्ञेय कुटिले च पराहते, वि आविद्ध क्षिप्तवक्रयो, हे. आविद्ध प्रहत वक्र, वि

आवेशन—आवेशन शिल्पशाले भूतावेशप्रवेशयो, मे आवेशन शिल्पगृहे भूतावेशप्रवेशयो, वि आवेशन भूतावेशे प्रवेशे शिल्पवेशमनि, हे आवेशन शिल्प-गृहे । भूतावेशे, वि

आशय—आशयः स्यादभिप्राये मानसाधारयोरपि, मे. आशयः स्यादभिप्राये मानसाधारयोरपि, वि. आशय आश्रये । अभिप्रायमानसयोः, हे. आधारेऽप्याशयः प्रोक्तः, हे.

आशर—आशरस्तु पुमान् वैश्वानरे च रजनीचरे, मे.

आशा—आशा तृष्णादिशोः स्त्रिया, मे., वि. आशा तृष्णादिशोः प्रोक्ता, वि. आशा ककुभि तृष्णायाम्, हे. आशा तृष्णाऽपि चायता, अ.

आशाबन्ध—आशाबन्धः समाश्वासे पुसि मर्कटजालके, मे. आशाबन्धः समाश्वासे तथा मर्कटवासके, वि. आशाबन्धः समाश्वासे मर्कटस्य च वाससि, हे.

आशितम्भव—आशितम्भवमन्नाद्ये तृप्तावप्याशितम्भवा, मे. आशितम्भवमन्नाद्ये तृप्तावप्याशितम्भवः, वि. आशितम्भवः । अन्नादौ तृप्ता च, हे.

आशिस—आशीर्दन्ते मरुद्भुजा । हितस्याशंसने स्त्री स्यात्, मे. आशीरुक्ता हिताशसापवनाशनदष्ट्रयोः, वि. आशीर्हितपणा । उरगस्य च दष्ट्रायां, हे. आशीर्हिताशसाहिदष्ट्रयोः, अ.

आशु—आशुर्वान्यान्तरे शीघ्रेऽपि, मे. आशुर्वीहौ च सत्त्वरे, वि. आशुस्तु व्रीहिशीघ्रयोः, हे.

आशुग—आशुगो मारुते बाणेऽपि, मे., वि. आशुगोऽर्कं शरे वायौ, हे. आशुगो वायुविशिखी, अ.

आश्रम—आश्रमो ब्रह्मचर्यादौ वानप्रस्थे वने मठे । अस्त्रिया, मे. आश्रमो ब्रह्मचर्यादिचतुष्केऽपि मठेऽपि च, वि. आश्रमो व्रतिना मठे । ब्रह्मचर्यादिचतुष्के, हे. मठादौ ब्रह्मचर्यादिचतुष्के चाश्रमोऽस्त्रियाम्, वि.

आश्रयाश—आश्रयाशः पुमान् बह्वौ त्रिषु चाश्रयनाशके, मे. आश्रयाशो हुतवहे भवेदाश्रयनाशके, वि. आश्रयाशस्तु बह्वावाश्रयनाशके, हे.

आश्रव—आश्रवोऽङ्गीकृतौ क्लेशे नाज्यवद्वचनस्थिते, मे. आश्रवः स्यात् प्रतिज्ञाते क्लेशे च वचनस्थिते, वि. आश्रवो वचनस्थिते । प्रतिज्ञाया च क्लेशे च, हे. आश्रवोऽङ्गीकृतौ वश्ये, वि.

आश्वास—आश्वासः पुसि निर्वृती । आख्यायिकापरिच्छेदे, मे. आश्वासो निर्वृती मतः । आख्यायिकापरिच्छेदे, वि. आश्वासः स्यात् निर्वृती । आख्यायिकापरिच्छेदे, हे. आख्यायिकापरिच्छेदे चाश्वासो निर्वृतावपि, वि.

आपाद—आपादो व्रतिना दण्डे मासे मलयपर्वते । स्त्री पूर्णिमाया, मे. आपादो व्रतिना दण्डे मासे मलयपर्वते, वि. वि. आपादो मलयगिरौ व्रतिदण्डे च मासि च, हे.

आस्—आस् स्मरणेष्वाकरणे कोपसन्तापयोरपि, मे आ स्यात् सन्ताप-
कोपयो, वि आ सन्तापप्रकर्षयो, हे आस्तु स्यात् कोपपीडयो, अ

आसत्ति—आसत्ति सङ्गमे लाभे स्त्रिया, मे आसत्ति सङ्गमे लाभे, हे
आसत्ति सङ्गलाभयो, वि

आसन—आसन विष्टरे हस्तिस्कन्धे यात्रानिवर्तने । आसनो जीवकतरा-
वासनी पण्यवीथिका, हे आसन द्विरदस्कन्धे पीठे यात्रानिवर्तने । आसनी
विपणौ स्थित्यामासनो ना तु जीवके, मे आसन द्विरदस्कन्धे पीठे यात्रानिवर्तने ।
आसनी पण्यवीथ्या स्याद् आसनो जीवकद्रुमे, वि

आसन्द—आसन्दो वासुदेवे स्यात् खट्वाभेदे च योपिति, मे

आसार—आसार स्यात् प्रसरणे वेगवृष्टौ सुहृद्वले, मे, वि आसार
स्यात् प्रसरणे वेगवर्षे सुहृद्वले, वि आसारो वेगवद्वर्षे सुहृद्वलप्रसारयो, हे

आसुतीबल—आसुतीबल आस्यात कन्यापालकयज्वनो मे आसुतीबल ।
शौण्डिके यज्वनि, हे यज्वा शौण्डिकश्चासुतीबल वि आसुतीबल इत्याख्या
कन्यापालकयज्वनो, वि

आस्कन्दन—आस्कन्दन तिरस्कारे रणे सशोपणेऽपि च, मे, वि आस्कन्दन
तिरस्कारे सशोपणसमीकयो, हे

आस्था—आस्था त्वालम्बनस्थानयत्नापेक्षासु योपिति, मे आस्था चालम्बन-
स्थानयत्नापेक्षासु वर्तते, वि आस्था यत्नालम्बनयोरास्थानापेक्षयोरपि, हे आस्था
नीयत्नयोरास्था, अ अपेक्षाऽलम्बन चास्था, वि

आस्पद—आस्पद पदकृत्ययो, मे आस्पद तु पदे कृत्ये, वि आस्पद कृत्य-
पदयो, हे प्रतिष्ठा कृत्यमास्पद, अ

आस्फोट—आस्फोटस्तु पुमानकंपर्णे स्यात् कोविदारवे । आस्फोता गिरि-
कर्ण्या च वनमल्ल्या च योपिति, मे आस्फोट कोविदारार्कंपर्णयो । आस्फोता
गिरिकर्ण्या च वनमल्ल्या, हे आस्फोटश्चार्कंपर्णे स्यादास्फोट कोविदारवे ।
आस्फोता गिरिकर्ण्या स्याद्वनमल्ल्या च विश्रुता, वि

आस्य—आस्य मुखे च तन्मध्ये तद्भवे च स्त्रिया स्थितौ, मे आस्य वक्त्रे
वक्त्रमध्ये स्थितावास्या च विश्रुता, वि आस्य मुखभवे मुखे । मुखान्तगास्या
तु स्थित्या, हे

आह—आह क्षेपनियोगयो, मे आह क्षेपे नियोगे च, हे आहयब्दो नियोगार्थे
क्षेपार्थेऽपि निगद्यते, वि

आहत—आहत गुणिते चापि ताडिते च मृपार्थके । स्यात् पुरातनवस्त्रेऽपि,

मे. आहतन्तु मृपार्थके । आहतं गुणितेऽपि स्यात् ताडिते नामितेऽपि च । स्यात् पुरातनवस्त्रे च, वि. आहतं तु मृपार्थके । गुणिते ताडिते चापि, हे. आहतं गुणिते हते । मृपोक्ते च, त्रि.

आहव—आहवो युद्धयज्ञयोः, मे. आहव सङ्गरे यागे, वि. आहवः समरे यज्ञे, हे. आहवो यागसङ्गरी, त्रि.

आहार—आहारः स्यादाहरणे भोजने च पुमानयम्, मे. आहारो भोजने हारे भवेदाहरणेऽपि च, वि. आहारो हार आहरणेऽज्ञाने, हे.

आहो—आहो प्रश्ने विचारे च, मे. आहो प्रश्नविचारयोः, हे. आहो उताहो द्वावेतौ परिप्रश्नविचारयोः वि.

आह्लिक—आह्लिकं दिननिर्वर्त्यं त्रिलिङ्गमथ न द्वयोः । नित्यक्रियाभोजनयोर्वृन्दे प्रकरणस्य च, मे. आह्लिक दिननिर्वर्त्यं भोजने नित्यकर्मणि, वि. आह्लिकं. स्यात् पुनरर्हनिर्वर्त्यं नित्यकर्मणि । भोजने ग्रन्थभागे च, हे. आह्लिकं दिननिर्वर्त्यं तत् क्लीवं नित्यकर्मणि, त्रि. भोजनेऽपि तथाह्लिकं, हा.

इ—इ भेदे च हपोक्तौ चापाकरणानुकम्पयोः, मे. इ खेदे च हपोक्तौ च कामदेवे त्वनव्ययम्, वि. इः स्यात् क्रोधे प्रकोपोक्तौ, हे. माघवः सूक्ष्मसंज्ञश्च विद्या दक्षिणलोचनम् । गन्धर्वः पाञ्चजन्यश्च इकारश्च मखाङ्कुरः, मा.

इक्षुगन्धा—इक्षुगन्धा कोकिलाक्षे क्रोष्ट्या कासे च गोक्षुरे, मे., वि. इक्षुगन्धा काशक्रोष्ट्रीकोकिलाक्षेषु गोक्षुरे, हे.

इक्ष्वाकु—इक्ष्वाकुः कटुतुम्ब्यां स्त्री सूर्यवंश्यनृपे पुमान्, मे. इक्ष्वाकुः कटुतुम्ब्या च सूर्यवंश्यनृपेऽपि च, वि. इक्ष्वाकुः कटुतुम्ब्या नृपान्तरे, हे.

इङ्ग—इङ्गः स्यादद्भुते ज्ञाने जङ्गमेङ्गितयोरपि, मे, वि. इङ्गः स्यादिङ्गितेऽद्भुते । ज्ञानजङ्गमयोश्चापि, हे. जङ्गमेङ्गितयोरिङ्गः, त्रि.

इङ्गित—इङ्गितन्तु चेष्टाया गमनेऽपि च, हे.

इज्या—इज्या दानेऽध्वरेऽर्चायां सङ्गमे स्त्री गुरो त्रिपु, मे. इज्या दानेऽध्वरेऽर्चायां सङ्गे चैज्यो गुरो मतः, वि. इज्या दाने सङ्गेऽध्वरेऽर्चने, हे. इज्या स्यात् सङ्गमे दाने यागेऽर्चायां गुरो पुमान्, त्रि.

इडा—इडा तु बुधयोपिति । सौरभेय्याञ्च वचने वसुमत्यामपि स्त्रियां, मे. इडा वाचि गवि क्षौणाविडा च बुधयोपिति, वि. इडेलावत् स्वर्गनाडीभूवाग्गोषु बुधस्त्रियां, हे. गोभूवाचस्त्विडा इलाः, अ. इडा वर्षे च पानीये भूमौ वाक्प्रसरे मता, अने. नाडीस्वर्गक्षितिष्विडा, ह.

इत—इतं स्मृते गते त्रिपु, मे. इतं गते स्याद्विज्ञाते, वि.

इतर—इतरोऽन्यत्र पामरे, मे. इतरः पामरेऽन्यस्मिन्, वि., हे. इतर-स्त्वन्यनीचयोः, अ.

इतस्—इतो यतश्च नियमे पञ्चम्यर्थे विभागयोः, वि. इतो यतश्च भागवत् पञ्चम्यर्थे नियमे च, हे.

इति—इति प्रकरणे हेतौ प्रकाशादिसमाप्तिषु । निदर्शने प्रकारे स्यादनुकर्षे च सम्मतम्, वि. इति स्वरूपे सान्निध्ये विवक्षानियमे मते । हेतौ प्रकारप्रत्यक्ष-प्रकाशेऽप्यवधारणे । एवमर्थे समाप्तौ स्यात्, हे इतिशब्दः स्मृतो हेतुप्रकारादि-समाप्तिषु, ह इति हेतौ प्रकाशने । निदर्शने प्रकारे स्यात् परकृत्यनुकर्षयोः । समाप्तौ च प्रकरणे, मे इति हेतुप्रकरणप्रकाशादिसमाप्तिषु, अ.

इतिकथा—भवेदितिकथाऽपार्थवाच्यश्रद्धेयनष्टयोः, मे भवेदितिकथा नष्ट-धर्मेऽपार्थे वचस्यपि । अश्रद्धेये, वि इतिकथा व्यर्थभाषणे । अश्रद्धेये नष्टधर्मे, हे.

इतिह—इतिह. स्यात् सम्प्रदाये, ह.

इत्वर—इत्वर्थसत्या पथिके क्रूरकर्मणि च त्रिषु, मे. इत्वारो दुर्विधे नीचे पथिक-क्रूरकर्मणोः, वि इत्वरः क्रूरकर्मणि । पथिके दुर्विधे नीचे स्यादित्वर्थेभिसारिका, हे.

इदानीम्—इदानीम् वाक्यभूपाया सम्प्रत्यर्थे च दृश्यते, मे. इदानीं साम्प्रतं वाक्यालङ्कारे, हे. इदानीं वाक्यभूपाया सम्प्रत्यर्थे च वर्तते, वि.

इद्ध—इद्धमातपदीप्तयोः, वि इद्धमातपदीप्तयोः, मे.

इध्म—इध्म समिद्धिदि । कामे वसन्ते काष्ठे स्यात्, हे

इन—इन पत्यौ नृपार्कयोः, मे. इनः सूर्ये नृपे पत्यौ, वि इनः ईशेऽर्जो, हे. इनः सूर्ये प्रभौ, अ.

इन्दीवर—इन्दीवर कुवलये शतावर्याञ्च योषिति, मे. इन्दीवर कुवलये वर्यामिन्दीवरी मता, वि इन्दीवर नीलोत्पलमिन्दीवरी शतावरी, हे.

इन्दुलेखा—इन्दुलेखाऽमृतासोमलताशशिकलामु च, मे., वि. इन्दुलेखेन्दु-खण्डके । गुडूचीसोमलतयोः, हे. इन्दुलेखा गुडूच्याञ्च पुंसि, त्रि.

इन्द्र—इन्द्रः शत्रादित्यभेदयोगभेदान्तरात्ममु । इन्द्रा फणिज्जके स्त्री स्यात्, मे. इन्द्रः शचीपतावन्तरात्मन्यादित्ययोगयोः । इन्द्रा फणिज्जके, वि. इन्द्र. शक्रेऽन्तरात्मनि । आदित्ये योगभेदे च स्यादिन्द्रा तु फणिज्जके, हे. इन्द्र आत्मनि वासवे, त्रि. शब्दादिविषयाः पञ्च प्रसिद्धा इन्द्रमंजया । श्रेष्ठ इन्द्रः समाख्यातो देवराड् इन्द्र उच्यते, अने. इन्द्राणी करणे स्त्रीणां पौलोमीसिन्धुवारयोः, वि, मे. इन्द्राणी शच्यां निर्गुण्ड्यां स्त्रीकरणेऽपि, हे. स्यादिन्द्राणीन्द्रयोषिति स्त्रीवच्चे सिन्धुवारे च, त्रि.

इन्द्रिय—इन्द्रियन्तु हृषीके रेतसि स्मृतं, मे. इन्द्रियं च हृषीके स्याद् इन्द्रिय रेतसि स्मृतम्, वि. इन्द्रियन्तु चक्षुरादिषु रेतसि, हे. हृषीके रेतसीन्द्रियम्, त्रि.

इम्य—इम्या करेणुशल्लक्योः स्त्रियामाढये च वाच्यवत्, मे. इम्य आढये करेणा तु भवेदिम्या तु सल्लकी, वि. इम्यो धनवतीम्यां तु करेणा सल्लकीतरौ, हे.

इरा—इरा भूवाक्सुराम्बुपु, मे. इरा वारिसुराभूमिभारतीपु प्रयुज्यते, वि. इराऽम्भोवाक्सुराभूमिपु, हे. इरा भूवाक्सुराप्सु स्यात् अ. इराशब्दो बुधैर्ज्यो भुवि वाच्यशनेऽम्भसि, ह.

इरिण—इरिणं शून्यमूपरम्, अ. v. ईरिण.

इला—इला कलत्रे सौम्यस्य धरित्र्या गवि वाचि च, मे., वि. इलोर्वी वाक् बुधस्त्री गौः, हे. इला भूवाग्बुधाङ्गना, त्रि. इला भूमिमंता गौश्च, अने. इला वाग्धरयोरपि, ह.

इत्वल—इत्वला तारकाभेदे ना भेदे दैत्यमत्स्ययोः, मे. इत्वलास्तारकाभेदे इत्वलो दैत्यमत्स्ययोः, वि. इत्वलो मत्स्यदैत्ययोः। इत्वलास्तारकाभेदे, हे.

इष्ट—इष्टमार्शसितेऽपि स्यात् पूजिते प्रेयसि त्रिपु। सप्ततन्तौ पुमान् क्लीवं संस्कारे ऋतुकर्मणि, मे. इष्टमीप्सिते ऋतुकर्मणि। पूज्ये प्रेयसि संस्कारे योगे, हे. इष्टमाशसिते पूज्यतमे प्रियतमेऽन्यवत्। इष्टं संस्कारयोगे च यागे च ऋतुकर्मणि, वि. ऋताविष्टं प्रिये त्रिपु, त्रि.

इष्टगन्ध—इष्टगन्धः सुगन्धौ स्यात् त्रिपु क्लीवन्तु वालुके, मे. इष्टगन्धः सुगन्धिः स्यात् इष्टगन्धं तु वालुके, हे.

इष्टि—इष्टिमंताऽभिलापेऽपि सग्रहश्लोकयागयोः, मे. इष्टिः स्यादभिलापेऽपि सग्रहश्लोकयागयोः, वि. अथेष्टिमंतेच्छयोः। सग्रहश्लोके, हे. इष्टिर्यागेच्छयोः, अ.

इष्म—इष्मः कामवसन्तयोः, वि.

इष्वास—इष्वासः कामुके पुमान्। त्रिपु स्यात् क्षेपके चेपोः, मे. इष्वासो धन्विधनुषोः, वि. इष्वासो धन्वधन्विनोः, हे.

इस्—इः स्यात् खेदे प्रकोपोक्ती, हे.

ई—ई विषादेऽनुकम्पायां लक्ष्म्या पुनरनव्ययम्, मे. ई क्रोधे दुःखभावे। प्रत्यक्षे सन्निधौ चापि, हे. ई दुःखभावे कोपे लक्ष्म्यामीः स्यादनव्ययम्, वि. ई दुःखभावे क्रोधे प्रत्यक्षे सन्निधावपि, ह. गोविन्दश्च त्रिमूर्तेशः शान्तिः स्याद् वामलोचनम्। नृसिंहास्त्रं तथा माया ईकारोऽपि मुरेश्वरः, मा.

ईक्षण—ईक्षण दर्शने दृशि, मे. ईक्षण दर्शने दृष्टौ, वि. चक्षुर्दशनमीक्षणं, त्रि.

ईति—ईतिडिम्बे प्रवासेऽतिवृष्ट्यादिपट्सु च स्त्रियाम्, मे. ईतिः प्रवासे डिम्बे स्यादतिवृष्ट्यादिपट्सु च, वि. ईतिरजन्ये प्रवासे, हे. ईतिडिम्बप्रवासयो, अ ईरिण—ईरिणं तूपरे शून्ये, मे. ईरिण शून्य ऊपरे, वि., हे.

ईश—ईशा लाङ्गलदण्डके। ईश प्रभौ महादेवे, मे. ईशः प्रभौ दाङ्कुरे स्याद् ईशा लाङ्गलदण्डके, वि. ईशः स्वामिनि रुद्रे च स्यादीशा हलदण्डके, हे. प्रभुशङ्करयोरीशः स्त्रिया लाङ्गलदण्डके, त्रि.

ईशान—ईशान ज्योतिषि क्लीव पुलङ्ग. स्यात् त्रिलोचने, मे. ईश्वर—ईश्वरो मन्मथे शम्भौ नाट्ये स्वामिनि चान्यवत्। ईश्वरी चेश्वरो-माया, मे. ईश्वरो विभवेराढ्ये शम्भौ स्वामिनि मन्मथे। पार्वत्यामीश्वरामाहुः, वि. ईश्वर स्वामिनि शिवे मन्मथेऽपीश्वराऽद्रिजा, हे. गौरीश्वरा शिवा स्वामि-कन्दर्पेऽपीश्वर. पुमान्, त्रि.

ईस्—ईस् दुःखभावे कोपे, मे. ईहा—ईहोद्यमवाञ्छयो, मे. स्यादीहोद्यमवाञ्छयो, हे. ईहा तूद्यम-वाञ्छयो, त्रि, वि.

ईहामृग—ईहामृगस्तु पुंसि स्यात् कोकरूपकभेदयो, मे. ईहामृगः स्याद्रूपकान्तरे। वृके जन्ती च, हे. ईहामृगो वृके जन्ती प्रभेदे रूपकस्य च, वि. नाट्ये ईहामृगो वृके, त्रि.

उ—उ सम्बोधनरूपोक्त्योरनुकम्पानियोगयो। पदपूरणे च पादपूरणेऽपि च दृश्यते, मे. उ सम्बुद्धौ रूपोक्ती च शम्भुवाचीत्यनव्ययम्, वि. उ रूपोक्त्या-मन्त्रणार्थके, हे. अमरेशस्तथा विष्णुरिन्धिका च गजाङ्कुशः। दक्षकर्णश्च विजय उकारो मन्मथाधिप., मा. उकार. शङ्कर प्रोक्त उकारश्चापि लक्षणे, ए.

उक्त—उक्तमेकाक्षरे छन्दस्युक्त स्याद्भाषितेऽपि च, वि. उक्तमेकाक्षर-च्छन्दस्युक्तं स्याद् भाषिते त्रिपु, मे.

उग्र—उग्र. शूद्रासुते क्षत्राद् रुद्रे पुंसि त्रिपूतकटे स्त्री वचाक्षुद्रयोः, मे. उग्रः शूद्रासुते क्षत्रात् श्रीकण्ठे चोत्कटेऽन्यवत्। उग्रा वचाच्छिक्विकयोः, वि. उग्रः क्षत्रियतः शूद्र्यां सूनावुत्कटरुद्रयोः। उग्रा वचाच्छिक्विकयोः, हे. उग्रो-ऽन्त्यजे शिवेऽन्ये, त्रि.

उग्रगन्धा—उग्रगन्धाजमोदायां वचायां छिक्विकौपथी, मे., वि. उग्रगन्धा वचाक्षेत्रयवान्योरिच्छिक्विकौपथी, हे. उग्रगन्धे वचाक्षेत्रयमानिके, त्रि.

उचित—उचितन्तु भवेन् न्यस्ते मिते ज्ञाते समञ्जसे, मे. उचित प्रोक्त-
मन्यस्ते मिते ज्ञाते समञ्जसे, वि. उचित विदितेऽन्यस्ते मिते युक्तेऽपि,
हे.

उच्चटा—रसोनस्य प्रभेदे स्याद् उच्चटा दम्भचर्ययोः, वि. उच्चटा दम्भ-
चर्यायां प्रभेदे लशुनस्य च, हे.

उच्चिङ्गट—उच्चिङ्गटस्तृणगतमत्स्ये कोपनपूरुषे, मे. उच्चिङ्गटो मीनभेदे
तथा कोपनपूरुषे, वि. उच्चिङ्गटः कोपने मीनभिद्यपि, हे.

उच्छ्रित—उच्छ्रितं त्रिषु सञ्जाते समुन्नदप्रवृद्धयोः, मे. स्यादुच्छ्रितन्तु सञ्जाते
समुन्नदप्रवृद्धयोः, वि. उच्छ्रित तूच्चजातयोः । प्रवृद्धे स्यात्, हे. जातोन्नदप्रवृद्धाः
स्युश्छ्रिताः, अ

उच्छ्रवास—उच्छ्रवासः प्राणनेऽपि च । आस्यायिकापरिच्छेदेऽप्याश्वासेऽपि
पुमानयम्, मे. उच्छ्रवासः प्राणनाश्वासगद्यबन्धगुणान्तरे, वि. उच्छ्रवासः प्राणने
श्वासे गद्यबन्धान्तरेऽपि च, हे.

उज्जृम्भित—उज्जृम्भितं त्रिपूतफुल्ले चेष्टायां तु नपुसकम्, मे. उज्जृम्भितं
तु चेष्टायामुत्फुल्ले चामिधेयवत्, वि. उज्जृम्भितमुत्फुल्ले चेष्टितेऽपि च, हे.

उज्ज्वल—उज्ज्वलो दीप्तशृङ्गारविशदेषु विकाशिनि, मे., वि. उज्ज्वलस्तु
विकाशिनि । शृङ्गारे विशदे दीप्ते, हे.

उडुप—उडुपं तु प्लवेऽस्त्रियाम् । चन्द्रे पृथिवी, मे. उडुपस्तु प्लवे चन्द्रे, वि.
उडुपः प्लवशशिनोः, हे. चन्द्रे नाऽऽप्युडुपः प्लवे, त्रि.

उड्डीश—उड्डीशो ग्रन्थभेदे स्यादुड्डीशश्चण्डिकापती, मे., वि. उड्डीशः चण्डीशे
शास्त्रभिद्यपि, हे.

उत्—उत् स्यात् प्रश्ने वितर्के च, मे.

उत—उतात्पर्यविकल्पयोः । समुच्चये वितर्के च प्रश्ने च पदपूरणे, मे.
उत प्रश्ने वितर्के स्यात् उतात्पर्यविकल्पयोः, वि. उत प्रश्नवितर्कयोः । समुच्चये
विकल्पे च, हे.

उताहो—उताहो परिप्रश्नविचारयोः, मे. v. आहो.

उत्कट—उत्कटस्तीव्रमत्तयोः, मे, वि., हे.

उत्कलिका—कथितोत्कलिकोत्कण्ठाहेलासलिलवीचिपु, मे. उत्कलिका तु
हेलायां तरङ्गोत्कण्ठयोरपि, हे. भवेदुत्कलिकोत्कण्ठाहेलासलिलवीचिपु, वि.
स्त्रियामुत्कलिका हेलोत्कण्ठासलिलवीचिपु, त्रि. विद्यादुत्कलिकाशब्दमुत्कण्ठा-
वीचिवाचकम्, हा.

उत्क्षेपण—उत्क्षेपणन्तु व्यजने धान्यमदनवस्तुनि, मे., वि. उत्क्षेपण-मुदञ्चनम् । व्यजनं धान्यमलनवस्तु, हे.

उत्तंस—उत्तंसः कर्णपूरेऽपि शिखरेऽपि च न स्त्रियाम्, मे. उत्तंसः कर्णपूरे स्यात् शिखरे च वतंसवत्, वि. उत्तंसः शिखरे कर्णपूरे चापि वतंसवत्, हे. v. अवतंस.

उत्तप्त—उत्तप्त शुष्कमांसेऽथ त्रिषु तप्ते परिप्लुते, मे. उत्तप्तं शुष्कमांसे-ऽपि सन्तप्ते च परिप्लवे, वि. उत्तप्त चञ्चले शुष्कमांससन्तप्तयोरपि, हे. उत्तप्त शुष्कमांसेऽपि, त्रि.

उत्तम—उत्तमा दुग्धिकायां त्रिषु च भद्रके, मे. उत्तमा दुग्धिकाया स्याद् उत्कृष्टे चोत्तमोऽन्यवत्, वि. उत्तमा दुग्धिकौषधौ । उत्तम तु प्रधाने स्यात्, हे.

उत्तर—उत्तरा दिग्विशेषे च स्नुपायामर्जुनस्य च । विराटस्य सुते ना स्यादूर्ध्वोदीच्योत्तमे त्रिषु । नपुसकं प्रतिवाक्ये, मे. उत्तर प्रतिवाक्ये स्याद् उर्ध्वो-दीच्योत्तमेऽन्यवत् । उत्तरस्तु विराटस्य तनये दिशि चोत्तरा, वि. उत्तरं प्रवणो-र्ध्वयोः । उदीच्यप्रतिवचसोरुत्तरस्तु विराटजे, हे. उपर्युदीच्यश्रेष्ठेष्वप्युत्तरः, अ.

उत्तान—उत्तानमगभीरे स्याद् ऊर्ध्वास्यशयिते त्रिषु, मे. उत्तानं स्यादगम्भीरे तथा सुप्तोन्मुखेऽन्यवत्, वि. उत्तानं सुप्तोन्मुखगभीरयोः, हे. अगम्भीरेऽपि चोत्तानं, त्रि.

उत्ताल—उत्ताल उत्कटे श्रेष्ठे विकराले प्लवङ्गमे, मे. उत्ताल उत्कटे । श्रेष्ठेऽपि विकरालेऽपि स्यादुत्तालः प्लवङ्गमे, वि. उत्तालस्त्वरिते कपो । श्रेष्ठो-त्कटकरालेषु, हे. उत्तालमुन्नतेऽपि, ह.

उत्थान—उत्थानमुद्यमे तन्त्रे पौरुषे पुस्तके रणे । प्राङ्गणोद्गमहर्षेषु मल-वेगेऽपि न द्वयोः, मे. उत्थानमुद्यमे तन्त्रे पौरुषे पुस्तके रणे । अङ्गणोद्गमहर्षेषु मलवेगेऽपि कीर्तितम्, वि. उत्थानं सैन्ये पौरुषे युधि पुस्तके । उद्यमोद्गमहर्षेषु वास्त्वन्तेऽङ्गनचैत्ययोः । मलोत्सर्गे, हे. उत्थानं पौरुषे तन्त्रे सन्निविष्टोद्गमेऽपि च, अ.

उत्थित—उत्थितं स्यात् त्रिपत्तन्त्रे प्रोद्यते वृद्धिमत्यपि, मे. उत्थितं वृद्धि-युक्ते च प्रोद्यतोत्पन्नयोरपि, वि. उत्थित । वृद्धिमत्प्रोद्यतोत्पन्नेषु, हे. उत्थिता-स्त्वमी । वृद्धिमत्प्रोद्यतोत्पन्नाः, अ.

उत्पत्तन—स्पादुत्पत्तनमुत्पत्तौ तयोर्ध्वगमनेऽपि च, मे. उत्पत्तनं समुत्पत्तौ तयोर्ध्वगमने स्मृतम्, वि. स्पादुत्पत्तनमुत्प्लुतौ । उत्पत्तौ, हे.

उत्पल—उत्पला तुषचर्पटपा क्लीचं कुष्ठप्रमूनयोः, मे. उत्पलं मान्मनूये

स्यात् कुष्ठेन्दीवरयोरपि, वि. उत्पलं कुष्ठभूरुहे । इन्दीवरे मांसशून्ये, हे. उत्पल नलिनं प्रोक्तमुत्पलं कुष्ठमुत्तमम्, अने.

उत्पलपत्र—भवेदुत्पलपत्रं तु तद्वले स्त्रीनखक्षते, वि. उत्पलपत्रं तूत्पलदले स्त्रीणा नखक्षते, हे.

उत्प्रेक्षा—उत्प्रेक्षाऽनवधानेऽपि काव्यालङ्कारणान्तरे, मे. उत्प्रेक्षाऽनवधाने स्यात् काव्यालङ्कारणेऽपि च, वि.

उत्फुल्ल—उत्फुल्लं करणे स्त्रीणामुत्तालेऽपि विकस्वरे, मे. उत्फुल्लः करणे स्त्रीणाम् उताले च विकस्वरे, वि. उत्फुल्लः स्त्रीकरणान्तरे । विकस्वरोत्तालयोः, हे.

उत्सर्गः—उत्सर्गः पुंसि सामान्ये न्याये च त्यागदानयोः, मे. उत्सर्गो वर्जने त्यागे सामान्यन्यायदानयोः, वि. उत्सर्गस्त्यागदानयोः । वर्जने सामान्यविधौ, हे. उत्सर्गो न्यायदानयोः । सामान्येऽपि, त्रि.

उत्सवः—उत्सवो मह उत्सके इच्छाप्रसरकोपयोः, मे., वि. उत्सवोऽमर्षे महेऽपि च । इच्छाप्रसर उत्सके, हे. उत्सुकामर्षयोरिच्छाप्रसरे मह उत्सवः, अ.

उत्सादन—उत्सादनं समुल्लेखोद्वाहनोद्वर्तनेषु च, मे., वि. उत्सादनं समुल्लेखोद्वर्तनोद्वाहनेषु च, हे.

उत्साहः—उत्साहस्तूद्यमे सूत्रे, मे., वि.

उत्सेध—उत्सेधस्तूच्छ्रये न स्त्री क्लीवं मंहननेऽपि च, मे. उत्सेधश्चोच्छ्रये काये, वि। उत्सेध उच्छ्रये । मंहननेऽपि, हे. उत्सेधः काय उन्नतिः, अ. काये-ज्युत्मेध इष्यते सङ्घिः, हे.

उद्—उत् प्रकाशे विभागे च प्रावल्याऽस्वास्थ्यशक्तिषु । प्राधान्ये वन्धने भावे मोक्षे लाभोर्ध्वकर्मणोः, मे. उत्प्रकाशे वियोगे च प्रावल्यास्वास्थ्यशक्तिषु । प्राधान्ये वन्धने भावे मोक्षे लाभोर्ध्वकर्मणोः, वि. उत्प्रधाने प्रकाशे च प्रावल्यास्वास्थ्यशक्तिषु । विभागे वन्धने मोक्षे भावे लाभोर्ध्वकर्मणोः, हे.

उदच् (उच्)—उदग् दिग्देशकालेषु वाच्यवत् त्रितयेऽप्ययम्, मे. प्रागुदक्प्रत्य-गित्येते दिग्देशे कालतोऽप्ययम् । प्राच्योदीच्यप्रतीच्यानां वाचकं स्यादनप्ययम्, वि.

उदण्डपाल—उदण्डपालः पुमि म्यात् संप्रमत्स्यप्रभेदयोः मे., वि. उदण्डपालो मत्स्याहिभेदयोः हे.

उदन्त—उदन्तः साधुयातंयोः, मे, वि. उदन्तः साधो वार्तायां, हे.

उदय—उदयस्तु पुमान् पूर्वपर्वते च गमुन्नती, मे. उदयः पूर्वपर्वते चोन्नतावपि, वि. उदयः पर्वनोन्नत्योः, हे. उदयोऽन्नायुन्नती च, त्रि.

उदयन—उदयनमुदये क्लीवं वत्सेशागस्त्ययोः पुंसि, मे. भवेदुदयनो वत्स-
राजेऽगस्त्यमुनावपि, वि. उदयनस्तु वत्सराजे घटोद्भवे, हे.

उदर—उदर जठरे युधि, मे., वि. उदरं तुन्दरणयोः, हे.

उदरधि—भवेदुदरधिः पुंसि समुद्रे च वियन्मणौ, मे. उदरधिः समुद्रे च
वियन्मणौ, वि. उदरधिवियन्मणौ । अब्धौ, हे.

उदकं—उदकं एष्यत्कालीनफले मदनकण्टके, मे. उदकं एष्यत्कालीयफले
मदनकण्टके, वि., त्रि. उदकंस्तूत्तरकालफले मदनकण्टके, हे.

उदचिस्—उदचिरुत्प्रभे वाच्यलिङ्ग. पुंसि हुताशने, मे. उदचिरुत्प्रभे वह्नौ,
वि., त्रि. उदचिरुत्प्रभेऽग्नौ च हे.

उदात्त—उदात्तस्तु स्वरान्तरे । दयात्यागादिसम्पन्ने काव्यालङ्कारहृद्ययोः,
मे. उदात्तः स्वरभेदे स्यात् काव्यालङ्कारहृद्ययोः । उदात्तो दातृमहतोः, वि.
उदात्तो दातृमहतोर्हृद्ये च स्वरभिद्यपि, हे.

उदान—उदान उदरावर्ते वायुभेदे भुजङ्गमे, मे. उदानोऽप्युदरावर्ते मरुत्-
संपंविशेषयोः, वि. उदान. पवनान्तरे । संपंभिद्युदरावर्ते, हे.

उदार—उदारो दातृमहतोर्दक्षिणेऽप्यभिधेयवत्, मे., वि. उदारो दक्षिणो
महान् दाता, हे. उदारो दातृमहतोः, अ. उदारो दक्षिणस्थूलौ, त्रि. उदाराख्यौ
महदक्षौ, अने

उदास्थित—उदास्थितः प्रतीहारे प्रव्रज्यावसिते चरे, मे. उदास्थितः प्रतीहारे-
ऽध्यक्षे च प्रणिधौ चरे, वि. उदास्थितश्चरे द्वाःस्थेऽध्यक्षे, हे. उदास्थितश्चरे
द्वा.स्थे, त्रि.

उदित—उदितं तूक्त उदगते, मे. उदितं प्रोक्त उदगते, वि., त्रि. उदित
तूदगतोक्तयोः, हे.

उदुम्बर—उदुम्बरस्तु देहल्यां वृक्षभेदे च पण्डके । कुष्ठभेदेऽपि च पुमान्
ताम्रे तु स्यान् नपुसकम्, मे. उदुम्बरस्तु देहल्या वृक्षजातौ च पण्डके । उदुम्बरं
स्मृतं ताम्रे कुष्ठभेदेऽप्युदुम्बरः, वि. उदुम्बर. कुष्ठभेदे देहल्या पण्डके तरो ।
उदुम्बर ताम्रे, हे. दुमे भेदेऽप्युदुम्बरः, त्रि.

उदूखल—उदूखलं गुग्गुलौ स्यादुलूखलेऽपि न द्वयोः, मे. v. उनूखल.

उदूढ—उदूढमूढे स्थूले स्यात्, मे. उदूढ ऊढे स्थूले स्यात्, वि. उदूढः
पीवरोढयोः, हे.

उद्ग्राहित—उद्ग्राहितमुदीर्णं स्यात् वदग्राहितयोस्त्रिषु, मे. उद्ग्राहितमु-
पन्यस्ते वदग्राहितयोरपि, वि., हे.

उद्ध—उद्ध स्याद् देहजानिले । अग्नौ हस्तपुटे शस्तेऽपि, मे उद्ध स्यात् पावके हस्तपुटके देहजानिले, वि उद्धो हस्तपुटे वह्नी श्लाघाया देह-जानिले, हे

उद्धात—उद्धातस्तु पुमान् पादस्खलने समुपक्रमे । पवनाभ्यासयोगस्य काल-भेदे च कीर्तित । उत्तुङ्गे मुद्गरेऽपि स्यात्, मे उद्धात कथ्यते पादस्खलने समुपक्रमे । पवनाभ्यासयोगाय कुम्भकादित्रयेऽपि च । उद्भङ्गे मुद्गरेऽपि स्यात्, वि उद्धात समुपक्रमे । मुद्गरेऽभ्यासयोगाय कुम्भकादित्रयेऽपि च । पादस्खलन उद्भङ्गे, हे

उद्दन्तुर—उद्दन्तुरस्त्रिपुत्तुङ्गे करालोत्कटदन्तयो, मे उद्दन्तुर स्यादुत्तुङ्गे करालोत्कटदन्तयो, वि उद्दन्तुर कराले स्यादुत्तुङ्गोत्कटदन्तयो, हे

उद्दाम—उद्दामो वन्धरहिते स्वतन्त्रे च प्रचेतसि, मे

उद्धरण—स्यादुद्धरणमुद्धारवान्ताग्नोन्मूलनेष्वपि, मे उद्धरण समुद्धारवान्ता-ग्नोन्मूलनेष्वपि, वि स्यादुद्धरणमुन्नये । भुक्तोज्झितोन्मूलनयो, हे उन्मूलनेऽप्युद्ध-रण, त्रि

उद्धव—उद्धवो यादवमिदि महे च ऋतुपावके, मे उद्धवो मातुले विष्णोरुत्सवे ऋतुपावके, वि उद्धव केशवमातुले । उत्सवे ऋतुवह्नी च, हे

उद्धान—उद्धानमुद्गते वाच्यलिङ्ग चुल्या नपुसकम्, मे उद्धानमुद्गते चुल्या वि उद्धानमुद्गते चुल्या, हे चुल्यामुद्धानमुद्गमे, त्रि

उद्धार—उद्धारश्चोद्धृतावृणे, मे, वि उद्धार स्यादृणोद्धृत्यो, हे

उद्धृत—उद्धृत स्यात् त्रिपूत्क्षिप्ते परिभुक्तोज्झितेऽपि च, मे क्षिप्ते मुष्टेऽपि चोद्धृत, त्रि उद्धृत स्यादुत्तुलिते परिभुक्तोज्झितेऽपि च, हे स्यादुद्धृते तु तुलिते परिभुक्तोज्झितेऽपि च, वि

उद्धट—उद्धट कच्छपे सूर्ये, मे

उद्धान—उद्धान स्यान्नि सरणे वनभेदे प्रयोजने, मे, हे उद्धान वनभेदे स्यान् नि सृतेऽपि प्रयोजने, वि स्यादुद्धान नि सरणे वनभेदे प्रयोजने, अ प्रोक्त विपिन-मुद्धानमुद्धान गमन स्मृतम्, अने

उद्धय—उद्धयो रथकीले स्यात्ताम्रचंडाख्यपक्षिणि, मे

उद्धर्तन—उद्धर्तनमुत्पतने विलेपने घर्पणे क्लीव, मे उद्धर्तन चोत्पतनेऽप्य-पावृत्तो विलेपने, वि उद्धर्तन विलेपने । अपावृत्तावुत्पतने, हे

उद्धान्त—उद्धान्तो निर्मदगजे पुमानुद्भमिते त्रिपु, मे उद्धान्त उद्गीर्णे निर्मदे द्विपे, हे उद्धान्तो निर्मदगजे समुद्गीर्णे च वाच्यवत्, वि

उद्वाहन—उद्वाहनं प्रणीते स्यात् रज्ज्वामुद्वाहनी मता, मे. उद्वाहनं द्विसीत्ये स्यात् रज्ज्वामुद्वाहनी मता, वि. उद्वाहनं द्विसीत्ये स्यादुद्वाहनी वराटके, हे.

उद्वेग—उद्वेगं त्रमुकीफले । उद्वेगोऽप्युद्वाहुलकोद्वेजनोद्गमनेषु च, मे., वि. उद्वेगं पूगिकाफले । उद्वेगस्तूद्वेजने स्यात् स्तिमिते शीघ्रगामिनि । उद्वाहौ च भयेऽपि स्यात्, हे. फलं पूगस्य चोद्वेगं, त्रि.

उन्न—उन्न किलन्ने च सूरते, मे. उन्नं किलन्ने दयापरे, हे. उन्न किलन्ने च सूरते, वि.

उन्नति—उन्नतिस्ताक्ष्यंदारेषु समृद्धाबुदयेऽपि च, वि. उन्नतिस्ताक्ष्ययोऽपि । उदये च समृद्धौ, हे.

उन्मत्त—उन्मत्त उन्मादवति धूस्तूरमुचुकुन्दयो ; मे., वि. उन्मत्तो मुचुकुन्दे स्याद् धुस्तुरोन्मादयुक्तयो, हे स्याद् धूस्तूरेऽपि चोन्मत्त, त्रि.

उन्माथ—उन्माथः कूटयन्त्रे स्यान् मारणे घातके पुमान्, मे. उन्माथः कूटयन्त्रे स्यान् मारणे घातकेऽपि च, वि. उन्माथो मारणे कूटयन्त्रघातकयोरपि, हे उन्माथः कूटयन्त्रेऽपि, त्रि.

उप—उप स्यादधिकार्ये च हीनार्थासन्नयोरपि, मे. उपसामर्थ्यं दाक्षिण्य-दोषाख्यानात्ययेषु च । आचार्यकरणे दाने व्याप्तावारम्भपूजयोः । उद्योगेऽपि च लिप्ताया मरणार्थोपमार्थयो । उप हीनेऽधिके प्रोक्तोऽप्यासन्नेऽप्युप कीर्तितः, वि. उपासन्ने हीनेऽधिके सादृश्यप्रतियत्नयो । तद्योगव्याप्तिपूजासु शक्तावारम्भ-दानयोः । दक्षिणाचार्यकरणदोषाख्यानात्ययेषु च, हे.

उपकार—उपकारश्चोपकृतौ विकीर्णकुसुमादिषु, मे. उपकारस्तूपकृतौ विकीर्णकुसुमादिषु, हे.

उपकारिका—उपकारिकोपकर्त्र्या पिष्टभेदे नृपालये, मे. उपकारिका । पिष्टभेदे गृहे राज्ञामुपकर्त्र्यामपीष्यते, वि.

उपकार्य—उपकार्या राजसन्न्युपकारोचितेऽन्यवत्, मे., वि. उपकार्या राज-गेहमुपकारोचिताऽपि, च, हे.

उपक्रम—उपक्रमस्तूपधायां ज्ञात्वारम्भे च विक्रमे । चिकित्सायां, मे. उपक्रमः स्यादुपधाचिकित्सारम्भविक्रमे, वि. उपक्रमस्तु विक्रमे । उपधायां तदाद्याचिकित्सा-साचिकित्सयोरपि । आरम्भे, हे. उपायपूर्वं आरम्भ उपधा चाप्युपक्रमः, अ.

उपगम—उपगमः स्वीकारेऽन्तिकार्षणे, मे. उपगमः पुनः । अङ्गीकारेऽन्तिक-गतौ, हे. अङ्गीकृतावुपगमः समीपगमनेऽपि च, त्रि.

उपग्रह—उपग्रहः पुमान् वन्द्यामुपयोगेऽनुकूलने, मे. उपग्रहो वन्द्यामुपयोगेऽनुकूलने, वि. उपग्रहोऽनुकूलने । वन्द्युपयोगोश्च, हे.

उपचार—उपचारस्तु सेवायां व्यवहारोपचर्ययोः, हे.

उपचित—भवेदुपचितं दिग्धे समृद्धे वाच्यलिङ्गकम्, मे. भवेदुपचितं दिग्धे समृद्धे च समाहिते, वि. उपचितः समाहिते । ऋद्धे दिग्धे, हे.

उपताप—उपतापस्त्वरयां स्यादुत्तापगदयोरपि, मे., वि. उपतापो गदे तापे, हे.

उपदंश—उपदंशो विदंशे च मेढ्ररोगान्तरेऽपि च, मे. उपदंशोऽवदंशे स्यान् मेढ्ररोगेऽपि वर्तने, वि. उपदंशोऽवदंशे स्यान् मेहनस्यामयेऽपि च, हे.

उपधान—उपधानं विषे गेण्डौ प्रणयेऽपि नपुसकम्, मे. उपधानं विशेषे च गेण्डुके प्रणयेऽपि च, वि. उपधान तु गेण्डुके । व्रते विषे च प्रणये, हे. अथ गेण्डुके । विशेषे चोपधानं, त्रि.

उपधि—उपधिः पुंसि व्याजरयाङ्गयो, मे. उपधिव्याजचक्रयो, वि., हे.

उपधूपित—उपधूपित आसन्नमरणे परिधूपिते, मे., वि. उपधूपित आसन्नमरणे धूपितेऽपि च, हे.

उपनाह—उपनाहो व्रणालेपपिण्डे वीणानिवन्धने, मे., वि. उपनाहो वीणानिवन्धने । व्रणालेपपिण्डे च, हे.

उपनिषद्—भवेदुपनिषद् धर्मवेदान्तविजने स्त्रियाम्, मे. भवेदुपनिषद्धर्मवेदान्तेऽपि रहस्यपि, हे. उपनिषत्तु वेदान्ते रहस्यधर्मयोरपि, ह. धर्म रहस्युपनिषत् स्यात्, अ. रहस्ये स्यादुपनिषत् समीपे सद्नेऽपि च, त्रि.

उपप्लव—उपप्लवः संहिकेये विप्लवोत्पातयोरपि, मे., वि. उपप्लवो राहूत्पातो, हे., त्रि.

उपरक्त—उपरक्तो व्यसनात् राहुग्रस्तेन्दुसूर्ययोः, मे. उपरक्तः संहिकेये तद्ग्रहे व्यसनातुरे, वि. उपरक्तस्तु स्वर्मानौ व्यसनातुरे । राहुग्रस्ताकंसशिनोः, हे. व्यसनात् चोपरक्तः, त्रि.

उपराग—उपरागस्तु पुंसि स्याद् राहुग्रस्ताकंचन्द्रयोः । दुर्णये ग्रहकल्लोने व्यसनेऽपि निगद्यते, मे. उपरागः परीवादे राहुग्रस्ताकंचन्द्रयोः । दुर्णये ग्रहकल्लोने, वि. उपरागो राहुग्रस्ताकंचन्द्रयोः । विगाने दुर्णये राहौ, हे. उपरागस्तु ग्रस्ताकेंद्रोश्च दुर्णये, त्रि.

उपल—उपलः प्रस्तरे रत्ने शकंरामान्तु योपिति, मे. उपलः प्रस्तरे रत्ने शकंराया स्मृतोपला, वि. उपलो श्रावरत्नयोः । उपला तु शकंरायां, हे. उपला शकंराऽपि च, अ.

उपलब्धि—उपलब्धिर्मतौ प्राप्तावपि ज्ञाने च योपिति, मे उपलब्धिर्मतौ प्राप्ता ज्ञाने चापि प्रयुज्यते, वि उपलब्धिर्मतौ प्राप्ता, हे उपलब्धिर्मतिप्राप्त्यो, नि

उपसत्ति—उपसत्ति सङ्गमात्रे सेवायामपि योपिति, मे उपसत्ति सङ्गमे च सेवाया प्रतिपादने, वि उपसत्ति सङ्गमात्रे प्रतिपादनसेवयो, हे

उपसम्पन्न—उपसम्पन्नमुद्दिष्ट निहते च सुसंस्कृते, मे जानीयादुपसम्पन्न निहते च सुसंस्कृते, वि उपसम्पन्न पर्याप्ते संस्कृतप्राप्तयोर्मते, हे

उपसर्ग—उपसर्गं पुमान् रोगभेदोपप्लवयोरपि, मे उपसर्गं स्मृतो रोगभेदोपप्लवयोरपि, वि उपसर्गं उपद्रवे । प्रादी च रोगभेदे च, हे

उपस्थ—उपस्थ शेषसि ऋडे तथा मदनमन्दिरे, मे उपस्थो मेढ्र उत्सङ्गे भगे पायौ च कथ्यते, वि उपस्थ पायुमेढ्राङ्कयोनिषु, हे

उपस्पर्श—उपस्पर्शं स्पर्शमात्रे स्नानाचमनयोरपि, मे, वि उपस्पर्शंस्त्वाचमन-स्नानयो स्पर्शमात्रके, हे

उपस्पर्शन—स्यादुपस्पर्शनं स्पर्शं स्नानाचमनयोरपि, मे, वि स्यादुपस्पर्शनं स्नाने स्पर्शाचमनयोरपि, हे

उपह्वर—उपह्वर समीपे स्यादेकान्तेऽपि नपुंसकम्, मे उपह्वर समीपे स्यादेकान्ते चाप्युपह्वरम्, वि उपह्वर रहसि सतिधी, हे रहोऽन्तिकमुपह्वरे, अ उपह्वर रह स्थान समीप स्यादुपह्वरम् अने उपह्वर सतिधाने, ह

उपाशु—उपाशुर्जपभेदे स्यादुपाशु विजनेऽव्ययम्, मे, वि, हे,

उपाकृत—उपाकृतोऽध्वरहतपशपद्रुतयोर्मत, वि उपाकृत उपद्रवे । मन्त्रेण प्रोक्षितपशौ, हे उपाकृतोऽध्वरहतपशौ नोपद्रुते त्रिषु मे

उपाधि—उपाधिर्धर्मचिन्ताया कुटुम्बव्यापृते च्छले । विशेषणे पुंसि, मे उपाधिर्धर्मचिन्ताया कंतवेऽपि विशेषणे । कुटुम्बव्यापृतेऽपि स्यात्, वि कुटुम्बव्यापृते धर्मचिन्तायाञ्च विशेषणे । उपाधि, त्रि उपाधिस्तु धर्मध्याने विशेषणे । कुटुम्बव्यापृते च्छदनि, हे

उपाय—उपाय सामभेदादौ तथैवोपगतौ पुमान्, मे उपाय सामभेदादा वुपाय स्यादुपागतौ, वि

उपासन—उपासन शराभ्यासेऽप्युपास्तावासनेऽपि च मे उपासन शराभ्यासे शुश्रूषाया च हिंसने, वि स्यादुपासनमासने । शुश्रूषाया शराभ्यासे, ह शराभ्यासेऽप्युपासन, त्रि

• **उपाहित**—उपाहितोऽनलोत्पाते पुमान्तरापिते त्रिषु, मे उपाहितोऽनलोत्पाते

आहिते चाप्युपाहितः, वि. उपाहितः पुनः । आरोपितेऽनलोत्पाते, हे. बह्वचुत्पाते-
ऽप्युपाहितः, त्रि.

उपोढ—उपोढो निकटोढयोः, मे., वि. उपोढ ऊढे निकटेऽपि, हे.

उम्—उं रोपेऽङ्गीकृतावपि । प्रश्नेऽपि स्यात्, मे. उ प्रश्नेऽङ्गीकृती रोपे, हे.
उं प्रश्नेऽङ्गीकृते रोपे, वि.

उम—उमाऽतसीहंमवतीहरिद्राकीर्तिकान्तिपु, मे., वि. उमो नगरघट्टयोः ।
उमा गौर्या हरिद्राया कीर्तिकान्त्यतसीपु च, हे. उमा दुर्गाऽतसी चाय, त्रि.

उररि (री)—उर्यूर्यूररी च विस्तारेऽङ्गीकृती त्रयम्, मे. ऊर्यूररी चोररी
च विस्तारेऽङ्गीकृती त्रयम्, अ. उररी चोररी चोरी विस्तारेऽङ्गीकृती त्रयम्, वि.
ऊर्यूररी चोररी च विस्तारेऽङ्गीकृतावपि, हे.

उरस्—उरो वक्षसि च श्रेष्ठेऽपि, मे. उर. श्रेष्ठे च वक्षवि. सि, उरो वक्षसि
मुख्ये स्यात्, हे

उरी—उर्यूररी चाप्युभौ शब्दौ विस्तारेऽङ्गीकृतावपि, मे. v. उररी.

उवंरा—उवंरा सर्वसस्याढ्यभूमौ स्याद्भूमिमात्रके, मे, वि. उवंरा तु भूमात्रे
सर्वसस्याढ्यभुव्यपि, हे.

उल (लु) प—उलपो न स्त्री गुल्मिन्यां ना तृणान्तरे, मे. उलपस्तृणभेदे स्याद्
गुल्मिन्यामुलप मतम्, वि. उलुपस्तु गुल्मनीतृणभेदयोः, हे. तृणभिद् गुल्मिन्युलुपम्, त्रि.

उलूक—उलूकः पुंसि काकाराविन्द्रे भारतयोधिनि, मे. उलूकः कुरयोधे स्यात्
पेचके जम्भभेदिनि, वि. उलूकः स्यात्तु काकाराविन्द्रे भारतयोधिनि, हे.

उलूखल—उलूखलं गुग्गुले स्यात् कण्डन्यर्धेऽप्युलूखलम्, वि. उलूखले गुग्गुलो-
दूपले, हे. v. उदूखल.

उल्लाघ—उल्लाघोऽपि शुची कृष्णे दक्षनीरोगयोस्त्रिपु, मे. उल्लाघस्तु शुची
कृष्णे दक्षनीरोगयोरपि, वि. उल्लाघो निपुणे हृष्टे शुचिनीरोगयोरपि, हे.

उल्लिखित—म्यादुल्लिखितमुत्कीर्णं तनूवृत्ते च वाच्यवत्, मे. उल्लिखितं
समुत्कीर्णं वाच्यवच्च तनूवृत्ते, वि. उल्लिखितं तनूवृत्ते । उत्कीर्णं, हे.

उप—उपा वाणमुताराभ्योरपः कामिनि गुग्गुली । रात्रिरोपे उपायान्तु
वचिदाहुस्तदव्ययम्, मे. उपा वाणमुताराभ्योरपः कामिनि गुग्गुली, वि. उपा
वाणात्मजा निगा, त्रि. उपा निशि । वाणपुश्या च, हे. उपा रात्रौ तदन्ते च, मे.,
हे. उपा रात्रौ तदन्ते स्यादे घनानव्ययमप्युपा, वि.

उपस्—उपः प्रत्यूपमि वनीवं पितृप्रम्याञ्च योपिति, मे. उपः प्रमाने मन्ध्याया,
वि. उपः मन्ध्याप्रनातयोः, हे.

उपित—उपितं व्युपिते दग्धे, मे., वि. उपितं व्युपिते प्लुप्ते, हे. अथ दग्धे स्यादुपितं स्थितवत्यपि, त्रि.

उप्—उप्टी कर्कर्या करभे पुमान्, मे. उप्टी गोलकिकायां स्यात् करभस्य च योपिति, वि. उप्टी मृद्भाण्डे करभस्त्रियां, हे.

उष्ट्रिका—उष्ट्रिका मृत्तिकाभाण्डभेदेऽपि करभस्त्रियाम्, मे., वि. उष्ट्रिका मृद्भाण्डभेदे करभस्य च योपिति, हे. मृद्भाण्डेऽप्युष्ट्रिका भवेत्, हा. मृद्भाण्डे-ऽप्युष्ट्रिका, त्रि

उष्ण—उष्णो ग्रीष्मे पुमान् दक्षाशीतयोरन्यलिङ्गकः, मे. उष्णाः स्यादातपे ग्रीष्मे दक्षे, वि. उष्णा ग्रीष्मदक्षातपाहिमा, ह. उष्णं दक्षेऽपि नास्तपे, त्रि.

उष्णीष—उष्णीषन्तु शिरोवेष्टे किरीटे लक्षणान्तरे, मे, वि. उष्णीषं लक्षणा-न्तरे । शिरोवेष्टे किरीटे च, हे. उष्णीष शिरोवेष्टकिरीटयोः, अ. उष्णीषो मूर्ध्वेष्टनेऽप्युक्तः, ह.

उष्मक—उष्मकस्तु निदाधे स्याद् आतुरे क्षिप्रकारिणि, मे., वि. उष्मको घर्म उद्युक्तातुरयोः, ह.

उस्त्र—उस्त्रो वृषे च किरणेऽप्युस्त्राऽर्जुन्युपचित्रयो, मे. उस्त्रा गव्युपचित्राया-मुस्त्रस्तु किरणे स्मृत, वि. उस्त्रा गव्युपचित्रयो । उस्त्रो मयूखे स्यात्, हे. उस्त्रो दीप्तौ गवि स्त्रियाम्, त्रि

ऊ—ऊ वाक्यारम्भरक्षानुक्म्पास्वपि च दृश्यते, मे. ऊ वाक्यारम्भ ऊ रक्षा-रक्षव्यूतिष्वनव्ययम्, वि. अर्घीशो दीपिका वामश्रवण मधुसूदनः । इन्द्रश्चापः पण्मुखश्च ऊकारो रक्षणाधिपः, मा. रक्षणे चापि ऊकार ऊकारो ब्रह्मणि, ए.

ऊति—ऊति. स्त्री रक्षणे स्यूतौ, मे. ऊतिः स्यूतौ च रक्षणे, वि. स्यादूतिः स्मृतिरक्षयोः, हे.

ऊन—ऊन हीने रणोद्योगे, वि.

ऊम्—ऊ प्रश्ने रोपवाचि च, हे. ऊं रूपोक्तौ पृच्छाया, मे. ऊं प्रश्ने च रूपोक्तौ च, वि.

ऊररी, ऊरी—v. उररी, उरी.

ऊर्ज—ऊर्जस्तु कार्तिकोत्साहवलेपु प्राणनेऽपि च, मे. ऊर्जः कार्तिके बले, हे. उत्साहकार्तिकावूर्जौ, त्रि. ऊर्जो बले महोत्साहे, वि.

ऊर्णा—ऊर्णा मेपादिलोम्नि स्याद् अन्तरावर्तके भ्रुवोः, मे., वि. ऊर्णा भ्रूमध्यगावर्ते मेपादीनाञ्च लोमनि, हे. ऊर्णा मेपादिलोम्नि स्यादावर्ते चान्तरा भ्रुवोः, अ.

ऊर्णापि—ऊर्णापिः क्षणभङ्गे स्यान् मेपकम्बलमेपयोः, वि. ऊर्णापिरविकम्बले ।
ऊर्णनामे च मेपे च, हे. ऊर्णापिर्ना क्षणभङ्गे मेपकम्बलमेपयोः, मे.

ऊर्द्ध—ऊर्द्धं स्यादुच्छ्रिते तुङ्गे चोपरिष्ठादपि स्मृतम्, मे, वि. स्यादूर्द्धन्तु
समुच्छ्रिते । उपर्युन्नतयोः, हे.

ऊर्मि—ऊर्मिस्तरङ्गे पीडाया वेगभङ्गप्रकाशयोः । उत्कण्ठावस्त्रसङ्कोच-
लेखयोरपि कीर्तिता, वि. ऊर्मिः पीडाज्वोत्कण्ठाभङ्गप्राकाशवीचिषु । वस्त्रसङ्कोच-
लेखायां, हे. ऊर्मिः स्त्रीपुंसयोर्वीच्यां प्रकाशे वेगभङ्गयोः । वस्त्रसङ्कोचरेखायां
वेदनापीडयोरपि, मे. पीडायां वीचिवेगयोः । वस्त्रसूक्ष्मे च रेखायाञ्चोर्मिः स्त्री-
पुंसयोर्मतः, वि.

ऊर्मिका—ऊर्मिका चाङ्गुलीये स्याद् वस्त्रभङ्गतरङ्गयोः, मे ऊर्मिका पुनः ।
उत्कण्ठायां भङ्गनादे वस्त्रभङ्गेऽङ्गुलीयके । वीच्या च, हे. ऊर्मिका चाङ्गुलीये
स्याद् वस्त्रभङ्गतरङ्गयोः । तयोद्वाहुलकेऽपि स्यादूर्मिका मधुपध्वनौ, वि.

ऊर्वरा—v उर्वरा.

ऊप—ऊपः क्षारमृदि प्रोक्तं प्रभातेऽपि पुमानयम् । तत्सन्ध्यायां च रन्ध्रे
च चन्दनाद्रौ श्रवोविले, मे.

ऊपण—ऊपण मरिचे क्लीवं कणायामूपणा स्थियाम्, मे. ऊपणं मरिचे
ख्यातं कणायामूपणा भवेत्, वि. अयोपणा । कणोपणं तु मरिचे, हे

ऊष्मन्—ऊष्माणस्तु निदाघोष्णा ग्रीष्माः शपसहा अपि, हे.

ऋ—ऋशब्दो गहंणे वाक्ये देवाम्नायां त्वनव्ययम्, मे. ऋ कुत्सावाक्ययोः,
हे. ऋ वाक्ये चापि कुत्सायामदित्याञ्च त्वनव्ययम्, वि. देविका दक्षनासा च
भारभूतिस्त्रिवित्रम. । देवमाता रिपुघ्नश्च ऋकारस्तपनस्तथा, मा.

ऋक्ष—ऋक्षः पर्वतभेदे स्याद्भल्लूके शोणके पुमान् । वृत्तवेधनेऽन्यलिङ्गं
नक्षत्रे पुनपुंसकम्, मे. ऋक्षोऽद्रिभेदे भल्लूके शोणके वृत्तवेधने । ऋक्षमुन्नं च
नक्षत्रे, वि. ऋक्षस्तु स्यान् नक्षत्राच्छमल्लयौः । महीधरविशेषे च शोणके वृत्त-
वेधने, हे. भल्लूके शोणके चक्षौ नक्षत्रे पुनपुंसकम्, वि.

ऋक्षर—ऋक्षरं वारिधारायामृक्षरश्चर्तति स्मृतः, मे, वि. ऋक्षरं वारि-
धारायामृक्षरः पुनर्ऋत्विजि, हे.

ऋण—ऋणं देये जने दुर्गे, हे.

ऋत—ऋतमुद्दगिते जले । मत्पे दीप्ते पूजिते स्यान्, मे. ऋतं शिखोद्द्रे
पानीये पूजिते दीप्तमत्पयोः, हे. ऋतमुद्दगिते तोये दीप्ते मत्पेऽभिपूजिते, वि.
ऋतमुद्दगिते मत्पे, वि.

ऋति—ऋतिः कल्याणवर्त्मनोः। जुगुप्सास्पद्वयोः स्त्री स्यात्, मे. ऋतिः कल्याणवर्त्मनोः, त्रि. ऋतिर्गतौ जुगुप्सायां स्पर्धामङ्गलयोरपि, वि. ऋतिर्जुगुप्साकल्याणगतिस्पर्द्धासु, हे.

ऋतु—ऋतुर्वर्षादिपट्सु च। आर्तवे भासि च पुगान्, मे. ऋतुः। स्त्रीणां पुष्पे वसन्तादौ, हे. ऋतु. स्त्रीकुसुमे भासि वसन्तादिसुधीरयोः, वि. ऋतुरङ्गनारजस्यपि, ह. ऋतुः, स्त्रीकुसुमेऽपि च, अ.

ऋद्ध—ऋद्ध सम्पन्नधान्ये च सुसमृद्धे च वाच्यवत्, मे. ऋद्धं त्वतिसमृद्धे स्यात् सम्पन्नार्थे तु वाच्यवत्, वि. ऋद्धं समृद्धे सिद्धान्ते, हे.

ऋद्धि—ऋद्धिस्तु स्त्र्यौपधीभेदे समृद्धावपि योपिति, मे. ऋद्धिः सम्पदि चौपधे, त्रि.

ऋपभ—ऋपभस्त्वोपधान्तरे। स्वरभिद्वययोः कर्णरन्ध्रकुम्भोरपुच्छयोः। उत्तरस्य स्मृत श्रेष्ठे स्त्री नराकारयोपिति। शूकशिम्ब्या शिरालाया विधवाया ववचिन्मता, मे. ऋपभ स्वरभेदे स्याद् अष्टवर्गौ पधे वृपे। श्रेष्ठार्थे च वराहस्य पुच्छे रन्ध्रे च कर्णयोः। ऋपभो शूकशिम्ब्या स्यान् नराकारस्त्रियामपि। विधवाया शिरालाया, वि. ऋपभः स्यादादिजिने वृपभे भेपजे स्वरे। कर्णरन्ध्रे कोलपुच्छे श्रेष्ठे चाप्युत्तरे स्थितः। ऋपभौ तु शूकशिम्ब्या पुरुषाकारयोपिति। विधवायां शिरालाया, हे. ऋपभौ श्रेष्ठवृपभौ, त्रि.

ऋपभध्वज—ऋपभध्वज एषोऽपि शङ्करे चार्हदन्तरे, मे. ऋपभध्वजशब्दोऽसौ शङ्करे चार्हदन्तरे, वि. ऋपभध्वज प्रथमजिनेन्द्रे शशिशेखरे, हे.

ऋपि—ऋपिवेदे वशिष्ठादौ दीधितौ च पुमानयम्, मे. ऋपिवेदे वशिष्ठादौ दीधितावपि पठ्यते, वि. ऋपिवेदे मुनौ, हे. ऋपिवेदेऽपि, त्रि.

ऋप्यप्रोक्ता—ऋप्यप्रोक्ता शतावर्यतिवलाशूकशिम्बिपु, मे. ऋप्यप्रोक्ता शतावर्या शूकशिम्ब्यां वलाभिदि, वि. ऋप्यप्रोक्ता शूकशिम्ब्या शतावर्या वलाभिदि, हे.

ऋ—ऋ वाक्यारम्भरक्षाया वक्ष.स्मृत्योरनव्ययम्। देवात्माया दनौ चापि भैरवे दनुजे गतौ, मे. अतिथीशो वामनश्च मोचिका वामनासिका। दैत्यमाता च दैवज ऋकारस्त्रिपुरान्तकः, मा. ऋकारो दनुजप्रभूः, ए.

लृ—लृकारो देवतात्माया भुवि कुघ्रे च कीर्तितः, मे. श्रीधरश्च परः स्याणुर्दक्षदण्डस्त्रिवेदकः। एकाङ्घ्रिर्वज्रदण्डश्च व्योमधिर्लृस्वरः स्मृतः, मा.

लृ—लृकारो देवनार्या स्यान् नार्यात्मन्यपि मातरि, मे. हृषीकेशो हरः सूक्ष्मो वामगण्डः कुबेरदृक्। अर्द्धर्चा नीलचरणो लृकारश्च त्रिकूटकः, मा.

ए—ए स्मृतावप्यसूयानुकम्पामन्त्रणहूतिषु, मे. ए ग्रामन्त्रणाह्वानयो, हे. ऐशब्दौ तु हेहैवत् स्मृत्यामन्त्रणहूतिषु, वि. झिण्टीशः पद्यनाभश्च शक्तिः सूक्ष्मोऽमृतो भगः । ऊर्द्धोऽष्टगः कामरूप एकारश्च त्रिकोणकः, मा.

एक—एकं संख्यान्तरे श्रेष्ठे केवलेतरयोस्त्रिषु, मे. एकन्तु केवले श्रेष्ठ इतरस्मिंश्च वाच्यवत्, वि. एकोऽन्यः केवलः श्रेष्ठः संख्या, हे. एके मुख्यान्-केवलाः, अ.

एककुण्डल—एककुण्डल आख्यातो वलभद्रे धनाधिपे, मे. एककुण्डल इत्येव सोनन्दिनि धनाधिपे, वि. एककुण्डलो वलभद्रे किम्पुरुषेश्वरे, हे. वैश्रवणेऽपि एककुण्डलः, ह.

एकपद—एकपदं तत्काले नपुंसकं वर्त्मनि स्त्री स्यात्, मे. एकपदं स्यात्-त्काले पदव्यामेकपद्यपि, वि. एकपदं तदात्वे स्यादेकपदी तु वर्त्मनि, हे.

एकाग्र—एकाग्रमन्यतिङ्ग स्यादेकतानेऽप्यनाकुले, मे. एकाग्रमेकताने स्यादेकाग्रं चाप्यनाकुले, वि. अनाकुलेऽपि चैकाग्र, अ. एकाग्रौ तद्गताव्यग्रौ, हे.

एकाष्ठीला—एकाष्ठीला वनतिक्तिकौपथौ पुंसि वकपुष्पे, मे. एकाष्ठीलामपि प्राहुः शिवमल्ल्यौपथीभिदोः, वि.

एडमूक—एडमूकोऽन्यलिङ्गः स्यात् शठे वाक्श्रुतिवर्जिते, मे. एडमूकः स्मृतो धीरैः शठे वाक्श्रुतिवर्जिते, वि. एडमूकोऽनेडमूकस्तु निर्वाणोऽश्रुतिके शठे, हे.

एत—एतः कर्तुर आगते, मे., वि, हे. एतावागतकर्तुरौ, त्रि.

एधतु—एधतुः पुरुषेऽनौ ना, मे. एधतुः पुरुषे वह्नी, वि. एधतुर्नरि पावके, हे.

एनस्—एनः पापापराधयोः, मे., त्रि. एनोऽपराधे कलुषे, वि v. आगस्.

एव—अथैव चौपम्ये नियोगे वाक्यपूरणे । अवधारणे च चारनियोगे च विनिग्रहे, मे. ईपदर्थे परिभवेऽप्येवौपम्येऽवधारणे, वि. एवौपम्ये परिभवे ईपदर्थे-ऽवधारणे, हे.

एवम्—एवं प्रकारे स्यादङ्गीकारेऽवधारणे । अयंप्रश्ने परवृत्तावुपमा-पृच्छयोरपि, मे. एवं प्रकारोपमयोरङ्गीकारेऽवधारणे, वि. एवं प्रकारेऽङ्गीकृतेऽवधारणे समन्वये, हे. इवेत्यमर्थयोरैवम्, अ.

एयणी—एयणी ग्रणमार्गानुसारिण्यां च तुलाभिदि, मे.

ऐ—ऐशब्दो दृश्यते हूतो स्मृत्यामन्त्रणयोरपि, मे. ज्ञानामृतो भौतिकश्चाधरो दामोदरस्तथा । वागीनो वर्मभयद ऐकारमित्रपुरस्तथा, मा. v. ए.

ऐणेय—ऐणेयमेणीचर्मादौ रतवन्धभिदि स्त्रियाः, वि. ऐणेयमेणीत्वगादिके । रतवन्धभिदि स्त्रीणां, हे.

ऐन्द्र—ऐन्द्र काके जयन्ते ना, मे ऐन्द्र काकजयन्तयो । ऐन्द्र काक-
जयन्तयो, वि ऐन्द्रिरिन्द्रसुते काके, हे

ऐरावत—ऐरावतोऽभ्रमातङ्गे नारङ्गे लकुचद्रुमे । नागभेदे च पुसि स्यात्
विद्युन्नदीभिदो स्त्रियाम् । नपुसक महेन्द्रस्य ऋजुदीर्घशरासने, मे ऐरावतो-
ऽभ्रमातङ्गनारङ्गलकुचाहिपु । ऐरावत महेन्द्रस्य ऋजुदीर्घशरासने । ऐरावती
स्यात्तडिति सरिद्धेदेऽपि लक्ष्यते, वि ऐरावतो नागरेऽपि, त्रि ऐरावतोऽहौ
नागरङ्गे लकुचे त्रिदशद्विपे । ऐरावतन्तु शक्रस्य ऋजुदीर्घशरासने । ऐरावती
विद्युद्विद्युद्धिदो शतहृदायता, हे

श्री—श्री सम्बोधने आह्वाने स्मरणे चानुकम्पने, मे सद्योजातो वासुदेव
ऊर्ध्वदन्तस्त्रिमात्रक । आप्यायनीमन्त्रनाथ ओकारो नगसंज्ञक, मा

श्रीकस्—श्रीक आश्रयमाने च मन्दिरे च नपुसकम्, मे श्रीक सद्भिनि
चाश्रये, वि श्रीकस्तु सद्भिनि । श्रीकास्त्वाश्रयमाने स्यात्, हे श्रीक
सत्ताश्रयश्चौका, अ

श्रीध—श्रीधो वेगे जलस्य च । वृन्दे परम्परायाञ्च द्रुतनृत्योपदेशयो, मे
श्रीधो वृन्दे पयोवेगे द्रुतनृत्योपदेशयो । श्रीध परम्पराया च, वि श्रीध प्रवाह
सङ्घातो द्रुतनृत्य परम्परा । उपदेशश्च, हे श्रीधो वृन्देऽभ्रसा रये, अ श्रीध
स्याद् द्रुतनृत्ये च, त्रि श्रीध पूरोऽथ वेगश्च, अने

श्रीजस्—श्रीजो दीप्ताववष्टम्भे प्रकाशवलयोरपि, मे श्रीजो दीप्ति-
प्रकाशयो । अवष्टम्भे बले धातुतेजसि, हे श्रीजो दीप्तौ बले, अ श्रीजस्तेजसि
धातूनामवष्टम्भप्रकाशयो । श्रीजो बले च दीप्तौ च, वि वलदीप्ती तथौजसी, अने

श्रीङ्—श्रीङ्ग पुभूमिनीवृत्ति । श्रीङ्ग स्यातो जवापुष्पे, मे श्रीङ्ग जन-
पदान्तरे । श्रीङ्गो जने जवापुष्पे, हे श्रीङ्गो जने जपावृक्षे श्रीङ्ग जनपदान्तरे, वि

श्रीदन—श्रीदन न स्त्रिया भक्ते वलायामोदनी स्त्रियाम्, मे

श्रीम्—श्रीमुपक्रमे । प्रणवे चाप्युपगमे चापावृत्तौ च मङ्गले, मे श्रीमेव
प्रणवार्थयो, त्रि श्री प्रणवेऽङ्गीकृतावपि, हे श्रीमित्यनुमती प्रोक्त प्रणवे
चाप्युपक्रमे, वि

श्रील्ल—श्रील्लस्तु शूरणे पुसि स्यादाद्रं वाच्यलिङ्गक, मे श्रील्ल आद्रं च
शूरणे, वि आद्रंशूरणयोरोल्ल, त्रि

श्री—श्रीशब्द वयितो भूतो तथा सम्बोधनेऽपि च । स्त्री तु विश्वम्भराया
स्यात् पुमास्तु निस्वने स्मृत, मे सङ्कर्षणोऽनुग्रहेऽशो मुरारिर्व्यापिनी तथा ।
अथो दन्तगतो मायी नृसिंहाङ्गस्तथेदवर, मा

श्रीचिन्मय—श्रीचिन्मयमुचितत्वे स्यात् सत्येऽपि च नपुंसकम्, मे. श्रीचिन्मयं सत्ययोगयोः, वि.

श्रीदुम्बर—श्रीदुम्बरः श्राद्धदेवे रोगभेदे नपुंसकम्, मे. श्रीदुम्बरः श्राद्धदेवे रोगभेदे च कथ्यते, वि. श्रीदुम्बरो यमे रोगभेदे, हे.

श्रीशीर—श्रीशीरं शयनासने चामरदण्डेऽप्युशीरजे प्रोक्तम्, मे. श्रीशीर-माहुश्चामरदण्डे च शयनासने, वि. श्रीशीरं शयनासने । उशीरजे चामरे च, हे श्रीशीरश्चामरे दण्डेऽप्युशीरं शयनासने, अ.

अं—अः v अ.

क—को ब्रह्मणि समीरात्मयमदक्षेणु भास्करे । कामग्रन्थौ चक्रिणि च पतत्रिपार्थिवे तथा । मयूरेऽग्नौ न पुंसि स्यात् सुखशीर्षजलेषु कम्, मे. को ब्रह्मात्मानिलाकैषु शमने सर्वनाम्नि च । पावके च मयूरे च सुखशीर्षजलेषु कम्, वि. क्रोधीशो धातृसज्जद्व चक्री सृष्टिकरादिगः । वर्गादिमो यादवंशः ककार. कामग. स्मृत, मा. को ब्रह्मण्यात्मनि रवी मयूरेऽग्नौ यमेऽनिले । क शीर्षेऽप्यु मुखे, हे. मास्ते वेधसि ब्रह्मे पुंसि क. कं शिरोऽम्बुनोः, अ. क आत्मा च सुखञ्च कम्, त्रि कशब्दः सुखवाय्वम्बुब्रह्ममस्तकवाचकः, ह. मूर्ध्नि चित्ते जले काये सुखे ब्रह्मणि मास्ते । कामे काले सुवर्णे च कशब्दो द्रविणे ध्वनी, अने.

कंस—कंसोऽस्त्री तैजसद्रव्ये कास्ये मानेऽमुरे तु ना, मे कंसो दैत्यान्तरे स्मृतः । कास्ये च कास्यपात्रे च मानभेदेऽपि कीर्तितः, वि कसस्तैजसमानयोः । पानपात्रे दैत्यभेदे, हे. कसो मानेऽमुरान्तरे । तैजसे तस्य पात्रे च, त्रि.

ककुद् (द)—ककुत् स्त्री ककुदोऽप्यस्त्री वृषाङ्गे राड्ध्वजे वरे, मे. ककुद्वत् ककुदं श्रेष्ठे वृषाङ्गे राजलक्ष्मणि, वि. ककुदवत् ककुत् श्रेष्ठे वृषाङ्गे राट्चित्ते, हे. प्राधान्ये राजलिङ्गे च वृषाङ्गे ककुदोऽस्त्रियाम्, अ. राजलिङ्गविषाणयोः । स्त्री ककुत्, त्रि. प्रधाने राजलिङ्गे च ककुदाख्या प्रकीर्तिता, अने. ककुद शृङ्गे विदुः प्रधानेऽपि, ह.

ककुम्—ककुप् स्त्रियां प्रवेणोदिक्शोभासु चम्पकस्रजि, मे. ककुप् शोभादिशोः शास्त्रे प्रवेण्यां चम्पकस्रजि, वि. आशासजे ककुप् प्रोक्ता, अने.

ककुभ—ककुभो रागभेदेऽपि वीणाङ्गेऽर्जुनपादपे, मे., वि. ककुभो वीणा-प्रसेवे रागभेदेऽर्जुनद्रुमे, हे. वीणाप्रसेवे ककुभो रागभेदेऽर्जुनद्रुमे, त्रि.

कक्ष—कक्षा स्यादन्तरीयस्य पश्चादञ्चलपल्लवे । स्पृष्टपिदे ना दोर्मूले कच्छवीरत्तृणेषु च, मे. कक्षो दोर्मूलकच्छयोः । सैरिभे च तृणे कक्षः शुष्ककानन-वीरुधोः । कक्षा ग्राहणिकाकाञ्चीप्रकोष्ठगजरज्जुषु । स्पृष्टपिदपरीधानपश्चाद-

ञ्चलपल्लवे । रथभागेऽपि कक्षा स्यात्, वि कक्षो वीरधि दोर्मूले कच्छे शुष्कवन तृणे । पापे कक्षा त्विभरज्ज्वा वाञ्छ्या गेहप्रकोष्ठके । भित्तौ साम्ये रथभागे ज्ज्तीयपश्चिमाञ्चले । उद्ग्राहिण्या च हे कक्षो तु तृणवीरुधौ, अ कक्षस्तु दोर्मूले शुष्ककानने । कक्षा वरनाप्रकोष्ठस्पद्धोद्ग्राहणिकासु च, त्रि कक्षा तु भवनान्तर्भूमेखलागजरज्जुपु, अने कक्ष स्यात् वच्छवीरुधौ । कक्षा गुह्यपिधाने काव्याङ्गे गेहप्रकोष्ठे च ह

कक्ष्या—कक्ष्या बृहतिकाया स्यात् वाञ्छ्या मध्येभवन्धने । हर्म्यादीना प्रकोष्ठे च, मे कक्ष्या बृहतिकाया स्यात् कक्ष्या मध्येभवन्धने । हर्म्यादीना प्रकोष्ठे च, वि कक्ष्या गृहप्रकोष्ठे स्यात् सादृश्योद्योगकाञ्चिपु । बृहतिवेभनाड्योश्च, हे कक्ष्या प्रकोष्ठे हर्म्यादे वाञ्छ्या मध्येभवन्धने अ

कक्ष्यावेक्षक—कक्ष्यावेक्षक इत्येव शुद्धान्तोद्यानपालयो । रङ्गाजीवे ववौ पिङ्गे द्वा स्थे, मे कक्ष्यावेक्षक शुद्धान्तपालकोद्यानपालयो । द्वा स्थे पिङ्गे ववौ रङ्गाजीवे, हे कक्ष्यावेक्षकमिच्छन्ति शुद्धान्तोद्यानपालयो । द्वारपाले ववौ पिङ्गे रङ्गाजीविन्यपि ववचित वि

कङ्क—कङ्कश्चद्विजे ख्यातो लोहपृष्ठवृत्तान्तयो मे, वि खगे यमे छत्रविप्रे वङ्क, त्रि वङ्को ग्राहणनिङ्गिति । लोहपृष्ठे यमे, हे

कङ्कण—कङ्कण वरभूपाया मूत्रमण्डनयारपि, मे वङ्कण शेवरे हस्तमूत्रमण्डनयोरपि, वि वङ्कण वरभूपणे । मण्डने हस्तमूत्रे च, हे हस्तमूत्रेऽपि वङ्कणम्, त्रि

कङ्कुर—कङ्कुर कुत्मिते तत्रे हे वि v वच्चर

कच—कच वेश गुरो मुते । वन्धे शुष्कव्रणे पुमि करिण्या तु कचा ग्रियाम्, मे कच वेशे गुरो पुत्रे वन्धे शुष्कव्रणे कच । कचा करिण्या, वि कच शुष्कव्रणे वेशे वन्धे पुत्रे च गोपते । कचा करेणा, हे इम्या म्त्री गुरपुत्रे ना वेशे शुष्कव्रणे कच, त्रि कचा गोपतिपुत्रेऽपि, हा

कचाकु—कचाकुस्तु दुराधर्षे दुशीने च विनेगये, त्रि

कच्चर—कच्चर कुमिते वाच्यनिङ्ग तत्रे नपुमकम्, मे १ वङ्कुर

कच्चित्—कच्चित् स्यान् प्रग्नरामयो, इ कच्चित् वामप्रवेदने । प्रग्ने हर्षे मङ्गले च, मे

कच्छ—अथ कच्छ स्याद् अनूपे तुप्रवद्भुमे । नौवान्ने पुमि वागत्या चीरिवायान्तु यापिनि, मे अथ कच्छ स्याद् अनूपे तुप्रवद्भुमे । नौवान्ने पग्निानम्य पद्मादञ्चलपल्लवे । कच्छा तु चीरिवाया च वागत्या च निगद्यते, वि कच्छे

द्रुभेदे नौकाङ्गेऽनुपप्राये तटेऽपि च । कच्छास्तु देशे कच्छा स्यात् परिधानापराञ्चले । चीर्या वाराह्यां, हे. परिधानाञ्चले कच्छो जलप्रान्ते त्रिलिङ्गकः, अ. वाराही चीरिका कच्छा कच्छोऽनुपे द्रुमान्तरे, त्रि.

कच्छप—कच्छपी वल्लकीभेदे डुलौ क्षुद्रगदान्तरे । पुसि निध्यन्तरे कूर्मे मल्लवन्धान्तरेऽपि च, मे. कच्छपी वल्लकीभेदे डुलौ क्षुद्रगदान्तरे । मल्लवन्ध-विशेषेऽपि कच्छपः, वि. कच्छपो मल्लवन्धके । कमठे कच्छपी वीणा, हे कूर्मी वीणाभेदश्च कच्छपी, अ.

कच्छुर—कच्छुरा शूकशिम्ब्याञ्च शठीदु स्पर्शयोरपि । कच्छुर. पुश्चले वाच्यलिङ्ग. स्यात् पामरेऽपि च, मे. कच्छुरः पुश्चले पामासहिते कच्छुरा शठी । दुःस्पर्शा शूकशिम्बी तु, हे. कच्छुरा शूकशिम्ब्यां स्यात् शठीदुःस्पर्शयोरपि । कच्छुरं वाच्यवत् प्राहुः पामरे पुंश्चलेऽपि च, वि. कुशरीरे च शठधाञ्च कच्छुरा पामरे त्रिपु, त्रि.

कञ्चुक—कञ्चुको वारवाणे स्यान्निर्मोके कवचेऽपि च । वर्धापिक-गृहीताङ्गस्थितवस्त्रे च चोलके । कञ्चुक्यौपधिभेदे, मे. कञ्चुको वारवाणे स्यान्निर्मोके कवचेऽपि च । वर्धापिकगृहीताङ्गस्थितवस्त्रे च चोलके । औपधौ कञ्चुकी च, वि. कञ्चुकश्चोलवस्त्रयोः । वर्धापिकगृहीताङ्गवसने वारवाणके । निर्मोके, हे. अथ कञ्चुक । निर्मोके चोलके वारवाणे, वि.

कञ्चुकिन्—कञ्चुक्यन्त पुराध्यक्षे पिङ्गेऽहौ जोङ्गकद्रुमे, मे. कञ्चुकी भुजगे पिङ्गे महल्ले जोङ्गकद्रुमे, वि. कञ्चुकी जोङ्गकतरो महल्ले पत्रगे विटे, हे. अथ कञ्चुकी । स्थापत्ये वर्मिते सर्पे, वि.

कञ्ज—कञ्जः केशे विरिञ्चौ च कञ्जं पीयूषपद्मयो, मे. कञ्जः केशे विरिञ्चे च कञ्जः पीयूषपद्मयो, वि. कञ्जो वेधसि केशे च कञ्जं पीयूषपद्मयोः, हे. कञ्जः केशे विधौ कञ्ज. कञ्जं पीयूषपद्मयोः, अने.

क(ञ्ज)ञ्जार—कञ्जारो जठरे सूर्ये विरिञ्चौ वारणे मुनौ, मे, वि. कञ्जारः कुञ्जरे सूर्ये जठरे द्रुहिणे मुनौ, हे.

कट—कटः थोणी द्वयोः पुसि किलिञ्जेऽतिशये शवे । समये गजगण्डे च पिप्पल्या तु कटो मता, मे कटः थोणी क्रियाकारे कलिञ्जेऽतिशये शवे । समये गजगण्डे च पिप्पल्यां च कटो मता, वि. अथ कटो गजगण्डे कटो भृशम् । शवे शवरयौपध्यो. क्रियाकारदमशानयो. । किलिञ्जे समये चापि, हे. शपथे च क्रियाकारे कलिञ्जशवयोः कटः, त्रि. समयेऽपि कटः स्मृतः, ह.

कटक—कटकोऽश्वी नितम्बेऽद्रेदन्तिना दन्तमण्डले । सामुद्रलवणे राज-

धानीवलययोरपि, मे कटक्स्त्वद्विनितम्बे बाहुभूषणे । सेनाया राजधान्याञ्च, हे
 कटक लये सानौ राजधानीनितम्बयो । सामुद्रलवणे दन्तमण्डले दन्तिनामपि,
 वि. राजधान्या नितम्बेऽद्वेर्वलये कटकोऽस्त्रियाम्, त्रि सेनायामपि कटकम्, ह
 स्वन्धावारेऽपि कटक, हा

कटखादक—अथ कटखादक । खादके काचकलसे बलिपुष्टे च जम्बुके,
 मे, वि अथ कटखादक । खादके काचकलसे शृगालबलिपुष्टयो, हे

कटभङ्ग—कटभङ्गस्तु मस्याना हस्तच्छेदे नृपात्यये, मे, वि कटभङ्गो
 नृपात्यये । हस्तच्छेदे च सस्याना, हे हस्तच्छेदे तु सस्याना कटभङ्गो नृपात्यये,
 त्रि

कटुकन्द—कटुकन्द पुमान् शिग्रौ शृङ्गवेररसोनयो, मे कटुकन्द विदु शिग्रौ शृङ्गवेररसोनयो, वि कटुकन्द शृङ्गवेरे शोभाञ्जनरसोनयो, हे कटुकन्दस्तु शृङ्गवेररसोनयो, त्रि

कठ—कठो मुनौ तदाख्यातवेदाध्येतृजयो स्वरे, मे कठ स्वर ऋचा भेदे स्यात्तदध्येतृवेदिनो, वि कठो मुनौ स्वरे ऋचा भेदे तत्पाठिवेदिनो, हे

कठिन—कठिनमपि निष्ठुरे स्यात् स्तम्भेऽपि त्रिपु नपुसक स्याल्याम् । कठिनी खटिकायामपि कठिना गुडशर्कराया च, मे कठिन निष्ठुरे स्याल्या शर्कराया गुडस्य च । कठिना खटिकाया तु कठिनीति प्रयुज्यते, वि कठिन निष्ठुरोखयो । कठिनी तु खटिका स्यात् कठिना गुडशर्करा, हे

कठिल्लक—कठिल्लकस्तु पर्णासे वर्षाभृकारवेल्लयो, मे, वि कठिल्लकस्तु वर्षाम्बा पर्णासे कारवेल्लके, हे पुनर्नवाकारवेल्लपर्णासेषु कठिल्लक, त्रि

कडार—कडार पिङ्गले दासे, मे, वि कडारो दासपिङ्गयो, हे

कण—कणा जीरककुम्भीरमक्षिकापिप्पलीषु च । कणोऽतिसूक्ष्मे धान्याशे, मे कणोऽतिसूक्ष्मे धान्याशे कृष्णजीरकणादिषु, वि कणो धान्याशलेशयो । कणा जीरकपिप्पल्यो, हे कणोऽतिसूक्ष्मे धान्याशे, अ पिप्पल्या जीरके कणा, त्रि

कणिका—कणिका कथ्यतेऽत्यन्तसूक्ष्मवस्त्वग्निमन्ययो, मे, वि कणिका सूक्ष्मवस्तुनि । अग्निमन्ये, हे

कणीचि—कणीचि पुष्पितलतागुञ्जयो शकटे स्त्रियाम्, मे कणीचि पुष्पितलतागुञ्जयो शकटेऽपि च, वि, हे

कणेरु—कणेरुस्तु गणेरुवत् । वेश्येभीकर्णिकारेषु, हे कणेरु स्याद्वशावे-
श्याकर्णिकारे गणेरुवत्, वि कणेरु कर्णिकारे च करिणीवेश्ययो स्त्रियाम्, मे

कण्टक—कण्टको न स्त्रिया क्षुद्रशत्रौ मत्स्यादिकोक्ते । नैयायिकादिदोषोक्तौ स्याद् रोमाञ्चदुमाङ्गयो, मे कण्टक क्षुद्रवैरिणि । वेणौ द्रुमाङ्गे रोमाञ्चे, हे कण्टक क्षुद्रशत्रौ च कर्मस्थानकदोषयो । रोमाञ्चे च द्रुमाङ्गे च कण्टको मकरेऽपि च, वि रोमाञ्चे क्षुद्रशत्रौ च द्रुमाङ्गे कण्टकोऽस्त्रियाम्, त्रि

कण्ठ—कण्ठो गले सन्निधाने ध्वनौ मदनपादपे, मे, वि कण्ठो ध्वनौ सन्निधाने ग्रीवाया मदनद्रुमे, हे अथ सुध्वनौ । ग्रीवादेशेऽपि कण्ठ स्यात्, त्रि कण्ठो ध्वनिर्गल कण्ठ, अने स्वरेऽपि कण्ठ आख्यात, हा

कण्ठाल—कण्ठाला तु द्वयोर्द्रीणीप्रभेदे ना त्रमेलके, मे

कण्व—कण्व पापे मुनौ पुत्ति, मे कण्व पापे मुनौ विदु, वि कण्वो मुनौ कण्व तु कल्मषे, हे

कतृण—कतृण तृणभित्पृश्नघो, मे कतृण तृणभेदेऽपि वारिपण्याञ्च कतृणम्, वि कतृण रौहिप कुम्भी, हे

कथम्—कथ हर्षे च गर्हाया प्रकारार्थे च सम्भ्रमे । प्रश्ने सम्भावनायाञ्च, मे कथ प्रश्ने सम्भ्रमे च प्रकारार्थे च सम्भवे, वि कथ प्रश्ने प्रकारार्थे सम्भ्रमे सम्भवेऽपि च, हे

कथाप्रसङ्ग—कथाप्रसङ्गो वातूले विपवैद्ये च वाच्यवत्, मे, वि कथाप्रसङ्गो वार्ताया विपस्य च चिकित्सके, हे कथाप्रसङ्गो वातूले विपवैद्येऽपि वाच्यवत्, त्रि

कदन—कदन मर्दपापयो, मे कदन मर्दने पापे, वि

कदम्ब—कदम्ब निकुरम्बे स्यान्नीपसिद्धार्थयो पुमान्, मे कदम्बमाहु सिद्धार्थे नीपेऽपि निकुरम्बके, वि कदम्ब सर्पपे नीपे कदम्ब निकुरम्बके, हे वृन्दे कदम्बो नीपे ना, त्रि कुमातृक् कदम्ब स्यात् कदम्ब सर्पप स्मृत । कदम्बो वृक्षभेदश्च कदम्बो निर्गुण पुमान् अने

कदर—कदर श्वेतखदिरे ऋक्चक्ष्याधिभेदयो, मे कदर श्वेतखदिरे क्षुद्र रोगेऽपि भावित, वि कदर श्वेतखदिरे ऋक्चक्षुद्ररोगयो हे

कदल—कदलाकदली पृश्न्या कदलीकदली पुन । रम्भावृक्षेऽप्य कदली पताकामृगभेदयो । कदला डिम्बिकायाञ्च शाल्मलीभूरुहेऽपि च, मे कदली हरिणान्तरे । रम्भाया वैजयन्त्या च हे कदली ध्वजरम्भयो, त्रि कदली वैजयन्त्या च रम्भाया हरिणान्तरे । कदली शाल्मलीब्राह्मीडिम्बिकासु च कथ्यते, वि कदली करिवैजयन्त्या च, ह

कद्रु—कद्रुस्त्रिपु स्वर्णपिङ्गे नागाना मातरि स्त्रियाम्, मे कद्रुमातरि नागाना कद्रु कनकपिङ्गले, वि कद्रु कनकपिङ्गे स्यात् कद्रु स्यान्नागमातरि, हे कद्रु-स्त्रिपु कडारे स्यात् कद्रु स्त्री नागमातरि, त्रि

कनक—कनक हेम्नि पुसि स्यात् किशुके नागकेशरे । धतूरे वाञ्चनारे च कालीये चम्पकेऽपि च, मे कनक हेम्नि कनको नागकेशरे । धतूरे चम्पके वाञ्चनारकिशुकयोरपि, हे कनक चम्पके स्वर्णे किशुके नागकेशरे । धुस्तूरे वाञ्चनारे च कालीयेऽपि क्वचिन्मतम्, वि कनक धुस्तूरे नागकेशरे । चम्पके किशुके हेम्नि, त्रि

कनिष्ठ—कनिष्ठोऽतियुवात्यल्पाञ्जुजे स्त्री दुर्वनाङ्गुली, मे कनिष्ठोऽप्येऽन्जुजे यूनि कनिष्ठा दुर्वलाङ्गुली, वि कनिष्ठोऽप्येऽन्जुजे यूनि कनिष्ठात्वन्निमाङ्गुली, हे कनिष्ठोऽतियुवात्यल्पा, अ

कनीनिका—कनीनिका तारकाक्षः स्यात् कनिष्ठाङ्गुलावपि, मे., वि. कनीनिकाक्षितारका । स्यात् कनिष्ठाङ्गुलिरपि, हे.

कनीयस्—कनीयानतियूनि स्याद् अत्यल्पानुजयोस्त्रिपु, मे. कनीयाननुजेऽत्यल्पे कनीयानतियूनि च, वि. कनीयाननुजेऽल्पके । अतियूनि, हे. (अतिशये) कनीयांस्तु युवाल्पयोः, अ. कनीयाननुजेऽल्पे च, त्रि.

कन्तु—कन्तुः कामकुसूलयोः, हे.

कन्या—कन्या मृण्मयभित्तौ च तथा प्रावरणान्तरे, मे. कन्या मृण्मयभित्तौ स्यात् कन्या प्रावरणान्तरे, वि. कन्या पुरे प्रावरणे, हे.

कन्द—कन्दोऽस्त्री सूरणे शस्यमूले जलधरे पुमान्, मे. कन्दस्तु सूरणे सस्यमूले जलधरेऽपि च, वि. कन्दोऽन्दे सूरणे सस्यमूले, हे. कन्दोऽस्त्री शूरणे मूले, त्रि. मूले कन्दलिके कन्दः कन्दो वारिद उच्यते, अने.

कन्दर—कन्दरस्त्वङ्कुरो पुंसि गुहाया न नपुंसकम्, मे. कन्दरो विवरेऽङ्कुरो, वि. कन्दरः स्याद्गुहासृण्योः, त्रि. कन्दरोऽङ्कुरो । विवरे च गुहायाञ्च, हे.

कन्दराल—कन्दराल. पुमान् गर्दभाण्डे प्लक्षतरावपि, मे. कन्दरालः स्यात् पर्कटीगर्दभाण्डयोः, वि. कन्दरालो जटिद्रुमे । गर्दभाण्डे, हे.

कन्दल—कन्दल त्रिपु कपोलेऽप्युपरागे नवाङ्कुरे । कलध्वनौ कन्दली तु मृगगुल्मप्रभेदयोः, मे. कन्दलन्तु कपोले स्यादुपरागे नवाङ्कुरे । कलध्वनौ कन्दली तु मृगवृक्षविशेषयोः, वि. कन्दलन्तु नवाङ्कुरे कलध्वनौ । उपरागे मृगभेदे कपोले कन्दलीद्रुमे, हे.

कन्धर—कन्धरो वारिवाहे स्याद् ग्रीवायां कन्धरा मत्ता, मे. कन्धरो वारिवाहे स्याद् ग्रीवायामपि कन्धरा, वि. कन्धरोऽम्बुदे । कन्धरा तु शिरोधौ स्यात्, हे.

कन्या—कन्या कुमारिकानार्योरोपधीराशिभेदयोः, वि. मे. कन्या नार्यां कुमार्यां च राश्योपधिविशेषयोः, हे.

कपदं—कपदः गण्डपरशोजंटाजूटे वराटके, मे, वि. कपदः पावंतीभर्तुजंटाजूटे वराटके, हे. शिवजूटे वराटेऽपि कपदः, त्रि. ह. कपदो हरजटाजूटः स्यात् कपदस्तु वाकिणी, अने.

कपदं—कपदं वराटे स्याज्जटाजूटे च धूर्जटे, मे, वि.

कपाल—कपालोऽस्त्री शिरोऽस्मिन् स्याद् घटादेः शक्ते व्रजे, मे. कपालं शिरोऽस्मिन् स्याद् घटादिशक्ते व्रजे । कुण्डरोगविशेषे च, वि. कपालं कुण्डरभेदे घटादिशक्ते गणे । शिरोऽस्मिन्, हे. शिरोऽस्मिन् कपालोऽस्त्री घटादेः शक्ते व्रजे, त्रि. कपालमुक्तं घटादिशक्तेऽपि, ह.

कपि—कपि नां सिल्लके शाखामृगे च मधुसूदने, मे

कपिल—कपिला रेणुकायाञ्च शिशपागोविशेषयो । पुण्डरीककरिण्या स्त्री वर्णभेदे त्रिलिङ्गकम् । नाञ्जले वासुदेवे च मुनिभेदे च कुक्कुरे, मे कपिलो मुनिभेदे स्यात् पावके चारतनपे । कपिला शिशपाया च रेणुकागोविशेषयो । पुण्डरीककरिण्या च पिङ्गे तु कपिलोज्ज्वलत्, वि कपिलो वह्निपिङ्गयो । कुक्कुरे मुनिभेदे च कपिला शिशपातरौ । पुण्डरीककरिण्या च रेणुकागोविशेषयो, हे कपिला शिशपाकौन्त्यो कपिलोज्जनौ मुनौ शुनि, त्रि

कपिलधारा—भवेत् कपिलधाराख्या स्वर्णदीतीर्थभेदयो, वि कपिलधारा त्रिदशापगाया तीर्थभिद्यपि, हे

कपिश—कपिशस्त्रिपु श्यावे स्त्री माधव्या सिल्लके पुमान्, मे कपिश सिल्लके श्यावे माधव्या कपिशो मता, वि कपिशौ सिल्लकश्यावौ कपिश माधवी सुरा, हे

कपिशोर्ष—प्राकाराग्रेऽपि कपिशोर्ष, ह

कपीतन—कपीतन गर्दभाण्डे शिरीषाभ्रातकेषु च । अश्वत्थे च, वि कपीतनो गर्दभाण्डे शिरीषाभ्रातकेषु च । अश्वत्थे च, मे कपीतना गर्दभाण्डशिरीषाभ्रात-पिप्पला, हे शिरीषाभ्रातकेऽश्वत्थगर्दभाण्डे कपीतन, त्रि

कपोत—कपोत स्यात् चित्रकण्ठपारावतविहङ्गयो, मे कपोत पारावते स्यात् कवकाख्यविहङ्गमे, वि कपोत पक्षिमात्रेऽपि, त्रि

कबन्ध—कबन्धोऽस्त्री क्रियायुक्तव्यपमूर्ध्वक्लेबरे । क्लीव जले पुस्यदरे राहुरक्षोविशेषयो, मे कबन्धस्तूदरे रक्षोविशेषेऽपि विधुन्तुदे, वि कबन्धमुदके रुण्डे कबन्धो राहुरक्षसो, हे राहौ शिर शून्यकाये कबन्ध कनीवमम्बुनि, त्रि विशिरस्के नरे नीरे कबन्ध खेचरेऽपि च, अने

कबर—कबर कर्बुर शार, ह

कम्—क पादपूरणे तोये मस्तके च सुखेऽपि च, मे क मुग्य वारिशिरसो, हे क शिर सुखवारिपु, वि क पानीय शिर प्रोक्तम्, अने क वारिणि च मूर्धनि, अ

कमठ—कमठ वच्छपे पुंसि भाण्डभेदे नपुसकम्, मे कमठ वच्छपे भाण्डभेदे च कमठ मतम्, वि कमठ वच्छपे दैत्यविशेषे मुनिभाजने, हे

कमण्डलु—कमण्डलु स्यात् वरके न स्त्री ना प्लक्षपादपे, मे कमण्डलु स्यात् वरके पर्वटीपादपेऽपि च, वि कमण्डलू पर्वटिपुण्डिके, हे पर्वट्याञ्च कमण्डलु, त्रि

कमन—कमनः कामुके कामेऽभिरूपेऽशोकपादपे, मे. वि. कमनोऽशोकपादपे । कामिकामाभिरूपेण, हे.

कमल—कमलं सलिले ताम्रे जलजे क्लोम्नि भेषजे । मृगभेदे तु कमल. कमला श्रीवरस्त्रियोः, वि., मे. स्यात् कुरङ्गेऽपि कमलः, अ. मृगे जले च कमलम्, त्रि. कमलं क्लोम्नि भेषजे । पङ्कजे सलिले ताम्रे कमलस्तु मृगान्तरे । कमला श्रीवरनार्योः, हे.

कम्पन—कम्पन न द्वयोः कम्पे कम्प्रे स्यादभिधेयवत्, मे.

कम्बल—कम्बलो नागराजे स्यात् सास्नाप्रावारयोरपि । कृमावप्युत्तरासङ्गे सलिले तु नपुसकम्, म. कम्बलो नागराजे स्यात् सास्नाप्रावारयोः कृमौ । कम्बल-श्चोत्तरासङ्गे कम्बल सलिले मतम्, वि. कम्बलः कृमिसास्नयो । नागप्रभेदे प्रावारे वैकक्ष्ये कम्बल जले, हे. प्रावारेऽपि च कम्बलः, अ. सास्नायामपि कम्बलः, त्रि. इन्द्रियं कम्बलं प्रोक्त कम्बलो रोमज. पटः । कम्बलं तु गवा सास्ना कम्बलं कम्बलं विदुः, अने.

कम्बि—कम्बिरशे च वंशस्य खजाकाया स्त्रियामपि, मे. कम्बिरंशे च वशस्य खजाकायामपीप्यते, वि. कम्बिरंशलतादव्योः, हे.

कम्बु—कम्बुः शङ्खे स्त्रिया पुंसि शम्बूके बलये गजे, मे. कम्बुः शम्बूकगजयो र्ग्रीवानलकशङ्खयोः, वि. कम्बुर्वलयशङ्खयोः । गजे शम्बूके कर्चूरे ग्रीवायां नलकेऽपि च, हे. कम्बुर्ना बलये शङ्खे, अ. गजग्रीवाविले कम्बुः, त्रि.

कम्बोज—कम्बोजो हस्तिभेदेऽपि शङ्खदेशविशेषयोः, मे. कम्बोजो हस्तिभेदे स्याच्छङ्खदेशविशेषयोः, वि. कम्बोजो नीवृदन्तरे । शङ्खहस्तिभेदयोश्च, हे. कम्बोजो देशशङ्खयोः, त्रि.

कर—करो वर्षोपले रश्मौ पाणौ प्रत्यायशुण्डयोः, मे. करो वर्षोपले पाणौ शुण्डाप्रत्यायरश्मिपु, वि. करः प्रत्यायशुण्डयोः । रश्मौ वर्षोपले पाणौ, हे. बलि-हस्तांशवः कराः, अ. करो हस्तः करो रश्मिः करः वर्षकवेतनम्, अने.

करक—करकस्तु पुमान् पश्चिमदिशि दाहिमेऽपि च । द्वयोर्मधोपले न म्त्री करे चापि कमण्डली, मे. करको दाहिमे पश्चिमभेदे करे कमण्डली । लट्वाकरञ्जयो-वर्षोपले च, हे. कमण्डली च करकः, अ. करकस्तु करद्वे स्यादाहिमे च कमण्डली । पश्चिमभेदे करे चापि करवा च घनोपले, वि. वर्षोपले स्त्री करवा करद्वे करको-ऽस्त्रियाम् । गुग्गुमे दाहिमे पश्चिमभेदे च करकः पुमान् त्रि.

करद्व—करद्वो मन्तके शम्भे नारिकेलफलास्थनि, मे, वि.

करज—करजः स्यात् व्याघ्रनगे करञ्जनगयोः पुमान्, मे. करजम्नु करञ्जे

स्यात् नखे व्याघ्रनखेऽपि च, वि करजो नखवृक्षयो, हे नखे करज्जे करज, नि

करट—करटो गजगण्डे स्यात् कुसुम्भे निन्दचजीवने । एकादशाहदिश्राद्धे दुर्दुरुटेऽपि वायसे । करटो वाद्यभेदे, मे करट करिगण्डे स्यात् कुसुम्भे निन्दच जीविनि । काके वाद्ये दुर्दुरुटे नवश्राद्धे, हे करटो गजगण्डे स्यात् कुसुम्भे निन्दच जीविनि । एकादशाहश्राद्धेऽपि दुर्दुरुटेऽपि वायसे । करटो वाद्यभेदेऽपि, वि काके-भगण्डौ करटौ, अ करटो वाद्यभाण्डकुविप्रयो, नि करट कातरो ज्ञेय करटो ध्वाङ्क्ष उच्यते, अने

करण—करण हेतुकर्मणो । वाणिजादौ हस्तलेपे नृत्यगीतप्रभेदयो । क्रिया-भेदेन्द्रियक्षेत्रकायसवेशनेषु च । कायस्थे साधने क्लीव पुसि शूद्राविशो सुते, मे करण क्षेत्रगात्रयो । गीताङ्गहारसवेशभित्सु कायस्थसहृत् । वर्णाना स्पष्टतादौ च योगिनामासनादिषु । हृषीके साधकतमे वाणिजादौ कृतादिषु । करण शूद्रा-विट्पुत्रे हे करण साधकतम क्षेत्रगात्रेन्द्रियेष्वपि, अ स्यात् साधने गीतनृत्यभेदे कायस्थकर्मणि । करण पुसि सङ्कीर्णे, नि करण कायेऽपि, ह करण कारण विद्यात् क्षेत्र करणमिष्यते । करणो जातिभेद स्यात् करणानीन्द्रियाणि च, अने करण साधनक्षेत्रकायकायस्थकर्मसु । गीताङ्गहारसवेशक्रियाभेदेन्द्रियेषु च । बाल वादौ च करण स्मृत शूद्राविशो सुते, वि

करण्ड—करण्डो मधुकोशासिक्वारण्डेषु दलाढके, मे कारण्डो मधुकोशेऽसौ कारण्डवे दलाढके हे कारण्डवे करण्ड स्यात् मधुकोषे दलाढके, हा v कारण्ड

करभ—करभो मणिवन्धादिकनिष्ठान्तोऽष्टतत्सुते, मे करभो मय उष्ट्रवे । अङ्गलेश्च कनिष्ठाया मणिवन्धस्य चान्तरे, हे करभोऽथ करोष्ट्रयो, नि शूकरोष्ट्रौ च करभौ, अने मणिवन्धकनिष्ठकयोर्मध्यविभागेऽपि करभ, ह करभो मणिवन्धादिकनिष्ठान्ते तथोष्ट्रके । करभ, वि

करवीर—करवीर कृपाणे स्याद् दैत्यभेदाश्वमारयो । करवीर्यदिति श्रेष्ठ-गवीपुत्रवतीषु च, मे करवीरोऽश्वमार स्यादङ्गष्ठ करवीरव, अने करवीर कृपाणे स्याद् दैत्यभेदाश्वमारयो । श्रेष्ठगव्या पुत्रवत्यामदिती करवीर्यपि, वि करवीरो हयमारे कृपाणे दत्यभिद्यपि । करवीरी पुत्रवत्या सद्गव्यामदितावपि, हे

करहाट—करहाट शिफाकन्दे पद्मस्य मदनद्रुमे, मे करहाट पद्मकन्दे पुष्पद्रुमविशेषयो, हे करहाटोऽज्जकन्दे स्यात् पुष्पवृक्षप्रभेदयो, वि

कराल—करालो दन्तुरे तुङ्गे भीषणे चाभिधेयवत् । ससर्जरसतले ना

क्लीव कृष्णकुठेरके, मे करालो दन्तुरे तुङ्गे कगल च कुठेरके । करालो घूण-
तैलेऽपि करालो भीषणेऽन्यवत्, वि करालो रौद्रतुङ्गोरुघूणतैलेषु दन्तुरे । कराल
तु कुठारे स्यात्, हे करालो दन्तुरे तुङ्गे, अ करालो घूणतैलेऽपि, वि

करीर—करीरो वशाङ्कुरेऽस्त्री वृक्षभिदघटयो पुमान् । करीरी चीरिकायाञ्च
दन्तमूले च दन्तिनाम् मे वशाङ्कुरे करीरोऽस्त्री तरुभेदे घटे च ना, अ
वृक्षभेदे करीर स्याद् घटे वशाङ्कुरेऽपि च, अने करीर कलशे वृक्षभेदे वशाङ्कुरेऽपि
च । करीरी चीरिकाया च दन्तमूले च दन्तिनाम्, वि करीर कलसे वशाङ्कुर-
वृक्षविशेषयो, हे वशाङ्कुरे करीरे वृक्षविशेषेऽपि कथयन्ति, ह

करुण—करुणस्तु रसं वृक्षे कृपाया करुणा मता, मे, वि करुणो रसवृक्षयो ।
करुणा तु कृपाया स्यात्, हे

करेणु—करेणुर्गजयोपाया स्त्रिया पुंसि मतङ्गजे, मे करेणुर्गजहस्तिन्यो
कर्णिकारेऽपि च क्वचित् वि करेणुस्तु मतङ्गजे । द्विरदस्य च योपाया कर्णि-
कारतरावपि, ह करेणुरिभ्या स्त्री नेभे, अ करेणुर्गजहस्तिन्यो, ह

कर्क—कर्कं कर्कतेने वह्नौ शुक्लाश्वे दर्पणे घटे, मे, वि कर्कं श्वेताश्वे
दर्पणे घटे । कर्कतेनेऽग्नौ राशी च, हे

कर्कट—कर्कटो विहगान्तरे । राशिभेदे कुलीरे स्त्री बालुङ्कया शाल्मली-
फले, मे अथ कर्कट । कुलीरे करणे स्त्रीणा राशी खगेऽय कर्कटी । शाल्मली-
फलबालुङ्कयो, हे कर्कट करणे स्त्रीणा राशिभेदकुलीरयो । शाल्मलीफल-
बालुङ्कयो कर्कटी कर्कट खगे, वि कुलीरे कर्कटो राशी, वि

कर्कर—कर्करो भाण्डभेदे ना दर्पणे कठिने त्रिपु, मे कर्करो दर्पण दृढे, वि
कर्करो दृढदर्पणी, वि कर्करो मुकुरे दृढे, हे

कर्करेटु—कर्करेटु स्मृतो गृध्र कर्करेटुरमर्षण, अने

कर्कश—कर्कश वाशमर्दक्षुकास्पिल्लेष्वप्यसौ पुमान् । त्रिपु साहसिके तूरे
दृढामसृणनिर्दये, मे कर्कश परपे तूरे कृपणे निर्दये दृढे । इक्षी साहसिके कास-
मर्दकस्पिल्लयोरपि, वि कर्कशो निर्दये तूरे कस्पिल्लकृपाणयो । इक्षी साहसिके
कासमर्दके परपे दृढे, हे स्यात् कर्कश साहसिक कठोरामसृणावपि, अ

कर्कोटक—कर्कोटक स्यान्मालूरवाद्रवेयप्रभेदयो, मे, वि कर्कोटकोऽहौ
वित्वे च, हे

कर्चूर—v कर्चूर

कर्ण—कर्णं पृथाज्येष्ठसुते सुवर्णाली श्रुतावपि, मे, वि कर्णश्चम्पापती
श्रुतो, हे श्रुतिराघेययो कर्णं, वि पार्थारो श्रवणे कर्णं, अने

कर्णपूर—कर्णपूर शिरीषे स्यान् नीलोत्पलवतसयो, मे कर्णपूरोज्वतसे
स्यान् नीलोत्पलशिरीषयो, वि कर्णपूर स्याच्छिरीषे नीलोत्पलवतसयो, हे
अथोत्पलेऽपि च । कर्णपूर, नि

कर्णिका—कर्णिका करिहस्ताग्रे करमध्याङ्गुलावपि । श्रमुकादिच्छटाशेऽज-
वराटे कर्णभूषणे, मे कर्णिका कर्णभूषणे । बीजकोशे सरोजस्य करमध्याङ्गुलावपि ।
कुट्टिन्या हस्तिहस्ताग्रे, हे कर्णिका करिहस्ताग्रे करमध्याङ्गुलावपि । श्रमुकादि-
च्छटाशे च कर्णिका कर्णभूषणे । बीजकोशे सरोजस्य कुट्टिन्यामपि कुनचित्, वि
वर्णिका कर्णभूषणे । करिहस्तेऽङ्गुली पञ्चबीजकोश्याम्, अ करमध्याऽङ्गुली च
स्यात्, कर्णिका त्रि

कर्णिकार—वर्णिकार पुमानारग्वधद्रौ च द्रुमोत्पले, मे कर्णिकारश्च दम्पाके
कर्णिकारो द्रुमोत्पले वि वर्णिकारस्तु वृतमाले द्रुमोत्पले, हे

कर्णे (र्णा) न्दु—कर्णन्दुरक्षिप्तिवाया वर्णपात्यामपि स्त्रियाम्, मे
वर्णन्दुरक्षिप्तिकाया वर्णपाश्यामपीरिता, वि कर्णन्दु स्यात् कर्णपात्यु-
त्क्षिप्तिवा, हे

कर्मकार—कर्मकारी तु विम्बिका । मूर्वा च, हे v कर्मकर

कर्मफल—अथ कर्मफल कर्मरङ्गकर्मविपाकयो, मे विदु कर्मफल कर्म-
रङ्गकर्मविपाकयो, वि कर्मरङ्गतरो कर्मफल दु खे सुखेऽपि च, नि

कर्मार—कर्मारो जातिभेदे च त्वचिसारे च पुस्ययम्, मे

क(चूँ)वूर—कचूर स्यात् पुमान् शटघा सुवर्णे तु नपुसकम्, मे कचूर
शटीकाञ्चनयोर्मतम् वि

कर्पं—कर्पो ना कर्पणे मानप्रभेदे पुनपुसकम्, मे कर्प कर्पणमानयो, वि
कर्प कर्पणे मानमिदपि, हे

कर्पू—कर्पू पुमान् करीपाग्नौ स्त्रिया कुल्येष्टिखातयो, मे कर्पू करीप-
दहने कुत्पायामपि चेष्यते, वि कर्पूस्तु तुपाग्नौ कृपिकुल्ययो, हे कर्पूवर्ता
करीपाग्नि कर्पू कुल्याभिधायिनो, अ

कल—कला स्यान्मूलरंवृद्धौ शिल्पादावशमात्रके । षोडशाशे च चन्द्रस्य
कलनाकालमानयो । कल शुक्ले त्रिष्वजीर्णे नाटयोक्तमधुरध्वनौ, मे कल शुक्ले
कलोऽजीर्णेऽप्यव्यक्तमधुरध्वनौ । कला स्यान्मूलरंवृद्धौ शिल्पादावशमात्रके ।
षोडशाशे च चन्द्रस्य कलनाकालयो कला, वि कल त्वजीर्णरेतसो । अव्यक्त-
मधुरध्वाने कला स्यात् कालशिल्पयो । कलने मूलरंवृद्धौ षोडशाशे विधोरपि,
हे कला शिल्पे कालभेदेऽपि, अ अशे वृद्धावपि कला, त्रि, सौधावयवविज्ञान-
गमनेषु कला मता, अने

कलकण्ठ—कलकण्ठ कलध्वाने हसे पारावते पिके, मे, वि कलकण्ठ पिके-
पारावते हसे कलध्वनौ, हे

कलकल—कलकल उक्त कोलाहले तथा सर्जनिर्यासे, मे भवेत् कलकल
सर्जरसे कोलाहलेऽपि च, वि कलकल पुन । कोलाहले सर्जरसे, हे धूनकेऽपि
कलकल, त्रि

कलङ्क—कलङ्कोऽङ्केऽपवादे च कालायसमलेऽपि च, मे, वि कलङ्कोऽङ्का-
पवादयो अ, हे कलङ्क लाञ्छने दोषे, ह

कलत्र—कलत्र श्रोणिभार्ययो । दुर्गस्थाने नृपादीनाम्, मे, वि कलत्र श्रोणी
भार्याया दुर्गस्थाने च भूमुजाम्, हे कलत्र श्रोणिभार्ययो, अ

कलघोत—कलघोत सुवर्णे स्याद्रजते च नपुसकम्, मे कलघोत रूप्यहेम्नो
कलघोत कलध्वनौ, वि कलघोत रूप्यहेम्नो कलघोत कलध्वनौ, हे कलघोन
रूप्यहेम्नो, अ रजते कलघोत स्यात् कलघोत च वाञ्छने, अने कलघोन शात-
कुम्भेऽपि, ह

कलध्वनि—कलध्वनिः पुमान् पारावते पिकमयूरयोः, मे. कलध्वनिः कोकिले स्यात् पारावतमयूरयोः, वि. कलध्वनिः परभृते पारावतकलापिनोः, हे

कलम—कलमः पुंसि लेखन्या शाली पाटच्चरेऽपि च, मे. कलमो लेखनीचौर-शालिकाक्षारकेषु च, वि. कलम शालिचौरयोः, हे कलमा लेखनीचौरशालयः, त्रि.

कलम्ब—कलम्बो शाकभेदे स्यात् कदम्बशरयोः पुमान्, मे. कलम्ब. सायके नीपे नालीशाके कलम्ब्यपि, वि. कलम्बो नालिकाशाके पृषत्के नीपपादपे, हे कलम्बः शरनालयो, त्रि.

कलविङ्क—कलविङ्क पुमान् ग्रामचटकेऽपि कलिङ्गके, मे. कलविङ्क. स्मृतो ग्रामचटकेऽपि कुलिङ्गके, वि

कलह—कलह युद्धवाटे ना खङ्गकोशे च भण्डने, मे. कलह खङ्गकोशे स्याद् भण्डने युद्धवाटयो, वि. कलहो भण्डने खङ्गकोशे समरवाटयो, हे खङ्गकोशे च कलह, त्रि

कलहंस—कलहसस्तु कादम्बे राजहमे नृपोत्तमे, मे, वि. कलहसो राजहंसे कादम्बे नृपरात्तमे, हे

कलानुनादिन्—कलानुनादी रोलम्बे कलविङ्के कपिञ्जले, मे., वि. कलानुनादी चटके चञ्चरीके कपिञ्जले, हे

कलाप—कलाप सहती वर्हे काञ्च्या भूषणतूणयो । चन्द्रे विदग्धे व्याकरणभेदेऽपि कथ्यते बुधैः, मे. कलापो भूषणे वर्हे तूणीरे सहतेऽपि च, वि. कलापो वर्हेतूणयो । सहती भूषणे काञ्च्याम्, हे कलापो भूषणे वर्हेतूणीरे सहतावपि, अ.

कलापिन्—कलापो तु प्लक्षवर्हिणयोः पुमान्, मे. कलापो तु प्लक्षवर्हिणयोरपि, वि. कलापो प्लक्षकेविनोः, हे

कलि—कलि स्यात् कलहे शूरे कलिरन्त्ययुगे युधि, वि. कलिर्विभीतये शूरे विवादेऽन्त्ययुगे युधि, हे कलहेऽपि कलिशब्दः, ह. कलिः म्त्री कलिकाया ना शूराजिबलहे युगे, मे. चतुर्येऽपि युगे कलिः, अ. कलिः बलहकालयोः, अने

कलिकार—कलिकारस्तु धूम्याटे करञ्जे पीतमस्तके, मे. त्रि. कलिङ्गः करञ्जे स्यात् धूम्याटे पीतमस्तके, वि. कलिकारस्तु धूम्याटे पीतमुण्डकण्डयोः, हे.

कलिङ्ग—कलिङ्गः पूतिकरञ्जे धूम्याटे भूमिनीवृत्ति । न द्वयोः बौटजफले महिलायान्तु योपिति, मे. कलिङ्गो नीवृदन्तरे । पूतिकरञ्जे धूम्याटे म्यान् कलिङ्गा नितम्बिनी । कलिङ्ग बौटजफले, हे. कलिङ्गः पूतिकरञ्जे धूम्याटे

नीवृन्दन्तरे । कलिङ्गं कौटजफले कलिङ्गा योपिति स्मृता, वि. देशे कलिङ्गो धूम्याटे कलिङ्गं कौटजे फले । त्रिषु विदग्धे दक्षे च, त्रि. धूम्याटश्च कलिङ्गं स्यात् कलिङ्गो देश उच्यते, अने.

कलित—कलितं विदिताप्तयोः, मे., वि, त्रि. कलितं वेदिताप्तयो, हे.

कलुष—कलुषन्त्वाविले पापे, मे. कलुषं चाविलैनसोः, वि. कलुष त्वविलाहंसोः, हे. अथाविले । पापे च कलुष, त्रि

कल्क—कल्कोऽस्त्री घृततलादिशेषे दम्भे विभीतके । विट्किट्टयोश्च पापे च त्रिषु पापाशये पुनः, मे. कल्कः पापाशये पापे दम्भे विट्किट्टयोरपि, वि कल्कोऽस्त्री शमलैनसोः दम्भेऽपि, अ. कल्को विभीतके तैलादिशेषे च, त्रि अरिष्टपिष्टकौ कल्कौ, अने. कल्कोऽघविष्टयो. । दम्भे पापिनि किट्टे च, हे.

कल्प—कल्पः शास्त्रे विधौ न्याये संवर्ते ब्रह्मणो दिने, मे., त्रि. कल्पः स्यात् प्रलये न्याये शास्त्रे ब्राह्मदिने विधौ, वि, कल्पो विकल्पे कल्पद्वौ, संवर्ते ब्रह्मवासरे । शास्त्रे न्याये विधौ, हे. न्याये तुल्ये विधौ काले चित्ते दण्डे च कल्पवाक्, अने.

कल्पना—अथ कल्पना । करिणः सज्जनाया स्त्री क्लीव क्लृप्ता च कल्पने, मे. कल्पनं कर्तने क्लृप्ता सज्जनाया तु कल्पना, वि. कल्पने क्लृप्तिकर्तने । कल्पनेभसज्जनायाम्, हे. क्लृप्ता छेदे च कल्पनम्, त्रि.

कल्मष—कल्मषं कित्विषे क्लीव पुंसि स्यान्नरकान्तरे, मे.

कल्माष—कल्मापो यातुधाने च कृष्णपाण्डुरकृष्णयोः, मे कल्मापो राक्षसे कृष्णे कल्मापः कृष्णपाण्डुरे, वि. कल्मापो राक्षसे कृष्णे शबले, हे.

कल्य—कल्य प्रभाते क्लीवं स्यात् कल्यो वाक्श्रुतिवर्जिते । सज्जनीरोग-दक्षेषु कल्याणवचनेऽपि च । उपायवचनेऽपि स्यात् त्रिषु मध्ये च योपिति, मे कल्य सज्जे प्रभाते च कल्यो नीरोगदक्षयोः । कल्या कल्याणवाचि स्यात् कादम्बर्यामपि स्मृता, वि कल्यं प्रभाते मधुनि सज्जे दक्षे निरामये । कल्या कल्याणवाचि स्यात्, हे. ह्यस्तनदिनेऽपि कल्यम्, ह. कल्यौ सज्जनिरामयौ, अ. कलामु कुशलः कल्यः कल्यो ज्ञेयो निरामयः । कल्य कालविशेषश्च कल्यं मद्यञ्च कीर्तितम्, अने.

कल्याण—कल्याणमक्षयस्वर्गे मङ्गलेऽपि नपुंसकम्, मे. कल्याणमक्षये स्वर्गे कल्याणं मङ्गलेऽपि च, वि. कल्याणं हेम्नि मङ्गले, हे. कल्याणं काञ्चने शुभे, त्रि.

कल्लोल—कल्लोलः पुंसि हर्षे स्याद् उल्लोलवैरिणोऽपि, मे. कल्लोलो हर्षं उल्लोले कल्लोलः परिपन्थिनि, वि. कल्लोलोऽग्री हर्षवीच्योः, हे. कल्लोली शान्नबोल्लोली, त्रि.

वचच—वचचो गर्दभाण्डे च सप्ताहे पटहेऽपि च, मे. वचचो गर्दभाण्डे स्यात् सप्ताहे पटहेऽपि च, वि. वचचस्तु तनुत्राणे पटहे नन्दिपादपे, हे.

वचन्ध—वचन्धं सलिले प्रोक्तमपमूर्धकलेवरे, वि. v. वचन्ध.

ववर—ववरं लवणेऽम्ले स्त्री पृथ्वीतुङ्गीकचान्तरे। ववर्युमाया ना रक्ष-पापयोर्भेषजान्तरे, मे. ववरी केशशाकविशेषयोः। ववरं लवणेऽम्ले च, वि. ववर लवणाम्नयोः। ववरी केशविन्यासशाकयोः, हे.

ववि—वविर्वाल्मीकिशुभ्रयो। सूरौ काव्यकरे पुंसि खलीने स्यात्तु यापिति, मे. वविः काव्यकरे सूरौ वविर्वाल्मीकिशुभ्रयो। ववी खलीने कथिता, वि. वविः काव्यस्य कर्तरि। विचक्षणे दैत्यगुरौ स्यात् ववी तु खलीनके, हे. खलीने स्त्री वविः पुंसि काव्यकृच्छ्रसूरिपु, त्रि

वशा—वशा स्यादश्वताङ्ग्या रज्जौ मुष्टे गुणेऽपि च, हे.

वशिपु—वशिपुर्भक्ताच्छादनयोरेकोक्त्या पृथक्तयो पुंसि मे., एकोक्त्या वशिपुर्भक्ताच्छादने च द्वयोः पृथक्, वि. वशिपुर्भोज्यवस्त्रयोरेकस्मिन् द्वयो-दचापि, हे. वशिपुत्वन्नमाच्छादन द्वयम्, अ. रक्षः वशिपुराख्यातः प्रावारः वशिपु-मंतः, अने.

वशेरु—वशेरुः पृष्ठकीकसे। शणजातौ कन्दभेदे, हे वशेरुः कज्जले कन्दे पृष्ठस्यास्थि वशेरुका, अने.

वशमल—वशमलः स्यात् पिशाचेऽपि वशमलो मोह उच्यते, अने.

वश्य—वश्यं त्रिपु वशार्हं स्यात् क्लीवं मद्याश्वमध्ययोः, मे. वश्यं मध्ये तुरङ्गाणा वश्यं मद्यवशार्हयो, वि. वश्य वशार्हमध्ययोः। अश्वमध्ये, हे. वश्यं वशार्हं मद्ये च, त्रि. मद्याश्वमध्ययोः वश्यम्, अने.

वपाय—वपायो रसभेदे च निर्यासे च विलेपने। अङ्गरागे च न स्त्री स्यात् सुरभौ लोहिते त्रिपु, मे. वपायो रसभेदे स्यादङ्गरागे विलेपने। निर्यासेऽपि वपायोऽथ सुरभौ लोहितेऽन्यवत्, वि. वपायः सुरभौ रसे। रागवस्तुनि निर्यासे क्रोधादिपु विलेपने। वर्णो, हे निर्यासेऽपि वपायोऽस्त्री, अ. वपायः सुरभौ रसे, त्रि. कटुतिक्तवपायास्तु सौरभ्येऽपि प्रकीर्तिताः, ह.

वप्ट—वप्टन्तु गहने कृच्छ्रे, मे. वप्टं गहनकृच्छ्रयोः, हे, वि. वप्टे तु कृच्छ्र-गहने अ.

कांस्य—कास्यां वाद्यान्तरे पानपात्रे स्यात्तैजसान्तरे, मे. कांस्यं तु तैजस-द्रव्ये वाद्यमित्पानपात्रयोः, वि. कास्य तैजसवाद्ययोः। पानपात्रे मानभेदे, हे.

काक—काकः स्याद् वायसे वृक्षप्रभेदे पीठसर्पिणि । शिरोऽवक्षालने मान-
प्रभेदद्वीपभेदयोः । काका स्यात् काकनासाया काकोलीकाकजङ्गयोः । रक्तिकायां
मलप्वा च काकमाच्यां च योषिति । काकं सुरतवन्द्ये स्यात् काकानामपि संहतौ,
मे. काकः स्यात् पीठसर्पिणि । द्वीपमानद्रुभेदेषु शिरोऽवक्षालने द्विके । काकं
काकसमूहे स्याद्रतवन्द्ये च योषिताम् । काका तु काकजङ्गायां काकोलीकाकनासयोः ।
काकोदुम्बरिकाकाकमायिकारक्तिकास्वपि, हे. काकः स्याद्वायसे वृक्षप्रभेदे
पीठसर्पिणि । शिरोऽवक्षालने मानविशेषद्वीपभेदयोः । काक स्त्रीरतवन्द्ये
स्यात् काकानामपि संहतौ । काका स्यात् काकनासाया काकोलीकाकजङ्गयोः ।
रक्तिकायां मलप्वाञ्च काकमाच्याञ्च कीर्तिता, वि. अथ द्रुमान्तरे । द्विके धृष्टे
च काकः स्यात्, त्रि.

काकरूक—काकरूको नग्नदम्भस्त्रीजितोलूकभीरुपु । नि स्वे, मे काकरूक
उलूके स्यान्नि.स्वे स्त्रीजितदम्भयोः वि काकरूको दिगम्बरे । उलूके स्त्रीजिते
दम्भे भीरुके निधनेऽपि च, हे. पेचकस्त्रीजितौ काकरूकौ, त्रि.

काकिणी—काकिणी पणतुर्यांशे मानदण्डे च दृश्यते । कृष्णलैकवराटयोः
स्यादुन्मानस्यांशकेऽपि च, मे काकिणी पणतुर्यांशे मानदण्डे च काकिणी । कृष्ण-
लैकवराटयोः स्यादुदमानाशकेऽपि च, वि. काकिणी मानदण्डस्य तुरीयैः पणस्य
च । कृष्णलाया वराटे च, हे

काकिनी—काकिनी पणपादेऽपि मानपादवराटके, मे.

काकोल—काकोलो विपभेदे स्याद् द्रोणकाककुलासयोः, वि काकोलो मौकुली
विपे । कुलाले, हे. काकोल नरकान्तरे । ना कुलाले द्रोणकाके विपभेदे तु न
स्त्रियाम्, मे. काको विपञ्च काकोलौ, त्रि.

काक्षी—काक्षी तुवरिकायाञ्च मौराष्ट्रमृदपि स्त्रियाम्, मे.

काच—काचः शिष्ये मणौ नेत्ररोगभेदे मृदन्तरे, मे. काचस्तु मणौ शिष्ये
मृदन्तरे । नेत्ररोगेऽपि, वि. काचोऽक्षिरोगे शिष्ये मणौ मृदि, हे. काचाः शिष्य-
मृद्भेदद्वयुजः, अ.

काचवर्तिक—राजपट्टस्य काचम्य गुडके काचवर्तिकः, वि.

काचिध—काचिधः काञ्चनेऽपि स्यात् छेमण्डे मूषकेऽपि च, मे. काचिधः
वाञ्चने प्रोक्तः छेमण्डे मूषिकेऽपि च, वि. काचिधस्तु मूषिके स्यात् शातकुम्भे
छेमण्डके, हे. काचिधौ काञ्चनोन्दुम्, त्रि.

काञ्चन—काञ्चनः वाञ्चनारे स्याच्चम्पके नागकेऽपि । उदुम्बरे च
पत्तूरे हृदिदाया च वाञ्चनी । क्लीयेऽङ्गकेऽपि हेमिन्, मे. वाञ्चनः वाञ्चनारे

स्याच्चम्पके नागकेशरे । उदुम्बरे च पुन्नागे हरिद्राया च काञ्चनी । काञ्चन हेम्नि किञ्जल्के, वि काञ्चन हेम्नि किञ्जल्के काञ्चनो नागकेशरे । उदुम्बरे काञ्चनारे पुन्नागे चम्पकेऽपि च । काञ्चनी तु हरिद्राया, हे काञ्चनन्तु हेम्नि नागकेशरे काञ्चनी निशा, नि

काञ्ची—काञ्ची स्यान् मेखलादाम्नि प्रभेदे नगरस्य च, मे काञ्ची स्यान् मेखलादाम्नि गुञ्जाया नोवृदन्तरे, वि काञ्ची गुञ्जामेखलयो पुर्या, हे देश-भेदेऽपि काञ्ची स्यात्, नि

काण—काण कावैकचक्षुषो मे, वि

काण्ड—काण्ड स्तम्बे तरुस्कन्धे बाणेऽवसरनीरयो । कुत्सिते वृक्षभिन्नाडी-वृन्दे रहसि न स्त्रियाम् मे काण्ड नाले तरुस्कन्धे बाणेऽवसरनीरयो । कुत्सिते रहसि स्तम्बे काण्ड गर्वेऽप्युदाहृतम्, वि काण्डो नालेऽधमे वर्गे द्रुस्कन्धेऽवसरे शरे । रह श्लाघाम्बुपु स्तम्बे, हे काण्डोऽस्त्री दण्डवाणावर्गवावसरवारिपु, अ काण्डो बाणस्तुला बाण्ड काण्ड सङ्घात इष्यते । काण्ड कालो यस्य बाण्ड मूल बाण्डो तरोरपि, वि काण्ड शरो जल काण्डम्, अने

कात्यायन—कात्यायनो वररुचौ विशेषे च मुने पुमान् । कापायवस्त्रे विधवाद्ध-जरत्युमयो स्त्रियाम्, मे कात्यायनो वररुचौ गौर्या कात्यायनी मता । कापाय-वस्त्रविधवाद्धजरत्यामपीष्यते, वि कात्यायनो वररुचौ कात्यायनी तु पार्वती । कपायवस्त्रविधवावर्धवृद्धमहिलाऽपि, च, हे स्यात् कात्यायन्यर्धवृद्धागौर्योर्वररुचौ नरि, नि

कादम्ब—कादम्ब स्यात् पुमान् पक्षिविशेषे सायकेऽपि च, मे कादम्ब बलहसेष्वो, वि, हे कादम्बी शरपक्षिणौ, नि

कादम्बर—कादम्बरस्तु दध्यग्रे मद्यभेदे नपुसकम् । स्त्री वाग्णीपरभृता-भारतीशारिकासु च, मे कादम्बर तु दध्यग्रे मद्यभेदे च मीधुनि । कादम्बरी परभृताभारतीशारिकासु च, वि कादम्बर दधिनरे शीघ्रमद्यप्रभेदयो । कादम्बरी कोविलाया वाणीशारिकयोरपि, हे

कानन—कानन विपिने गेहे परमेष्ठिमुखेऽपि च, मे, वि कानन तु ब्रह्माम्ये विपिने गेहे, हे

कानीन—कानीन वन्यवाजाततनये व्यामकर्णयो, मे, वि कानीन वन्य-वामुते । वर्णे व्यामे, हे

कान्त—कान्ता नार्या प्रियङ्गु स्त्री शोभने त्रिपु ना धवे । लोहे च चन्द्र-सूर्याय पर्यापान्त शिलामु च, मे कान्तो रम्ये प्रिये ग्रावणि कान्ता प्रियङ्गुयौपिनो,

हे वान्तोऽश्मनि गृहे चारौ कान्ता तु फलिनीस्त्रियो , वि कान्तस्तु प्रियरम्ययो ,
त्रि

कान्तार—कान्तारोऽञ्जी महारण्ये विले दुर्गमवर्त्मनि । पुसि स्यादिक्षुभेदे
च, मे कान्तारमुपसर्गादौ वने दुर्गमवर्त्मनि । इक्षुप्रभेदे कान्तार , वि कान्तार
दुर्गवर्त्मनि । महारण्योपसर्गादौ काननेक्षुविशेषयो , हे महारण्ये दुर्गपथे कान्तार
पुनपुसकम्, अ कान्तार वानन प्रोक्त कान्तार पाकशासन । इक्षुभेदश्च कान्तार
कान्तारो दुर्भरोदर , अने दुर्गमार्गेऽपि कान्तारम्, ह

कान्ति—कान्ति शोभेच्छयो स्त्रिया, मे कान्ति शोभाभिलापयो , वि
कान्ति शोभाकामनयो , हे अथ कान्तिर्द्युतीच्छयो , त्रि v विभ्रम

कापटिक—कापटिकोऽन्यमर्मज्ञे द्यात्रे पुसि शठे त्रिपु मे कापटिकोऽन्य-
मर्मज्ञे द्यात्रे स्यात् कालदेशिनि, वि

कापथ—कापथ कुत्मितपथे उशीरे क्लीवमिष्यते मे

कापोत—कापोतो रुचके क्लीव कपोतीयेऽञ्जनान्तरे, मे कापोतमञ्जने
स्वर्ज्या कपोताना च सहती, वि

काम—काम स्मरेच्छयो पुमान् । रेतस्यपि निकामे च काम्येऽपि स्यात्-
पुसकम्, मे काम स्मरेऽभिलाषे च काम रेतोनिकामयो । अव्यय त्वम्यनुज्ञायाम्,
वि काम बाढेऽनुमतिरेतसो । काम स्मरेच्छाकाम्येषु, हे इच्छामनोभवौ कामौ,
अ रेतोनिवामकाम्येषु काम पुसि स्मरेच्छयो , त्रि

कामकूट—कामकूटस्तु वेश्याया प्रियविभ्रमयो पुमान्, मे कामकूटौ
वेश्याविभ्रमेष्टौ, हे कामकूटस्तु वेश्याया प्रियविभ्रमयोर्मत , वि

कामगुण—अथ कामगुणो रागे विषयाभोगयोरपि, मे कामगुण स्मृतो रागे
विषयाभोगयोरपि, वि कामगुणो रतौ । विषयाभोगयोश्चापि, हे

कामचारिन्—कामचारी कामुके स्यात् स्वच्छन्दवलविद्धयो , मे कामचारी
तु वमने स्वच्छन्दवलविद्धयो , वि कामचारी कनविद्धे स्वेच्छाचारिणि
कामुके, हे

कामद—कामदा कामधेनौ स्त्री कामदातरि वाच्यवत्, मे कामदा धेनुवाया
स्यात् वाच्यवत् कामदोग्धरि, वि

कामम्—कामञ्चानुमतौ स्मृतम् । प्रकामे चाप्यमूयाया तयानुगमनेऽपि
च, मे कामममूयानुगमे प्रकामेऽनुमतावपि, हे काम प्रकामेऽनुमतावमूयानुगमऽपि
च, वि

कामत्त—कामना रोगभेदे वा ना ना मन्त्रगन्तयो । कामुके वाच्यनिङ्ग ,

मे कामल कामुके रोगे मरुदेशवसन्तयो , वि कामल कामिरोगयो । मरु-
देशेऽवतसे च, हे कामल कामुके मधौ, त्रि

कामि—कामिनी कामुके रत्या स्त्री, मे कामि स्यात् कामुके रत्याम्, वि

कामिन्—कामिनी भीरुवन्दयो । कामी तु कामुके चक्रवाके पारावतेऽपि
च, मे कामिनी भीरुवन्दयो । कामी स्यात् कामुके चक्रवाके पारावतेऽपि च, वि
कामी स्यात् कमने चक्रवाके पारावतेऽपि च, हे कामिनी स्त्रैणचक्रौ च, त्रि वन्दार्या-
मपि कामिनी, अ

कामुक—कामुक कमनेऽशोकपादपे चातिमुक्तके, मे, वि कामुकास्तु काम्य-
शोकातिमुक्तका, हे

काम्बोज—काम्बोजोऽश्वान्तरे सोमवल्के पुन्नागपादपे । काम्बोजी माप-
पर्ण्या च वलक्षखदिरे स्त्रियाम्, मे काम्बोज पुनरश्वाना भेदे पुन्नागपादपे ।
वलक्षखदिरे चापि काम्बोजी मापपर्णिका, हे काम्बोजस्तुरगे सोमवल्के पुन्नाग-
पादपे । काम्बोजी मापपर्ण्या च हिङ्गुपर्ण्यामपि क्वचित्, वि

काय—काय कदैवते मूर्तीं सङ्घे लक्ष्यस्वभावयो । कायो मनुष्यतीर्थेऽपि, वि
काय कदैवते मूर्तीं सङ्घे लक्ष्यस्वभावयो । काय मनुष्यतीर्थे च, हे काय कदैवते
मूर्तीं सङ्घे लक्ष्यस्वभावयो । मनुष्यतीर्थे काय स्यात् मे काय स्वभावे लक्ष्ये
च सङ्घे मूर्तीं कदैवते, त्रि शरीरोत्सेधयो काय, अने

कायस्थ—कायस्थ परमात्मनि । नरजातिविशेषे ना हरितक्यान्तु योपिति,
मे कायस्थोऽपि नृजाते स्यात् प्रभेदे परमात्मनि । कायस्था तु हरितक्यामामलक्या
च दर्शिता, वि कायस्थोऽक्षरजीवक । परमात्मा च कायस्था हरितक्यामलक्यपि,
हे

कार—वारो वधे निश्चये च बलौ यत्ने यतावपि । तुषारशैलेऽपि पुमान्
स्त्रिया दूत्या प्रसेवके । सुवर्णकारिकाया च बन्धनागारबन्धयो, मे वारो वधे
निश्चये च बलौ यत्ने यतावपि । वारस्तुषारशैले च कारा दूत्या प्रसेवके । बन्धने
बन्धनागारहेमकारिकयोरपि, वि वारो बलौ वधे यत्ने हिमाद्रौ निश्चये यतौ ।
कारा बन्धनशालाया वन्धे दूत्या प्रसेवके । स्याद्धेमवारिकाया च, हे वारा
पीडाबन्धशाले, त्रि वारो वधे निश्चये च, अने

कारक—कारिका नटयोपिति । वृत्तौ विवरणश्लोके गिल्पयातनयोरपि ।
नपुसक तु कर्मादौ कारक कर्तरि त्रिषु, मे कारक कर्तृकर्मादौ कारिका यातना
नटी । वृत्तिविवरणश्लोकनापितादिवक्त्रं च, हे कारिका नटयोपिति । वृत्तौ
विवरणश्लोके यातनायाञ्च कारिका । नापितादिवक्त्रेऽपि, त्रि कारक कर्तरि

प्रोक्तः कर्मादावपि कारकम्, वि. कारिका यातनाकृत्योः, अ. व्याख्याश्लोकेऽपि कारिका, त्रि.

कारण—कारणं करणे हेतुवधयोश्च नपुसकम् । स्त्री यातनायां, मे. कारणं करणे हेतुवधयोरपि कारणम् । कारणा यातनाया च, वि. कारणं घातने हेतौ करणे कारणा पुनः । यातना, हे. वधे हेतौ च कारणम्, त्रि.

कारण्ड—कारण्डो मधुकोशासिकारण्डवदलाढके, वि. v करण्ड.

कारन्धमिन्—कारन्धमी कास्यकारे धातुवादरतेऽपि च, मे, वि. कारन्धमी धातुवादनिरते कांस्यकारिणि, हे. धातुवादरते कांस्यकारे कारन्धमी नरि, त्रि.

कारवी—कारवी मधुरादीप्यत्वक्पत्रीकृष्णजीरके, मे, वि. कारवी कृष्णा जीरके । दीप्ये मधुरात्वक्पत्र्योः, हे

कारि—कारि. स्त्रिया क्रियायां स्याद्वाच्यलिङ्गस्तु शिल्पिनि, मे. कारिः क्रियायामाख्याता नापितादिकशिल्पिनि, वि. कारिः शिल्पक्रियाऽपि च, हे.

कारु—कारुविश्वकर्मणि ना त्रिषु कारकशिल्पिनोः, मे. कारुः कारक-शिल्पिनोः । विश्वकर्मणि शिल्पे च, वि. कारुस्तु कारके शिल्पे विश्वकर्मणि शिल्पिनि, हे. कारुः कारकशिल्पिनोः, त्रि.

कारुज—कारुजः शिल्पिना चित्रे वामलूरे गजार्भके मे. कारुजः शिल्पिना चित्रे कलभे नागकेशरे । स्वयजाततिले फेने बल्मीके गैरिकेऽपि च, वि. कारुजः कलभे फेने बल्मीके नागकेशरे । गैरिके शिल्पिना चित्रे स्वयजाततिलेऽपि च, हे.

कार्पट—कार्पटो जतुकार्यिणोः, मे., वि., हे.

कार्मण—कार्मणं मन्त्रतन्त्रादियोजने कर्मठेऽपि च, मे. कार्मणं मन्त्रतन्त्रादियो-जने कर्मकारके, वि. कार्मण मन्त्रादिसाधने कर्मकारके, हे.

कार्मुक—कार्मुकं धनुषि स्यात् ना वेणौ कर्मक्षमेऽन्यवत्, मे. अथ कार्मुकः । वंशे कार्मुकमिप्वासे कर्मठे, हे. कार्मुकं वंशधनुषोः कर्मशक्ते तु वाच्यवत्, वि. वेणौ ना कार्मुकं चापे, त्रि.

कार्य—कार्यं हेतौ प्रयोजने, मे, वि., हे. कार्यं युद्धे तथा कृत्ये, अने.

कार्यपुट—स्यात् कार्यपुटः क्षपणोन्मत्तानर्थकरेषु च, मे. कार्यपुटोजन्यकरे क्षपणोन्मत्तयोरपि, हे. कार्यपुटस्तु क्षपणोन्मत्तानर्थकरेष्वपि, वि. उन्मत्ते क्षपणेऽनर्थकरे कार्यपुटध्वनिः, हा.

कार्पापण—कार्पापणोऽस्त्री कार्पिके पणपोडशकेऽपि च, मे. कार्पापणः कार्पिके स्यात् पणपोडशकेऽपि च, वि. कार्पापणः सुकार्पिके । पणपोडशके, हे.

काल—कालो मृत्यौ महाकाले समये यमकृष्णयोः । काला तु कृष्णत्रिवृता-
मञ्जिष्ठानीलिकामु च । काली गौर्या क्षारकीटे कालिकामातृभेदयोः, मे. कालो
मृत्यौ महाकाले समये यमकृष्णयो । कृष्णत्रिवृति काला तु नीलीमञ्जिष्ठयो-
रपि । काली गौर्या क्षारकीटे कालिकामातृभेदयोः । नवाम्बुवाहवृन्देऽपि परि-
वादेऽपि च क्वचित्, वि. काल पुन. कृष्णवर्णे महाकालकृतान्तयो । मरणानेहसोः
कालिकाक्षारकीटयो । मातृभेदोमयोर्नव्यमेधौघपरिवादयोः । काला कृष्णा-
त्रिवृत्नील्योजिङ्ग्यां, हे. कृतान्तानेहसोः काल., अ. काल. स्थान्मृत्युकृष्णयोः, त्रि
उत्सवे च प्रकोष्ठे च मुहूर्ते नियमे तथा । कालशब्दो व्यवस्थाया समयेऽपि निगद्यते,
अने. निमेषादौ यमे वर्णे कालो मृत्यौ च कीर्त्यन्ते । काला सङ्केतकाचारसिद्धान्त-
समया स्मृता, ह

कालकण्ठ—कालकण्ठश्च दात्यूहे कलविङ्के च सञ्जने । मयूरे पीतसारे
च स्यात् खण्डपरशौ पुमान्, मे. कालकण्ठस्तु दात्यूहे कलविङ्के च सञ्जने । सिता-
पाङ्गे हरे पीतसारके नीलकण्ठवत्, वि. कालकण्ठनीलकण्ठी पीतसारे महेश्वरे ।
दात्यूहे ग्रामचटके खञ्जरीटे शिखावले, हे दात्यूहे कालकण्ठ स्यात् शिवसञ्जनयो-
रपि, त्रि.

कालञ्जर—कालञ्जरो योगिचक्रमेलके भैरवे गिरी, मे, वि. कालञ्जरो
भैरवाद्रघोर्योगिचक्रस्य मेलके, हे.

कालपृष्ठ—कालपृष्ठं कर्णचापे पुंसि कङ्कविहङ्गमे, मे. कालपृष्ठ भवेत्
कर्णचापे कोदण्डमात्रके । कालपृष्ठस्तु सारङ्गविशेषे कङ्कपक्षिणि, वि. काल-
पृष्ठन्तु कोदण्डमात्रके कर्णधन्वनि । कालपृष्ठो मृगभेदे कङ्के, हे.

कालस्कन्ध—कालस्कन्धस्तमाले स्यात् तिन्दुके जीवकद्रुमे, मे, वि. काल-
स्कन्धस्तु तिन्दुके । तमाले जीवकद्रौ च, हे

कालानुसार्य—कालानुसार्य शैलेये कालेये शिशपाद्रुमे, मे. कालानुसार्य
कालेये शैलेये शिशपाद्रुमे, वि. कालानुसार्य शैलेये कालेये शिशपातरी, हे

कालिङ्ग—कालिङ्गो भूमिवर्कारौ दन्तावलभुजङ्गयोः । कालिङ्गो राज-
कर्कटचाम्, मे., वि. कालिङ्गस्तु भुजङ्गमे । द्विरदे भूमिवर्कारौ कालिङ्गो राज-
कर्कटौ, हे

कालिका—कालिका चण्डिकाभेदे वाष्प्यंवृश्चिकपत्रयो । अमदेयवस्तु-
मूल्ये घूसरीनवमेधयोः । पटोलशाखारोमालीमामीवाकीर्णवामु च । मेघावनी
च, मे. कालिका योगिनीभिदि । स्वर्णादिदोषे मेघान्त्या मुरागौर्धोर्नवाम्बुदे ।
अमदेयवस्तुमूल्ये वाष्प्यंवृश्चिकपत्रयोः । रोमास्त्या घूसरीमाम्योः काकीपटोल-

शाखयो, हे कालिका योगिनीभेदे काण्ये गौर्या घनावली । नमदेयवस्तुमूल्ये
धूसरीनवमेघयो । पटोलशाखारोमालीमासीकाकीपु कालिका । तथा वृश्चिक-
पनेऽपि, वि मेघजाले च कालिका, अ रोमावलीमेघमालाकरटीपु च कालिका, हा
वृष्णत्वे च हिमान्याश्च गौरीकाल्योश्च कालिका, त्रि

कालेय—कालेयो दैत्यभेदे स्यात् कालखण्डे नपुसकम् मे कालेयो दैत्यभेदे
स्यात् कालेय कालखण्डके, वि कालेयस्तु दैत्ये कालेय कुङ्कुम यकृत, हे

कावृक—कावृक कृकवाकौ स्यात् पीतमस्तककोकयो, मे, वि कावृक
कुक्कुटे कोके पीतमुण्डे, हे

कावेरी—कावेरी स्यात् सरिद्धेदे पण्यनारीहरिद्रयो, मे, वि कावेरी तु
हरिद्राया वेश्याया सरिदन्तरे, हे

काव्य—काव्य ग्रन्थे पुमान् शुक्ले काव्या स्यात् पूतनाधियो, मे काव्य ग्रन्थे
ग्रहे काव्य काव्या स्यात् पूतनाधियो, वि काव्य ग्रन्थे काव्य शुक्ले काव्या स्यात्
पूतनाधियो, हे काव्य प्रवन्धे शुक्ले ना, त्रि काव्या तु पूतना ज्ञेया काव्य ग्रन्थ-
निबन्धनम्, अने

काश—काशी वाराणसीपुरे । न स्त्रिया तृणभेदे स्यात्, मे काशस्तृणे
स्यात् क्षवथौ वाराणस्या तु काश्यपि, वि काशस्तृणे रोगभेदे, हे

काश्मीर—काश्मीर कुङ्कुमे प्रोक्त टङ्कपुष्करमूलयो, वि काश्मीर कुङ्कु-
मेऽपि स्यात् टङ्कपुष्करमूलयो, मे काश्मीर पौष्करे मूले टङ्ककुङ्कुमयोरपि, हे

काश्मीरज (कश्मीरज)—काश्मीरज पुन । कुष्ठकुङ्कुमयो, क्लीवेऽति-
विपायान्तु योपिति, मे काश्मीरजारयाऽतिविपाकुष्ठकुङ्कुमपौष्करे, वि कश्मीरज
कुष्ठे कुङ्कुमे पौष्करेऽपि च । कश्मीरजाऽतिविपाया, हे

काश्यप—काश्यप उक्तो मुनिमृगयोर्भेदे च काश्यपी क्षमायाम्, मे काश्यप
स्यान्मुनी मानभेदे भूमौ तु काश्यपी, वि काश्यपो मुनिमीनयो । काश्यप्यव्याम्, हे

काष्ठ—काष्ठा दारुहरिद्राया कालमानप्रकर्षयो । स्थानमात्रे दिशि च स्त्री
दारुणि स्यान्नपुसकम्, मे काष्ठा दारुहरिद्राया कालमानप्रकर्षयो । स्याद् दिशि
स्थानमात्रे च काष्ठमास्यातमिन्यने, वि काष्ठ दारुणि काष्ठा तु प्रकर्षे
स्थानमात्रके । दिशि दारुहरिद्राया कालमानप्रभिद्यपि, हे काष्ठोत्कर्षे स्थितौ
दिशि, अ काष्ठा बालेऽपि, त्रि काष्ठा निशा ववुप् काष्ठा काष्ठा प्रोक्ता वमुन्धरा
काष्ठा बालविशेष स्यात् काष्ठ दारु निगद्यते, अने

कासमर्द—पटलेऽपि कासमर्द, हा

कामू—कामूविकलवाचि स्यात् तथा शक्त्यापुधे स्त्रियाम्, मे कामू

शक्त्यायुधे रुजि । बुद्धौ विकलवाचि स्यात्, हे कासूर्विकलवाचि स्यात् कासू
शक्त्यायुधेऽपि च, वि

काहल—काहला वाद्यभाण्डस्य भेदे चाप्सरसा भिदि । काहली तु तरुण्या
स्यात् काहलश्चरणायुधे । शब्दमात्रेऽपि पुलङ्गस्त्रिपु शुष्के भृशे खले, मे
काहल तु स्याद् भृशे चाव्यक्तवाचि च । शुष्के च वाद्यभेदे च काहली तरुणस्त्रियाम्,
हे काहली तु तरुण्या स्यात् काहल भृशशुष्कयो । वाद्यभाण्डविशेषे तु काहला
काहल खले, वि

किंशारु—किंशारुर्ना सस्यशूके विशिखे कङ्कपक्षिणि, मे किंशारु सस्य-
शूकेऽपि विशिखे कङ्कपक्षिणि, वि किंशारुर्धान्यशूके शरेऽपि च, हे किंशारु
सस्यशूकेषु, अ

किंस्वित्—किंस्वित् प्रश्ने वितर्के च, वि

किङ्किणी—किङ्किणी क्षुद्रघण्टिका, अने

किञ्च—किञ्चारम्भे च साकल्ये, मे, वि किञ्च तु । साकल्यारम्भयो, हे

किट्टाल—किट्टाल पुंसि ताम्रस्य कलसे लोहगूथके, मे किट्टालस्ताम्रकलशे
किट्टालो लोहगूथके, वि किट्टालस्तु लोहगूथे ताम्रस्य कलशेऽपि च, हे

किण—त्रणचिह्ने घुणे किण, हा

किण्व—किण्व बीजे च शीघ्रुन । पापे, मे किण्व पापे सुराबीजे, वि, हे

कितव—कितवस्तु पुमान् मत्ते वञ्चके कनकाह्वये, मे कितवो धूर्तवन्मत्ते
वञ्चके कनकाह्वये, वि कितव कनकाह्वये । मत्ते च वञ्चके चापि, हे कितवो
मत्तवञ्चको, वि

किन्नु—किन्नु प्रश्नवितर्कयो, मे वि

किम्—किं कुत्साया वितर्के च निषेधप्रश्नयोरपि, मे किं स्याद्वितर्के प्रश्ने
च क्षेपे निन्दाप्रकारयो, वि किं क्षेपनिन्दयो प्रश्ने वितर्के हे किं प्रश्नेऽपि च
कुसायाम्, वि किम् प्रश्ने कुत्सितेऽपि च, हे किं पृच्छाया जुगुप्सने, अ

किमु—किमु सम्भावनाया स्याद् विमर्शे चापि दृश्यते, मे किमु सम्भावनाया
स्याद् विमर्शे च किमु स्मृतम्, वि किमु सम्भावनाया विमर्शे, हे

किमुत—किमुत प्रश्नवितर्कयो । विवल्पेऽतिशयेऽपि स्यात्, मे किमुताति-
शये प्रश्ने विवल्पे च प्रयुज्यते, वि किमुत प्रश्नवादयो । विवल्पेऽतिशये चापि,
हे

किम्पाक—किम्पाको महाकालफलान्नयो, मे किम्पाको वृक्षप्रियजे, हे
किम्पाक फलमूर्खयो, वि

किम्पुरुष—अथ किम्पुरुषो लोकभेदविनरयो पुमान् मे किम्पुरुष किन्नरे स्यात् लोकभेदेऽपि, वि किम्पुरुषस्तु किन्नरे लोकभिद्यपि, हे

किरात—किरातो म्लेच्छभेदे स्याद् भूनिम्बेऽल्पतनावपि । स्त्रिया चामर-
धारिण्या कुट्टिनीदुर्गयोरपि, मे स्यात् किरातस्तु भूनिम्बे म्लेच्छे चाल्पतनावपि ।
मन्दाविन्या किराती स्यात् कुट्टिन्यामपि दृश्यते, वि किरात स्यादल्पतनौ भूनिम्ब-
म्लेच्छयोरपि । किराती कुट्टिनी गङ्गा, हे किरातो म्लेच्छभूनिम्बौ, नि

किरि—किरि शूकरलोहयो, अने

किर्मी—किर्मी पलाशे शालाया हेमपुश्याञ्च योपिति, मे किर्मी पलाशे
शालाया लोहपुश्यामुदीरिता, वि

किर्मीर—किर्मीरो नागरङ्गे च कर्बुरे राक्षसान्तरे, मे किर्मी कर्बुरे दैत्य-
राक्षसान्तरयोरपि, वि किर्मीर शबले दैत्ये, हे

किल—किलशब्दस्तु वार्ताया सम्भाव्यानुशयार्थयो, मे किलशब्दस्तु वार्ताया
सम्भाव्यानुशयार्थयो, वि वार्तासम्भाव्ययो किल, ह वार्तायामरुचौ किल, नि
वार्तासम्भाव्ययो किल, अ

किल्बिष—किल्बिष पापरोगयो । अपराधेऽपि, मे किल्बिष वृजिने रोगोऽप्य-
पराधेऽपि किल्बिषम्, वि किल्बिष पापे रोगेऽपराधे च, हे अपराधेऽपि किल्बिषम्,
अ

किशोर—अथ विशोरोऽश्वस्य शावके । तैलपण्यां पयो च स्यात् तरुणावस्य-
सूर्ययो, मे विशोरस्तरुणावस्थे ह्यशावकसूर्ययो । तैलपण्यां, वि विशोरो
ह्यशावके सूर्ये भूनि, हे

किष्कु—किष्कुर्द्वयोर्वितस्तौ च प्रकोष्ठेऽपि च, मे किष्कु प्रकोष्ठे हस्ते च
वितस्तौ कुत्सितेऽपि च, हे किष्कुर्हस्ते वितस्तौ च, अ किष्कुर्वितस्तौ हस्ते च
प्रकोष्ठे कुत्सितेऽपि च, वि किष्कु प्रकोष्ठेऽपि, नि

किष्कुपर्वन्—किष्कुपर्वो पुमानिक्षौ वेणो पोटगलेऽपि च, मे किष्कुपर्वो
भवेद् वेणाविक्षो पोटगलेऽपि च, वि किष्कुपर्वो स्यादिक्षुत्वचिसारयो, हे

कीवट—कीवट वृषणे नि स्वे त्रिषु पुभूमिनीवृत्ति, मे कीवट वृषणे
नि स्वे देशभेदे तुरङ्गमे, हे कीवटन्तुरगे नि स्वे देशभेदे मितम्पचे, वि

कीवस—कीवस वृमिजातो स्यात् पुमि कुन्धे नपुसवम्, मे कीवस वृमि-
जातो स्यादस्मिन् कीवसमिष्यते, वि कीवसन्तु त्रिमो कीवममम्यनि, हे कीवसो
यानरो भिक्षु कीवनि चास्य कीवसम्, अने

कीचक—कीचको दैत्यभिद्रातहतमस्त्वनवशयो, मे कीचको दैत्यभेदे स्यात्

शुष्कवशे द्रुमान्तरे, वि कीचको ध्वनिमद्वशे दैत्यभेदे द्रुमान्तरे, हे वशे दैत्ये च कीचक, वि

कीटक—कीटक क्रिमिजातो ना निष्ठुरे पुनरन्यवत्, मे कीटक कृमिभेदे सान्निष्ठुरे कीटकोऽन्यवत्, वि कीटको निष्ठुरे कृमी, हे

कीनाश—कीनाश कर्पक्षुद्रोपाशुघातिषु वाच्यवत् । यमे ना, मे कीनाश कर्पके क्षुद्रे कृतान्तोपाशुघातिनो, वि कीनाश क्षुद्रयमय कर्पकोपाशुघातिनो, हे कृतान्ते पुसि कीनाश क्षुद्रकर्पकयोस्त्रिषु, अ कीनाशश्च वपदं स्यात् कीनाशो यमवर्पकौ, अने

कीर—कीर शुके पुभूमि निवृत्ति, मे कीरो जनपदे शुके, वि कीर शुके जनपदे, हे कश्मीरप्रशुकौ कीरौ, अने

कीर्ण—कीर्ण दत्ते च विक्षिप्ते हिसितेऽप्यभिधेयवत् मे कीर्ण छन्ने परिक्षिप्ते हिसिते कीर्णमिष्यते, वि कीर्ण क्षिप्ते हते च्छन्ने हे

कीर्ति—कीर्ति प्रसादयशसोर्योपित, मे कीर्ति प्रसादयशसोर्विस्तारे वदमेऽपि च, वि कीर्तिर्यशसि विस्तारे प्रसादे कदमेऽपि च, हे

कील—कीलो लेशे द्वयोः शस्त्रज्वालावफोणिशङ्कषु, मे कीला वफोणि-निर्घाते शङ्को ज्वाले तु कीलवत् वि कीलोऽग्नितेजसि । वफोणिस्तम्भयोः शङ्को कीला रतहतावपि, हे शङ्कावपि द्वयोः कील, अ वफोणिघाते ज्वाले च कीलावत् कील इष्यते, वि

कीलाल—कीलाल रुधिरं तोये, मे, हे शोणितऽम्भसि कीलालम्, अ क्षीरे पुष्परसे तोये मद्ये मण्डे घृतेऽसृजि । सप्तस्वर्थेषु कीलाल प्रवदन्ति मनीषिण, अने कीलाल रुधिरं जले, ह, वि

कीश—कीशो दिगम्बरे वपी, मे कीशो दिगम्बरे प्रोक्त कीश शाखा-मृगेऽपि च, वि कीश वपी दिगम्बरे, हे दिगम्बरे वपी कीश, वि

कु—कु पापे चपदर्थे च कुत्साया च निवारणे, मे, वि कु पापीयसि कुत्साया-मोपदर्थे निवारणे, हे पापकुत्सेपदर्थे कु, अ

कुक्कूल—कुक्कूल शङ्कुसङ्कीर्णं श्वभ्रे ना तु तुपानले, मे कुक्कूल शङ्कुसङ्कीर्णं श्वभ्रे चापि तुपानले । कुक्कूल स्यात्, वि कुक्कूलन्तु तुपानले । शङ्कुमधुक्त्वर्थे च, हे कुक्कूल शङ्कुभिः कीर्णं श्वभ्रे ना तु तुपानले, अ कुक्कूल शङ्कुगतेऽपि तुपानो च निगद्यते, हे

कुक्कुट—कुक्कुट्यनृतचर्याया पुसि स्यात् चरणायुधे । निपादशूद्रयोः पुत्रे तूणोल्पायाञ्च कुक्कुभे, मे कुक्कुट कुक्कुभे ताम्रचूडे वल्लिवर्णेऽपि च ।

निपादशूद्रयो पुने, हे कुक्कुटस्ताम्रचूडे स्यात् कुक्कुभेऽग्निकणेऽपि च । निपाद-
शूद्रयो पुत्रे तालमध्ये तु कुक्कुटी, वि

कुक्कुर—कुक्कुर सारमेये ना ग्रन्थिपर्णे नपुसकम्, मे कुक्कुरो वक्रपुच्छे
स्याद् ग्रन्थिपर्णेऽपि कुक्कुरम्, वि कुक्कुर ग्रन्थिपर्णके । कुक्कुर श्वा, हे

कुचन्दन—कुचन्दनञ्च पत्राङ्गे द्रुभेदे रक्तचन्दने, मे, वि कुचन्दन वृक्षभेदे
पत्राङ्गे रक्तचन्दने, हे

कुचेल—कुचेल विद्वकण्या स्त्री वाच्यवत् तु कुवाससि, मे कुचेल विद्वकण्या
स्यात् कुचेलस्तु कुवाससि, वि कुचेल स्यात् कुवाससि । कुचेल विद्वकण्या
च, हे

कुज—कुजा कात्यायनीदेव्या कुजो नरकभौमयो, मे कुज स्यान्नरकारयो,
वि कुजो द्रुमे । आरे नरवदत्ये च, हे

कुञ्ज—कुञ्जोऽस्त्रिया निकुञ्जेऽपि हनौ दन्तेऽपि हस्तिनाम्, मे कुञ्जो
निकुञ्जेऽपि हनौ दन्ते च दन्तिनाम्, वि कुञ्जो हनौ दन्तिदन्ते निकुञ्जे च, हे
कुञ्जो दन्तेऽपि न स्त्रियाम्, अ हनौ कुञ्ज, ह

कुञ्जर—कुञ्जरोऽनेकपे केशे स्त्री धातकयाञ्च पाटली, मे कुञ्जरोऽनेकपे
केशे धातकयामपि कुञ्जरा, वि कुञ्जरोऽनेकपे केशे कुञ्जरा धातकीद्रुमे ।
पाटलाया, हे

कुट—कुट कोटे पुमान् स्त्री घटे स्त्रीपुसयोगृहे । कुटी म्यात् कुम्भदास्या
च सुराया चित्रगुच्छके, मे कुट कोटे शिलाकुट्टे गेहे घटे कुटी मुरा । चित्रगुच्छ
कुम्भदासी, हे कुट कोटे घटे गेहे शिलाकुट्टवपूरये । स्यात् कुटी कुम्भदास्या च
मुराया चित्रगुच्छके, वि कुम्भे कुटो ना भवने द्वयो, वि

कुटज—कुटजो वृक्षभेदे स्याद् अगस्त्यद्रोणयोरपि, मे, वि कुटजोऽगस्त्ये
द्रुभेदे द्रोणे, हे

कुटघट—कुटघटन्तु वैवर्तीमुस्तके पुंसि शोणके, मे कुटघटस्तु श्योनाने
वैवर्तीमुस्तकेऽपि च, वि अथ कुटघट । शोणके वैवर्तीमुस्तके, हे

कुटपो—कुटपो मानभेदे स्यात् कुटपो निष्कुटे मुनौ, वि कुटपो मुनौ ।
निष्कुटे मानभेदे च, हे

कुटार—कुटार मयुने विद्यात् कुटार वैवनेऽपि च, वि कुटार वैवले रत्ने,
मे, हे

कुटिल—कुटिला रमापगाया स्त्री भुग्ने तु वाच्यनिङ्गव, मे कुटिल वाच्य-
वङ्गने कुटिला सरिदन्तरे, वि कुटिल भङ्गरे कुटिला नदी, हे

कुठार—कुठारुनी द्रुमे कीशे, मे कुठार पादपे कीशे, वि कुठारुर्द्रुकीशयो, हे

कुड्मल—कुड्मलो मुकुले पुसि न द्वयोर्नरकान्तरे, मे

कुड्य—कुड्य भित्तौ विलेपने, वि, मे

कुणप—कुणपी पुन । विट्सारिकाया कुणप पूतिगन्धौ शवेऽपि च, मे, वि कुणप पूतिगन्धिनि । शवे, हे विट्सार्या स्त्री कुणप शवे, त्रि

कुणि—कुणिस्तुन्नकवृक्षे ना कुकरे त्वभिधेयवत्, मे कुणिस्तुन्नकवृक्षेऽपि कुणि स्यात् कुकरेऽन्यवत्, वि कुणि कुकरवृक्षयो, हे

कुण्ठ—कुण्ठोऽकर्मण्यमूर्खयो, मे, वि कुण्ठोऽकर्मण्ये मूर्खे च, हे

कुण्ड—कुण्डमग्न्यालये मानभेदे देवजलाशये । कुण्डी कमण्डली जारात् पतिवत्नीमुते पुमान् । पिठरे तु न ना, मे कुण्ड देवजलाधारे पिठरेऽथ कमण्डली । कुण्डी कुण्ड स्मृतौ जारात् पतिवत्नीमुतेऽपि च, वि कुण्डो जाराज्जीवत्पते सुत । कुण्डी कमण्डली देवतोयाशये स्थात्याम ह कुण्ड खातोखयोजरिजे ना । कुण्डी कमण्डली, त्रि

कुण्डकीट—कुण्डकीटस्तु चार्वाकवचनाभिज्ञपूरुषे । पतितब्राह्मणीपुत्रदासी-कामुकयोरपि मे कुण्डकीटस्तु जारत । विप्रोपुत्रे दासीपती चार्वाकेऽतिविशारदे, हे कुण्डकीटस्तु चार्वाकवचनाभिज्ञपूरुषे । जारजब्राह्मणीपुत्रदासीकामुकयोरपि, वि पुश्चले कुण्डकीट स्याज्जाराच्च ब्राह्मणीमुते, त्रि

कुण्डल—कुण्डल कर्णभूपाया पाशेऽपि वलयेऽपि च । वाञ्छनद्रुगुडूच्या स्त्री, मे कुण्डल वलये पाशे कुण्डल कर्णभूषणे । गुडूच्या वाञ्छनद्री च कुण्डनी समुदीरिता, वि कुण्डल वलये पाशे ताटङ्के कुण्डली पुन । वाञ्छनद्री गुडूच्या च, हे कुण्डल मण्डल ज्ञेय कुण्डल कर्णभूषणम्, अने

कुण्डलिन्—कुण्डली वरुणे केकिभोगिनोश्च सवुण्डले, मे, वि कुण्डली वरुणे सपे मयूरे कुण्डलान्विते, हे

कुतप—कुतपोऽस्त्रिधा दौहित्रे वाद्ये च्छागवम्बले । कुशे दिनम्याष्टमाशे ना सूर्ये, मे कुतप स्यात् कुशे वाद्ये तपने च्छागवम्बले । कुतपो भागिनेये म्याद् अष्टमाशे दिनस्य च, वि कुतपस्तु छागवम्बलदर्भयो । वैश्वानरे दिनस्य द्विजन्मन्यतियौ गवि । भागिनेयेऽष्टमाशेऽह्नौ वाद्ये, हे (कुतपो मृगरोमोत्थपट चाह्नौऽष्टमेऽश्वे, अ) धान्येऽङ्गुशेऽष्टमाशेऽह्नौ वुनपञ्छागवम्बले, त्रि कुशे काले तिले च्छागे वम्बले सलिलेऽम्बरे । दौहित्रे खडगपात्रेऽह्नौ कुतपाभ्या प्रवर्तने, अने कुतपो दर्भेऽजराह्णे च, ह

कुतस्—कुत प्रस्ने पञ्चम्यर्थे च निह्वये, वि

कुतूहल—कुतूहल कौतुके स्यात् प्रशस्तेऽपि च दृश्यते, मे कुतूहल कोतुके स्यात् प्रशस्तेऽपि कुतूहलम्, वि कुतूहल शस्तेऽद्भुते, हे

कुथ—कुथ स्त्रीपुसयोर्वर्णकम्बले पुसि बर्हिपि, मे कुथ प्रवेणिकुशयो, वि कुथ स्यादास्तरणदर्भयो, हे कुथ कम्बलवर्हिपो, वि कुथा कन्या समाख्याता कुथ स्यात् करिकम्बल । कुथ कुश कुथ कीट प्रात स्नायो द्विज कुथ, अने

कुदाल—कुदाल स्यात् पुमान् भूमिदारणे युगपत्रके, मे कुदालो युगपत्रे स्यात् कुदालो भूमिदारणे, वि कुदालो भूमिदारणे । युगपत्रे, हे

कुनटी—कुनटी मन शिलाया नैपाल्यामपि योपिति, मे

कुन्त—कुन्तो गवेधुकाया स्यात् । प्रासायुधे च कुन्ती गुग्गुलुपृथयोश्च शल्लव्याम्, मे कुन्त प्रासे चण्डभावे क्षुद्रजन्तौ गवेधुके । कुन्ती पाण्डुप्रियायाञ्च शल्लव्या गुग्गुलुद्रुमे, वि

कुन्तल—कुन्तलश्चपके वाले यवे पुभ्मिनीवृत्ति, मे कुन्तल स्याद् यवे देशे केशलाङ्गलयोरपि, वि कुन्तलो हलकेशयो । कुन्तला स्युर्जनपदे, हे देशे केशे च कुन्तल, वि कुन्तलो देशपर्याय कुन्तल केशवाचक । कुन्तल सूत्रधारश्च कुन्तहस्तोऽपि कुन्तल, अने

कुन्तान—कुन्तान काचभाजने । गोलके च, वि

कुन्त्या—कुन्त्या भूमि समाख्याता कुन्त्या कुन्तकदम्बकम्, अने

कुन्द—कुन्दो माध्येऽस्त्री मुकुन्दभ्रमिनिधन्तरेषु ना, मे कुन्दश्चक्रभ्रमौ माध्ये निधिभेदे मुरद्विपि, वि कुन्दोऽच्युते निधौ । चक्रभ्रमौ च माध्ये च, हे पुष्पे क्लोव भ्रमौ कुन्द, नि

कुमार—कुमार स्यात् शुक्रे स्कन्दे युवराजेऽश्ववारके । बालके वरुणद्वौ ना न द्वयोजात्यकाञ्चने । कुमारो शैलतनयानवमाल्योर्नदीभिदि । सहाऽपराजिता-कन्याजम्बुद्वीपेषु च स्त्रियाम्, मे कुमारो बालके स्कन्दे युवराजेऽश्ववारके । शुक्रे च वरुणद्वौ च कुमार जात्यकाञ्चने । कुमारो रामतरणीनवमाल्योर्नदीभिदि । कन्याऽपराजितागौरीजम्बुद्वीपेषु च स्मृता, वि कुमारोऽश्वानुचारके । युवराजे शिशौ स्कन्दे शुक्रे वरुणपादपे । कुमार जात्यवनके कुमारीत्वपराजिता । नदी-भिद्रामतरणी कन्यका नवमाल्युमा । जम्बुद्वीपविभागश्च, हे जम्बुद्वीपसहावन्या कुमार्योऽथाश्ववारके । बालके कार्तिकेये च कुमारो भर्तृदारके, वि

कुमुद—कुमुत् त्रिपु स्यात् वृषणे कैरवे तु नपुसकम्, मे स्यात् कुमुत् वृषणेऽन्यवत् । कुमुदेऽपि कुमुत् प्रोक्त, वि

कुमुद—कुमुदं कैरवे रक्तपद्मे स्त्री कुम्भिकौपद्यौ । गम्भायां पुंसि दिङ्नाग-
नागशाखामृगान्तरे, मे. कुमुदं कैरवे रक्तपङ्कजे कुमुदः कपौ । दैत्यान्तरे च
दिङ्नागनागयोरपि कीर्तितः । कुमुदा कुम्भीगम्भायोः, वि. कुमुदः कपौ । दिङ्-
नागनागयोर्दैत्यविशेषे च सितोत्पले । कुमुदा कुम्भीगम्भायोः, हे. स्त्री गम्भायां
क्लीवमजे दिङ्नागे कुमुद. कपौ, त्रि.

कुमुद्वत्—कुमुद्वान् कुमुदप्राये देशे स्याद्वाञ्छ्यलिङ्गक । कुमुद्वती कुमुदिन्या
कुशपत्न्या च योषिति, मे. कुमुद्वती कैरविण्या दयिताया कुशस्य च, हे. कुमुद्वती
कुमुदिन्यां कुशपत्न्या कुमुद्वती, वि.

कुम्भ—कुम्भो राश्यन्तरे हस्तिमूर्द्धांशे राक्षसान्तरे । कामुके वारनार्याञ्च-
घटे क्लीवन्तु गुग्गुली । स्त्रियामुखाकट्फलयो पृश्निकायाञ्च पाटलो, मे.
कुम्भः स्यात् कुम्भकर्णस्य सुते वेश्यापतौ घटे । राशिभेदे द्विपाङ्गे च कुम्भ त्रिवृति
गुग्गुले । कुम्भी तु पाटलावारिपर्णीपिठरकट्फले, वि. कुम्भो वेश्यापतौ घटे ।
द्विपाङ्गे राक्षसे राशौ कुम्भ त्रिवृति गुग्गुली । कुम्भ्युखाया पाटलाया वारिपर्ण्या
च कट्फले, हे कुम्भौ घटेभमूर्द्धांशौ, अ कुम्भो वारस्त्रिया कान्ते रक्षोरसि-
प्रभेदयोः, त्रि

कुम्भकार—कुम्भकारी कुलत्थ्याञ्च पुलिङ्गो घटकारके, मे. कुम्भकारी
कुलाल्यां स्यात् कुम्भकार कुलालके, वि. कुम्भकार कुलालेऽहौ कुम्भकारी
कुलत्थिका, हे.

कुम्भयोनि—कुम्भयोनिरगस्त्ये स्याद् वशिष्ठद्रोणयो पुमान्, मे. कुम्भयोनि-
रगस्त्ये स्याद् अर्जुनस्य गुरावपि, वि. कुम्भयोनिद्रोणेऽगस्ती, हे.

कुम्भिल—कुम्भिलः शालमीने च चोरे श्लोकार्थचौरयोः, मे. कुम्भिल-
श्यालके चोरे श्लोकच्छायाहरे क्षपे, वि. कुम्भिलश्चौरशालयोः । श्लोकच्छायाहरे
श्याले, हे.

कुम्भीनस—कुम्भीनसः क्रूरसर्पे स्त्रिया लवणमातरि, मे. कुम्भीनसो विप-
ज्वालाकुलदृष्टिभुजङ्गमे । कुम्भीनसी जनन्यां च लवणास्यस्य रक्षसः, वि.
कुम्भीनसस्त्वहौ कुम्भीनसी लवणमातरि, हे.

कुरण्ट—कुरण्टक, कुरवक v. कुरण्ट, कुरण्टक, कुरवक.

कुरु—कुरुनृपान्तरे भक्ते पुमान् पुभूमि नीवृति, मे. कुरुः श्रीकण्ठजाङ्गले ।
ओदने नृपभेदे च, वि. कुरुः स्यादोदने भूपभेदे श्रीकण्ठजाङ्गले, हे

कुरुण्ट—कुरुण्टी दारुपुत्र्या ना झिण्टघम्तानप्रभेदयोः, मे. कुरुण्टो झिण्टवा-
भेदे कुरुण्टी दारुपुत्रिवा, हे. कुरुण्टी दारुपुत्र्या च कुरुण्टो झिण्टवान्तरे, वि.

कुरुण्टक—कुरुण्टकः पीतपुष्पाऽम्लानक्षिण्टिकयोः पुमान् मे.

कुरुवक—कुरुवकः शोणाऽम्लानक्षिण्टिप्रभेदयोः, मे. स्मृत. कुरुवकः शोणाऽम्लानक्षिण्टीप्रभेदयोः, वि. कुरुवकः शोणाऽम्लानाऽरुणा पीता च क्षिण्टिका, हे.

कुरुविन्द—कुरुविन्दं रत्नभेदे मुस्ताकुल्मापयो पुमान्, मे. कुरुविन्दस्तु मुस्तायां कुल्मापव्रीहिभेदयोः। हिङ्गुले पद्मरागे स्यान् मुकुरे च समीरित, वि. कुरुविन्दः पद्मरागे मुकुरव्रीहिभेदयोः। कुल्मापे हिङ्गुले मुस्ते, हे.

कुर्वन्—कुर्वन् कर्मकरे भृत्ये, वि.

कुर्वाण—कुर्वाणो भृत्यकारकयोस्त्रिपु, मे. कुर्वाणो भृत्यकारकयोरपि, वि.

कुल—कुल जनपदे गोत्रे सजातीयगणेष्वपि। भवने च तनी वलीव कण्ट-
कार्यौ पथौ कुली, मे. कुल जनपदे गृहे। सजातीयगणे गोत्रे देहेऽपि कथित कुलम्,
वि. कुलं कुल्यगणे देहे जनपदेऽन्वयेऽपि च, हे कुल गोत्रे गणे देहे, त्रि कुल
सङ्घं कुलं गोत्रं शरीरं कुलमुच्यते, अने.

कुलक—कुलकन्तु पटोले स्यात् सम्बद्धश्लोकसहता। पुंसि वल्मीककाकेन्दु-
कुलश्रेष्ठेषु कथ्यते, मे. कुलक पञ्चादिश्लोकसमन्वये पटोलके। कुलकः कुल-
प्रधाने वल्मीके काकतिन्दुके, हे. कुलकन्तु पटोले स्यात् श्लोकसम्बद्धगुच्छके।
कुलकः स्यात् कुलश्रेष्ठे वल्मीके काकतिन्दुके, वि. अथ स्यात् कुलकं श्लोककार्थ-
पटोलयोः। कुलको नाकुकाकेन्दू, त्रि.

कुलाय—कुलायस्तु पुमान् स्थानमात्रे स्यात् पक्षिवासके, मे. कुलायः
पक्षिनिलयस्थानयोर्नीडवन्मतः, वि. कुलायः पक्षिणा स्थानगोहयोः, हे कुलायः
स्थाननीडयोः, त्रि.

कुलाल—कुलालः कुक्कुभे कुम्भकारेऽस्त्री त्वञ्जनान्तरे, मे. कुलालः
कुम्भकारे स्यात् कुक्कुभे कौशिकेऽपि च, वि. कुलालो धूकपक्षिणि। कुक्कुभे
कुम्भकारे च, हे.

कुलिक—कुलिको नागभेदे स्याद् द्रुमेदे कुलसत्तमे, मे., वि. कुलिकस्तु
कुलश्रेष्ठे द्रुमनागविशेषयोः, हे.

कुलिश—कुलिशो न स्त्री दम्भोलौ ना ज्ञपान्तरे, मे. कुलिशो मत्स्यभेदे
स्याद् दम्भोलौ कुलिश स्मृतम्, वि. कुलिशो मत्स्यभित्पव्योः, हे.

कुल्माप—कुल्मापं काञ्जिके यावके पुमान्, मे. कुल्मापो यावके प्रोक्तः
कुल्मापं काञ्जिकेऽपि च, वि. कुल्मापं स्यात् काञ्जिके। कुल्मापोऽर्द्धस्विन्न-
घाल्ये, हे. कुल्मापं काञ्जिके यावके स्यात्, त्रि.

कुल्य—कुल्य स्यात् कीकसेऽप्यष्टद्रोणीशूर्पामिपेषु च । कुल्या पय प्रणाल्या च नद्या जीवन्तिकौपधौ । कुलोद्भवे कुलहिते त्रिषु मान्ये पुन पुमान्, मे कुल्य कुलोद्भवेऽभात्ये कुलस्यातिहितेऽपि च । कुल्य स्यात् कीकसेऽप्यष्टद्रोणीशूर्पामिपेषु च । पय प्रणालीसरितो कुल्या जीवन्तिकौपधौ, वि कुल्य तु कुलजेऽस्थिति । सूर्याभिषाष्टद्रोणीषु कुल्या सरिति सारणी, हे कुल्या कुलस्त्रियामपि ह

कुवल—कुवल चोत्पले मुक्ताफलेऽपि वदरीफले, मे, वि कुवल वदरीफले । मुक्ताफलोत्पलयोश्च, हे कुवले वदरोत्पले, त्रि

कुवेर—कुवेर स्यात् पुंसि नन्दीवृक्षे पुण्यजनेश्वरे, मे कुवेरस्तु नन्दीवृक्षे धनाधिपे, वि कुवेरस्तु धनदे नन्दीपादपे, हे कुवेरस्तु नन्दीवृक्षैकपिङ्गयो, त्रि

कुब्ज—कुब्जो वृक्षप्रभेदे ना न्युब्जे स्याद् वाच्यलिङ्गक, मे कुब्जो न्युब्ज-द्रुभेदयो, हे अथ कुब्जोऽपि न्युब्जे स्यात् पादपान्तरे वि कुब्जो न्युब्जे द्रुमान्तरे, त्रि

कुश—कुशो राममुते दर्भे योक्त्रे द्वीपे कुश जले । कुशी फालेऽपि बल्गाया कुशा पापिष्ठमत्तयो । कुशो वाच्यवदाख्यात, वि कुशो राममुते दर्भे पापिष्ठे योक्त्रमत्तयो । कुशी लोहविकारे स्यात् कुशा बल्गा कुश जले, हे कुशमप्सु च, अ कुशी फाले कुशा रज्ज्वा त्रिषु पापिष्ठमत्तयो । योक्त्रराममुतद्वीपे ना दर्भेऽस्त्री कुश जले, मे

कुशल—कुशल शिक्षिते त्रिषु । क्षेमे च मुहृते चापि पर्याप्तौ च नपुसकम्, मे कुशल शिक्षिते क्षेमपर्याप्तिसुहृतेषु च । कुशल, वि कुशल क्षेमपुण्ययो । पर्याप्तौ कुशलो विने, हे पर्याप्तिक्षेमपुण्येषु कुशल शिक्षिते त्रिषु, अ पर्याप्तौ शिक्षिते पुण्ये क्षेमे च कुशलध्वनि, अने

कुशिक—कुशिको मुनिसर्जयो, मे कुशिको मुनिभेदे स्यात् फाले सर्ज विभीतके, हे कुशिक स्यान्मुनी तैलशेषे सर्जाक्षवृक्षयो, वि कुशिको मुनौ । शाले, त्रि

कुशीलव—कुशीलवस्तु वाल्मीकी नटयाचकयोरपि, मे, वि कुशीलवस्तु चारणे । प्राचेतसे याचकेऽपि, हे

कुपाकु—कुपाकु कपिवह्न्यर्क् ना परोत्तापिनि त्रिषु, मे कुपाकुमंक्टं भानौ परोत्तापिनि पावके, वि

कुष्ठ—कुष्ठ रोगे पुष्करेऽश्वी, मे कुष्ठो रोगे मुगन्धे च, वि कुष्ठ मेपत्र-रोगयो, हे कुष्ठ रोगौपधीभिदो, त्रि

कुप्माण्ड—कुप्माण्डधुमाया म्त्री पुमि कर्कारी च गणान्तरे । भ्रूणान्तरे,

मे कूष्माण्डो गणभेदे स्याद् भ्रूणे कर्काहकेऽपि च । कूष्माण्डी चौपधीगीर्यो ,
वि कूष्माण्डौ गणकर्काह कूष्माण्ड्यावम्बिकोपधी, हे कूष्माण्डी फलभिद्गणी,
त्रि

कुसीद—कुसीद जीवने वृद्ध्या क्लीव त्रिषु कुसीदके, मे कुसीद जीवने
वृद्ध्या कुसीदके, वि कुसीद वृद्धिजीवने । वृद्ध्याजीवे, हे

कुसुम—कुसुम स्त्रीरजोनेत्ररोगयो फलपुष्पयो , मे, हे कुसुम पुष्पफलयो
स्त्रीरजोनेत्ररोगयो , वि कुसुम स्त्रीरज पुष्पम्, त्रि कुसुम पुष्पमित्याहु कुसुम
रज उच्यते, अने

कुसुम्भ—कुसुम्भ हेमनि महारजने ना कमण्डलौ, मे कुसुम्भो हेमनि
महारजने च कमण्डलौ, वि कुसुम्भ तु शातकुम्भे स्यात् लट्वाया कमण्डलौ,
हे स्यान् महारजने क्लीव कुसुम्भ करके पुमान्, अ

कुस्थान—कुस्थान समरे मत्स्ये, अने

कुहन—कुहन मृत्तिकाभाण्डविशेषे काचभाजने । कुहना दम्भचर्यायामीर्पाली
कुहन त्रिषु, मे कुहना दम्भचर्यायामीर्पाली कुहन पुन , वि कुहनो मूर्पिके सर्पे
कुहना दम्भकर्मणि, हे

कुहर—कुहर गह्वरे छिद्रे क्लीव नागान्तरे पुमान्, मे कुहर कोटरे छिद्र-
नागराजविशेषयो , वि कुहर गह्वरे च्छिद्रे, हे

कुहरित—भवेत् कुहरित क्लीव पिकालापे रतध्वनी, मे कुहरित पिकालापे
रटिते रतनिस्वने, वि कुहरितन्तु रटिते पिकालापे रतस्वने, हे

कुहू—कुहू स्त्री कोकिलालापनप्टेन्दुकलदर्शयो , मे कुहू स्यात् कोकिला-
रावनप्टेन्दुकलदर्शयो , वि कुहूर्नेप्टेन्दुदर्शो स्यात् क्वणिते कोकिलस्य च, हे

कूट—कूटोऽस्त्री निश्चले राशी लोहमुद्गरदम्भयो । मायाद्रिशृङ्गयोस्तुच्छे
सीरावयवयन्त्रयो । अनृते च, मे कूट पूर्वार्थयन्त्रयो । मायादम्भाद्रिशृङ्गेषु
सीराङ्गेऽनृततुच्छयो । निश्चलेऽयोधने राशी, हे कूट यन्त्रेऽनृते राशी निश्चले
लोहमुद्गरे । मायाद्रिशृङ्गयोस्तुच्छे सीरावयवदम्भयो । पुरद्वारे च शसन्ति, वि
मायानिश्चलयन्त्रेषु कंतवानृतराशिषु । अयोधने शैलशृङ्गे सीराङ्गे कूटमस्त्रियाम्,
अ

कूटपाकल—पित्तज्वरे कुलालस्य पवने कूटपाकल , हा

कूप—कूप कूपकमृन्माने गतान्धुगुणवृक्षके, मे कूप कूपकगतान्धुमृन्मान-
गुणवृक्षके, वि कूपो गतेंधो गुणवृक्षके । मृन्माने कूपके, हे गुणवृक्षेऽपि कूप , त्रि

कूपक—कूपको गुणवृक्षे स्यात् तैलपात्रे कुकुन्दरे । उदपानेऽज्युताया च

कूपिकाऽम्भोगतोपले, मे., वि. कूपको गुणवृक्षे स्यात् तैलपात्रे कुकुन्दरे, हे. गुण-
वृक्षेऽपि कूपकः, त्रि.

कूर्च—कूर्चमस्त्री भ्रुवोर्मध्ये कठिनश्मश्रुकैतवे, मे. कूर्चो विकत्थने।
श्मश्रुणि दम्भे भ्रूमध्ये, हे. कूर्चो विकत्थने मध्ये भ्रुवोः श्मश्रुणि कैतवे, वि.
कूर्चमस्त्री भ्रुवोर्मध्ये श्मश्रुकैतवयोरपि, त्रि.

कूर्चिका—कूर्चिका सूचिकायां च तूलिकायाञ्च कुड्मले। कपाटोद्भेदके
क्षीरविकृतावपि योषिति, मे. कूर्चिका क्षीरविकृतौ कुञ्चिकायाञ्च कुड्मले।
आलेख्यकूर्चिकासूच्यो, हे. कूर्चिका सूचिकायाञ्च तूलिकायाञ्च कुड्मले। कपाटा-
कुशके क्षीरविकृतावपि कूर्चिका, वि. सूच्याञ्च कूर्चिका, त्रि.

कूर्पर—कूर्पर स्यात् कफोणी च जानुदेशे च पुस्ययम्, मे., कूर्परो जानुनि
प्रोक्त. कफोणावपि कूर्परः, वि. कूर्परो जानुकफोणी, हे.

कूल—अथ कूल तटे स्तूपे सैन्यपृष्ठतडागयो, मे. कूलं स्तूपे तडागे च सैन्य-
पृष्ठप्रतीरयो, वि. कूलं तटे सैन्यपृष्ठे तडागस्तूपयोरपि, हे.

कूलक—कूलक न स्त्रिया स्तूपे पुंसि स्यात् कृमिपर्वते, मे. कूलकः कृमिशैले
च प्रतीरस्तूपयोरपि, वि.

कूव(श्च)र—कूवरस्त्रियु चारौ ना कुब्जकेऽस्त्री युगन्धरे, मे. कूवरः कुब्जके
चारौ कूवरश्च युगन्धरे, वि. कूवर पुन । कुब्जे युगन्धरे रम्ये, हे.

कूष्माण्ड—v कुष्माण्ड.

कृक—कृक कण्ठे तथोदरे, अने.

कृकवाकु—कृकवाकुर्मयूरेऽपि सरटे चरणायुधे, मे, वि. कृकवाकुस्ताम्रचूडे
मयूरकलासयो. हे. कृकवाकुर्मयूरेऽपि, त्रि.

कृच्छ्र—कृच्छ्रमाख्यातमाभीले पापमान्तपनादिनो., मे., वि. कृच्छ्रमंहमि।
कण्ठे सान्तपने, हे.

कृत—कृतं युगेऽलमर्थे स्याद् विहिते हिमिते त्रिपु, मे. पर्याप्तेऽपि कृतं स्यात्,
ह. कृतं पर्याप्तयुगयोर्विहिते हिंसिते फले, हे. युगपर्याप्तयोः कृतम्, अ. कृतं युगेऽपि
पर्याप्ते विहिते हिंसिते फले, वि.

कृतज्ञ—कृतज्ञ बुक्कुरे पुंसि मर्मादिन्यभिधेयवत्, मे. कृतज्ञ. बुक्कुरेऽपि च,
वि, त्रि.

कृतान्त—कृतान्तो यमसिद्धान्तदैवाकुशलकर्ममु, मे., अ., वि. कृतान्तोऽयम-
कर्मणि। सिद्धान्तयमदैवेषु, हे.

कृति—कृतिः करणहिसयोः, वि., मे.

कृतिन्—कृती स्यात् पण्डिते योग्ये, मे, वि कृती योग्ये वृधे हे कृतिनी योग्यपण्डितौ, नि

कृत्त—कृत्तन्तु वेष्टिते च्छिन्ने, मे, वि कृत्त छिन्ने वेष्टिते च, हे

कृत्ति—कृत्तिश्चर्मत्वचोर्भूर्जे कृत्तिकाया द्वय स्त्रियाम् मे कृत्तिश्चर्मत्वचो-
र्भूर्जे कृत्तिवायाञ्च कीर्तिता, वि

कृत्य—कृत्या क्रियादेवतयोस्त्रिषु विद्विष्टकार्ययो, मे कृत्य विद्विष्ट-
कार्ययो । कृत्या तु देवताभेदे कृत्या स्तव्यादिषु स्मृता, वि कृत्यो विद्विषि कार्यं
च कृत्या स्याद्देवता त्रिया, हे कृत्या त्रियादेवतयोस्त्रिषु भेद्ये धनादिभि अ

कृत्रिम—कृत्रिम लवणभेदे ना सिल्लके रचिते त्रिषु मे कृत्रिम रचिते प्रोक्त
सिल्लके लवणान्तरे, वि कृत्रिम लवणभेदे कृत्रिम कृतसिल्लयो, हे

कृत्स्न—कृत्स्न सर्वाम्बुकुक्षिषु मे कृत्स्न कष्टे समस्ते च, वि

कृप—कृपो द्रोणश्यालके स्याद् द्रोणपत्न्या कृपी मता । कृपा दयाया, मे
कृपा दयाया व्यासपी कृपो भारतपूरुषे, वि

कृपण—कृपणस्तु किमौ पुंसि मन्दकुत्सितयोस्त्रिषु, मे कृपण कुत्सिते कृमौ,
वि

कृपाण—कृपाण खड्गे च्छुरिकाकर्तार्योरपि योषिति, मे कृपाणोऽसौ कृपाणी
तु च्छुरिकाया च कर्तरी, वि कृपाणी कर्तरी च्छुरी । कृपाणोऽसौ, हे

कृपीट—कृपीटमुदरे तोये, मे कृपीटमुदरे जले, हे, वि कृपीटमुदरे नीरे,
वि उदरे जले कृपीट, ह

कृपीटपाल—कृपीटपाल उद्दिष्ट केनिपातसमुद्रयो, मे कृपीटपालमिच्छन्ति
केनिपातसमुद्रयो, वि कृपीटपालस्तु केनिपाते जलनिधावपि, हे कृपीटपाल-
मिच्छन्ति केनिपाते च वारिधौ, हा

कृमि—कृमिर्ना त्रिमिवत् कीटे लाक्षाया कृमिले खरे, मे कृमि स्यात् त्रिमिवत्
कीटे लाक्षाया कृमिले खरे, वि त्रिमि कृमिवल्लाक्षाया कीटे, हे लाक्षाया च तथा
कृमि, ह

कृमिकण्टक—कृमिकण्टकन्तु चित्राविडङ्गोदुम्बरेषु च, मे स्यात् कृमिकण्टक
चित्राविडङ्गोदुम्बरेषु च, वि कृमिकण्टकश्चित्रायामुदुम्बरविडङ्गयो, हे

कृपक—कृपक पुंसि फाले स्यात् कर्पके त्वभिधेयवत्, मे कृपकौ फालकर्पकौ,
हे, वि कृपक कर्पके फाले, वि

कृपि—कृपिर्गोत्रविशेष स्यात् कृपि काल कृपि कपि । कृपिराडक
इत्युक्त कृपि वैखानसो मुनि, अने

कृष्टि—अथ कृष्टि स्याद् आकर्षे स्त्री वुधे पुमान्, मे कृष्टि स्यात् कर्पणे वुधे, वि कृष्टि कर्पणधीमतो, हे कृष्टि कर्पे वुधे पुमान्, त्रि

कृष्ण—कृष्ण सत्यवतीपुत्रे वायसे केशवेऽर्जुने । कृष्णा स्याद् द्रौपदीनीली-कणाद्राक्षासु योपिति । मेचके वाच्यलिङ्ग स्यात् क्लीवे मरिचलोहयो, मे कृष्णस्तु केशवे । व्यासेऽर्जुने कोकिले च कृष्ण मरिचलोहयो । कृष्णा तु द्रौपदीनीलीहारहारासु कथ्यते । वाच्यवन् मेचके कृष्णे, वि कृष्ण काके पिके वर्णे विष्णौ व्यासेऽर्जुने कली । कृष्णा तु नील्या द्रौपद्या पिप्पलीद्राक्षयोरपि । कृष्णन्तु मरिचे लोहे, हे कृष्णो वर्णे हरौ व्यासे कृष्ण मरिचलोहयो । पिप्पली द्रौपदी कृष्णा, त्रि मरिचेऽपि भवेत् कृष्णम्, हा

कृष्णवर्त्मन्—कृष्णवर्त्मा पुमानग्नौ दुराचारे विधुन्तुदे, मे कृष्णवर्त्मा हुताशे स्याद् दुराचारे विधुन्तुदे, वि कृष्णवर्त्मा विधुन्तुदे । दुराचारे हुताशे च, हे

कृष्णवृन्त—कृष्णवृन्ता पाटलाया मापपर्ण्याञ्च योपिति, मे कृष्णवृन्ता पाटलाया मापपर्ण्या च भापिता, वि कृष्णवृन्ता मापपर्ण्या पाटलाव्यद्रुमेऽपि च, हे

कृष्णसार—कृष्णसारा शिशपाया पुंसि स्नुह्या मृगान्तरे, मे कृष्णसार स्नुहीवृक्षे शिशपामृगभेदयो, वि कृष्णसार शिशपाया मृगभेदे स्नुहीतरौ, हे शिशपाया कृष्णसारा स्नुह्याञ्च, त्रि

केतन—केतनस्तु निमन्त्रणे । गृहे केतौ च कृत्ये, मे केतन लाञ्छने वार्ये गृहे चोपनिमन्त्रणे, वि केतन सदाने चिह्ने कृत्ये चोपनिमन्त्रणे, हे अथ केतन कृत्ये केतावुपनिमन्त्रणे, अ

केतु—केतुर्ना रूक्तावाविग्रहोत्पातेषु लक्ष्मणि, मे केतुर्द्युतिपताकयो । ग्रहोत्पातादिचिह्नेषु, हे ग्रहभेदे ध्वजे केतु, अ केतुर्द्युती पताकाया विग्रहोत्पात-लक्ष्मसु, वि केतुर्ग्रहोत्पातचिह्ने, त्रि केतुर्ग्रहविशेषश्च ध्वजे चैव उदाहृत, अने

केदार—केदारोऽग्नौ शिवे क्षेत्रे भूमिभेदालवालयो, मे केदार पर्वते शम्भौ क्षेत्रभेदालवालयो, वि केदार क्षेत्रभिद्यालवाले शङ्करशैलयो, हे

केनार—केनार पुंसि नरके शिरक्पालसन्धिषु, मे केनार कुम्भिनरके शिरक्पालसन्धिषु, वि, हे

केवल—केवल कुहने पुमान् । नपुसकन्तु निर्णीते वाच्यत्रचैवकृत्यन्तयो । केवलो ज्ञानभेदे, मे केवलो ज्ञानभेदे स्यात् केवलश्चैवकृत्यन्तयो । निर्णीते केवल चोक्त केवल कुहने क्वचित्, वि केवल त्वेककृत्यन्तयो । निर्णीते कुहने ज्ञाने केवलो ग्रन्थभिद्यपि, हे निर्णीते केवलमिति त्रिनिङ्ग त्वेककृत्यन्तयो, अ

केश—केश म्यान् पुमि वरणे ह्योवरे कुन्तनेऽपि च, मे केशो दैत्यान्तरे दाने

ह्रीवेरे च प्रचेतसि, वि. केशः शिरसिजे पाशपाणौ ह्रीवेरदैत्ययो, हे केशो बाल-
प्रचेतसोः, त्रि.

केशट—केशटो ह्ययंजीकणे, मे. केशटः शोणके विष्णौ, वि., त्रि

केशव—केशवोऽजे च पुत्रागे पुसि केशवति त्रिपु, मे. केशवो वासुदेवे स्यात्
पुत्रागे केशवत्यपि, वि. केशवः केशसयुते । पुत्रागे वासुदेवे च, हे केशवः केशवान्
विष्णुः, त्रि.

केशिन्—अथ केशी केशवति त्रिपु । दैत्ये ना चौरपुण्या स्त्री, मे

केशर—केशर हिङ्गुनि क्लीब किञ्जल्के न स्त्रियां पुमान् । सिंहसटाय
पुत्रागे वकुले नागकेशरे, मे. केशर हिङ्गुनि प्रोक्त केशरो नागकेशरे । सिंहसटाय
पुत्रागकिञ्जल्कवकुलेष्वपि, वि. केशरो नागकेशरे । तुरङ्गसिंहयो. स्कन्धकेशेषु
वकुलद्रुमे । पुत्रागवृक्षे किञ्जल्के स्यात् केशरन्तु हिङ्गुनि, हे. सिंहसटाय पुत्रागे
वकुले नागकेशरे । केशरः पुसि किञ्जल्के न स्त्री हिङ्गुनि न द्वयो, त्रि

केशरिन्—केशरी तुरगे सिंहे पुत्रागे नागकेशरे, मे., वि. केशर्यवर्णि पुत्रागे
नागकेशरसिंहयो, हे. अश्वे पुत्रागेऽपि च केशरी, त्रि.

कैतव—कैतवं तु च्छले द्यूते, मे., त्रि., वि. कैतवं द्यूतदम्भयो, हे.

कैरव—कैरवः कितवे रिपौ । नपुसकञ्च कुमुदे चन्द्रिकाया तु कैरवी, मे
कैरवः कितवे रिपौ । कैरवं कुमुदे चोक्त चन्द्रिकाया च कैरवी, वि. कैरव कितवे
शत्रौ कैरव सितपङ्कजे । कैरवी तु चन्द्रिकाया, हे.

कैवर्त—कैवर्तोऽपि च कैवर्तं कैवर्तं. सलिलेचर., अने.

कोक—कोकश्चक्रे वृके ज्येष्ठ्या खर्जूरीद्रुमदर्दुरे, मे. कोको वृके चन्वाके
खर्जूरीद्रुमभेकयो., हे. कोकश्चक्रे वृके ज्येष्ठ्या खर्जूरीद्रुमभेकयो, वि. कोकश्चक्रे
वृकेऽपि च, त्रि.

कोकनद—अथ कोकनद रक्तकुमुदे रक्तपङ्कजे, मे. भवेत् कोकनद रक्तकैरवे
रक्तपङ्कजे, वि. कोकनदन्तु रक्तयो । अम्भोजन्मकुमुदयोः, हे.

कोङ्कण—कोङ्कणः स्याज्जनपदे कोङ्कण त्वायुधान्तरे, हे. कोङ्कणो देशभेदे
स्याच्छस्त्रभेदे तु कोङ्कणम्, वि

कोटि—कोटिः स्त्री घनुपोऽप्येयौ संख्याभेदप्रकर्षयोः, मे. कोट्युत्तरपाटनी-
संख्याः, हे. स्यात् कोटिरस्त्री चापाग्रे संख्याभेदप्रकर्षयोः, वि. आत्युत्तरपाटन्याः
कोटयः, अ. कोटिः संख्यापि, त्रि. कोटिहृत्कर्षसंख्यायोः, ह.

कोटिर—कोटिरः पुसि नकुले शक्रगोपकशक्रयोः, मे. कोटिरः शक्रगोपे च
शक्रे च नकुलेऽपि च, वि. कोटिरः शक्रगोपे स्यात् नकुले पाकशासने, हे.

कोट्टार—कोट्टारो नागरे कूपे पुष्करिण्याश्च पाटके, मे, वि, हे, हा कोट्टारो कूपनागरो, नि

कोण—कोणो वाद्यप्रभेदे स्यात् वीणादीनाञ्च वादने । एकदेशे गृहादी नामश्री च लगुडेऽपि च, मे कोणो वाद्यप्रभेदे स्यात् कोणोऽश्रौ लगुडेऽर्कजे । वीणा-दिवादनोपायेऽप्येकदेशे गृहस्य च, वि कोणो वीणादिवादने । लगुडेऽश्रौ लोहिताङ्गे, हे कोणोऽश्रौ वाद्ये लगुडे, नि

कोथ—कोथो ना नेत्ररोगस्य भेदे च शटिते त्रिपु, मे कोथस्तु शटिते नेत्र रूग्भेदे मन्यनेऽपि च, वि कोथस्तु मथने नेत्ररूग्भेदे शटितेऽपि च, हे

कोदण्ड—अथ कोदण्ड चापे ना नीवृदन्तरे । भुवि, मे कोदण्डो भूलताया स्यात् देशभेदे च कार्मुके, वि कोदण्ड कार्मुके देशभेदभूलतयोरपि, हे

कोमल—कोमल मृदुले जले मे, वि कोमल मृदुले तोये, हे,

कोरक—कोरकोऽस्त्री कुड्मले स्यात् कक्कोलकमृणालयो, मे कोरक कुड्मले विद्यात् कक्कोलकमृणालयो, वि कोरकन्तु कुड्मले स्यात् कक्कोलकमृणालयो, हे

कोल—कोल कोलिफले क्लीव पिप्पलीचव्ययो स्त्रियाम् । नाऽङ्कपाली शनी चित्रे वराहोत्सङ्गभेलके, मे कोलोऽङ्कपालावुत्सङ्गे भेलके पोत्रिचित्रयो । कोली कणाया चव्ये च कोल तु वदरीफले, वि कोलो भेलक उत्सङ्गेऽङ्कपाल्या चित्रके किरी । कोलन्तु वदरे कोला पिप्पल्या चव्यभेपजे, हे कोलोऽङ्कपाला-वुत्सङ्गे वराहे भेलकेऽपि च । पिप्पल्यपि च कोला स्यात् कोलञ्च वदरीफले, नि वदरे शूकरे कोल, अने

कोश—कोशोऽस्त्री कुड्मले पात्रे दिव्ये खड्गपिधानके । जातिकोशेऽर्थ-सङ्घाते पेश्या शब्दादिसङ्ग्रहे, मे कोश कोप इवाण्डके । कुड्मले चपके दिव्येऽर्थ-चये योनिशिम्वयो । जातिकोशेऽसिपिधाने, हे कोशोऽस्त्री कुड्मले खड्गपिधानेऽथौ घदिव्ययो अ कोपस्तु कुड्मले पात्रे दिव्ये खड्गपिधानके । जातिकोशेऽर्थ-सङ्घाते पेश्या शब्दादिसङ्ग्रहे, वि द्रव्येऽपि परिवारेऽपि कृपणेऽपि च कोशवाक् अने

कोशातक—कोशातक कचे पुसि पटोल्या घोपके स्त्रियाम्, मे कोशातक कठे ज्योत्स्नीपटोलीघोपकेपु च । कोशातकी वाणिजके वाडवाम्नी वणिज्यपि, वि कोशातक कचे कोशातकी ज्योत्स्नापटोलिका । घोपके, हे ज्योत्स्निवाया च घोपे च कोशातकी, अ

कोप—कोपोऽस्त्री कुड्मले पात्रे दिव्ये खड्गपिधानके । जातिकोपेऽर्थ-सङ्घाते पेश्या शब्दादिसङ्ग्रहे, मे v कोश

कोपाङ्ग—इक्षौ करीरे कोपाङ्ग, हा

कोष्ठ—कोष्ठ कुसूले चात्मीये मध्ये कुक्षौ गृहस्य च, मे कोष्ठ कुसूले चात्मीये कुक्षावन्तर्गृहस्य च, वि कोष्ठो निजे कुसूले च कुक्षावन्तर्गृहस्य च, हे पुंसि कोष्ठोऽन्तर्जठर कुसूलोऽन्तर्गृह तथा, अ कोष्ठस्तु स्वकीयेऽपि, त्रि अन्तर्देहेऽपि कोष्ठ स्यात्, ह

कोहल—कोहलो मद्यभेदे स्यात् नाद्यशास्त्रप्रवक्तरि, मे कोहलो मद्यभेदे स्यात् कोहल स्यान्मुनावपि, वि कोहलो मुनिमद्ययो, हे

कौकृत्य—कौकृत्यमनुतापे स्याद् अयुक्तकरणेऽपि च, मे, वि, त्रि

कौक्कुटिक—अथ कौक्कुटिकोऽदूरप्रेक्षिताक्षे च दाम्भिके, मे कौक्कुटिको दाम्भिके स्याददूरप्रेरितेक्षणे, वि कौक्कुटिको दाम्भिके स्याददूरैरितलोचने हे स्यादाम्भिक कौक्कुटिको यद्वादूरैरितेक्षण, अ

कौतुक—कौतुक त्वभिलाषे स्यादुत्सवे नमंहासयो । तथा परम्परायात्-मङ्गले च कुतूहले । विवाहसूत्रगीतादिभोगयोरपि न द्वयो, मे कौतुक चाभिलाषे स्यादुत्सवे नमंहर्षयो । परम्परासमायात्तमङ्गले च कुतूहले । विवाहसूत्रगीतादि-भोगकालेषु च स्मृतम्, वि कौतुक नमंणीच्छायामुत्सवे कुतुके मुदि । पारम्पर्या-गतस्यात्ते मङ्गलोद्वाहमूत्रयो । गीतादौ भोगवाले च, हे कौतुक मङ्गलेच्छयो । भोग्येऽपि, त्रि

कौतूहल—कौतूहल प्रशस्तेऽपि, त्रि v कुतूहल

कौपीन—कौपीन स्यादकार्ये च गुह्यचीरप्रदेशयो, वि कौपीन गुह्यदेशे स्यादकार्ये चीरान्तरे, हे अकार्ये गुह्ये कौपीनम्, ह कौपीन स्यादकार्ये च चीर-गुह्यप्रदेशयो, मे अकार्ये गुह्ये कौपीनम्, अ चीरेऽपि कौपीनम्, त्रि गुह्येऽकार्ये च कौपीनम्, अने

कौमुद—कौमुद स्यात् वार्तिके चन्द्रिकाया च कौमुदी, मे, वि कौमुदस्तु वार्तिके कौमुदीन्दुभा, हे

कौलीन—कौलीन गुह्यजन्ययो । कुवर्मेणि कुलीनत्वे युद्धे पदवर्हिपक्षिणाम्, मे कौलीन स्यात् कुलीनत्वे गुह्ये जन्ये कुवर्मेणि । कौलेयके विहङ्गादिपशूना मङ्गरेऽपि च, वि कौलीन जनवादेऽहिपशुपक्षिणाम् युधि । अकार्यगुह्ये कौलीन्ये, हे स्यात् कौलीन लोचवादे युद्धे पदवर्हिपक्षिणाम्, अ कुलीनत्वे च गुह्ये च कौलीनम्, त्रि

कौलेयक—कौलेयक मारमेये कुलीने, मे कौलेयक कुलश्रेष्ठे म्यादिन्द्र-महामुके, वि अथ कौलेय मारमेयकुलीनयो, हे कौलेयक शुनि । कुलीने च, त्रि

कौशिक—कौशिको नकुले व्यालग्राहे गुग्गुलुशक्रयो । कोपज्ञोलूकयोश्च स्याद् विश्वामित्रमुनावपि । कौशिकी चण्डिकायाञ्च नदीभेदे च योषिति, मे कौशिको नकुले व्यालग्राहे गुग्गुलुशक्रयो । विश्वामित्रे च कोपज्ञोलूकयोश्च कौशिक । कौशिकी चण्डिकायाञ्च नदीभेदे च कौशिकी, वि कौशिकौ वासवोलूकौ, अने कौशिक शक्रधूकयो । कोशज्ञे गुग्गुलावाहितुण्डिके नकुले मुनौ । कौशिकी चण्डिकानद्यो, हे महेन्द्रगुग्गुलूलूकव्यालग्राहिपु कौशिक, अ कोशाङ्गे कौशिको विश्वामित्रे गौर्याञ्च कौशिकी, नि

क्रकच—क्रकच करपत्रेऽस्त्री ग्रन्थिलाख्यतरौ पुमान्, मे क्रकच करपत्रे स्याद् ग्रन्थिलारयद्रुमेऽपि च, वि क्रकच करपत्रे स्याद् ग्रन्थिलाख्यतरावपि, हे

क्रकर—क्रकर करीरवृक्षे दीने क्रकचे पक्षिभेदे च, मे, क्रकर क्रकचे दीने करीरे च खगान्तरे, वि क्रकर खगे । करीरे क्रकचे दीने, हे

ऋतु—ऋतुर्यज्ञे मुनौ पुंसि मे ऋतुर्यज्ञे मुनेर्भिदि, वि

ऋन्दन—ऋन्दन रोदनेऽपि स्यादाह्वानेऽपि मे ऋन्दन रोदने ह्वाने, वि, हे ऋन्दने रोदनाह्वाने, अ

ऋन्दित—अथ ऋन्दितमाह्वाने रुदितेऽपि नपुंसकम्, मे ऋन्दित रयातमाह्वाने ऋन्दित रुदितेऽपि च, वि ऋन्दित रुदिते हूतौ, हे

क्रम—क्रमश्चानुक्रमे शक्तौ कम्पे चाक्रमणेऽपि च, मे क्रम शक्तौ परी-पाट्या क्रमश्चलनकम्पयो, वि क्रम कल्पाङ्घ्रिशक्तिपु । परिपाट्याम्, हे

क्रमुक—क्रमुकस्तु पुमान् भद्रमुस्तके ब्रह्मदारुणि । फले कार्पासिकायाश्च पट्टिकालोध्रपूगयो, मे क्रमुको भद्रमुस्तके । गूवाके पट्टिकालोध्रे, हे क्रमुक पट्टिकारोध्रे भद्रमुस्तकपूगयो । फल कार्पासिकायाश्च क्रमुको ब्रह्मदारुणि, वि क्रमुको भद्रमुस्तेऽपि, नि

क्रव्याद्—क्रव्याद्रक्षसि पुंसि स्यान् भासाशिन्यन्यलिङ्गव, मे क्रव्यान्मासा शिरक्षसो, वि, हे

क्रिमि— v वृमि

क्रिया—क्रिया तूपायचेष्टयो । आरम्भे निष्कृती पूजासम्प्रधारणकर्मसु । शिक्षाचिकित्साकरणे, मे क्रिया कर्मणि चेष्टाया करणे सम्प्रधारणे । आरम्भोपाय-शिक्षार्थचिकित्सानिष्कृतिष्वपि, वि क्रिया कारणचेष्टयो । कर्मोपायचिकित्सामु निष्कृती सम्प्रधारणे । अर्चाप्रारम्भशिक्षामु, हे आरम्भो निष्कृति शिक्षा पूजन सम्प्रधारणम् । उपाय कर्म चेष्टा च चिकित्सा च नव क्रिया, अ

क्रीडा—क्रीडा केलिप्रकारे स्यात् खेलावज्ञानयोरपि, मे., वि. क्रीडा केल्या-
मनादरे, हे.

क्रुष्ट—क्रुष्ट रोदनरावयो, मे. क्रुष्टञ्च रोदने रावे, वि.

क्रूर—क्रूरस्तु कठिने घोरे नृशसेऽप्यभिधेयवत्, मे. क्रूरस्तु कठिने, घोरे
नृशसे त्वभिधेयवत्, वि. क्रूरा नृशसघोरोष्णकठिनाः, हे. क्रूरी कठिननिर्दयी, अ
क्रूरी कठिनभीषणौ. वि.

क्रूरदृक्—क्रूरदृक् पिशुने वाच्यलिङ्ग. पुसि शनैश्चरे, मे. क्रूरदृक् स्यात्
खले शनौ, वि.

क्रोड—क्रोड शनौ शूकरे ना न पुमान् अङ्कुरक्षसो, मे. क्रोड शूकर-
पातङ्गयो. क्रोड क्रोडा च वक्षसि, वि. क्रोडः कोले शनौ। क्रोडमङ्गे, हे. पशौ
क्रोडो न नोरसि, वि. उत्सङ्गशूकरौ क्रोडौ, अने

क्रोष्ट्री—क्रोष्ट्री शृगालिकाक्षीरविदारीलाङ्गलीपु च, मे, वि. क्रोष्ट्री क्षीर-
विदारिका। शृगालिका लाङ्गली च, हे.

क्रौञ्च—क्रौञ्चो द्वीपविशेषे स्यात् पक्षिपर्वतभेदयो., मे. क्रौञ्च खग-
नगद्वीपप्रभेदेषु प्रयुज्यते, वि. क्रौञ्चो द्वीपे खगे गिरौ, हे. क्रौञ्च पक्ष्यत्रिभेदयो.,
वि.

क्रौञ्चादन—क्रौञ्चादनं तु घेञ्चुल्या चिञ्चोटकमृणालयो, मे. क्रौञ्चा-
दनस्तु घेञ्चुल्या चिञ्चोटकमृणालयो., वि., हा

क्लीब—क्लीबं स्यात् पण्डके न स्त्री वाच्यलिङ्गस्त्वविक्रमे, मे

क्लीव—क्लीव पण्डेऽप्यपौरुषे, वि. क्लीवोऽपौरुषपण्डयो., हे. क्लीवो विक्रम-
हीनेऽपि, ह. क्लीव नपुसके पण्डेऽन्यवदविक्रमे, मे. क्लीव नपुसकं पण्डे वाच्य-
लिङ्गमविक्रमे, अ.

क्लेश—क्लेशो दु.खे विपाकेऽपि व्यवसायेऽपि दृश्यते, मे. क्लेशो दु.खेऽपि
रोगादौ व्यवसायेऽपि च क्वचित्, वि. क्लेशो रोगादौ दु.खे च, हे.

क्वाथ—क्वाथः स्यादतिदु.खेऽपि निष्पाकेऽपि द्रवस्य च, मे. क्वाथः स्याद्द्रव-
निष्पाके दु.खव्यसनयोरपि, वि. क्वाथो व्यसनदु.खयोः। द्रव्यनिष्पाके, हे.

क्ष—क्ष. संवर्ते राक्षसे च नरसिंहे च विद्युति। क्षेत्रे नाशे क्षेत्रपाले, मे.
संवर्तको नृसिंहश्च हृदयान्मुखसंस्थितः। अनन्तः परमात्मा च वज्रकायोऽन्तिमः
क्षकः, मा.

क्षण—क्षणः पर्वोत्सवव्यापारेषु मानेऽप्यनेहसः, मे. क्षणः कालविशेषे स्यात्
पर्वण्यवसरे महे। व्यापारविकलत्वे च परतन्त्रत्वमध्ययोः, हे. निर्व्यापारस्थितौ

कालविशेषोत्सवयो क्षण , अ. कालविशेषेऽवसरे व्यापारे पारतन्त्र्ये च । मध्ये तथोत्सवे च क्षणशब्द कथ्यते कृतिभिः , ह

क्षणद—क्षणदो गणके रात्री क्षणदा क्षणद जले, मे , वि क्षणद तोये क्षणदो गणके क्षणदा निशि, हे

क्षत्तृ—क्षत्ता शूद्राक्षत्रियजे प्रतीहारे च सारथी । भुजिप्यातनयर्जपि स्यान्नियुक्तवेधसो पुमान्, मे क्षत्ता शूद्रात् क्षत्रियाया जाते सारथिवेधसो । नियुक्ते दासजे द्वा स्थे, हे क्षत्ता शूद्रात् क्षत्रियजे प्रतीहारे च सारथी । भुजिप्यातनये क्षत्ता नियुक्ते च प्रजासृजि, वि क्षत्ता स्यात् सारथी द्वा स्थे क्षत्रियायाञ्च शूद्रजे, अ

क्षम—क्षमा भूमौ तितिक्षाया स्त्रिया युक्ते नपुंसकम् । वाच्यवच्छक्तहितयो , मे क्षम ख्यात क्षमान्विते । क्षितिक्षान्त्यो क्षमा ख्याता हिते शक्ते च वाच्यवत्, वि क्षम शक्ते हिते युक्ते क्षमावति । क्षमा क्षान्तौ क्षिती, हे क्षितिक्षान्त्यो क्षमा युक्ते क्षम शक्ते हिते त्रिपु अ

क्षय—क्षयो रोगान्तरे वेधमकल्पान्तापचयेषु च, मे , वि क्षयो गेहे कल्पान्तेऽपचये रुजि, हे निलयापचयौ क्षयौ, अ क्षय गेह क्षयो हास , अने

क्षर—क्षर नीरे क्षरोऽम्बुदे मे क्षर नीरे क्षरो मेघे, वि क्षरो मेघे क्षर जले, हे

क्षव—क्षव क्षुते राजिकायाम्, मे , वि , हे राजिकाया क्षुति क्षव , त्रि क्षवयु—क्षवयुर्ना क्षुते कासे, मे क्षवयु कथित कासे हिवकायामपि दृश्यते, वि क्षवयु कासे हिवकायाम्, हे कासे क्षुते च क्षवयु , त्रि

क्षार—क्षारो रसान्तरे धूर्ते लवणे वाचभस्मनो , मे , वि क्षार वाचे रसे गुडे । भस्मनि धूर्ते लवणे, हे भस्मकाचरसा क्षारा , त्रि

क्षारक—क्षारक पक्षिमत्स्यादिपिष्टके जालकेऽपि च, मे , वि क्षारको रसे । कोरके पक्ष्यादिपाशे, हे

क्षारित—क्षारित स्त्राविते क्षारैरभिशस्तेऽपि च त्रिपु, मे क्षारित स्त्राविते क्षारैरभिशस्ते च शसित , वि

क्षि—क्षि क्षेत्रे क्षत्रक्षे च नृसिंहे च प्रकीर्तित , ए क्षिनिवासे गती क्षये, मे

क्षिति—क्षितिर्निवासे मेदिन्या कालभेदे क्षये म्त्रियाम्, मे क्षितिर्निवासे मेदिन्या स्थानमात्रेऽपि च क्षिति , वि क्षितिर्गेहे भुवि क्षये, हे क्षयवामावपि क्षिती, अ क्षिति पृथ्वी क्षिति क्षय , अने

क्षिपण्यु—क्षिपण्युस्तु पुमान् देहे सुरभौ वाच्यलिङ्गक , मे क्षिपण्यु सुरभौ तनौ, वि

क्षीर—क्षीर दुग्धे जले, मे क्षीर नीरे च दुग्धे च, वि क्षीर पानीयदुग्धयो, हे क्षीरमप्सु च, अ

क्षीरदार—क्षीरदारो गुडक्षोदे गुडे मधुनि चेष्यते, हा

क्षीराब्धिज—क्षीराब्धिजन्तु सामुद्रलवणे मौक्तिकेऽपि च । पुमास्तुपारीकरणे कमलाया तु योपिति, मे क्षीराब्धिजन्तु सामुद्रलवणे मौक्तिके क्वचित् । क्षीराब्धिजा श्रिया प्रोक्ता चन्द्रे क्षीराब्धिजो भवेत्, वि क्षीराब्धिजन्तु मौक्तिके । वशिरे क्षीराब्धिजस्तु चन्द्रे क्षीराब्धिजा श्रियाम्, हे

क्षुद्र—क्षुद्र स्यादधमे क्रूरकृपणात्पेषु वाच्यवत् । क्षुद्रा व्यङ्गानटीकण्टकारिकासरघासु च । चाङ्गेरीवैश्ययोर्हिस्त्रामक्षिकामात्रकेषु च, मे क्षुद्र स्याद् अधमे क्रूरे कृपणेऽल्पे च वाच्यवत् । क्षुद्रा वेश्यानटीकण्टकारिकासरघासु च । चाङ्गेरीवृहतीहिस्त्रामक्षिकामात्रकेषु च, वि क्षुद्रो दरिद्रे कृपणे निकृष्टेऽल्पनृशसयो । क्षुद्रा व्याघ्रीनटीव्यङ्गावृहतीसरघासु च । चाङ्गेरिकाया हिस्त्राया मक्षिकामात्र-वैश्ययो, हे क्षुद्र क्रूरे, ह क्षुद्रा व्यङ्गा नटी वेश्या सरघा कण्टकारिका । त्रिषु क्रूरेऽधमेऽल्पेऽपि क्षुद्रम्, अ मक्षिकायामपि क्षुद्रा क्षुद्र स्यात् कृपणे त्रिषु, वि क्षुद्रा वेश्या नटी क्षुद्रा क्षुद्रा स्यान्मधुमक्षिका । अतहिण्णुनरं क्षुद्र क्षुद्रा स्यात् कण्टकारिका, अने

क्षुमा—क्षुमाज्जसीनीलिकयो, मे, वि क्षुमा स्यान्नीलिकाज्जसी, हे

क्षुर—क्षुर स्याच्छेदनद्रव्ये कोकिलाक्षे च गोक्षुरे, मे, वि नापितस्पोष-करणे कोकिलाक्षेऽपि च क्षुर, वि क्षुरो गोक्षुरके कोकिलाक्षे च्छेदनवस्तुनि, हे

क्षुरक—क्षुरक कोकिलाक्षे स्यात् गोक्षुरे तिलकद्रुमे, मे, वि

क्षुल्लक—क्षुल्लकस्त्रिषु नीचेऽल्पे, मे क्षुल्लक पामरे स्वल्पे वनिष्ठे दु खिते खले, हे क्षुल्लक स्वल्पनीचयो, वि स्वल्पेऽपि क्षुल्लकस्त्रिषु, अ क्षुल्लको नीचेऽपि, ह नीचेऽपि क्षुल्लक, वि

क्षेत्र—क्षेत्र शरीरे केदारं सिद्धस्थानकलत्रयो, मे, वि क्षेत्र भारतादौ भगाङ्गयो । केदारं सिद्धभूपत्न्यो, हे क्षेत्र पत्नीशरीरयो, अ सिद्धस्थानेऽपि च क्षेत्रम्, वि देहे दारेषु केदारं क्षेत्रं वृद्धौ च कीर्त्यते, अने क्षेत्रं गेहे पुरे देहे केदारं योनिभार्ययो, वै

क्षेत्रज्ञ—क्षेत्रज्ञ आत्मनि च्छेके, मे क्षेत्रज्ञश्चेक आत्मनि, वि क्षेत्रज्ञा-आत्मनिपुणो, हे पुस्पात्मनि प्रवीणे च क्षेत्रज्ञो वाच्यलिङ्गक, अ

क्षेत्रिय—क्षेत्रियं क्षेत्रजतृणे परदेहचिकित्सयोः। परदाररतासाध्यरोगयोः क्षेत्रियः पुमान्, मे. क्षेत्रियं क्षेत्रजतृणे परदाररतेऽपि च। अन्यदेहचिकित्सार्ह-
स्ताध्यरोगे च जानते, वि. क्षेत्रियास्त्रयः। अन्यदेहचिकित्सार्हसाध्यरूपार-
दारिकाः। क्षेत्रियं क्षेत्रजतृणे, हे.

क्षेप—क्षेपस्तु निन्दाविक्षेपलेपने। गर्वप्रेरणयोश्च, मे. क्षेपो विलम्बे निन्दायां
हेलाप्रेरणलङ्घने। गर्वेऽपि, वि. क्षेपो गर्वे लङ्घननिन्दयोः। विलम्बप्रेरणहेलासु, हे.

क्षेपण—क्षेपण प्रेरणे नौकादण्डजालभिदोः स्त्रियाम्, मे. क्षेपणी जालभेदे
स्यान्नौकादण्डे च कथ्यते, वि. क्षेपणी तु नौदण्डजालभेदयोः, हे.

क्षेम—क्षेमोऽस्त्री लब्धरक्षणे। चण्डाया ना शुभे न स्त्री कात्यायन्या तु
योपिति, मे. क्षेम स्यान्मङ्गले लब्धरक्षणे चौरकेऽपि च। क्षेमा धनहरीगौर्योः,
वि. क्षेमस्तु मङ्गले। लब्धसरक्षणे मोक्षे क्षेमोमा धनहर्यपि, हे. क्षेम कल्याण-
रक्षयोः। क्षेमा चण्डा, वि.

क्षोद—क्षोद. स्यात् पुंसि रजसि पेपणे च प्रकीर्तितः, मे. क्षोदो रजसि
पेपणे, वि. क्षोद. पेपणचूर्णयोः, वि; हे

क्षोद्र—क्षोद्र मधुनि पानीये, मे., वि क्षोद्र तु मधुनीरयोः, हे.

क्षौम—क्षौममट्टे दुकूलेऽस्त्री क्षौम बल्कलजाशुके। शणजेऽतसीजे मे. क्षौमं
स्यादतसीवस्त्रे दुकूलेऽट्टालकेऽपि च, हे. क्षौममट्टे दुकूले च, वि. क्षौममट्टे दुकूले
स्यादतसीवसनेऽपि च, वि.

क्ष्वेड—क्ष्वेडो ध्वनौ कर्णामये विपे। क्ष्वेडा वंशशलाकाया सिंहनादे च
योपिति। लोहितार्कपर्णफले घोषपुष्पे नपुसकम्। दुरासदे च कुटिले वाच्यलिङ्गः
प्रकीर्तितः, मे. क्ष्वेडः कर्णामये ध्वाने गरले कुटिलेऽपि च। लोहितार्कफले क्ष्वेड
घोषपुष्पे दुरासदे। योधाना सिंहनादे तु क्ष्वेडा स्याद्वशशल्यके, वि. क्ष्वेड कर्णामये
ध्वनौ। विपे वक्त्रे क्ष्वेडा सिंहनादवशशलाकयोः। क्ष्वेड लोहितार्कफले घोषपुष्पे
दुरासदे, हे. सिंहोक्तौ स्त्री विपे क्ष्वेडः, वि. क्ष्वेडा वशशलाकाऽपि, अ.

ख—खमिन्द्रिये पुरे क्षेत्रे शून्ये विन्दौ विहायसि। सवेदने देवलोके कर्मण्यपि
नपुसकम्, मे. ख स्वः सविदि व्योमनीन्द्रिये। शून्ये विन्दौ सुखे खस्तु सूर्ये, हे.
खमिन्द्रिये सुखे स्वर्गे शून्ये विन्दौ विहायसि। पुरे सवेदने क्षेत्रे कुलाहलफले क्वचित्,
वि. इन्द्रियेऽपि खम्, अ. ख स्वर्नभश्च खम्, वि. ऋद्धिर्गदी च चण्डीशः खेतो
दक्षिणकूर्परं। कंटभारिश्च भातङ्गः सहार. खार्णकः स्मृतः, मा.

खग—खगः सूर्ये ग्रहे देवे मार्गणे च विहङ्गमे, मे, वि. खगोऽङ्गग्रहपक्षिपु।
शरे देवेऽपि, हे. शरार्कविहगाः खगाः, अ.

खजा—खजा मन्ये प्रहस्ते, मे. खजा मन्यप्रहस्तयोः, वि. खजा दर्वीमयोः, हे.

खञ्ज—खञ्जा च्छन्द प्रभेदे स्त्री कुटिलाङ्घ्रौ तु वाच्यवत्, मे.

खञ्जन—खञ्जनं खञ्जरीटे स्त्री सर्पण्या खञ्जनं गतौ, मे.

खट—खटोऽन्धकूपकफयो. प्रहारान्तरटङ्कयोः मे., वि. खटस्तुणे कफे। टङ्के-
ऽन्धकूपे प्रहारे, हे. खट. इलेष्मण्यन्धकूपे प्रहारान्तरटङ्कयोः, हा.

खटिका—खटिका लेखनद्रव्ये कर्णरन्ध्रे च वीरणे, वि.

खट्वाल्ह—खट्वाल्हः श्रिते खट्वामविनीते च वाच्यवत्, मे.

खड—खडः पानान्तरे भेदे, मे. v पड.

खड्ग—खड्गो गण्डकशृङ्गासिबुद्धभेदेषु गण्डके, मे., वि. खड्गोऽसौ खड्गि-
शृङ्गे च गण्डके, हे. खड्गौ निस्त्रिगण्डकौ, त्रि.

खड्गधेनु—खड्गधेनु. स्त्रिया खड्गपुत्रिकागण्डकस्त्रियोः, मे. शस्त्र्यामपि
खड्गधेनुः, हा

खड्गरीट—खड्गरीटस्तु फलकेऽसिधाराव्रतचारिणि, हे. खड्गरीटस्तु
फलकासिधाराव्रतचारिणो, मे. स्यात् खड्गरीट फलकाऽसिधाराव्रतचारिणो, वि.

खड्गिक—खड्गिको महिषीक्षीरफेनशौनिकयोरपि, मे., वि.

खड्गिन्—खड्गी ना गण्डके मञ्जुघोषे खड्गधरे त्रिपु, मे. खड्गी खड्गायुधे
गण्डे, वि. खड्गी गण्डके खड्गधारिणि, हे.

खण्ड—खण्डोऽस्त्री शकले चेक्षुविकारमणिदोषयोः, त्रि., मे. स्यात् खण्डः
शकले चेक्षुविकारमणिदोषयोः, वि. खण्डोऽर्द्ध ऐक्षवे। मणिदोषे च, हे.

खण्डप(रशु)र्शु—खण्डपर्शुः पर्शुरामे शङ्करे चूर्णलेपिनि। खण्डामलक-
भैषज्ये सिंहिकातनयेऽपि ना, मे. खण्डपर्शुः पर्शुरामे शङ्करे चूर्णलेपिनि। खण्डा-
मलकभैषज्ये सिंहिकातनयेऽपि च, वि. खण्डपर्शुः शिवे राहौ भार्गवे चूर्णलेपिनि।
खण्डामलकभैषज्ये, हे. घूर्जटौ खण्डपरशु. जामदग्न्ये विघुत्तुदे। खण्डामलक-
भैषज्ये चण्डालेऽपि स्मृतौ बुधैः, वि. रुद्रेऽपि खण्डपरशुः, ह.

खण्डान्न—खण्डान्नमग्नलेसे स्यात् तथा दन्तक्षतान्तरे, मे. खण्डान्नमग्नलेसे
स्यात् स्त्रीणां दन्तक्षतान्तरे, वि. खण्डान्नमग्नवयवे स्त्रीणां दन्तक्षतान्तरे, हे.

खतमाल—खतमालस्तु पुलिङ्गो धूमेऽपि च बलाहके, मे. खतमालो बलाहके।
धूमेऽपि, वि. खतमालो बलाहके धूमे, हे.

खदिर—खदिरो शाकभेदे स्त्री ना चन्द्रे दन्तधावने, मे. खदिरो शाकभेदे
स्यात् खदिरो दन्तधावने, वि. खदिरो शाके खदिरो दन्तधावनचन्द्रयोः, हे.

खनक—खनको नोन्दुरी सन्धिचौरे त्रिष्वदारके, मे. खनकः सन्धितस्करे । मूपके भूमिवित्तज्ञे, हे. खनकः शतभ्रतत्त्वज्ञे सन्धिचौरे च मूपिके, वि. चौरान्दुरु च खनको, त्रि.

खपुर—खपुरः क्रमुके भद्रमुस्तकेऽलसकेऽपि च, मे., वि. खपुरो मुस्तके पूगेऽलसके खपुर घटे, हे. भद्रमुस्ते गुवाके च खपुर., त्रि.

खर—खरः स्यात् तीक्ष्णधर्मयोः गर्दभे स्त्री देवताडे, मे. खरः स्याद्गर्दभे देवताडे तीक्ष्णोऽग्रकेऽपि च, वि. खरो रक्षोऽन्तरे तीक्ष्णे वु स्पर्शे रासभेऽपि च, हे. देवताडे खरा स्त्री स्यात् खरो गर्दभतीक्ष्णयोः, त्रि. सत्यसन्धः खरो ज्ञेयः खरोऽपि पुरुषोत्तमः । खरो रासभ इत्युक्तो व्यवहारे खरः पटुः, अने.

खरालिक—अथ खरालिकः । ग्रामणीभण्डिनाराचेऽप्युपधाने च पुस्ययम्, मे. अथ खरालिकः । ग्रामणीभण्डिनाराचोपधानेपु प्रयुज्यते, वि.

खरु—खरुर्दपे हरे ह्ये । दन्ते पुसि त्रिपु श्वेते, मे. खरुर्दन्ते हरे दपे ह्ये श्वेते तु वाच्यवत्, वि. खरु स्यादश्वहरयोर्दपे दन्तसितेपु च, हे. खरुश्चे हरे दपे दन्ते श्वेते तु वाच्यवत्, त्रि.

खजू—अथ खजू. कीटान्तरे स्मृता । खजूरीपादपे कण्ड्वाम्, मे. खजू. कण्ड्वा च कीटे च खजूरीपादपेऽपि च, वि. खजू खजूरीकीटकण्डुपु, हे.

खजूर—खजूर रूप्यखलयोर्वृश्चिके ना द्रुमे द्वयोः, मे. खजूर रजते विद्याद् वृश्चिकद्रुमभेदयोः । खजूरश्च, वि. खजूर रूप्यफलयो खजूर कीटवृक्षयोः, हे. अथ द्रुमे पुमान् । रूप्ये खले च खजूर, त्रि. खजूरो वृक्षभेदः स्यात् खजूर रजत मतम् । खजूर. क्षुद्रजातिः स्यात् खजूरो ग्रहणाधिपः, अने

खर्पर—खर्परस्तस्करे धूर्ते भिक्षाभाण्डकपालयोः, मे. खर्परस्तस्करे धूर्ते भिक्षापात्रकपालयोः, वि. खर्परस्तस्करे भिक्षापात्रे धूर्तकपालयोः, हे. भिक्षापात्रे कपाले च खर्परस्तस्करेऽपि च, त्रि.

खर्म—खर्म पौरुषे कोपजाशुके, मे. खर्म क्षौमे च पौरुषे, वि. खर्म क्षौमे पौरुषे च, हे.

खवं(वं)—खवं सख्यान्तरे क्लीवं नीचे वामनके त्रिपु, मे. खवंस्तु ह्रस्वे संख्यान्तरेऽपि च, वि. खवंह्रस्वो न्यग्वामनो, हे.

खल—खल भूस्थानकल्केपु नीचक्रूराधमे त्रिपु, मे. खलं भूस्थानकल्केपु क्रूरे नीचेऽधमे खलः, वि. खलः कल्के भुवि स्थाने क्रूरे कर्णजपेऽधमे, हे. खल शस्यस्थाने शठे त्रिपु, त्रि. खलो नीच. खलो राशिः खलः पिण्याक एव च, अने खलो ह्रस्वः खल. क्रूरः, अ.

खलिनी—खलिनी खलवृन्दे स्यात् तालपण्यामपि स्त्रियाम्, मे

खलु—खलु स्याद्वाक्यभूपाया जिज्ञासायाञ्च सान्त्वने । वीप्सामाननिपेधेषु पूरणे पदवाक्ययो, मे खलु स्याद्वाक्यभूपाया जिज्ञासादौ च सान्त्वने । निपेधनेऽपि वीप्साया खलु मानेऽपि कीर्तितम्, वि खलु वीप्सानिपेधयो । जिज्ञासायामनुनये वाक्यालङ्कारणेऽपि च, हे निपेधवाक्यालङ्कारजिज्ञासानुनये खलु, अ

खल्ल—खल्लो वस्त्रप्रभेदे स्याद् गर्ते चर्मणि चातके । खल्ली तु हस्तपादावमर्दनाख्यरुजि स्त्रियाम्, मे खल्ली तु हस्तपादावमर्दनाख्यरुजि स्मृता । खल्लो वस्त्रप्रभेदे स्यान्निम्ने चर्मणि चातके, वि खल्लो निम्ने वस्त्रभेदे चर्मचातकपक्षिणो । खल्ली तु हस्तपादावमर्दनाह्वयरुज्यपि, ह खल्लश्चर्मणि चातके । वस्त्रे निम्ने च, नि

खप्प—खप्प क्रोधे बलात्कृतौ, मे,

खाटि—खाटिस्त्वसद्ग्रहेऽपि स्यात् किणे शवरथे स्त्रियाम्, मे खाटि शवरथे किणे । एकग्रहे, हे खाटि किणे शवरथे खाटिरेकग्रहे स्मृता वि

खिखिरा, खिह्विर—खिह्विरस्तु शिवाभेदे खट्वाङ्गे वारिवालके, मे खिह्विरस्तु शिवाभेदे खट्वाङ्गे वारिवालके । खिखिरावद् बहुत्वे च, वि, हे

खिल—खिलमप्रहते बलीव सारसक्षिप्तवेधसो, मे खिल भवेदप्रहते सारसक्षिप्तवेधसो, वि

खुर—खुर कोलदले शफे, मे, वि, त्रि खुर शफे कोलदले, हे

खेट—खेट कफे ग्रामभेदे चर्मण्यस्त्र्यर्वति त्रिषु, मे अथ खेट स्याद् ग्रामभेदे कफेऽधमे । स्फारे मृगव्ये, हे खेट कफे ग्रामभेदे निन्दिते वमुनन्दके, वि खेट सिद्धान्तके हीने, त्रि श्लेष्मण्यपि खेट स्यात्, ह

खोलक—स्यात् खोलकस्तु पाके शिरस्त्रवल्मीकपूगकोशेषु, मे खोलक पाववल्मीकपूगकोशशिरस्त्रके, वि खोलक पूगकोपे स्याच्छिरस्त्रे नाकुपाकयो, हे मूर्धनापे नाकौ च खोलक, त्रि -

ग—(गो गणेशे च नाके च वियत्यपि पुमानयम् । ग सुमेरो समाख्यात गायत्रीगीतयो पुमान् । गन्धर्वे चापि ग ख्यातो गायके चाभिधेयवत्, मे) स्मृति पञ्चान्तग शाङ्गी गणेशो मणिवन्धन । गोमुखो गजकुम्भश्च गवारसिंहसज्जक, मा

गज—गजो माने मतङ्गजे । वास्तुन स्थानभेदेऽपि, मे

गजाह्व—गजाह्वा करिपिप्पल्या गजाह्व हस्तिनापुरे, वि, मे

गञ्ज—गञ्जा खनी सुरागृहे । गञ्ज स्यात् पुंसि रोढायाः भाण्डागारे

तु न स्त्रियाम्, मे. गञ्जा खनौ सुरागेहे स्याद् भाण्डागाररीढयोः । गञ्ज, वि. गञ्जो भाण्डागारे रीढाखन्योर्गञ्जा सुरालये, हे. खनौ सुरागृहे गञ्जा, त्रि गञ्जो भाण्डारे, ह.

गड—गडो मीनान्तराययोः, मे., वि., हे.

गडु—गडः पृष्ठगुडे कुब्जे, मे., वि, हे.

गण—गणः प्रमथसङ्घचौघे चण्डासैन्यप्रभेदयोः, मे. गण. समूहे प्रमथे संख्या-सैन्यप्रभेदयोः, वि. गण प्रमथसङ्घचयो । समूहे सैन्यभेदे च, हे. सङ्घाते प्रमथे गण, अ.

गणाधिपति—स्याद्गणाधिपतिः पुंसि शङ्करेऽपि गजानने, मे. गणाधिपति-राख्यातः शङ्करेऽपि गजानने, वि स्याद्गणाधिपतिर्विघ्ननायके पार्वतीपतौ, हे.

गणक—गणिका यूथीवेश्येभीतर्कारीषु ना तु दैवज्ञे, मे., गणिका यूथिका-वेश्यातर्कारीकरिणीषु च । गणकोऽपि च दैवज्ञे, वि वेश्यायूथ्योश्च गणिका, त्रि गणको ग्रहवेदिनि । गणिकेभ्या यूथिकाया तर्कार्या पण्ययोपिति, हे. हस्तिन्या गणिका, ह.

गणेरु—गणेरु. कर्णिकारद्वौ करिणीवेश्ययो स्त्रियाम्, मे. v. कणेरु.

गण्ड—गण्ड. स्यात् पुंसि खड्गिनि । ग्रहयोगप्रभेदे च वीथ्यङ्गे पिटकेऽपि च । चिह्नवीरकपोलेषु ह्यभूषणबुद्बुदे, मे गण्ड कपोले पिटके योगभेदे च गण्डके । गण्ड प्रवीरे चिह्ने स्याद् अश्वभूषणबुद्बुदे, वि गण्डस्तु वीरे पिटक-चिह्नयोः । कपोले गण्डके योगे वाजिभूषणबुद्बुदे, हे गण्डः कपोले पिटके श्रेष्ठगण्डकयोः पुमान्, त्रि

गण्डक—गण्डक. पुंसि खड्गे स्यात् संख्याविद्याप्रभेदयोः । अवच्छेदेऽन्तराये च गण्डकी सरिदन्तरे, मे. गण्डकः खड्गिनि स्यात् संख्याविद्याप्रभेदयोः । अवच्छेदे-ऽन्तराये च गण्डकी सरिदन्तरे, वि गण्डको विघ्ने विद्याया संख्यावच्छेदखड्गिषु । गण्डकी तु सरिद्वेदे, हे, सङ्घायाभेदे च गण्डकः, त्रि.

गण्डशैल—गण्डशैलो ललाटे स्याच्च्युतस्यूलोपले गिरेः, मे., वि. गण्डशैलो-ऽद्रिच्युतस्यूलाश्मभालयोः, हे.

गण्डूप—गण्डूपो मुखपूर्तीभपुष्करप्रसृतोन्मिते, मे., गण्डूपो मुखपूर्ती स्यात् करिहस्ताङ्गलावपि । प्रसृतोन्मिते, वि. गण्डूपो मुखपूरणे । गजास्ये च कराङ्गल्या प्रसृत्या प्रमितेऽपि च, हे.

गत—गतं विज्ञानयातयोः, मे. गतन्तु याताधिगते, वि.

गति—गतिः स्त्री मार्गदशयोर्ज्ञाने यात्राम्युपाययोः । नाडीव्रणसरण्यां च,

मे. गतिर्वृहद्गणे ज्ञाते यात्रोपायदशाध्वसु, हे. गतिर्मर्गे दशायाञ्च ज्ञाने यात्राम्युपाययोः । नाडीव्रणसरण्याञ्च, वि. गतिर्यात्रादृशोपायाः, वि. ५ दशा.

गद—गदो भ्रातरि विष्णोः स्याद् आमये नाज्युधे गदा, मे. गदो भ्रातरि विष्णोः स्याद् आमयेऽप्यायुधे गदा, वि. गदः कृष्णानुजे रोगे गदा प्रहरणान्तरे, हे. अथामये गदः । विष्णोर्भ्रातरि चास्त्रे स्त्री, वि.

गदयित्नु—गदयित्नुः पुमान् कामे जल्पाके कामुकेऽपि च, मे गदयित्नुः स्मृतः कामे जल्पाके कामुकेऽपि च, वि. गदयित्नुः शरासने । जल्पाके पुष्पचापे च, हे.

गन्ध—गन्धः प्रतिवेद्यामोदलेशसम्बन्धगन्धकेषु, मे गन्धो गन्धक आमोदे लेशे सम्बन्धगर्वयोः, वि. गन्धः सम्बन्धलेशयोः । गन्धकामोदगर्वेषु, हे गन्धो गर्वे बलेऽपि च, वि. गन्धो लेगेऽपि, ह.

गन्धन—गन्धनमुत्साहे स्यात् प्रकाशने सूचनेऽपि हिंसायाम्, मे. गन्धनं सूचनोत्साहहिंसनेषु प्रकाशने, वि. गन्धनन्तु प्रकाशने । सूचनोत्साहहिंसासु, हे. उत्साहने च हिंसायां सूचने चापि गन्धनम्, अ. उत्साहनसूचनयोः प्रकाशने गन्धनं प्रोक्तम्, ह.

गन्धफली—गन्धफल्यपि गुन्दाया चम्पकस्य च कोरके, मे गन्धफली प्रियङ्गो स्यात् कोरके चम्पकस्य च, वि. गन्धफली तु प्रियङ्गो चम्पकस्य च कोरके, हे.

गन्धमादन—स्याद्गन्धमादनो भृङ्गे गन्धके वानरान्तरे । स्त्री मुराया नगे न स्त्री, मे. गन्धमादनमित्याहुर्गन्धके वानरान्तरे । अद्रिभेदे च भृङ्गे च मुरायां गन्धमादनी, वि. गन्धमादनः कप्यद्रिभिदोरली च गन्धके । गन्धमादनी मुरायाम्, हे.

गन्धर्व(र्वं)—गन्धर्वः पशुभेदे स्यात् पुस्कोकिलतुरङ्गयोः । अन्तराभवमत्त्वे च गायने र्वेचरेऽपि च, मे. गन्धर्वो मृगभेदे स्यात् पुस्कोकिलतुरङ्गयोः । अन्तराभवमत्त्वे च गायने र्वेचरेऽपि च, वि. गन्धर्वस्तु नभस्चरे । पुस्कोकिले गायने च मृगभेदे तुरङ्गमे । अन्तराभवदेहे च, हे. अन्तराभवमत्त्वेऽप्ये गन्धर्वो दिव्यगायने, अ. गन्धर्वो देवजातिः स्याद् गन्धर्वो हि तुरङ्गमः । गन्धर्वश्च स्मृतो गीतो गन्धर्वो मृगपुङ्गवः, अने.

गन्धवती—अथ गन्धवती पृथ्वीपुरीमिद्व्यागमातृपु । मुरायाञ्च, मे गन्धवती मुराभूम्योः पुरीयोजनगन्धयोः, वि. गन्धवती मुराभूम्योः पृथ्वीयोजनगन्धयोः, हे.

गन्धवह—स्याद्गन्धवहा नामायां पुलिङ्गो मातृगिरिनि, म. गन्धवहा तु नामाया वायो गन्धवहो मनः, वि. गन्धवहो मृगेऽनिने । गन्धवहा तु नामायाम्, हे.

गन्धार—गन्धारो रागसिन्दूरस्वरेषु नीवृदन्तरे, हे. v. गान्धार.

गन्धोली—गन्धोली भद्राशटचोश्च योपिति, मे. गन्धोली वरटाभद्राशटीषु कथिता बुधैः, वि. गन्धोली वरटाशटचोर्भद्रायाम्, हे.

गभस्ति—गभस्तिः किरणे सूर्ये स्वाहाया च विलोक्यते, वि. गभस्तिः स्याद्दिनकरे स्वाहाकिरणयोरपि, हे. गभस्तिः किरणे सूर्ये ना स्वाहायान्तु योपिति, मे.

गम—गमो नाऽक्षविवर्ते स्याद् अपर्यालोचितेऽध्वनि, मे. गमो द्यूतप्रभेदे स्याद् अपर्यालोचितेऽध्वनि, वि. गमोऽध्वच्चूतभेदयो । सदृक्पाठे, हे

गय—गयः स्यात् पशुराजर्ष्योर्भेदे तीर्थे पुनर्गया, मे

गर—गरी खराया करणे क्लीव नोपविषे विषे, मे गरो व्याधावुपविषे विषे च करणे गरम्, वि. गरस्तूपविषे विषे । रोगे गर स्यात् करणे, हे.

गरल—गरल तृणपूले च विषे माने नपुसकम्, मे. गरलन्तु विषे माने गरल तृणपूलके, वि. गरलं पन्नगविषे तृणपूलकमानयो, हे.

गरुत्मत्—गरुत्माश्च पक्षिमात्रे खगाधिपे, मे गरुत्मान् विहगे ताक्ष्ये, वि. गरुत्मास्तु विहगे पन्नगाक्षने, हे पक्षिताक्ष्यौ गरुत्मन्तौ, अ.

गर्ग—(गर्गो मुनिविशेषे स्याद् वृषे किञ्चुलुकेऽपि च, हे.)

गर्गर—गर्गरो मीनभेदे स्त्री मन्यन्याम्, मे. गर्गरो मीनभेदे स्यात् मन्यन्यामपि गर्गरी, वि. गर्गरो मीने स्याद्गर्गरी तु मन्यनी, हे

गर्जन—गर्जनं निनदे कोपे, मे गर्जनं स्तनिते क्रुधि, हे गर्जनं निस्वने कोपे, वि.

गर्जित—गर्जित वारिवाहादिध्वनौ ना मत्तकुञ्जरे, मे गर्जितो मत्तमातङ्गे गर्जित जलदध्वनौ, वि. गर्जितो मत्तकुञ्जरे । गर्जितं जलदध्वाने, हे गर्जितं स्तनिते नेभे, त्रि.

गतं—गतंस्त्रिगतंभेदे स्याद् अवटे च कुकुन्दरे, मे., वि. गतोंऽवटे कुकुन्दरे । त्रिगतांशे, हे.

गर्दभ—गर्दभं श्वेतकुमुदे गर्दभो गन्धभिद्यपि । रासभे गर्दभी क्षुद्रजन्तु-रोगविशेषयोः, मे. गर्दभो गन्धभेदे स्याद् गर्दभं कौरवे खरे । गर्दभो गर्दभी क्षुद्र-रोगजन्तुविशेषयोः, वि. गर्दभो रासभे गन्धे गर्दभी जन्तुहृग्भिदोः । गर्दभन्तु सितकुमुदे, हे. गर्दभ श्वेतकुमुदे खरे पुसि, त्रि.

गर्भ—गर्भो भ्रूणोऽर्भके कुक्षौ सन्धौ पनसकण्टके, मे., वि. गर्भः कुक्षौ शिशौ सन्धौ भ्रूणे पनसकण्टके । मध्यमे चापवरके, हे. कुक्षिभ्रूणाऽर्भवा गर्भाः, अ.

गर्भुत्—गर्भुत् स्त्री स्वर्णलतयो, मे गर्भुत् सुवर्णलतयो, वि शैले तृण-
विशेषेऽर्के त्रिषु गर्भुदिति ध्वनि, अने

गर्व—गर्वोऽभिमानेऽवलेपे, मे

गल—गल सर्जरसे कण्ठे, मे, वि गल कण्ठे सर्जरसे, हे

गवाक्ष—गवाक्षी शक्रदारुण्या गवाक्षी जालके कपौ, वि, मे गवाक्षी जालके
कपौ। गवाक्षी त्विन्द्रवारुण्याम्, हे

गवादनी—गवादनीन्द्रवारुण्या गवा घासादनाश्रये, मे, वि गवादनीन्द्र-
वारुणी। घासस्थान गवादीनाम्, हे

गव्य—गव्य नपुसके ज्याया रागद्रव्यज्यथ स्त्रियाम्। गोसमूहे त्रिलिङ्गन्तु
गोदुग्धादौ च गोहिते, मे गव्य च गोहिते तथा क्षीरादिके गवाम्। रागद्रव्ये च
गव्या तु गोकुले कथिता बुधै, वि गव्य क्षीरादिके ज्याया रागवस्तुनि गोहिते।
गव्या गोवृन्दगव्यत्यो, हे गव्य गोहितदुग्धादौ ज्याया गव्या तु गोकुले, त्रि

गहन—गहन कलिले त्रिषु। नपुसक गह्वरे स्याद् दुःखकाननयोरपि, मे
गहन गहने दुःखे विपिने कलिलेऽपि च, वि गहन वनदुःखयो। गह्वरे कलिले
चापि, हे गहन गह्वरे दुःखे वने, त्रि

गह्वर—अथ गह्वरम्। गुहागहनदम्भेषु निकुञ्जे तु पुमानयम्, मे गह्वरस्तु
गुहादम्भनिकुञ्जगहनेऽपि, वि गह्वरो विलदम्भयो। कुञ्जे, हे गुहादम्भो
गह्वरे, अ गह्वरे द्वे गुहाकुञ्जे, त्रि दम्भेऽपि गह्वरम्, ह

गाङ्ग—गाङ्गस्तु गङ्गासम्भूते त्रिषु भीष्मे गुहे पुमान्, मे गाङ्गस्तु गङ्गा-
सम्भूते भीष्मे शक्तिधरेऽपि च, वि v गाङ्गेय

गाङ्गेय—गाङ्गेय स्यात् पुमान् भीष्मे क्लीब स्वर्णकसेरुणो, मे गाङ्गेयो
जाह्नवीमुते। कसेरुस्वर्णमुस्तेषु गाङ्गयमिति कथ्यते, वि गाङ्गेय स्वर्णमुस्तयो।
कसेरुण्यथ गाङ्गेयो गाङ्गवत् स्कन्दभीष्मयो, हे कसेरुहेम्नोगाङ्गेयम्, अ भीष्मे
ना हेम्नि गाङ्गेयम्, त्रि

गाढमुष्टि—गाढमुष्टि कृपाणे ना कृपणे त्वभिधेयवत्, मे स्याद् गाढमुष्टि
कृपणे कृपाणादिषु चेप्यते, वि गाढमुष्टिस्तु कृपणे कृपाणप्रभृतावपि, हे

गाण्डी (ण्डि)व—गाण्डीवो गाण्डिवश्चास्यौ कार्मुकेऽर्जुनकार्मुके, मे गाण्डीव
गाण्डिव जिष्णो कोदण्डे कार्मुकेऽपि च, वि गाण्डीवगाण्डिवौ चापमाने पार्थ-
धनुष्यपि, हे

गातु—गातुर्ना कोकिले भृङ्गे गन्धर्वे त्रिषु रोषणे, मे गातु पुस्वोविले
भृङ्गे गन्धर्वे रोषणेऽपि च, वि, हे

गात्र—गात्रं गजाग्रजङ्घादौ क्लीवमङ्गे कलेवरे, मे. गात्रमङ्गे कलेवरे ।
स्तम्बेरमाग्रजङ्घाया विभागेऽपि समीरितम्, वि. गात्रमङ्गशरीरयोः । गजाग्रदेशे, हे

गाथा—गाथा श्लोके संस्कृतान्यभाषाया गेयवृत्तयोः, मे. गाथा वाग्भेद-
वृत्तयोः, वि., हे.

गाध—गाधः स्थाने च लिप्सायाम्, मे., वि. गाधः स्यात् स्थानलिप्सयोः, हे.

गान्धार—गान्धारः पुंसि सिन्दूरे रागदेशप्रभेदयोः, मे. गान्धारः सिन्दूरे
रागदेशयोः, वि. स्वरे रणे च गान्धारः, त्रि.

गान्धिक—गान्धिको लेखकेऽपि स्यात् सुगन्धिव्यवहारिणि, मे. गान्धिकं
लेखके प्राहुः सुगन्धिव्यवहारिणि, वि. गान्धिको लेखके गन्धवाणिजे, हे. गान्धिको
लेखकेऽपि स्यात्, त्रि

गायत्री—गायत्री त्रिपदादेवीच्छन्दोभिर्त्खदिरेषु च, मे. गायत्री कथिता
च्छन्द प्रभेदे खदिरेऽपि च, वि. गायत्री खदिरे छन्दोविशेषे, हे. गायत्री खदिरे स्त्री
स्यात् छन्दस्यपि षडक्षरे, त्रि.

गारुड—अथो गारुडं ध्वेडमन्त्रे भरकतेऽपि च, मे. गारुड स्यान्मरकते विप-
शस्त्रेऽपि गारुडम्, वि. गारुड तु मरकते विपशास्त्रे, हे.

गाल—गालः स्कन्धमहीरुहो, वि

गालव—गालवस्तु मुनौ लोध्रे, मे. गालवो मुनिलोध्रयोः, वि., हे., त्रि.

गिर्—गी स्त्री भाषासरस्वत्यो, मे. वचो वाक्यञ्च गीर्मता, अने. v. वाक्.

गिरि—गिरिर्ना नेत्ररुग्भिदि । अद्री गिरियके योपिद् गीर्णे पूज्ये पुनस्त्रिपु,
मे. गिरिर्गीर्णे गिरियके क्रीडाकन्दुकशैलयोः । नेत्रामयविशेषेऽपि पूज्ये तु गिरि-
रन्यवत्, वि. गिरि. पूज्येऽक्षिरुजि कन्दुके । शैले गिरियके गीर्णाविपि, हे.

गिरिज—गिरिजं त्वम्भकेऽपि स्यात् शिलाजतुनि शैलजे । लोहेऽपि गिरिजा
गौरीमातुलुङ्गयोश्च योपिति, मे. गिरिज चाम्भके स्यात् शिलाजतुमुगन्धयोः ।
लोहेऽपि गिरिजा गौरीमातुलिङ्गयोर्दोरिता, वि. गिरिजमम्भके । शिलाजतुनि
लोहे च गिरिजा मातुलुङ्ग्युमा, हे.

गिरिसार—गिरिसारः पुमान् लोहे वङ्गे मलयपर्वते, मे. गिरिसारो भवेत्लोहे
लिङ्गे मलयपर्वते, वि. गिरिसारः पुनर्लोहे लिङ्गे मलयपर्वते, हे.

गिरीश—गिरीशोऽद्रिपती वाचस्पतिशङ्करयोः पुमान्, मे. गिरीशो वाक्पती
रुदे गिरीशोऽद्रिपतावपि, वि. गिरीशो वाक्पती हरे । अद्रिराजे, हे

गीत—गीतं शब्दितगानयोः, मे., हे., त्रि. गीतन्तु शब्दिते गाने, वि.

गीति—गीतिश्छन्दसि गाने स्त्री, मे. गीतिश्छन्दसि गाने च, वि., हे.

गुच्छ (ञ्छ)—स्याद् गुच्छ स्तवके स्तम्बे हारभेदकलापयो मे, वि गुच्छो गुच्छो हारकलापयो, हे गुच्छ स्तवकहारयो, अ

गुञ्जा—गुञ्जा तु काकचिञ्चाया पटहे च कलध्वनौ, मे गुञ्जा तु कृष्णलाया स्यात् पटहे मधुरध्वनौ हे गुञ्जाऽपि पटहे प्रोक्ता काकचिञ्च्या कलध्वनौ, वि गुञ्जे पटहकृष्णले, त्रि

गुड—गुड स्याद् गोलके हस्तिसन्नाहेक्षुविकारयो । गुडा स्नुह्याञ्च कथिता गुडिकायाञ्च योषिति, मे गुड स्याद् गोलके हस्तिसन्नाहेक्षुविकारयो । गुडा स्नुहीगुडिकयो, वि गुड कुञ्जरसन्नाहे गोलकेक्षुविकारयो । गुडा तु गुडिका स्नुह्यो, हे गुडो गोलेक्षुपाकयो, अ

गुण—गुणो मौर्व्यामप्रधाने रूपादौ सूद इन्द्रिये । त्यागे शौर्यादिसत्त्वादिसन्ध्याद्यावृत्तिरज्जुपु । शुक्लादावपि वटप्राञ्च मे गुणो ज्यासूदतन्तुपु । रज्जौ सत्त्वादौ सन्ध्यादौ शौर्यादौ भीम इन्द्रिये । रूपादावप्रधाने च दोषान्वस्मिन् विशेषणे, हे मौर्व्या द्रव्यश्रिते सत्त्वशौर्यसन्ध्यादिके गुण, अ गुण स्याद्रज्जुसूदयो त्रि सत्त्वादौ रूपादौ सर्वादौ तन्तुपु प्रयोगज्ञा । गुणशब्द शिञ्जिन्या प्रयोजयन्त्यप्रधानेऽपि, ह गुणोऽप्रधाने रूपादौ मौर्व्या सूदे वृकोदरे । शुद्धे सत्त्वादिसन्ध्यादिविद्यादिहरितादिपु, वि

गुणनिका—भवेदगुणनिका नृत्ये शून्याङ्के पाठनिश्चितौ, मे वि गुणनिका तु शून्याङ्के नर्तने पाठनिश्चये हे शून्याङ्केऽपि गुणनिका, हा

गुण्डक—गुण्डको मलिने धूलौ कलोक्तिस्नेहपात्रयो मे वि गुण्डक पुन । कलोक्ती मलिने धूलौ स्नेहपात्रे, हे

गुत्स—गुत्स स्यात् स्तवके स्तम्बे हारभिद्ग्रन्थिपर्णयो, मे गुत्स स्तम्बे हारभेदे स्तवके ग्रन्थिपर्णके वि गुत्स स्तम्बगुलुञ्छयो । हारभेदे ग्रन्थिपर्णे, हे गुत्स स्तवकहारयो, त्रि

गुन्द्र—गुन्द्रस्तेजनके स्त्री तु प्रियङ्गौ भद्रमुस्तके, मे गुन्द्रस्तेजनके गुन्द्रा प्रियङ्गौ भद्रमुस्तके । कैवर्तीमुस्तके चापि, वि गुन्द्रस्तु तेजने । गुन्द्रा प्रियङ्गौ कैवर्तीमुस्तके भद्रमुस्तके, हे गुन्द्रस्तेजनके गुन्द्रा त्रिलिङ्ग्या भद्रमुस्तके, त्रि

गुप्त—गुप्त स्याद् रक्षिते गूढे, मे गुप्त गूढे त्राते, हे गुप्त रक्षितगूढयो, वि, त्रि

गुप्ति—गुप्ति स्व्यवकरस्थाने कारागारे च रक्षणे, मे गुप्ति वारागृहे प्रोक्ता भूगर्ते रक्षणे यमे, वि गुप्तिर्यमे भूगर्तरक्षयो । वारायाम्, हे गुप्ति क्षितिर्व्युदासेऽपि, अ

गुम्फ—गुम्फ स्याद् गुम्फने बाहोरलङ्कारे च कीर्त्यते, वि गुम्फो दोर्भपणे दृढ्यौ, हे गुम्फस्तु गुम्फने बाहोरलङ्कारे च कीर्त्यते, मे

गुरु—गुरुस्त्रिलिङ्ग्या महति दुर्जरालघुनोरपि । पुमान् निपेकादिकारे पित्रादौ सुरमन्त्रिणि, मे गुरुनिपेकादिकारे पित्रादौ सुरमन्त्रिणि । दुर्जरालघुनो प्रोक्तो गुरुर्महति वाच्यवत्, वि गुरुर्महत्याङ्गिरसे पित्रादौ धर्मदेशके । अलघौ दुर्जरे चापि, हे गुरु गीष्पतिपित्रादौ, अ गुरुस्त्रिलिङ्ग्या महति दुर्जरालघुनोरपि, त्रि गुरु पिता गुरुर्जोष्ठो गुरु सुरपुरोहित । दुर्भरोऽपि गुरु प्रोक्तो गुरु शिष्याभिपे-
चक, अने

गुल—गुल स्यादैक्षवे पुमान् । गुली तु गुटिकारोगभिदो स्नुह्या गुला स्मृता, मे

गुल्म—गुल्म सेनाघट्टभिदो सैन्यरक्षणरुग्भिदो । स्तम्बे स्त्रियामामलक्ये-
लावनीवस्त्रवेश्मसु, मे गुल्म स्तम्बे प्लीह्नि घट्टसैन्ययो सैन्यरक्षणे । गुल्मी स्यादामलक्येलावनिकावस्त्रवेश्मसु, वि गुल्म सैन्योपरक्षणे । रुक्सैन्यघट्टभेदेषु स्तम्बे गुल्मी पटीकसि । आमलक्येलयोर्वन्याम्, हे गुल्मा रुक्स्तम्बसेनाश्च, अ गुल्म स्तम्बे घट्टभेदे, त्रि

गुह—गुह पाण्मातुरे गुहा । सिंहपुच्छघाञ्च गते च पर्वतादेश्च गह्वरे, मे गुह स्कन्दे गुहा पुन । गह्वरे सिंहपुच्छघा च, हे गुहा तु गह्वरे सिंहपुच्छघा स्कन्दे गुहो मत, वि

गुह्य—गुह्य रहस्युपस्थे च गुह्य कमठदम्भयो, मे, वि गुह्य कमठदम्भयो । गुह्यमुपस्थे रहस्ये, हे रहस्योपस्थयोर्गुह्यम्, अ

गूढ—गूढ रहसि गुह्ये च न द्वयो सवृते त्रिषु, मे गूढ रह सवृतयो, हे गूढ रहसि गुह्ये च सवृते पुनरन्यवत्, वि

गृञ्जन—गृञ्जनम् । विपदिग्धपशोर्मासे क्लीब पुनि रसोनके, मे गृञ्जनस्तु रसोनके । विपदिग्धपशोर्मासे गृञ्जन च प्रकीर्तितम्, वि गृञ्जन विपदिग्धस्य पशोर्मासे रसोनके, हे विपदिग्धपशोर्मासे गृञ्जन ना रसोनके, त्रि

गृध्र—गृध्र खगान्तरे पुंसि वाच्यलिङ्गैर्ज्यलुब्धके, मे गृध्र खगान्तरे प्रोक्त वाच्यवच्चायलुब्धके, वि गृध्रो गृध्नौ खगान्तरे, हे गृध्र स्यात्लोभिपक्षिणो, त्रि

गृष्टि—अथ गृष्टि सवृत्सूतगवीवदरयो स्त्रियाम्, मे गृष्टिस्तु सवृत्-
सूतगवी भवेत् । वराहकान्ता च, हे गृष्टि घेन्वोपघीभिदो, त्रि

गृह—गृह गृहाश्च पुभूमि क्लत्रेऽपि च सद्यनि, मे गृहा पत्न्या गृहे स्मृता, वि गृहा दारेषु सद्यनि, हे दारेषु च गृहा, अ

गृहपति—भवेद् गृहपति पुंसि गृहस्थेऽपि च मन्त्रिणि, मे गृहपतिर्गृहस्थे स्याद् अत्याधाने च मन्त्रिणि, वि गृहपतिर्गृही मन्त्री, हे गृही मन्त्री गृहपति, त्रि

गृह्य—गृह्य गुदे ग्रन्थभेदे क्लीबे शाखापुरे स्त्रियाम् । गृहासक्तमृगादौ ना त्रिषु चास्वैरिपक्षयो, मे गृह्य पुरीषमार्गेऽपि भवेदस्वैरिपक्षयो । गृह्या च शाखानगरे गृह्यश्छेकेऽप्युदीरित, वि गृह्यान्तु मलवर्त्मनि । गृह्योऽस्वैरिणि पक्षे च गृहासक्तमृगाण्डजे । गृह्या तु शाखानगरे हे गृह्यमस्वैरिपक्षयो, त्रि

गृह्यक—गृह्यको निघ्नके च्छेके, मे गृह्यकश्छेकनिघ्नयो वि, त्रि

गेय—गेय स्याद् गातव्ये गायने त्रिषु, मे गेयो गातव्ये गायनेऽपि च, वि गेयो गातव्यगायनौ, हे गातव्यगायनौ गेयो, त्रि

गेष्णु—गेष्णुर्ना गायने नटे, मे गेष्णुर्नटे गायके च, हे गेष्णुर्नटे गायने च, वि

गैरिक—गैरिक धातुरुक्मयो, मे गैरिक कनके धातौ, वि अथ गैरिकम् । स्वर्णे धातौ, हे स्वर्णेऽपि गैरिकम्, अ

गौ—गौ स्वर्गे च वलीवर्दे रश्मौ च कुलिशे पुमान् । स्त्री सौरभेयीदृग्वाणदिग्वाग्भूष्वप्सु भूमि च, मे गौ स्वर्गे वृषभे रश्मौ वज्रे चन्द्रमसि स्मृत । अर्जुनोनेत्रदिग्वाणभूवाग्वारिषु गोमंता, वि गौरुदके दृशि । स्वर्गे दिशि पशौ रश्मौ वज्रे भूमाविषौ गिरि, हे स्वर्गेपुपशुवाग्ध्वज्जदिङ्नेत्रघृणिभूजले । लक्ष्यदृष्ट्या स्त्रिया पुंसि गौ, अ स्वर्गे वज्रे च रश्मौ च वलीवर्दे च गौ पुमान् । स्त्री वाणरोहिणीदृग्दिग्वाग्भूष्वप्सु भूमि च, त्रि दिग्दृष्टिदीधितिस्वर्गवज्जवाग्वाणवारिषु । भूमौ पशौ च गोशब्दो विद्वद्भिर्दशसु स्मृत, ह वाणे वाचि पशौ भूमौ दिशि रश्मौ जलेऽक्षिणि । स्वर्गे मातरि वज्रेऽग्नौ सुखे सत्ये च गोध्वनि, अने

गोकष्टक—गोकष्टको गोक्षुरके स्थपुटे च गवा खुरे, मे, वि गोकष्टको, गोक्षुरके गोखुरे स्थपुटीकृते, हे

गोकर्ण—गोकर्णोऽश्वतरे सर्पे सारङ्गे च गणान्तरे । अर्गुष्ठानामिकोन्माने गोकर्णी मूर्विकौपधौ, मे गोकर्णोऽश्वतरे सर्पे सारङ्गे प्रमयान्तरे । अर्गुष्ठानामिकोन्माने गोकर्णी मूर्विकौपधौ, वि गोकर्णं प्रमयान्तरे । अर्गुष्ठानामिकोन्माने मृगेऽश्वतरसर्पयो । गोकर्णी तु मूर्विकायाम्, हे अर्गुष्ठानामिकोन्माने गोमर्णोऽहौ मृगेऽपि च, त्रि

गोकिल—गोकिलो मुपले हले, हा गोविल । मुपले लाङ्गले चापि, हे गोविलो मुसले हले, वि, मे

गोकुलिक—स्याद् गोकुलिको वलितरे पङ्क्त्यगव्युपेक्षके, मे. गोकुलिकः कंकरे स्यात् पङ्क्त्यगव्युपेक्षके, वि., हे.

गोग्रन्थि—गोग्रन्थिर्ना करीपे स्याद्गोष्ठे गोजिह्विकौपधौ, मे., वि.

गोजागरि—गोजागरिकमित्याहुर्मङ्गले कण्टकारके, वि. गोजागरिक मङ्गले पुंसि स्यात् कण्टकारके, मे. स्याद् गोजागरिक भक्ष्यकारके मङ्गलेऽपि च, हे.

गोडुम्ब—गोडुम्बः शीर्णवृन्ते च गवादन्यान्तु योपिति, मे. गोडुम्बः शीर्णवृन्ते स्याद् गवादन्या फलेऽपि च, वि.

गोण्ड—गोण्ड. पामरजातौ च वृद्धनाभौ च तद्वति, मे. गोण्डः पामरजातौ च वृद्धनाभौ च वाच्यवत्, वि. गोण्ड स्याद् वृद्धनाभिके। पामरजातौ च, हे.

गोत्र—गोत्रा भूगव्ययोगोत्र शैले गोत्र कुलाख्ययो। सम्भावनीयबोधे च काननक्षेत्रवर्त्मसु, मे. गोत्र नाम्नि कुले क्षेत्रे कानने चित्तवर्त्मनो। सम्भावनीयबोधेऽपि गोत्र क्षौणीधरे मत। गोसमूहभुवोगोत्रा, वि. गोत्र नाम्नि कुले पुंसि शैले भूगव्ययो स्त्रियाम्, त्रि. गोत्रं नामान्वयो गोत्रो गोत्रश्च धरणीधर। गोत्रा वसुध्वरा ज्ञेया गोत्रञ्च प्रवर स्मृतम्, अने गोत्र क्षेत्रेऽन्वये च्छेत्रे सम्भाव्यबोधवर्त्मनो। वने नाम्नि च गोत्रोऽद्वौ गोत्रा भुवि गवाङ्गणे, हे. गोत्रन्तु नाम्नि च, अ. गोत्र नाम्नि तथान्वये, ह.

गोदन्त—गोदन्तो हरिताले स्याद् दशिते हरितेऽपि च, वि. गोदन्तो हरिताले स्यात् सप्तद्वे दशितेऽपि च, हे. गोदन्तो हरितालेऽपि, ह.

गोधा—गोधा तलनिहाक्यो, मे. गोधा तले निहाकायाम्, वि. गोधा प्राणिविशेषे स्यात् ज्याघातस्य च वारणे, हे. गोधा तले निहाकायाम्, त्रि.

गोधूम—गोधूमो नागरङ्गे स्यादोषधिव्रीहिभेदयो, मे. गोधूमो नागरङ्गे स्याद् भेषजव्रीहिभेदयो, वि. गोधूमो भेषजे नागरङ्गव्रीहिप्रभेदयो, हे.

गोनर्द—गोनर्दमपि कंबर्तीमुस्तके पुंसि सारसे, मे.

गोप—गोपो गोपालके गोष्ठाध्यक्षे पृथ्वीपतावपि। ग्रामस्याधिकृते पुंसि शारिवाख्यौपधौ स्त्रियाम्, मे. गोपो ग्रामौघगोष्ठाधिकृतयोर्वल्लवे नृपे। गोपी गोपालमहिलाशारिवारक्तिकासु च, वि. गोपो भूपालवल्लवी। ग्रामौघगोष्ठाधिकृतौ गोपी गोपालसुन्दरी। शारिवा रक्तिका, हे. गोधुगोष्ठपती गोपी, अ.

गोपति—गोपतिः शिवपण्डयोः। नृपभास्कृतयोः पुंसि, मे. गोपतिः शङ्करे पण्डे पार्थिवेऽपि विकर्तने, वि. गोपतिः शङ्करे पण्डे नृपती त्रिदशाधिपे। सहस्रकिरणे चापि, हे. पण्डः सूर्यश्च गोपतिः, त्रि.

गोपाल—गोपालो नृपगोपेशे, मे. गोपालो गोपभूपयोः, वि., हे. गोपो भूपश्च गोपालो, त्रि.

गोपुर—गोपुरं द्वारि पृथ्वारि कैवर्तीमुस्तकेऽपि च, मे. गोपुरन्तु पुरद्वारि द्वारमात्रे च मुस्तके, वि. गोपुरं पुनः। मुस्तके द्वारि पृथ्वारि, हे. द्वारमात्रेऽपि गोपुरम्, अ. पृथ्वारि द्वारि गोपुरम्, त्रि.

गोप्य—गोप्यो दासीमुते पुसि रक्षणीयेऽभिधेयवत्, मे. गोप्यो दासीमुते गोप्यो रक्षणीयेऽभिधेयवत्, वि. गोप्यौ दासेरगोप्तव्यौ, हे. गोप्यौ गोप्तव्य-चेटकौ, त्रि.

गोमिन्—गोमी शृगाले पुसि स्यात् त्रिषु गोमत्युपासके, मे गोमी तूपासके फेरी, वि. गोमी फेरी गोमत्युपासके, हे.

गोमुख—गोमुख कुटिलागारे वाद्यभाण्डे च लेपने। पुसि मातलिपुत्रे च महादेवगणान्तरे, मे. गोमुख वाद्यभेदे स्यात्लेपने कुटिलौकसि, हे. गोमुखं कुटिला-गारे वाद्यभाण्डे च लेपने, वि. गोमुख लेपने वाद्यभाण्डे, त्रि गोमुखमुपलेपने, ह.

गोमेदक—गोमेदक पीतमणौ काकोले पत्रकेऽपि च, मे., वि. गोमेदक-पीतरत्ने काकोले पत्रकेऽपि च, हे. गोमेदकञ्च काकोले, हा.

गोरक्ष—गोरक्षो नागरङ्गे स्याद् गवां च परिरक्षके, वि., मे. गोरक्षो गोप-नारङ्गो, हे.

गोरक्षजम्बू—गोरक्षजम्बूगोधूमे तथा गोरक्षतण्डुले, वि. गोरक्षजम्बूगोधूमे धान्ये गोरक्षतण्डुले, हे.

गोरङ्गु—गोरङ्गुर्नगवन्दितोः। एगे च, हे. गोरङ्गुः पक्षिजातो च भव-ध्रग्नकवन्दितोः, वि. एगे नग्ने च गोरङ्गुः, त्रि. गोरङ्गुः स्यात् पुमान् पक्षिभेदे नग्नकवन्दितोः, मे.

गोलक—गोलको विघवापुत्रे जारात् स्यान्मणिके गुडे, मे. गोलको विघवा-पुत्रे जाराच्च मणिके गुडे, वि. गोलकस्तु जारतो विघवामुते। अलिञ्जरे गुडे पिण्डे, हे. गोलको मणिजार्जो, त्रि.

गोल—गोला गोदावरीगम्योः कुनटीदुर्गयोः स्त्रियाम्। पत्राञ्जने मण्डने चालिञ्जरे बालवेलने, मे. गोला मयीवर्तुलयोगोर्न सद्यः। पत्राञ्जने पुनटपा च गोदावयां च मण्डने, वि. गोलः स्यात् मयिवर्तुने। गोला पत्राञ्जने गोदावयां गम्यामनिञ्जरे। मण्डने च पुनटपां च बालश्रीटनवाष्टके, हे. मण्डने मणिके गोल गोला गोदावरी सगी, त्रि.

गोकुलिक—स्याद् गोकुलिको वलिरं पङ्क्त्यगव्युपेक्षके, मे. गोकुलिकः केकरे स्यात् पङ्क्त्यगव्युपेक्षके, वि., हे.

गोग्रन्थि—गोग्रन्थिर्ना करोपे स्याद्गोष्ठे गोजिह्विकौपधौ, मे., वि.

गोजागरि—गोजागरिकमित्याहुर्मङ्गले कण्टकारके, वि. गोजागरिकं मङ्गले पुंसि स्यात् कण्टकारके, मे. स्याद् गोजागरिकं भक्ष्यकारके मङ्गलेऽपि च, हे.

गोडुम्ब—गोडुम्बः शीर्णवृन्ते च गवादन्यान्तु योपिति, मे. गोडुम्बः शीर्णवृन्ते स्याद् गवादन्या फलेऽपि च, वि.

गोण्ड—गोण्ड पामरजातौ च वृद्धनाभौ च तद्वति, मे. गोण्डः पामरजातौ च वृद्धनाभौ च वाच्यवत्, वि. गोण्ड स्याद् वृद्धनाभिके। पामरजातौ च, हे.

गोत्र—गोत्रा भूगव्ययोगोत्रं शैले गोत्रं कुलाख्ययोः। सम्भावनीयबोधे च काननक्षेत्रवर्त्मसु, मे. गोत्रं नाम्नि कुले क्षेत्रे कानने चित्तवर्त्मनो। सम्भावनीयबोधेऽपि गोत्रं क्षौणीधरे मत। गोसमूहभुवोगोत्रा, वि. गोत्रं नाम्नि कुले पुंसि शैले भूगव्ययो स्त्रियाम्, त्रि. गोत्रं नामान्वयो गोत्रो गोत्रश्च धरणीधरः। गोत्रा वसुधरा ज्ञेया गोत्रञ्च प्रवर स्मृतम्, अने. गोत्रं क्षेत्रेऽन्वये च्छेत्रे सम्भाव्यबोधवर्त्मनो। वने नाम्नि च गोत्रोऽद्वौ गोत्रा भुवि गवाङ्गणे, हे. गोत्रन्तु नाम्नि च, अ. गोत्रं नाम्नि तथान्वये, ह.

गोदन्त—गोदन्तो हरिताले स्याद् दशिते हरितेऽपि च, वि. गोदन्तो हरिताले स्यात् सन्नद्धे दशितेऽपि च, हे. गोदन्तो हरितालेऽपि, ह.

गोधा—गोधा तलनिहाक्यो, मे. गोधा तले निहाकायाम्, वि. गोधा प्राणिविशेषे स्यात् ज्याघातस्य च वारणे, हे. गोधा तले निहाकायाम्, त्रि.

गोधूम—गोधूमो नागरङ्गे स्यादोपधिब्रीहिभेदयो, मे. गोधूमो नागरङ्गे स्याद् भेषजब्रीहिभेदयो, वि. गोधूमो भेषजे नागरङ्गब्रीहिप्रभेदयो, हे.

गोनर्द—गोनर्दमपि कैवर्तीमुस्तके पुंसि सारसे, मे.

गोप—गोपो गोपालके गोष्ठाध्यक्षे पृथ्वीपतावपि। ग्रामस्याधिकृते पुंसि शारिवाख्यौपधौ स्त्रियाम्, मे. गोपो ग्रामीषगोष्ठाधिकृतयोर्वल्लवे नृपे। गोपी गोपालमहिलाशारिवारक्तिकामु च, वि. गोपो भूपालवल्लवो। ग्रामीषगोष्ठाधिकृतो गोपी गोपालमुन्दरी। शारिवा रक्तिका, हे. गोधुग्गोष्ठपती गोपी, अ.

गोपति—गोपतिः शिवपण्डयोः। नृपभास्करयोः पुंसि, मे. गोपतिः शङ्करे पण्डे पार्थिवेऽपि विकर्तने, वि. गोपतिः शङ्करे पण्डे नृपतौ त्रिदशाधिपे। सहस्रकिरणे चापि, हे. पण्डः सूर्यश्च गोपतिः, त्रि.

गोपाल—गोपालो नृपगोपेशे, मे. गोपालो गोपभूपयोः, वि., हे. गोपो भूपश्च गोपाली, त्रि.

गोपुर—गोपुरं द्वारि पूर्वार्दि कवर्तीमुस्तकेऽपि च, मे. गोपुरन्तु पुरद्वारि द्वारमात्रे च मुस्तके, वि. गोपुर पुनः। मुस्तके द्वारि पूर्वार्दि, हे. द्वारमात्रेऽपि गोपुरम्, अ. पूर्वार्दि द्वारि गोपुरम्, त्रि.

गोप्य—गोप्यो दासीसुते पुसि रक्षणीयेऽभिधेयवत्, मे. गोप्यो दासीसुते गोप्यो रक्षणीयेऽभिधेयवत्, वि. गोप्यो दासेरगोप्तव्यो, हे. गोप्यो गोप्तव्य-चेटको, त्रि.

गोमिन्—गोमी शृगाले पुसि स्यात् त्रिषु गोमत्युपासके, मे. गोमी तूपासके फेरी, वि. गोमी फेरी गोमत्युपासके, हे.

गोमुख—गोमुख कुटिलागारे वाद्यभाण्डे च लेपने। पुसि मातलिपुत्रे च महादेवगणान्तरे, मे. गोमुखं वाद्यभेदे स्याल्लेपने कुटिलीकसि, हे. गोमुखं कुटिलागारे वाद्यभाण्डे च लेपने, वि. गोमुख लेपने वाद्यभाण्डे, त्रि. गोमुखमुपलेपने, ह.

गोमेदक—गोमेदक पीतमणौ काकोले पत्रकेऽपि च, मे., वि. गोमेदक पीतरत्ने काकोले पत्रकेऽपि च, हे. गोमेदकञ्च काकोले, हा.

गोरक्ष—गोरक्षो नागरङ्गे स्याद् गवा च परिरक्षके, वि., मे. गोरक्षो गोप-नारङ्गो, हे.

गोरक्षजम्बू—गोरक्षजम्बूगोधूमे तथा गोरक्षतण्डुले, वि. गोरक्षजम्बूगोधूमे धान्ये गोरक्षतण्डुले, हे.

गोरङ्ग—गोरङ्गुर्नग्नवन्दिनोः। खगे च, हे. गोरङ्गुः पक्षिजातो च भवे-धग्नकवन्दिनोः, वि. खगे नग्ने च गोरङ्गुः, त्रि. गोरङ्गुः स्यात् पुमान् पक्षिभेदे नग्नकवन्दिनोः, मे.

गोलक—गोलको विघवापुत्रे जारात् स्यान्मणिके गुडे, मे. गोलको विघवा-पुत्रे जाराच्च मणिके गुडे, वि. गोलकस्तु जारतो विघवामुते। अलिञ्जरे गुडे पिण्डे, हे. गोलको मणिजारजौ, त्रि.

गोला—गोला गोदावरीमस्योः कुनटीदुर्गयोः स्थियाम्। पश्चाञ्जने मण्डले चालिञ्जरे दालखेलने, मे. गोला मग्नीवर्तुलयोगेन सद्यमानुमारतः। पश्चाञ्जने कुनट्या च गोदावर्यां च मण्डले, वि. गोलाः स्यात् सर्ववर्तुने। गोला पश्चाञ्जने गोदावर्यां सन्ध्यामलिञ्जरे। मण्डले च कुनट्यां च दालक्रीडनवाप्यके, हे. मण्डले मणिके गोले गोला गोदावरी सगी, त्रि.

गोलोमी—गोलोमी श्वेतदूर्वाया स्याद् वचाभूतकेशयो, मे गोलोमी श्वेत-
दूर्वाया पङ्ग्रन्थावारयोपितो, वि गोलोमी वारयोपाया पङ्ग्रन्थासितदूर्वयो,
हे

गोविन्द—गोविन्दो वासुदेवे स्याद् गवाध्यक्षे बृहस्पतौ, मे, वि गोविन्दस्तु
गवाध्यक्षे वासुदेवे बृहस्पतौ, हे, गोष्ठाध्यक्षेऽपि गोविन्द, अ गोविन्दौ हरि-
गोसङ्ख्यौ, अने

गोष्ठ—गोष्ठ गोस्थानके गोष्ठी सभासलापयो स्त्रियाम् मे गोष्ठ गोस्थान
केऽपि च। गोष्ठी सभाया सलापे, वि गोष्ठ गोस्थानके गोष्ठी सलापे परिपद्यपि,
हे

गोष्पद—गोष्पद गोपदश्वभ्रे गवाञ्च गतिगोचरे मे गोष्पद गोखुरश्वभ्रे
गवा च गतिगोचरे, हे गोष्पद सेविते माने, अ

गोस—गोसो गन्धरसोपसो, वि गोसो वोलोपसो, मे गोसो वोल-
विभातयो, हे

गोस्तन—गोस्तनो हारभेदे ना द्राक्षाया गोस्तनी स्त्रियाम्, मे गोस्तनो
हारभेदे स्यात् द्राक्षाया गोस्तनीति च, वि गोस्तनो हारभेदे स्याद् गोस्तनी
हारहारिका हे

गौतम—गौतमो ना मुनौ बुद्धे रोचनीदुर्गयो स्त्रियाम्, मे गौतम शाक्य
सिंहे च मुनिभेदेऽय गौतमी। रोचन्यामम्बिकाया च, वि गौतमो गणभृद्धेदे
शाक्यसिंहर्षिभेदयो। गौतम्युमाया रोचन्याम्, हे

गौर—गौर पीतेऽरुणे श्वेते विशुद्धे चाभिधेयवत्। ना श्वेतसर्पे चन्द्रे न
द्वयो पद्मकेसरे। गौरी त्वसज्जातरज कन्याशङ्करभार्ययो। रोचनीरजनी-
पिङ्गाप्रियगुवसुधासु च। आपगाया विशेषेऽपि यादसापतियोपिति, मे गौर
श्वेतेऽरुणे पीते विशुद्धे चन्द्रमस्यपि। विशदे गौरन्तु श्वेतसर्पे पद्मकेसरे। गौर्यु-
मानग्निकोर्वोपु प्रियङ्गौ वरुणस्त्रियाम्। रजन्या रोचनीनद्यो, हे गौरोऽरुणे
सिते पीते, अ नग्नकन्योमयोगौरी गौर स्यादुज्ज्वलेऽपि च, वि गौर पीतेऽरुणे
श्वेते विशुद्धे चाभिधेयवत्। गौरी तु विशदे पद्मकेसरे सितसर्पे। गौर दक्षिणि
गौरी तु नग्नकन्योमयो स्मृता। रोचनीरजनीपिङ्गाप्रियगुवसुधासु च। नदी-
भेदेऽपि गौरी स्यात् वरुणस्य च योपिति, वि गौरी निवप्रिया प्रोक्ता गौरी
गौरोचना मता। गौरी स्यादप्रमृता स्त्री गौरी शुद्धोभयान्वया, अने

गौरिल—गौरिलस्तु पुमान् लोहचूर्णे स्याद् गौरसर्पे, मे गौरिलो लोह-
चूर्णे स्याद् गौरिलो गौरसर्पे, वि स्याद् गौरिलस्तु सिद्धार्थे लोहचूर्णे, हे

ग्रथित—ग्रथितो हतदृढयो । आक्रान्ते च, हे ग्रथित गुम्फितान्त्र-
हिसितेषु समीरितम्, वि ग्रथित गुम्फिते क्रान्ते हिसिते च त्रिलिङ्गकम्, मे

ग्रन्थ—ग्रन्थो ग्रन्थनाधनयो स्याच्छास्त्राक्षरसख्ययो, मे ग्रन्थो धने स्यात्
सन्दर्भे द्वात्रिंशद्वर्णनिमित्तौ, वि ग्रन्थो गुम्फे धने शास्त्रे द्वात्रिंशद्वर्णनिमित्तौ, हे
शास्त्रद्विगुणयोर्ग्रन्थ, अ ग्रन्थो द्वात्रिंशदक्षरी । धनञ्च ग्रन्थना चापि, त्रि
लिपिसख्याया शास्त्रे द्रव्ये च ग्रन्थशब्दमिच्छन्ति, ह

ग्रन्थि—ग्रन्थिस्तु ग्रन्थिपर्णे ना वन्धे हम्भेदपर्वणो, मे ग्रन्थि पर्वणि कौटिल्ये
ग्रन्थिपर्णे गदान्तरे, वि ग्रन्थिस्तु ग्रन्थिपर्णे स्याद् गाथाहम्भेदयोरपि, हे

ग्रन्थिक—ग्रन्थिक पिप्पलीमूले गुग्गुलुग्रन्थिपर्णयो । करीरे पुसि दैवज्ञे सह-
देवाख्यपाण्डवे, मे ग्रन्थिक पिप्पलीमूले ग्रन्थिको गुग्गुलुद्रुमे । माद्रेये च करीरे
च दैवज्ञे च प्रकीर्तितम्, वि ग्रन्थिक पिप्पलीमूले ग्रन्थिपर्णकभेजे । ग्रन्थिको
गुग्गुलो दैवज्ञे, माद्रेयकरीरयो, हे ग्रन्थिकौ पार्थद्वैजौ ग्रन्थिपर्णे च न द्वयो, त्रि

ग्रन्थिल—ग्रन्थिलस्तु करीरद्वौ विकङ्कततरी पुमान् । सग्रन्थौ त्रिषु, मे
ग्रन्थिलो ग्रन्थिसहिते करीरद्वौ विकङ्कते, वि ग्रन्थिलो ग्रन्थिसहिते विकङ्कत-
करीरयो, हे

ग्रस्त—ग्रस्त जग्धे लुप्तपदोदिते, हे ग्रस्त ग्रासीकृतेऽपि स्यात् लुप्तवर्ण-
पदोदिते, वि, मे ग्रस्त वाग्भेदभुक्तयो, त्रि

ग्रह—ग्रहोऽनुग्रहनिर्वन्धग्रहणेपु रणोद्यमे । सूर्यादौ पूतनादौ च संहिकेयो-
परागयो, मे, वि ग्रहो ग्रहणनिर्वन्धानुग्रहेपु रणोद्यमे । उपरागे पूतनादौ आदि-
त्यादौ विधुनुदे, हे निर्वन्धोपरागाकादयो ग्रहा, अ ग्रहशब्द सूर्यादिषु भूतादि-
ष्वभिनिवेशे च, ह

ग्रहण—ग्रहण स्वीकारादरकरोपरागोपलब्धिवन्दिषु मे ग्रहण तूपलब्धौ
स्यादादरे ग्रहण करे । ग्रहोपरागस्वीकारवन्दिषु ग्रहण मतम्, वि ग्रहण स्वीकृते
वन्धा धोगुणे हस्त आदरे । ग्रहोपरागे प्रत्याये, हे ग्रहण स्वीकृतौ हस्ते, त्रि

ग्रहराज—ग्रहराजो रवौ चन्द्रे, मे ग्रहराजो रवौ चन्द्रेऽपि, वि ग्रहराज
शशिन्यर्क, हे

ग्राम—ग्राम स्वरे सवसथे, मे ग्राम स्वरे सवसथे वृन्दे शब्दादिपूर्वक,
वि ग्रामो वृन्दे शब्दादिपूर्वक । पडजादौ सवसथे च, हे शब्दादिपूर्वो वृन्देऽपि
ग्राम, अ ग्राम सवसथे स्वरे, नि सङ्घातेऽपि ग्रामो भूतेन्द्रियशब्दवरणानाम्, ह

ग्रामणी—स्याद् ग्रामणी प्रधानेऽधिपतौ त्रिषु नापिते पुसि, मे ग्रामणी-
भोगिके पत्यौ प्रधाने नापितेऽपि च । ग्रामणी-नीलिवायाञ्च ग्रामेयोपपन्नयोपितो,

वि ग्रामणी क्षुरमदिनि । प्रधाने भोगिके पत्यौ ग्रामणी पण्ययोपिति । ग्रामेय्या नीलिकायाञ्च, हे ग्रामणीर्नापिते पुसि श्रेष्ठे ग्रामाधिपे त्रिपु, अ

ग्राममद्गुरिका—ग्राममद्गुरिका ग्रामयुद्धे शृङ्गीक्षपे स्त्रियाम्, मे ग्राम-
मद्गुरिका शृङ्गचा ग्रामयुद्धे च कीर्त्यते, वि ग्राममद्गुरिका युद्धशृङ्गचो, हे
शृङ्गचा च ग्रामयुद्धे च ग्राममद्गुरिका स्त्रियाम्, त्रि

ग्रामीण—ग्रामीणा नीलिकाया स्त्री ग्रामोद्भूतेऽभिधेयवत्, मे

ग्रामीन—ग्रामीन शुनि काके पुसि त्रिपु सम्भूते ग्रामे, मे ग्रामीनो ग्राम-
सम्भूते ग्रामीन शुनि वायसे, वि

ग्राम्य—ग्राम्य स्त्रीकरणे क्लीवेऽश्लीलप्राकृतयोस्त्रिपु, मे ग्राम्यो जने
ज्यवद् ग्राम्यमश्लीलरतबन्धयो, वि ग्राम्यो ग्रामभवे जने । ग्राम्य रतबन्धे-
ऽश्लीले, हे

ग्रावन्—ग्रावा तु प्रस्तरे पृथ्वीधरे पुसि, मे ग्रावा प्रस्तरे जलदे गिरौ,
वि ग्रावाऽश्मनि गिरौ, हे ग्रावाणौ शैलपापाणौ, अ ग्रावा शैले, ह

ग्राह—ग्राहो ग्रहेऽवहारे च, मे, वि ग्राहो ग्रहे जलचरे, हे

ग्राहक—ग्राहको घातिविहगे व्याधानाञ्च ग्रहीतरि, वि, मे ग्राहको ग्रहीतरि
स्याद् व्याधाना घातिपक्षिणि, हे

ग्रीवा—स्यात् तु ग्रीवा कन्धराया तच्छिरायाञ्च योपिति, मे ग्रीवाऽपि
कन्धराया स्यात् तच्छिरायामपीप्यते, वि ग्रीवे शिरोधितच्छिरे, हे

ग्रीष्म—ग्रीष्म उष्मर्तुभेदयो, मे

ग्लो—ग्लौर्धरण्या निशापती, मे

घ—घो घण्टाया घर्धरे ना स्त्रियान्तु काञ्चिघातयो, मे खड्गी शिवोत्तमो
मेघा दक्षिणाङ्गलिमूलग । घनो घनस्वरश्चैव घकारो डादिम स्मृत, मा

घट—घटं समाधिभेदेभशिर कूटकुटेपु च । घटा घटनगोष्ठीभघटनासु च
योपिति, मे घटा घटने गजसहृत् । गोष्ठ्या घटस्त्वभशिर कूटे समाधि-
कुम्भयो, हे घट समाधिभेदेभशिर कूटकुटेपु च । घटा घटनगोष्ठीभघटनासु च
दृश्यते, वि घटा गोष्ठ्याम्, ह

घट्ट(ट)ना—घट्टना चलनावृत्यो, हे घटना चलनावृत्यो, मे

घन—घन स्यात् कास्यतालादिवाद्यमध्यमनृत्ययो । ना मुस्ताद्गोपदाढधेपु
विस्तारे लोहमुद्गरे । त्रिपु सान्द्रे दृढे च, मे घन स्यात् कास्यतालादिवाद्य-
मध्यमनृत्ययो । घन सान्द्रे दृढे दाढर्धे विस्तारे लोहमुद्गरे । मेघमुस्तकयोश्चापि,
वि घन सान्द्रे दृढे दाढर्धे विस्तारे मुद्गरेऽम्बुदे । सङ्घे मुस्ते घन मध्यनृत्यवाद्य-

प्रकारयो हे धनो मेधे मूर्तिगुणे त्रिषु मर्ते निरन्तरे, अ अथाम्बुदमुस्तयो ।
धन पुंसि धन वाद्यम्, त्रि धनो मेधो धन सान्द्र कास्यतालादिक धनम् । धन
सङ्घो धन नित्य धन स्याल्लोहमुदगर, अने

धनरस—भवेद्धनरस सान्द्रे निर्यासे मोरटेऽम्बुनि । कर्पूर पीलुपर्ण्याञ्च
सम्यक् सिद्धरसेऽपि च, मे भवेद्धनरस सान्द्रे निर्यासे मोरटेऽम्बु च । कर्पूरे
पीलुपर्ण्या च सम्यक्सिद्धरसेऽपि च, वि धनरसोऽम्बु कर्पूरे सान्द्रे सिद्धरसे द्रवे ।
मोरटे पीलुपर्ण्या च, हे

धनसार—धनसारस्तु कर्पूरे दक्षिणावर्तपारदे, मे, वि, हे

धनाधन—धनाधनो वर्षुकाब्दे मत्तघातुककुञ्जरे । शक्ते च, मे धनाधनो
घातुकमत्तदन्तिनो निरन्तरे वासववर्षुकाब्दयो, वि धनाधनो निरन्तरे । वासवे
घातुके मत्तगजे वर्षुकावारिदे, हे धनाधन शक्रवर्षुकाम्बुदयो, ह शक्रो घातुक-
मत्तेभो वर्षुकाब्दो धनाधन, अ शक्रोऽपि वर्षुके मेधे मत्तनागे धनाधन, अने

धर्धर—धर्धरो ना चलद्वारिध्वानोलूकनदान्तरे । स्त्री क्षुद्रघण्ट्या वीणाया
भेदे स्वरान्तरेऽपि च, मे धर्धरस्तु चलद्वारिध्वाने धूके नदान्तरे, वि धर्धरस्तु
नदान्तरे । चलद्वारिध्वनौ धूके, हे

धर्धरिका—अथ धर्धरिका क्षुद्रघण्टावादित्रदण्डयो मे स्मृता धर्धरिका
क्षुद्रघण्टिकाभृष्टधान्ययो । वाद्यप्रभेदादित्रदण्डयोरापगान्तरे, वि धर्धरिका
भृष्टधान्यकिङ्किण्या सरिदन्तरे । वादित्रस्य च दण्डेऽपि हे

धर्म—धर्म स्यादातपे ग्रीष्मे उष्णस्वेदाम्भसोरपि, वि अथ धर्मो निदाघवत् ।
स्वेदाम्भस्यातपे ग्रीष्मोष्मणो, हे उष्णेऽपि धर्म, अ धर्म स्वेदातपोष्मसु, त्रि
धर्म स्यादातपे ग्रीष्मेऽप्युष्णस्वेदाम्बुनोरपि, मे

धस्त—धस्तस्तु दिवसे हिंसे, मे धस्तो दिवसहिंस्रयो, वि धस्तो वासर-
हिंस्रयो, हे

घात—घात काण्डप्रहारयो, मे, वि

घृणा—घृणा जुगुप्साकृपयो, मे, वि घृणा तु स्याज्जुगुप्साया करुणायाम्,
हे जुगुप्साकरणे घृणे अ दौर्मनस्य घृणा प्रोक्ता घृणा च करुणा मता, अने
घृणा जुगुप्सामामपि, ह

घृणि—घृणि पुन । अशुज्वालातरङ्गेषु, हे

घृत—घृतमाज्ये जले क्लोष प्रदीप्ते त्वभिधेयवत्, मे घृतमाज्याम्बुदीप्तेषु,
हे अम्बु च घृतामृते, अ घृतमाज्ये प्रदीप्ते च सलिले च घृत मतम्, वि

घृष्टि—घृष्टि स्त्री घर्षणस्पर्द्धाविष्णुग्रान्तासु ना किरो, मे घृष्टि स्पर्द्धा-

घर्पणयोर्विष्णुक्रान्तावराहयो , हे घृष्टि स्याद् घर्पणे विष्णुक्रान्तास्पर्द्धाकिरि-
ष्वपि, वि शकरे पुसि घृष्टि स्यात् स्पर्धाघर्पणयो स्त्रियाम्, त्रि

घोर—घोर स्यादभिसारक , अने घोर भीमे हरे घोर , वि घोरो भीमे
हरेऽपि च, मे घोरो हरे दारुणे च, हे

घोष्ठा—घोष्ठा तु वदरीपूगवृक्षयोरपि योपिति, मे घोष्ठा पूगवदरयो ,
हे घोष्ठा तु वदरे पूगे, वि , त्रि

घोष—घोष आभीरपल्ल्या स्याद्गोपालाध्वनि घोषके । कास्ये चाम्बुद
नादे ना घोषा मधुरिकौषधी, मे घोषस्तु घोषके ध्वाने गोपालाभीरपल्लिपु ।
घोषा तु शतपुष्पाया घोष कास्येऽम्बुदध्वनौ, वि घोष कास्ये स्वने गोपघोषका-
भीरपल्लिपु । घोषा तु शतपुष्पायाम्, हे घोष शब्दाभीरनिवासयो , त्रि

घोषयित्नु—घोषयित्नुस्तु विप्रकोकिलयो पुमान्, मे घोषयित्नुद्विजे पिके,
वि घोषयित्नु पिके विप्रे, हे

घ्राण—घ्राण क्लीव नासिकाया घ्राते स्याद् वाच्यलिङ्गकम्, मे घ्राण
घ्राते च नासायाम्, वि घ्राणन्तु घ्रातघोणयो , हे नासिकाघ्रातयोर्घ्राणम्, त्रि

ङ—ङ पुमान् विषये ख्यात स्पृहाया विषयस्य च, मे सज्ञा को रुद्रकान्तिश्च
दक्षाङ्गुल्यग्रसंस्थित । क्लीववक्तृश्च भद्रेशो ङकारश्चानुनासिक , मा

च—चान्वाचयसमाहारेतेरतरसमुच्चये, अ चान्वाचये समाहारेऽप्यन्योन्यार्थे
समुच्चये । पक्षान्तरे तथा पादपूरणेऽप्यवधारणे, मे , वि चान्योन्यार्थसमाहारा
न्वाचयेषु समुच्चये, हे च पादपूरणे पक्षान्तरे हेती विनिश्चये, त्रि चश्चण्डेशे
पुमानुक्त कच्छपे चन्द्रचौरयो , मे हली कूर्मेश्वरो लक्ष्मीवर्मवाह्यादिगस्तथा ।
चित्रधारा चञ्चलश्च चकार सस्मृतो दुर्ध , मा

चक्र—चक्र कोके पुमान् क्लीव व्रजे सैन्यरथाङ्गयो । राष्ट्रे दम्भान्तरे
कुम्भकरोपकरणास्त्रयो । जलावर्तेऽपि, मे चक्रो गणे चक्रवाके चक्र सैन्य-
रथाङ्गयो । ग्रामजाले कुलालस्य भाण्डे राष्ट्रास्त्रयोरपि । अम्भसामपि चावर्ते,
वि चक्र प्रहरणे गणे । कुलालाद्युपकरणे राष्ट्रे सैन्यरथाङ्गयो । जलावर्ते दम्भ
चक्र कोके, हे चक्र राष्ट्रेऽपि, अ चक्र कोके व्रजे पुसि क्लीव सैन्यरथाङ्गयो ।
ग्रामजाले कुम्भकारभाण्डे राष्ट्रे च दृश्यते, त्रि चक्र पक्षिविशेषश्च रथाङ्ग चक्र-
मायुधम् । चक्र राज्यञ्च सङ्घश्च चक्र व्यावर्तन मतम्, अने

चक्रधर—अथ चक्रधरोऽज्जेऽहो ना त्रिपु ग्रामजालिनि, मे चक्रधरो हरो
सर्पे वाच्यवद्ग्रामजालिनि, वि चक्रधरो विष्णुसर्पचक्रियु ग्रामजालिनि, हे
सर्पे विष्णो चक्रधर , त्रि

चक्रवाट—चक्रवाटः क्रियारोहे पर्यन्ते च शिखातरो, मे., वि. चक्रवाटस्तु पर्यन्ते क्रियारोहे शिखातरो, हे.

चक्रवाड—चक्रवाडोऽद्रिभेदे स्यात् चक्रवाडन्तु मण्डले, वि., मे चक्रवाडं गणे चक्रवाडोऽद्री चक्रवालवत्, हे.

चक्रवाल—चक्रवालोऽद्रिभेदे स्यात् चक्रवालन्तु मण्डले, वि., मे. v. चक्रवाड.

चक्राङ्ग—चक्राङ्गी कटुरोहिण्यां चक्राङ्गो मानसकौसि, मे., वि. चक्राङ्ग श्वेतगरुति चक्राङ्गी कटुरोहिणी, हे.

चक्राट—चक्राटो विपवैद्येऽपि धूर्तदीनारयोरपि, मे., वि. चक्राटो धूर्त-दीनारविपवैद्ये, हे.

चक्रिन्—चक्री जालिकभित्कोककुलालाजाहिसूचके, मे. चक्री कुलालवै-कुण्ठकोकाहिग्रामजालिपु, वि. चक्री कोके कुलालेऽहौ वैकुण्ठे चक्रवर्तिनि, हे. चक्रिणो विष्णुभुजगकुलालग्रामयाजिनः, त्रि.

चक्षुष्य—चक्षुष्यः केतके पुण्डरीकसंज्ञकपादपे । कुलत्थिकामुभगयो. स्त्रिया-मक्षिहितेऽन्यवत्, मे. चक्षुष्य केतके पुण्डरीकवृक्षे रसाञ्जने । कुलत्थिकामुभ-गयोश्चक्षुष्याऽक्षिहितेऽन्यवत्, वि. चक्षुष्यः मुभगे पुण्डरीकवृक्षे रसाञ्जने । वनकेऽक्षिहिते चापि चक्षुष्या तु कुलत्थिका, हे चक्षुष्यं मुभगे चक्षुहिते स्त्री केतकेऽपि च, त्रि.

चङ्कुर—चङ्कुरः स्पन्दने वृक्षे, मे., हे चङ्कुरो रयवृक्षयोः, वि

चङ्ग—चङ्गस्तु शोभने दक्षे, मे. चङ्गः शोभनदक्षयोः, वि.

चञ्चल—चञ्चलोऽनिलकामिनोः । चञ्चला तु तडिल्लक्ष्म्यो, हे. चञ्चला तु तडिल्लक्ष्म्योश्चञ्चलः कामुकेऽनिले, वि., मे.

चञ्चा—चञ्चा तु नलनिर्माणे तृणनिर्मितपूरुषे, मे. चञ्चो नलादिनिर्माणे चञ्चा तु तृणपूरुषे, वि.

चञ्चु—चञ्चुस्तोऽष्टां स्त्रियां पुंसि गोनाडीके व्यङ्म्यके, मे. चञ्चुः पञ्चाङ्गुले श्रोतृणां गोनाडीकेऽपि पठपते, वि. चञ्चुः पञ्चाङ्गुले श्रोतृणाम्, हे.

चटक—चटकः कतविद्धे स्याच्चटका तन्स्त्र्यपत्ययोः, वि.

चटु—चटुश्चाटो पिचण्डे च प्रतिनामामने पुमान्, मे. चटु चाटुपिचण्डयोः । प्रत्यासने, हे. देहांते वर्णने चटुः, त्रि. चटुश्चाटो पिचण्डे च प्रतिनामासनान्तरे, वि.

चण्ड—चण्डो ना तित्तिटोवृक्षे यमविद्धुरदैत्ययोः । चण्डो वात्पायनीदेव्यां हिंसापोषणयोपितोः । चण्डा घनहरीगद्गपुष्प्योन्मिष्यनिकोपने, मे. चण्डो दैत्यान्तरे

तीव्रे चण्डो दासे यमस्य च । चण्डा धनहरीशङ्खपुष्प्योश्चण्डोऽतिकोपने । चण्डी कात्यायनीर्हिंसाकोपनस्त्रीषु सम्मता, वि. चण्डस्तु यमदासेऽतिकोपने । तीव्रे दैत्य-विशेषे च चण्डी तु शिवयोपिति । चण्डा धनहरीशङ्खपुष्प्योः, हे. चण्डौपधिः खरश्चण्डः, त्रि.

चण्डालिका—चण्डालिका किन्नरायामुमायामौपधीभिदि, मे., वि. चण्डालिकौपधीभिदि । कन्दरायामुमायाञ्च, हे.

चण्डि (न्द्र) ल—चन्द्रिल. पुसि वास्तुकशाके भर्गे च नापिते, मे. चण्डिलो नापिते स्याते हरवास्तुकशाकयोः, वि. चण्डिलो नापिते वास्तुके रुद्रे, हे.

चतुःपट्टि—चतु पट्टिः कलासख्याभेदयोर्वह्वचि स्त्रियाम्, मे. चतु पट्टि-वह्वचेऽपि चतु पट्टि. कलास्वपि, वि.

चतुर—चतुरश्चातुरकवत् चक्रमण्डौ नियन्तरि । एतौ स्यातामुभौ नेत्रगोचरे चाटुकारिणि, वि. चतुरो नेत्रगोचरे । चटुकारे चक्रमण्डौ अपि चातुरको यथा, हे. v चातुर-क.

चतुष्क—चतुष्की मशकहर्षा पुष्करिण्यन्तरेऽपि च, हे., मे.

चतुष्पथ—चतुष्पथं चतुर्मागं सङ्गमे ब्राह्मणेऽपि ना, मे. चतुष्पथश्चतुर्मागं सङ्गमेऽपि द्विजेऽपि च, वि. चतुष्पथश्चतुर्मागसङ्गमे ब्राह्मणेऽपि च, हे.

चतुष्पद—चतुष्पदी तु पद्ये ना पशौ च करणान्तरे, मे. चतुष्पदः स्त्रीकरणे गवाश्वादिपशुष्वपि, वि. चतुष्पदो गवादिषु । स्त्रीणां करणभेदे च, हे.

चत्वर—चत्वर स्थण्डिलेऽङ्गने, मे, वि. चत्वरं स्यात् पथाश्लेषे स्थण्डिलाङ्ग-नयोरपि, हे. चत्वरं प्राङ्गणेऽपि च, ह.

चत्वाल—चत्वालो होमकुण्डे स्यात् पुसि दर्भेऽपि दृश्यते, मे. चत्वालो होम-कुण्डे स्याद् गर्भे च, वि. चत्वालो यज्ञकुण्डकगर्भयोः, हे.

चन—चन विस्मये साकल्ये, मे.

चन्दन—चन्दनी तु नदीभिदि । चन्दनोऽस्त्री मलयजे कुङ्कुमे च नपुंसकम्, मे. चन्दन मलयोद्भवे । चन्दन. कपिभेदे स्यान्नदीभेदे तु चन्दनी, वि. चन्दनो वानरभिदि श्रीखण्डे चन्दनी नदी, हे.

चन्दिर—चन्दिरोऽनेकपे चन्द्रे, मे., वि. चन्दिरश्चन्द्रहस्तिनोः, हे.

चन्द्र—चन्द्रः कर्पूरकाम्पिल्लसुधाशुस्वर्णवारिषु, मे. चन्द्रः सुधाशुकर्पूर-काम्पिल्लस्वर्णवारिषु, वि. चन्द्रोऽम्बुकाम्ययोः । स्वर्णे सुधाशौ कर्पूरे काम्पिल्ले मेचकेऽपि च, हे. स्वर्णेऽपि भूरिचन्द्रौ द्वौ, अ. चन्द्रः शशिनि कर्पूरे, वि. शशाङ्क-स्वर्णयोश्चन्द्रः, अने.

चन्द्रकान्त—चन्द्रकान्तस्तु पुंसि स्यान्मणिभेदे च कैरवे, मे चन्द्रकान्तोऽश्म-
भेदे स्याच् चन्द्रकान्त च कैरवे, वि चन्द्रकान्तो रत्नभेदे चन्द्रकान्तन्तु कैरवे, हे

चन्द्रहास—चन्द्रहासो दशग्रीवकरवालोऽसिमात्रके, मे, वि चन्द्रहासोऽसिमात्रके ।
दशग्रीवकृपाणे च, हे

चन्द्रिल—v चण्डिल

चन्द्रोदय—चन्द्रोदयो विताने स्यात् तथा चन्द्रोदयोपधौ, वि चन्द्रोदयो
शश्युदयोऽल्लोचौ चन्द्रोदयोपधे, हे

चपल—चपल पारदे मीने चोरके प्रस्तरान्तरे । चपला कमलाविद्युत्पुश्चली-
पिप्पलीपु च । नपुसकन्तु शीघ्रे स्याद् वाच्यवत् तरले खले, मे चपलश्चोरके
खले । क्षणिके चिकुरे शीघ्रे पारदे प्रस्तरान्तरे । मीने च चपला तु स्यात् पिप्पल्या
विद्युति श्रियाम् । पुश्चल्या, हे चपल पारदे मीने चोरके प्रस्तरान्तरे । चपला
कमलाविद्युत्पुश्चलीपिप्पलीपु च । चपल क्षणिके शीघ्रे चपलश्चिकुरे खले, वि
चपल पारदेऽपि च । चपला पिप्पलीलक्ष्मीपुश्चलीविद्युत स्मृता, त्रि

चमर—चमर चामरे स्त्री तु मञ्जरीमृगभेदयो मे चमर चामरे प्राहु-
मञ्जरीमृगभेदयो । चमरी, वि चमरश्चामरे दैत्ये चमरी तु मृगान्तरे, हे

चमस—चमसो यज्ञपात्रस्य भेदेऽस्त्री पिष्टके स्त्रियाम्, मे

चमू—चमू सेनाविशेषे च सेनामात्रे च योपिति, मे v पृतना

चय—चय समूहे प्राकारमूलबन्धे समाहृतौ, मे, वि चय प्राकारपीठभू ।
समूहोऽपि, हे

चर—चरोऽक्षद्यूतभेदे च भीमे चारे नसे चले, मे चरो द्यूतप्रभेदे स्याच्
चारजङ्गमयोश्चले वि चर स्याज्जङ्गमे स्पशे । चले द्यूतप्रभेदे च, हे

चरण—चरणोऽस्त्री बह्वृचादौ मूले गोत्रे पदेऽपि च । भ्रमणे भक्षणे चापि
नपुसक उदाहृत, मे चरण बह्वृचादौ स्यान्मूले गोत्रे पदेऽपि च । चरण भ्रमणेऽस्ती
च, वि चरणो मूलगोनयो । बह्वृचादौ च पादे च चरण भ्रमणेऽदने, हे वेदाशे
बह्वृचादौ च ब्रह्मे पादेऽपि चास्त्रियाम् । चरण, त्रि

चराचर—चराचर वाच्यलिङ्गमिङ्गे जगति न द्वयो, मे चराचर स्याज्जगति
वाच्यवज् जङ्गमेङ्गेयो, वि चराचर जङ्गमे स्याद् इङ्गविष्टपयोरपि, हे

चरु—अथ चरु पुमान् हव्यान्नभाण्डयो, मे चरुभाण्डे च हव्याने, वि
चरुहव्याने भाण्डे च, हे

चर्चरीक—चर्चरीको महाकाले वेशविन्यासगाकयो, मे, वि

चर्चा—चर्चा चिन्तास्यासक्वयोश्चर्चिवायान्तु योपिति, मे चर्चा स्यासक-

चिन्तयोः । चर्चिकायाञ्च, वि. चर्चा स्याञ्चर्ममुण्डायां चिन्तास्थासकयोरपि, हे. अथ स्थासकतर्कयोः । चर्चिकायाञ्च चर्चा स्यात्, त्रि. चिन्तायामपि चर्चा, ह

चपंट—चपंटः स्फारविपुले चपेटे पपंटेऽपि च, मे., वि. अथ चपंटश्चपेटे स्फारविपुले पपंटे, हे.

चर्मन्—चर्म कृत्तौ च फलके, मे. चर्म त्वचि स्फुरे, हे. चर्म स्याद्वत्कलत्वचोः, वि.

चर्मकार—चर्मकारः पादुकृति स्त्रियां चर्मकपौषधी, मे. चर्मकारः स्मृतः पादुकृति चर्मकपौषधे । चर्मकारी च कथिता, वि. चर्मकारः पादूकृति चर्मकार्यो-पधीभिदि, ह

चर्मण्वती—चर्मण्वती नदीभेदे कदलीपादपे स्त्रियाम्, मे. चर्मण्वती नदीभेदे कदलीपादपऽपि च, वि. चर्मण्वती नदीभिदि । कदल्याम्, हे. चर्मण्वत्यौ नदीरम्भे, त्रि

चर्मिन्—चर्मो फलकपाणौ स्याद् भूर्जे भृङ्गरिटावपि, मे, वि चर्मो भूर्जे फलकिभृङ्गिणोः, हे. भूर्जे फलकपाणौ च चर्मो, त्रि

चल—चला लक्ष्म्या पुमान् कम्पे कम्पने त्वभिधेयवत्, मे. चलः कम्प्रे चला श्रियि, वि.

चलुक—चलुकः प्रसृतौ भाण्डभेदे चुलुकवत् पुमान्, मे चलुकः प्रसृतौ भाण्ड-प्रभेदे चुलुको यथा, हे v. चुलुक.

चलन—चलन भ्रमणे कम्पे कम्प्रे तु वाचलिङ्गकम् । चलनी वस्त्रघर्घर्या चारिभेदेऽपि च क्वचित्, मे. चलन कम्पनं कम्पे कम्प्रे चलनकम्पनी । चलनी वस्त्रघर्घर्या चारिभेदेऽपि च क्वचित्, वि. चलनः पादकम्पयोः । चलने कम्पं चलनी वारिभिद्वस्त्रघर्घरी, हे. कम्प्रे ना चलनं कम्पे चलनी वस्त्रघर्घरी, त्रि.

चव्य—चव्यन्तु चविके क्लीव वचायामपि योपिति, मे. चव्यं तु चविके चव्या शतपर्वोऽग्रगन्धयोः, वि चव्या स्यात् चविकाशतपर्वणोः, हे.

चपक—चपकोऽस्त्री सुरापात्रे मधुमद्यप्रभेदयोः, मे. चपको मद्ये सरके मद्य-भाजने, हे. चपकन्तु सुरापात्रे मद्यमद्यप्रभेदयोः, वि. चपकं सरकेऽपि च, त्रि.

चातुर—चातुरो नेत्रगोचरे । चाटुकारिनियन्त्रोश्च त्रिषु दाक्ष्ये तु चातुरी । चत्रगण्डौ च पुंसि स्यात्, मे.

चातुरक—अथ चातुरकश्चत्रगण्डौ पुंस्यभिधेयवत् । गोचरे लोचनम्यापि चाटुकारे नियन्त्रि, मे. v. चतुर.

चामर—चामरं चामरापि च । दण्डे च दालव्यजने, मे.

चामरपुष्प—भवेच्चामरपुष्पस्तु पूगे काशाग्रकेतके, मे. भवेत् चामरपुष्पस्तु चूते केतककाशयो, वि.

चाम्पेय—चाम्पेयश्चम्पके स्वर्णे किञ्जल्के नागकेसरे, मे., वि. चाम्पेयो हेम्नि किञ्जल्के चम्पके नागकेसरे, हे.

चार—चार. पियालवृक्षे स्याद् गतौ बन्धापसर्पयो, मे., वि. चारो बन्धापसर्पयोः । गतौ पियालवृक्षे च, हे चारो बन्धापसर्पयो, त्रि.

चारक—चारकः पालकेऽश्वादेः स्यात् सञ्चालकबन्धयो, मे. चारकः पालकेऽश्वादेः स्यात् सञ्चारकबन्धयो, वि. चारकोऽश्वादिपाले स्याद्वन्धे सञ्चारकेऽपि च, हे. चारको भोजके बन्धे, त्रि.

चारु—चारुर्वृहस्पतौ पुंसि शोभनेऽप्यभिधेयवत्, मे.

चार्वी(र्वी)—चार्वी तु शोभनावृद्धशोर्ज्योत्स्नाधनदभार्ययो, मे. चार्वी तु शोभनावृद्धयो, वि.

चास—चास इक्षुपक्षिभिदो पुमान्, मे. चास इक्षुपक्षिभिदो, हे.

चिकुर—चिकुरस्तरलागयोः । पक्षिवृक्षभिदोः केशे गृहवभ्रौ सरोसृपे, मे चिकुरश्चञ्चले केशे गृहवभ्रुभुजङ्गयोः । पक्षिद्रुभेदयोः शैले, वि चिकुरोऽहौ गृहवभ्रौ केशे चञ्चलशैतयोः । पक्षिवृक्षभिदोश्चापि, हे. चिकुरौ वृक्षभित्कचौ, त्रि. चिकुरौ केशचञ्चली, अने.

चित—चितं छन्द्रे त्रिषु चित्ता चित्याया संहतौ स्त्रियाम्, मे. चित्ताचित्ती । मृतार्थदारपु चये, हे चितश्छन्द्रे चूलिकाया चित्यासंहतिचित्ययो, वि.

चिति—चितिश्चित्यावृन्दयो स्त्री, मे, हे. चितिः समूहे चित्यायाम्, वि. v. चित्ता.

चित्य—चित्यं मृतकचैत्ये स्यात् चित्या मृतचित्ती स्त्रियाम्, मे. चित्यं मृतकचैत्ये स्यात् चित्या मृतचितावपि, वि. चित्यं मृतकचैत्ये स्यात् चित्या मृतचितावपि, हे.

चित्र—चित्रं स्यादद्भुतालेख्यतिलकेषु विहायसि । चित्राऽखुपर्णीगोडुम्बासुभद्रा-दन्तिकासु च । ऋक्षाप्सरोगृहिभेदेषु कर्बुरे चाभिधेयवत्, वि. चित्रं खे तिलकेऽद्भुते । आलेख्ये कर्बुरे चित्रा त्वाखुपर्णीसुभद्रयोः । गोडुम्बाप्सरसोदन्त्यां नक्षत्रोरग-भेदयोः, हे. चित्राऽखुपर्णीगोडुम्बासुभद्रादन्तिकासु च । मायायां सर्पनक्षत्रनदीभेदेषु च स्त्रियाम् । तिलकालेख्ययोः क्लीबं कर्बुराद्भुतयोरपि । तद्युक्तयोस्त्वन्य-लिङ्गम्, मे आलेख्याश्चर्ययोश्चित्रम्, अ. कर्बुरे तिलकं चित्रं सुभद्रातारयोः स्त्रियाम्, वि.

चित्रक—चित्रकं तिलके ना तु व्याघ्रभिन्वञ्चुपाटिपु, मे. चित्रकः स्यात्

तरुव्याघ्रभेदयोर्भेदजान्तरे, वि. चित्रकस्तु चित्रकारे, द्रुमीपधिविशेषयोः, हे. चित्रकं चित्रके क्लीयं व्याघ्रंरण्डो च चित्रकौ, त्रि. चित्रकं तिलकं प्रोक्तं चित्रकः श्वापदो मतः । चित्रको मूलजातिश्च चित्रकोऽप्यन्तको मतः, अने.

चित्रगुप्त—चित्रगुप्तस्तु पुंसि स्याद्यमे तस्य च लेखके, मे. चित्रगुप्तः कृतान्ते स्याल्लेखके चास्य सम्मतः, वि. चित्रगुप्तस्तु कृतान्ते तस्य लेखके, हे.

चित्रभानु—चित्रभानुः पुमान् वैश्वानरे चाहस्कारेऽपि च, मे. चित्रभानुः खगेऽनले, वि. चित्रभानुस्तु हुताशनदिनेशयोः, हे. सूर्यवह्नी चित्रभानुः, अ.

चित्ररथ—अथ चित्ररथः सूर्यगन्धर्वान्तरयोः पुमान्, मे. चित्ररथः स्याद् गन्धर्वे रवौ विद्याधरान्तरे, वि. चित्ररथो विद्याधरे गन्धर्वसूर्ययोः, हे.

चित्राटीर—चित्राटीरो विधौ भालमङ्कित येन तत्र च । घण्टाकर्णोपहाराय हतच्छागास्रविन्दुपु, मे. चित्राटीरो विधौ भालमङ्कित येन तत्र च । घण्टाकर्णोपहाराय हतच्छागास्रविन्दुभिः, वि. चित्राटीरो घण्टाकर्णवलिच्छागास्रविन्दुभिः । अङ्कितभाले चन्द्रे च, हे.

चिपिट—चिपिटः खाद्यभेदे ना त्रिषु पिटितविस्तृते, मे. चिपिटः पुन । पृथुकेऽपि च तते, हे. चिपिटः खाद्यभेदेऽपि चिपिटो विस्तृतेऽन्ययत्, वि.

चिरजीविन्—चिरजीवी द्विकाजयोः, मे, वि. चिरजीवी तु वायसे । अजे च, हे.

चिर(रि)ण्टी—चिरिण्टी तु सुवासिन्या स्याद् द्वितीयवयस्त्रियाम्, मे. चिरण्टी तु सुवासिन्या स्याद् द्वितीयवयस्त्रियाम्, वि. चिरण्टी तु सुवासिनी । तरुणी च, हे.

चिलिमीलिका—चिलिमीलिका तु कण्ठीभेदे खद्योतविद्युतोः मे. चिलिमीलिका खद्योते कण्ठीभेदे तडित्यपि, हे. कण्ठालङ्कारखद्योतविद्युत्सु चिलिमीलिका, त्रि. स्याच्चिलिमीलिका कण्ठीभेदे खद्योतविद्युतोः, वि.

चिल्ल—चिल्लः पुमान् क्लिन्ननेत्रे क्लिन्नाक्षेऽप्यभिधेयवत् । आततायिनि संप्रोक्तः चिल्ली स्यात् क्षुद्रवास्तुके, मे. चिल्लः खगे स चुल्लश्च पिल्लवत् क्लिन्नलोचने । क्लिन्नाक्षिण, हे. चुल्लचिल्लौ मतौ क्लिन्ने नेत्रे क्लिन्नाक्षिण पिल्लवत् । आततायिनि भवेच्चिल्लश्चिल्ली स्याद् गोडवास्तुके, वि.

चिह्न—चिह्नं लक्ष्मपताकयोः, मे., त्रि. चिह्नं ध्वजे पताकाया, वि. चिह्नमङ्के पताकायाम्, हे.

चीन—चीनो देशांशुकग्रीहिभेदे तन्तो मृगान्तरे, मे. चीनो मृगान्तरे तन्तुग्रीहिदेशांशुकान्तरे, वि. चीनो देशेणतन्तुपु । ग्रीहौ वस्त्रे, हे. चीनो वस्त्रग्रीहिभेदे, त्रि.

चीर—चीर तु गोस्तने वस्त्रे चूडाया सीसकेऽपि च । चीरी कच्छाटिका-
शिल्ल्यो , वि चीरी शिल्ल्या नपुसकम् । गोस्तने वस्त्रभेदे च रेखाखेलनभेदयो ,
मे चीर वाससि चूडाया गोस्तने सीसपत्रके । चीरी कच्छाटिकाशिल्ल्यो , हे

चीरक—चीरकोऽधिक्रियालेखे पतङ्गचा चीरिका मता, वि

चीर्णपणं—चीर्णपणंस्तु निम्बेऽपि खर्जूरीभूरुहे पुमान्, मे चीर्णपणंस्तु निम्बे
स्यात् खर्जूरीभूरुहेऽपि च, वि चीर्णपणं खर्जूरनिम्बयो , हे चीर्णपणंस्तु खर्जूर-
पिचुमर्दयो , त्रि

चीवर—चीवर बल्कले वस्त्रे, अने

चुक्र—चुक्र वृक्षाम्ले चाङ्गेर्या स्त्रीपुस्यम्लेऽम्लवेतसे, मे चुक्रस्त्वम्लेऽम्ल-
वेतसे । चुक्री चाङ्गेरिकाया स्यात् वृक्षाम्ले चुक्रमिष्यते, वि चुक्रवाम्लेऽम्लवेतसे ।
वृक्षाम्ले चुक्री चाङ्गेर्याम्, हे

चुम्बक—चुम्बकश्चुम्बनपरे धूर्तयिस्कान्तयोरपि । बहुग्रन्थैकदेशे घटस्यो-
र्ध्वावलम्बने, मे चुम्बक स्याद्वहुगुरुधर्तयिस्कान्तकामुके, वि चुम्बक कामुके
धूर्ते बहुगुर्वश्मभेदयो , हे

चुलुक—चुलुक प्रसूती भाण्डे भेदे चुलुकवन्मत , वि v चुलुक

चुल्ली—चुल्ली चितायामुद्धाने, मे चुल्ली चितायामुद्धाने क्वचिद् वाद्ये-
ऽप्युदीरिता, वि चुल्ली तूद्धाने च, हे v चिल्ल

चुल्लकी—चुल्लकी शिशुमारेऽपि कुण्डीभेदे कुलान्तरे, मे, वि चुल्लकी
कुण्डिकाभेदे शिशुमारे कुलान्तरे, हे

चूडा—चूडा वडभौ शिखाया बाहुभूषणे, मे चूडा शिखाया बलभौ चूडा
बाहुविभूषणे, वि चूडा शिखाग्रयो । बाहुभूषावलम्ब्योश्च, हे चूडा शिखि-
शिरस्यपि, ह

चूडामणि—चूडामणि शिरोरत्ने काकचिञ्चाफले पुमान्, मे चूडामणि
शिरोरत्ने काकचिञ्चाफलेऽपि, च, वि चूडामणि काकचिञ्चाफले मूर्धमणावपि,
हे

चूडाल—चूडाला तूच्चटाया स्त्री चूडावति च वाच्यवत्, मे चूडाला तूच्चटाया
स्याच् चूडावति तु वाच्यवत्, वि चूडालश्चूडया युक्ते चूडालाऽपि च चत्रला, हे

चूतक—चूतक कूपकेऽप्याम्ने, मे, वि चूतक कूप आम्ने च, हे

चूर्णं—अथ चूर्णो कपर्दके । चूर्णो धूली क्षारभेदे चूर्णानि वासयुक्तिपु, मे
चूर्णानि वासयुक्तिपु । चूर्णं क्षोदे क्षारभेदे, हे चूर्णं गन्धयुतावपि, त्रि चूर्णं
क्षोदे क्षारभेदे चूर्णानि वासयुक्तिपु, वि

चूलिका—चूलिका नाटकस्याङ्गे कर्णमूले च हस्तिनाम्, मे चूलिका नाटका-
ङ्गके । करिण कर्णमूले च, हे चूलिका नाटकस्याङ्गे कर्णमूले च दन्तिनाम्,
वि नाटकाङ्गेपु चूलिका, वि

चेत्—चेत् कुत्सितप्रशस्यो । पक्षान्तरेऽप्यसावत्ये, मे

चेतन—चेतना सविदि स्त्रियाम् । वाच्यवत् प्राणयुक्ते, मे चेतना सविदि
प्रोक्ता वाच्यवत् प्राणिनि स्मृता, वि चेतन स्यात् सहृदयप्राणिनोश्चेतना तु
धी, हे

चेल—चेलो नीचेऽन्यवच्चेलमशुके गर्हितेऽन्यवत्, वि चेल गर्हितवस्यो,
हे चेलोऽधमे त्रिपु । नपुसवन्तु वसने, मे चेल वस्रेऽधमे त्रिपु, अ

चेष्टित—चेष्टित गतिचेष्टयो मे

चैत्य—चैत्यमायतने बुद्धविम्बे नोद्देशपादपे, मे चैत्यमायतने बुद्धविम्बे
चोद्देशपादपे, वि चैत्य जिनीवस्तद्विम्बे चैत्यो जिनसभातर । उद्देशवृक्ष, हे
चैत्यमायतने बुद्धविम्बोद्देशवृक्षयो वि चैत्य बुद्धान्तरेऽप्युपन देवतायतनेऽपि
च ह

च्युप—च्युप पवनयुद्धयो, वि

छ—छाच्छादने स्त्रिया व्याता निर्मलेऽन्यवदिप्यते, मे एकनेत्रश्च मुपली वामकूर्परगो द्युति । त्रिविन्दुकस्तथा चारी च्छकार श्लेष्मकाभिध, मा

छगल—छगल नीलवस्त्रे ना च्छागे स्त्री वृद्धदारके, मे छगलश्छागे च्छगली च्छागमातरि । वृद्धदारकभेषज्ये च्छगल नीलवाससि, वि छगलश्छागे च्छगली वृद्धदारकभेषजे । छगल तु नीलवस्त्रे, हे

छत्र—छत्रा मिसावतिच्छत्रे कुस्तुम्बुरुशिलीन्द्रयो । नपुसकञ्चातपत्रे, म छत्रमातपवारणे । छत्रा मधुरिकाया स्यात् कुस्तुम्बुरुशिलीन्द्रयो, वि छत्र स्यादातपत्राणे च्छत्रा मधुरिकौषधौ । धान्याके च शिलीन्ध्रे च, हे

छत्रभङ्ग—छत्रभङ्गोऽपि वैधव्ये स्वातन्त्र्यनृपनाशयो मे, वि छत्रभङ्गो नृपक्षये । स्वातन्त्र्ये विधवात्वे च हे वैधव्ये नृपनाशे च च्छत्रभङ्ग प्रकीर्तित, त्रि

छद—छद पलाशे गरुति ग्रन्थिपर्णतमालयो, मे वि छद पत्रे पतत्र च ग्रन्थिपर्णतमालयो हे पलाशे गरुति च्छद त्रि

छदन—छदन च दले पक्षे पिधाने, मे छदन पक्षपत्रयो, वि छदन पर्णे गरुति, हे

छद्यन्—छद्य व्याजापदेशयो, मे छद्य शाठ्यापदेशयो, वि छद्य शाठ्येऽपदेशोऽप्यतिकर्मणि, हे

छन्द—छन्दो वशेऽप्यभिप्राये, मे, वि छन्दो वशेऽभिप्राये च, हे अभिप्राय वशी च्छन्दौ, अ

छन्दस्—छन्द पद्ये च वेदे च स्वैराचाराभिलापयो, मे, वि छन्द पद्येच्छयो श्रुती, हे छन्द पद्येऽभिलापे च, अ छन्द पद्यश्रुतीच्छासु त्रि

छन्न—छन्नन्तु रहसि क्लीव द्यादिते वाच्यलिङ्गवत्, मे छन्न रहश्छादितयो, वि, हे

छर्दन—छर्दन वमने क्लीव निम्बालम्बुपयो पुमान्, मे छर्दनोऽलम्बुपे निम्बे छर्दन वमनान्तरे, वि छर्दनोऽलम्बुपे निम्बे छर्दन वमनेऽपि च, हे अया-लम्बुपे पुमान् । निम्बेऽपि छर्दन वान्ते, त्रि छर्दनोऽलम्बुपे निम्बे, हा

छल—छल स्वलितशाठ्ययो, मे छल तु स्वलिते व्याजे, वि छल छद्य-स्वलितयो, हे, त्रि

छल्ली—छल्ली वीरधि सन्ताने वल्कले कुसुमान्तरे, मे, वि छल्ली सन्तान-वीरयो । वल्कले पुष्पभेदे च, हे

छवि—छवि शोभारुचोर्योपित्, मे छवि शोभारुचोर्मता, वि छविस्तु रुचि शोभायाम्, हे

छाया—छाया स्यादातपाभावे प्रतिबिम्बार्कयोपितो । पालनोत्कोचयो कान्तिसच्छोभापक्तिपु स्त्रियाम्, मे छाया स्यादातपाभावे प्रतिबिम्बार्कयोपितो । पालनोत्कोचयो कान्तिसच्छोभापक्तिपु स्मृता, वि छाया पक्तौ प्रतिमाया अर्क-योपित्यनातपे । उत्कोचे पालने कान्तौ शोभाया च तमस्यपि, हे छाया सूर्यप्रिया कान्ति प्रतिबिम्बमनातप, अ कान्त्यनातपयोश्छाया, अने

छित्तर—छित्तर छेदनद्रव्ये छित्वरो धूर्तवैरिणो, वि छित्वरो वैरिधूर्तयो । छित्तर छेदनद्रव्ये, हे

छिदिर—छिदिर पावके रज्जौ करवाले परश्वधे, मे, वि छिदिरोऽग्नौ परश्वधे । करवाले च रज्जौ च, हे

छिदुर—छिदुरश्छेदनद्रव्ये धूर्तं वैरिणि च त्रिपु, मे

छिद्र—छिद्र दूषणरन्ध्रयो, मे छिद्र विवररन्ध्रवत् । गते दोषे, हे v विवर

छिन्न—छिन्न कृत्ते निलिङ्ग स्याद् गुडूच्यामपि योपिति, मे छिन्न भिन्ने तु वाच्यवत् । छिन्नाऽमृताया पृश्चल्याम्, वि छिन्ना स्यादमृतेत्वरी । छिन्न भिन्ने, हे

छुप—छुप क्षुपस्पर्शनयो, मे, वि

छेक—छेको गृहाश्रितमृगपक्षिणोर्नागरे त्रिपु, मे छेको विदग्धे विश्वस्त-मृगनीडजयोरपि, हे छेको विदग्धे च्छेकश्च विश्वस्तमृगपक्षिणो, वि छेक पडङ्घ्रिचक्रयो, हा गृहासक्ते पक्षिमृगे च्छेको नागरिके त्रिपु, नि

छेदन—छेदन भिदि । कर्तने, मे छेदन कर्तने भेदे, वि छेदन कर्तने भिदि, हे

ज—जो ना मृत्युञ्जये जन्या तातमात्रे जनार्दने, मे स्थिरो जयन्तो जपज शली च चतुरानन । मणिवन्धगतो वामे अकारो जनकोत्तम, मा

जकुट—जकुट वार्ताकुपुष्पे जकुटो मलये शुनि, मे जकुटस्तु वार्ताकुकुमुमे शुनि । मलये, हे जकुटो मलये ह्यातो वार्ताकुकुमुमे शुनि, वि

जगत्—जगत् स्यात् पिष्टपे क्लीव धायौ ना जङ्गमे त्रिपु । जगती भुवने क्षमाया छन्दोभेदे जनेऽपि च, मे जगदाख्या स्मृता वाते विष्टपे जङ्गमेऽपि च । जगती भुवने क्षमाया छन्दोभेदे जनेऽपि च, वि ना वाते पिष्टपे जगत्, अ जग-ल्लोकेऽङ्गवायुपु, हे जगती च्छन्दसि क्षितौ । जम्बूवप्रे जने लोके, हे जगती जगति च्छन्दोविशयेऽपि क्षितावपि । जगदिङ्गेऽपि, अ जगती राजप्रधानलोकेऽपि, ह

जगल—जगलो मदनद्रुमे । भेदके पिष्टमद्ये च पुसि धूर्तेऽभिधेयवत्, मे जगल पिष्टमद्ये च भेदके मदनद्रुमे । कितवे, वि जगलो मदनद्रुमे । भेदके कितवे पिष्टमद्ये, हे

जघन—जघन च स्त्रिया श्रोणिपुरोभागे कटावपि, मे जघन च स्त्रिया श्रोणिपुरोभागे कटीरके, वि जघन कटी । स्त्रिया श्रोणिपुरोभागे, हे

जघन्य—जघन्य मेहने क्लीव चरमे गृहितेऽन्यवत्, मे जघन्य चरमे शिश्ने जघन्य गृहितेऽन्यवत्, वि जघन्य शिश्ने गृह्येऽल्पे, हे जघन्योऽन्त्येऽधमेऽपि च, अ

जघन्यज—जघन्यज कनीयसि । वृषले, मे जघन्यजोऽनुजे शूद्रे, वि, त्रि जघन्यजोऽनुजन्मनि । शूद्रे च, हे

जङ्गल—जङ्गल निर्जनस्थाने त्रिलिङ्गया पिशितेऽस्त्रियाम्, मे जङ्गलो जलनिर्मुक्तदेशे भासे च जङ्गलम्, वि जङ्गलो निर्जने देशे पिशितेऽपि, हे जङ्गलो निर्जने देशे त्रिलिङ्ग पिशितेऽस्त्रियाम्, त्रि

जटा—जटा लग्नकचे मूले मास्या प्लक्षे पुनर्जटी, मे जटा केशविकारे मासिमूलयो, हे जटा लग्नकचे मूले प्लक्षमासिकयोर्जटी, वि मूले लग्नकचे जटा, अ

जटाटङ्कु—जटाटङ्को हरेऽपि च, हा

जटायु—जटायु पुसि सम्पाते कनीयसि च गुग्गुलौ, मे जटायुर्गुग्गुलतरो जटायुर्विहगान्तरे, वि जटायुर्गुग्गुलौ खगे, हे

जटायुस्—जटायु पुसि सम्पाते कनीयसि च गुग्गुलौ, मे

जटिला—जटिला पिप्पलीमास्योर्जटायुक्ते तु वाच्यवत्, मे जटिलस्तु जटायुक्ते जटिला मासिकौषधौ, वि जटिलो जटी । जटिला तु मासिकायाम्, हे

जठर—जठरो न स्त्रिया कुक्षौ वृद्धवर्कंटयोस्त्रिषु, मे कुक्षौ वृद्धे च जठरम्, वि जठर कुक्षिवृद्धयो । कठिने च, हे जठर कठिनेऽपि स्यात्, अ

जड—जडा स्त्रियाम् । शूकशिम्ब्या हिमग्रस्तमूकाप्रशेषु तु त्रिषु, मे जडो गूर्खो हिमग्रस्ते शूकशिम्ब्या जडा मता, वि जडो मूर्खे हिमाघाते जडा स्याच्छूकशिम्बिका, हे

जतुक—जतुकाऽजिनपत्राया जतुक हिङ्गुलाक्षयो, मे, वि. जतुक हिङ्गुलाक्षयो । जतुका चर्मचटका, हे लाक्षाऽपि जतुका प्रोक्ता, हा

जन—जनो लोके महर्लोकात् परलोके च पामरे । जनी सीमन्तिनीवृध्वो-रुत्पत्ताबोपधीभिदि, मे जनो लोके जगद्भेदे पृथग्जने । जनी स्नुपावनितयोः,

हे जनो लोके महर्लोकात् परलोके च पामरे । जनी सीमन्तिनीवध्वोरुत्पत्ती च
जनिर्मता, वि

जनक—जनक पितृभूपयो, हे जनक पितृराजप्यो, वि जनक पितृ-
भभुजो, मे

जनन—जननी तु दयामात्रोर्जनन वशजन्मनो, मे

जनपद—भवेज्जनपदो जानपदोऽपि जनदेशयो, मे भवेज्जनपदो देशे जने
जानपदोऽपि च, वि जनपद स्यात् पुनर्जनदेशयो, हे देशे जने जनपद, त्रि

जनि—v जन

जन्य—जन्य हृष्टे परीवादे सग्रामे च नपुसकम् । जन्या मातृव्यस्याया
जन्य स्याज्जनके पुमान् । त्रिपूत्पाद्यजनित्रोश्च नवोढाज्ञातिभृत्ययो । वरस्तिग्धे,
मे जन्य हृष्टे परीवादे सयुगे जनके पुन । जन्य स्यात् जननीये च जन्या मातृ-
सखीमुदो । जन्यो वरवध्ज्ञातिप्रियभृत्यहितेऽपि च, वि जन्य स्याज्जनवादेऽपि
अ युद्धे हृष्टे च जन्य स्यात्, त्रि जन्यो जामातृवत्सले । जनके जननीये च नवोढाऽ-
नुचरादिषु । जन्य कोलीने युध्यष्टे जन्यो मातृसखीमुदो, हे

जन्यु—अथ जन्यु स्यात् पुंसि प्राण्यग्निधातृषु, मे जन्यु प्राण्यग्निधातृषु
वि जन्यु स्याज्जन्तुमात्रे च पावके परमेष्ठिनि हे

जम्बाल—जम्बाल शैवले पङ्क्ते मे जम्बाल शैवले पङ्क्ते वि जम्बाल कर्दमे
शैवलेऽपि च हे जम्बालो पङ्क्तुशैवलो, त्रि

जम्बीर—जम्बीर प्रस्थपुष्पे स्यात् पुंसि दन्तशठद्रुमे मे जम्बीर प्रस्थ-
पुष्पाख्यशाके दन्तशठेऽपि च वि जम्बीर प्रस्थपुष्पारयशाके दन्तशठद्रुमे, हे

जम्बुक—जम्बुक फेरवे नीचे पश्चिमाशापतावपि, मे जम्बुक श्वापदे
नीचे प्रतीचीदिक्पतावपि, वि जम्बुको वरुणे फेरी, हे जम्बुको क्रोष्टुवरुणो
अ

जम्बू—जम्बू स्यात् पादपान्तरे । तथा सुमेरुसरिति द्वीपभेदेऽपि च स्थिरायाम
मे जम्बू सुमेरुसरिति द्वीपद्रुमविशेषयो, वि जम्बूर्मेरुतरङ्गिण्या द्वीपवृक्ष-
विशेषयो हे

जम्बूल—जम्बूलस्तु पुमान् जम्बूविटपे ऋकचच्छदे, मे जम्बूलो जम्बूविटपे
जम्बूल ऋकचच्छदे, वि जम्बूल ऋकचच्छदे । जम्बूद्रुमे, हे

जम्भ—जम्भो दैत्यान्तरे दन्ते जम्बीरे भक्षणोऽपि च, वि, मे जम्भ
स्यादानवान्तरे । दन्तभोजनयोरशे हनी जम्बीरतूणयो, हे अथ दानवे ।
जम्बीरे व्यवहारे च जम्भो दन्तेऽपि चेष्यते, त्रि

जम्भल—जम्भल पुसि जम्बीरे बुद्धदेवान्तरेऽपि च, मे जम्भलो देवताभेदे जम्बीरेऽपि च जम्भल । जम्बीरे देवताभेदे, हे जम्बीरे देवभेदेऽपि जम्भल, वि

जय—जयो जयन्ते विजये जया दुर्गाग्निमन्थयो । जयन्तीतिथिभेदोमास-
खीपथ्यासु च स्मृता, वि जयो जयन्ते विजये जयोमा तत्सखी तिथि । पथ्या
जयन्त्यग्निमन्थ, हे जया जयन्तीतिथिभित्पथ्योमातत्सखीपु च । अग्निमन्थे ना
जयन्ते विजये च युधिष्ठिरे, मे

जयन—जयन स्यात् तुरङ्गादिसन्नाहे विजयेऽपि च मे वि जयन
विजयेऽश्वादिसन्नाहे, हे.

जयन्त—जयन्ती वृक्षभिद्गौर्योरिन्द्रपुत्रीपताकयो । पुमान् ऐन्द्री हरे भीम,
मे जयन्तावैन्द्रिगिरिशौ जयन्त्यमापताकयो । जीवन्त्यामिन्द्रपुत्र्या च, ह जयन्त
शङ्करेऽपि स्यात् जयन्त पाकशासनौ । जयन्ती पादपे गौर्यामिन्द्रपुत्रीपताकयो,
वि जयन्ती नगरी प्रोक्ता जयन्ती चटकानुजा । जयन्त्यौपधिभेद स्यात् जयन्ती
शक्रसम्भवा अने

जरठ—जरठ कर्कशे पाण्डौ जरठ कठिनेऽन्यवत् वि जरठ कर्कशे जीर्णे हे
जरठ कर्कशे पाण्डौ कठिनेऽप्यभिधेयवत्, मे जरठ कठिने प्रोक्त प्राज्ञे परिणतेऽपि
च, ह

जरण—जरण जीरकेऽजाजिहिङ्गुसौवर्चलेऽपि च, मे जरण जीरकाजाजिहिङ्गु-
सौवर्चलप्वपि वि जरणो रुचके हिङ्गौ जीरके कृष्णजीरके, हे

जरायु—जरायुरपि तत्पक्षिराजे (=जटायौ) गर्भाशये पुमान्, मे

जर्जर—जर्जर शैवले शक्रध्वजे त्रिपु जरातुरे, मे जर्जर स्याद् वासवध्वज-
जीर्णयो, हे जर्जरो वाच्यवत् जीर्णे जर्जर वासवध्वजे, वि

जर्जरीक—जर्जरीक बहुच्छिद्रे जरातुरेऽपि वाच्यवत्, मे जर्जरीक बहुच्छिद्रे
जर्जरीक जरातुरे, वि जर्जरीक जरातुरे । बहुच्छिद्रेऽपि, हे

जर्ण—जर्णश्चन्द्रे च वृक्षे च, मे, वि जर्णो जीर्णद्रुमेन्दुपु, हे

जल—जल गोकलने नीरे ह्रीवेरेऽप्यन्यवत् जडे, मे जल गोकलने नीरे ह्रीवेरे
च जडेऽन्यवत् वि जल गोकलने जडे । ह्रीवेरेऽम्बुनि, हे

जलकरङ्क—अथो जलकरङ्क स्यान्नालिकेरफलेऽम्बुजे । शङ्खे जल
लतायाञ्च वारिवाहे च कीर्तित, मे जलकरङ्क स्यान्मेघे नारिकेरतरो फले ।
शङ्खे, हे अथो जलकरङ्क स्यान्नारिकेलफलेऽम्बुदे । शङ्खे जललताया च, वि
कम्बो जलकरङ्क स्यान्नारिकेलफलेऽपि च, वि

जलकूपी—जलकूपी कूपगतं पुष्करिण्याञ्च योपिति, मे. जलकूपी कूपगतं पुष्करिण्याञ्च कथ्यते, वि., जलकूप्यन्धुगर्भके । सरस्याम्, हे.

जलगुल्म—जलगुल्मो जलावर्ते कच्छपे जलचत्वरे, वि., मे., हा. जलगुल्मो जलावर्तेऽम्बुचत्वरे कमठे, हे.

जलज—जलजं कमले शङ्खे, मे., हे. जलजं शङ्खपद्मयोः, वि, त्रि.

जलतापक—जलतापकं इल्लिशकाकाचीक्षपयोश्च पुसि स्यात्, मे. कथ्यते जलतापकः । काकाचीराजसफरमत्स्ययोः, वि.

जलद—जलदो मुस्तके मेघे, मे., हे. जलदो मुस्तकेऽम्बुदे, वि.

जलरुण्ड—जलरुण्डो जलावर्ते पयोरेणौ भुजङ्गमे, मे., वि. जलरुण्डः पयोरेणौ जलावर्ते भुजङ्गमे, हे.

जलविल्व—जलविल्वः कर्कटे स्यात् पञ्चाङ्गे जलचत्वरे, मे. जलविल्वस्तु पञ्चाङ्गे कर्कटे जलचत्वरे, वि. जलविल्वस्तु कर्कटे । जलचत्वरपञ्चाङ्गे, हे जलविल्वः कर्कटके पञ्चाङ्गे जलवल्कले, हा.

जलसूचि—जलसूचि कङ्के त्रोटिमत्स्यशृङ्गाटयोरपि । शिशुमारे च पुलिङ्गः जलीकायान्तु योपिति, मे. जलसूचिर्जलीकसि । शृङ्गाटे शिशुमारे च कङ्के त्रोटिश्चपेऽपि च, वि. जलसूचिः शिशुमारे त्रोटिमत्स्ये जलीकसि । काकशृङ्गाटयोश्चापि, हे. जलसूचिर्जलीकाऽपि, हा.

जलाञ्चल—जलाञ्चल स्वतो वारिनिर्गमे शैवलेऽपि च, मे., वि जलाञ्चलं तु शैवाले स्वतश्च जलनिर्गमे, हे.

जलाटन—जलाटनो लोहपृष्ठे जलीकाया जलाटनी, मे, वि. जलाटनः कङ्कखगे जलाटनी जलीकसि, हे.

जलाशय—जलाशयो जलाधारे स्यादुशीरे नपुंसकम्, मे जलाशयमुशीरे च जलाधारे जलाशयः, वि जलाशयमुशीरे स्याज्जलाशयो जलाश्रये, हे.

जलेन्द्र—जलेन्द्रः पुसि वरुणे जम्भले च महोदधौ, मे. जलेन्द्रो वरुणेऽम्बुधौ । जम्भले च जलेन्द्रः स्यात्, वि. जलेन्द्रो जम्भलेऽम्बोधौ वरुणेऽपि च, हे.

जव—जवो वेगवति त्रिपु । पुलिङ्गस्तु भवेद्वेगे चोड्रपुष्पे जवा स्मृता, मे. जवः स्याद् वेगवेगिनोः । जवोड्रपुष्पे, हे. जवो वेगिनि वेगे स्याद् ओड्रपुष्पे जवा मता, वि.

जवन—जवनन्तु स्याद्वेगेऽपि हये ना वेगिनि त्रिपु, मे. जवनो देशभेदे स्याद् वेगवेगाधिकाश्वयोः । जवन्योपधिभेदे स्याद् वाच्यवद् वेगिनि स्मृतः, वि. जवनो वेगिवेगयोः । वेग्यश्चे नीवृति जवन्यपटधामोपधीभिदि, हे. जवनो देशवेगिनोः, त्रि. v. यवन.

जसुरि—जसुरि पावके पवी, वि

जह्नु—जह्नु स्यात् पुंसि राजर्षिभेदे च मधुसूदने, मे

जाङ्गल—जाङ्गली शुकशिम्ब्या स्त्री जाङ्गलो ना कपिञ्जले, मे जाङ्गली शुकशिम्ब्या स्यात् जाङ्गलस्तु कपिञ्जले । जाङ्गल स्यात् कपिञ्जले जाङ्गली तु शूकशिम्ब्याम् हे

जाङ्गल—जाङ्गली विपविद्यायाम् जाङ्गल जालिनीफले, मे, वि जाङ्गल जालिनीफल । जाङ्गली विपविद्यायाम् हे

जात—जात व्यक्तौघजन्मसु । क्लीब त्रिलिङ्गमुत्पत्ते, मे जात व्यक्तौ घजन्मसु त्रि जात जात्यौघजन्मसु वि जात जात्यौघजनिषु हे

जाति—जाति स्त्री गोत्रजन्मनो । अश्मन्तिकामलवयोश्च सामान्य-च्छन्दसोरपि । जातीफले च मालत्याम्, मे जातिश्छन्दसि सामान्ये मालत्या गोत्र जन्मनो । जातिर्जातीफले धात्र्या चुल्लीकम्पिल्लयोरपि वि जाति सामान्य-गोत्रयो । मालत्यामामलक्या च चुल्या कम्पिल्लजन्मनो । जातीफले च्छन्दसि च ह जाति सामान्यजन्मनो अ जातिश्छन्दसि मालत्या चुल्या जातीफले कुले, त्रि जाति म्यात् सहजारयान मालती जातिरुच्यते । गोत्रादिजन्म जाति स्यात् जातिर्वल्लीति कथ्यते, अने

जातु—जातु शब्दे विगर्हणे । कदाचिदर्थेऽपि, मे

जात्य—कुलीनश्रेष्ठयोर्जात्यम्, ह

जानपद—v जनपद

जामातृ—जामाता दुहितु पत्यौ सूर्यावर्ते धवे पुमान्, मे जामाता बल्लभे सूर्यावर्तेऽपि दुहितु पत्यौ, वि जामाता दुहितु पत्यौ । सूर्यावर्ते बल्लभे च, हे सूर्यावर्तेऽपि जामाता, त्रि

जामि—जामि स्वसृकुलस्त्रियो, वि, हे, अ जामि कुलवालिकाया च, ह v यामि

जायानुजीविन्—जायानुजीवी पुंसि स्यान् नटे च वकपक्षिणि, मे जायानुजीवी तु नटे दुर्गताश्विनयोर्व्रके, वि अथो जायानुजीविन । वक्ताश्विननटदु स्या हे

जार—जारी स्यादौषधीभेदे स्त्रियामुपपत्तौ पुमान् म जारी स्यादौषधीभेदे जारस्तूपपतावपि, वि जारस्तूपपत्तौ जार्यौषधीभिदि, हे

जाल—जाल गवाक्ष आनाये क्षारके दम्भवृन्दयो । जालो नीपद्रुमे जाली पाटलिकौषधौ स्त्रियाम्, मे जाल समूह आनायगवाक्षक्षारकेष्वपि, अ जाल दम्भेऽपि, वि जाल वपटेऽप्युक्तम्, ह जाल गवाक्ष आनाये कोरके दम्भवृन्दयो ।

जालो नीपद्रुमे जाली कोशातकधामुदाहृता, वि जालन्तु गवाक्षे क्षारके गणे ।
दम्भानाययोर्जालो नीपे जाली पटोलिका, हे

जालक—जालक कोरके दम्भे कुलायानाययोरपि । न पुसि मोचकफले
स्त्रियान्तु वसनान्तरे । गिरिसारजलौकायामपि स्याद् विधवास्त्रियाम् । भटाना-
मश्मरचिताङ्गरक्षिण्या च जालिका । जालिको वाच्यवद्ग्रामजालिजालोपजीविनो ,
मे जालिका जालिनीफले । भटानामश्मरचिताङ्गरक्षिण्याञ्च जालिका । गिरि-
सारे जलौकायामपि स्याद्विधवास्त्रियाम् । जालिक पुनरुद्दिष्टो ग्रामकूटे च
धीवरे, वि जालक कोरके प्रोक्त कुलाये जालिनीफले । आनाये दम्भभेदे च
वस्त्रभेदे च जालिका, वि जालिका वस्त्रभित् कूटकृतकैवर्तौ च जालकौ, त्रि

जाल्म—जाल्म स्यात् पामरे क्रूरे पुस्यसमीक्ष्यकारिणि, मे जाल्म स्यात्
पामरे क्रूरे जाल्मोऽसमीक्ष्यकारिणि, वि जाल्मस्तु पामरे । असमीक्ष्यकारिणि च,
हे

जाहक—जाहको घोद्धमार्जारखट्वाकारुण्डिकासु च, मे, वि घोद्धे
कारुण्डिकायाञ्च जाहकध्वनिरिष्यते हा

जिगत्नु—जिगत्नु पुसि जन्तो वंश्वानरेऽपि च, मे जिगत्नुरग्नौ जन्तो
च, वि

जिगीपा—जिगीपा जेतुमिच्छाया व्यवसायप्रकर्षयो, मे, वि जिगीपा तु
जयस्पृहा । व्यवसाय प्रकर्षश्च, हे

जिन—जिनोऽर्हन्ति च बुद्धे च पुसि स्याज्जित्वरे त्रिपु मे जिन स्यादतिबुद्धे च
बुद्धे चार्हन्ति जित्वरे वि जिनोऽर्हद्बुद्धविष्णुपु, हे बुद्धे जिनो जित्वरे च, त्रि
वीतरागो जिन प्रोक्तो जिनो नारायण स्मृत । वन्दर्पोऽपि जिनश्चैव जिन
सामान्यकेवली, अने

जिष्णु—जिष्णुर्ना वासवेऽर्जुने । जित्वरे वाच्यवत्, मे जिष्णु शत्रे धनञ्जये ।
जित्वरे च, वि जिष्णु शत्रेऽर्जुने विष्णौ जित्वरेऽर्वे वसुध्वपि, हे जेतरीन्द्रेऽर्जुने
जिष्णु, त्रि

जिह्वा—जिह्वास्तु कुटिले मन्दे वनीव तगरपादपे, मे जिह्वास्तु कुटिले मन्दे
जिह्वास्तगरपादपे, वि जिह्वा कुटिले मन्दे च जिह्वा तगरपादपे, हे जिह्वास्तु
कुटिलजलसे, अ जिह्वा स्यात् कुटिले मन्दे, त्रि

जिह्वाग—जिह्वागोऽहौ च मन्दगे, मे जिह्वागो मन्दगे सर्पे, हे, वि

जिह्वा—जिह्वा तु वाचि ज्वानारमन्त्रयो, हे

जिह्वाप—जिह्वाप शुनि मार्जारे मे, त्रि जिह्वाप शुनि मार्जारे व्याघ्र-

चित्रकयोरपि, वि. जिह्वापस्तु शुनि व्याघ्रे द्वीपिविडालयोः, हे. जिह्वापो वृषदंशे स्यादिन्द्रमहकामुके, हा.

जीमूत—जीमूतोऽद्वौ भूतिकरे देवताडे पयोधरे, मे. जीमूत स्याद्भूतिकरे शक्रेऽद्वौ घोपके घने, वि. जीमूतो वासवेऽम्बुदे । घोपकेऽद्वौ भूतिकरे, हे. जीमूतौ मेघपर्वतौ, अने. जीमूतं पर्वतेऽपि कथयन्ति, ह.

जीर—जीरस्तु जरणे खड्गे, मे. जीरः खड्गे वणिग्वद्रव्ये, वि जीरस्त्वजाज्यां खड्गे च, हे.

जीर्ण—जीर्णं परिपक्वपुराणयोः, मे. जीर्णं पक्वे पुराणे च, वि.

जीव—जीव. प्राणिनि वृत्तौ च वृक्षभेदे बृहस्पतौ । जीवा जीवन्तिकामौर्वी-वचाशिञ्जितभूमिषु । न स्त्री तु जीविते, मे. जीवः स्यात् त्रिदशाचार्ये द्रुमभेदे शरीरिणि । जीवितेऽपि च जीवा तु वचाया धनुषो गुणे । शिञ्जिते क्षिति-जीवन्त्योर्वृत्तौ, हे. जीवोऽस्त्री जीविते पुंसि गुरुजन्तोः स्त्रिया गुणे, त्रि. जीवो वृक्षप्रभेदे स्यात् जीव. प्राणिनि गोष्पतौ । जीवा जीवन्तिकामभूम्योर्माँर्वीशिञ्जित-वृत्तिषु । वचायामपि जीवा स्याज् जीवं जीवा च जीविते, वि

जीवक—जीवक. प्राणके पीतशालकृपणयोरपि । कूर्चशीर्षेऽपि पुंसि स्याद् आजीवे जीविका मता । त्रिषु सेविनि वृद्ध्याशीर्जीविनोरहितुण्डिके, मे जीवकः पीतशाले स्यात् कृपणे वृद्धिजीविनि । सेविनि प्राणकेऽप्यहितुण्डिके पादपान्तरे । आजीवे जीविकामाहुर्जीवन्त्यामपि कुत्रचित्, वि. जीवको वृद्धिजीविनि । क्षपणे प्राणके पीतशालसेवकयोर्द्रुमे । व्यालग्राहे जीविका तु जीवन्त्या वर्तनेऽपि च, हे.

जीवञ्जीव—जीवञ्जीवश्चकोरे स्याद् द्रुमभेदेऽपि पुस्ययम्, मे. जीवञ्जीव-श्चकोरे स्याद् द्रुमपक्षिविशेषयो, वि. जीवञ्जीव खगान्तरे । द्रुमभेदे चकोरे च, हे.

जीवद—जीवदो वैद्यविद्विपोः, मे., वि जीवदो रिपुवैद्ययो. । ग्रन्थिपर्णे, हे.

जीवन—जीवन वर्तने नीरप्राणधारणयोरपि । जीवनी जीवना चापि जीवन्ती-भेदयो. क्रमात्, मे. जीवन वर्तने नीरे पुत्रजीवे तु जीवनः । जीवनी जीवना चेति जीवन्तीभेदयोः क्रमात्, वि जीवनस्तु पुत्रजीवे जीवन वृत्तिवारिणोः । स्याज्जीवना तु मेदायां जीवनी तु मधुस्रवा, हे. जीवनं वर्तनाम्भसोः, त्रि.

जीवन्तिका—जीवन्तिका गुडूच्याञ्च जीवात्यशाकवन्दयोः, मे. जीवन्तिकापि जीवात्यशाकवन्दागुडूचिषु, वि.

जीवन्ती—जीवन्ती जीवनीशम्योगुडूचीवन्दयोरपि, मे. जीवन्ती जीवनीशम्यो-गुडूचीवन्दयोरपि, वि. जीवन्ती शमिवन्दयोः । जीवन्त्यां च गुडूच्या च, हे.

जीवपुष्प—जीवपुष्पन्तु दमनके फणिज्जके, हे

जीवातु—जीवातुरस्त्रिया भक्ते जीविते जीवनौपधौ, मे जीवातुर्जीविते भक्ते जीवातुर्जीवनौपधे, वि जीवातुर्जीवनौपधे । जीवितेऽपि, हे

जीवितेश—जीवितेशो यमे पुसि त्रिपु स्यात् जीवितेश्वरे, मे जीवितेशो यमे कान्ते जीवातौ जीविताधिपे, वि जीवितेश प्रिये यमे । जीवितस्वामिजीवात्वो, हे जीवितेशो यमे नाथे, त्रि

जुष्ट—जुष्टन्तु क्लीवमुच्छिष्टे सेविते वाच्यलिङ्गकम्, मे

जुहुराण—जुहुराणोऽपि चाध्वर्यावपि स्याज् जातवेदसि मे जुहुराणोऽनलेऽध्वर्यो, वि जुहुराणोऽध्वर्युवह्वयो, हे

जू—जूस्त्वरगमने प्रोक्ता सामान्यगमने स्त्रियाम् । जूराकाशे सरस्वत्या पिशाच्या जवने स्त्रियाम्, मे जूराकाशे सरस्वत्या पिशाच्या जवनेऽपि च, वि, हे

जृम्भा—जृम्भा विकाशजृम्भणयोस्त्रिपु मे जृम्भा जृम्भे विकाशे च, वि जृम्भा जृम्भणे विकाशे, हे

जृम्भित—जृम्भित करणे स्त्रीणामीहास्फुटितयोरपि मे, वि जृम्भित तु विचेष्टितप्रवृद्धयो । जृम्भाया स्फुटिते चापि, हे

जैवातृक्—जैवातृक् पुमान् सोमे दीर्घायुवृशयोस्त्रिपु, मे जैवातृक् स्याद्रजनीकरे । वृशायुष्मद्भेपजेपु हे जैवातृक् वृशे चन्द्रे भेपज्यायुष्मतोरपि, वि जैवातृक् शशाङ्केऽपि, अ जैवातृक् वृशे चन्द्रे दीर्घायुपि च सत्रिपु, त्रि

जोषम्—जोषम् मुखे प्रशसाया तूष्णीलङ्घनयोरपि मे, वि जोष मुखे स्तुतौ । मौनलङ्घनयोश्चापि, हे तूष्णीमर्थे मुखे जोषम्, अ

ज्ञ—ज्ञो ब्रह्मबुधविद्वत्तमु मे ज्ञो विरिञ्चे बुधे मौम्ये वि ज्ञ स्याद् विचक्षणो पद्मासने चान्द्रमसायनो हे

ज्ञाति—ज्ञातिस्तातसगोत्रयो । पुमान् मे ज्ञाति सगोत्रे पितरि, वि ज्ञाति पितृसगोत्रयो, हे

ज्ञानिन्—ज्ञानी स्यात् पुसि दैवज्ञे ज्ञानयुक्तेऽन्यनिङ्गव, मे

ज्या—ज्या मातरि वमुधाया मौर्व्याम्, मे ज्या मौर्वीमानृभूमिपु वि ज्या तु मातरि क्षमामौर्व्यो, हे ज्या स्यान्मौर्व्या क्षिणावपि, त्रि

ज्याति—ज्यातिर्जीर्णे च हानौ च तटिन्त्यामपि योपिति, मे ज्यानिर्हानी स्रवन्त्या च, वि

ज्यायस्—ज्यायो वृद्धेऽतिप्रगम्ने, मे ज्यायान् वृद्धे च शम्ने च, वि ज्यायान् वृद्धे प्रशस्ये च, हे (अतिशये) वृद्धप्रगम्ययोज्यायान् अ

ज्येष्ठ—ज्येष्ठ श्रेष्ठे चातिवृद्धे त्रिषु मासान्तरे पुमान् । ज्येष्ठा तु गृह-
गोधाख्यजन्तुनक्षत्रभेदयोः, मे. ज्येष्ठः श्रेष्ठेऽतिवृद्धे च ज्येष्ठो मासान्तरेऽपि च ।
गृहगोधर्क्षयोर्ज्येष्ठा, वि. ज्येष्ठः स्यादग्रजे श्रेष्ठे मासभेदातिवृद्धयोः । ज्येष्ठा
भे गृहगोघायाम्, हे. त्रिषु ज्येष्ठोऽतिशस्तेऽपि, अ. ज्येष्ठो मासि च वृद्धे च । ज्येष्ठा
च गृहगोधिका, त्रि.

ज्योतिस्—ज्योतिरग्नौ दिवाकरे । पुमान् नपुसक दृष्टौ स्यान्नक्षत्रप्रकाशयो ,
मे. ज्योतिः प्रकाशे दृशि तारकासु ज्योतिर्दिनेशानलयोरपि स्यात्, वि ज्योति-
र्वह्निदिनेशयोः । प्रकाशे दिशि नक्षत्रे, हे. ज्योतिर्भद्योतदृष्टिषु, अ. दीप्तौ च
तारासु ज्योतिः शब्दो निगद्यते, अने. चक्षुषि ज्योतिः, ह.

ज्योत्स्ना—ज्योत्स्ना चन्द्रातपेऽपि स्याज् ज्योत्स्नायुक्तनिशि स्मृता ।
ज्योत्स्नी पटोलिकायां स्याज् ज्योत्स्नायुक्तनिशि स्त्रियाम्, मे ज्योत्स्ना
स्याज्ज्योतिःसंयुक्तनिशि चन्द्रातपेऽपि च । ज्योत्स्नी पटोलीज्योत्स्नावन्निशोः,
हे. ज्योत्स्नी पटोलिकाया स्याज् ज्योत्स्नायुक्तविभावर्याम् । ज्योत्स्ना सचन्द्र-
नक्षत्ररात्रौ चन्द्रातपेऽपि च, वि.

ज्वलित—ज्वलित दग्ध उज्ज्वले, मे. ज्वलितं भास्वरे दग्धे, वि. ज्वलितौ
दग्धभास्वरी, हे.

ज्ञ—ज्ञो ज्ञष्टीशे सुरगुरौ दैत्यराजे ध्वनावपि, मे स्थिति. पाशी तथाजेशो
वामाङ्गुलितलस्थितः । स्वस्तिक. स्थाणुसंज्ञश्च ज्ञकारो जान्तसज्ञकः, मा

ज्ञञ्ज्ञा—ज्ञञ्ज्ञा वाते तारवायौ नष्टेऽपि कीर्त्यते बुधैः । ज्ञञ्ज्ञा ध्वनि-
विशेषे च स्यादम्बुकणवर्पणे, मे. ज्ञञ्ज्ञा ध्वनिविशेषेऽपि ज्ञञ्ज्ञाणुजलवर्पणे, वि.

ज्ञर्ज्ञर—ज्ञर्ज्ञर स्यात् कलियुगे वाद्यभाण्डे नदान्तरे, मे ज्ञर्ज्ञरस्तु कलियुगे
वाद्यभाण्डे नदान्तरे, वि ज्ञर्ज्ञरो वाद्यभाण्डे कलियुगे, हे. नदप्रभेदे वाद्ये च ज्ञर्ज्ञरः,
त्रि.

ज्ञला—ज्ञला स्यादातपस्योर्मौ दुहितर्यपि च स्त्रियाम्, मे ज्ञला दुहितरि
स्मृता । आतपोर्मौपु लुक्कायां ज्ञाली क्वापि विलोक्यते, वि. ज्ञला पुश्यामातपोर्मौ,
हे. ज्ञलाऽतपोर्मिर्दुहिता, त्रि.

ज्ञल्लरी—ज्ञल्लरी जिल्लरी च द्वे हुडुक्के बालकुन्तले, मे. जल्लरीवत्तु
जिल्लरी । वाद्यभेदे केशचक्रे, हे. जल्लरी जिल्लरी च द्वे हुडुक्के बालचक्रे, वि.

ज्ञपा—ज्ञपा नागबलाया स्त्री तापमत्स्याटवीषु ना, मे. ज्ञपा नागबलायां
स्याद् वंसारिणि ज्ञपो मतः वि. ज्ञपस्तु मकरे बने । मीने ज्ञपा पुनर्नागबलायाम्,
हे.

झाट—झाटो निकुञ्जे कान्तारे व्रणादीनाञ्च मार्जने, मे झाटो व्रणादि-
समाप्तौ कुञ्जकान्तारयोरपि, हे झाटो निकुञ्जे कान्तारे व्रणसमार्जनेऽपि च, वि

झिञ्झिम—वनदावेऽपि झिञ्झिम, हा

झिल्लरी—v झल्लरी ।

झिल्लिका, झिल्लीका—झिल्लिकोद्वर्तनपटे स्त्रिया द्योते च झिल्लिका ।
आतपस्य रुची झिण्ट्याम्, मे झिल्लीका झिल्लिकाऽपि च । विलेपनमले झिल्ल्या-
मातपस्य रुचि स्मता, वि झिल्लीका झिल्लिकावत् स्याच्चीर्या रुच्यातपस्य च ।
विलेपनस्य च मले, हे

झिल्ली—झिल्ली चीर्यातपरुचोर्वर्त्यामुद्वर्तनाशुके, मे झिल्ली स्यादातपरुचि
वर्त्यामुद्वर्तनाशुके, वि झिल्ली तूद्वर्तनाशुके । वर्त्यातपरुचोश्चीर्याम्, हे

झूणि—झूणि ऋमुकभेदेऽपि दुष्टदैवश्रुतौ स्त्रियाम्, मे झूणि ऋमुकभेदेऽपि
दुष्टदैवश्रुतावपि, वि झूणि ऋमुकभेदे स्यादुष्टदैवश्रुतावपि, हे झूणि कठिन-
पूगयो, त्रि

ञ—ञ पुमान् स्यात् वलीवर्दे शुके वामगतावपि, मे वामाङ्गुत्यग्रत
सिद्धिरङ्गुशी सर्वसञ्ज्ञक । मातङ्गो ह्यनुगासनश्च ञकारश्च निरञ्जन, मा

ट—ट पुमान् वामने पादे नि स्वनेऽपि क्वचिन्मत, मे जरा मुकुन्द सोमेश
दक्षपादादिगोमुख । गजाङ्गशश्च वालेन्दु श्रमृताद्यष्टक स्मृत, मा

टगर—टगरष्टङ्कणक्षारे हेलाविभ्रमगोचरे । नाज्यवत् केकराक्षे स्यात्, मे
टगरष्टङ्कणक्षारे हेलाविभ्रमगोचरे । वाच्यवत् केकराक्षे तु, वि टगरष्टङ्कणे
केकराक्षके, हे

टङ्क—टङ्को नीलकपित्थे च खनित्रे टङ्कणे स्त्रियाम् । जङ्घाया स्त्री पुमान्
कोपे कोशासिग्रावदारणे, मे टङ्को नीलकपित्थेऽसिकोपे कोपेऽश्मदारणे । मानान्तरे
खनित्रे च जङ्घाया टङ्कणेऽपि च, हे टङ्क कपित्थभेदे स्यान्मानान्तरखनित्रयो ।
कोपेऽसिकोपे जङ्घाया टङ्कणे ग्रावदारणे, वि जङ्घायामद्रिभित्ता च खनित्रे ग्राव-
दारणे । कपित्थे चास्त्रिया टङ्क, त्रि टङ्क स्यादभिमाने प्रस्तरघटनोपवरणेऽपि
च, ह

टङ्कार—टङ्कारो विस्मये पुसि प्रसिद्धौ सिञ्जिनीध्वनी, मे टङ्कार शिञ्जिनी-
ध्वनी । विस्मये च प्रसिद्धौ च, वि टङ्कारो ज्यारवेऽद्भुते । प्रसिद्धौ च, हे श्रय
गुणध्वनी । प्रसिद्धावपि टङ्कार, त्रि

टङ्ग—टङ्गोऽस्त्री स्यात् खनित्रके । खङ्गभेदे च जङ्घायाम्, मे टङ्ग
खनित्रे जङ्घास्यो हे टङ्ग वृषाणभेदे स्यात् जङ्घायाञ्च खनित्रके, वि

टट्टरी—टट्टरी स्यान्मृपावादे लम्पापटह्वाद्ययो , मे , वि टट्टरी त्वनृतास्थाने लम्पापटह्वाद्ययो , हे

टार—टारो लङ्गतुरङ्गयो , हे , वि , मे

टुण्टुक—टुण्टुक शोणकाल्पयो , मे टुण्टुकावल्पशोणकौ, त्रि टुण्टुक शोणके कूरे, वि

ठ—लाङ्गलीशो नन्दजश्च पालिनी च कमण्डलु । दक्षजानुगत स्थायी ठकार स्थविर स्मृत , मा ठो मण्डले चन्द्रविम्बे शन्ये च लोकगोचरे, मे

ड—नन्दी क्षान्तिर्दारकश्च डामरो दक्षगुल्फग । व्याघ्रपाद शुभाङ्घ्रिश्च डकारस्तोमरो मत , मा ड पुमान् वाडवाग्नौ स्यात् डाकिन्या स्त्री निगद्यते, मे

डिङ्गुर—डिङ्गुरो डङ्गुरेऽपि च । क्षेपे, मे डिङ्गुरो डङ्गुरे क्षेपे वि

डिम्ब—डिम्बो भयध्वनावण्डे फुफ्फुसप्लीहविप्लवे, मे डिम्ब स्यात् विप्लव-प्लीहोरेरण्डे पुफ्फुसे भये, वि डिम्ब एरण्डभययोर्विप्लवे प्लीह्नि पुफ्फुसे हे प्लीहविप्लवयोर्डिम्ब , त्रि डिम्ब भये च कलले फुफ्फुसे च प्रचक्षते, हा

डिम्बिका—डिम्बिका जलविम्बे स्यान्मोणके कामुकस्त्रियाम्, मे

डिम्भ—डिम्भोऽपि वालिशे बाले, मे डिम्भो वालिशपोतयो , वि डिम्भो वैधेयवालयो , हे डिम्भौ तु शिशुवालिशौ, अ

डुलि—डुलिस्तु कमठे मुनी, वि v दुलि

ढ—ढो ढक्काया पुमानुक्त शुनि तस्य च लागुले, मे ऐश्वरी चार्धनारीश नर शाखान्तराकृति । दक्षपादाङ्गुलीमूल फलो ढक्को ढकारश्च , मा

ण—ण पुमान् विन्दुदेवे स्याद् भूपणे गुणवर्जिते । पानीयनिलयेऽपीति केचिद्वर्चुर्विपश्चित , मे उमाकान्तो नरकजिद् रतिदंक्षपदाग्रग । निर्वाणस्त्रि-गुणाकार निरेखो ण समीरित , मा

त—तश्चौरामृतपुच्छेषु ओडे म्लेच्छे च कुत्रचित् । अपुमास्तरणे पुण्ये कथित शब्दवेदिभि , मे वामोरुमूलनिलय आपाढी कामिका हरि । तीव्रश्च तरलो नील तकार कीर्तितो बुधे , मा

तक्षक—तक्षकस्तु पुमान् नागराजभेदे च वर्धकौ, मे तक्षक फणिभेदे च वर्धकिद्रुमभेदयो , वि तक्षकस्तक्षिण पन्नगे । द्रुमभेदे, हे तक्षको नागवर्धकयो , अ

तट—तट नपुसक क्षेत्रे प्रतीरे तु तटी त्रिपु, मे

तडाग—तडागोऽस्त्री जलाधारविशेषे यन्त्रकूटके, मे तडागस्तु जलाधार-विशेषे कूटकेऽपि च, वि

तण्डक—तण्डकः खञ्जने फेने समासप्रायवाचि च । गृहदारुतरुस्कन्धमाया-
बहुलकेष्वपि, मे. तण्डक. खञ्जने फेने समासप्रायवाचि च । गृहदारौ तरु-
स्कन्धमायाबहुलयोरपि, वि. तण्डकस्तु समस्तपदजातके । तरुस्कन्धे वेश्मदारु-
मायाबहुलयोरपि । फेनखञ्जनयोश्चापि, हे. गृहदारौ तण्डकोऽस्त्री समासप्राय-
वाचि च, त्रि. तण्डकः खञ्जने फेने, हा.

तण्डुरीण—तण्डुरीणः कीटमात्रे वर्बरे तण्डुलोदके, मे., वि. तण्डुरीणस्तु
वर्बरे । तण्डुलाम्बुनि कीटे च, हे.

तण्डुल—तण्डुलः स्याद् विडङ्गे च धान्यादिनिकरे पुमान्, मे. तण्डुलाख्या
विडङ्गे स्याद् धान्यादिनिकरेऽपि च, वि. तण्डुलः । विडङ्गे धान्यसारे च, हे.
विडङ्गेऽपि च तण्डुल, त्रि.

तण्डुलीय—तण्डुलीय. शाकभेदे विडङ्गतस्ताप्ययोः, मे., वि., ह.

तत—अथ ततं व्याप्ते विस्तृते च त्रिलिङ्गकम् । क्लीवं वीणादिवाद्ये स्यात्
पुलिङ्गस्तु समीरणे, मे. व्याप्तविस्तृतवाद्येषु ततम्, त्रि. तत विततवद् व्याप्ते
विस्तृते वाच्यवन्मतम् । ततं वीणादिवाद्ये च पवमाने, वि. ततं वीणादिवाद्ये
स्यात् ततो व्याप्तेऽनिले पृथौ, हे.

ततस्—तत आदौ परिप्रश्ने कथान्तरे । आनन्तर्ये, वि. तत आदौ कथान्तरे ।
पञ्चम्यर्थे परिप्रश्ने, हे

तत्त्व—तत्त्व स्वरूपे परमात्मनि । स्याद् विलम्बितनृत्ये च, मे. तत्त्वं
वाद्यप्रभेदे स्यात् स्वरूपे परमात्मनि, वि. तत्त्वं परमात्मनि । वाद्यभेदे स्वरूपे
च, हे तत्त्व विलम्बिते नृत्ये स्वरूपे परमात्मनि, त्रि. तत्त्वं यायार्थ्यब्रह्मणोः,
अ.

तथा—तथाऽभ्युपगमे पृष्टप्रतिवाक्ये समुच्चये । सदृशे निश्चयेऽपि स्यात्,
मे. तथा स्याद्विश्वये पृष्टप्रतिवाक्ये समुच्चये, वि., हे.

तद्दिन—तद्दिन दिनमध्ये स्यात् तथैव प्रतिवासरे, मे. तद्दिनं दिनमध्ये
स्यात् तद्दिनं प्रतिवासरे, वि तद्दिन पुनः । दिनमध्ये प्रतिदिने, हे.

तनु—तनुः काये त्वचि स्त्री स्यात् त्रिष्वल्पे विरले कृशे, मे. तनुः काये
कृशे चाल्पे विरलेऽपि च वाच्यवत्, वि. तनुर्वपुस्तचोः । विरलेऽल्पे कृशे, हे.
त्वग्देहयोरपि तनुः, अ विरलेऽल्पे कृशे तनुः, त्रि.

तनूरुह—तनूरुहन्तु लोम्नि स्यात् पतत्रे च नपुसकम्, मे. तनूरुहं गरुल्लोम्नोः,
वि. तनूरुहस्तु पुत्रे गरुति लोम्नि च, हे.

तन्त्र—तन्त्रं कुटुम्बकृत्ये स्यात् सिद्धान्ते चौपधोत्तमे । प्रधाने तन्तुवाये

च शास्त्रभेदे परिच्छदे । श्रुतिशास्त्रान्तरे हेतावुभयार्थप्रयोजके । इतिकर्तव्यतायाञ्च तन्त्री वीणागुणे मता । अमृतादेहशिरयोः, मे. तन्त्रं कुटुम्बकृत्ये स्यात् कारणे च परिच्छदे । शास्त्रे प्रधाने सिद्धान्ते तन्तुवायेऽगदोत्तमे । तत्त्वादि-साधनोपाये श्रुतिशास्त्रान्तरेऽपि च । इतिकर्तव्यताया च तन्त्री वीणागुणे तनोः । शिरायाममृतायां च, वि. तन्त्रं सिद्धान्ते राष्ट्रे च परच्छन्दप्रधानयोः । अगदे कुटुम्बकृत्ये तन्तुवाये परिच्छदे । श्रुतिशास्त्रान्तरे शास्त्रे करणे व्यर्थसाधके । इतिकर्तव्यतातन्त्वोस्तन्त्री स्याद् वल्लकीगुणे । अमृताया च नाड्यां च शिराया वपुषोऽपि च, हे. तन्त्रं प्रधाने सिद्धान्ते सूत्रवाये परिच्छदे, अ. इतिकर्तव्यता तन्त्र-मुपायश्च द्विसाधकः, त्रि., तन्त्रं शास्त्र कुलं तन्त्रं तन्त्रं सिद्धौपधौ त्रिया । तन्त्रं सुख बलं तन्त्रं तन्त्रं पवनसाधनम्, अने. तन्त्रं तन्तुषु तन्त्रेषु सिद्धान्तपरिच्छद-प्रधानेषु, ह.

तन्त्री—तन्त्री निद्राप्रमीलयोः, मे., वि, अ. तन्त्री निद्रा प्रमीला च, हे.

तपन—तपनोऽरुस्करेऽपि स्याद् भास्करे निरयान्तरे, मे. तपनस्तरणौ तापे भल्लाते नरकान्तरे, वि. तपनो रवौ । भल्लाते नरके ग्रीष्मे, हे. तपनो नरके भानौ, त्रि.

तपस्—तपो लोकान्तरेऽपि च । चान्द्रायणादौ धर्मे च पुमान् शिशिरमाघयोः, मे. तपश्चान्द्रायणादौ स्याद् धर्मे लोकान्तरेऽपि च । तपा माघे च शिशिरे, वि. तपः कृच्छ्रादिकर्मणि । धर्मे लोकप्रभेदे च तपाः शिशिरमाघयोः, हे. तपः कृच्छ्रादि-कर्म च, अ. अथ हिमतीर् ना धर्मे व्रते तपः, त्रि.

तपस्य—तपस्या व्रतचर्यायां तपस्यः फाल्गुने पुमान्, मे. तपस्यः फाल्गुने पार्थे तपस्या नियमस्थितौ, हे. तपस्या व्रतचर्याया तपस्यो मासि फाल्गुने, वि.

तपस्विन्—तपस्वी तापसे चानुकम्प्ये त्रिष्वय योपिति । मांसिकावटु-रोहिण्योः, मे. तपस्वी तापसे चानुकम्प्ये च तपस्विनौ । मांसिकावटुरोहिण्योः, वि. तपस्वी तापसे दीने, हे. तपस्विनौ पुनर्मांसौ कटुरोहिणिकाऽपि च, हे. अनुकम्प्य-स्तपस्वी स्यात् तपस्वी च धृतव्रतः, हा. व्रतिशोच्यो तपस्विनौ, त्रि. वरुणाप्रति-पादने तपस्वी च, ह.

तपोधन—तपोधनस्तापमे स्यान्मुण्डोर्यां तु तपोधना, मे. तपोधनस्तापमे स्यान्मुण्डोर्यां च तपोधना, वि. तपोधना तु मुण्डोर्यां तपोधनमपस्विनि, हे.

तमस्—तमो ध्वान्ते गुणे शोके क्लीबं वा ना विधुन्तुदे, मे. तमोऽम्भरादे

स्वर्भानो तम शोके गुणान्तरे, वि तमो राहौ गुणे पापे ध्वान्ते, हे राहौ ध्वान्ते गुणे तम , अ तम शोकेऽपि, त्रि

तमाल—तमालस्तिलके खङ्गे तापिच्छे वरुणद्रुमे, मे तमालस्तिलके खङ्गे तापिच्छे च तृणद्रुमे, वि तमालो वरुणे पुण्ड्रेऽसौ तापिच्छे, हे तमालो वरुणे खङ्गे तापिच्छे तिलकेऽपि च, त्रि

तमालपत्र—तमालपत्र तापिच्छे तिलके पत्रकेऽपि च, मे , वि तमालपत्र तिलके तापिच्छे पत्रकेऽपि च, हे

तमिस्र—तमिस्र तिमिरे कोपे स्त्री तु तमस्ततौ । कृष्णपक्षनिशाया च, मे तमिस्र तिमिरे कोपे तमिस्रा च तमस्ततौ । कृष्णपक्षनिशाया च, वि तमिस्र तिमिरे कोपे तमिस्रा दर्शयामिनी । तमस्तति , हे

तमोघ्न—तमोघ्न सूर्यवह्नीन्दुबुद्धशङ्करविष्णुपु, मे , वि तमोघ्नो वह्नि-सूर्येन्दुबुद्धकेशवशम्भुपु, हे

तमोनुद्—तमोनुदगनीन्द्रर्के ना मे तमोनुदगनीन्द्रर्केपु, वि तमोनुत्तु शशि-मार्तण्डवह्निपु, हे चन्द्राग्न्यर्कास्तमोनुद , अ

तमोऽपह—तमोऽपह सहस्राशुमृगाङ्गजिनवह्निपु, मे , वि तमोऽपहो जिने रवौ । चन्द्रेऽग्नौ, हे अग्नीन्द्रर्कास्तमोऽपहा , अ

तर, रि—तरस्तु तरणे पुसि दशालौ पेटके तरी, मे तरिर्नावि दशया च वस्त्रादीना च पेटके, वि तरिर्दशया बेढाया वस्त्रादीना च पेटके, हे पेटके नावि च तरी, त्रि

तरणि—तरणिर्धुमणौ पुसि कुमारीनौकयो स्त्रियाम्, मे तरणिस्तरणे भानौ कुमार्यौ पद्मिनौकयो , वि तरणिस्तरणेऽर्केऽसौ कुमार्यौ पद्मिनौकयो । यष्टावध्वौ, हे धुमणौ तरणि पुसि कुमारीनौकयो स्त्रियाम्, त्रि

तरण्ड—तरण्डो वडिशीसूत्रवद्धवाष्ठादिके प्लवे । नौकायामपि स्त्री स्यात्, मे तरण्डो वडिशीसूत्रावद्धवस्तुनि भेलके, वि

तरद्—तरत् स्त्रिया प्लवेऽपि स्यात् कारण्डे च विहङ्गमे, मे तरत् कारण्डवे प्लवे, वि

तरल—तरल चञ्चले पिङ्गे भास्वरेऽपि त्रिलिङ्गवम् । हारमध्यमणौ पुसि यवागूसुर्यो स्त्रियाम्, मे तरलश्च चले पिङ्गे हारमध्यमणावपि । भागुरे चाय तरला यवागूसुर्योर्मता, वि तरलो भास्वरे चले । हारमध्यमणौ पिङ्गे तरला मधुमक्षिका, हे लोहे हारमणौ पुसि यवाग्ना तरला स्त्रियाम्, त्रि

तरस्—तरो बले च वेगे च, मे , वि तरो जवे बले, हे तरो वेगे बलेऽपि च, त्रि

तरस—तरसं मांसमाख्यातं तरसं बलमुच्यते, अने.

तरस्विन्—तरस्वी शूरवेगिनोः, मे. तरस्वी वेगिशूरयोः, वि., हे. वेगिशूरो तरस्विनौ, अ.

तरीप—तरीपः शोभनाकारे भेलेऽब्धिव्यवसाययोः, वि. तरीपः शोभना-
कृतौ । भेलेऽब्धौ व्यवसाये च, हे.

तरुण—तरुणः कुब्जपुष्पे ना रूकुके यूनं तु त्रिपु, मे. तरुणः स्यान्नवे यूनं
कुब्जपुष्परूकुको, वि. तरुणः कुब्जपुष्पे स्यादेरण्डे यूनं नूतने, हे. तरुणः
कुब्जपुष्पेऽपि, त्रि.

तर्क—तर्कः काङ्क्षावितर्कोहहेतुशास्त्रेषु कथ्यते, मे. तर्को वितर्कं काङ्क्षामा-
मूहतर्कविशेषयोः, हे. तर्कः काङ्क्षावितर्कोहकर्मभेदेषु कीर्त्यते, वि.

तर्तरीक—तर्तरीकं वहित्रे स्यान्न द्वयोः पारगे त्रिपु, मे. तर्तरीकं वहित्रके ।
पारगे, हे. तर्तरीकं वहित्रे स्यात्तर्तरीकश्च पारगे, वि.

तर्प—तर्पो लिप्सोदन्ययो, मे. तर्पो लिप्सापिपासयोः, वि, त्रि. v. तृप्

तल—तलं स्वरूपेऽनूर्ध्वं स्त्री क्लीबं ज्याघातवारणे । कानने कार्यवीजे च
पुसि तालमहीरहे । चपेटे च त्सरी तन्नीघाते सव्येन पाणिना, मे. तल स्वरूपाधरयोः
खङ्गमुष्टिचपेटयोः । ज्याघातवारणेऽपि स्यात् तलस्तालतरावपि, वि. तल
ज्याघातवारणे । तलश्चपेटे तालद्रौ स्वभावाधरयोः त्सरी, हे. अध.स्वरूपयोरस्त्री
तलम्, अ. तल मूलचपेटयोः, त्रि.

तलिन—तलिनं विरले स्तोके स्वच्छेऽपि वाच्यलिङ्गकम्, मे. तलिनं विरले
स्तोके स्वच्छेऽपि तलिनं मतम्, वि. तलिनं विरले स्वच्छे स्तोके, हे. तलिनं विरले
स्तोके वाच्यलिङ्गम्, अ.

तलिम—तलिमं कुट्टिमे तल्पे चन्द्रहासे वितानके, मे., वि. तलिमं तल्पखङ्गयोः ।
विताने कुट्टिमे चापि, हे. तलिमं तल्पकुट्टिमे, त्रि.

तलुन—तलुनः पवने यूनं युवत्या तलुनी स्मृता, मे. तलुनं पवने यूनं स्त्रियां
च तलुनी विदुः, वि. तलुनो यूनं मास्ते, हे.

तल्प—तल्पमट्टे कलत्रे च शयनीये च न द्वयोः, मे., तल्पं तु शयनीये स्यात्
तल्पमट्टकलत्रयोः, वि. तल्पमट्टे शय्याकलत्रयोः, हे. तल्पं दारेषु, ह. तल्पं शय्याट्ट-
दारेषु, अ. अट्टे दारेषु शय्यायां तल्पशब्दोऽभिधीयते, अने.

तल्ल—तल्ली तरुण्यां तल्लस्तु जलाधारान्तरे पुमान्, मे. तल्ली तलुन्यां
तल्लस्तु जलाधारान्तरेऽपि च, वि. तल्ली जलाधारभेदे तल्ली तु वरुणस्त्रियाम्
हे.

तवीप—तवीपी शक्रकन्याया पुसि स्वर्गे महोदधौ, मे

ताड—ताडस्तु ताडने घोषे मुष्टिमेयतृणादिपु । ताडी पनद्रुमे च, मे ताड-
स्ताडनघोषयो । मुष्टिमेयतृणादौ च ताडी ताली दलद्रुमे, वि ताडोऽद्री ताडने
घोरे मुष्टिमेयतृणादिके । ताडी ताली दलतरौ, हे

ताण्डव—ताण्डवोऽस्त्री तृणान्तरे । भवेदुद्धतनृत्ये च, मे ताण्डव कथित
नृत्ये तृणभेदेऽपि ताण्डवम्, वि ताण्डव तृणभिन्नाट्यभेदयो, हे

तात—तातोऽनुकम्प्ये जनके, मे, वि तातोऽनुकम्प्ये पितरि, हे तात पिननु-
कम्प्ययो, वि

तातगु—तातगु क्षुद्रताते ना जनकस्य हिते त्रिपु, मे तातगु क्षुद्रताते स्याज्ज-
नयितृहितेऽपि च, वि

तातल—तातलो रुजि पाके च लोहकूटे मनोजवे, मे

ताप—ताप सन्तापकृच्छ्रयो । तापी नद्यन्तरे, मे तापोऽस्ति तापे दवथौ
तापी तु सरिदन्तरे वि ताप सन्तापे कृच्छ्रे, च तापी तु सरिदन्तरे, हे

तामरस—अथ तामरस पद्मे ताम्रकाञ्चनयोरपि, मे स्मृत तामरस पद्मे
ताम्रकाञ्चनयोरपि, वि तामरसन्तु पङ्कजे । ताम्रकाञ्चनयो, हे पद्मे स्वर्णे
तामरसम्, वि

तामस—तामसी निशि दुर्गाया तामसो भुजगे खले, मे, वि निशा दुर्गा च
तामसी, वि तामस सर्पखलयोस्तामसी स्थानिशोमयो, हे

ताम्बूल—ताम्बूली नागवल्लीया स्त्री क्रमुके तु नपुसकम्, मे ताम्बूली नाग-
वल्लीया च ताम्बूल क्रमुकेऽपि च, वि ताम्बूल क्रमुकीफले । ताम्बूली नागवल्लीया
स्यात्, हे गुवाकेऽपि च ताम्बूलम्, वि

ताम्र—ताम्र शुल्वेऽरुणेऽपि च, मे ताम्र शुल्वेऽरुणेऽन्यवत्, वि ताम्रन्तु
शुल्वे शुल्वनिभेऽपि च, हे ताम्र शुल्वेऽरुणे त्रिपु, वि

तार—तारो वानरभिन्मुक्ताविशुद्धयो शुद्धमौक्तिके । ना नक्षत्रेऽक्षिमध्य
च न ना रूप्ये नपुसकम् । स्त्री बुद्धदेवताभेदे वालिगीप्पतिभार्ययो । त्रिलिङ्गो-
त्पुच्चशब्दे च, मे तारो मुक्तादिसशुद्धौ तरणे शुद्धमौक्तिके । तारा च रजते-
ज्युच्चस्वरेऽप्यन्यवदीरितम् । ऋक्षाक्षिमध्ययोस्तारा मुग्धीवगुरयोपितो । बुद्ध-
देव्या मता तारा, वि तारो निर्मलमौक्तिके । मुक्ताशुद्धौ उच्चनादे नक्षत्रनेत्र-
मध्ययो । तार रूप्ये तारा बुद्धदेव्या मुरगुहम्त्रियाम् । मुग्धीवपल्याम्, हे
मुक्ताशुद्धौ च तार स्यात्, अ तारोऽप्युच्चस्वरे त्रिपु । तारिष्यङ्गदमात्रो म्यो
न ना ऋक्षाक्षिमध्ययो, वि तारो मुक्तागुणेऽप्युक्त, ह

तारक—तारको दैत्यभित्कर्णधारयोर्न द्वयोर्दृशि । कनीनिकायामृक्षे च न पुमान् त्रातरि त्रिपु, मे. तारकः कर्णधारे स्याद् दैत्ये च दृशि तारकम् । कनीनिकायां नक्षत्रे तारकं तारकेति च, वि. तारकः कर्णधारके । दैत्ये च तारकमुडौ नेत्र-तन्मध्ययोरपि, हे. दैत्ये ना कर्णधारे च तारकं दृशि भे न ना, त्रि.

ताक्ष्य—ताक्ष्यः स्यादश्वकर्णख्यवृक्षे रथतुरङ्गयो । ताक्ष्यं रसाञ्जने ताक्ष्यो गरुडे गरुडाग्रजे, वि. ताक्ष्योऽश्वसर्पयो. । गरुडाग्रजे सुपर्णे च पुमि क्लीवं रसाञ्जने, मे. ताक्ष्यस्तु स्यन्दने वाहे गरुडे गरुडाग्रजे । अश्वकर्णाह्वयतरौ स्यात्ताक्ष्यन्तु रसाञ्जने, हे. तुरङ्गगरुडौ ताक्ष्यौ, अ.

ताल—तालः करतलेऽङ्गुष्ठमध्यमाम्याञ्च सम्मिते । गीतकालक्रियामाने करास्फाले द्रुमान्तरे । वाद्यभाण्डे च कास्यस्य त्सरौ ताली जटौपधौ । क्लीवन्तु हरिताले स्यात्, मे. तालः करतलेऽङ्गुष्ठमध्यमाम्या च सम्मिते । गीतकाल-क्रियामाने तालः खङ्गादिमुष्टिपु । द्रुमभेदे करास्फाले तालन्तु हरितालके । वाद्यभाण्डे च कास्यस्य, वि. तालः कालक्रियामाने हस्तमानद्रुमभेदयो । करास्फोटे करतले हरिताले त्सरावपि, हे. ताली गीतक्रियामाने हरिताले द्रुमान्तरे, त्रि ताल कालक्रियामानं तालः पातालमिष्यते । वृक्षभेदः स्मृतस्तालः तालः करतलध्वनि, अने v. ताड

तालपत्र—तालपत्रन्तु ताटङ्के रण्डाया तालपत्र्यपि, मे तालपत्रन्तु ताडङ्के रण्डाया तालपत्र्यपि, वि तालपत्रन्तु कुण्डले । स्यात् तालपत्री रण्डायाम्, हे.

तालाङ्क—तालाङ्कः करपत्रे स्यात् शाकभेदेऽच्युताग्रजे । महालक्षणसम्पूर्ण-पुरूपे पुस्तके हरे, हे

तालीशपत्र—तालीशपत्रं भूम्यामलकीतालीशयोः स्मृतम्, मे तालीशपत्रं तालीशे तामलक्यामपि स्मृतम्, वि. तालीशपत्र तु तामलक्यां तालीशके क्वचित्, हे.

तावत्—तावन्मानेऽवधारणे । सम्ग्रमे च परिच्छेदे तथा कात्स्न्यादि-कारयोः, मे. v. यावत्.

ताविप—ताविपोऽब्धिसुवर्णयोः । स्वर्गे च, हे. ताविपी चन्द्रकन्यायां ना स्वर्गाम्बुधिकाञ्चने, मे. ताविपः कनकोऽम्बुधौ, वि.

तिक्त—तिक्तो रसे सुगन्धे च तिक्तं पर्पटके स्मृतम् । तिक्ता तु कटुरोहिण्याम्, वि तिक्तं सुगन्ध्यपि, त्रि. तिक्तो रससुगन्धयोः । तिक्ता तु कटुरोहिण्या पर्पटे तु नपुंसकम्, मे. तिक्तस्तु सुरभी रसे । तिक्ता तु कटुरोहिण्यां तिक्तं पर्पटकौपधे, हे. v. कपाय.

तिक्तपर्वन्—तिक्तपर्वा हिलमोचीगुडूचीयष्टिपु स्त्रियाम्, मे तिक्तपर्वा तु यष्ट्याह्वगुडूचीहिलमोचीपु, वि तिक्तपर्वा हिलमोचीगुडूचीमधुयष्टिपु, हे, हा

तिक्तशाक—तिक्तशाकस्तु खदिरे वरुणे पत्रसुन्दरे, मे तिक्तशाकस्तु पत्रसुन्दरे । वरुणे खदिरे, हे तिक्तशाकस्तु खदिरे वरुणे पत्रसुन्दरे, वि तिक्तशाक खदिरे वरुणद्रुमे, वि

तित्तिरि—तित्तिरि पक्षिणि मुनी, हे तित्तिरिर्विहगे मुनी, वि

तिन्तिड—तिन्तिडी डिम्बचिञ्चयो, मे अथ तिन्तिड । दैत्यभेदे तिन्तिडीके कालदासे महीरुहे । तिन्तिडी चुके चिञ्चायाम्, हे तिन्तिडी भूरुहे कालदासे दैत्यान्तरेऽपि च । तिन्तिडस्तिन्तिडी तु स्यात् चिञ्चावृक्षाम्लयोरपि, वि

तिमिर—तिमिर ध्वान्ते नेत्रामयान्तरे, मे तिमिर ध्वान्ते नेत्रामयेऽपि च, वि तिमिर तु दृष्टिरोगान्धकारयो हे ताम्रेऽन्धे तिमिर ध्वान्ते, वि

तिरस्—तिरोऽन्तर्धौ तिर्यगर्थे अ, मे, वि तिरोऽन्तर्धौ तिरश्चि च, हे

तिर्यक्—तिर्यक् तिरोऽर्थे वक्त्रे च विहङ्गादौ त्वनव्ययम् मे, वि तिर्यक् स्यात् तिरश्चीनवक्रयो, ह

तिलक—तिलको द्रुमरोगाश्वभेद च तिलकालके । क्लीब सौवर्चलकलोम्नो न स्त्रियान्तु विशेषक मे तिलक चित्रक प्राहुर्ललामे तिलकालके । रोगविद्रुमभेदेऽपि कलोम्नि सौवर्चलेऽपि च, वि तिलकोऽश्वद्रुमभिदो पुण्ड्रके तिलकालके । तिलक रुचके कलोम्नि, हे तिलक चित्रके कलोम्नि ना तरौ तिलकालके । तिलकोऽपि विशेषक, वि तिलको वृक्षभदश्च तिलक चित्रक विदु । तिलक कलोमसज्ञा स्यात् प्रधान तिलक मतम् अने v मोक्ष

तिलपर्ण—तिलपर्णी तु सिंहके । श्रीवासे चन्दने, हे तिलपर्णी मलयजे श्रीवासे सिंहकेऽपि च, मे, वि

तिप्य—तिप्यो नक्षत्रभेदे स्यात् क्ली धात्र्याञ्च योषिति, मे तिप्य पुष्ये क्ली धात्र्या तिप्या पुष्यवदप्यते, वि तिप्य पुष्यवत् क्ली भे तिप्या त्वामलकीतरौ, हे तिप्य पुष्ये कलियुगे, अ

तीक्ष्ण—तीक्ष्ण सामुद्रलवणे विपलोहाजिमुष्वके । क्लीब यथाग्रजे पुगि तिग्मात्मत्यागिनोस्त्रिपु, मे तीक्ष्ण सामुद्रलवणे विपलोहाजिमुष्वके । तीक्ष्ण क्षारे च तिग्मात्मत्यागिनोर्वाच्यवद् भवेत्, वि तीक्ष्ण सामुद्रलवणे विपायोमरवाजिपु । आत्मत्यागिनि तिग्मे च, हे विपाभिमरनोहेपु तीक्ष्ण क्लीवे खरे त्रिपु, अ तीक्ष्ण तीव्र समाख्यात तीक्ष्ण लोहमुगन्ति च, अने

तीक्ष्णगन्ध—तीक्ष्णगन्धा वचाराजिकयोः शोभाञ्जने पुमान्, मे. तीक्ष्णगन्धा वचायां च शिग्रुराजिकयोरपि, वि. तीक्ष्णगन्धा वचोपधौ । शोभाञ्जने राजिकायाम्, हे.

तीर—तीरन्तु रोधसि । पुसि त्रपुणि, मे तीरं तटे त्रपौ तीरम्, वि. तीरो वङ्गे तीर पुनस्तटे, हे.

तीर्थ—तीर्थं शास्त्राध्वरक्षेत्रोपायनारीरज.सु च । अवतारपिजुष्टाम्बु-पात्रोपाध्यायमन्त्रिपु, मे. तीर्थं शास्त्राध्वरक्षेत्रोपायोपाध्यायमन्त्रिपु । अवतारपि-जुष्टाम्बु स्त्रीरज सु च विश्रुतम्, वि. तीर्थं शास्त्रे गुरौ यक्षे पुण्यक्षेत्रावतारयोः । ऋषिजुष्टे जले सन्निध्युपाये स्त्रीरजस्यपि । योनौ पात्रे दर्शने च, हे. निषानाग-मयोस्तीर्थं ऋषिजुष्टे जलेऽपि च, अ तीर्थं तूपाययोगयो, त्रि योनौ जलावतारे च मन्त्राद्यष्टादशस्वपि । पुण्यक्षेत्रे तथा पात्रे तीर्थं स्याद्दर्शनेषु च, ह

तीवर—तीवरो नाम्बुधौ व्याधे, मे.

तीव्र—तीव्रा तु कटुरोहिण्यां राजिकागण्डदूर्वयोः । त्रिष्वत्युष्णे नितान्ते च कटौ, मे. तीव्रमत्युष्णकटुकनितान्तेष्वन्यवन्मतम् । तीव्रा च कटुरोहिण्यामा-सुरीगण्डदूर्वयोः, वि. तीव्रं कटूष्णात्यर्थेषु तीव्रा च कटुरोहिणी । गण्डदूर्वाऽसुरी, हे. तीव्र कटु नितान्तञ्च, त्रि.

तु—तु पादपूरणे भेदे समुच्चयेऽवधारणे । पक्षान्तरे नियोगे च प्रशसाया विनिग्रहे, मे. तु पादपूरणे भेदे समुच्चयेऽवधारणे, वि तु विशेषेऽवधारणे । समुच्चये पादपूतौ, हे. तु स्याद् भेदेऽवधारणे, ह.

तुङ्ग—तुङ्गी निशावर्बरयो पुन्नागनगयोः पुमान् । उन्नते त्रिपु, मे. तुङ्गः स्यादुन्नतेऽन्यवत् । वर्वरानिशयोस्तुङ्गी, वि. तुङ्गी प्रोक्ता हरिद्राया बर्बरायाम-पीप्यते । तुङ्गः पुन्नागनगयोर्बुधे स्यादुन्नतेऽन्यवत्, हे तुङ्गी पुन्नागसोच्छ्रयी, त्रि.

तुङ्गभद्र—तुङ्गभद्रा नदीभेदे स्त्रिया पुसि मदोत्कटे, मे. तुङ्गभद्रा नदीभेदे तुङ्गभद्रो मदोत्कटे, वि. तुङ्गभद्रो मदोत्कटे । तुङ्गभद्रा नदीभेदे, हे.

तुङ्गीश—तुङ्गीशस्तु पुमान् गौरीवत्तमे हिमदीधिति, मे तुङ्गीशः शङ्करे चन्द्रे वि. तुङ्गीशः शशाङ्के शशिशेखरे, हे.

तुण्डिकेरी—तुण्डिकेरी तु कार्पास्या विम्बिकायामपि स्त्रियाम्, मे. तुण्डिकेरी तु कार्पास्या विम्बिकायामपीप्यते, वि तुण्डिकेरी तु कार्पासी विम्बिकापि च, हे

तुल्य—तुल्यमञ्जनभेदे स्यान्नीलीसूक्ष्मैलयो. स्त्रियाम्, मे तुल्योऽग्नावञ्जने तुल्या नीलिसूक्ष्मैलयोरपि, वि. तुल्योऽग्नी तुल्यमञ्जने । तुल्या नील्यां सूक्ष्मैलायाम्, हे.

तुमुल—तुमुल कलिवृक्षे ना क्लीवन्तु रणसङ्कुले, मे तुमुल कलिवृक्षे स्यात्
तुमुल रणसङ्कुले, वि तुमुल रणसङ्कुले । तुमुलो विभीतकद्रौ, हे

तुम्बरी—तुम्बरी कुक्कुरस्त्रियाम् । धन्याकेऽपि, मे तुम्बरी सरमार्दयो,
वि धन्याके तुम्बरी शुन्याम्, त्रि तुम्बरी धन्याक शुनी, हे

तुरग(ङ्ग)—तुरगी चाश्वगन्धाया तुरगश्चित्तवाजिनो, मे तुरगी त्वद्व-
गन्धाया तुरगो वाजिचित्तयो, हे तुरङ्गी चाश्वगन्धाया तुरङ्गश्चित्तवाजिनो, वि

तुरायण—तुरायण सम सङ्ग त्रियाहीनस्तुरायण, अने

तुरुष्क—तुरुष्क सिल्लके म्लेच्छजातो देशान्तरेऽपि च, मे तुरुष्क सिल्लके
म्लेच्छजातो श्रीवासकेऽपि च वि अथ तुरुष्कस्तु देशे श्रीवाससिल्लयो, हे तुरुष्क
सिल्लके देशे, त्रि

तुल—तुला सादृश्यमानयो । गृहाणा दारवन्धाय पीठिकायामपीप्यते । राशौ
पलशते भाण्डे मे तुला पलशते राशौ भाण्डे सादृश्यमानयो । गृहाणा दारवन्धाय
पीठिकायामपीप्यते, वि तुला माने पलशते सादृश्ये राशिभाण्डयो । गृहाणा
दारवन्धाय पीठिकाम्, हे तुलासादृश्योस्तुला त्रि

तुलाकोटि—तुलाकोटिर्मानभेदेऽर्द्धे म्यान्पूरेऽपि च, हे

तुलाधार—तुलाधारस्तुलाराशौ पुमि वाणिजके त्रिपु मे तुलाधारस्तुलाराशौ
भवेद् वाणिजकेऽपि च, वि तुलाधारस्तुलागुणे । वाणिजे, हे

तुवर—तुवरस्तु कपाये स्यात् काक्ष्याढक्योस्तुवर्यपि, मे

तुप—तुपा धान्यत्वगक्षद्रो, मे तुपो धान्यत्वचि ग्यातो विभीतवतरावपि,
वि तुपस्तु धान्यत्वचि विभीतके हे

तुपार—तुपारस्तु शीकरे शीतले हिमे, मे तुपार शीकर हिमे, त्रि तुपार
क्षुद्रपापाणस्तुपार शीत उच्यते, अने तुपारा हिमदेशयो । शीकरे हिमभेदे,
हे तुपारो हिमभेदे च शीकरेऽपि हिमेऽपि च त्रि

तूण—तूणी नील्या निपङ्गे ना, मे तूणी नीया तूणो निपङ्गवे, वि तूणी
नीलीनिपङ्गयो, हे

तूल—तूल तुन्ये पिचो । ब्रह्मदाग्नि हे ब्रह्मदाग्ने पिचो तूलम्, त्रि तूल
पिचो भवेत् तूल ब्रह्मदारविहायमा, त्रि तूल म्याद् ब्रह्मदाग्नि । आयागज्य
पिचो न म्त्री, मे

तूलिका—तूलिका कूर्चिकायाञ्च मय्योपनग्नेऽपि च, मे तूलिका कथिनाञ्च
लभ्यकूर्चिकानूलमय्या, वि तूलिका तूलमय्या म्यादादेम्यम्य च नेमनी, हे

तूवर—तूवराञ्चमध्रपुम्पे प्रौढाङ्गे वृषेऽपि च । पुम्पञ्चजनयक्ते म्यान्

कपायरसेऽपि च, मे तूवरोऽश्मश्रुपुरुषे प्रौढाशृङ्गानडुह्यपि, हे तूवरोऽश्मश्रुपुरुषे प्रौढाशृङ्गवृषेऽपि च, वि तूवरो निर्विषाणो गौ नि श्मश्रुस्तूवर पुमान्, अने

तूस्त—तूस्त रेणौ च विख्यात जटाया च नपुसकम्, मे

तृणगोधा—तृणगोधा चित्रकोले कृकलासेऽपि योपिति, मे तृणगोधा चित्रकोले कृकलासे च लक्ष्यते, वि कृकलासे चित्रकोले तृणगोधाध्वनि विदु, हा

तृणता—तृणता धनुषि तृणत्वे, मे तृणताऽपि तृणत्वे स्यात् तृणता कार्मुकेऽपि च, वि चापे तृणत्वे तृणता, नि तृणता तृणत्वे कार्मुकेऽपि च, हे

तृणशून्य—तृणशून्य मल्लिकाया निपु स्यात् केतकीफले, मे तृणशून्य मल्लिकाया केतकीशाखिन फले, हे तृणशून्य मल्लिकाया केतव्याश्च फले मतम्, वि

तृप्—तृट् लिप्सायामुदन्याया स्मरपु-यामपि स्त्रियाम्, मे तृट् तृष्णावत् तर्पवच्च भवेत्लिप्सापिपासयो, हे

तृपा—तृपा लिप्सातृपो स्त्रियाम्, मे

तृष्णा—तृष्णा स्यात् तर्पलिप्सयो, मे तृष्णा लिप्सापिपासयो, वि तृष्णे स्पृहापिपासे द्वे, अ पिपासालोभयोस्तृष्णा, अने v तृप्

तेजन—तेजन पुसि वशे स्यात् तेजनी पीलुपर्ण्यपि, मे

तेजस्—तेजो दीप्तौ प्रभावे च स्यात् पराक्रमरेतसो मे तेजो धाम्नि पराक्रमे । प्रभावरेतसोश्च, वि तेजस्त्वद्रेतसोर्वले । नवनीते प्रभावेऽनी, हे तेज प्रभावे दीप्तौ च वले शुक्लेऽपि, अ

तेमन—तेमन त्वार्द्धीकरणे व्यञ्जनेऽपि च, मे तेमन व्यञ्जने वलेदे तेमनी चुल्लिकान्तरे, वि तेमन व्यञ्जने वलेदे तेमनी चुल्लिभिद्यपि, हे

तेवन—अथ तेवन केलिकानने । त्रीडायाम् मे

तैतिल—तैतिलो गण्डके पुसि वलीवन्तु वरणान्तरे, मे तैतिलो गण्डके प्रोक्तस्तैतिल वरणान्तरे, वि तैतिल वरणान्तरे । तैतिलो गण्डकपशौ, हे

तोक—तोक पुत्रे सुतायाञ्च, मे तोक सन्तानमुतयो, हे तोकमपत्य-पुत्रयोरपि, वि

तोक्म—तोक्म कर्णमले तोक्मो हरिते च हरिद्यवे, वि तोक्म कर्णमले तोक्म स्याद्वरितहरिद्यवे, हे तोक्म कर्णमले पुसि हरिते च हरिद्यवे, नि, मे

तोत्र—तोत्र वेणुके प्रतोदे, हे तोत्र तु प्रतने वेणुकेऽपि च, मे, वि तोत्रे प्रजन-वेणुके, नि

तोदन—तोदन व्ययने तोत्रे, मे, वि, हे

तोयद—तोयदो मुस्तके मेघे पुमानाज्ये नपुंसकम्, मे. तोयदं तु घृते प्रोक्तं तोयदं मुस्तकाब्दयोः, वि.

तोयधर—अथ तोयधरो मुस्तासुनिपण्णौपधीघने, मे. भवेत् तोयधरो मेघे सुनिपण्णौपधेऽपि च, वि. तोयधरो जलधरे सुनिपण्णास्यभेपजे, हे

तैलपर्णी—v. तिलपर्णी.

त्याग—त्यागो वर्जनदानयोः, वि., हे त्यागो दाने च वर्जने, मे. v. विसर्ग.

त्यागिन्—त्यागी दातरि शूरे, मे. शूरे दातरि च त्यागी, त्रि.

त्रपा—त्रपा लज्जाकुलटयोः, मे., वि, हे.

त्रपु—त्रपु सीसकरङ्गयो, हे, मे

त्रयी—त्रयी त्रिवेद्या त्रितये न ना, मे त्रयी त्रिवेद्या त्रितये पुरन्ध्या सुमतावपि, वि., हे. त्रिवेद्या त्रितये त्रयी, त्रि.

त्राण—त्राणा तु त्रायमाणाया रक्षणे रक्षिते त्रिपु, मे त्राणा तु त्रायमाणायां रक्षिते रक्षणेऽपि च, वि त्राण त्राते रक्षणे च त्रायमाणौपधावपि, हे. त्राणं रक्षित-रक्षयो, त्रि.

त्रायमाण—त्रायमाणा वार्षिके स्त्री रक्ष्यमाणेऽभिधेयवत्, मे.

त्रास—त्रासो भये मणेर्दोषे, मे त्रासो भीमणिदोषयोः, वि. त्रासो भये मणिदोषे, हे मणिदोषे दरे त्रासः, त्रि मणिदोषेऽपि त्रागः, ह

त्रिक—त्रिका कूपस्य नेमौ स्यात् त्रिक पृष्ठाधरे त्रये, मे, वि. त्रिका कूपस्य नेमौ स्यात् त्रिक पृष्ठाधरत्रये, हे प्राण्यङ्गे त्रितये त्रिकम् । कूपाङ्गे स्त्री, त्रि.

त्रिकूट—त्रिकूटं सिन्धुलवणे त्रिकूट. पर्वतान्तरे, मे. त्रिकूटं सिन्धुलवणे त्रिकूटस्तु सुवेलके, हे

त्रिगतं—त्रिगतौ गणितान्तरे । देशेऽपि ना घुर्धुरिकावामुकाङ्गनयो. म्त्रियाम्, मे. त्रिगतं. स्याज्जनपदे त्रिगतौ गणितान्तरे । भवेद् घुर्धुरिकायान्तु त्रिगतां कामुकस्त्रियाम्, वि. त्रिगतौ गणिते देशे त्रिगतां कामुकस्त्रियाम् । घुर्धुर्याम्, हे.

त्रिदिव—त्रिदिवा सरिदन्तरे । पुमि म्वर्गे, मे. त्रिदिवस्त्रिदद्यावामे त्रिदिवा सरिदन्तरे, वि. त्रिदिव सुखे । स्वर्गे च त्रिदिवा नद्याम्, हे

त्रिपुट—त्रिपुटा मल्लिकायाञ्च सूक्ष्मैलात्रिवृतोः म्त्रियाम् । मतीनके च तीरे च त्रिपुटः समुदाहृतः, वि, मे त्रिपुटी तीरमतीनी त्रिपुटा त्रिवृदोपधा । सूक्ष्मैलायां मल्लिकायाम्, हे.

त्रिवर्ग—त्रिवर्गो धर्मवामार्थे त्रिफलाया वटुत्रिके । वृद्धिम्बानक्षये मन्त्रजम्ब-मसि चेप्यने, मे, वि.

त्रिवर्णक—त्रिवर्णकं गोक्षुरके त्रिफलाया कटुत्रिके, मे, वि त्रिवर्णकस्तु गोक्षुरेऽथ त्रिवर्णकम् । व्यूषणं त्रिफला, हे

त्रिशङ्कु—त्रिशङ्कुर्ना राजभेदे शलभे वृषदंशके, मे. त्रिशङ्कुः शलभे नृपे । माजरी, हे. त्रिशङ्कुः शलभे राजविशेषे वृषदशके, वि.

त्रिशिख—त्रिशिखो राक्षसे क्लीवं त्रिशूले मण्डनान्तरे, मे. त्रिशिख शेखरे विद्यात् त्रिशिखो राक्षसान्तरे, वि. त्रिशिखो रक्षस्त्रिशिख स्यात् किरीटत्रिशूलयोः, हे. त्रिशिखं स्यात् त्रिशूलेऽपि, वि

त्रिस्रोतस्—त्रिस्रोता जह्नुकन्याया स्रोतस्वत्यन्तरे स्त्रियाम्, मे. त्रिस्रोता जह्नुकन्याया त्रिस्रोताः सरिदन्तरे, वि. त्रिस्रोता जाह्नवीसिन्धुभिदोः, हे.

त्रुटि—त्रुटिः स्त्री संशये स्वल्पे सूक्ष्मैलाकालमानयो, मे. त्रुटिः संशयलेशयोः । सूक्ष्मैलाया कालमाने, हे स्यात् त्रुटिः संशये लेशे सूक्ष्मैलाकालमानयोः, वि सूक्ष्मैलाया त्रुटिः स्त्री स्यात् कालेऽल्पे संशयेऽपि सा, अ.

त्रेता—त्रेता युगेऽग्नित्रितये, मे., वि., हे. त्रेता त्वग्नित्रये युगे, अ हवनीयादिषु त्रिषु त्रेता, ह.

त्रोटि—त्रोटिः स्त्री कट्फले चञ्च्वा खगे मीनान्तरेऽपि च, मे. त्रोटिः स्यात् कट्फले चञ्च्वा खगमीनविशेषयोः, वि. त्रोटिश्चञ्च्वा खगान्तरे । मीनकट्फलयोः, हे.

त्र्यङ्गट—त्र्यङ्गटं शिष्यभेदेऽपि धौताञ्जन्याञ्च न द्वयो, मे त्र्यङ्गटो धौताञ्जन्या शिष्यभिदीश्वरे, हे. त्र्यङ्गटं शिष्यभेदेऽपि धौताञ्जन्यामपि स्मृतम्, वि

त्र्यम्बक—त्र्यम्बकस्ताम्रधातुः स्यात् त्र्यम्बकश्च महेश्वर, अने.

त्वक्पत्र—त्वक्पत्रं तु वराङ्गके । स्त्री कारव्यां च, मे. त्वक्पत्र तु वराङ्गके । त्वक्पत्रीति च कारव्याम्, वि.

त्वक्—त्वक् स्त्री चर्मणि वल्के च गुडत्वचि विशेषतः, मे. त्वक् चर्मवत्वयो-स्त्वचे, वि. त्वक् वल्कले चर्मणि च, हे. त्वक् स्त्री चर्मगुडत्वचोः, नि.

त्वष्ट—त्वष्टा पुमान् देवशिल्पितक्षणोरादित्यभिद्यपि, मे. त्वष्टा शिल्पिनि देवाना तथा वर्धकिसूर्ययोः, वि. देवशिल्पिन्यपि त्वष्टा, अ.

त्विप्—त्विट्कान्तौ चाचि रुचौ स्त्रियाम्, मे. त्विट्कान्तौ व्यवसाये च जिगीषाया रुचौ गिरि, वि. त्विट् शोभाया जिगीषाया व्यवसाये रुचौ गिरि, हे. त्विट् शोभाऽपि, अ.

य—यं रक्षणे मङ्गले च साध्वसे च नपुंसकम् । शिलोच्चये पुमानेव क्वचित्तु

भयरक्षके, मे दण्डीशो वरद वृष्णो वामजानुगत स्मर । शौरिश्चापि विशालाक्ष
थकार परिकीर्तित मा

द--द पुमानचले दत्ते स्त्रिया शोधनदानयो । छेदोपतापरक्षामु पुमास्तु
दातरि स्मृत , मे सत्योऽग्नीशो ह्लादिनी च वामगुल्फगतस्तथा । शूली कुवेरो
दाता च दवारो धादिम स्मृत , मा

दश--दश कीटविशेषश्च वर्मदशनयो पुमान्, मे दश स्यात् खण्डने दोषे
दशो मर्मणि कीर्तित । सर्पक्षतेऽपि सन्नाह्वनमक्षिकयोरपि, वि दशो वर्मणि
मर्मणि । दोषे वनमक्षिकाया खण्डने भुजगक्षते, हे दश सहननेऽपि च । सर्पक्षते,
त्रि

दशन--दशन दशवर्मणो , मे , वि दशन वर्मदशयो , हे

दशित--दशितमपि जातदशेऽपि स्यात् । कवचाचिते, मे दशितस्तु दष्ट-
वर्मितयोरपि वि दशितो वर्मिते दष्टे, हे

दक्ष--दक्षस्त्रिपु पटौ पुंसि ताम्रचूडे प्रजापती । मुनिभेदे हरवृषे द्रुमभेदे
स्त्रिया भुवि म दक्ष पटौ हरवृषे ताम्रचूडे प्रजापती । मुनिभेदे द्रुमे वल्लौ दक्षो
दक्षा भुवि स्मृता वि दक्ष प्रजापती रुद्रवृषभे कुक्कुटे पटौ । द्रुमे दक्षा तु मेदिन्याम्,
हे दक्ष प्रजापती ताम्रचूडे हरवृषे पटौ त्रि मुनिकुक्कुटयोर्दक्ष , ह

दक्षिण--दक्षिणो दक्षिणोऽद्भूतसरलच्छन्दवर्तिपु । अग्रामे त्रिपु यज्ञादिविधि-
दाने दिशि स्त्रियाम् मे दक्षिण सरलावामपरच्छन्दानुवर्तिपु । वाच्यवद् दक्षिणाऽ-
वाची यज्ञदानप्रतिष्ठयो वि दक्षिणस्तु परच्छन्दानुवर्तिनि । दक्षेऽपसव्ये सरलेऽ
पाचीनेऽप्यथ दक्षिणा । दिक् प्रतिष्ठा यज्ञदानम् हे दक्षिणा दिशि दाने च दक्षिण
सरलेऽपि च त्रि

दग्ध--दग्ध प्लुष्टेऽन्यलिङ्ग स्यात् स्थितार्कदिशि च म्रियाम मे दग्ध
प्लुष्टेऽन्यवद्गधा स्थितार्कदिशि दग्धिता, वि

दण्ड--दण्डोऽग्नी लगुडे पुमान् । व्यूहभेदे प्रवाण्डेऽन्वे कोणमन्यानयोरपि ।
सैन्ये कालमानभेदे चण्डाशो पारिपाश्विके । दमे यमेऽभिमाने च, मे दण्डो यमे
मानभेदे लगुडे दमसैन्ययो । व्यूहभेदे प्रवाण्डेऽन्वे कोणमन्यानयोरपि । अभिमाने
ग्रहे दण्डश्चण्डाशो पारिपाश्विके, वि दण्ड सैन्ये दमे यमे । मानव्यूहग्रहभेदेऽन्व-
श्वेऽर्कानुचरे मयि । प्रवाण्डे लगुडे कोणे चतुर्थोपायगर्वयो , हे दण्डोऽग्नी लगुडेऽपि
स्यात् अ दण्डो सैन्यावर्पाश्वर्गी, त्रि दण्डो दमने सैन्ये, ह

दण्डधार--दण्डधार पुमान् पृथ्वीनाथे प्रेताधिपेऽपि च, मे दण्डधारो यमे
भूषे, वि दण्डधारो यमे राजि, हे

दण्डयात्रा—दण्डयात्रा दिग्विजये सयानवरयात्रयो , मे , वि दण्डयात्रा तु दिग्जये । सयाने वरयात्रायाम् , हे दिग्जये वरयात्राया दण्डयात्रा विदुर्बुधा , हा

दण्डयाम—दण्डयामस्तु कीनाशे दिवसे कुम्भसम्भवे , वि , मे दण्डयामस्तु दिवसे कुम्भजे यमे , हे .

दण्डार—दण्डारो वहने मत्तवारणे शरयन्त्रके । कुम्भकारस्य चक्रे च , मे , हे दण्डार शरयन्त्रके । कुलालचक्रे वहने दण्डारो मत्तवारणे , वि कुलालचक्रे वहने दण्डार शरयन्त्रके , हा

दण्डिन्—दण्डी यमे द्वा स्थसदण्डयो , हे

दत्त—दत्त विश्राणितेऽविते , वि दत्त विश्राणितेऽर्चिते , मे विसृष्टे रक्षिते दत्तम् , त्रि

दधि—दधि गोरसभेदे स्यात् तथा श्रीवासवासयो , हे दधि क्षीरोत्तरावस्थाभावे श्रीवासवासयो , वि , मे

दन्त—दन्तोऽद्विकटके कुञ्जे दशनेऽथौपधौ स्त्रियाम् , मे दन्तो दशनसानुनो । दन्तौपध्याम् , हे दन्तो निकुञ्जे दशने दन्त सानुनि कथ्यते । दन्ती स्यादौपधौभेदे वि दशने शैलशृङ्गे च दन्त स्यादौपधौ स्त्रियाम् , त्रि

दन्तधावन—दन्तधावन खदिरे दन्तशुद्धौ नपुसकम् , मे

दन्तशठ—स्याद्दन्तशठो जम्बीरे कपित्थे कर्मरङ्गके । नागरङ्गेऽपि च पुमान् स्याच्चाङ्गेर्याञ्च योपिति , मे दन्तशठ स्याज्जम्बीरे कपित्थे कर्मरङ्गके । नागरङ्गेऽपि चाङ्गेर्या स्मृता दन्तशठा बुधं , वि दन्तशठ पुन । जम्बीरे नागरङ्गे च कर्मरङ्गकपित्थयो , हे अमललोण्या दन्तशठा ना जम्बीरकपित्थयो , त्रि

दन्तुर—दन्तुरस्तून्नतरदे तथोन्नतनते त्रिपु , मे दन्तुर वाच्यवद्विद्यात् विपमोन्नतदन्तयो , वि दन्तुर उन्नतदन्ते विपमे , हे

दन्दशूक—दन्दशूकस्तु पुलिङ्गो राक्षसे च सरीसृपे , मे दन्दशूकोऽहिरक्षसां , वि दन्दशूकस्तु फणिरक्षसां , हे

दम—दमस्तु दमथे दण्डे कर्दमे दमने पुमान् , मे दम स्याद् दमथे दण्डे वदमे दमनेऽपि च , वि दम स्यात् कर्दमे दण्डे दमने दमथेऽपि च , हे दमो दमथुदण्डयो , त्रि

दमथ—दमथस्तु पुमान् दण्डे दमे च परिकीर्तित , मे दमथो दमदण्डयो , वि दमथो दमके दण्डे , हे

दमन—दमन पुष्पधीरयो , मे दमन कुसुमे धीरे , वि दमनो धीरपुष्पयो , हे

दम्भ—दम्भस्तु कैतवे कल्के, मे, वि दम्भ कल्के कैतवे च, हे दम्भ कैतवकल्कयो, त्रि

दया—दया हिंसानुकम्पयो, अने

दर—दरोऽस्त्री साध्वसे गर्ते कन्दरे तु दरी स्मृता । दराऽव्यय मनागर्थे, मे दर साध्वसगर्तयो । कन्दरे तु दरीमाहुरीपदर्थे दराव्ययम्, वि दर स्यात् भयगर्तयो । दरी तु कन्दरे, हे दरोऽस्त्रिया भये श्वभ्रे, अ दर छिद्र दरो भयम्, अने

दरद्—दरत् स्त्रिया प्रपातेऽपि भयपर्वतयोरपि, मे दरत् प्रपाताद्रिभये, वि

ददर—ददर पर्वते पुंसि त्रिष्वीपद्भ्यङ्गभाजने, मे ददरस्तु गिरावीपद्भग्नवस्तुनि वाच्यवत्, वि ददर स्यादीपद्भग्ने गिरावपि, हे ददर शैलभुग्नयो, त्रि

ददुर—ददुरस्तोयदे भेके वाद्यभाण्डाद्रिभेदयो । ददुरा चण्डिकाया स्याद् ग्रामजाले नपुसकम् मे ददुरस्तोयदे भेके वाद्यभाण्डाद्रिभेदयो । ददुरा चण्डिकायाञ्च ग्रामजाले तु ददुरम्, वि ददुरो भेकमेघयो । वाद्यभेदे शैलभेदे ददुर ग्रामजालके । ददुरोमा, हे वाद्यमेघौ च ददुरौ, त्रि

दर्प—दर्पं वस्तूर्यामप्यहङ्कृती, मे दर्पोऽहङ्कारवस्तूर्यो, वि दर्पो मृगमदे गर्वे, हे

दर्भ—दर्भं ग्रन्थे कुशेऽपि, च, हे

दर्वी(र्वी)—दर्वी स्त्रिया खजाकाया फणायामुरगस्य च, मे दर्वी भवेत् खजाकाया फणायामुरगस्य च, वि दर्वी फणातर्द्वी, हे

दर्श—दर्शस्तु सङ्गमे सूर्यचन्द्रयोरवलोकने । पक्षान्ते वैदिकविधौ दर्शश्च समुदाहृत, वि दर्शं सूर्येन्दुसङ्गमे । पक्षान्तेऽप्यौ दर्शने च, हे दर्शन्तु स्यादमावस्या यागभेदावलोकने, मे

दर्शक—दर्शक स्यात् प्रतीहारे दर्शयितृप्रवीणयो, मे, त्रि दर्शको दर्शयितृ प्रतीहारप्रवीणयो, हे

दर्शन—दर्शनं नयनस्वप्नबुद्धिधर्मोपलब्धिषु । शाम्प्रदर्पणयोश्च, मे, वि दर्शनं दर्पणे धर्मोपलब्ध्योर्जुदिशाम्प्रयो । स्वप्नलोचनयोश्चापि, हे दर्शनं वर्णमुक्चुरचक्षु-शास्त्रोपलब्धिषु, त्रि

दल—दलमुत्प्रेषण्यण्डयो । शम्प्रीच्छदेऽप्यवद्रव्ये पत्रेऽपि, मे दल शम्प्रीच्छ-दोत्प्रेषावद्रव्ये षण्डपणयो, वि दल शम्प्रीच्छदेऽर्द्धपणयो । उत्प्रेषावद्रव्ये च, हे

दलाढक—दलाढकः स्वयंजाततिले पृश्न्याञ्च गैरिके । फेनखातकयोर्नाग-
केशरे च महत्तरे, मे. दलाढकस्तु कुन्दे स्यात् करिकर्णशिरीषयोः । स्वयंजाततिले
फेने खातके नागकेशरे । वात्यायां पृश्निकायाञ्च गैरिके च महत्तरे, वि. दलाढकोऽ-
रण्यतिले गैरिके नागकेशरे । कुन्दे महत्तरे फेने करिकर्णशिरीषयोः । वात्याया
खातके पृश्न्याम्, हे. पृश्न्या कुन्दे दलाढकः, त्रि.

दलामल—दलामलं मरुक्के दमनेऽपि नपुंसकम्, मे. दलामलं दमनके तथा
मरुक्केऽपि च, वि. दलामलं पुनर्दमनके मरुक्केऽपि च, हे

दव—दवदावौ तु वनवह्नी वनेऽप्युभौ, मे. दवो दाव इति ख्यात. वनाग्नि-
वनयोरपि, वि. दवदावौ वनानले । वने, हे. दवदावौ वनारण्यवह्नी, अ. वनारण्या-
नलौ दावौ, अने. काननेऽपि दवदावौ, ह.

दशन—दशनः शिखरे दन्ते कवचे तु नपुंसकम्, मे. दशनः कवचे दन्ते दशनः
शिखरेऽपि च, वि.

दशनोच्छिष्ट—दशनोच्छिष्टः पुंसि स्यान्निश्वासेऽधरचुम्बयोः, मे. अथ
स्याद्दशनोच्छिष्टो निश्वासेऽधरचुम्बयोः, वि. दशनोच्छिष्टो नि.श्वासे चुम्बने
दन्तवाससि, हे. निश्वासो दशनोच्छिष्टः चुम्बे दन्तच्छदेऽपि च, त्रि.

दशपुर—विदुर्दशपुरं देशे भुस्तायां पत्तनेऽपि च, वि. दशपुरं पत्तने
स्यान्भुस्ताया नौवृदन्तरे, हे. अथो दशपुरं देशे पुरेऽपि स्यान्नपुंसकम्, वि.

दशमीस्थ—दशमीस्थो नष्टवीर्ये स्थविरैऽप्यन्यलिङ्गकः, मे. दशमीस्थं नष्ट-
वीजे स्थविरैऽपि प्रचक्षते, वि. दशमीस्थ स्थविरै स्यात् क्षीणरागे मृताशने, हे
दशमीस्थो क्षीणरागवृद्धौ, अ.

दशा—दशाऽवस्थादोषवर्त्योर्वस्त्रान्ते भूमिं योपिति, मे. दशा वतविषस्थाया
वस्त्रांशे स्युर्दशा अपि, वि. दशा वतविषस्थाया दशास्तु वसनाञ्चले, हे. दशाऽ-
वस्थानेकविधाऽपि, अ. कर्मविपाकेऽपि दशा गतिः स्मृता, ह.

दस्म—दस्मस्तु यजमाने स्याद् अपि चोरे हुताशने, मे., वि. दस्मस्तु हव्यवाहे
स्याद् यजमाने मलिम्लुचे, हे.

दस्यु—दस्युश्चोरे पुंसि रिपी, मे. दस्युः स्तेने च शत्रौ च, वि. दस्युः प्रत्यायि-
चोरयोः, हे. दस्यु तस्करवैरिणौ, त्रि.

दल—दलः खरेऽदिवनीमुते, मे. दलः खरो दलौ रवेः सुतौ, हे. दलः खरे
चाश्विनयोः, वि.

दहन—दहनश्चित्रके भल्लातकेऽग्नौ दुष्टचेष्टिते, मे. दहनश्चित्रके बह्नी
भल्लाते दुष्टचेष्टिते, वि. दहनो दुष्टचेष्टिते । भल्लाते चित्रकेऽग्नौ च, हे.

दहर—दहरो मूपिकायाञ्च स्वल्पे भ्रातरि बालके, मे, वि दहरो मूपिका-
स्वल्पभ्रात्रोऽस्मिन्ने च, हे

दाक्षायणी—दाक्षायणी त्वपर्णायामश्चिन्याद्युडुपु स्त्रियाम्, मे दाक्षायणी-
त्यपर्णया रोहिण्या तारकासु च, वि दाक्षायण्युमायाञ्च भेषु च । रोहिण्याञ्च, हे

दाक्षिणात्य—दाक्षिणात्यो नारिकेरे त्रिपु दक्षिणदिग्भवे, मे

दाडिम—दाडिमस्तु त्रिलिङ्ग स्यादेलाया करके त्रिपु, मे दाडिम कर-
कैलयो, वि, हे

दाढा—दाढा दष्ट्राभिलापयो, वि, हे

दात्यूह—दात्यूहस्तु पुमान् कालकण्ठातकपक्षिणो, मे दात्यूह कालकण्ठे
स्यादात्यूहश्चातकेऽपि च, वि दात्यूह कालकण्ठके । चातकेऽपि, हे दात्यूह-
श्चातकेऽपि च, त्रि

दान—दान गजमदे त्यागे पालनच्छेदशुद्धिपु, मे, वि दान मतङ्गजमदे
रक्षणच्छेदशुद्धिपु । विश्राननेऽपि, हे दान गजमदे त्यागे खण्डने रक्षणेऽपि च, त्रि

दानु—दानुर्दातरि विक्रान्ते, मे, वि

दान्त—दान्तस्तु दमितेऽपि स्यात्तप क्लेशमहे त्रिपु, मे

दाय—दाय सोऽनुष्ठभापणे । विभक्तव्यपितृद्रव्ये तथा हरणदानयो, मे
दायो दाने यौतुकादिधने सोऽल्लुष्ठभापणे । विभक्तव्यपितृद्रव्ये दायमाहुर्मनीषिण,
वि दायो दाने यौतुकादिधने सोऽल्लुष्ठभापणे । विभक्तव्यपितृद्रव्ये, हे दाने
विशेषलब्धौ दायो भागार्हपितृरिक्थे च, ह

दायाद—दायादस्तु भवेत् पुंसि सपिण्डे तनयेऽपि च, मे दायादो जातिपुत्रयो,
वि दायादो मुतमपिण्डी, हे दायादो मुतयान्धवो अ दायादो यान्धव प्रोक्तो
दायादस्तनयो मत, अने दायादस्तुक्मपिण्डयो, ह

दारक—दारको बालकेऽपि स्याद् भेदने त्वभिधेयवन्, मे दारको भेदने-
पत्ये, वि दारको भेदने पुत्रे, हे

दारद—दारदो विषभेदे स्यान् पारदे हिङ्गुने पुमान्, मे दारदो विषभेदे
स्याद्विङ्गुने पारदेऽपि च, वि दारदो विषभेदे स्यान् पारदे हिङ्गुनेऽपि च, हे

दारु—दारु स्यान् पित्तने वाष्णे देवदाग्री नपुमनम्, मे दारु स्याद्देवदारु च,
त्रि दारु वाष्णे निगद्यने, अने

दारुण—दारुणो रमभेदे ना त्रिपु नु स्याद् भयायहे, मे

दार्वी(वीं)—दार्वी दारुहृदिवाया तथा गोजिह्विकोपयो, मे दार्वी दारु-
हृदिवाया देवदारुहृदिपो, वि दार्वी स्याद्देवदारुणि । हृदिवायिनये चापि, हे

दाव—v दव

दास—दासी वाणाभुजिष्ययो । दासो भृत्ये च शूद्रे च ज्ञातात्मनि च धीवरे, मे दास शूद्रे दानपात्रे भृत्यधीवरयोरपि । दामी चेटघा च भिण्टया च, वि दासो धीवरभृत्ययो । वृषले दानपात्रे च दासी भिण्टयपि चेटयपि, हे दासो वित्ताथं-चेटयो । भिण्टयाञ्च दासी, त्रि

दासेर—दासेरो दासिकापत्ये त्रिपु पुसि क्रमेलके मे दासेरो दासिकापुत्रे दासेर स्यात् क्रमेलके, वि दासेर उष्ट्रे चेटे च, हे दासीसुतोष्ट्री दासेरी, त्रि

दासेरक—दासेरकस्तु करभे दासीपुत्रे च धीवरे, मे दासेरक स्यात् करभे दासीपुत्रे च धीवरे, वि उष्ट्रे दासीसुते चैव दासेरक इति स्मृत, हा

दिगम्बर—दिगम्बर स्यात् क्षपणे नाने तमसि शङ्करे, मे, वि दिगम्बरस्तु शङ्करे । ग्रन्थकारे क्षपणके स्याद्वस्त्ररहितेऽपि च हे दिगम्बरोऽन्धकारे च, त्रि

दिग्ध—दिग्धो विपाक्तवाणे स्यात् पुसि लिप्तेऽन्यलिङ्गक, मे दिग्ध विपाक्त-वाणे स्याद् दिग्धो लिप्तार्थकेऽन्यवत्, वि दिग्धो लिप्ते विपाक्तेषां प्रवृद्धस्नेहयोरपि, हे दिग्ध लिप्ते विपाक्ते च, त्रि

दिति—दितिर्दत्तजनन्याञ्च खण्डनेऽपि च योपिति, मे दितिर्दत्तमातरि खण्डने, हे दिति स्यात् खण्डनेऽपि च, वि दित्ती खण्डनदत्तयाम्बे, त्रि

दिव्—द्यौ स्वर्गे च गगने, मे द्यौ स्वर्गनभसो, हे

दिव—दिव स्वर्गेऽन्तरीक्षे च, वि दिव खे त्रिदिवे बने, हे दिव क्लीव तयो स्मृतम्, मे v दिव्

दिवाभीत—दिवाभीत कुम्भिले स्यादुलूके कुमुदाकरे, मे, वि दिवाभीत वाकरिषो कुम्भिले कुमुदाकरे, हे दिवाभीत उलूके स्यात् कुम्भिले कुमुदाकरे, त्रि

दिवौ (द्यौ) कस्—दिवोकाश्च दिवोकाश्च पुसि देवे च चातके, मे दिवोका-ञ्चातके सुरे, वि दिवौकसौ । चातकस्त्रिदशश्चापि, हे सारङ्गाश्च दिवौकस, अ

दिव्य—दिव्य लवङ्गे धात्र्या स्त्री बली दिविभवे त्रिपु, मे दिव्य लवङ्गके दिव्य बली दिविभवेऽन्यवत् । ग्रामलक्या स्मृता दिव्या, वि दिव्य बलुलवङ्गयो । द्युभवे दिव्याऽमलक्याम्, हे

दिव्यचक्षुस्—दिव्यचक्षु सुगन्धस्य भेदे नाऽन्ये सुलोचने, मे दिव्यचक्षु सुगन्धस्य भेदेऽन्ये च सुलोचने, वि दिव्यचक्षुस्त्वन्ये सुलोचने । सुगन्धभेदे, हे

दिष्ट—दिष्ट दैवे पुमान् काले, मे दिष्ट दैवे दिष्टस्त्वनेहसि, हे दिष्ट दैवे च काले स्याद्दिष्ट, वि दिष्ट दैवेऽपि न द्वयो, अ दिष्ट कालोपदिष्टयो, वि दिष्ट दैवेऽपि कीर्तितम्, हा

दिष्टि—दिष्टिर्मुत्परिमाणयो । स्त्रियाम्, मे दिष्टिरानन्दे माने च, हे दिष्टि परीमाणमुदो, वि परिमाणमुदोदिष्टि, नि

दिष्ट्या—दिष्ट्या हर्षे मङ्गले च, मे

दीदिवि—दीदिविना धिपणेऽन्ने तदस्त्रियाम्, मे दीदिविधिपणान्नयो, वि

दीन—दीना स्त्री मूपिकस्त्रियाम् । वाच्यवद्गुंते भीते, मे दीना मूपिक-योपाया दुगंते कातरेज्यवत्, वि मूपिकाऽपि भवेद् दीना, हा

दीप—दीप प्रदीपोत्तरीये लताया लोचमस्तके मे

दीपक—दीपक वागलङ्कारे वाच्यवद्दीप्तिकारके, मे दीपक वागलङ्कारे दीपको दीप्तिकारके, वि दीपक स्यादलङ्कृति । दीपको दीप्तिवद्दीपो, हे

दीप्त—दीप्त निर्भासिते दग्धे ज्वलिते, मे दीप्त निर्भासिते दग्धे, हे दीप्त निर्भासिते दग्धे वदन्ति ज्वलितेऽपि च, वि

दीप्यक—दीप्यकश्चाजमोदाया यवानीर्वाहिचूडयो, मे दीप्यकश्चाजमोदे स्याद् यवानीर्वाहिचूडयो, वि दीप्यक त्वजमोदके । मयूरशिखायवान्यो, हे यवान्यामपि दीप्यक, अ

दीर्घाध्वग—दीर्घाध्वग पुमानुष्टुप् लेख्यहारे तु भेद्यवत्, मे दीर्घाध्वग गृह्यलके लेखकारे तु भेद्यवत्, वि दीर्घाध्वग ऋमेलके । लेख्यहारे मल्लनागे वात्स्यायनमुरेभ्यो हे दीर्घाध्वग स्यादुष्टेऽपि, त्रि

दीर्घायुस्—दीर्घायु शाल्मलीवृक्षे वायसे जीवकद्रुमे । मार्कण्डेये च पुंसि स्याच्चिरजीविनि वाच्यवत्, मे दीर्घायुर्द्रुमि वाक्श्च शाल्मलि, त्रि दीर्घायु शाल्मली कावे मार्कण्डेयेऽतिजीविनि, वि दीर्घायुर्जीवके द्विवे । मार्कण्डेये शाल्मलितरी हे

दीर्ण—दीर्णं विदारिते भीते, मे दीर्णं दारितभीतयो, वि

दु स्पर्श—दु स्पर्शो धन्वयामे ना कण्टकार्या स्त्रिया त्रिपु । खरस्पर्श, मे दु स्पर्शाख्या खरस्पर्श कण्टकार्या च यासके, वि

दु स्थ—दु स्थ स्याद्गुंते मूर्खे दु खेन तिष्ठति त्रिपु, मे दु स्थ स्याद्गुंते मूर्खे, वि दु स्थो दुगंतमूर्खयो, हे

दुकूल—दुकूल श्लक्ष्णवस्त्रे स्यात् क्षौमे, मे दुकूल तु क्षौमे सूक्ष्माशुकेऽपि च, वि दुकूल सूक्ष्मवाससि । क्षौमवस्त्रे, हे दुकूल श्लक्ष्णवस्त्रेऽपि च, त्रि

दुग्ध—दुग्ध प्रपूरिते क्षीरे दुग्धो क्षीराविकोपघो, मे दुग्ध प्रपूरिते क्षीरे, वि दुग्ध क्षीरे पूरिते च, हे दुग्ध क्षीरे प्रपूरिते, त्रि

दुग्धतालीय—दुग्धतालीयमित्येतद् दुग्धाम्रक्षीरफेनयो, मे दुग्धतालीय-मित्येतद् दुग्धाम्रे दुग्धफेनके, वि दुग्धतालीय दुग्धाम्रदुग्धफेनयो, हे

दुन्दुभि—दुन्दुभि पुमान् । वरुणे दैत्यभेयोश्च स्त्र्यक्षविन्दुत्रिकद्वये, मे दुन्दुभिदितिजे भेर्यामक्षविन्दुत्रिकद्वये, वि दुन्दुभिस्तु भेर्या दितिसुते विपे । अक्षविन्दुत्रिकद्वन्द्वे, हे स्याद् भेर्या दुन्दुभि पुसि स्यादक्षे दुन्दुभि स्त्रियाम्, अ दुन्दुभिदैत्यभेदेऽपि, त्रि द्वन्द्वे दुन्दुभिभिरक्षे तु दुन्दुभि स्यात्तथानक, अने

दुर्—दुर्निपेधे च दुष्टे च, मे दु स्यात् कष्टनिपेधयो, वि

दुरोदर—दुरोदर द्यूतभेदे द्यूतकृत्पणयो पुमान्, मे दुरोदर पुनर्द्यूते द्यूतकारे पणेऽपि च, हे दुरोदरो द्यूतकारे पणे द्यूते दुरोदरम्, अ पणेऽक्षे कितवे द्यूते दुरोदर इति स्मृत, अने

दुर्गति—दुर्गतिनरके नै स्वे स्त्री, मे दुर्गतिनरके नै स्वे, वि, त्रि दुर्गति । नरके नि स्वतायाञ्च, हे

दुर्ग—दुर्गो मानीत्यो स्त्री दुर्गमे त्रिषु, मे दुर्गं भवद् दुर्गमे तु दुर्गा स्यान्नीलिकोमयो, हे. दुर्गं स्याद् दुर्गमे दुर्गा गौरीनीलिकयोरपि, वि

दुर्जाति—दुर्जाति व्यसने क्लीबेऽसम्यग्जातेऽन्यलिङ्गकम्, मे दुर्जाति व्यसने प्रोक्तमसम्यग्जातवस्तुनि, वि दुर्जाति व्यसनासम्यग्जातयो, हे दुर्जाति व्यसनेऽपि च, वि

दुर्द्धर—दुर्द्धर पुसि नरकान्तरे स्यादृषभोपधौ, मे दुर्द्धर वाच्यवद् दु ख-धार्यं स्यादृषभोपधे । दुर्द्धर, वि दुर्द्धरस्त्वृषभोपधौ । दु खधार्यं, हे

दुर्नामन्—दुर्नामाऽख्यातिर्गुदजदीर्घकोशिकयोरपि, वि दुर्नाम क्लीब-मशंसि । स्याद्दीर्घकोशिकाया स्त्री, मे दुर्नाम पुनरशंसि । दुर्नामा दीर्घकोशी स्यात्, हे

दुर्मुख—दुर्मुख कपिभिन्नागभिदोर्ना मुखरे त्रिषु, मे. दुर्मुखो नागराजेऽपि मुखरे वानराश्वयो, वि दुर्मुखो मुखरे नागराजे वाजिनि वानरे, हे सपेऽपि दुर्मुख, त्रि

दुर्लभ—दुर्लभस्त्रिषु दुष्प्राप्ये कच्छुरे, मे दुर्लभ. कच्छुरे ज्ञेयो दुष्प्रापे वल्लभेऽपि च, वि दुर्लभ कच्छुरे प्रिये । दुष्प्रापे, हे दुर्लभ कच्छुरे काम्ये, त्रि

दुर्वर्ण—दुर्वर्ण त्रिष्वसद्वर्णे क्लीबमैलेयरूप्ययो, मे दुर्वर्णेऽञ्च कुवर्णे म्या-द्वालुके रजतेऽपि च, वि दुर्वर्णं कलघोतकुवर्णयो, हे दुर्वर्णं रजतेऽपि स्यात्, त्रि

दुर्विध—दुर्विधो वाच्यलिङ्ग स्याद् दुर्गतेऽपि खलेऽपि च, मे दुर्विधो दुर्गते खले, वि दुर्विधो दुर्जने नि स्वे, हे दुर्विधो खलदुर्गतो, त्रि

दुलि—दुलि स्त्रिया कमठया ना मुनी, मे v डुलि

दुष्कक—दुष्कको गन्धकुट्या स्याद् विहाराद्यवकाशके, मे, वि

दुष्ठ—दुष्ठ स्याद् दुर्वलेऽधमे, वि

दूत्य—दूत्य दूतस्वभावे च भावे कर्मण्यपि स्मृतम्, मे

दूषिका—दूषिका तूलिकायाञ्च मले स्यात्लोचनस्य च, मे दूषिवा
तूलिका स्मृता । नयनस्य मलेऽपि स्यात्, हे

दूष्य—दूष्य त्रिषु दूषणीये क्लीव वस्त्रे च तद्गृहे, मे दूष्यन्तु दूषणीये स्याद्
दूष्य वस्त्रे च तद्गृहे वि दूष्य वाससि तद्गृहे । दूषणीये, हे निन्द्ये वस्त्रगृहे
दूष्यम् त्रि

दृग्भू—दृग्भू स्त्री सर्पवज्रयो मे दृग्भू पद्मगवज्रयो, वि दृग्भू पवी
भास्करे च, हे

दृढ—दृढ स्थूले नितान्त च प्रगाढे बलवत्यपि मे दृढ स्थूले भृशे शक्ते
प्रगाढेऽपि दृढो मत वि दृढ शक्ते भृशे स्थूल शक्तस्थूलौ त्रिषु दृढौ, अ

दृति—दृतिश्चर्मपुटे मत्स्ये ना म दृतिश्चर्मपुटे भूपे, वि

दृश्—दृक् स्त्रिया दर्शने नेत्रे बुद्धौ च त्रिषु वीक्षके, मे दृग्दर्शने लोचने च
दृग् बुद्धौ वीक्षकेऽपि च वि दृग्दृष्टिरि दर्शनेऽध्यक्षे हे दृग्ज्ञाने ज्ञातरि त्रिषु, अ
ज्ञान च लोचने दर्शने च दृक् त्रि

दृशान—दृशान ज्योतिषि प्रोक्त दृशानश्च विराचने, वि दृशान ज्योतिषि
क्लीव पुलिङ्ग स्याद्विरोचने मे

दृषद्—दृषन्निष्पेपणशिलापट्टप्रस्तरयोरपि मे दृषद् पेपणपट्टे स्याद्
दृषद् पापाणमात्रके वि दृषद् पापाणमात्रके । निष्पेपणार्थपट्टे स्यात्, हे

दृषद्वती—दृषद्वती नदीभेदे कात्यायन्यामोप स्त्रियाम्, मे

दृष्टान्त—दृष्टान्त उदाहृतौ । शास्त्रे च मरणे, मे दृष्टान्त स्यादुदाहृतौ ।
शास्त्रे, हे दृष्टान्तावुभौ शाम्ननिदर्शने, अ

दृष्टि—दृष्टि स्त्रिया बुद्धौ लोचने दर्शनेऽपि च, मे दृष्टिर्ज्ञानेऽक्षिण दर्शने,
हे दृष्टिर्धीर्दर्शनाक्षिपु वि दृष्टिरक्षिण तथा मती, अने

देव—देवो मेघे सुरे राज्ञि म्यात्रपुसवामन्द्रिये । देवी वृताभिपेकाया तेजनी-
स्पृक्कयोरपि, मे देव सुरे घने राज्ञि देवमाम्यातमिन्द्रिये । देवी भट्टारिकायाञ्च
तेजनीस्पृक्कयोरपि, वि देव हृषीके देवन्तु नृपतौ तोयदे सुरे । देवी वृताभिपेकाया
तेजनीस्पृक्कयोरपि, हे मेघे राज्ञि सुरे देव, त्रि पर्जन्ये राज्ञि गीर्वाणे व्यवहर्तरि ।
मूर्खे बले जिगीषौ च देवोक्तिर्नरि कुष्ठिनि, अने

देवताड—देवताड संहिकेये जीमूते च हुताशने, मे देवताडस्तु धोपके । संहिकेयग्रहे चापि देवताडो हुताशने, वि देवताडो धोपकेऽनौ राहौ, हे

देवन—देवन व्यवहारे स्याज्जिगीषाक्रीडयोरपि । देवनोऽक्षेपु पुसि स्यात्, मे देवन व्यवहारे स्याज्जिगीषाक्रीडयोरपि । अक्षेपु देवन प्रोक्त, वि देवनोऽक्षेऽय देवनम् । व्यवहारे जिगीषाया क्रीडायाम्, हे क्रीडादावपि देवनम्, अ क्रीडादौ देवन नाऽक्षे, वि

देवमणि—अथ देवमणिर्भर्गोऽश्ववर्ते कौस्तुभेऽपि च, मे देवमणि शिवेऽश्वस्य कण्ठावर्ते च कौस्तुभे, वि देवमणिविष्णुवक्षोमणौ हरे । अश्वस्य कण्ठावर्ते च, हे

देवयु—देवयुर्धार्म्यलिङ्गस्तु धार्मिके लोकयात्रिके, मे देवयुर्धार्मिके ख्यातो देवयुर्लोकयात्रिके, वि

देववृक्ष—देववृक्ष सप्तपर्णे मन्दारादिषु गुग्गुली, मे, वि देववृक्षो मन्दारादौ गुग्गुली विषमच्छदे, हे

देवसहा—भवेद् देवसहाभिख्या सूते दण्डोत्पलौपधे, वि

देवसेना—देवसेना तु वज्रिण । सुतायामपि सेनाया देवतानाञ्च योपिति, मे देवसेनेन्द्रवाहिन्या सेनायाञ्च दिवौकसाम्, वि देवसेनेन्द्रकन्याया सैन्ये दिविप-
दामपि, हे

देहणु—देहणुर्दातिरि दुर्गमे, मे, वि, हे

देहयात्रा—देहयात्रा यमपुरीगमने भोजनेऽपि च, मे, हे देहयात्रा भोजने स्यात् कृतान्तागमनेऽपि च, वि देहयात्राऽशने मृतौ, वि

दैत्य—दैत्योऽमुरे मुरायान्तु दैत्या चण्डौषधावपि, मे, वि दैत्योऽमुरे मुरौषधी, हे

दैत्यारि—दैत्यारि पुसि सामान्यदैवे च गरुडध्वजे, मे दैत्यारिस्त्रिदशे विष्णौ, वि

दैवज्ञ—दैवज्ञो गणके पुमान् । दैवज्ञे गणिकाया स्त्री, मे. दैवज्ञो गणकेऽपि च, वि.

दोग्धू—दोग्धाऽर्थोपजीविकवौ वत्सगोपालयो पुमान्, मे दोग्धा गोपालके वत्से कवौ अर्थोपजीविनि, वि दोग्धा गोपालवत्सयो । अर्थोपजीविनि कवौ, हे दोग्धा गोपे कवौ वत्से, वि

दोला—दोला नील्या यानान्तरेऽपि च, मे दोला यानान्तरे नील्याम्, वि

दोप(पा)—दोप स्यादूपणे पापे दोषा राशौ भुजेऽपि च, मे, वि दोषा

रात्री च तन्मुखे, मे दोषा रात्रिमुखे रात्री अत्राज्जनव्ययमप्यसौ, वि दोषा निशि निशामुखे, हे

दोषज्ञ—दोषज्ञ प्राज्ञवैद्ययो, हे

दोहदलक्षण—दोहदलक्षणमुक्त वय सन्धौ च गर्भे च, मे दोहदलक्षण गर्भे स्यात् सन्धौ यौवनस्य च, हे दोहदलक्षण गर्भे वय सङ्घे च दृश्यते, त्रि

दौर्बीण—दौर्बीण मृष्टपणं स्याद् दूर्वाया सुरसेऽपि च, मे, वि दौर्बीण मृष्टपणं स्याद्वरितालीरसेऽपि च, हे

द्यु—द्यु क्लीवमल्लि गमने च । ना ज्वलने, मे द्युरग्नी दिवसेऽपि स्यात् वि द्युदिने बह्नी, हे

द्युति—द्युति स्त्री रश्मिशोभयो म द्युतिश्च शोभादीधित्यो, हे

द्युम्न—द्युम्न वित्ते वलेऽपि च, मे द्युम्न वित्ते पराक्रमे, वि द्युम्न द्रविण-वद्धनोजसो, हे द्युम्न वले धने, त्रि

द्युवन्—द्युवा त्वभिनवे भानी वि

द्यौ—द्यौस्त्रिदशालयत्रिदशवर्त्मनोर्योपिति, मे द्यौ स्वर्गसुरवर्त्मनो, वि द्यौस्तु स्वर्गे विहायसि, हे

द्रव—द्रव प्रद्रावनमणो । रसेऽपि, मे द्रव प्रद्रावरसयोगंती नर्मणि विद्रवे, वि द्रवो विद्रवनमणो । प्रद्रावे रसगत्योश्च, हे

द्रवन्ती—स्रवन्ती च द्रवन्त्याप । नद्यामोपधिभेदे च, हे v स्रवन्ती

द्रविण—द्रविण न द्वयोर्वित्ते काञ्चने च पराक्रमे, मे द्रविण काञ्चने वित्ते द्रविणञ्च पराक्रमे वि द्रावणन्तु बल धनम्, अ v द्रविण

द्रव्य—द्रव्य स्यात् पित्तले वित्ते पृथ्व्यादी च विलेपने । क्लीवे च भेषजे भव्ये द्रुविकारे च वाच्यवत्, मे द्रव्य स्याद् द्रविणे भव्ये पृथिव्यादी च पित्तले । भेषजे चापि विनये जतुद्रुमविकारयो, त्व द्रव्य भव्ये धने दमादौ जतुद्रुम-विकारयो । विनये भेषजे वीर्या, हे द्रव्य भव्ये गुणाश्रये, अ भेषजे द्रुविकारे च द्रव्य भव्ये च पित्तले, त्रि

द्रावक—द्रावको ग्रावभेदे स्याद् विदग्धे मोपकेऽपि च, मे द्रावकस्तु शिना-भेदे स्याद् घोषकविदग्धयो, हे द्रावकस्तु शिलाभेदे विदग्धे घोषकेऽपि च, वि

द्राविड—द्राविडो देशभिज्जाते सङ्ख्याभिद्वेघमुख्ययो, मे द्राविड स्याज्जान-पदे वेधमुख्यकसङ्ख्यायो, वि

द्रुषण—द्रुषणो मुद्गरेऽपि स्याद् द्रुहिणे च परश्वघे, मे, वि द्रुषण पर्शु-वेधसो । मुद्गरेऽपि, हे

द्रुण—द्रुण चापेऽलिनि द्रुण । द्रुण्यम्बुद्रोणीकच्छप्यो , मे द्रुण चापे च खड्गे च द्रुणो वृश्चिकभृङ्गयो । द्रुणी कच्छपिकायाञ्च जलद्रोण्यामुदाहृता, वि द्रुण स्याद् वृश्चिके भृङ्गे द्रुण चापकृपाणयो । द्रुणी कूर्म्या जलद्रोण्याम् हे द्रुणोऽलि कच्छपी द्रुणी, त्रि

द्रुत—द्रुत त्रिषु । शीघ्र विलीने विद्राणे मे द्रुत शीघ्रविलीनयो , ह , त्रि द्रुत शीघ्रे विलीने च विद्राणे चाभिधेयवत्, वि

द्रुम—द्रुमो महीरुहे पारिजाते किम्पुरुषेश्वरे, म द्रुमस्तरी पारिजाते द्रुम किम्पुरुषेश्वरे वि द्रुमस्तु पादपे पारिजाते किम्पुरुषेश्वरे, हे द्रुमो यज्ञेश्वरे वृक्षे, त्रि द्रुमो वृक्षेषु शैलेषु, अने

द्रू—द्रू स्वर्णे कामरूपिणि, वि द्रू कामरूपिणि स्वर्णे, हे

द्रोण—द्रोणोऽस्त्रियामाढके स्यादाढकाना चतुष्टये । पुमान् वृषीपती दग्ध-
वाके स्त्री नीवृदन्तरे । तथा काष्ठाम्बुवाहिन्या गवादन्यामपीष्यते मे द्रोण
कृपीपती कृष्णकावे स्यादाढकेऽपि च । आढकाना चतुष्टये च द्रोणी स्यादानीवृदन्तरे ।
द्रोणी काष्ठाम्बुवाहिन्या गवा घासभुजि स्थितौ, वि द्रोण पार्थंगुरौ वाके माने
द्रोणी तु नीवृत्ति । नीभेदे शैलभेदे च, हे अथ द्राण कावेऽपि अ काष्ठागावेऽ-
म्बुवाहिन्या शैलसन्धौ च योपिति । द्रोणी न स्त्री मानभेदे द्रोण काव कृपीपती
त्रि द्रोण स्यात् कौरवाचार्यो द्रोण वाक् इतीरित । द्रोणो गिरिविशेषश्च
द्रोण स्याच्चतुराढक , अने

द्रोहाट—द्रोहाट वयितो गाथाप्रभेदे मृगलुब्धके । वंडालव्रतिके च, मे , वि
द्रोहाटा मृगलुब्धके । चतुष्पदीप्रभेदे च विडालव्रतिकेऽपि च, हे

द्वन्द्व—द्वन्द्व रहस्ये कलह तथा मिथुनयुग्मयो , मे द्वन्द्वो रहस्ये कलहे द्वन्द्व
मिथुनयुग्मयो , वि द्वन्द्व से द्वन्द्वमाहवे । रहस्ये मिथुने युग्मे, हे द्वन्द्व कलह-
युग्मयो , अ

द्वापर—द्वापर सशये युगे, मे , वि, हे द्वापरी युगमशयो, अ मन्दहेऽपि
द्वापरमाहु , ह

द्वार—द्वार निर्गमनेऽपि स्याद् अम्पुपाये, मे द्वार पुनर्निर्गमनेऽम्पुपाये, वि
द्वार निर्गमेऽम्पुपाये, हे उपाये निर्गमे द्वारम् त्रि

द्विव—द्विव स्यात्वाकवोवयो , मे , ह द्विव वाके च वाने च, वि
द्विवो वाक्चक्रवाकी, त्रि

द्विज—द्विज स्याद् ब्राह्मणधनवंश्यदन्ताण्डजेषु ना । द्विजा भार्या हरेणी
च, मे द्विजो विप्रेण्डजे दन्ते भाण्डारेणुवयोद्विजा, वि द्विजो विप्रभ्रिययार्थ्ये

दन्ते विहङ्गमे । द्विजा भार्गीरेणुकयो , हे दन्तविप्राण्डजा द्विजा अ दन्तविप्रौ
तथा द्विजौ, अने

द्विजन्मन्—द्विजन्मा दशने विप्रे, मे, वि द्विजन्मानौ रदविप्रौ, हे द्विजन्मा
दन्तविप्रयो, त्रि

द्विजाति—द्विजातिविप्राण्डजयोश्च पुलिङ्ग, मे द्विजातिरण्डजे विप्रे, वि
द्विजातिब्राह्मणेण्डजे, हे

द्विजराज—द्विजराजस्तु चन्द्रजनन्ते गरुत्मति, म द्विजराज शशधरे सुपर्णेऽ-
नन्तभोगिनि, वि द्विजराजस्तु शशाङ्के गरुडेऽपि च, हे ह्रसेऽग्नी गरुडे चन्द्रे
द्विजराज इति ध्वनि, अने

द्विजिह्व—(ह्व) द्विजिह्वस्तु खले सर्पे, मे द्विजिह्वो भुजगे खले, वि
द्विजिह्व खलसर्पयो हे द्विजिह्वौ सर्पसूचकौ, अ द्विजिह्व सूचको ज्ञेयो द्वि-
जिह्वस्तु भुजङ्गम, अने दृष्टिविष सूचके च द्विजिह्व परिकीर्तित, हा

द्वितीय—द्वितीया तिथिभित्पत्न्यो पूरणे तूभये त्रिषु, मे द्वितीया तिथि-
भित्पत्न्यो पूरण्यामपि च द्वयो, वि द्वितीया तिथिगेहिन्योर्द्वितीय पूरणे द्वये, हे
द्वितीया तिथिभित्पत्न्यो, त्रि सपत्न्यामपि द्वितीया, ह

द्वीपवत्—द्वीपवान् सिन्धुनदयोर्द्वीपवत्यापगाभुवो, मे, वि
द्वैमातुर—द्वैमातुरो जरासन्धवारणाननयो पुमान्, मे द्वैमातुरो जरासन्ध-
वारणाननयोर्मत, वि

ध—धो ना धर्मे कुबेरे च क्लीब तु वसुनि स्मृतम् । धो धा च ब्रह्मणि ग्यातो
धा तु स्याद धारकेऽपि च, मे मीनेश सात्वत प्रीतिर्वामपादाङ्गुलीगत ।
धनेशो धरणीशश्च धकारो दान्तिम स्मृत, मा

धट—धटो दिव्यतुलाया स्याद् धटो चीरे च वासस, मे धटो खण्डे च
वासस । परोक्षार्थतुलाया च धट शूरिभिरिष्यते, वि

धन—धन तु गाधन वित्ते मे धन गोधनवित्तयो, वि धन वित्ते गोधने
च स्यात्, हे

धनञ्जय—धनञ्जयोऽर्जुने बह्मिनागदिग्देहमास्ते, मे धनञ्जयोऽर्जुने वह्मौ
ककुभे देहमास्ते । नागान्तरे च, वि धनञ्जयो नागभेदे ककुभे देहमास्ते ।
पार्थेऽग्नी, हे पार्थेऽग्नी च धनञ्जय, त्रि

धनद—धनदस्तु कुबेरे स्यान् पुलिङ्गो दातरि त्रिषु, मे धनदो दातरि श्रीदे,
वि धनदो दातृगुह्यकौ, हे

धनिक—धनिका माघुनार्या ना धन्यावे त्रिषु माघुधनिनोश्च, मे धनिक

साधुधन्याकधवेपु धनिका स्त्रियाम्, वि. धनिको धन्याके धवे । धनादये धनिका वध्वाम्, हे.

धनु—धनुः पुमान् पियालद्री राशिभेदे शरासने, मे. धनुसंज्ञा पियालद्री राशिभेदे शरासने, वि. धनुशब्द. पियालद्री राशिभेदे धनुष्यपि, हे.

धनुस्—धनु पियाले ना न स्त्री राशिभेदे शरासने । धनुर्धरे त्रिपु, मे. धनुः पियालद्रुमराशिभेदयोः शरासने चापि धनुर्धनुर्धरे, वि. धनु शरासने राशौ पियालद्री धनुर्धरे, हे

धन्य—धन्या धात्र्यामलक्यो स्याद् धन्य पुण्यवति त्रिपु, मे. धन्यो धनवति स्मृत । धन्या धान्यामलक्योश्च, वि. धन्य पुण्ययुते धन्यामलक्यामुपमातरि, हे

धन्वन्—धन्वा तु मरुदेशे ना क्लीव चापे स्थलेऽपि च, मे. धन्वा जाङ्गलदेशे स्याद् धन्व चापे स्थलेऽपि च, वि. धन्व स्थलचापयो, हे धन्वा मरौ धन्व चापे, त्रि

धन्विन्—धन्वी धनुर्धरेऽपि स्यादर्हणे ककुभद्रुमे, मे. धन्वी धनुर्धरे पार्थे विदग्धे ककुभद्रुमे, वि. धन्वी पार्थे च्छेके ककुभचापिनो, हे

धमन्—धमनो नाऽनले भस्त्राध्मापककूरयोस्त्रिपु । धमनी तुं शिराहृद्विलासिन्योश्च योपिति, मे. धमनोऽप्यनले भस्त्राध्मापककूरयो स्मृता । धमनी तु हरिद्राया कन्धराशिरयोरपि, वि. धमनोऽनले । क्रूरे भस्त्राध्मापके च धमनी कन्धरा शिरा । हरिद्रा च, हे

धर—धरो गिरौ । कार्पासतूलके कूर्मराजे वन्धन्तरेऽपि च । धरा विश्वम्भरायाञ्च स्त्री गर्भाशयभेदसो, मे. धरस्तु शैले कार्पासतूलके कमठाधिपे । धरा भेदसि भूम्या च स्त्रीणा गर्भाशयेऽपि च, वि. धर कूर्माधिपे गिरौ । कार्पासतूलेऽयं धरा भेदोभूमिजरासुपु, हे धरा पृथ्वी धरा धारा धरः शैलो धरा घृतिः, अने. (धरो घूर्ते च पर्वते, अने.) धरा पृथ्वी धरो गिरिः, त्रि.

धरण—धरण मानभेदेऽपि धरणे धरणी भुवि, मे., वि. धरण धरणे मानविशेषे धरणी भुवि, हे.

धराधर—धराधरो हरी शैले, मे. धराधरः दमामृति चक्राग्नौ, वि. धराधरः । कृष्णेऽद्री च, हे. हरिशैली धराधरी, त्रि.

धरण—धरण. सम्मते नोरे स्वर्लोके परमेष्ठिनि, मे, वि

धर्म—धर्मोऽग्नौ पुण्य धाचारे स्वभावोपमयोः त्रती । धर्मोपनिषद्प्रपाये ना धनुर्वेदमोमने, मे. धर्म. पुण्ये यमे न्याये स्वभावाचारयोः त्रती । उपमाया-

महिंसायां चापे चोपनिगद्यते, वि. धर्मो यमोपमापुण्यस्वभावाचारधन्वसु । सत्सङ्गे-
ऽहंत्यहिंसादौ न्यायोपनिपदोरपि । धर्मं दानादिके, हे. धर्मोऽहिंसोपमायोगोप-
निपत्सु धनुष्यपि, त्रि.

धर्मण—धर्मणस्तु पुमान् वृक्षभेदसर्पप्रभेदयोः, मे. धर्मणोऽहिद्रुभेदयोः,
वि.

धर्मराज—धर्मराजो यमे बुद्धे युधिष्ठिरनृपे पुमान्, मे. धर्मराजो यमे बुद्धे
धर्मराजो युधिष्ठिरे, वि. धर्मराजस्तु सुगते श्राद्धदेवे युधिष्ठिरे, हे. धर्मराजो
जिनयमौ, अ.

धर्पण—धर्पणं स्यात् परिभवे रतेऽस्तयां तु धर्पणी, मे., वि. धर्पणं रतेऽभिभवे
धर्पणी त्वभिसारिका, हे. असती स्याद् धर्पणी च धर्पणा निकृतौ रते, त्रि.

धव—धव पुमान् नरे धूर्ते पत्यौ वृक्षान्तरेऽपि च, मे. धवः पत्यौ नरे धूर्ते
वृक्षभेदेऽपि कीर्तितः, वि. धवो धूर्ते नरे पत्यौ द्रुभेदे, हे. पतिशाखिनरा धवाः,
अ. धवो धूर्तेऽपि, त्रि. धव पतिर्धवो मर्त्यो वृक्षजातिर्धवो मतः, अने.

धवल—धवला गवि । वृषश्रेष्ठे पुमान् वाच्यलिङ्गः शुक्ले च सुन्दरे, मे.
धवल सुन्दरे सिते । महोक्षे चाथ धवली सौरभेय्यामुदीरिता, वि. धवलो महोक्षे
सुन्दरे सिते । धवली गौ, हे. धवला गवि ना शण्डे शुक्लसुन्दरयोस्त्रिपु, त्रि.

धातु—धातुर्नन्दिष्येपु च । शब्दयोनिमहाभूततद्गुणेषु रसादिषु । मन-
शिलादौ श्लेष्मादौ विशेषाद् गैरिकेऽस्थि च, मे. धातूरसादौ श्लेष्मादौ भ्वादि-
भावविकारयो । महाभूतेषु लोकेषु शब्दादाविन्दिष्येऽस्थनि, हे. धातुः स्यादश्म-
विकृतौ विषयेष्विन्दिष्येपु च । भुवादिरसरक्तादिश्लेष्मादिषुधादिषु । वर्तते
धातुशब्दोऽयं विशेषादस्ति गैरिके, वि. श्लेष्मादिरसरक्तादिमहाभूतानि तद्गुणाः ।
इन्द्रियाण्यश्मविकृतिः शब्दयोनिश्च धातव, अ. वातादिप्रकृतिर्धातुर्धातुर्देहरसा-
दिकः । क्रियाभावः स्मृतो धातुर्धातुः शैलोपलोद्भवः, अने. पृथिव्यादिषु भूतेषु
शरीरेषु रसादिषु । लोहेषु च स्मृतो धातुः स्वभावे गैरिकादिषु, ह. राशौ च
धातुः, त्रि.

धातृ—धाता हिरण्यगर्भे ना पालके त्रिपु, मे. धात्री जनन्यामलकीवमुमत्युप-
मातृषु, मे. धाता हिरण्यगर्भः स्यात् पालके त्वभिधेयवत्, वि. धात्री जनन्यामल-
कीवमुमत्युपमातृषु, वि. धात्री भुव्युपमातरि । आमलक्यां जनन्या च, हे. धाता
वेधसि पालके, हे. धात्री स्यादुपमाताऽपि क्षितिरप्यामलक्यपि, अ. धात्री भुव्याम-
लक्यां च, त्रि. धातकी प्रोच्यते धात्री धात्री चामलकी तथा । धात्री वसुन्धरा ज्ञेया
धात्री स्यात् स्तनदायिनी, अने.

धाना—धाना भृष्टयवेऽपि च । धान्याकेऽभिनवोद्भिद्ये, मे धाना भृष्टयवे प्रोक्ता धान्याकेऽभिनवोद्भिदि, वि धाना भृष्टयवेऽङ्कुरे धान्याके चूर्णसक्तुषु हे

धान्य—धान्य व्रीहिषु धान्याके, मे वि धान्य तु व्रीहौ धान्यके हे

धामन्—धाम देहे गृहे रश्मौ स्थाने जन्मप्रभावयो मे, वि धाम रश्मौ गृहे देहे स्थाने जन्मप्रभावयो, हे गृहदेहेत्विट्प्रभावा धामानि, अ प्रभावे तेजसि स्थाने धामशब्दो निगद्यते, अने

धामार्गव—धामार्गवस्तु पुंसि स्याद् अपामार्गं च घोषके मे धामार्गवस्त्वपामार्गं देवशाल्यामपि स्मृत, वि धामार्गवस्तु घोषके । अपामार्गोऽपि, हे

धार—धारा सैन्याग्रिमस्कन्धे तुरङ्गगतिपञ्चके । घटादिच्छिद्रसन्तत्यो प्रपाते स्याद्द्रवस्य च । खङ्गादेर्निशितमुखे धारो ग्रावान्तरेऽप्यृणे मे धारा सैन्याग्रिमस्कन्धसन्तत्यो पतनान्तरे । द्रवद्रव्यप्रपातेऽपि तुरङ्गगतिपञ्चके । खङ्गादीनां च निशितमुखे धाराऽपि कीर्यते । धार क्वचिद्घनासारवर्पणे स्यादृणेऽपि च, वि धारो जलधरासारवर्पणे स्यादृणेऽपि च । धारोत्कर्षे खङ्गाद्यग्रे सैन्याग्रे वाजिना गतौ । जलादिपात सन्तत्याम्, हे धारा हरिद्राश्वगतिनिशाम्युसृतिराजिषु, त्रि

धारण—धारणी नाडिकाया स्याद् बुद्धोक्तमन्त्रभिद्यपि । धारणाङ्गे च योगस्य न पुंसि स्याद्विधारणे, मे धारणी नाडिकाया स्यादबुद्धोक्तमन्त्रभिद्यपि, वि बुद्धमन्त्रे नाडिकाया धारणी, त्रि

धाराङ्कुर—धाराङ्कुरस्तु नासीरे शीकरेऽपि घनोपले, मे, वि धाराङ्कुर शीकरे स्यान्नासीरे जलदोपले हे धाराङ्कुरो वायुफले नासीरे शीकरेऽपि च, हा

धाराङ्ग—धाराङ्गोऽसौ च तीर्थे च, मे धाराङ्ग खङ्गतीर्थयो, वि धाराङ्गस्तीर्थखङ्गगयो, हे

धाराट—धाराटश्चातकाश्वयो, मे, वि धाराटश्चातकेऽश्वे च हे धाराटौ चातकह्यौ, त्रि धाराटश्चातके वाहे हा

धाराधर—धाराधरोऽसिमेधयो, मे धाराधरस्तोयधरे कृपाणे, वि धाराधरस्तु पयोदकरवालयो, हे धाराधरो खङ्गमेधौ त्रि

धार्तराष्ट्र—धार्तराष्ट्रोऽसितास्याङ्घ्रिहसे कौरवसर्पयो, मे धार्तराष्ट्रोऽसितास्याङ्घ्रिहसकौरवभोगिषु, वि धार्तराष्ट्र कौरवेऽहौ कृष्णास्याङ्घ्रिसितच्छदे, हे

धावन—धावन गमने शुद्धौ पृथिनपण्यां तु योपिति, मे धावन प्रगमे शुद्धौ पृथिनपण्यां तु धावनी, वि धावन तु गतौ शौचे, हे धावन गतिगौचयो, त्रि धावन शोधनं प्रोक्त धावन शौचवर्तनम्, अने

धिक्—धिग् भर्त्सने च निन्दायाम्, मे. धिग् भर्त्सननिन्दयोः, वि, हे. धिङ्निर्भर्त्सननिन्दयोः, अ.

धिपण—धिपणस्त्रिदशाचार्ये धिपणा धियि योषिति, मे. धिपणस्त्रिदशाचार्ये धिपणा धियि सम्मता, वि. धिपणस्त्रिदशाचार्यो धिपणा तु मनीषिका, हे.

धिष्ण्य—धिष्ण्यं स्थानाग्निसद्वसु । शक्तावृक्षेऽपि, मे. धिष्ण्यं सच्चनि नक्षत्रे स्थाने शक्ती च पावके, वि. धिष्ण्यं स्थानोडुवेश्मसु । वले धिष्ण्योऽग्नौ, हे. धिष्ण्यं स्थाने गृहे भेज्मनौ, अ. तारास्वग्नौ गृहे स्थाने धिष्ण्यमाहुर्मनीषिण, अने.

धी—धीर्ज्ञाने ज्ञानभेदेऽपि, मे.

धीदा—धीदा पुत्रीमनीषयोः, मे धीदा कन्यामनीषयोः, वि., हे.

धीमत्—धीमान् पण्डिते च बृहस्पती, मे धीमान् वाचस्पती धीरे, वि.

धीर—धीरो धैर्यान्विते स्वैरे बुधे क्लीबं तु कुङ्कुमे । स्त्रिया श्रवणतुल्यायाम् मे. धीरो ज्ञे धैर्यसंयुते । स्वैरे धीर तु घुसृणे, हे. धीर पण्डितमन्दयोः । धीरं च कुङ्कुमम्, वि. धीरौ सात्त्विकधीमन्तौ, अने

धीवर—धीवरो लुब्धके बुधे, वि

धुत—अथो धुतम् । त्यक्ते विधूते, मे धुत त्यक्ते विधूते च, वि. धुतं त्यक्ते कम्पिते च, हे.

धुन्धुमार—धुन्धुमार शक्रगोपे गृहधूमे पदालिके, मे., वि. धुन्धुमारः शक्रगोपे गृहधूमे गृहालिके, हा धुन्धुमारो गृहधूमे नृपभेदेन्द्रगोपयो. । पदालिके, हे.

धुर्—धूर्यनिमुखभारयो, हे

धुरन्धर—धुरन्धरो धवद्रो ना वाच्यलिङ्गस्तु धूर्वहे, मे. धुरन्धरो धवतरो धूर्वहेऽपि धुरन्धरः, वि. धुरन्धरो धूर्ये धवद्रुमे, हे

धू—धूः स्मृता धुनने स्त्रियाम्, मे

धूत—धूतं तु कम्पिते भर्त्सिते त्रिषु, मे. धूतो कम्पितभर्त्सितौ, हे. धूतं कम्पितभर्त्सिते, वि.

धूमकेतन—स्याद् धूमकेतनः पुंसि केतुग्रहहुताशयोः, मे. धूमकेतनमिच्छन्ति हुताशग्रहभेदयोः, वि धूमकेतनोऽजले । ग्रहभेदे च, हे.

धूमकेतु—स्याद् धूमकेतुस्त्पातभेदे वैश्वानरे पुमान्, मे. धूमकेतुः स्मृतो वल्लावुत्पातग्रहभेदयोः, वि. धूमकेतु वल्लुचत्पातौ, हे. अग्न्युत्पातौ धूमकेतू, अ.

धूर्त—धूर्तं तु खण्डलवणे घुस्तूरे ना विटे त्रिषु, मे. धूर्तः स्यात् खण्डलवणे खलघुस्तूरयोरपि, वि. धूर्तं तु खण्डलवणे धूर्तो घत्तूरमायिनोः, हे.

धूलि—धूलिः संख्यान्तरे रेणौ, वि.

धूलिकदम्ब—धूलिकदम्बो नीपे स्यात् तिनिशे वरुणद्रुमे, मे., वि धूलिकदम्ब-
स्तिनिशे नीपे वरुणपादपे, हे.

धूसर—धूसरी किन्नरीभेदे ना खरे त्रिपु पाण्डुरे, मे. धूसरः पाण्डुरे खरे, वि.
धूसरस्तु रासभे स्तोकपाण्डुरे, हे.

धृतराष्ट्र—धृतराष्ट्रः सुराज्ञि स्यान्नागक्षत्रियभेदयोः । धृतराष्ट्री हंस-
पद्याम्, मे. धृतराष्ट्रः सुराज्ञि स्यात् पक्षिक्षत्रियभेदयोः । धृतराष्ट्री हंसपद्याम्,
वि धृतराष्ट्रः खगे सर्पे सुराज्ञि क्षत्रियान्तरे । धृतराष्ट्री हंसपद्याम्, हे

धृति—धृतिर्नेष्टौ स्त्रिया तुष्टौ योगभिद्वैर्यधारणे, मे. धृतियोगान्तरे
धैर्ये धारणाध्वरतुष्टिपु, वि. धृतियोगविशेषे स्याद् धारणाधैर्ययो सुखे । सन्तोषा-
ध्वरयोश्चापि, हे धृतिधारणधैर्ययोः, अ धृतिस्तुष्टौ कृतावपि, त्रि

धेन—धेनी नद्या नदे पुमान्, मे धेनः समुद्रे नद्यां तु धेनी, वि धेनः समुद्रे
धेना तु नद्यां स्याद्भारतीभिदि, हे.

धेनु—धेनुर्गोमात्रके दोग्ध्या गवि, हे. पयस्विन्वर्जुनी धेनुर्धेनुः कुञ्जर-
कामिनी । असिपुत्री मता धेनुर्वृत्तिः शुभङ्करी, अने.

धेनुक—स्याद् धेनुका करिण्या धेनावपि ना तु दानवविशेषे, मे. धेनुका
धेनुरित्यपि, हे. धेनुका तु करेण्वा च, अ. हस्तिन्या धेनुका, ह.

धैनुक—धैनुकं करणे स्त्रीणां धेनूनामपि संहतौ, मे., वि. धैनुकं धेनुसहत्या
करणेऽपि च योपिताम्, हे.

धौम्र—धौम्रं धूम्रत्व ईरितम् । तथा वास्तुस्थानभेदे, मे.

ध्याम—ध्याम दमनके गन्धतृणेष्य श्यामले त्रिपु, मे. ध्यामो दमनके गन्धतृणे,
वि

ध्रुव—ध्रुवः शङ्कौ हरे विष्णौ वटे चोत्तानपादजे । वसुयोगभिदोः पुंस्ति
क्नीवं निश्चिततर्कयोः । स्त्री मूर्ध्याढ्योः शालपण्यां गीतिस्रुग्भेदयोस्त्रिपु । सन्तते
शाश्वते च, मे. ध्रुवः कीले शिवे शङ्कौ वसौ योगे वटे मुनी । ध्रुवा मूर्वाशालपण्यां-
गीतिस्रुग्भेदयोरपि । ध्रुवन्तु निश्चले तर्कं निश्चिते शाश्वतेऽप्यवत्, वि ध्रुवो
वटे । वसुयोगभिदोः शम्भौ शङ्कावुत्तानपादजे । स्थिरे नित्ये निश्चिते च ध्रुव
खेज्जलतर्कयोः । ध्रुवा मूर्वाशालपण्यां स्रुग्भेदे गीतभिद्यपि, हे. ध्रुवो भभेदे कनीवं
तु निश्चिते शाश्वते त्रिपु, अ. ध्रुवो वटे स्मरारौ च गीतिस्रुग्भेदयोर्ध्रुवा, त्रि. ध्रुवो
नक्षत्रनिश्चयो, अने.

ध्वज—ध्वजः स्याच्छौण्डिके पुमान् । न स्त्रियां तु पताकाया खट्वाङ्गे
मेढ्रचिह्नयोः, मे. ध्वजं चिह्ने पताकाया ध्वजः शौण्डिकशेफसोः । खट्वाङ्गे च,

वि ध्वज पूर्वदिशो गृहे । शिश्ने चित्ते पताकाया खट्वाङ्गे शौण्डिकेऽपि च, हे चित्तशेफपताकासु खट्वाङ्गेऽपि ध्वजोऽस्त्रियाम्, त्रि

ध्वजिन्—ध्वजी तु पृथिवीधरे । रथब्राह्मणयोश्चापि भुजङ्गमतुरङ्गयो, मे ध्वजी शैले रथे विप्रे भुजङ्गमतुरङ्गयो, वि

ध्वनिनाला—ध्वनिनाला तु वीणाया वेणुकाहलयोरपि, मे ध्वनिनाला स्मृता वेणौ काहलावीणयोरपि, वि ध्वनिनाला तु वल्लक्या वेणुकाहलयोरपि, हे काहलावेणुवीणासु ध्वनिनालाध्वनि विदु, हा

ध्वाङ्क्ष—धाङ्क्षो मत्स्यात्वगे काके तर्कटे भिक्षुकेऽपि च । ध्वाङ्क्षी कक्कोलिकायाम्, मे ध्वाङ्क्षस्तु काकवकयोस्तर्कके भिक्षुके गृहे । ध्वाङ्क्षी कक्कोलिकाया स्यात् वि ध्वाङ्क्ष काके वकेऽर्थिनि । गृहे ध्वाङ्क्षी तु काकोल्याम्, हे कावमत्स्यात्वगौ ध्वाङ्क्षौ अ ध्वाङ्क्ष काको वको ध्वाङ्क्ष, अने वके धाङ्क्ष, ह

न—न पुमान् सुगते बन्धे द्विरण्डे प्रस्तुतेऽपि च, मे न स्यान्निपेधोपमयो, हे शौरी मेघेश्वरो दीर्घो वामपादाङ्गलीगत । नटो नटी नो नादी च नकारश्चानु-नासिक मा नेता नश्च समाख्यातस्तरणौ न प्रकीर्तित । नकार सीगते वृद्धौ स्तुतौ वृक्षे प्रकीर्तित, ए v नञ्

नकिर्—नकिर्निपेधोपमयो, मे

नकुल—नकुली कुक्कुटीमास्यो पशुपाण्डवयो पुमान्, मे नकुली कुक्कुटी-मास्योर्नकुल पाण्डवे पशौ वि नकुलस्तु पाण्डवप्राणिभेदयो । नकुली कुक्कुटी-मास्यो, हे

नक्षत्रनेमि—नक्षत्रनेमिरुक्ता रेवत्या ना ध्रुवे चन्द्रे, मे नक्षत्रनेमि शीताशी रेवत्या च ध्रुवे क्वचित्, वि नक्षत्रनेमि शीताशुरेवत्यौत्तानपादिषु हे

नख—नखी स्त्रीक्लीवयो शुक्ता नखरे पुनपुसकम्, मे नख कररुहे पण्डे गन्धद्रव्ये नख नखी, वि नख पुनर्गन्धद्रव्ये नख करजपण्डयो, हे नख शुक्ता कररुहे, त्रि

नग—नग शैलो नगो द्रुम, अने v अग

नगौकस्—नगौका पुसि शरभे पक्षिपञ्चास्ययोरपि, मे v अगौकस्

नग्न—नग्नो वन्दिक्षपणयो पुसि त्रिषु विवाससि, मे नग्नोऽपि च क्षपणके विवस्त्रे चाभिधेयवत् वि नग्नो विवाससि । मागधे च क्षपणके, हे नग्नो क्षपण-वन्दिनो, त्रि

नग्निका—नग्निकापि कुमायां स्यात् पुमान् क्षपणवन्दिनो, मे नग्निकाऽ-

नृतुकन्यायां नग्नको जिनवन्दिनोः, हे नग्निका तु कुमार्या स्यादथ क्षपणवन्दिनो । नग्नकः, वि.

नञ्—नञ्भावे निषेधे च स्वरूपार्थेऽप्यतिक्रमे । ईपदर्थे च सादृश्ये तद्विरुद्धतदन्ययोः, मे., वि. नञीपदर्थे सादृश्ये तद्विरुद्धतदन्ययोः । व्यतिक्रमे स्वरूपार्थे निषेधाभावयोरपि, हे. नञ्भावे निगद्यते । तद्विरुद्धे तदन्ये च निषेधेऽपि च दृश्यते । सादृश्ये चेपदर्थे च, त्रि.

नट—नटो नृत्योपधे स्त्री स्यात् शैलूपाशोकयोः पुमान्, मे. नटो हट्टविलासिन्या शोणके नर्तके नट, वि. नटौ भरतकामुकौ, त्रि.

नत—नतं तगरपाद्या स्यात् क्लीवं कुटिलनम्रयोः । त्रिपु, मे. नतस्तगर-नम्रयोः, हे. नतं स्याद्वाच्यवन्नम्रे नतस्तगरपादपे, वि.

नदी—नदी सरिति शोणादौ ना, मे. नदः समुद्रे निनदे नदी तु सरिति स्मृता, वि. नदी हृदेऽधौ निनदे, हे.

नदीकान्त—नदीकान्तः समुद्रे स्याद् इज्जले सिन्धुवारके । नदीकान्ता स्त्रियां जम्बवा काकजङ्घौपधावपि, मे नदीकान्त. समुद्रे स्यात् सिन्धुवारेऽपि हिज्जले । नदीकान्ता स्मृता जम्बूकाकजङ्घालतासु च, वि. नदीकान्तो निर्गुण्डो-निचुलादिषु । नदीकान्ता लताजम्बूकाकजङ्घौपधेऽपि च, हे. जम्बवां स्त्री ना नदीकान्त. सिन्धुवारेज्जलाब्धिषु, त्रि.

नद्ध—नद्धो वद्धे तथोद्धृते, मेः नद्धमुद्धृतवद्धयोः, वि.

ननु—ननुशब्दो विनिर्गते । ननु प्रश्ने परकृतावधिकारे च सम्भ्रमे । आम्-न्वणेऽप्यनुनये प्रश्नानुज्ञावधारणे, मे. ननु प्रश्नेऽप्यनुनयेऽनुज्ञानेऽप्यवधारणे । आम्न्वणे चापि ननु, वि नन्वाक्षेपे परिप्रश्ने प्रत्युक्तावधारणे । वाक्यारम्भेऽप्यनुनयामन्वणानुज्ञयोरपि, हे ननु प्रश्नेऽवधारणे, ह. प्रश्नावधारणाऽनुज्ञानुनया-मन्वणे ननु, अ.

ननुच—ननुच प्रश्नदुष्टोक्त्योः, मे., वि ननुच प्रश्ने दुष्टोक्ती, हे.

नन्दा—नन्दा स्यादलिज्जरे । गौर्या तिथिविशेषे स्त्री निधिराजभिदोः पुमान्, मे नन्दा मणिकसम्पदोः, वि. नन्दा सम्पदलिज्जरे । तिथिभेदे च, हे.

नन्दक—नन्दको हरिखड्गे च हर्षके कुलपालके, मे. नन्दको हरिखड्गे स्याद्वर्षके कुलपालके, वि. नन्दकः कुलपालके । हर्षके हरिखड्गे च, हे.

नन्दन—नन्दनं वासवोद्याने नन्दनो हर्षके मुते, मे., वि. नन्दनम् । इन्द्रोद्याने नन्दनस्तु तनये हर्षकारिणि, हे. अथ नन्दनम् । देवोद्याने मुते पुप्ति, त्रि. नन्दनः सज्जनः पुत्रो नन्दनं स्वर्गवाटिका, अने.

नन्दि—नन्दिर्घृताङ्ग आनन्दे स्त्री नन्दिकेश्वरे पुमान्, मे नन्दिरानन्दने द्यूते प्रतीहारे हरस्य च, वि नन्दिस्तु प्रतीहारे पिनाकिन । आनन्दने च द्यूते च, हे

नन्दिघोष—नन्दिघोषोऽर्जुनरथे घोषे वन्दिजनस्य च, मे, वि नन्दिघोषो वन्दिघोषे स्पन्दने च किरीटिन, हे

नन्दिन्—नन्दी हरप्रतीहारे गर्दभाण्डे वटद्रुमे । नन्दिन्युमाया गङ्गाया ननान्दु धेनुभेदयो मे नन्दी हरप्रतीहारे गर्दभाण्डे वटद्रुमे । नन्दिनी तु ननन्दाया धेन्वा सुरसरित्यपि वि नन्दी गिरिशवेनिणि । गर्दभाण्डे वटे, हे

नन्दिबद्धन—स्यान्नन्दिबद्धनो भर्गे पक्षान्ते तनयेऽपि च, मे

नन्द्यावर्त—नन्द्यावर्त पुमान् वेश्मप्रभेदे तगरद्रुमे, मे नन्द्यावर्त स्मृतो वेश्मप्रभेदे तगरद्रुमे, वि नन्द्यावर्त गृहान्तरे । तगरे, हे v मोक्ष

नभस्—नभ क्लीब व्योम्नि पुमान् घने । घ्राणश्रावणवर्षासु विसतन्ती पतद्ग्रहे, मे नभो व्योम्नि नभा मेघे श्रावणे च पतद्ग्रहे । घ्राणे मृणालसूत्रे च वर्षासु च नभा स्मृत, वि नभो व्योम्नि नभा घ्राणे विसतन्ती पतद्ग्रहे । प्रावृषि श्रावणे, हे नभ ख श्रावणे नभा, अ

नभश्चमस—स्यान्नभश्चमसश्चन्द्रे चित्रापूपेन्द्रजालयो, मे, वि नभश्चमसश्चन्द्रमाययो । चित्रापूपे, हे

नभश्चर—नभश्चरो विहङ्गमे । विद्याधरे घने वाते, मे नभश्चरो घने वाते विद्याधरविहङ्गयो, वि नभश्चर खगेऽम्बुदे । विद्याधरे समीरे च, ह नभश्चरो पक्षिदेवौ त्रि

नभस—नभसस्तु नदीपती । गगने ऋतुभेदे च, हे

नमुचि—नमुचिस्तु पुमान् दैत्यभेदे कुमुदकामुके, मे नमुचि म्मरुदैत्ययो वि नमुचिर्दितिजे काम, हे नमुचिर्दितिजस्मरे, त्रि

नय—नयो नीतिद्यूतविशेषयो मे नयो नीती द्यूतभेदे, वि नय म्याग्नैगमादिषु । नीतिद्यूतभिदो, हे

नर—नरोज्जे मनुजेऽर्जुने । कवीवन्तु रामवर्पूरे, मे नरन्तु रामवर्पूरे नरोज्जे मानवेऽर्जुने वि नरो मर्त्येऽर्जुनेऽच्युते । नरन्तु रामवर्पूरे, हे नरोज्जे मानवेऽर्जुने त्रि

नरक—नरक पुमि निरयदेवारातिप्रभेदयो, मे नरको दैत्यनिर्गयो, हे नरको निरये दैत्ये, वि, त्रि

नरङ्ग—नरङ्गस्तु वरण्डके । मेहने न द्वयोश्च, मे नरङ्ग तु वरण्डके । शोके नरङ्गमप्याहु, वि नरङ्ग शोके वरण्डे, हे

नरेन्द्र—नरेन्द्रस्तु महीपाले विपवैद्ये च पुस्ययम्, मे नरेन्द्रो वार्तिके राज्ञि विपवैद्ये च कथ्यते, वि नरेन्द्रो वार्तिके राज्ञि विपवैद्ये च, हे नरेन्द्रो राजिके राज्ञि विपवैद्येऽपि दृश्यते, नि नरेन्द्रौ नृपवाचकौ, ह

नर्तक—नर्तक केलके पोटगलचारणयोर्नटे । नर्तकी लासिकायाञ्च करेण्वामपि योषिति, मे नर्तक केलके नटे । द्विपे पोटगले चापि नर्तकी लासिका द्विपी, हे नर्तकी लासिकायाञ्च करेण्वामपि नर्तकी । नर्तक खेलके पोटगल-चारणयोर्नटे, वि

नर्मठ—नर्मठश्चूचुके पिङ्गे, मे, वि नर्मठी पिङ्गचूचुकौ, हे नर्मठ चूचुके पिङ्गे, हा

नर्मद—नर्मद केलिसचिवे नर्मदा सरिदन्तरे, मे, वि नर्मदा रेवानमाल्यो, हे

नर्मरा—नर्मरा तु दरोभाण्डमुरलानिष्कलामु च, मे, वि

नल—नल पोटगले राज्ञि पितृदेवे कपीश्वरे । कमलेऽपि कुनटधाञ्च रुमेण क्लीवयोषिति, मे नल पोटगले राज्ञि पितृदेवे कपीश्वरे । नली मन-शिलायान्तु नलिने तु नल मतम्, वि नलो राज्ञि कपी नडे । पितृदेवे नलन्तु स्यात् पद्म नली मन शिला, हे

नलद—नलद स्यात् पुष्परसोशीरमासीपु न द्वयो, मे नलद स्यात् पुष्परसे मासिकोशीरयोरपि, वि नलदा मास्या नलदमुशीरमकरन्दयो, हे

नलिन—नलिनी पद्मिनीव्योमनिम्नगाकमलाकरे । नपुसक नीलिकाया न पुसि सरसीरुहे, मे नलिनी पद्मिनीपद्मव्योमसिन्धुसरोवरे । नलिवायाञ्च नलिनी नलिन कमले जले, वि नलिन नलिकातोयाम्बुजेपु नलिनी पुन । पद्माकरे गङ्गाज्जिन्यो, हे स्वर्गङ्गाया नलिनी, त्रि

नव—नव नव्ये पुमान् स्तुतौ, मे नव नव्ये स्तवे विदु, वि नवो नव्ये स्तुतौ, हे

नवफलिका—नवफलिका स्त्री नव्ये नवजातरजोऽङ्गनायाञ्च, मे स्यान्न-वफलिका नव्ये नवजातरज स्त्रियाम्, वि नवफलिका तु नवे नवरज स्त्रियाम्, हे नवफलिका नवरजस्पति, त्रि.

नवाह—नवाह स्यान्नवदिने नवाह प्रतिपत्तियो, वि नवाहस्त्वाद्यतियो नववासरे, हे

नह—प्रत्यारम्भे नह प्रोक्त, ह

नहुप—नहुपो नागमेदे स्यात् सोमवशनृपेऽपि च, मे नहुपो राज्ञि भुजगे, वि नहुपो राजविशेषे नागभिद्यपि, हे

नाक—नाकस्तु त्रिदिवेऽम्बरे, मे नाक स्व खे, हे नाक स्वर्गान्तिरीक्षयो, वि आकाशे त्रिदिवे नाक, अ कथ्यतेऽम्बरे नाक ह

नाकुली—कुक्कुटीकन्दे रास्नाया चविके स्त्रियाम्, मे नाकुली कुक्कुटीकन्दे नाकुली चव्यरास्नयो, वि नाकुली चव्यरास्नयो । कुक्कुटीकन्दे, हे

नाग—नाग नपुसके रङ्गे सीसके करणान्तरे । नाग पन्नगमातङ्गनूराचारिषु तोयदे । नागकेशरपुन्नागनागदन्तकमुस्तके । देहानिलप्रभेदे च श्रेष्ठे स्यादुत्तरे स्थित, मे नागन्तु सीसके रङ्गे स्त्रीबन्धे करणान्तरे । नाग पन्नगमातङ्ग-नूराचारिषु तोयदे । नागकेशरपुन्नागे नागदन्तकमुस्तके । देहानिलप्रभेदेऽप्य श्रेष्ठे स्यादुत्तरस्थित, वि नाग रङ्गे सीसपत्रे स्त्रीबन्धे करणान्तरे । नागो मतङ्गजे सर्पे पुन्नागे नागकेशरे । नूराचारे नागदन्ते मुस्तके वारिदेऽपि च । देहानिल-विशेषे च श्रेष्ठे स्यादुत्तरस्थित, हे गजेऽपि नागमातङ्गौ, अ नाग श्रेष्ठेभसर्पेषु क्लीब सीसकरङ्गयो, वि नागो वृक्षविशेषे स्यान्नागौ वारणपन्नगौ, अने कुञ्जरे नाग, ह

नागदन्त—नागदन्तो द्विपरदे गृहान्निर्गतदारुणि । नागदन्ती तु कुम्भाया श्रीहस्तिन्यामपि स्त्रियाम्, मे नागदन्तो द्विपरदे गृहान्निर्गतदारुणि । नागदन्ती तु कुम्भाया श्रीहस्तिन्यामपीष्यते, वि नागदन्तो हस्तिदन्ते गेहान्नि सृतदारुणि । नागदन्ती श्रीहस्तिन्या कुम्भाख्यभेषजेऽपि च, हे

नागपाश—नागपाश पुमान् स्त्रीणा वरणे वरुणायुधे, मे नागपाश स्मृत स्त्रीणा वरणे वरुणायुधे, वि नागपाशस्तु योपिताम् । वरणे वरुणास्त्रे च, हे

नागपुष्प—नागपुष्पस्तु पुन्नागनागकेशरचम्पके, मे, वि नागपुष्पस्तु पुन्नागे चम्पके नागकेशरे, हे

नागर—नागर मुस्तके शुण्ठ्या विदग्धे नगरोद्भवे, मे नागर मुस्तके शुण्ठ्या विदग्धे नागरोऽन्यवत् । असन्ति नगरोद्भवे रतबन्धे च नागरम्, वि नागरम् । शुण्ठीमुस्तकपौरेपु, हे राजवशेरण्यपि नागरम्, अ

नागवारिक—नागवारिक उद्दिष्टो राजकुञ्जरहस्तिपे । गणस्थराजे गरडे चित्रमेखलकेऽपि च, मे नागवारिको गणस्थराजे राजेभह्मिनिपे । चित्रमेखले गरडेऽपि, हे नागवारिक उद्दिष्टो राजकुञ्जरहस्तिपे । गणस्थराजे गरडे चित्र-मेखलके क्वचित्, वि

नागाञ्जना—नागाञ्जना नागयष्टि करिमुद्गरिवा क्वचिन्, हा नागाङ्गना नागयष्टिकरिमुद्गरिवाख्ययो, वि नागाञ्जना नागयष्टौ द्विरदम्य च मुद्गरे, हे, मे

नाट्य—नाट्यं तौर्यत्रिके लास्ये, मे नाट्यं लास्ये तौर्यत्रिकेऽपि च, हे.

नाडी—नाडी नाले व्रणान्तरे । शिराया न गण्डदूर्वायां चर्याया कुहनस्य च । तथा पट्क्षणकालेऽपि, मे. नाडी नाले शिरागण्डदूर्वयोः स्याद्व्रणान्तरे । नाडी पट्क्षणकालेऽपि चर्याया कुहनस्य च, वि. नाडी कुहनचर्याया घटिका-गण्डदूर्वयोः । नाले गुणान्तरे स्नायी, हे नाडी नालेऽपि पट्क्षणे, अ.

नाडीतरङ्ग—नाडीतरङ्ग काकोले हिण्डके रतहिण्डके, मे., वि., हे

नादेयो—नादेयी नागरङ्गे स्याज् जयायामम्बुवेतसे । भूमिजम्बा जवायाञ्च व्यङ्गुष्ठेऽपि च योपिति, मे. नादेयी नागरङ्गे स्याज् जयाया जलवेतसे । भूमिजम्बा जवायाञ्च व्यङ्गुष्ठे च समीक्ष्यते, वि, नादेयी जलवानीरे भूजम्बू-नागरङ्गयोः । व्यङ्गुष्ठे च जपायाञ्च, हे.

नाना—नानाशब्दो विनार्थेऽपि तथाऽनेकोभयार्थयो, मे, वि नाना विनो-भयानेकार्थेषु, हे अनेकार्थे भवेन्नाना, ह

नाभि—नाभिर्मुख्यनूपे चक्रमध्यक्षत्रिययो. पुमान् । द्वयोः प्राणिप्रतीके स्यात् स्त्रियां कस्तूरिकामदे, मे. नाभि. प्राण्यङ्गजे क्षत्रे चक्रान्तश्चक्रवर्तिनो । नाभिः प्रधाने कस्तूरीमदे च क्वचिदीरित, वि. नाभि क्षत्रप्रधानयो । चक्रमध्ये मृगमदे प्राण्यङ्गे मुख्यराज्ञि च, हे. क्षत्रियेऽपि च नाभिर्ना, अ मुख्यराट्क्षत्रयो पुंसि नाभि. प्राण्यङ्गके द्वयोः । चक्रमध्ये प्रधाने च स्त्रिया कस्तूरिकामदे, त्रि आदिष्टः क्षत्रियो नाभिर्नाभिश्चक्रस्य पिण्डका । कुटुम्बस्याग्रणीर्नाभिर्नाभि-निम्नोदरी तथा, अने.

नाभील—नाभीलं वङ्क्षणे नार्याः कृच्छ्रगर्भाण्डयोरपि, मे. नाभील तूतम-स्त्रियाः । वङ्क्षणे नाभिगर्भाण्डे, हे नाभीलं नाभिगर्भाण्डे वङ्क्षणे चोत्तम-स्त्रियाम्, वि.

नाम—नाम कोपेऽभ्युपगमे विस्मये स्मरणेऽपि च । सम्भाव्यकुत्साप्राकाश्य-विकल्पेऽपि च दृश्यते, मे. नाम प्राकाश्यसम्भाव्यकुत्साम्युपगमेपु च, वि. नाम प्राकाश्यकुत्सयोः । सम्भाव्याभ्युपगमयोरलीके विस्मये क्रुधि, हे. नाम प्राकाश्य-सम्भाव्यक्रोधोपगमकुत्सने, अ.

नायक—नायको नेतरि श्रेष्ठे हारमव्यमणावपि, मे., वि. नायको मणि-भिन्नेतुप्रधानेषु, हे.

नार—नारस्तर्णकनीरयोः, मे., वि.

नारकीट—नारकीटोऽदमकीटे स्यात्स्वदत्ताशाविहन्तरि, मे., वि. नारकीटः स्वदत्ताशाविहन्तर्यदमकीटके, हे.

नारङ्ग—नारङ्ग पिप्पलीरसे । यमजप्राणिनि विटे नागरङ्गद्रुमेऽपि च, मे नारङ्ग पिप्पलीरसे । नागरङ्गे विटे जन्ती यमजेऽपि प्रकीर्तितम्, वि नारङ्गो विटजन्मिनो । कणारसे नागरङ्गे, हे

नाराच—नाराच्येपणिकाया ना लोहवाणाम्बुहस्तिनो, मे नाराचो लोहवाणे स्यान्नाराचो जलहस्तिनि । नाराच्येपणिकायाञ्च, वि नाराचो लोहसायके । जलेभे नाराच्येपण्याम्, हे

नारायण—नारायणोऽच्युतेऽभीरुगौर्योर्नारायणी मता, मे नारायणोऽच्युतेऽभीरुगौर्योर्नारायणी विदु, वि नारायणस्तु केशवे । नारायणो शतावर्युमा श्री, हे

नाला—नाला दण्डे सरोजस्य नाली शाककलम्बके, वि नाला न ना पद्म-दण्डे नाली शाककडम्बके, मे नाल काण्डे मृणाले च नाली शाके कडम्बके, हे

नालिका—अथ नालिका । नाले काले चुल्लिरन्ध्रे विवरे वेणुभाजने, हे

नालीक—नालीक शरशल्याङ्गेऽप्यवजखण्डे, मे नालीकोऽङ्गे शरे शल्ये नालीक पद्मवर्द्धने, हे नालीक शरखण्डेऽङ्गे नालीक शरशल्ययो, वि नालीकौ पद्मनाराचौ, वि

नाश—नाश पलायनेऽपि स्यान्निधनानुपलम्भयो मे नाश पलायने प्रोक्तो निधनानुपलम्भयो, वि नाश पलायने मृत्यौ परिध्वस्तावदर्शने, हे नाश पलायने मृत्यौ, वि

नासा—नासा तु नासिकायाञ्च द्वारोर्ध्वदारुणि स्त्रियाम्, मे नासा तु नासिकाया स्यान्नासा द्वारोर्ध्वदारुणि वि नासा घोणा । द्वारोर्ध्वदारुणो, हे

नाह—नाहस्तु बन्धने कूटे, मे नाहो बन्धनकूटयो, वि

नि—नि निवेशभृशार्थयो । नित्यार्थे सशयक्षेपकौशलपरमेषु च । सामीप्याश्रयदानेषु मोक्षान्तर्भावबन्धने । राश्यधोभावविन्यासे, मे नि स्यात् क्षेपे भृशार्थे च नित्यार्थे दानकर्मणि । सन्निधानोपरमयो सश्रयाश्रयराशिषु । मोक्षेऽन्तर्भावेऽधोभावे बन्धने कौशलेऽपि च, हे नि निवेशभृशार्थोऽधोभावविन्यासराशिषु । आश्रये बन्धने मोक्षे दानकर्मणि दर्शने । अन्तर्भावे च सामीप्यकौशलपरमेषु च । नित्यार्थे सशये च, वि

नि श्रेणि—नि श्रेणिरधिरोहिण्या खर्जूरीपादपे स्त्रियाम्, मे नि श्रेणिस्त्वधिरोहिण्या खर्जूरीपादपेऽपि च, वि नि श्रेणिरधिरोहिण्या खर्जूरीपादपेऽपि, हे

नि श्रेयस—नि श्रेयसन्तु कल्याणमोक्षयो शङ्करे पुमान्, मे नि श्रेयसन्तु कल्याणे चन्द्रचूडापवर्गयो, वि नि श्रेयसन्तु कल्याणमोक्षयो, हे

नि सरण—अथ नि सरण मृत्यूपायमोक्षेषु निर्गमे, मे नि सरण स्यान्मरणो पायनिर्याणमुक्तिपु, वि नि सरण मृता । उपाये गेहादिमुखे निर्वाने निर्गमेऽपि च, हे

निकर—निकरो निवहे सारे न्यायदेयधने निधौ, मे निकरो निवहे सार न्यायदेयधनान्तरे, वि निकर सारसङ्ख्यो । न्यायदातव्यवित्ते च, हे

निकप—निकप शाणफलके निकपा यातुमातरि, मे, हे निकपाऽन्तिक-मध्ययो, मे निकपा त्वन्तिके मध्ये रक्षोऽम्बाया त्वनव्ययम्, वि

निकाय—निकायस्तु पुमान् लक्ष्ये सधर्मप्राणिसहती । समुच्चये सहताना निलये परमात्मनि, मे निकायो निलये लक्ष्ये सहताना समुच्चये । एकार्यभाजि निवहे परमात्मनि चेप्यते, वि निकाय सधसङ्ख्यो । परमात्मनि लक्ष्ये च हे

निकार—निकार स्यात् परिभवे धान्यस्योत्क्षेपणेऽपि च मे निकार स्यात् परिभवे धान्यस्योत्किरणेऽपि च, वि निकारस्तु पराभव । धान्योत्क्षेप, हे धान्योत्क्षेपे निकार स्यात्, वि

निकुम्भ—निकुम्भ कुम्भकर्णस्य तनये दन्तिकौपधौ, मे निकुम्भ वधितो दन्त्या कुम्भकर्णमुतेऽपि च, वि निकुम्भ कुम्भकर्णजे । दन्त्याञ्च, हे

निवृत—निवृत विप्रलब्धे स्यान्नीचे विप्रकृतेऽपि च वि म निवृत विप्रलब्ध विप्रकृतेऽधमे, हे

निकृति—निकृतिर्भर्त्सने क्षेपे शठे शाठ्येऽपि च त्रिययाम् मे निकृति-भर्त्सने क्षेपे वदन्ति शठशाठ्ययो, वि निवृति शठशाठ्ययो । भर्त्सनेऽभिभवे क्षेपे, हे

निगम—निगमो वाणिजे पुर्या कटे वेदे वणिक्पथे, मे निगमो वाणिजे पुर्या कटे वेदे वणिक्पथे, वि निगमा पूर्वणिक्वेदनिश्चयाध्ववणिक्पथा, हे वणिक्पथ पुर वेदो निगम, अ कटे लुण्ठयाञ्च निगम, वि श्रुतौ निगम, ह

निगरण—अथ निगरण क्लीव भोजने स्याद् गले पुमान्, मे निगरण भोजनेऽपि गले निगरणो मत, वि निगरण भोजने स्यान्निगरण पुनर्गले, हे

निग्रह—निग्रहो भर्त्सनेऽपि स्यान्मर्यादायाञ्च बन्धने, मे निग्रहा भर्त्सने प्रोक्तो मर्यादायाञ्च बन्धके, वि निग्रह । बन्धके भर्त्सने सीम्नि, हे

निचुल—निचुलस्तु निचोले स्याद् इज्जलाख्यमहीरुहे, मे निचुलो हिज्जल तरौ निचुलश्च निचोलके, वि निचुलस्तिवज्जलद्वौ निचोलके, हे

निज—निज स्वीये च नित्ये च, मे निजमात्मीयनित्ययो, वि निजा नित्ये स्वकीये च, हे स्वके नित्ये निज त्रिपु, अ नित्य स्वञ्च निज प्रोक्तम्, अने

नितम्ब—नितम्ब. स्कन्धरोधसोः । स्त्रिया. पश्चात्कटितटे कटके कटि-
मात्रके, मे. नितम्बो रोधसि स्कन्धे शिखरेऽपि कटीरके, वि. नितम्बः कटिरोधसोः ।
स्त्रियाः पश्चात्कटौ सानी, हे.

नित्य—नित्य स्यात्सन्ततेऽपि च । शाश्वते त्रिपु, मे. नित्यन्तु सतते ध्रुवे,
वि. नित्यं सते ध्रुवे, हे नित्ये सततशाश्वते, त्रि.

निदाघ—निदाघो ग्रीष्मकाले स्याद् उष्णस्वेदाम्बुनोरपि, मे., वि. प्रस्वेदोऽपि
निदाघ स्यान्निदाघो ग्रीष्म उच्यते, अने निदाघौ स्वेदतापौ च, त्रि. v.
धर्म

निदान—निदानं कारणे वत्सदामादिकारणक्षये, मे. निदानं कारणे रोग-
निर्णये वत्सदामनि, वि. निदानं कारणे शुद्धौ तपस. फलयाचने । वत्सदाम्भवसाने
च, हे. निदानमवसानेऽपि, ह.

निदेश—निदेश शासनोपान्तभाषणेषु प्रयुज्यते, वि. निदेशः शासनेऽपि
स्यात् कथनोपान्तयोरपि, मे. निदेश स्यादुपकण्ठे शासने परिभाषणे, हे.

निधन—निधन स्यात् कुले नाशे, मे, वि. निधन कुलनाशयोः, हे., अ.

निधुवन—भवेन्निधुवन कम्पे सुरते च नपुसकम्, मे. निधुवनं सुरते कम्पनेऽपि
च, वि. निधुवनं रते कम्पे, हे

निन्दा—निन्दा स्यादपराधेऽपि कुत्सायामपि योपिति, मे. निन्दापवादं
कुत्सायाम्, वि. निन्दा कुत्सापवादयो, हे.

निपाक—निपाक पचने स्वेदेऽप्यमत्कर्मफलेऽपि च, वि. निपाकः पचने
स्वेदासत्कर्मफलयोरपि, हे

निभ—निभस्तु कथितो व्याजे पुंलिङ्ग सद्दशे त्रिपु, मे. निभो व्याजसद्दशयोः,
वि. निभः स्यात् सद्दशे व्याजे, हे. सद्दशव्याजयोर्निभः, त्रि.

निमित्त—निमित्तं हेतुलक्षमणोः, मे., वि., हे., अ. निमित्तं हेतुचिह्नान्तु-
देवादेशपर्वसु, त्रि.

निमेष, **निमेष**—निमेषनिमिषौ कालप्रभेदेऽक्षिनिमीलने, मे., वि. निमेष-
निमिषौ नेत्रमीलने कालभिद्यपि, हे

निम्ब—निम्ब. स्यात् पिचुमर्देऽपि तिक्तके च चिरायते, वि

नियति—नियतिनियमे दैवे, मे, वि. नियती दैवसयमौ, हे.

नियम—नियमो यन्त्रणायाञ्च प्रतिज्ञानिश्चये व्रते, मे. नियमो यन्त्रणाया
स्यात् प्रतिज्ञायाञ्च मयमे, वि. नियम. स्यात् प्रतिज्ञाया निश्चये यन्त्रणे व्रते, हे.
नियमो निश्चये व्रते । यन्त्रणावन्धयोश्च, त्रि. . .

नियामक—नियामक कर्णधारे पोतवाहे नियन्त्रि, मे, वि नियामको नियन्त्रि । पोतवाहे कर्णधारे, हे नौवाहे स्यान्नियामक । सम्ये गुरी च, त्रि

निर्—निर्निर्णयनिपेधयो, मे निर्निश्चये क्रान्ताद्यर्थे निनि शेषनिपेधयो, वि निर्निश्चये क्रान्ताद्यर्थे विशेषप्रतिपेधयो, हे निर्निश्चयनिपेधयो, अ

निरसन—निरसन वधे प्रतिक्षेपे । निष्ठीवने, मे निरसन निरासे स्याद्वधे निष्ठीवनेऽपि च, वि निरसन निमूदने । निष्ठीवने निरासे च, हे

निरस्त—निरस्तस्त्रिपु निष्ठचूते प्रेषितेपौ द्रुतोदिते । सन्त्यक्ते च प्रतिहते, मे निरस्त प्रेषितेपौ स्यान्निष्ठचूते त्वरितोदिते । सन्त्यक्ते च प्रतिहते, वि निरस्त प्रेषितगरे सन्त्यक्ते त्वरितोदिते । निष्ठचूते प्रतिहते च, हे

निराकृति—निराकृतिरनाकारेऽस्वाध्याये त्रिपु वारणे । स्त्रियाम्, मे निराकृति प्रतिक्षेपेऽप्यस्वाध्यायेऽप्यनाकृती, वि निराकृतिरस्वाध्याये निराकारनिपेधयो, हे अस्वाध्याये कुरूपे च प्रत्युक्तौ स्त्री निराकृति, त्रि

निरामय—निरामयस्तु पुंसि स्यादिडिके त्रिपु नौद्विजि, मे निरामयोऽन्यवत् कल्पे स्यादिडिके निरामय, वि निरामयस्तु स्यादिडिके गतामये, हे

निरूपण—निरूपण स्यादालोके विचारे च निदर्शने, मे, वि निरूपण विचारावलोकनयोर्निदर्शने, हे

निरूह—निरूहो वस्तिभेदे स्यादूहशून्ये च निश्चिते, मे निरूहो वस्तिभेदे स्यात्तर्कनिश्चितयोरपि, वि निरूहो निग्रहे तर्के वस्तिभेदे, हे

निरोध—निरोधो नाशरोधयो, मे, हे निरोधो रोधनाशयो, वि

निर्ऋति—निर्ऋति स्यादलक्ष्म्या स्त्री दिशा पालान्तरे पुमान्, मे निर्ऋति स्यादलक्ष्म्या च दिक्पाले निरुपद्रवे, वि निर्ऋतिर्निरुपद्रवे । अलक्ष्म्या दिक्पती चापि, हे

निर्गुण्डी—निर्गुण्डी नीलशेफाल्या सिन्धुवारद्रुमेऽपि च, मे निर्गुण्डी सिन्धुवारक । नीलशेफाल्यब्जकन्द, हे निर्गुण्डी सिन्धुवारके । नीलशेफालिकायाञ्च करहाटे च कुत्रचित्, वि

निग्रन्थ—निग्रन्थो नग्नकेऽपि स्यान्नि स्ववालिशयोरपि, मे, वि निग्रन्थो नि स्वमूर्खयो । भ्रमणे च, हे

निग्रन्थक—निग्रन्थक स्यात्क्षपणे निष्कलेऽप्यपरिच्छदे, मे निग्रन्थक स्यात्क्षपणे निष्कलेऽप्यपरिग्रहे, वि

निर्जर—निर्जर स्यात्पुमान् देवे जरात्यक्ते च वाच्यवत् । निर्जरा तु गुडुच्याञ्च तालपण्यामपि स्त्रियाम्, मे निर्जरस्तु जरात्यक्ते वाच्यवन्निर्जर

सुरे । निर्जरा तु गुडुच्या स्यात्तालपत्र्यामपि क्वचित्, वि निर्जरो निर्जरे सुरे ।
निर्जरा तु तालपत्र्या गुडुच्या तत्त्वभिद्यपि, हे गुडुच्यामपि निर्जरा, नि

निर्दट—निर्दटस्तु दयाशून्ये कथितो निष्प्रयोजने । परापवादरक्ते च वाच्य-
लिङ्गोऽयमिष्यते, मे निर्दटो निर्दये स्मृत । परापवादसरक्ते निर्दटो निष्प्रयोजने,
वि निर्दटो निष्प्रयोजने । निर्दयेऽन्यदोपरते, हे

निर्दर, निर्वर—निर्दर निर्भरे सारेऽन्यत् तु कठिनेऽनपे, मे निर्वर सारे
निर्भरे कठिनेऽनपे, वि निर्वरन्तु गतनपे । कठिने निर्भरे सारे, हे

निर्देश—निर्देश शासनेऽपि स्यात्कथनोपान्तयोरपि, मे निर्देश कथनाज्ञयो, हे

निर्नर—निर्नरोऽर्काश्वे तुपाग्नौ ह निर्नरस्तु सहस्राशुतुरङ्गे तुपपावके,
वि मे

निर्भर्त्सन—निर्भर्त्सन खलीकारेऽलक्तकेऽपि नपुसकम्, मे निर्भर्त्सन खली-
कारेऽलक्तके च वि निर्भर्त्सनमलक्तके । खलीकारे, हे निर्भर्त्सन खलीकारा-
लक्तयो, वि

निर्मल—निर्मल स्यात्तु निर्माल्य चाभूक् च नपुसकम् । मलहीनेऽन्यलिङ्गञ्च,
म निर्मल विमल विद्याग्निर्माल्याभूकयोरपि, वि निर्मल विमलेऽभूके । निर्माल्ये
च ह

निर्माण—निर्माण निर्मितौ सारे समञ्जसे नपुसकम्, मे निर्माण निर्मितौ
सार निर्माणञ्च समञ्जसे वि निर्माण सारनिर्मित्यो कमभेदे समञ्जसे, हे

निर्मुट—निर्मुट खर्पर मूर्धे, हा v हर्मुट

निर्मुक्त—निर्मुक्तस्त्यक्तसङ्गे स्यान्मुक्तवञ्चुक् भोगिति, मे, वि निर्मुक्तो
मुक्तनिर्मोक् भुजङ्गे निष्परिग्रहे, हे

निर्मोक्—निर्मोको मोचने व्योम्नि सप्ताहे सर्पञ्चुके, मे निर्मोका
मोक्षके व्योम्नि सप्ताहे सर्पञ्चुके, वि निर्मोको व्योम्नि सप्ताहे मोक्षके
सर्पञ्चुके, हे

निर्याण—निर्याण वारणापाङ्गदेशे मोक्षेऽध्वनिर्गमे, मे निर्माण वारणापाङ्ग-
देशे मोक्षे च निर्गमे, वि निर्याण निर्गमे मोक्षे गजापाङ्गप्रदेशयो, हे

निर्यातिन—निर्यातिन वैरशुद्धौ दाने न्यासार्पणेऽपि च, मे, अ निर्यातिन
वैरशुद्धौ दाने न्यासार्पणे मतो वि निर्यातिन वैरशुद्धौ दाने न्याससमर्पणे, हे

निर्यूह—निर्यूह शेखरे द्वारे निर्यास नागदन्तके, वि, मे निर्यूहो द्वारि निर्यामे
शेखरे नागदन्तके, हे v निर्यूह

निर्वर—v निर्दर

निर्वाण—निर्वाणमस्तंगमने निर्वृत्तौ गजमज्जने । सङ्गमेऽप्यपवर्गे च, मे. निर्वाणमस्तंगमने निर्वृत्तौ गजमज्जने । अपवर्गे च, वि. निर्वाणं मोक्षनिर्वृत्यो-
विश्रान्ते करिमज्जने, हे. अथ मज्जने । निर्वाण निर्वृत्तौ मोक्षे, त्रि.

निर्वाद—निर्वादः स्याल्लोकवादे परिनिष्ठितवादयोः, मे. निर्वादः स्या-
त्परीवादे परिनिष्ठितवादयोः, वि. निर्वादस्तु लोकवादेऽपवादे हे. निर्वादो
जनवादेऽपि, अ.

निर्वासन—निर्वासनं हिंसने स्यान्नगरादेर्वहिष्कृतौ, मे. निर्वासनं हिंसने
च नगरादेर्वहिष्कृतौ, वि. निर्वासनन्तु मारणे पुरादेशश्च बहिष्कारे, हे.

निर्वृति—निर्वृतिः । मोक्षे मृत्यौ सुखे सौस्थ्ये, हे. निर्वृति सुस्थताया
स्यादस्त गमनसौख्ययोः, वि. निर्वृतिः सुस्थतावस्तंगमने च सुखे स्त्रियाम्, मे
निर्वाणे सुस्थितत्वे च निर्वृतिः, त्रि.

निर्व्यूह—द्वार्यापीडे क्वाथरसे निर्व्यूहो नागदन्तके, अ. निर्व्यूहो निर्गतापीड-
निर्यासद्वारभूमिषु, अने. v. निर्व्यूह.

निर्वेश—निर्वेशस्तु पुमान् भोगे वेतने मूर्च्छनेऽपि च, मे. निर्वेशो मूर्च्छने
भोगे निर्वेशो वेतनेऽपि च, वि. निर्वेश उपभोगे स्यान्मूर्च्छने वेतनेऽपि च, हे निर्वेशो
भूतिभोगयोः, अ.

निवात—निवातो दृढसन्नाहे वातशून्येऽपि चाश्रये, मे. निवातो दृढसन्नाहे
वातान्ते चाश्रयेऽपि च, वि. निवातो वातरहिते दृढसन्नाह आश्रये, हे. निवातावाश्रया-
वातौ शस्त्राभेद्यञ्च वर्म यत्, अ. निवातमाश्रय विद्यादभिन्न कवचं तथा, अने.

निवेश—निवेशः पुंसि विन्यासे शिविरोद्धाहयोरपि, मे. निवेशः शिविरोद्धाह-
विन्यासेषु प्रकीर्तितः, वि. निवेशः सैन्यविन्यासे शिविरोद्धाहयोरपि, हे.

निशमन—निशमनमुक्तं दृष्टौ श्रुतौ, मे. श्रुतौ दृष्ट्यां निशमनम्, त्रि. निशमन
श्रुतौ दृष्टौ, वि. v. निशमन.

निशा—निशा दारुहरिद्राया स्यात् त्रियामाहरिद्रयोः, मे., वि. निशा रात्री
हरिद्रायाम्, हे. निशा रात्रिर्हृदि च, त्रि.

निशाचर—निशाचरस्तु रक्षसि । फेक्षेचकसर्पेषु पाशुलाया निशाचरी, मे.
निशाचरः पेचकाहिंयातुधानेषु फेखे । निशाचरी पाशुलायाम् वि. निशाचरस्तु
राक्षसः । सर्पे धूके सृगाले च । निशाचरी तु पाशुला, हे. पाशुला च
निशाचरी, त्रि.

निशान्त—निशान्तं त्रिषु शान्ते स्यात्क्लीबन्तु भवनोपसोः, मे. निशान्तं
सदने शान्ते प्रभातेऽपि, हे. निशान्तः कथितः शान्ते निशान्तं भवनोपसोः, वि.

निशामन—निशामन दर्शने स्यादालोचने न द्वयो, मे दृष्ट्यालोचे निशामनम्, वि निशमननिशामने । निरीक्षणथ्रवणयो, हे

निशीथ—निशीथस्तु पुमान्द्वंराने स्याद्रात्रिमानके, मे निशीथोऽप्यद्वंरात्रे स्यान्निशीथो रात्रिमानके, वि निशीथस्तु रात्रिमात्रार्धरात्रयो, हे

निश्चारक—निश्चारक पुरीपस्य क्षये स्वैरे समीरणे, मे, वि निश्चारक समीरणे । पुरीपस्य क्षये स्वैरे, हे

निपङ्ग—निपङ्ग सङ्गते तूणे, मे निपङ्ग सङ्गतूणयो, वि, त्रि निपङ्ग-स्तूणसङ्गयो, हे

निपद्वर—निपद्वरस्तु जम्बाले निशायान्तु निपद्वरा, मे निपद्वरस्तु जम्बाले निशयाञ्च निपद्वरी, वि निपद्वर स्मरे पङ्के निपद्वरी पुनर्निशि, हे

निपध—निपध कठिने देशे तद्राजे पर्वतान्तरे, मे निपध कठिने देशे तद्राजे च नगान्तरे, वि निपधस्तु पर्वते कठिने स्वरे । देशतद्राजयोश्चापि, हे

निपाद—निपाद स्वरभेदे स्याच्चण्डाले धीवरान्तरे, मे निपाद श्वपचे स्वरे, वि, हे निपादौ श्वपचस्वरौ, त्रि

निष्क—निष्कमस्त्री साष्टहेमशते दीनारकर्पयो । वक्षोऽलङ्करणे हेमपात्रे हेमपलेऽपि च, मे निष्क कर्पे हेमनि तत्पले । दीनारे साष्टसुवर्णशते वक्षोविभूषणे, हे निष्कमष्टाधिकस्वर्णशते दीनारकर्पयो । वक्षोऽलङ्करणे हेमपात्रे हेमपलेऽपि च, वि साष्टे शते सुवर्णानां हेम्युरोभूषणे पले । दीनारेऽपि च निष्कोऽस्त्री, अ पलमण्डनयोर्निष्को निष्को दीनाररुक्मयो, अने

निष्कल—निष्कलस्तु कलाशून्ये नष्टवीर्ये च वाच्यवत्, मे निष्कलस्तु नष्टवीजे कलोज्जिते, हे निष्कलस्तु कलाशून्ये नष्टवीजे तु वाच्यवत्, वि

निष्काशित—निष्काशितो निर्गमितेऽप्याहिते धिक्कृतेऽपि च, मे, वि

निष्कुट—निष्कुटस्तु गृहोद्याने स्यात्केदारकपाटयो, मे, वि निष्कुटो गृहवाटिका । केदारक कपाटश्च, हे कपाटेऽपि च निष्कुट । कोटरेऽपि, त्रि गृहवाद्याञ्च निष्कुट, ह

निष्क्रम—निष्क्रमो बुद्धिसम्पत्तौ निर्गमे दुष्कुलेऽपि च, मे, वि निष्क्रमो दुर्गमे बुद्धिसम्पत्तौ दुष्कुलेऽपि च, हे

निष्ठा—निष्ठा निष्पत्तिनाशान्तयाच्जानिवहणेपु च, मे, वि निष्ठोत्कपंध्य-चस्ययो । क्लेशे निष्पत्तौ नाशेऽन्ते निर्वाहे याचने व्रते, हे निष्ठा निष्पत्तिनाशान्ता, अ निष्ठा क्लेशेऽवसाने च व्यवस्योत्कपंयोर्व्रते, ह

निष्ठुर—निष्ठुर कठिनेऽत्रपे, हा

निष्पाव—निष्पाव. शूर्पपवने राजमापे कडङ्गरे । पवने सिम्बिकाया ना निर्विकल्पेऽन्यलिङ्गकः, मे. निष्पाव सूर्पपवने राजमापे कडङ्गरे । पवने सिम्बिकायां च निष्पावो निर्विकल्पके, वि. निष्पाव. पवने शूर्पपवने निर्विकल्पके । वल्ले कडङ्गरे सिम्ब्याम्, हे. निष्पाव. सूर्पवातेऽपि, हा.

विस्—निर्निषेधे च निश्चये । साकल्यातीतयो, मे. निर्निश्चये निषेधे च साकल्यातीतयोरपि, वि. v. निर्.

निसर्ग—निसर्गो रूपसर्गयोः, मे. निसर्ग. सर्गशीलयो, वि. निसर्ग. सर्ग स्वभावे, हे.

निस्तरण—स्यान्निस्तरणमुपाये निस्तारे तरणेऽपि च, मे. निस्तरणं स्यादुपाये निस्तारे निर्गमेऽपि च, वि. निस्तरणन्तु निस्तारे तरणोपाययोरपि, हे.

निस्तल—निस्तलं वर्तुले चले, मे, वि. निस्तलन्तु तले वृत्ते, हे.

निस्तुपित—अथ निस्तुपितं त्यक्ते त्वम्बिहीने लघूकृते, मे. निस्तुपितं निस्त्वचि स्याद्बर्जिते च लघूकृते, वि. निस्तुपितं बर्जिते स्याद् गतत्वचि लघूकृते, हे.

निस्त्रिंश—अथ निस्त्रिंशः खङ्गे ना निर्दये त्रिषु, मे. निस्त्रिंशो निर्दये खङ्गे, वि. निस्त्रिंशो निर्दये खङ्गे, हे. निस्त्रिंशो खङ्गेनिर्दयौ, त्रि. निस्त्रिंशो खङ्ग-पापिष्ठौ, अने. निस्त्रिंशोऽकरणेऽपि च, हा

निह्व—निह्व पुंसि निकृतावविश्वासापलापयो, मे. निह्वं निकृता विद्यादविश्वासापलापयो, वि. निह्व स्यादविश्वासेऽपलापे निकृतावपि, हे अविश्वासेऽपह्वेऽपि निकृतावपि निह्वः, अ.

नीकाश—नीकाशो निश्चये तुल्ये, वि., मे, हे.

नीच—नीचः पामरे वामनेऽपि च, मे. नीचस्तु वामने पामरे स्मृतः, वि. नीच. पामरखर्वयोः, हे. वामने पामरे नीचः, त्रि.

नीचस्—नीचैः स्वैराल्पयोर्मत्तम्, मे., वि. नीचैः स्वैराल्पनीचेषु, हे.

नीड—नीडं स्थानकुलाययोः, मे. नीडं स्थाने कुलाये च सकारपूर्वकोऽन्तिके, वि. नीड स्थाने खगालये, हे.

नीति—नीतिनयेऽपि स्यात्प्रापणेऽपि च योपिति, मे. नीतिस्तु प्रापणे नये, वि. नीतिनये प्रापणे च, हे.

नीध्र—नीध्रं नेमौ बलीके द्रौ रेवतीभे च कानने, वि. नीध्रन्तु बलीवनने-मिषु । चन्द्रे च रेवतीभे च, हे. नीध्रं नेमौ बलीके द्रौ रेवतीभेऽपि कानने, मे. बलीकवनयोर्नीध्रम्, त्रि.

नीप—नीप कदम्बवन्धूकनीलाशोकद्रुमेषु च, मे नीपो धूलिकदम्बे स्या-
नीलाशोके च घन्विनि, वि

नीरज—नीरज कुष्ठपद्मयो, मे नीरज कमले कुष्ठे वि त्रि नीरज
पद्मकुष्ठयो, हे

नील—नीलन्तु नीलोत्कते ना निध्यद्विवानरान्तरे । नीली रुग्भेदनीलिन्यो
मे, नील कृष्णे नगान्तरे । नील कपीश्वरे नीली वृक्षलाञ्छनभेदयो वि नीलो
वर्णे मणी शैले निधिवानरभेदयो । नीलौषध्या लाञ्छने च, हे

नीलकण्ठ—V कालकण्ठ

नीलङ्ग, नीलाङ्ग—नीलाङ्ग स्यात्कृमौ पुंसि भम्भराल्या तु योपिति मे
नीलाङ्ग कृमिजातिके । भम्भराल्या प्रसूते च हे नीलगु कृमिभेदे स्या
द्भम्भरालीसुसारयो, वि

नीलाञ्जसा—नीलाञ्जसाऽप्सरोभेदे सरिद्धेदे च विद्युति, मे नीलाञ्ज
साऽप्सरोभेदे सरिद्धेदेऽपि विद्युति वि नीलाञ्जसा नदीभेदेऽप्सरोभेदे तडित्यपि
हे

नीलाम्बर—नीलाम्बर प्रलम्बघ्ने कौणपे च शनैश्चरे मे नीलाम्बर
प्रलम्बघ्ने कौणपे क्रूरलोचने वि नीलाम्बरो यलभद्रे राक्षसे क्रूरलोचन, हे

नीलिका—नीलिका नीलिनीक्षुद्रारोगशेफालिकासु च मे नीलिका नीलिनी
क्षुद्रारोगशेफालिकास्वपि वि

नीवर—स्यान्नीवरो वणिजके वास्तव्ये च पुमानयम मे स्यान्नीवरो वाणिजके
वास्तव्येऽपि च नीवर वि नीवरस्तु वास्तव्येऽपि वणिज्यपि, हे

नीवी—नीवी परिपणे स्त्रीणा कटीवसनवन्धने, मे नीवी परिपणे ग्रन्थौ
स्त्रीणा जघनवासस वि नीवी स्त्रीकटीवस्त्रवन्धने । मूलद्रव्ये परिपणे, हे
स्त्रीकटीवस्त्रवन्धेऽपि नीवी परिपणेऽपि च अ नीवी परिपणेऽप्युक्ता ह

नीहार—नीहारो हिमशीतयो, अत्र

नु—नु वितर्कावमानयो । विकल्पानुनयातीते प्रश्नहृत्वपदेशयो, मे नु
प्रश्नेऽनुशये तीर्थे स्याद्विकल्पवितर्कयो हे नु स्यात्प्रश्ने विवल्पार्थेऽप्यतीतानु
यार्थयो, वि नु पृच्छाया विकल्पे च अ

नुचित—नुचित प्रश्नवितर्कयो ह

नूनम्—नूनन्तु निश्चिते तर्के स्मरणे वाक्यपूरणे, मे नून निश्चिततर्कयो,
वि नून तर्के निश्चिते च, हे तर्कनिश्चितयोर्नूनम्, ह नून तर्कैर्नानिश्चये, अ

नृशस—पापीयासो नृशसा स्युर्नृशसा वन्दिन स्मृता, अने

नेत्—नेद्विकल्पनिषेधयो, मे

नेत्र—नेत्र मन्थगुणे वस्त्रभेदे मूले द्रुमस्य च । रथे चक्षुषि नद्यान्तु नेत्रो नेतरि वाच्यवत्, मे नेत्र मथिगुणे वस्त्रे तरुमूले विलोचने । नेत्र रथे च नाड्याञ्च नेत्रो नेतरि वाच्यवत्, वि नेत्र वस्त्रे मथो गुणे । मूलाक्षिनेतृषु, हे स्याज्जटा-शुकयोर्नेत्रम्, अ नेत्रो नेतरि नेत्रञ्च गुणे मूले विलोचने, वि नेत्र वस्त्रविशेषश्च नेत्र चक्षुरुदाहृतम् । परिवर्तगुणो नेत्रो नेत्र कस्तूरिकामृग, अने नेत्र मूले, ह

नेपथ्य—नेपथ्य स्यादलङ्कारे रङ्गज्याया नपुसकम्, मे नेपथ्य रङ्गभूमौ स्यान्नेपथ्यञ्च प्रसाधने, वि

नेम—नेम कालेऽवधौ खण्डे प्राकारे कैतवेऽपि च, मे नेम कालेऽवधौ गते प्राकारे कैतवेऽपि च, वि नेमस्त्वद्धे प्राकारगतयो । अवधौ कैतवे काले, हे

नेमि—नेमिर्ना तिनिशो कूपत्रिकाचक्रान्तयो स्त्रियाम्, मे नेमिस्त्रिकाया कूपस्य चक्रान्ते तिनिसद्रुमे, वि नेमि कूपत्रिका प्रधि । तिनिशोऽरिष्टनेमि-श्च, हे

नैगम—नैगम स्यादुपनिषद्वणिजोर्नागरेऽपि च, मे, वि नैगमो नयपौरो-पनिषद्वतिषु वाणिजे, हे नागरो वणिक् । नैगमौ द्वौ, अ

नैपाली—नैपाली तु नवमालीकुनटीसुवहामु च, मे नैपाली नवमालीमन शिलासुवहामु च, वि नैपाली मन शिला स्यात्सुवहा नवमाल्यपि, हे

न्यच्(ञ्च्)—न्यङ् नीचनिम्नयो, मे न्यङ् निम्ने नीचकात्स्न्ययो, हे न्यङ् नीचे निम्नकात्स्न्ययो, वि

न्यक्ष—न्यक्ष परशुरामे स्यान्न्यक्ष कात्स्न्यनिकृष्टयो, वि न्यक्ष वात्स्न्य-निकृष्टयो । जामदग्न्येऽपि, हे न्यक्ष कात्स्न्यनिकृष्टयो अ न्यक्ष कात्स्न्ये तृणे-ऽपि च । क्लीवेऽप्य पुसि महिषे निकृष्टे पुनरन्यवत्, मे

न्यग्रोध—न्यग्रोधस्तु पुमान् व्यामवटयोश्च शमीतरौ । न्यग्रोधी तूपचित्रा-याम्, मे न्यग्रोधी व्यामवटयोर्न्यग्रोधश्च शमीतरौ । न्यग्रोधी विपपर्ण्याञ्च मोहनाख्योपधावपि, वि न्यग्रोधी वटपादपे । शम्या व्यामे न्यग्रोधी तु मोहना-ख्योपधीभिदि । वृषपर्ण्याम्, हे व्यामो वटश्च न्यग्रोधी, अ न्यग्रोधी वटवामुक्ता, अने,

न्यङ्कु—न्यकुर्मुनौ मृगे पुसि, मे न्यकुर्मृगे मुनौ, हे न्यकुर्मृगे ऋषौ, वि

न्युब्ज—न्युब्जो दर्भमये सुचि । कर्मरङ्गफले क्लीव कुब्जाधोमुखयोस्त्रिषु, मे न्युब्जन्तु कर्मरङ्गे स्यानुचब्ज प्रोक्त कुशसुचि । अधोमुखे च कुब्जे च न्युब्जो वाच्यवदिष्यते, वि न्युब्ज कुब्जे कुशसुचि । अधोमुखेऽपि च न्युब्ज कर्मरङ्गतरो फले, हे

भिदि । आगामिवर्तमानाहुर्युक्तायां निशि पक्षिणी, वि. पक्षिणी पूर्णिमाखग्यो.
शाकिनीरात्रिभेदयोः, हे.

पक्ष्मन्—पक्ष्म सूत्रादिसूक्ष्मांशे किञ्जल्के नेत्रलोमनि, मे., वि. पक्ष्माक्षि-
लोमनि तन्त्वादिसूक्ष्मांशे कुसुमच्छदे । गरुतिकञ्जल्कयोश्चापि, हे. पक्ष्माक्षि-
लोमनि किञ्जल्के तन्त्वाद्यंशेऽप्यणीयसि, अ.

पङ्क—पङ्कोऽस्त्री कर्दमे पापे, मे पङ्कः कर्दमपापयो, वि पङ्कोऽघे कर्दमे,
हे. पङ्कोऽस्त्री कर्दमाहसोः, त्रि.

पङ्कार—पङ्कारः शैवले सेतौ सोपाने जलकुब्जके, मे., वि, हा. पङ्कारो
जलकुब्जके । सोपाने शैवले सेतौ, हे.

पङ्किल—पादालिन्देऽपि पङ्किलः, हा.

पङ्क्ति—पङ्क्तिर्दशाक्षरच्छन्दोदशसंख्यालिपु स्त्रियाम्, मे. पङ्क्तिर्दशाक्षर-
च्छन्दोदशसंख्यावलीष्वपि, वि पङ्क्तिश्छन्दःश्रेण्योः, हे. पङ्क्तिश्छन्दोऽपि दशमम्,
अ. श्रेणिर्दश च पङ्क्तिः स्यात्, त्रि.

पञ्चगुप्त—पञ्चगुप्तस्तु चार्वाकदर्शने कमठेऽपि च, वि. पञ्चगुप्तस्तु
चार्वाकदर्शने कमठे पुमान्, मे. पञ्चगुप्तश्चार्वाकदर्शने । कमठे, हे.

पञ्चता—पञ्चता पञ्चभावे स्यान्मरणेऽपि च योपिति, मे., वि. पञ्चता
पञ्चभावे स्यात्पञ्चता मरणेऽपि च, हे.

पञ्चत्व—पञ्चत्वं पञ्चानां भावे प्राणानामत्ययेऽपि च, मे. पञ्चत्वं निघनं
स्मृतम् । पञ्चानामपि भावे च, वि पञ्चत्वं भावे पञ्चाना प्राणानामत्ययेऽपि च, हे.

पञ्चदशी—पञ्चदशी त्वमावास्यापौर्णमास्योश्च योपिति, मे. भवेत् पञ्च-
दशी पौर्णमास्यमावास्यायोरपि, वि.

पञ्चनख—पञ्चनखो गजे कूर्मे, वि. पञ्चनखस्तु कच्छपे । गजे, हे. कूर्मे
पञ्चनखो गजे, त्रि.

पञ्चम—पञ्चमो रागभेदे स्यात्स्वरभेदे च पञ्चमी । पाण्डवानाञ्च
पत्न्या स्त्री पञ्चाना पूरणे त्रिपु, मे. पञ्चमो रागभेदे स्यात्पञ्चानामपि पूरणे ।
पञ्चमश्चतुरे हृद्ये पञ्चमी पाण्डवस्त्रियाम्, वि. पञ्चमो रुचिरे दक्षे पञ्चाना-
मधिपूरणे । रागभेदे पञ्चमी तु द्रौपद्याम्, हे. पञ्चमः स्वरसंख्ययोः, त्रि.

पञ्चानन—पञ्चाननः शिवे सिंहे, मे., वि., हे.

पञ्चाली—पञ्चाली पुत्रिकागीत्योः स्त्रिया पुभूमि नीवृति, मे. पञ्चाली
पुत्रिकागीत्योः पञ्चालो जनदेशयोः, वि. पञ्चालो नीवृदन्तरे । पञ्चाली पुत्रिका-
गीत्योः, हे.

पतङ्ग—पतङ्गः शलभे शालिप्रभेदे पक्षिसूर्ययोः, मे, शा. पतङ्ग शलभे शालिप्रभेदे विहगे रवौ, वि. पतङ्गः सूर्यपक्षिणोः । पारदे शरभे शालौ, हे. पतङ्गौ पक्षिसूर्यौ च, अ. पतङ्गः शलभे रवौ, त्रि. पतङ्गौ शलभादित्यौ, अने.

पतत्—पतन्पातुकुं खगे, मे. पतन्पातुकपक्षिणोः, वि.

पताका—पताका वैजयन्त्याञ्च सौभाग्यनाटकाङ्गयोः, मे पताकाङ्के ध्वजे केतौ सौभाग्ये नाटकांशके, हे. पताका वैजयन्त्याञ्च सौभाग्येऽङ्के ध्वजेऽपि च, वि.

पति—पतिर्धवे ना त्रिप्वीशे, मे. पतिः प्रभौ गतौ मूले, वि.

पत्ति—पत्तिर्ना पदगे स्त्रियाम् । गतावेकरयैकेभ्यश्चपञ्चपदातिके, मे. पत्तिः पदातौ गमने वीरसैन्यप्रभेदयोः, वि. पत्तिः सेनाभित्पद्गयोर्मता, हे. पत्ति-गंतौ च, अ.

पत्र—पत्रन्तु बाहने पर्णे स्यात्पक्षे शरपक्षिणोः, मे. पत्रं स्याद्बाहने पर्णे पक्षे च शरपक्षिणाम्, वि. पत्रं यानं पक्षश्छदश्छुरी, हे. पत्रं बाहनपक्षयोः, अ. पादत्राणे दले पक्षे लेख्यवस्तुनि पत्रवाक्, अने.

पत्राङ्ग—पत्राङ्गो न द्वयोर्भूर्जे पद्मके रक्तचन्दने, मे. पत्राङ्ग पद्मके भूर्जे पत्राङ्गं रक्तचन्दने, वि. पत्राङ्गं रक्तचन्दने । भूर्जपद्मकयोश्चापि, हे.

पत्रिन्—पत्री श्येने पत्ररथे काण्डद्वुरथिकाद्रिपु, मे. पत्री काण्डे खगे द्रुमे । रथेऽद्वौ रथिके श्येने, हे. पत्रिणौ शरपक्षिणौ, अ. श्येनाख्यो विहग. पत्री पत्रिणौ शरपक्षिणौ, शा.

पत्रोर्ण—पत्रोर्णं घोटकौशेये क्लीवं स्याच्छोणके पुमान्, मे. पत्रोर्णं घोटकौशेये पत्रोर्णः शोणकेऽपि च, वि. पत्रोर्णं घोटकौशेये स्यात्पत्रोर्णस्तु शोणके, हे

पथ्या—पथ्या स्त्री हरीतक्यां हिते त्रिपु, मे. पथ्यं हिते हरीतक्यां पथ्या, वि. पथ्यं हितं पथ्या हरीतकी, हे. पथ्यं हितेऽभया पथ्या, त्रि.

पद—पदं शब्दे च वाक्ये च व्यवसायापदेशयोः । पादतच्चिह्नयोः स्थान-त्राणयोरङ्कवस्तुनोः, वि., मे. श्लोकपादेऽपि च क्लीवं पुलिङ्गः किरणे पुनः, मे. पदं स्थाने विभक्त्यन्ते शब्दे वाक्यैकवस्तुनोः । त्राणे पादे पादचिह्ने व्यवसायापदेशयोः, हे. पदं व्यवसितत्राणस्थानलक्षमाद्विहवस्तुपु, अ. वाक्ये शब्देऽपदेशे च, त्रि. व्यवसाये परित्राणे पदं पञ्चिह्नयोरपि । वर्मस्थानापदेशेषु पदं स्याद्वाक्यशब्दयोः, शा.

पदार—पदारः पादधूलौ स्यात्पादालिन्देऽपि पुंस्ययम्, मे. पदारः पाद-धूलिपु । पादालिन्दे, हे., वि.

पद्धति—पद्धतिः पंक्तिवर्त्मनोः, मे., वि. पद्धतिः पथि पंक्तौ च, हे. अथ पद्धतिः पंक्तौ मार्गे च, त्रि.

पद्म—पद्मोऽस्त्री पद्मके व्यूहनिधिसङ्गग्रान्तरेऽम्बुजे । ना नागे स्त्री फज्जिकाश्रीचारटीपन्नगीपु च, मे पद्म स्यात्पन्नगे व्यूहे निधौ सङ्गग्रान्तरेऽम्बुजे । पद्मके विन्दुजालेऽपि पद्मा भार्गीश्रियोरपि, वि पद्मो व्यूहे निधावहौ । सङ्गग्रान्तरे पद्ममिभविन्दौ, हे पद्मोऽस्त्री विन्दुजालेऽञ्जे व्यूहे सङ्गग्रान्तरे निधौ, त्रि पद्या लक्ष्मीनिधि पद्म पद्मानि गजविन्दव । सङ्गग्रान्तरेविशेषौ च पद्मो पद्म सरोरुहम्, शा v मोक्ष

पद्मक—पद्मक स्यात्पद्मकाष्ठविन्दुजालकयोरपि, मे, हे पद्मक पद्मकाष्ठे-भविन्दुजालकयोरपि, वि

पद्मलाञ्छन—स्यात्पद्मलाञ्छनो लोकेश्वरे ब्रह्मणि भास्वरे । धनदे च स्त्रिया तारालक्ष्मीवाग्देवतासु च, मे स्यात्पद्मलाञ्छनाभिर्या विधौ लोके-श्वराकंयो । धनदे च सरस्वत्या तारालक्ष्म्योरपि स्मृता, वि पद्मलाञ्छनो धनदे लोकेशे रविवेधसो । पद्मलाञ्छना ताराया सरस्वत्या श्रियामपि, हे

पद्मिनी—पद्मिनी पद्मसङ्घाते स्त्रीविशेषे सरोरुहे, मे पद्मिनी स्त्रीविशेषे स्यात्सरस्यामम्बुजेऽपि च वि पद्मिनी योपिदन्तरे । अञ्जेऽट्जिन्या सरस्याञ्च, हे

पद्य—पद्य श्लोके पुमान् शूद्रे पद्या वत्सर्गनि कीर्तिता, मे पद्य श्लोके सृती पद्या पद्य शूद्र निगद्यते, वि पद्योऽन्त्यवर्णे स्यात्पद्य श्लोके पद्या तु वत्सर्गनि, हे

पनस—पनस कण्टविफले कण्टके वानरान्तरे । स्त्रिया रोगप्रभेदे म्यात्, मे पनस कण्टविफले कण्टके कपिरग्निदो, वि पनस कपिरग्निदो । कण्टके कण्टविफले, हे

पन्नग—पन्नगश्चौपधीभेदे तथैव पवनाशने, मे पन्नगस्तु पन्नवाप्टे भुजङ्गमे, हे पन्नग पन्नवाप्टे स्यात्पन्नगोऽपि भुजङ्गमे, वि

पयस्—पय स्यात्क्षीरनीरयो, मे, वि पय क्षीरे च नीरे च, हे पय क्षीर पयोऽम्बु च, अ पय क्षीर पयो जलम् अने

पयस्य—पयस्यन्तु पयोजानहितयोर्माच्यलिङ्गवम् । दुग्धिका क्षीरवाकोऽयो स्वर्णक्षीर्यामपि स्त्रियाम्, मे पयस्या क्षीरवाकोऽन्या पयोहितमवेऽप्यनन् । पयस्या दुग्धिकायाञ्च स्वर्णक्षीर्याञ्च कथ्यते, वि पयस्यन्तु पयोमवे । पयोहिने पयस्या तु वाकोली दुग्धिकापि च, हे

पयस्विनी—पयस्विनी नदीधेन्वोविभावयाञ्च योपिनि, मे पयस्विनी तु गोधेन्वा विभावया पयस्विनी, वि पयस्विनी । विभावया गोधेन्वाञ्च, हे

पयोधर—पयोधर कोपकारे नालिकेरे मनेऽपि च । कनोरुमेधयो पुमि,

में पयोधर स्यात्कुचकोपकारकसेरुक्काम्भोघरनारिकेले, वि पयोधर कुच मेघे कोपकारे कशेरुणि । नारीकेरे, हे स्त्रीस्तनाब्दौ पयोधरौ, अ स्तनमेघौ पयोधरौ, अने

पर—पर श्रेष्ठारिदूरान्योत्तरे क्लीबन्तु केवले, मे पर स्यादुत्तमानात्मवैरि-
दूरेषु केवले । परमव्ययमिच्छन्ति, वि परो दूरान्यश्रेष्ठशनुषु । परन्तु केवले हे
दूरानात्मोत्तमा परा, अ पर नियोगे क्षेपे च, मे

परञ्ज—परञ्जस्तैलयन्त्रे स्यात्क्षुरिकाफलफेनयो, मे परञ्जस्तैलयन्त्रके ।
फेन च करवाले च परञ्ज क्षुरिकाफले, वि परञ्जोऽसौ तैलयन्त्रे क्षुरिकाफल
फेनयो, हे खड्गधेनुफले फेने परञ्जस्तैलयन्त्रके, हा

परपुष्ट—परपुष्ट परभूते वारनार्यान्तु योषिति मे परपुष्ट परभूते परपुष्टा
पणस्त्रियाम्, वि परपुष्ट कलकण्ठे परपुष्टा पणाङ्गना हे

परम—परम स्यादनुज्ञायामव्यय परम परे, म परम स्यादनुज्ञानऽप्यव्यय
परम परे । परम स्यात्प्रधानाद्योरोङ्कारेऽपि तथोच्यते, वि परम परे । अग्ने-
सरप्रथमयोरोङ्कारे परम पुन । स्यादव्ययमनुज्ञायाम्, हे

परम्पर—परम्परो मृगभेदे प्रपौत्रे तनयस्य च । परम्परा परीपाट्या हिंसा
सन्तानयोरपि, मे परम्पर प्रपौत्रादौ मृगभद परम्पर । परम्परा परीपाट्या
सन्तानेऽपि वधे ववचित्, वि परम्पर । मृगभदे प्रपौत्रादौ परम्परान्वये वधे ।
परीपाट्याम्, हे

परवाणि—परवाणि पुमान्धर्माध्यक्षवत्सरयोरपि मे परवाणि स्मृतौ
धर्माध्यक्षवत्सरयोरपि, वि परवाणिर्धर्माध्यक्ष वर्षे, हे

परा—परा विमोक्षप्राधान्यप्रातिलोम्येषु धर्पणे । आभिमुख्ये भृशार्थे च
विक्रमे च गतौ वधे, मे, वि पराभिमुख्ये प्राधान्ये विमोक्षप्रातिलोम्ययो । गति-
धर्पणशुण्ठ्यासु(?) भृशार्थे विक्रमेऽपि च हे

पराक—पराकस्तु व्रते खड्गे, मे पराको व्रतखड्गयो, वि, त्रि

पराक्रम—पराक्रमो विक्रमे स्यात्सामर्थ्योद्योगयोरपि, मे, वि पराक्रमस्तु
विक्रमे । सामर्थ्ये चाभियोगे च, हे शौर्योद्योगौ पराक्रमौ, अ वीर्योद्योगौ पराक्रमौ, अने

पराग—पराग सुमनोरेणौ धूलिस्तानीययोरपि । गिरिप्रभेदे विख्यातावु-
परागे च चन्दने, मे परागश्चन्दने रेणौ गिरी ख्यात्युपरागयो । स्नानीयपुष्परजसो,
हे पराग कौमुदे रेणौ स्नानीयादौ रजस्यपि, अ रजस्यपि पराग ह पुष्परेणौ
पराग स्यात्स्नानीयरजसोरपि, शा पराग पुष्परजसि धूलिस्तानीययोरपि ।
गिरिप्रभेदे विख्यातावुपरागे च चन्दने, वि

पराभव—पराभव । तिरस्कारे विनाशे च पुसि, मे पराभवस्तिरस्कारे विनाशे च पराभव, वि पराभवस्तिरस्कारे नाशे, हे

परायण—परायणमभीष्टे स्यात्तत्पराश्रययोरपि, मे, वि परायण स्याद-
भीष्टे तत्पराश्रययोरपि, हे परायण रिपो स्थान तत्परदच परायण, अने

परि—परि स्यात्सर्वतोभावे वर्जने व्याधिशोकयो । इत्थम्भूताख्यानभाग-
वीप्सालिङ्गनलक्षणे । दोषाख्याने निवसने पूजाव्याप्त्योश्च भूपणे, मे परि स्या-
त्सर्वतोभावे वर्जने लक्षणादिपु । पूजालिङ्गनवीप्सासु भूपणे व्याधिशोकयो ।
दोषारयानेऽप्युपरमे व्याप्तौ निवसनेऽपि च, वि परि व्याधावुपरमे वर्जने लक्षणा
दिपु । आलिङ्गने च शोके च पूजाया दोषकीर्तने । भूपणे सर्वतोभावे व्याप्तौ
निवसनेऽपि च, ह

परिकम्प—परिकम्पो भये कम्प, मे, वि

परिकर—भवत्परिकर सङ्घे पर्यङ्कपरिवारयो । प्रगाढगात्रिवाबन्धे समा-
रम्भविवेकयो मे भवेत्परिकरो व्रात पर्यङ्कपरिवारयो । प्रगाढगात्रिवाबन्धे
विवेकारम्भयोरपि वि परिकर पर्यङ्कपरिवारयो । प्रगाढे गात्रिवाबन्धे विवेका-
रम्भयोगंणे, ह परिकर पर्यङ्कपरिवारयो अ प्रगाढगात्रिवाबन्धे पर्यङ्कपरि-
वारयो । प्रयुज्यत परिकर समूहारम्भयोरपि, शा

परिगत—परिगत त्रिपु प्राप्ते विस्मृतज्ञानचण्डित मे भवेत्परिगत लाभे
प्रयाते चेष्टितऽपि च वि परिगत गते लाभचेष्टितयोर्जाति, हे प्राप्त ज्ञात
परिगतम् त्रि

परिग्रह—परिग्रह परिजन पत्न्या स्वीकारमूलया । शापे मे, वि
परिग्रह परिजने पत्न्या भूने च मग्रहे हे पत्नीपरिजनादानमूनशापा परिग्रहा
अ ? परिग्रहो द्विजग्राहो सैन्यपृष्ठ परिग्रह । परिग्रहोजुवन्धे स्यात्पनदग्राहे
परिग्रह, अने ? परिग्रह सैन्यपृष्ठभागेऽपि, ह परिग्रह परिजने शपथे च
परिग्रह । परिग्रह वनत्रे च मूनस्वीकारयोगपि, शा

परिध—परिधो योगभेदेऽन्त्रविभाषेऽंलघातया, मे परिधो योगभेदे म्या-
न्मुदगरेऽंलघातयो, वि परिध्याऽन्त्रयागभेदे परिधानेऽंलेऽपि च, हे परिध
परिधातेऽन्ये अ परिधो यागभेदेऽपि त्रि परिध परिधान म्यात्परिध्या दण्ड
उच्यते अने

परिधात—परिधानाऽन्त्रधानया वि परिधातन्तु धातने । अन्त्रे च हे

परिधोष—परिधापो निनादे म्यादवाच्ये जनदध्वनी, मे वि परिधाप
स्यादवाच्ये निनादे जनदध्वनी हे

परिज्मन्—परिज्वा तु पुमानिन्दौ याज्ञिके परिचारके, मे परिज्वा (प्रदृश्व) ऋतुकर्मज्ञे याज्ञिके परिचारके, वि

परिताप—परितापस्तु पुंसि स्याद्दु खे च नरकान्तरे, मे

परिधाय—परिधायो जलस्थाने परिच्छदनितम्बयो, मे, वि परिधाय परिकरे जलस्थाननितम्बयो, हे

परिधि—परिधिर्ना यज्ञियद्रुशाखायामुपसूर्यके, मे परिधिर्यज्ञियतरो शाखायामुपसूर्यके, वि, हे, अ शाखायामपि परिधि, ह

परिप्लव—परिप्लवश्चञ्चले स्यादाकुलेऽपि परिप्लव, वि v पारिप्लव

परिभाषण—परिभाषणमालापे नियमे परिभाषणम्, मे निन्दोपालम्भवचने परिभाषणमिष्यते, वि परिभाषणन्तु जल्पने । नियमे निन्दोपालम्भोक्तौ, हे

परिमल—स्यात्परिमलोऽभिमर्दातिमनोहरगन्धयोश्चापि । सुरतोपमदं विकस-
च्छरीररागादिसौरभे पुंसि, मे परिमलो विमर्दे च स्यान्मनोहरगन्धवत् ।
रतोपमदं विकसद्देहरागादिसौरभे, वि परिमलो विमर्दोत्थे हृद्यगन्धे विमर्दने, हे

परि(री)वर्त—परिवर्तो विनिमये कूर्मराजेऽपवर्तने, मे परिवर्तो विनिमये कूर्मराजे पलायने, वि परिवर्तस्तु कर्मराजे पलायिते युगान्ते विनिमये च हे सवर्त परिवर्तश्च हायने, ह

परिवर्ह—परिवर्हो राजयोग्यद्रव्यपरिच्छदे, मे परिवर्हस्तु राजार्हवस्तुन्यपि परिच्छदे, वि परिच्छदे नृपार्हर्ष्ये परिवर्ह, अ

परि(री)वाद—परिवादोऽपवादेऽपि वीणावादनवस्तुनि, मे परिवाद कलङ्के स्याद्वीणावादनवस्तुनि, वि परिवादस्तु निन्दाया वीणावादनवस्तुनि, हे

परि(री)वाप—परिवापस्तु पर्युप्तौ जलस्थाने परिच्छदे, मे, वि परिवापो जलस्थाने पर्युप्तिपरिवारयो, हे परिच्छदे परोवाप पर्युप्तौ सलिलस्थितौ, अ

परि(री)वार—परिवार परिजने खड्गकोशे परिच्छदे, मे, वि परिवार परिजनेऽसिकोपे, हे स्याज्जङ्गमे परोवार खड्गकोशे परिच्छदे, अ

परिवेश—परिवेशो वेष्टने स्यात्परिधानेऽपि पुस्त्ययम्, मे परिवेश परिवृतौ भानो परिधिमण्डले, वि

परिवेष—परिवेषस्तु पुलिङ्ग परिधौ परिवेषणे, मे परिवेष परिवृतौ परिधौ परिवेषणे, हे परिवेष विजानीयादुपसूर्यकमण्डलम् । परिवेषणमप्याहु परिवेष मनीषिण, शा

परिव्याध—परिव्याधस्तु पुंसि स्याद्वेतसे च द्रुमोत्पले, मे परिव्याधो वेतसे स्यात्परिव्याधो द्रुमोत्पले, वि परिव्याधो द्रुमोत्पले । वेतसे, हे

परि(री)सर—भवेत्परिसरो मृत्यौ विधावपि च पुंस्ययम्, मे. स्मृतः परिसरो मृत्यो देवोपान्तप्रदेशयोः, वि. परिसरः प्रान्तभूदेवयोर्मृतौ, हे.

परिस्तुत—परिस्तुता स्त्री वारुण्यां स्यन्ने स्यादभिधेयवत्, मे.

परीरण—परीरणः स्यात्कमठे दण्डे च पट्टशाटके, मे. परीरणः स्यात्कमठे दण्डे च पट्टशाटके, वि.

परि(री)वाह—परीवाहो जलोच्छ्रवासे महीभृद्योग्यवस्तुनि, मे., वि.

परीष्टि—परीष्टिः परिचर्याया प्राकाम्येऽन्वेपणे स्त्रियाम्, मे. परिचर्या परीष्टिः स्यात्परीष्टिश्च गवेपणा, शा.

परुष—परुषं कर्बुरे रूक्षे निष्ठुरोक्तौ च वाच्यवत्, मे. परुष कर्बुरे रूक्षे स्यान्निष्ठुरवचस्यपि, वि., हे. परुष कर्बुरो ज्ञेय परुषं निष्ठुर वच., शा

परेत—परेतो वाच्यलिङ्ग स्यान्मृते भूतान्तरे पुमान्, मे. परेतो भूतभेदे स्यात्परेतो वाच्यवन्मृते, वि.

पर्कटी—पर्कटी नूतनफले पूगादेः प्लक्षपादपे, मे., वि. स्यात्पर्कटी प्लक्षतरी पूगादेर्नूतने फले, हे. पर्कटी प्लक्षवृक्षे च पूगादेश्च नवे फले, त्रि.

पर्जन्य (पर्यन्य)—सध्वानमेघ पर्जन्य पर्जन्यो मेघवाहनः, शा. पर्जन्यो मेघशब्देऽपि ध्वनदम्बुदशत्रयो, मे पर्जन्यो मेघशब्दे स्याद्ध्वनदम्बुदशत्रयोः, वि पर्जन्यो गर्जदम्बुदे। वागवे मेघशब्दे च, हे. पर्जन्यो रसदब्देन्द्रौ, अ. गर्जन्मेघेऽपि पर्यन्यः, ह.

पर्ण—पर्णं पत्रे किंशुके ना, मे. पर्ण स्यात्किंशुके पत्रे, वि. पर्णस्त्रिपर्णं पर्णन्तु पत्रे, हे.

पर्पट—पर्पट पिष्टभेदे स्यात्पर्पटो भेषजान्तरे, मे. पर्पटः पिष्टविकृतौ पर्पटो भेषजान्तरे, वि. पर्पटो भेषजान्तरे। स्याच्चैव पिष्टविकृतौ परीक्षा-परिचर्ययोः, हे.

पर्परीण—पर्परीणश्च पर्णस्य शिराया धृतकम्बले। पर्णवृन्तरसेऽपि स्यात्पर्परीणन्तु पर्परीणि, मे. पर्परीणन्तु पर्परीणि। पर्णवृन्तरसे पर्णशिराया धृतकम्बले, हे. पर्परीणस्तु पर्णस्य शिराया धृतकम्बले। पर्णवृन्तरसेऽपि स्यात्पर्परीणश्च पर्परीणि, वि.

पर्यस्त—पर्यस्तः पतिते हते, मे., वि. पर्यस्तन्तु हते सस्ते, हे.

पर्याप्त—पर्याप्तन्तु यथेष्टे स्यात्तृप्ता शक्ते निवारणे, मे., वि. शक्ते निवारणे तृप्ता पर्याप्त स्याद्यथेप्सिते, त्रि., शा. पर्याप्तं तु शक्ते तृप्ता निवारणं यथेष्टे, हे.

पर्याप्ति—पर्याप्ति प्रकामप्राप्तिरक्षणे स्त्रियाम्, मे पर्याप्ति स्यात्प्रकामे-
ऽपि प्राप्तौ च परिरक्षणे, वि

पर्याय—पर्याय प्रकारेऽवसरे क्रमे, मे पर्यायस्तु प्रकारे स्यान्निर्माणेऽवसरे
क्रमे, वि पर्यायोऽवसरे क्रमे । निर्माणे द्रव्यधर्मे च, हे पर्यायोऽवसरे क्रमे, अ
पर्याय स्यात्प्रकारेऽपि, नि

पर्वत—पर्वत पादपे पुंसि शाकमत्स्यप्रभेदयो । देवमुन्यन्तरे शैले, मे
पर्वत शैलदेवर्ष्यो, वि पर्वतो गिरिदेवर्ष्यो, हे

पर्वन्—पर्व क्लीब महे ग्रन्थौ प्रस्तावे लक्षणान्तरे । दर्शप्रतिपदो सन्धौ
विपुवत्प्रभृतिष्वपि, मे पर्व स्यादुत्सवे ग्रन्थौ प्रस्तावे लक्षणान्तरे । दर्शप्रतिपदो
सन्धौ विपुवत्प्रभृतिष्वपि, वि पर्व प्रस्तावोत्सवयोर्ग्रन्थौ च विपुवादिषु । दर्श-
प्रतिपत्सन्धौ च तिथिग्रन्थविशेषयो, हे तिथिभेदे क्षणे पर्व, अ ग्रन्थिप्रस्तावयो
पर्व विपुवत्प्रभृतिष्वपि, त्रि दर्शप्रतिपदो सन्धौ ग्रन्थिप्रस्तावयोरपि । पर्वशब्द
विजानीयाद्विपुवत्प्रभृतिष्वपि, शा

पल—पलमुन्मानमासयो, मे, हे पल चोन्मानमासयो, वि आमिपे पलम्,
अ पल मास पल मान पलो मूर्ख पलस्तुला, अने

पलङ्कप—पलङ्कपा गोक्षुरके रास्नागुग्गुलुकिंशुके । मुण्डीरीलाक्षयोश्च स्त्री
राक्षसे तु (ऽपि, वि) पलङ्कप मे, वि पलङ्कपो यातुधाने पलङ्कपा तु किंशुके ।
गोक्षुरे गुग्गुलौ लाक्षारास्नामुण्डीरिकामु च, हे

पलल—पलल तिलचूर्णे च पङ्के मासे नपुसकम् । ना राक्षसे, मे पलल
तिलचूर्णे स्यात्पलल पङ्कमासयो । पललो यातुधाने स्यात्, वि पलल मास-
पङ्कयो । तिलचूर्णे पललस्तु राक्षसे, हे तिलपिष्टे मले मासे जम्बाले कोमले-
ऽमनि । शवे क्षीरे बले प्राज्ञा पलल परिचक्षते, अने

पलाश—पलाश हृदने मतम् । शठीकिंशुकरक्ष सु पुंसि स्याद्धरिते त्रिषु, मे
पलाश किंशुके शठया हरिते राक्षसेऽपि च । पत्रे पलाशम्, वि पलाश किंशुके-
ऽक्षपे । हरिते पलाशपत्रे शासने परिभाषणे, हे वृक्षपत्रे पलाश स्यात्पलाशो
राक्षस स्मृत । पलाशो हरितो वर्णं पलाश पाश उच्यते, अने

पलाशिन—पलाशी वृक्षरक्षसो, मे, वि रक्षोवृक्षौ पलाशिनौ, त्रि

पलिघ—पलिघ काचबलसे घटे प्राकारगोपुरे, मे, वि, हे

पलित—पलित शैलजे तापे वेशपाके च कर्दमे, मे पलित शैलजे तापे
पाण्डुकेशे च कर्दमे, वि पलित पङ्कतापयो । पक्वकेशे वेशपाके, हे पलित
कर्दमेऽपि स्यात् त्रि

पल्यङ्क—पल्यङ्को मञ्चपर्यङ्कवृषीपर्यस्तिकासु च, मे., वि. पल्यङ्को मञ्च-पर्यस्त्योः, हे. पर्यस्त्यामपि पल्यङ्कः, त्रि.

पल्ल(ल्लि)—पल्ल्यल्पग्रामकुटयोः स्त्री पल्लः स्थूलकुसूलके, मे. पल्ली कुटीग्रामकयोः पल्लः स्थूलकुसूलके, वि. पल्लिस्तु ग्रामके कुट्याम्, हे.

पल्लव—पल्लवोऽस्त्री किसलये विटपे विस्तरे बने । शृङ्गारेऽलक्तरागेऽस्त्री, मे. पल्लव स्यात्किसलये विटपे विस्तरे बले । शृङ्गारेऽलक्तरागे च, वि. पल्लव किसले बले । विटपे विस्तरेऽलक्तरागे शृङ्गारपिङ्गयोः, हे. पल्लवो विस्तरे पिङ्गे किसले विटपे बने, त्रि.

पल्लवित—अथ पल्लवितं लाक्षारक्ते सपल्लवे तते, मे. भवेत्पल्लवित लाक्षारक्ते सप्रसवे तते, वि. पल्लवितं सपल्लवे । लाक्षारक्ते, हे.

पवन—पवनं कुम्भकारस्य पाकस्थाने नपुसकम् । निष्पावमरुतोः पुसि, मे. पवनाख्या कुलालस्य पाकस्थानेऽपि मारुते । निष्पावे च, वि. पवनो वायुवल्लयोः । पवन पुनरापाके, हे. पाकस्थाने कुलालस्य वाते च पवनः पुमान्, त्रि.

पवित्र—पवित्र वर्षणे कुशे । ताम्रे पयसि च क्लीब मेध्ये स्यादभिधेयवत्, मे. पवित्र वर्षणे कुशे । पवित्रं ताम्रपयसोर्मेध्ये चापि तदन्यवत्, वि. पवित्रं तु मेध्ये ताम्रे कुशे जले । अर्घोपकरणे चापि पवित्रा तु नदीभिदि, हे. पवित्रं कुशमेध्ययो, त्रि. दर्भेऽपि पवित्रम्, ह

पशु—पशुर्मृगादिदेवाजे नाऽव्यय पशु दर्शने, मे. पशुश्छागे मृगादिपु । प्रमथेऽपि च, हे. मृगादौ प्रमथे पशुः, त्रि.

पशुपति—पशुपति पिनाकिनि हुताशने, हे

पश्चात्—पश्चात्प्रतीच्या परमेऽप्यधिकारेऽपि दृश्यते, मे. पश्चात्प्रतीच्या चरमे, वि., हे. प्रतीच्या चरमे पश्चात्, अ.

पश्य—पश्यशब्दस्तु विस्मये । प्रशंसायामपि तथा, मे.

पश्यत्—पश्यत्स्यात् प्रशंसाया विस्मये च निगद्यते, मे.

पांशु—पाशुर्धूलौ च रास्यार्थचिरसञ्चितगोमये, मे., वि.

पांशुल—पाशुलः पुश्चले शम्भो. खट्वाङ्गे स्त्र्यसतीभुवोः, मे. पाशुलः पुश्चने शम्भोः खट्वाङ्गे पाशुला भुवि, हे. पाशुलो हरखट्वाङ्गे पुश्चने पांशुला भुवि, हे

पांशुचामर—स्यात्पाशुचामर. पुसि दूर्वाञ्चिततटीभुवि । वर्द्धापके प्रशमाया पुरोटी धूलिगुच्छके, मे. इत्येप दूर्वाञ्चिततटीभुवि । वर्द्धापके प्रशंसाया पुरोटी धूलिगुच्छके, वि. पाशुचामरः । वर्द्धापके प्रशंसाया दूर्वाञ्चिततटीभुवि । पुरोटी धूलिगुच्छे, हे

पाक—पाकः परिणतौ शिशौ । केशस्य जरसा शीकृत्ये स्थाल्यादौ पचनेऽपि मे. पाकः पचने शिशुदैत्ययोः, हे. पाकः शिशौ जरानिष्ठापचनक्लेदनेषु च, पाकौ पचनशावकौ, त्रि.

पाकल—पाकलं कुष्ठभैषज्ये पुसि स्यात्कुञ्जरज्वरे, मे. पाकलं कुष्ठ-
ज्ये पाकलः कुञ्जरज्वरे, वि. पाकलो द्विरदज्वरे । पाकलं कुष्ठभैषज्ये,

पाक्य—पाक्यं विटाख्यलवणे यवक्षारे पुन पुमान्, मे पाक्यं विडाख्यलवणे
वक्षारे च दृश्यते, वि.

पाचन—पाचनं दशमूल्यादौ प्रायश्चित्ते च नानले । वाच्यवत्पाचयितरि
रीतक्यान्तु योपिति, मे. v. पावन.

पाचल—पाचलं पाचने नाग्नौ राधनद्रव्यवातयो, मे. पाचलो राधनद्रव्ये-
प्यनिलानलयोरपि, वि. पाचलोऽनिले । अनले राधनद्रव्ये, हे.

पाञ्चजन्य—पाञ्चजन्यस्तु कृष्णशङ्खे हुताशने, मे. पाञ्चजन्यः पोटगले
शङ्खे दामोदरस्य च, हे.

पाटक—पाटकः स्यान्महाकिष्कौ कण्टकान्तरवाद्ययो. । अक्षादिचालने मूल-
द्रव्यापचयरोधसोः, मे., वि. पाटको रोधसि ग्रामैकदेशेऽक्षादिपातके । वाद्यभेदे
महाकिष्कौ मूल्यस्यापचयेऽपि च, हे.

पाटल—पाटला पाटलौ स्त्री स्यादस्याः पुष्पे पुनर्न ना । आशुधान्ये पुमान्
श्वेतरक्तवर्णोऽपि वाच्यवत्, मे. पाटलः श्वेतरक्ते स्यादाशुव्रीहौ च पाटल. ।
पाटलो पाटलापि स्यादस्या. पुष्पेऽपि पाटलम्, वि. पाटलन्तु कुङ्कुमश्वेतरक्तयो ।
पाटलः स्यादाशुव्रीहौ पाटला पाटलीद्रुमे, हे. आशुव्रीहिश्च पाटलः, त्रि.

पाटलिक—पाटलिकोऽन्यमर्मज्ञे छात्रे स्यात्कालदेशिनि, हा.

पाटीर—स्यात्पाटीरस्तु मूलके । केदारे वेणुसारे च वारिदे तितउन्यपि ।
स्याद्रङ्गे वातिके पुसि, मे. पाटीरो वातिके रङ्गे मूलके तितउन्यपि । धाराधरेऽपि
केदारे वेणुसारेऽपि चेप्यते, वि. पाटीरो मूलके रङ्गे तितउवातिकाम्बुदे । केदारे
वेणुसारे च, हे.

पाठ—पाठश्च पठने स्याते विद्वपर्ण्याञ्च योपिति, मे. पाठ. स्यात्पठने
विद्वपर्ण्या पाठापि पठ्यते, वि.

पाठीन—पाठीनो मीनभेदे स्यात्पाठके गुग्गुलुद्रुमे, मे., वि. पाठीनो गुग्गुलु-
द्रुमे । पाठके मीनभेदेऽपि, हे. पाठीनो गुग्गुलुद्रौ च, त्रि.

पाण्डु—पाण्डुर्ना नृपतौ सिते, मे. पाण्डुः कुन्तोपतौ सिते, वि., हे., त्रि.

पाण्डुकम्बल—स्यात्पाण्डुकम्बल श्वेतप्रावारग्रावभेदयो, मे, हे स्यात्पाण्डु-
बन्धन श्वेतकम्बले च शिलान्तरे, वि

पाण्डुर—पाण्डुर स्यान्मरुवके वर्णे ना तद्वति त्रिषु, मे पाण्डुरो वर्णतद्वतो ।
पाण्डुरन्तुमरुवके, हे

पात—पातो निपातने जाते, मे पात स्यात्पतने जाते, वि पातो भ्रशे
च रक्षिते, नि

पाताल—पाताल नागलोके स्याद्विवरे वडवानले, मे पाताल नागलोके
स्यात्पाताल वडवानले, वि पाताल वडवानले । रसातले, हे और्वानलेऽपि
पातालम्, अ

पातिली—पातिली वागुराया स्यान्नारीपानप्रभेदयो, मे पातिली वागुराया
स्यान्नारीमृत्पानभेदयो, वि पातिली मृत्तिकापात्रे नारीवागुरयोरपि, हे

पातुक—पातुक पतयाली स्यात्प्रपातजलहस्तिनो, मे, वि पातुको जल-
मातङ्गे पतयालुप्रपातयो, हे

पात्र—पात्रन्तु भाजने योग्ये सुवादी राजमन्त्रिणि । तीरद्वयान्तरे च, मे
पात्रञ्च भाजने योग्ये पात्र तीरद्वयान्तरे । पात्र सुवादी पर्णेऽपि राजमन्त्रिणि
चेप्यते, वि पात्रन्तु कुलयोर्मध्ये पर्णे नृपतिमन्त्रिणि । योग्यभाजनयोर्गत्रभाण्डे
नाटयानुकर्तरि, हे योग्यभाजनयो पात्रम्, अ नद्यन्तराले पात्र स्याद्भाण्डे च,
नि शिष्टभाजनदेहेषु पात्रशब्द प्रवर्तते, अने

पात्रट—पात्रट कर्परे पुसि देशे स्यादभिधेयवत्, मे

पात्रटीर—पात्रटीरस्तु पुलिङ्ग मुक्तव्यापारमन्त्रिणि । लोहकास्यरजत्पात्रे
सिङ्घाणे पावकेऽपि च, मे पात्रटीरो बुधैरुक्तो मुक्तव्यापारमन्त्रिणि । लोह-
कास्ये रजत्पात्रे पिङ्गले पावकेऽपि च, वि पात्रटीरस्त्वप्यापारमन्त्रिणि ।
लोहकास्ये रजत्पात्रे सिङ्घाणकहुताशयो, हे

पाद—पादो बुध्ने तुरीयाशे शैलप्रत्यन्तपर्वते । चरणे च मयूखे च, मे, वि
पादो मूलोस्तूर्याशाङ्घ्रिषु प्रत्यन्तपर्वते, हे पादा रश्म्यङ्घ्रितूर्याशा, अ पादस्तु
न द्वयो । मूले प्रत्यन्तगैले च, नि

पादचत्वर—स्यात्पादचत्वरश्छागे संवते पिप्पलेऽपि च । वरके परदोषैक-
प्रवक्तुपुरुषेऽपि च, मे स्यात्पादचत्वरश्छागे संवते पिप्पलेऽपि च । वरके
परदोषैकभाजि पूरपकेऽपि च, वि पादचत्वर वरके परदोषैकभाजिणि । संवते
च्छगलेऽवत्यद्रुमे, हे

पादप—पादप पादपीठादौ पादुकाया तु पादपा, मे पादप पादपीठे द्वौ

पादुकाया तु पादपा, वि पादपो द्वौ पादपीठे पादपा पादरक्षणे, हे पादुकाया
स्त्रिया वृक्षे पादपीठे च पादप, त्रि पादपीठेऽपि पादप, हा

पादपाशी—पादपाशी खण्डकाया शृङ्खलायामपि स्त्रियाम् मे पादपाशी
खण्डकाया शृङ्खलाकटकेऽपि च, वि

पान—पान पीतिभाजनरक्षणे, मे पान पीतौ च रक्षणे, वि

पानीय—पानीयन्तु जले क्लीव पातव्ये वाच्यलिङ्गकम् मे पानीय पेय-
वारिणो, वि पानीय पेयजलयो, हे पानीय पेयनीरयो, त्रि

पामर—पामर खलनीचयो, मे, वि पामरो नीचमूर्खयो, हे

पायस—पायसस्तु क्लीवपुसो श्रीवासपरमान्नयो, मे पायस परमाने
स्याच्छ्रीवासेऽपि च पायस, वि पायस पायस श्रीवासपरमान्नयो हे

पाय्य—पाय्य पानीयके निन्द्ये, वि

पार—पार परतटे प्रान्ते न स्त्री पारा नदीभिदि । पारी पूरे च कर्कर्या
पादरज्जौ च दन्तिन मे पार परतटे प्रान्ते पारी पानीतडागयो । गर्गरीपूरयो
पारी पादरज्ज्वा च दन्तिन वि पार प्रान्ते परतटे पारी पूरपरागयो । पात्र्या
कर्करिकायाञ्च पादवन्धे च हस्तिनाम्, हे

पारशव—पारशव पुमान् । परस्त्रीतनये शस्त्रे द्विजाच्छूद्रासुतेऽपि च मे
भवेत्पारशव पारस्त्र्येण शूद्रासुते द्विजात् । शस्त्रेऽपि, वि पारशवोऽयसि ।
शूद्राया विप्रतनये तनये च परस्त्रियाम् हे शूद्राया विप्रतनये शस्त्रे पारशवो मत अ

पारायण—पारायण समासङ्गे कात्स्न्ये पारगतावपि, वि, मे पारायण
पुन । कात्स्न्ये पारगतौ सङ्गे, हे

पारावत—पारावती गोपगीते नदीभिल्लवलीफले । पारावत कलरवे तथा
मर्कटतिन्दुके मे पारावती गोपगीतिलवलीतयोर्मता । पारावत कलरवे शैले
मर्कटतिन्दुके, वि पारावत कलरवे गिरौ मर्कटतिन्दुके । पारावती तु लवली-
फलगोपालगीतयो, हे पारावती गोपगीतिलवलीफलयोरपि, त्रि

पारावार—पारावार समुद्रे ना तटद्वये नपुसकम् मे पारावार समुद्रे च
पारावार तटद्वये, वि पारावार पयोराशौ पारावार तटद्वये, हे

पारिजात—पारिजात सुस्तरो पारिभद्रतरावपि, मे पारिजात सुस्तरो
मन्दारे पारिभद्रके, वि पारिजातस्तु मन्दारे पारिभद्रे सुख्दुमे, हे पारिजातो
देवतरो मन्दारे पारिजातके, त्रि

पारिप्लव—पारिप्लवश्चाकुले स्याच्चञ्चले च, मे पारिप्लवावाकुल-
चञ्चलो, हे

पारिभद्र—पारिभद्रस्तु मन्दारे निम्बद्रौ देवदारुणि, मे पारिभद्रस्तु मन्दार-
निम्बपादपयोमंत, वि पारिभद्रौ तु मन्दारनिम्बौ, हे

पारुष्य—पारुष्य पुरुषत्वे च दुर्वाक्ये पुंसि गोप्पती, मे पारुष्य पुरुषत्वे स्या
द्वने शत्रस्य गोप्पती । पारुष्य, वि पारुष्यस्तु बृहस्पती । पारुष्य सन्न दनवनेऽपि
च, हे

पार्थ—पार्थस्तु ककुभे जिष्णौ, वि

पार्थिव—पार्थिवो नृपे । पार्थिवी तु सीताया स्त्री पृथिव्या विकृतौ त्रिपु
मे पार्थिवो नृपती भूमिविकारे पार्थिवोऽन्यवत् । पार्थिवी स्यादुमाया च वि
पार्थिवो नृपती भूमिविकारे पार्थिवी तु मा हे घटादौ पार्थिवे राज्ञि, त्रि

पार्परो—पार्परो भक्तसिक्थे स्यात्कीनाशे राजयक्षमणि । जराटेऽपि कदम्बस्य
केशरे च गदान्तरे मे पार्परो भक्तसिक्थे स्यात्कीनाशे राजयक्षमणि । जराटेऽपि
कदम्बस्य कसरेऽपि च भस्मनि वि पार्परो भस्मनि यमे जराटे नीपकसरे । क्षय
रोगे भक्तसिक्थ, हे

पार्वत—पार्वती सल्लकीदुर्गागोपालपुत्रिकासु च, मे पार्वती सल्लकीदुर्गा
द्रौपदीजीवनीपु च वि

पार्श्व—पार्श्व कक्षान्तरे चक्रोपान्ते पशुगणेऽपि च मे वि पार्श्वमन्तिके ।
कक्षाधोऽवयवे चक्रोपान्तपशुसमूहयो, हे

पार्ष्णि—पार्ष्णि स्यादुन्मदस्त्रियाम् । स्त्रिया द्वयो सैन्यपृष्ठ पादग्रन्थ्य
धरेऽपि च म पार्ष्णि पार्श्चात्यभागे स्यात्पादमूलोन्मदस्त्रियो । सेनापृष्ठे च
कुम्भ्या च वि पार्ष्णि कुम्भ्या चमूपृष्ठे पादमूलोन्मदस्त्रियो, हे पार्ष्णि पादे
व्यूहपृष्ठे त्रि पार्ष्णि प्रत्यासारे चरणस्य पश्चिमे भागे ह पादग्रन्थेरध पार्ष्णि
पार्ष्णि स्याद्वाहिनीकटि शा

पालङ्क—पालङ्क शल्लकीशाकभेदयोर्वाजिपक्षिणि मे वि पालङ्क
शाकभेदे स्याच्छल्लकया वाजिपक्षिणि हे

पालि—पालि कर्णलताग्रेऽस्त्री पक्तावङ्कप्रभेदयो । छानादिदेये स्त्री पाली
यूकासश्मश्रुयोपिति मे पालि कर्णलताग्रेऽस्त्री पक्तावङ्कप्रभेदयो । पालि प्रस्थ
च यूकाया जातश्मश्रुस्त्रियामपि वि पालिर्यूकास्त्रिपक्तिपु । जातश्मश्रुस्त्रिया प्रान्ते
सेतो कल्पितभोजने । प्रशसाकर्णलतयोस्तसङ्गे प्रस्थचिह्नयो, हे पालि स्त्र्यस्यङ्क
पक्तिपु अ सश्मश्रुयुवती पालि पक्ति कर्णलताऽपि च त्रि चिह्नमाहु
बुधा पालि पालि पक्तिप्रदेशयो । कर्णस्य लतिका पालि पालिरस्त्रिरपि स्मृता
शा

पावक—पावकोऽग्नौ सदाचारे वह्निमन्ये च चित्रके । भल्लातके विडङ्गे (च) मे, वि, हे शोधयितृनरेऽपि च, हे

पावन—पावनन्तु जले कृच्छ्रे ना व्यासे पावके त्रिषु, मे पावनन्तु जले कृच्छ्रे, पावकाध्यासयोर्विदु । पावनं सिल्लके वह्नौ प्रायश्चित्ते च पावनम् ॥ वाच्यवत्पावयितरि हरीतक्यान्तु पावनी, वि पावनं जलकृच्छ्रयो । पावनं पावके सिल्लेऽध्यासे पावयितर्यपि ॥ पावनी तु हरीतक्याम्, हे

पाश—पाशं केशादिपूर्वं स्यात्तत्सङ्घे कर्णपूर्वक । सुकर्णे च स्वसामर्थ्यान्मृगपक्ष्यादिवन्धने मे पाशं कचान्ते सङ्घार्थं कर्णान्ते शोभनार्थक । छात्राद्यन्ते च निन्दार्थं पाशं पक्ष्यादिवन्धने, वि पाशस्तु मृगपक्ष्यादिवन्धने । कर्णान्ते शोभनार्थं स्यात्कचान्ते निकरार्थक । छात्राद्यन्ते च निन्दार्थं, हे पाशं कचान्ते सङ्घार्थं कर्णान्ते शोभनार्थक । छात्राद्यन्ते च निन्दार्थं पाशं पश्वादिवन्धने, नि

पाशिन्—पाशी व्याधे च वरुणे, मे पाशी पाशधरेऽप्यतौ, वि

पाशुपत—पाशुपतो वक्पुष्पे स्यात्पशुपत्यधिदैवते च तद्भक्ते, मे पाशुपतो वक्पुष्पे पशुपत्यधिदैवते, वि पाशुपतं शिवमल्ल्या पशुपत्यधिदैवते, हे

पिङ्ग—पिङ्गा गुरोचनाहिङ्गुनालिकाचण्डिकासु च । पिङ्गी शम्या पिङ्गो ना बालके तु नपुसकम्, मे पिङ्गी शमी पिङ्गा हिङ्गुनाल्या गुरोचनोमयो । पिङ्गं बालके पिङ्गो, हे पिङ्गं पिङ्गो पिङ्गी तु शम्या पिङ्गन्तु बालके । रामठं नाडिकायाञ्च पिङ्गा गुरोचनोमयो, वि

पिङ्गल—पिङ्गलो नागभिद्रुद्रचण्डाशुपारिपार्श्वके । निधिभेदे कपावग्नौ पुंसि स्यात्कपिलेऽन्यवत् । स्त्रिया वेश्याविशेषे च करिण्या कुमुदस्य च मे पिङ्गलं स्यान्मुनौ रुद्रे चण्डाशो पारिपार्श्वके । निधिभेदे कपावग्नौ पिङ्गलं कपिलेऽन्यवत् । करापिकाया वेश्याया पिङ्गला कुमुदस्त्रियाम् वि पिङ्गलं कपिले वह्नौ रुद्रेऽपारिपार्श्वके । कपौ मुनौ निधिभेदे पिङ्गला कुमुदस्त्रियाम् । करापिकाया वेश्याया नाडिभेदे, हे पिङ्गलं स्यात्कपावग्नौ, नि वेश्यायामपि पिङ्गला, हा

पिङ्गाश—पिङ्गाशी नीलिकाया नपुसकम् । जात्यस्वर्णे पुमान् पल्लीपतौ मत्स्यान्तरेऽपि च, मे पिङ्गाशो मत्स्यभेदे स्यात्तथा पल्लीपतावपि । पिङ्गाशी नीलिकायाञ्च पिङ्गाश जात्यकाञ्चने, वि पिङ्गाशो मत्स्यपल्लीशौ पिङ्गाशौ स्यात्तु नीलिका, हे

पिचण्ड—पिचण्ड उदरे पशोरवयवे पुमान्, मे पिचण्डमुदरे विद्यात्पशोरवयवेऽपि च, वि पिचण्डोऽवयते पशो । उदरे च, हे

पिचु—पिचुर्ना कुष्ठभेदे च कर्पे तूलेऽसुरान्तरे, मे पिचुस्तूले च कर्पे च कुष्ठ रोगेऽसुरान्तरे । भैरवस्यास्यभेदेऽपि पिचु क्वापि प्रकीर्तित, वि

पिचुल—पिचुलो भावुकोऽपि स्यादिज्जले जलवायसे, मे, वि पिचुलो निचुले तोयवायसे भावुकद्रुमे, हे

पिचचट—पिचचटो नेत्ररोगे स्यात् क्लीव सीसकरङ्गयो, मे पिचचटो नेत्ररोगे स्यात्पिचचट नपुसीसयो, वि पिचचटस्तु नेत्ररोगे पिचचट नपुसीसयो, हे

पिच्छ—पिच्छा पूगच्छटाकोशमोचाशाल्मलीवेष्टके । भक्तसम्भूतमण्डे च पक्तावश्वपदामये । स्त्रिया पुंसि तु लाङ्गले न द्वयोर्वह्चूडयो, मे पिच्छा तु शाल्मलीवेष्टे मण्डे चाश्वपदामये । पक्ता पूगच्छटाकोशमोचाविचकिलेषु च । पिच्छ पुच्छे वि पिच्छ पुच्छे पिच्छ वाजे पिच्छा शाल्मलिवेष्टके । पक्तिपूग च्छटाकोशमण्डेष्वश्वपदामये । मोचाया पिच्छले, हे पिच्छा स्त्री भक्तमण्डेऽपि लाङ्गले पिच्छमस्त्रियाम्, नि पिच्छा पूगच्छटाकोषे कोलिकफलनालयो, हा

पिच्छल, (पिच्छल)—पिच्छलो विज्जलेऽन्यवत् । स्त्री पोतिकाशिशपयो शाल्मलीसिन्धुभेदयो, मे पिच्छला शाल्मलीसिन्धुभेदपोतकिकासु च । पिच्छला शिशपायाञ्च पिच्छलो विज्जलेऽन्यवत्, वि पिच्छल । विज्जले पिच्छला पोतिकाया सरिदन्तरे । शाल्मली शिशपायाञ्च, हे शाल्मली शिशपा चैव पोतिका चापि पिच्छला नि पिच्छला स्फोटिकावार्तावामावाताम्बुपाशव, हा

पिञ्ज—पिञ्जा तूलहरिद्रयो । बले क्लीव वधे पुंसि व्याकुले त्रिषु मे पिञ्जा तूले हरिद्राया पिञ्जस्तु व्याकुलेऽन्यवत् । पिञ्जो बले चये पिञ्जम्, वि पिञ्जा तूलहरिद्रयो । पिञ्जो व्यग्रे वधे पिञ्ज बले, हे पिञ्जा हिंसाहरिद्रयो, नि

पिञ्जर—पिञ्जरोऽश्वान्तरे क्लीव स्वर्णे पीते च धाच्यवत मे पिञ्जर कनके वाजिभेदे पीते च पिञ्जर, वि पिञ्जरस्तु पीतरक्तेऽश्वभिद्यपि । पिञ्जर शातकुम्भे स्यात्, हे

पिटक—पिटकस्त्रिषु विस्फोटे मञ्जूपाया पुन पुमान्, मे पिटक स्यात् विस्फोटे मञ्जूपायामपीष्यते, हे

पिठर—पिठर स्थाल्या ना क्लीव मुस्तामन्यानदण्डयो, मे पिठरो मुस्तामन्यानदण्डयो । पिठर स्यादुखायाञ्च, वि पिठर मथि मुस्तके । उखायाञ्च, हे मुस्तेऽपि पिठरम्, अ स्थाल्या मन्येऽपि पिठरम्, त्रि

पिण्ड—पिण्डो बोले बले सान्द्रे देहागारैकदेशयो । देहमात्रे निवापे च गोलसिद्धकयोरपि । ओङ्पुण्ये च पुंसि स्यात् क्लीवमाजीवनायसो । पिण्डो तु

पिण्डतगरेऽलावूखर्जूरीभेदयोः, मे. पिण्डं सान्द्रे वले बोले गृहाशे जीवनायसोः । पिण्डो देहे जवापुष्पे निवापे सिह्लकेऽपि च । पिण्डी स्यात्तगरेऽलावूखर्जूरीभेदयोरपि, वि. पिण्डी वृन्दे जवापुष्पे गोले बोलेऽङ्गसिह्लयोः । कवले पिण्डन्तु वेश्मकदेशे जीवनायसोः । वले सान्द्रे पिण्डघलावूखर्जूर्योस्तगरेऽपि च, हे. पिण्डः सान्द्रे गृहाशेऽङ्गे, त्रि.

पिण्डपुष्प—पिण्डपुष्पमशोके च जवायाञ्च कुशेशये, मे. पिण्डपुष्पमशोके च जपायाञ्च कुशेशये, वि. पिण्डपुष्प जपायां स्यादशोके सरसीरुहे, हे. पिण्डपुष्पी जवाशोकौ, त्रि.

पिण्डार—पिण्डारः क्षपणे गोपे महिपीरक्षके द्रुमे, मे. पिण्डार क्षपणे क्षेपे महिपीरक्षके द्रुमे, वि. पिण्डारो भिक्षुके द्रुमे । महिपीपालके क्षेपे, हे

पिण्डित—पिण्डितं गुणिते घने, मे, हे, त्रि. पिण्डित गुणिते सान्द्रे, वि.

पिण्डिल—पिण्डिलो गणनापटौ । स्थूलजङ्घे, हे.

पिण्डीतक—पिण्डीतक. स्यात्तगरे मदनाख्यमहीरुहे, मे. पिण्डीतक स्यात्तगरे मदनद्रौ फणिज्जके, वि. पिण्डीतकः फणिज्जके । तगरे मदनद्रौ च, हे.

पिण्याक—पिण्याकोऽस्त्री तिलकल्के हिङ्गवाह्लीकसिह्लके, मे. पिण्याक सिह्लके हिङ्गी तिलचूर्णेऽपि कुङ्कुमे, वि. पिण्याकः कुङ्कुमे हिङ्गी सिह्लके तिलचूर्णके, हे. अथ सिह्लके । तिलकल्के च पिण्याक, अ.

पितामह—पितामहो विरिञ्चौ स्यात्तातस्य जनकेऽपि च, मे. पितामहो विरञ्चे स्यात्तातस्य जनकेऽपि च, वि. पितामह पद्मयोनौ जनके जनकस्य च, हे. ब्रह्मण्यपि पितामहः, त्रि.

पित्तल—पित्तला तोयपिप्पल्यां स्त्र्यन्यवत् पित्तसंयुते । क्लीबन्तु तैजसद्रव्ये, मे. पित्तलं तैजसद्रव्ये पित्तल. पित्तसङ्गते । पित्तला तोयपिप्पल्याम्, वि. पित्तलम् । पित्तवत्यारकूटे च पित्तला तोयपिप्पली, हे. पित्तयुक्ते च पित्तलः, त्रि.

पित्सत्—पित्सन् विहङ्गमे पुंसि पतनेच्छौ पुनस्त्रिषु, मे. पित्सन् पिपतिपन्यथा । पतनेच्छौ विहङ्गे च, हे. पित्सन्यातेच्छुपक्षिणोः, त्रि. पित्सन् पिपतिपन्नेतौ पतनेच्छुविहङ्गयोः, वि.

पिनाक—पिनाकोऽस्त्री रुद्रचापे पाशुवर्पत्रिशूलयोः, मे. पिनाको हरकोदण्डे पांशुवर्पत्रिशूलयोः, वि. पिनाकः शिवकोदण्डे पांशुवृष्टिःत्रिशूलयोः, हे. पिनाकोऽस्त्री शूलशङ्करधन्वनोः, अ.

पिपतिपत्—भवेत्पिपतिपन् पित्सौ त्रिषु पुंसि विहङ्गमे, मे. v. पित्सत्.

पिप्पल—पिप्पल सलिले वस्त्रच्छेदभेदे च ना तरौ । निरशुके पक्षिभेदे कणाया पिप्पली स्मृता, मे पिप्पलो बोधिवृक्षे स्यात्पक्षिभेदे निरशुके । पिप्पल वसनच्छेदभेदेऽपि सलिले मतम् । कणाया पिप्पली चोक्ता, वि पिप्पल सलिले वस्त्रच्छेदभेदेऽथ पिप्पल । निरशुके वृक्षपक्षिभेदयो पिप्पली कणा, हे पिप्पलाख्या जलाश्वत्थवस्त्रे कैवर्तवस्तुपु, अने अथ तरौ पिप्पल पिप्पल जले, नि

पिप्पलक—स्यात्पिप्पलक वक्षोजवृन्ते सीवनसूत्रके, मे पिप्पलक स्तनवृन्ते मत सीवनसूत्रके वि पिप्पलक पुन । चूचुके सीवनसूत्रेऽपि, हे स्तनवृन्ते पिप्पलक तथा सीवनसूत्रके, हा

पिल्ल—पिल्ल पुमान् क्लिन्ननेत्रे क्लिन्नाक्षे पुनरन्यवत्, मे v चिल्ल

पिशित—पिशित मासे मास्या स्त्री मे पिशिता मासिवाया स्यादामिपे पिशित मतम् वि पिशित मास पिशिता मासिका हे

पिशुन—पिशुन कुङ्कुमेऽपि च । कपिवक्त्रे च काले ना सूचककूरयोस्त्रिपु । पृक्काया पिशुना स्त्री स्यात्, मे पिशुन कुङ्कुमे कूरे सूचके चाभिधेयवत् । पिशुन कपिवक्त्रे स्यात्पृक्काया पिशुना मता, वि पिशुन सूचके खले । कप्यास्ये पिशुना पृक्का स्यात्पिशुनन्तु कुङ्कुमम् हे पिशुनौ खलसूचकौ, अ

पिष्टक—पिष्टको घृतपूपादौ नेत्ररोगान्तरेऽपि च मे पिष्टको नेत्ररोगे स्याद्धान्यादिचमसेऽपि च वि हे

पीठमर्द—पीठमर्दोऽतिघृष्टे स्यान्नायकस्य प्रियेऽपि च मे पीठमर्दोऽतिघृष्टे स्यान्नादचोक्त्या नायकप्रिये वि हे

पीडा—पीडा कृपाशिरोमालाऽमर्दसरलद्रुपु मे वि पीडार्तिमर्दनोत्तस-कृपामु सरलद्रुमे हे व्यथा कृपा च पीडे द्वे त्रि

पीडित—पीडित करणे स्त्रीणा यन्निते बाधितेऽपि च मे पीडित बाधिते स्त्रीणा करणे चापि यन्निते वि पीडित पुन । बाधिते करणे स्त्रीणा यन्निते मर्दितेऽपि च हे

पीत—पीत पाने हरिद्राया स्त्रिया गौरेऽभिधेयवत् मे पीतो वर्णनिपीतयो । पीता हरिद्रा, हे पीता स्मृता हरिद्राया पीत स्याद्गौरपीतयो, वि

पीतकावेर—पीतकावेरमित्येतत्कुङ्कुमे पित्तलेऽपि च, मे पीतकावेर मिच्छन्ति पित्तले कुङ्कुमेऽपि च वि पीतकावेरन्तु कुङ्कुमे । पित्तले, हे

पीतचन्दन—पीतचन्दनमुद्दिष्ट कालीयवहरिद्रयो, मे पीतचन्दनमित्येत-त्कालेयवहरिद्रयो, वि पीतचन्दन स्याद्हरिद्राया वश्मीरजन्मनि, हे

पीतन—पीतन पीतदारुणि । कुङ्कुमे हरिताले च पुमानाम्रातके मत, मे

पीतनं हरिताले स्यात्कुङ्कुमे पीतदारुणि । आम्रातके पीतनश्च, वि, पीतनं हरिताले स्यात्पीतदारुणि कुङ्कुमे । पीतनः पुनराम्राते, हे.

पीतसार—पीतसारो मलयजे गोमेदकमणावपि, मे., वि.

पीताम्बर—पीताम्बरस्तु शैलूपे पुंसि कैटभसूदने, मे. पीताम्बरः पद्मनाभे भवेत्पीताम्बरो नटे, वि. पीताम्बरोऽच्युते । नटे च, हे.

पीति—पीतिर्नाश्वे स्त्रियां पाने, मे. पीति पाने तुरङ्गे च, वि. पीति पानेऽश्वे, हे. अथ घोटके । पाने च पीति, त्रि.

पीथ—पीथोऽर्के पीथमम्बुनि, हे. पीथोऽर्केऽनौ जले पीथम्, मे. पीथोऽर्के पीथमम्भसि, वि.

पीयु—पीयु. काले रवौ घूके ना, मे. पीयुः काले रवौ घूके, वि

पीयूष—पीयूषं सप्तदिवसावधिक्षीरे तथाऽमृते, मे. पीयूषममृते नव्यसूतघेनो पयस्यपि, हे.

पीलु—पीलुपदं परमाणौ मतङ्गजे । अस्थिखण्डे च तालस्य काण्डपादप-भेदयोः, मे. पीलुर्गजे द्रुमे काण्डे परमाणुप्रसूनयोः । पीलुस्तालास्थिखण्डे च, वि पीलुः पुष्पद्रुमे काण्डे परमाणौ मतङ्गजे । तालास्थिखण्डे, हे. द्रुमप्रभेदमातङ्ग-काण्डपुष्पाणि पीलवः, अ परमाणौ च पीलुः स्यात्, त्रि. पीलु. स्याद्गजवृक्षयोः, ह. वृक्षजातिगजे पीलुः, अने.

पीलुपर्णी—पीलुपर्णी विम्बिकायां मूर्वायामौषधीभिदि, मे. पीलुपर्णी तु विम्बाया मूर्वायामौषधीभिदि, वि पीलुपर्ण्यौ पधीभिदि । मूर्वाया विम्बिकायाञ्च, हे.

पीवर—पीवरः कच्छपे स्थूले, मे., वि. पीवर स्थूलकूर्मयोः, हे.

पुक्कस—पुक्कसी कालिकानील्योः पुक्कसः श्वपचेऽश्वमे, मे, वि. v. बुक्कस.

पुङ्ख—पुङ्खः स्यान्मङ्गलाचारे शराङ्गश्येनयोरपि, हे.

पुङ्गव—पुङ्गव. स्याद्वलीवर्दे प्रभेदेऽप्यौषधस्य च । उत्तरस्थ पुन. श्रेष्ठे, मे. पुङ्गवः श्रेष्ठे वृषभे भैषजान्तरे, वि. पुङ्गवो गवि भैषज्ये प्रधाने चोत्तरस्थित, हे. •

पुच्छ—पुच्छ. पश्चात्प्रदेशे स्यात्लाङ्गूले पुच्छमिष्यते, मे. पुच्छः पश्चात्प-भागे स्यात्लाङ्गूले पुच्छमिष्यते, वि.

पुटग्रीव—पुटग्रीवस्तु पुलङ्गो गर्गरीताम्रकुम्भयोः, मे. पुटग्रीवो गर्गरीताम्र-कुम्भयोः, वि. पुटग्रीवस्तु गर्ग्यां ताम्रस्य कलसेऽपि च, हे.

पुटभेद—पुटभेदो नदीवक्त्रे पत्तनातोद्ययोरपि, मे., वि. पुटभेदस्तु नगरा-तोद्ययोस्तटिनीमुखे, हे.

पुटित—पुटितं स्याद्वस्तपुटे पाटितस्यूतयोरपि, मे., वि.

पुण्डरीक—पुण्डरीकं सिताम्भोजे सितच्छत्रे च भेषजे । पुसि व्याघ्रेऽग्नि-
दिङ्नागे कोशकारान्तरेऽपि च, मे. पुण्डरीकं सिताम्भोजे सितच्छत्रे च भेषजे ।
कोशकारान्तरे व्याघ्रे पुण्डरीकोऽग्निदिग्गजे, वि. पुण्डरीकं सिताम्बुजे । सितच्छत्रे
भेषजे च पुण्डरीकोऽग्निदिग्गजे । सहकारे गणधरे राजिलाहौ गजज्वरे । कोप-
कारान्तरे व्याघ्रे, हे. व्याघ्रेऽपि पुण्डरीको ना, अ. सितच्छत्राब्जयोः पुण्डरीक
पुसि तु दिग्गजे । व्याघ्रे च कोशकारे च, त्रि. पुण्डरीक स्मृतो व्याघ्रः पुण्डरीक
कमण्डलु । पुण्डरीक सितो वर्णः. पुण्डरीकं सरोरुहम्, अने. पुण्डरीकं सित छत्रं
पुण्डरीकं सिताम्बुजम् । व्याघ्रेऽपि पुण्डरीक स्यात्पुण्डरीकश्च दिग्गज , शा.

पुण्ड्र—पुण्ड्रो दैत्यविशेषेक्षुभेदयोरतिमुक्तके । चित्रे कृमौ पुण्डरीके पुंभूमि
नीवृदन्तरे, मे. पुण्ड्रो दैत्यविशेषेक्षुभेदयोरतिमुक्तके । चित्रे कृमौ पुण्डरीके पुण्ड्रा
स्युर्नीवृदन्तरे, वि पुण्ड्र. कृमौ दैत्येक्षुभेदयो. । वासन्त्या तिलके पुण्डरीके पुण्ड्रास्तु
नीवृति, हे.

पुण्य—पुण्यं शोभने त्रिपु । क्लीव धर्मे च सुकृते, मे. पुण्यं मनोज्ञेऽभिहित
तथा सुकृतधर्मयो , वि पुण्यन्तु सुन्दरे । सुकृते पावने धर्मे, हे. पुण्यन्तु चार्वपि,
अ. पुण्यं सुविहित कर्म पवित्र पुण्यमुच्यते, अने.

पुण्यजन—अथ पुण्यजनो यक्षे राक्षसे सज्जनेऽपि च, मे. भवेत्पुण्यजनो
यक्षे राक्षसे सज्जनेऽपि च, वि. पुण्यजनस्तु सज्जने । गुह्यके यातुधाने च, हे
रक्ष स्वपि पुण्यजनम्, ह

पुत्रिका—स्यात्पुत्रिका पुत्तलिकादुहित्रोर्भावतूलके । ना पुत्रे शरभे धूर्ते
शैलवृक्षप्रभेदयो , मे. स्यात्पुत्रिका पुत्तलिकादुहित्रोर्भावतूलके । पुत्रक. शरभे
धूर्ते शैलवृक्षप्रभेदयो , वि. पुत्रिका यावतूलके । पाञ्चालिकादुहित्रोश्च पुत्रक
शरभे शठे । शैले वृक्षप्रभेदे च, हे.

पुद्गल—पुद्गलः सुन्दराकारे त्रिपु पुस्यात्मदेहयोः, मे. पुद्गलः सुन्दराकारे
पुद्गलश्चात्मदेहयोः, वि. पुद्गलः । काये रूपादिमद्द्रव्ये सुन्दराकार आत्मनि,
हे. देहे चात्मनि पुद्गल । शस्ताकारेऽपि, त्रि

पुनर्—पुनरप्रथमे मतम् । अधिकारे च भेदे च तथा पक्षान्तरेऽपि च, मे
पुनरप्रथमे भेदे, वि., हे., अ.

पुनर्वसु—पुनर्वसुर्ना मुनिभिद्यजे । द्वित्वे तु भान्तरे, मे. पुनर्वसुर्भवेद्वक्षे
कात्यायनमुनावपि, वि. पुनर्वसु. स्यान्नक्षत्रे कात्यायनमुनावपि, हे.

पुन्नाग—पुन्नागस्तु सितोत्पले । जातिफले नरश्रेष्ठे पाण्डुनागे द्रुमान्तरे, मे.

पुन्नागः पुरुषश्रेष्ठे पाण्डुनागे सितोत्पले । जातिफले च पुन्नागः, वि पुन्नागः पादपान्तरे । जातीफले नरश्रेष्ठे, हे. वृक्षे स्यात्पुसि पुन्नागः, वि

पुर—पूः शरीरे पत्तने च, हे

पुर—पुरं नपुसकं मेहे देहपाटलिपुत्रयो । पुष्पादीना दलवृत्तौ ना गुग्गुली कथित पुर । पुराऽव्ययं पूर्वकाले, वि पुरं शरीरे नगरे गृहपाटलिपुत्रयो । पुरस्तु गुग्गुली, हे. अगारे नगरे पुरम् । मन्दिरञ्च, अ देहे पाटलिपुत्रे च पुर स्याद् गुग्गुली पुरः, वि. पुरं देहेऽपि दृश्यते, हा.

पुरतस्—पुरतः प्रथमाग्रयो, मे पुरतः प्रथमे चाग्रे, वि पुरतोऽग्राद्ययो, हे.

पुरस्—पुरोऽग्रे प्रथमे, मे. पुरोऽग्रे प्रथमे च स्यात्, वि., हे.

पुरस्कृत—पुरस्कृतोऽभिषस्तारिग्रस्ताग्रे कृतपूजिते, मे. पुरस्कृत स्वीकृताभिषस्तयोरभिधेयवत् । अग्रेकृतार्भ्यर्चितयो सिक्ते चापि पुरस्कृतम्, वि. पुरस्कृतम् । पूजिते स्वीकृते सिक्तेऽभिषस्तेऽग्रकृतेऽपि च, हे. पुरस्कृत पूजितेऽरात्यभियुक्तेऽग्रत कृते, अ.

पुरस्तात्—पुरस्ताच्चतुर्षु प्राच्या पुरार्थे प्रथमेऽग्रतः, वि, गा पुरस्तात्प्रथमेऽग्रत । पूर्वस्याञ्च पुरार्थे च, हे. पुरस्तात्प्रथमे प्राच्यामग्रतोऽर्थपुरार्थयो, मे

पुरा—पुरा पुराणे निकटे प्रबन्धातीतभाविषु, मे. पुरा पुराणनिकटप्रबन्धातीतभाविषु, वि. पुरा भविष्यदासन्ने चिरातीतप्रतीपयो, हे स्यात्प्रबन्धे चिरातीते निकटागामिके पुरा, अ.

पुराण—पुराणं पञ्चलक्षणे । पणे पुसि त्रिषु प्रत्ने, मे. पुराणं वाच्यवत्प्रत्ने पुराणं पञ्चलक्षणे, वि. पुराण प्रत्नशास्त्रयोः । पुराणः षोडशपणे, हे, ग्रन्थे कार्पापणे चास्त्री पुराणमनवे त्रिषु, वि.

पुरु—पुरुः प्राज्येऽभिधेयवत् । पुसि स्याद्देवलोकं च नृपभेदपरागयो, मे. पुरुः प्राज्यपरागयो । पुरुः स्वर्लोकनृपयो., वि पुरु परागे प्रचुरे स्वर्लोकनृपभेदयोः, हे.

पुरुष—पुरुषः पूरुषे सांख्यज्ञे च पुन्नागपादपे, मे., वि. पुरुषः स्वात्मनि नरे पुन्नागे, हे. पुरुषावात्ममानवौ, अ. पुन्नागे पुरुषो नरे, वि.

पुरुहूत—उलूकः पुरुहूतः स्यात्पुरुहूतः पुरन्दरः, अने.

पुरोडाश—पुरोडाशो हविर्भेदे चमस्यां पिष्टकस्य च । हुतशेषे च, मे. पुरोडाशो हविर्भेदे चमस्या पिष्टकस्य च । रसे सोमलतायाश्च हुतशेषे च कीर्तितः,

वि पुरोडाशो हविर्भिदि । हुतशेषे सोमरसे चमस्या पिष्टकस्य च, हे पुरोडाशो हविर्भेदे चमस्या पिष्टकस्य च । रसे सोमलतायाश्च हुतशेषे च कीर्त्यते, अने

पुल—पुल स्यात्पुलके पुसि विपुलेऽप्यन्यलिङ्गक, मे पुलन्तु विपुले-
ज्यवत् । पुल स्यात्पुलके चापि, वि पुल पुलके विपुलेऽपि च, हे

पुलक—पुलक कृमिप्रभेदे प्रस्तरभेदे च मणिदोषे । रोमाञ्चे हरिताले गजान्नपिण्डे च गन्धर्वे, मे पुलक कृमिभेदे स्याद्गल्लकर्मणिदोषयो । गजान्न-
पिण्डे रोमाञ्चे हरिताले शिलान्तरे, वि पुलको गजान्नपिण्डे रोमाञ्चे प्रस्तरा-
न्तरे । असुराज्या मणिदोषे गल्लकं तालके कृमौ, हे पुलको लोमहर्षणे, त्रि

पुलाक—पुलाकस्तुच्छधान्ये स्यात्सक्षेपे भक्तसिक्थके, मे, वि पुलाको
भक्तसिक्थे स्यात्सक्षेपासारधान्ययो, हे स्यात्पुलाकस्तुच्छधान्ये सक्षेपे भक्त-
सिक्थके, अ पुलाको भक्तसिक्थे च क्षुद्रधान्येऽपि कथ्यते, ह सक्षेपे भक्तसिक्थे
च तुच्छधान्ये पुलाकवाक् अने

पुष्कर—पुष्कर खेऽम्बुपद्मयो । तूर्यवक्त्रे खङ्गफले हस्तिहस्ताग्रकाण्डयो ।
कुण्ठीपद्मे द्वीपतीर्थभेदयोश्च नपुसकम् । ना रोगनागविहगनृपभेदेषु वारुणे, मे
पुष्कर पङ्कजे व्योम्नि पय करिवराग्रयो । औपध्वद्वीपविहगतीर्थराजोरगान्तरे ।
पुष्कर तूर्यवक्त्रे च काण्डे खङ्गफलेऽपि च वि पुष्कर द्वीपतीर्थाहिखङ्गरागी-
पधान्तरे । तूर्यास्येऽसिफले काण्डे शुण्डाग्रे खे जलेऽम्बुजे, हे पुष्कर करिहस्ताग्रे
वाद्यभाण्डमुखे जले । व्योम्नि खङ्गफले पद्मे तीर्थौपधिविशेषयो, अ खङ्गफले
पुष्करम् त्रि तूर्यास्ये श्रीफले पद्मे कुञ्जराग्रकरे दिवि । द्वीपे तीर्थे निमित्ते च
विशिष्टे पुष्करध्वनि अने द्विरदकराग्रे पद्मे खङ्गफले व्योम्नि वाद्यभाण्डमुखे ।
अगदे जले च तीर्थे पुष्करमण्डासु निर्दिष्टम्, ह

पुष्करिणी—पुष्करिणी जलाशये । हस्तिन्या कमलिन्याञ्च, हे अथ पुष्क-
रिणी चेभ्या सरोजिन्या जलाशये, मे पुष्करिणी सरोजिन्या हस्तिन्याञ्च जलाशये,
वि

पुष्कल—पुष्कलस्तु पूर्णे श्रेष्ठे, हे

पुष्कलक—अथ पुष्कलको गन्धमृगे क्षपणकीलयो, मे स्मृत पुष्कलको
गन्धमृगे क्षपणकीलयो, वि पुष्कलकस्तु कीलके । क्षपणे गन्धमृगे च, हे पुष्कलको
गन्धमृगे कीलके क्षपणेऽपि च, त्रि

पुष्टि—पुष्टि स्त्री पोषणे वृद्धौ, मे पुष्टिवृद्धौ च पोषणे, वि पुष्टि
स्यात्पोषणे वृद्धौ, हे

पुष्प—पुष्प विवाशिकुसुमस्त्रीरज सु नपुसकम्, मे पुष्प विवश आर्तवे ।

धनदस्य विमाने च कुसुमे नेत्ररुज्यपि, हे. पुष्पं विकासे कुसुमे स्त्रीणाञ्च रजसि स्मृतम्, वि. पुष्प कुसुम आर्तवे, त्रि

पुष्पक—पुष्पकं रीतिपुष्पे च विमाने धनदस्य च । नेत्ररोगे तथा रत्न-
कङ्कणे च रसाञ्जने । लोहकास्ये मृदङ्गारशकटद्याञ्च नपुसकम्, मे. पुष्पक
रीतिकानेत्ररोगयो रत्नकङ्कणे । कुवेरस्य विमाने च कासीसे च रसाञ्जने ।
लोहकास्ये मृदङ्गारशकटचामपि पुष्पकम्, वि. पुष्पकं मृत्तिकाङ्गारशकट्यां रत्न-
कङ्कणे । कासीसे श्रीदविमाने नेत्ररोगे रसाञ्जने । लोहकास्ये रीतिकायाम्, हे
पुष्पकं कङ्कणेऽपि स्यात्, त्रि.

पुष्पदन्त—पुष्पदन्तस्तु दिङ्नागभेदे विद्याधरान्तरे, मे. पुष्पदन्तस्तु दिङ्नागे
नागविद्याधरान्तरे, वि. पुष्पदन्तस्तु दिङ्नागे जिनभेदे गणान्तरे । पुष्पदन्ती च
चन्द्राकौ एकोक्त्या, हे.

पुष्य—पुष्यं कलियुगे स्मृतः । नक्षत्रमासयोर्भेदे, मे. v तिष्य

पुस्त—पुस्तं क्लीवे पुस्तके च लेप्यादिशिल्पकर्मणि, मे पुस्तन्तु पुस्तके
लेप्यकर्मविज्ञानयोरपि, वि. पुस्तं शिल्पे लेप्यादिकर्मणि । पुस्तके, हे.

पूग—पूगस्तु क्रमुके वृन्दे फलसारेऽभिधेयवत् । नदीभेदे मलप्वा स्त्री, मे.
पूगस्तु क्रमुके वृन्दे, वि. पूग. क्रमुकसङ्ख्योः, हे. पूग. क्रमुकवृन्दयोः, अ.

पूज्य—पूज्यः श्वशुरवन्द्योः, मे, वि., हे. पूज्यस्तु श्वशुरेऽपि च, अ

पूत—पूत त्रिषु पवित्रे च शटिते बहुलीकृते, मे. पूतं पवित्रे शटिते पूतञ्च
बहुलीकृते, वि. पूतन्तु पवित्रे बहुलीकृते, त्रि.

पूतना—पूतना तु हरीतक्या दानवीरोगभेदयोः, मे. पूतना राक्षसीभेदे
हरीतक्याञ्च पूतना, वि. पूतना तु हरीतकी । दुग्धदा वासुदेवस्य, हे. हरीतकी
राक्षसी च पूतना, त्रि.

पूतिकाष्ठ—पूतिकाष्ठञ्च सरलदेवदारुमहीरुहोः, मे. पूतिकाष्ठञ्च सरले
देवदारुद्रुमेऽपि च, हे. पूतिकाष्ठन्तु सरलदेवदारुमहीरुहोः, वि.

पूत्यण्ड—पूत्यण्डो गन्धणे गन्धकीटके, हे. पूत्यण्डो गन्धकीटेऽपि तथा
जन्तवन्तरे पुमान्, मे. पूत्यण्डो गन्धकीटेऽपि तथा गन्धमृगे स्मृतः, वि. पूत्यण्डः
पूतकीटे च गन्धकीटे च दृश्यते, हा.

पूर—पूरो जलसमूहे स्याद्भ्रूणसंशुद्धिखाद्ययोः, मे. पूरो जलप्रवाहे स्या-
द्भ्रूणसंशुद्धिखाद्ययोः, वि. पूरः स्यादम्भसा वृद्धौ व्रणसंगुद्धिखाद्ययोः, हे. पूरः
खाद्ये पयश्चये, त्रि. सङ्घाते पूरणे पूरः, अने.

पूरण—पूरण. पूरके त्रिषु । क्लीवं पिण्डप्रभेदे च पूरणी शाल्मलिद्रुमे ।

पटारम्भकसूत्रेषु, मे पूरण पूरणे पिष्टभेदे पूरणमिष्यते । पटारम्भकसूत्रे च शात्मली पूरणी मत्ता, वि पूरण वाणतन्तुषु । पूरके पिष्टभेदे च, हे

पूर्ण—पूर्ण शब्दे समग्रे ना पूरिते त्वभिधेयवत्, मे पूर्ण शब्दे समग्रे च पूरिते चापि वाच्यवत्, वि पूर्ण कृत्स्ने पूरिते च, हे

पूर्णक—पूर्णक स्वर्णचूडे स्यान्नासाच्छित्यान्तु पूर्णिका, मे, वि पूर्णक स्वर्णचूडके । पूर्णिका नासिकाच्छित्याम्, हे

पूर्णपात्र—पूर्णपात्र वस्तुपूर्णपात्रे वर्धापकेऽपि च, मे, वि पूर्णपात्रन्तु जलादि-पूर्णभाजने । वर्धापके, हे

पूर्णानिक—भवेत्पूर्णानिक वर्धापके च पटहेऽपि च, मे भवेत्पूर्णानिक पूर्णपात्रे पटहपात्रयो, वि स्यात्पूर्णानिकमानके । पात्रे च पूर्णपात्रे च, हे

पूर्त—पूर्त त्रिषु पूरिते स्यात् क्लीब खातादिकर्मणि, मे पूर्त पूरितखाताद्यो, हे पूर्तस्तु पूरिते च्छत्रे पूर्त खातादिकर्मणि, वि खातादौ पूरिते पूर्तम्, त्रि

पूर्वं (वं)—पूर्वंस्तु पूर्वजेऽपि स्यात्पूर्वं प्रागाद्ययोस्त्रिषु, मे पूर्वास्या पूर्वजेषु स्यादग्रे प्राचि च वाच्यवत्, वि पूर्वन्तु पूर्वजे । प्रागाग्रे श्रुतिभेदे च, हे पूर्वोज्यलिङ्ग प्रागाह पुबहुत्वेऽपि पूर्वजान्, अ

पूर्वं(वं)द्युस्—पूर्वंद्यु प्रातःकाले स्यात्तथैव गतवासरे, मे पूर्वेंदुरिष्यते प्रातः पूर्वेंदु पूर्ववासरे, वि पूर्वेंदु पूर्वाह्नप्रभातयो, हे प्रातःदिने च पूर्वेंदुरिष्यते, त्रि

पृतना—पृतना तु स्त्रिया सेनामात्रमेनाविशेषयो, मे पृतनाऽनीकिनीमेता-चमूसैन्यान्तरेषु च, वि पृतनाऽनीकिनी चमू । मेना सैन्यविशेषश्च, हे

पृथग्जन—पृथग्जनस्तु पुलिङ्ग वधितो नीचमूर्खयो, मे पृथग्जन स्मृतो नीचे मूर्खे च, वि पृथग्जनोऽधमे जडे, हे मूर्खनीचौ पृथग्जनी, अ

पृथिवीपति—पृथिवीपतिस्तु भूपाले ऋषभात्स्यौषधी पुमान्, मे स्यात्पृथिवी-पतिर्भूप ऋषभात्स्यौषधेऽपि च, वि पृथिवीपतिस्तु भूपे कृतान्ते ऋषभौषधे, हे

पृथु—पृथु स्यान्महति त्रिषु । त्वक्पश्या कृष्णजीरे म्त्री पुमानग्नौ नृपान्तरे, मे पृथुर्नृपे कृष्णजीरे वाप्या पृथु महत्यपि, वि पृथुविगाने भूपाले वापिना-कृष्णजीरयो, हे

पृथुक—पृथुक पुंसि चिपिटे गिशी स्यादभिधेयवत्, मे पृथुक्चिपिटे गिशी वि पृथुक्चिपिटेऽभके, हे पृथुको चिपिटाभकौ, अ

पृथ्वी—पृथ्वी भूमौ महत्याञ्च त्वक्पश्या कृष्णजीरके, मे पृथ्वी भूमौ पृथो हिंगुपत्रिकाकृष्णजीरयो, वि

पृदाकुः—पृदाकुर्वृश्चिके व्याघ्रे सर्पचित्रकयो. पुमान्, मे. पृदाकुश्चित्रक-
व्याघ्रवृश्चिकेपु सरीसृपे, हे. पृदाकुर्वृश्चिके व्याघ्रे चित्रके च सरीसृपे, वि.

पृपत्—पृपन्मृगे पुमान् विन्दौ न द्वयोः, मे पृपतवत् पृपन्मृगे। विन्दौ, हे.
क्लीवं विन्दौ पृपन्नेणे, त्रि. v पृपत.

पृषत्—पृषतोऽपि ना। अनयोश्च त्रिषु श्वेतविन्दुयुक्तेऽप्युभाविमौ, मे.
पृषतो हरिणे विन्दौ पृषतश्चाश्वरोहिते। भवेत्पृषदिव श्वेते विन्दुयुक्ते तु वाच्य-
वत्, वि. पृषतोऽप्यनयोर्नरि, त्रि. v पृषत्.

पृष्ठ—पृष्ठं चरममात्रेऽपि देहस्यावयवान्तरे, मे पृष्ठं चरममात्रे स्या-
द्देहस्यावयवान्तरे, वि. पृष्ठं पश्चिममात्रे स्याच्छरीरावयवान्तरे, हे.

पृष्ठशृङ्गिन्—पृष्ठशृङ्गी पुमान् दंशभीरौ पण्डे वृकोदरे, मे पृष्ठशृङ्गी
भवेदंशभीरौ पण्डे वृकोदरे, वि पृष्ठशृङ्गी भीमसेने पण्डसैरभयोरपि, हे पृष्ठ-
शृङ्गीति शब्दोऽयं दंशभीरौ पृथूदरे, हा

पेचक—पेचको गजलागूलमूलोपान्ते च कौशिके, मे. पेचको गजलागूल-
मूलपर्यन्तधूकयोः, वि. पेचकः करिलांगूलमूले धूके, हे. उलूके करिणः पुच्छ-
मूलोपान्ते च पेचकः, अ.

पेटक—पेटकं पुस्तकादीना मञ्जूपायां कदम्बके, मे., वि. अथ पेटकम्।
मञ्जूपायां समूहे च, हे द्वन्द्वेऽपि पेटकोऽस्त्रियाम्, त्रि.

पेय—पेयं पातव्यपयसो. पेया श्राणाच्छमण्डयोः, मे, हे., वि.
पेशल—पेशलो रुचिरे दक्षे, मे, वि. पेशलः कुशले रम्ये, हे. चारौ दक्षे च
पेशलः, अ.

पेशी—पेशी सुपक्वकलिले मास्या खड्गपिधानके। मांसपिण्ड्यां मण्डभेदे,
मे. पेशी पलपिण्ड्या स्यान्मास्या खड्गपिधानके। मण्डभेदेऽपि पेशी स्या-
त्सुपक्वकलिलेऽपि च, वि. पेशी मास्यसिकोशयोः। मण्डभेदे पलपिण्डे सुपक्व-
कलिलेऽपि च, हे.

पोटगल—अथ पोटगल. पुति नले च काशमत्स्ययोः, मे. स्मृतः पोटगलः
काशे नले पोटगलो ज्ञसे, वि. पोटगलो नले काशे ज्ञसे, हे. नले काशे पोटगलः,
त्रि.

पोत—पोतः शिशी वहिन्ने च गृहस्थाने च वाससि, मे. पोतः शिशी वहिन्ने
च, वि. पोतः शिशी प्रवहणे, हे. यानपात्रे शिशी पोतः, अ.

पोत्र—पोत्रं वस्त्रे मुखाग्रे च शूकरस्य हलस्य च, मे., वि, हे. पोत्रं मुखाग्रे
क्रोडहलयोः, अ.

पौर—पौर त्रिषु पुरोद्भूते कर्तृणे तु नपुसकम्, मे पौरन्तु कर्तृणे पौर स्मृत पुरभवेऽन्यवत्, वि पौरं कर्तृणे पुरजे, हे

पौरुष—पौरुष पुरुषस्य स्याद्भावे कर्मणि तेजसि । ऊर्ध्वंविस्तृतदो-
पाणिनृमाने त्वभिधेयवत्, मे पौरुष पुरुषस्योक्त भावे कर्मणि तेजसि । ऊर्ध्व-
विस्तृतदो पाणिनृमानेऽपि च पौरुषम्, वि पौरुषम् । ऊर्ध्वंविस्तृतदो पाणिपुरुषो-
न्मानतेजसो । पुस कर्मणि भावे च, हे पुभावे तत्त्रिन्यायाञ्च पौरुषम्, अ
पौरुष मानभेदे च, त्रि मानविशेषेऽपि पौरुषव्यामौ, ह

पौरुषेय—पौरुषेय कृते पुसा विकारे पुरुषस्य च । त्रिषु ना सङ्गवधयो
पुरुषस्य पदान्तरे, मे पौरुषेयो विकारे स्यात्पुरुषस्य पदान्तरे । पुस समूह-
वधयो पुरुषेण कृतेऽपि च, वि पौरुषेय पुरुषेण कृतेऽस्य च हिते वधे । समूहे च
विकारे च, हे पुरुषेण कृते कार्ये पुस्पाणा कदम्बवे । विकारवधयो पुस पौरुषेय-
पद विदु, शा

पौर्णमास—पौर्णमास पुमान् यज्ञभेदे स्त्री पूर्णिमातिथौ, मे पौर्णमास-
पौर्णमास्यो यज्ञपूर्णिमयो रुमात्, वि पौर्णमासो यागभेदे पौर्णमासी तु पूर्णिमा, हे

पौलस्त्य—पौलस्त्यस्तु कुबेरे स्याद्दशग्रीवे तु पुस्ययम्, मे पौलस्त्यो रावणे
श्रीदे, वि, हे पौलस्त्यो रावणश्रीदौ, त्रि

पौष—पौषो मासे तत्पूर्णिमातिथौ स्त्रिया, मे पौषो मासविशेषे स्यात्पौषन्तु
महयुद्धयो, वि पौषो मासप्रभेदे स्यात्पौषन्तु महयुद्धयो, हे

प्र—प्र प्रकर्षे गताद्यर्थे, मे, त्रि प्र स्याद्गताद्यर्थप्रवर्पयो, हे

प्रकर—प्रकर स्यात्पुमान् राज्ञे विवीर्णकुसुमादिषु । नपुसक जोङ्गवे स्त्री
नाटचाङ्गे चत्तरावनी, मे प्रकरश्चोपकारश्च विवीर्णकुसुमादिषु । सहती चोप-
कृत्याया यथासत्यमवस्थितौ ॥ जोङ्गवे प्रकर प्रोक्त प्रकरी चत्तरावनी, वि
प्रकर कीर्णपुष्पादौ सहती प्रकर पुन । जोङ्गवे प्रकरी त्वर्थप्रकृतौ चत्तरावनी,
हे

प्रकरण—प्रकरण स्याद्विश्रामे रूपके, हे

प्रकाण्ड—प्रकाण्डो न स्त्री विटपे मलशाग्वान्तरे तरो । शम्ने, मे प्रकाण्डो
विटपे शस्ते मूलस्कन्धान्तरे तरो, वि प्रकाण्ड स्तम्भशस्तयो । स्तम्भमूत्रान्तरे
तरो, हे स्तम्भे शस्ते प्रकाण्डोऽस्त्री, त्रि

प्रकार—प्रकारमुन्यभेदयो, मे प्रकार सदृशे भेदे, वि, हे प्रकारो भेद-
सादृश्ये, अ

प्रकाश—प्रकाशन्तु स्फुटे स्यात् प्रहामातपयोरपि, मे प्रकाशोऽग्निप्रमिदे

स्यात्प्रहासांतपयोः स्फुटे, वि. प्रकाशः स्फुटहासयोः। उद्योते च प्रसिद्धे च, हे. प्रकाशोऽतिप्रसिद्धेऽपि, अ.

प्रकीर्णक—प्रकीर्णकं चामरे स्याद्विस्तारे ना तुरङ्गमे, मे. प्रकीर्णकं ग्रन्थभेदे चामरे विस्तरे ह्ये, वि. प्रकीर्णकं तुरङ्गमे। चामरे विस्तरे ग्रन्थभेदे, हे. चामरे ग्रन्थभेदे च विस्तारेऽपि प्रकीर्णकम्, वि.

प्रकीर्य—प्रकीर्यः प्रतिकरजे विनिकीर्ये तु वाच्यवत्, मे. प्रकीर्यः प्रतिकरजे विनिकीर्ये तु वाच्यवत्, वि.

प्रकृति—प्रकृतिर्गुणसाम्ये स्यादमात्यादिस्वभावयोः। योनी लिङ्गे पौर-
वर्गोऽमी पक्षत्यादयः स्त्रियाम्, मे. प्रकृतिः सहजे योनावमात्ये परमात्मनि, वि.
प्रकृतियोंनिशिल्पिनोः। पौरामात्यादिलिङ्गेपु गुणसाम्यस्वभावयोः। प्रत्यया-
त्पूर्विकायाञ्च, हे. प्रकृतियोंनिलिङ्गे च, अ. प्रकृतिर्गुणसाम्ये स्यात्स्वभावा-
मात्ययोरपि, वि. सत्त्वादीनां साम्यावस्थां प्रकृतिं वदन्ति तत्त्वज्ञाः। पौरामात्या-
दीनि च कारणकार्यस्वरूपाणि, ह.

प्रकोष्ठ—प्रकोष्ठो मणिबन्धस्य कूर्परस्यान्तरेऽपि च। भूपकक्षान्तरेऽपि
स्यात्, मे. प्रकोष्ठो विस्तृतकरे भूपकक्षान्तरेऽपि च। कूर्परादधरे चापि, वि.
प्रकोष्ठ. कूर्परावस्ताद्रूपकक्षान्तरेऽपि च। हस्ते च विस्तृतकरे, हे. प्रकोष्ठो
बाहुगेहाक्षी, वि. प्रकोष्ठ. कूर्परस्याधः प्रकोष्ठो द्वारकोष्ठके, अने.

प्रक्रम—प्रक्रमः क्रमेऽवसरे, मे. प्रक्रमोऽवसरे क्रमे, वि., हे.

प्रक्रिया—प्रक्रिया तूपादने स्यादविकारप्रकारयोः, हे.

प्रखर—प्रखरो ह्यसन्नाहे कुक्कुरेश्वतरेऽपि च। पुसि त्रिष्वत्यन्तखरे, मे.
प्रखरोऽश्वतरे शुनि। तुरङ्गानाञ्च सन्नाहे प्रखरोऽतिभृशे खरे, वि. प्रखरः पुनः।
वेसरे ह्यसन्नाहे कुक्कुरेश्वतिभृशे खरे, हे.

प्रगाढ—प्रगाढः कृच्छ्रदृढयोः, मे. प्रगाढो दृढकृच्छ्रयोः, वि., हे. प्रगाढं
भृशकृच्छ्रयोः, अ.

प्रग्रह—प्रग्रहस्तु तुलामूत्रे बन्धधां नियमने भुजे। ह्यादिरश्मौ रश्मौ च
सुवर्णे हलिपादपे, मे. प्रग्रहस्तु तुलामूत्रे बन्धधां नियमने भुजे। ह्यादिरश्मौ
रज्ज्वा च सुवर्णे हलिपादपे, वि. प्रग्रह. किरणे भुजे। तुलामूत्रेऽश्वादिरश्मौ
सुवर्णे हलिपादपे॥ बन्धने बन्धधां, हे. प्रग्रह आबन्धनेऽप्युक्तः, ह. v.
प्रग्राह.

प्रग्राह—प्रग्राहस्तु तुलामूत्रे वृषादिप्रग्रहेऽपि च, मे. प्रग्राहः स्यात्तुलामूत्रे
वृषादीनाञ्च बन्धने, हे. तुलामूत्रेऽश्वादिरश्मौ प्रग्राहो प्रग्रहोऽपि च, अ.

प्रघण(घाण)—प्रघणस्ताम्रकुम्भे स्यादलिन्दे लोहमुद्गरे, मे, वि प्रघाणोऽलिन्दके ताम्रकलशे लोहमुद्गरे, हे प्रघणोऽस्त्रगृहाशयो, नि

प्रचण्ड—प्रचण्डो दुर्वहे श्वेतकरवीरे प्रतापिनि, मे, वि प्रचण्ड स्यात्प्रतापिनि । वलक्षे करवीरे च, हे

प्रचलाक—प्रचलाक शराघाते शिखण्डे च भुजङ्गमे, मे प्रचलाक शराघाते वहंचन्द्रे भुजङ्गमे, वि प्रचलाको भुजङ्गमे । शराघाते शिखण्डे च, हे शराहत च सर्पे च प्रचलाक प्रचक्षते हा

प्रचलाकिन्—प्रचलाकी मयूरे स्याद्भुजङ्गे चापि दृश्यते, मे प्रचलाकी भुजङ्गे स्याच्चित्रमेखलकेऽपि च, वि प्रचलाकी सर्पे मयूरे, हे

प्रचेतस्—प्रचेता पाशिनि मुनौ ना प्रकृष्टहृदि त्रिपु, मे

प्रजनन—प्रजनन योनौ जन्मन्यपि क्लीवम्, मे भवेत्प्रजनन योनौ जन्मनि प्रगमेऽपि च वि प्रजनन प्रगते योनिजन्मनो, हे

प्रजा—प्रजा लोके च सन्ताने मे प्रजा सन्तानलोकयो, वि प्रजा लोके सन्ततौ च हे प्रजा स्यात्सन्ततौ जने अ

प्रजापति—प्रजापतिश्च दक्षादौ महीपाले विधातरि मे प्रजापतिर्विधौ भूपे, वि प्रजापतिर्ब्रह्मराज्ञोर्जामातरि दिवाकरे । बह्नी त्वष्टरि दक्षादौ, हे विधौ भूपे प्रजापति, नि

प्रज्ञ—प्रज्ञस्तु पण्डिते वाच्यलिङ्गो बुद्धौ तु योपिति, मे प्रज्ञा बुद्धौ पण्डितेऽपि प्रज्ञो वाच्यवदित्यते, वि प्रज्ञ प्राज्ञ प्रज्ञा तु शेमुपी, हे प्रज्ञा सबुद्धिचिह्नयो, अने

प्रज्ञान—प्रज्ञान बुद्धिचिह्नयो मे, अ प्रज्ञान लाञ्छने धियि, वि प्रज्ञान बुद्धौ चिह्ने च, हे

प्रणय—प्रणय प्रेम्णि विश्रम्भे याच्ञाप्रसरयोरपि, वि प्रणय प्रसरे प्रेम्णि याच्ञाविश्रम्भयोरपि । निर्वाणेऽपि, मे प्रणय प्रेमयाच्ञयो । विश्रम्भे प्रसर चापि हे प्रणयास्त्वमी । विश्रम्भयाच्ञाप्रेमाण, अ

प्रणाद—प्रणादस्तु पुमास्तारशब्दे च श्रवणामये, मे प्रणादस्तारशब्दे स्यात्प्रणाद श्रवणामये, वि

प्रणाय्य—प्रणाय्योऽममते प्रोक्तोऽप्यभिलापविवर्जिते, वि प्रणाय्य वाम वर्जिते । असम्मते, हे प्रणाय्योऽममतेऽपि स्यादभिलापविवर्जिते मे

प्रणिधान—प्रणिधान प्रयत्ने स्यात्ममाधौ च प्रवेद्यने, मे प्रणिधान प्रयत्ने स्यात्प्रवेशे च समाहिती, वि प्रणिधानमभियोगे समाधानप्रयोगयो, हे

प्रणिधि—प्रणिधिर्नाज्यने चरे, मे. प्रणिधिश्चरे याच्ञायाम्, वि. प्रणिधिर्याचने चरे, हे. प्रणिधिः प्रार्थने चरे, अ.

प्रणिहित—अथ प्रणिहितं न्यस्ते प्राप्तेऽपि च समाहिते, मे. भवेत्प्रणिहितं लब्धे विन्यस्ते च समाहिते, वि. प्रणिहितन्तु संप्राप्तनिहितयोः समाहिते, हे.

प्रणीत—प्रणीतः संस्कृताग्नौ ना यज्ञपादान्तरे स्त्रियाम् । त्रिषु क्षिप्तोपसम्पन्नविहितेषु प्रवेशिते, मे. प्रणीतः संस्कृते बह्वी विहिते च प्रवेशिते । निक्षिप्ते चोपसम्पन्ने प्रणीतो भेद्यवन्मतः, वि. प्रणीत उपसम्पन्ने कृते क्षिप्ते प्रवेशिते । संस्कृताग्नौ, हे.

प्रतति—प्रततिर्विस्तृतौ बल्ल्याम्, मे. प्रततिर्विस्तृतिलंता, हे.

प्रतल—प्रतलं पातालभेदे तताङ्गुलिकरे पुमान्, मे. प्रतल पातालभेदे तताङ्गुलिकरेऽपि च, हे. v. सुतल.

प्रताप—प्रतापस्तापतेजसो, मे. प्रतापः स्वेदतेजसो, वि.

प्रति—प्रति प्रतिनिधावित्थम्भूताख्यानाभिमुखयोः । मात्रार्थभागवीप्सामुलक्षणप्रतिदानयोः, मे. प्रति प्रतिनिधौ वीप्सालक्षणाया प्रयोगतः । मात्रार्थं चाभिमुख्ये च प्रतिदानादिषु प्रति, वि. प्रतीत्यम्भूतभागयोः । प्रतिदाने प्रतिनिधौ वीप्सालक्षणयोरपि, हे. प्रकाशे सम्भवे प्राहुः प्रधानसदृशे प्रति, ह प्रति प्रतिनिधौ वीप्सालक्षणादौ प्रयोगतः, अ.

प्रतिकार—प्रतिकारः समे भटे, वि, हे.

प्रतिकृति—प्रतिकृतिरथाच्चायां प्रतिनिधिप्रतिकारयोश्च स्त्री, मे. प्रतिकृतिः प्रतीकारे प्रतिमायाञ्च पूजने, वि. प्रतिकृतिस्तु पूजिते । प्रतिमाया प्रतीकारे, हे. प्रतिकारे प्रतिकृतिः प्रतिविम्बे, वि.

प्रतिकृष्ट—प्रतिकृष्टं मतं गुह्ये द्विरावृत्त्या च कर्षिते, मे., वि. प्रतिकृष्टन्तु गुह्ये स्याद् द्विरावृत्त्या च कर्षिते, हे.

प्रतिक्षिप्त—प्रतिक्षिप्तं वारिते स्यात्प्रेषिते पञ्चकं त्रिषु, मे. प्रतिक्षिप्तं प्रतिहते प्रेषिते च निराकृते, वि. प्रतिक्षिप्त प्रतिहते निषिद्धे प्रेषितेऽपि च, हे. प्रेषितेऽपि प्रतिक्षिप्तम्, त्रि.

प्रतिग्रह—प्रतिग्रहः स्वीकरणे सैन्यपृष्ठे पतद्ग्रहे । द्विजेभ्यो विधिवद्देये तद्ग्रहे च ग्रहान्तरे, मे., वि. प्रतिग्रहः सैन्यपृष्ठे ग्रहभेदे पतद्ग्रहे । क्रियाकारे दानद्रव्ये तद्ग्रहे स्वीकृतावपि, हे.

प्रतिघ—प्रतिघः प्रतिघाते स्यात् क्रोधेऽपि परिकीर्तितः, मे. प्रतिघः प्रतिघाते च रोपे च प्रतिघो मतः, वि. प्रतिघो रुद्प्रतिघातौ, हे. प्रतिघो रोपघातयोः, त्रि.

प्रतिपत्ति—प्रतिपत्तिः प्रवृत्तौ च प्रागल्भ्ये गौरवेऽपि च । सम्प्राप्ते च प्रबोधे च पदप्राप्तौ च योषिति, मे. प्रतिपत्तिः पदप्राप्तौ प्रवृत्तौ गौरवेऽपि च । प्रागल्भ्ये च प्रबोधे च प्रतिपत्तिः प्रयुज्यते, वि. प्रतिपत्तिस्तु गौरवे । प्राप्तौ प्रवृत्तौ प्रागल्भ्ये बोधे, हे.

प्रतिपद्—प्रतिपत् स्त्री तिथौ मती, मे. प्रतिपत्तिथिसंविदोः, वि. प्रतिपत्संविदि तिथौ, हे. अथ प्रतिपत् तिथिसंविदोः, त्रि. प्रतिपत्प्रतिपत्तावपि, ह.

प्रतिपन्न—प्रतिपन्नोऽन्यलिङ्ग. स्याद्विज्ञातेऽङ्गीकृतेऽपि च, मे. प्रतिपन्नः स्मृतौ धीरैर्विज्ञातेऽङ्गीकृतेऽपि च, वि. प्रतिपन्नस्तु विक्रान्तेऽङ्गीकृतेऽपि च, हे.

प्रतिपादन—प्रतिपादनन्तु दाने प्रतिपत्तौ च बोधने, मे. स्यात्प्रतिपादनं दाने प्रतिपत्तौ च बोधने, वि. प्रतिपादनं बोधनदानयोः, हे.

प्रतिबन्ध—प्रतिबन्ध कुलाचारः प्रतिबन्धो बलक्रिया, अने.

प्रतिभय—प्रतिभयं भये । घोरेऽपि, मे. प्रतिभयं भये । भीष्मे, हे.

प्रतिमा—प्रतिमा गजदन्तस्य बन्धे चानुकृतावपि, मे. प्रतिमा दन्तबन्धे स्याद्गजस्यानুকृतावपि, वि. गजाना दन्तबन्धेऽपि प्रतिमाऽनुकृतावपि, त्रि.

प्रतिमान—प्रतिमानं प्रतिच्छायागजकुम्भान्तरालयोः, मे. प्रतिमानं प्रतिच्छायागजदन्तान्तरालयोः, वि, त्रि. प्रतिमानं प्रतिविम्बे गजदन्तद्वयान्तरे, हे.

प्रतियत्न—प्रतियत्नस्तु संस्कारलिप्सोपग्रहणेऽपि च, मे., वि. प्रतियत्नः संस्कारे स्यादुपग्रहणलिप्सयोः, हे. प्रतियत्नावभौ लिप्सोपग्रहो, अ. प्रतियत्नः संस्कारे लिप्सोपग्रहणयोश्च निर्दिष्टः, ह.

प्रतिरोधक—प्रतिरोधकस्तु चोरः स्याद्दुर्जनः प्रतिरोधकः, अने.

प्रतिश्रय—प्रतिश्रयः सभायाञ्चाशये, मे. प्रतिश्रयः सभायां स्यादाशये च प्रतिश्रयः, वि. प्रतिश्रयः सभौकसोः, हे. सभायाञ्च प्रतिश्रयः, अ.

प्रतिष्काश—प्रतिष्काशः सहाये स्याद्वार्ताहरपुरोगयोः, मे., वि. प्रतिष्काशः पुरोगमे । वार्ताहरे सहाये च, हे. वार्ताहरे पुरोगे च सहाये च प्रतिष्काशः, त्रि.

प्रतिष्ठा—प्रतिष्ठा गौरवे क्षितौ । स्थाने च यागनिष्पत्तिचतुरक्षरपद्योः, मे. प्रतिष्ठा स्थानमाश्रये । गौरवे यागनिष्पत्तिचतुरक्षरपद्योः, वि. प्रतिष्ठा गौरवे स्थितौ । छन्दोजातो योगसिद्धौ, हे.

प्रतिसर—भवेत्प्रतिसरो मन्त्रभेदे माल्ये च कङ्कणे । व्रणशुद्धौ चमूपृष्ठे पुंसि न स्त्री तु मण्डने । आरक्षे करमूत्रे च नियोज्ये त्वन्यलिङ्गकः, मे. श्रावः प्रतिसरो हस्तमूत्रे माल्येऽपि मण्डने । व्रणशुद्धौ चमूपृष्ठे नियोज्यारक्षकङ्कणे ।

मन्त्रभेदेऽपि, वि. प्रतिसरश्चमूपृष्ठे नियोज्यकरसूत्रयोः । मन्त्रभेदे व्रणशुद्धौ चारक्षे मण्डने सज्जि । कङ्कणे, हे. ना चमूजघने हस्तसूत्रे प्रतिसरोऽस्त्रियाम्, अ.

प्रतिसूर्यक—प्रतिसूर्यकमिच्छन्ति कृकलासोपसूर्ययोः, वि.

प्रतिसृष्ट—प्रतिसृष्टः प्रेषिते स्यात्प्रत्याख्याते च वाच्यवत्, मे., वि. प्रतिसृष्ट पुनः प्रत्याख्याते च प्रेषितेऽपि च, हे. प्रत्याख्याते प्रेषिते च प्रतिसृष्टं त्रिलिङ्गकम्, वि.

प्रतिहत—प्रतिहतस्तु विद्विष्टे प्रतिस्खलितरुद्धयोः, हे भवेत्प्रतिहतो द्विष्टे प्रतिस्खलितरुद्धयोः, वि., मे. द्विष्टेऽपि च प्रतिहतः, वि.

प्रति(तो)हार—प्रतीहारो द्वारि द्वाःस्थे द्वाःस्थितायान्तु योपिति, मे. प्रतीहारप्रतीहायीं द्वाःस्थे द्वारेऽप्यनन्तरे, वि. प्रतीहारो द्वारि द्वाःस्थे, हे. द्वारेऽपि प्रतिहारः, ह. द्वारि द्वाःस्थे प्रतीहारः प्रतीहार्यप्यनन्तरे, अ.

प्रतीक—प्रतीकोऽवयवेऽपि स्यात्प्रतिकूलविलोमयोः, मे. प्रतीकोऽवयवे प्रोक्तः प्रतिकूलविलोमयोः, वि. प्रतीकोऽङ्गप्रतीपयोः, हे प्रतिकूले प्रतीकस्त्रिष्वेकदेशे तु पुंस्ययम्, ह.

प्रतीक्ष्य—प्रतीक्ष्यः प्रतिपाल्ये स्यात्पूज्ये च, हे.

प्रतीत—प्रतीतः सादरे ज्ञाते हृष्टप्रस्थातयोस्त्रिषु, मे. प्रतीतः सादरे ज्ञाते प्रस्थाते प्राज्ञहृष्टयोः, वि. प्रतीतः सादरे प्राज्ञे प्रथिते ज्ञातहृष्टयोः, हे. ख्याते हृष्टे प्रतीतः, अ. प्रतीतः सादरेऽपि च, वि. v. वसन्तदूत.

प्रत्यच्(ञ्च्)—प्रत्यग् दिग्देशकालेषु वाच्यवत्त्रितयेऽव्ययम्, मे. v. उदच्.

प्रत्यय—प्रत्ययः प्रथितत्वे च सनादिज्ञानयोरपि । आचारे शपथे रन्ध्रे विश्वासाधीनहेतुषु, मे. प्रत्ययः शपथे रन्ध्रे विश्वासाचारहेतुषु । प्रथितत्वे सनादौ चाप्यधीनज्ञानयोरपि । अतिक्रमे च दण्डे च विनाशे दोषकृच्छयोः, वि. प्रत्ययो जानरन्ध्रयोः । विश्वासे शपथे हेतावाचारप्रथितत्वयोः । अधीने निश्चये स्वादौ, हे. प्रत्ययोऽधीनशपथज्ञानविश्वासहेतुषु । रन्ध्रे शब्दे, अ.

प्रत्ययिन्—प्रत्ययीं वाच्यलिङ्गः स्याच्छत्री च प्रतिवादिनि, मे. प्रत्ययीं कथितः शत्री प्रत्ययीं प्रतिवादिनि, वि.

प्रत्यालीढ—प्रत्यालीढन्तु चरणन्यामभेदेऽङ्गिते त्रिषु, मे.

प्रत्युद्गमनीय—प्रत्युद्गमनीयमुपस्येये धौताशुबद्धये, मे., वि, हे.

प्रत्यूप—प्रत्यूपोऽहर्मुखे वसौ, मे., वि. प्रत्यूपः स्याद्वसौ प्रातः, हे.

प्रथम—प्रथमस्तु भवेदादौ प्रधानेऽपि च वाच्यवत्, मे. प्रथमः स्यात्प्रधानाद्योः, हे. आद्ये प्रधाने प्रथमस्त्रिषु, अ.

प्रतिपत्ति—प्रतिपत्तिः प्रवृत्तौ च प्रागल्भ्ये गौरवेऽपि च । सम्प्राप्ते च प्रबोधे च पदप्राप्तौ च योषिति, मे. प्रतिपत्तिः पदप्राप्तौ प्रवृत्तौ गौरवेऽपि च । प्रागल्भ्ये च प्रबोधे च प्रतिपत्तिः प्रयुज्यते, वि. प्रतिपत्तिस्तु गौरवे । प्राप्तौ प्रवृत्तौ प्रागल्भ्ये बोधे, हे.

प्रतिपद्—प्रतिपत् स्त्री तिथौ मतौ, मे. प्रतिपत्तिथिसंविदोः, वि. प्रतिपत्संविदि तिथौ, हे. अथ प्रतिपत् तिथिसंविदोः, त्रि. प्रतिपत्प्रतिपत्तावपि, ह.

प्रतिपन्न—प्रतिपन्नोऽन्यलिङ्ग. स्याद्विज्ञातेऽङ्गीकृतेऽपि च, मे. प्रतिपन्नः स्मृतौ धीरैर्विज्ञातेऽङ्गीकृतेऽपि च, वि. प्रतिपन्नस्तु विक्रान्तेऽङ्गीकृतेऽपि च, हे.

प्रतिपादन—प्रतिपादनन्तु दाने प्रतिपत्तौ च बोधने, मे. स्यात्प्रतिपादनं दाने प्रतिपत्तौ च बोधने, वि. प्रतिपादनं बोधनदानयोः, हे.

प्रतिबन्ध—प्रतिबन्ध कुलाचारः प्रतिबन्धो बलक्रिया, अने.

प्रतिभय—प्रतिभयं भये । घोरेऽपि, मे. प्रतिभयं भये । भीष्मे, हे.

प्रतिमा—प्रतिमा गजदन्तस्य बन्धे चानुकृतावपि, मे. प्रतिमा दन्तबन्धे स्याद्गजस्यानुकृतावपि, वि. गजाना दन्तबन्धेऽपि प्रतिमाऽनुकृतावपि, त्रि.

प्रतिमान—प्रतिमानं प्रतिच्छायागजकुम्भान्तरालयोः, मे. प्रतिमानं प्रतिच्छायागजदन्तान्तरालयोः, वि, त्रि. प्रतिमानं प्रतिविम्बे गजदन्तद्वयान्तरे, हे.

प्रतियत्न—प्रतियत्नस्तु संस्कारलिप्सोपग्रहणेपु च, मे., वि. प्रतियत्नः संस्कारे स्यादुपग्रहणलिप्सयोः, हे. प्रतियत्नावुभौ लिप्सोपग्रहौ, अ. प्रतियत्नः संस्कारे लिप्सोपग्रहणयोश्च निर्दिष्टः, ह.

प्रतिरोधक—प्रतिरोधकस्तु चोरः स्याद्दर्जनः प्रतिरोधकः, अने.

प्रतिश्रय—प्रतिश्रयः सभायाञ्चाशये, मे. प्रतिश्रयः सभाया स्यादाशये च प्रतिश्रयः, वि. प्रतिश्रयः सभौकसोः, हे. सभायाञ्च प्रतिश्रयः, अ.

प्रतिष्कश—प्रतिष्कशः सहाये स्याद्वार्ताहरपुरोगयोः, मे., वि. प्रतिष्कशः पुरोगमे । वार्ताहरे सहाये च, हे. वार्ताहरे पुरोगे च सहाये च प्रतिष्कशः, त्रि.

प्रतिष्ठा—प्रतिष्ठा गौरवे क्षितौ । स्थाने च यागनिष्पत्तिचतुरक्षरपद्ययोः, मे. प्रतिष्ठा स्थानमात्रके । गौरवे यागनिष्पत्तिचतुरक्षरपद्ययोः, वि. प्रतिष्ठा गौरवे स्थितौ । छन्दोजातौ योगसिद्धौ, हे.

प्रतिसर—भवेत्प्रतिसरो मन्त्रभेदे माल्ये च कङ्कणे । व्रणशुद्धौ चमूपृष्ठे पुंसि न स्त्री तु मण्डने । आरक्षे करसूत्रे च नियोज्ये त्वन्यलिङ्गकः, मे. आहुः प्रतिसरो हस्तसूत्रे माल्येऽपि मण्डने । व्रणशुद्धौ चमूपृष्ठे नियोज्यारक्षकङ्कणे ।

मन्त्रभेदेऽपि, वि. प्रतिसरदचमूपृष्ठे नियोज्यकरमूत्रयोः । मन्त्रभेदे व्रणशुद्धौ चारक्षे मण्डने ऋजि । कङ्कणे, हे. ना चमूजघने हस्तसूत्रे प्रतिसरोऽस्त्रियाम्, अ.

प्रतिसूर्यक—प्रतिसूर्यकमिच्छन्ति कृकलासोपसूर्ययोः, वि.

प्रतिसृष्ट—प्रतिसृष्टः प्रेषिते स्यात्प्रत्याख्याते च वाच्यवत्, मे., वि. प्रतिसृष्टः पुनः प्रत्याख्याते च प्रेषितेऽपि च, हे. प्रत्याख्याते प्रेषिते च प्रतिसृष्टं त्रिलिङ्गकम्, वि.

प्रतिहत—प्रतिहतस्तु विद्विष्टे प्रतिस्खलितरुद्धयोः, हे. भवेत्प्रतिहतो द्विष्टे प्रतिस्खलितरुद्धयोः, वि., मे. द्विष्टेऽपि च प्रतिहतः, त्रि.

प्रति(ती)हार—प्रतीहारो द्वारि द्वा स्थे द्वा.स्थितायान्तु योपिति, मे. प्रती-हारप्रतीहार्यौ द्वा.स्थे द्वारेऽप्यनन्तरे, वि. प्रतीहारो द्वारि द्वा.स्थे, हे. द्वारेऽपि प्रतिहारः, ह. द्वारि द्वा.स्थे प्रतीहारः प्रतीहार्यप्यनन्तरे, अ.

प्रतीक—प्रतीकोऽवयवेऽपि स्यात्प्रतिकूलविलोमयो, मे. प्रतीकोऽवयवे प्रोक्तः प्रतिकूलविलोमयोः, वि. प्रतीकोऽङ्गप्रतीपयोः, हे. प्रतिकूले प्रतीकस्त्रिप्ये-कदेशे तु पुंस्ययम्, ह.

प्रतीक्ष्य—प्रतीक्ष्यः प्रतिपाल्ये स्यात्पूज्ये च, हे.

प्रतीत—प्रतीतः सादरे ज्ञाते हृष्टप्रस्थातयोस्त्रिपु, मे. प्रतीतः सादरे ज्ञाते प्रस्थाते प्राज्ञहृष्टयोः, वि. प्रतीतः सादरे प्राज्ञे प्रथिते ज्ञातहृष्टयोः, हे. स्याते हृष्टे प्रतीतः, अ. प्रतीतः सादरेऽपि च, त्रि. v. वसन्तदूत.

प्रत्यच्(ञ्च्)—प्रत्यग् दिग्देशकालेषु वाच्यवत्त्रितयेऽव्ययम्, मे. v. उदच्.

प्रत्यय—प्रत्ययः प्रथितत्वे च सनादिज्ञानयोरपि । आचारे शपथे रुद्धे विश्वासाधीनहेतुपु, मे. प्रत्ययः शपथे रुद्धे विश्वासाचारहेतुपु । प्रथितत्वे सनादौ चाप्यधीनज्ञानयोरपि । अतिक्रमे च दण्डे च विनाशे दोषकृच्छ्रयोः, वि. प्रत्ययो ज्ञानरुद्धयोः । विश्वासे शपथे हेतावाचारप्रथितत्वयोः । अधीने निश्चये स्वादौ, हे. प्रत्ययोऽधीनगपयज्ञानविश्वासहेतुपु । रुद्धे शब्दे, अ.

प्रत्यर्थिन्—प्रत्यर्थी वाच्यलिङ्गः स्याच्छत्रो च प्रतिवादिनि, मे. प्रत्यर्थी कर्षितः शत्रौ प्रत्यर्थी प्रतिवादिनि, वि.

प्रत्यालीढ—प्रत्यालीढन्तु चरणन्यामभेदेऽक्षिते त्रिपु, मे.

प्रत्युद्गमनीय—प्रत्युद्गमनीयगुप्त्येये धीनांशुवद्वये, मे., वि., हे.

प्रत्यूष—प्रत्यूषोऽर्धर्मुंते वमी, मे., वि. प्रत्यूषः स्याद्वसौ प्रातः, हे.

प्रथम—प्रथमस्तु भवेदादौ प्रधानेऽपि च वाच्यवत्, मे. प्रथमः स्यात्प्रधानाद्योः, हे. भाषे प्रधाने प्रथमस्त्रिपु, अ.

प्रभाव—प्रभावः शक्तितेजसोः, मे., वि. प्रभावस्तेजसि शक्तौ, हे.

प्रभूत—प्रभूतमुद्गते प्राज्ये, मे., हे. प्रभूत प्राज्य उद्गते, वि.

प्रमथ—प्रमथा स्याद्धरीतक्यां हरपारिपदे पुमान्, मे. प्रमथोऽपि गणे प्रोक्त.
पथ्यायां प्रमथा भवेत्, वि.

प्रमद—प्रमदः सम्मदे मत्ते स्त्रियामुत्तमयोपिति, मे. प्रमदः सम्मदे मत्त-
कामिन्यां प्रमदा मता, वि. प्रमदो मुदि । प्रमदा स्त्री, हे.

प्रमाण—प्रमाणं नित्यमर्यादाशास्त्रेषु सत्यवादिनि । इयत्तायाञ्च हेतौ
च क्लीबैकत्वे प्रमातरि, मे. प्रमाणं नित्यमर्यादासत्यवादिप्रमातृषु । एकताया-
मियत्तायां हेतुशास्त्रेषु च स्मृतम्, वि. प्रमाणन्तु मर्यादासत्यवादिनो । प्रमातर्ये-
कतेयत्तानित्येषु हेतुशास्त्रयोः, हे प्रमाण हेतुमर्यादाशास्त्रेयत्ताप्रमातृषु, अ शास्त्रे
प्रमाणमिच्छन्ति स्थितौ हेतौ च कोविदाः, अने.

प्रमीढ—प्रमीढो मूत्रिते घने, वि, मे.

प्रमीत—प्रमीतं वाच्यलिङ्गं स्यात्प्रोक्षितेऽपि मृतेऽपि च, मे. प्रमीतन्तु
प्रोक्षितेऽपि मृतेऽपि च, वि. प्रमीतं प्रोक्षिते मृते, हे.

प्रमुख—प्रमुख. प्रथमे श्रेष्ठे, मे., वि. प्रमुखं प्रथमे मुख्ये, हे. आदौ प्रधाने
प्रमुखम्, त्रि.

प्रयाग—प्रयागस्तीर्थभेदे स्याद्यज्ञे शतमखाश्वयोः, मे., वि प्रयागो वाजि-
शक्रयोः । यज्ञे तीर्थविशेषे च, हे.

प्रयोग—प्रयोगः कर्मणेऽपि स्यात्प्रयुक्तौ च निदर्शने, मे. प्रयोगः कर्मणे
प्रोक्तः प्रयुक्तौ च निदर्शने, वि. प्रयोगस्तु निदर्शने । कर्मणे च प्रयुक्तौ च, हे.

प्रयोजन—प्रयोजनं कार्यहेत्वोः, मे., वि., हे.

प्ररूढ—प्ररूढो जरठे वद्धमूले, मे. प्ररूढो जरठे स्मृतः । वद्धमूले, वि. प्ररूढो
जरठे वृद्धे, हे.

प्रलम्ब—प्रलम्बो दैत्यभेदे स्यात्त्रपुषेऽपि पयोधरे । लताङ्कुरेऽपि शाखाया
हारभेदे प्रलम्बने, मे. प्रलम्बो दैत्यभेदे स्याद्बालाङ्कुरकशाखयोः । प्रलम्बो
हारभेदे स्यात्त्रपुषेऽपि पयोधरे, वि. प्रलम्बस्तु प्रलम्बनम् । दैत्यस्तालाङ्कुर-
शाखा, हे. प्रलम्बो दैत्यशाखयोः, त्रि. v. प्रालम्ब.

प्रलय—प्रलयो मृत्युकल्पान्तमूर्च्छापायेषु पुस्ययम्, मे. प्रलयो मृती । संहारे
नष्टचेष्टत्वे, हे.

प्रवचन—अथ प्रवचनं वेदे प्रकृष्टवचनेऽपि च, मे. प्रवचनं स्मृतं वेदे प्रकृष्ट-
वचनेऽपि च, वि. स्यात्प्रवचनमागमे । प्रकृष्टवचने, हे.

प्रवचनीय—अथ प्रवचनीयञ्च स्यात्प्रवक्तृप्रवाच्ययोः, मे. भवेत्-
प्रवचनीयाख्यं प्रवाच्ये च प्रवक्तारि, वि.

प्रवण—प्रवणो ना चतुष्पथे । क्रमनिम्नमहीभागोदारप्रह्वेषु च त्रिषु, मे.
प्रवण क्रमनिम्नोर्व्यामायत्ते च चतुष्पथे । प्रगुणेऽपि क्षणेऽपि स्यात्, वि. प्रवणस्तु
क्षणे प्रह्वे क्रमनिम्ने चतुष्पथे । आयत्ते च, हे. प्रवणं क्रमनिम्नोर्व्यां प्रह्वे ना तु
चतुष्पथे, अ.

प्रवर—प्रवर. सन्ततो गोत्रे क्लीवं श्रेष्ठे तु वाच्यवत्, मे. प्रवरं सन्ततो गोत्रे
श्रेष्ठे तु प्रवरोऽप्यवत्, वि. प्रवरं सन्ततो गोत्रे श्रेष्ठे च, हे.

प्रवह—प्रवहस्तु वहिर्यात्रामातरिष्वप्रभेदयोः, मे. प्रवहो वायुभेदे स्यात्-
वायुमात्रे वहिर्गतौ, हे.

प्रवारण—प्रवारणं निपेधे स्यात्काम्यदाने च न द्वयोः, मे. प्रवारणं निपेधे
स्यात्काम्यदाने प्रवारणम्, वि. प्रवारण काम्यदाने निपेधे च, हे.

प्रवाह—प्रवाहस्तु प्रवृत्तौ स्यादपि स्रोतसि वारिण, मे. प्रवाहो व्यवहारे
स्यादपि स्रोतसि वारिण, वि. प्रवाहो व्यवहाराम्बुवेगयो, हे. प्रवाहो व्यवहारे
च, त्रि.

प्रविदारण—प्रविदारणमाख्यातं सम्परायेऽवदारणे, मे. प्रविदारणमाख्यातं
सङ्गरे च विदारणे, वि. प्रविदारणम् । दारणे युधि च, हे.

प्रवृत्ति—प्रवृत्तिस्तु प्रवाहे स्यादुदन्ते च प्रवर्तने । स्रवन्त्यादौ च (स्त्रियां),
मे. प्रवृत्ति कथिता वृत्तौ प्रवाहोदन्तयोरपि, वि. प्रवृत्तिर्वृत्तौ वार्ताया प्रवाहे, हे.
वृत्तिवार्ताप्रवाहेषु प्रवृत्तिः, त्रि.

प्रवेणि—प्रवेणि स्त्री कुयावेण्यो, मे. प्रवेणिर्वेणिकुचयोः, वि., हे
प्रव्रजिता—अथ प्रव्रजिता मासीमुण्डीरीतापसीषु च, मे. प्रव्रजिता तपस्विन्या
मुण्डीयां मासिबौपधौ, वि. प्रव्रजिता तु मुण्डीयां तापस्या मामिबौपधे, हे.

प्रष्ठ—प्रष्ठस्त्रिष्वद्वये श्रेष्ठे पुंसि चण्डालिकौपधौ, मे. प्रष्ठः श्रेष्ठाग्रयोरक्त.
प्रष्ठा चण्डालिकौपधौ, वि.

प्रष्ठहायन—स्यात्प्रष्ठहायनो धान्यविभेदे च मतङ्गजे, मे.

प्रसन्न—प्रसन्ना स्त्री मुराया स्यात्स्यच्छन्नन्तुष्टयोन्मिषु, मे. प्रसन्ना मदिरा-
याञ्च प्रमादसहितेऽप्यवत्, वि. प्रसन्नं प्रसादवत् । प्रसन्ना तु मदिरायाम्, हे.

प्रसर—प्रसरः प्रणये वेगे, मे. प्रसरः प्रणये वेगे मङ्गरे च, वि. प्रसम्नु मङ्गरे
प्रणये जवे, हे. प्रसर प्रणयेऽपि निर्दिष्टः, ह.

प्रसव—प्रसवो गर्भमोचने । उत्पादे म्यादपत्येऽपि फलेऽपि वृमुमेऽपि च, मे

प्रसवस्तु फले पुष्पे वृक्षाणा गर्भमोचने । तोकोत्पादे च, वि प्रसव पुष्पफलयोरपत्ये गर्भमोचने । उत्पादे च, हे स्यादुत्पादे फले पुष्पे प्रसवो गर्भमोचने, अ

प्रसव्य—प्रसव्य वाच्यलिङ्ग स्यात्प्रतिकूलानुकूलयो, मे प्रसव्यमनुकूले स्यात्प्रतिकूले च वाच्यवत्, वि प्रसव्यस्तु प्रतिकूलानुकूलयो, हे

प्रसहन—प्रसहनमपि भङ्गे स्यात्क्षेपे, मे

प्रसाद—प्रसादोऽनुग्रहे काव्यगुणस्वास्थ्यप्रसत्तिषु, मे वि प्रसादोऽनुग्रह-स्वास्थ्यप्रसत्तिषु । काव्यगुणे, हे स्यात्प्रसादोऽनुरागेऽपि, अ प्रसादस्त्वनुरोधने । स्वच्छे काव्यगुणे च, वि

प्रसाधन—प्रसाधनी तु कङ्कत्या सिद्धौ वेशे प्रसाधनम् मे प्रसाधनी कङ्कति कासिद्धचोर्वेषे प्रसाधनम्, वि प्रसाधनी कङ्कतिकासिद्धयो प्रसाधन पुन । वेषे हे

प्रसिद्ध—प्रसिद्धो भूपिते ह्याते, मे, हे प्रसिद्धोऽलङ्कृतेऽपि च । विख्यातेऽपि च, वि प्रसिद्धौ ह्यातभूपितौ, अ

प्रसू—प्रसूरश्वाजनन्योश्च कन्दलीवीरुधो स्त्रियाम्, मे प्रसूरश्वाजनन्योश्च कन्दलीवीरुधोरपि, वि प्रसूरश्वा जनन्यपि, हे प्रसूरश्वाऽपि, अ

प्रसूत—प्रसूत कुसुमे क्लीव त्रिषु सञ्जातसूतयो, मे प्रसूत वाच्यवज्जाते प्रसूत कुसुमेऽपि च, वि प्रसूत जातपुष्पयो, हे

प्रसूति—प्रसूतिरुद्भवेऽपि स्यात्तनये दुहितर्यपि । स्त्रियाम्, मे प्रसूति स्तनयोत्पत्तौ तथा दुहितरि स्मृता, वि प्रसूति स्यादपत्ये प्रसवेऽपि च, हे प्रसूति-जन्मतोकयो, वि

प्रसून—प्रसूनो वाच्यवज्जाते क्लीवन्तु फलपुष्पयो, मे प्रसून वाच्यवज्जाते प्रसून फलपुष्पयो वि प्रसूनन्तु प्रसूते फलपुष्पयो, हे प्रसून पुष्पफलयो, अ

प्रसृत—प्रसृत सुप्रसारे स्याद्विनीते वेगित त्रिषु । अर्धाञ्जली तु पुलिङ्ग जङ्घाया प्रसृता मता, मे प्रसृत सुप्रसारे स्याद्विनीते वेगितेऽपि च । अर्धाञ्जली तु प्रसृत जङ्घाया प्रसृता मता, वि प्रसृतस्त्वर्धाञ्जली वेगिविनीतयो । तते च प्रसृता जङ्घा, हे प्रसृत कुञ्जिते पाणौ जङ्घाया स्त्री गते त्रिषु, वि

प्रसेक—प्रसेक सेचने च्युतौ मे, वि

प्रसेव—प्रसेव पुंसि वीणाङ्गे स्यूते च, मे प्रसेव कथितो धीरैर्वीणाङ्गस्यूतयो रपि, वि प्रसेवस्तु वीणाङ्गस्यूतयोर्दुतौ, हे

प्रस्तर—प्रस्तरौ ग्रावणि मणौ, मे प्रस्तर प्रस्तारे ग्रावणि मणौ च, हे v

प्रस्थ—प्रस्थोऽस्त्रियां मानभेदे सानाबुन्मितवस्तुनि, मे. प्रस्थः शिखर-
मानयोः, वि. प्रस्थः सानो मानभेदे, हे. प्रस्थोऽस्त्री सानुमानयोः, अ. परिमाणेऽपि
प्रस्थः, ह.

प्रस्फोटन—प्रस्फोटनं तु शूर्पे स्यात्ताडने च विकाशने, मे. प्रस्फोटनं
भवेच्छूर्पे ताडने च प्रकाशने, वि. प्रस्फोटनं शूर्पे प्रकाशने । ताडने, हे.

प्रहत—प्रहतं वितते क्षणे, मे., वि. प्रहतं विस्तृते क्षणे, हे.

प्रहसन—प्रहसनमपि प्रहासे रूपकभेदे च परिहासे, मे. प्रहसनन्तु प्रहासा-
क्षेपयो रूपकान्तरे, हे. प्रहसनं भवेद्भङ्गे प्रहासाक्षेपयोरपि, वि.

प्रहि—प्रहिः कूप. प्रहि. सरः, अने.

प्रह्लाद—प्रह्लादः प्रमदे दैत्ये, वि. प्रह्लादस्तु निनदे दानवान्तरे, हे.

प्राक्(ञ्च्)—प्राक् पूर्वस्मिन्नवान्तरे । अग्रे प्रभातेऽतीते च देशे दिक्का-
लयोरपि, मे. प्राक् प्रभातेऽप्यतीते च दिग्देशकालत. स्मृतम् । प्रागग्रेऽपि च
पूर्वस्मिन् भवे प्रागप्यनन्तरे, वि. प्राक् पूर्वस्मिन् प्रभाते दिग्देशकालेष्ववान्तरे ।
अतीतेऽग्रे, हे. प्राक्शब्दो दिशि देशे च काले च वाच्यलिङ्गकः, मे.

प्राण—प्राणो हन्मास्ते बाले काव्यजीवेऽनिले बले । पुलिङ्गः पूरिते वाच्य-
लिङ्ग पुभ्मि चासुपु, मे. प्राणो हन्मास्ते बाले काव्यजीवेऽनिले बले । वाच्य-
वत्पूरिते प्राण प्राणाश्चासुपु कीर्तिताः, वि. प्राणोऽनिले बले । हृदयाय पूरिते गन्धरसे
प्राणास्तु जीविते, हे. बाले बाते बले प्राण. पूर्णे पुभ्मि चासुपु, त्रि.

प्राणक—प्राणकः सत्त्वजातीये जीवकद्रुमबोलयोः, मे., वि. प्राणको जीववतरो
सत्त्वजातीयबोलयोः, हे.

प्राणनाथ—प्राणनाथो यमे ना स्यादिष्टे प्राणाधिपे मतः, मे.

प्राणिद्युत—प्राणिद्युतं वदन्ति युद्धेऽपि, ह.

प्राति—प्रातिः पूर्तिप्रदेशयो स्त्रियाम्, मे. प्रातिः पूर्तिप्रदेशयोः, वि.

प्रादुस्—नामप्राकाश्ययोः प्रादुः, अ. प्रादुः प्राकाश्य इष्यते । सम्भाव्ये च
प्रवृत्तौ च, मे.

प्राध्व—प्राध्वन्तु प्रणते चातिदूरवर्त्मनि बन्धने, मे. प्राध्वं सुप्रणते चाति-
दूरवर्त्मनि बन्धने, वि. प्राध्व दूरपथे प्रह्वे बन्धे, हे. प्राध्वं बन्धनमित्युक्त प्राध्वं
प्रह्वे च सूरिभिः, अने. प्रह्वबन्धनयोः प्राध्वम्, ह.

प्राध्वम्—प्राध्वं नम्रानुकूलयोः, मे., वि., हे.

प्रान्तर—प्रान्तरं विपिने दूरगून्यवर्त्मनि कोटरे, मे., वि. प्रान्तरं कोटरेऽरण्ये
दूरगून्यपथेऽपि च, हे.

प्राप्त—प्राप्त लब्धे समञ्जसे, मे प्राप्त वित्ते समञ्जसे, वि लब्धे समञ्जसे प्राप्तम्, वि

प्राप्तरूप—प्राप्तरूपो ऋण्ययो, मे प्राप्तरूपो वुधे रम्ये, वि प्राप्तरूप-स्वरूपाभिरूपा वुधमनोज्ञयो, अ v सुरूप

प्राप्ति—प्राप्तिर्महोदये । लाभेऽपि च स्त्रियाम्, मे प्राप्तिर्लाभे महोदये, वि प्राप्तिर्महोदये लाभे हे उदयेऽधिगमे प्राप्ति, अ उदयाधिगमौ प्राप्ती, अने

प्राय—प्राय पुमान्नशने मृत्यौ बाहुल्यतुल्ययो, मे प्रायश्चानशने मृत्यौ तुल्यबाहुल्ययोरपि, वि प्रायो वयस्यनशने मृतौ बाहुल्यतुल्ययो, हे प्रायो भूम्यन्त-गमने, अ प्रायो ना भूमतुल्ययो, वि

प्रार्थित—प्रार्थित याचिते शत्रुसहृद्वेऽभिहते त्रिषु, मे प्रार्थित याचिते शत्रुसहृद्वेऽभिहतेऽपि च, वि प्रार्थित हते । याचिते शत्रुसहृद्वे, हे अभियुक्तहता च प्रार्थितौ समौ, वि

प्रालम्ब—प्रालम्ब स्यात्पयोधरे । त्रपुपे हारभेदे च हे v प्रलम्ब

प्रावृषेण्य—प्रावृषेण्य पुमान्नीपे प्रावृट्कालभवे त्रिषु, मे

प्रासाद—प्रासादो देवनृपयोगृहे मे प्रासाद कथ्यते देवनरदेवनिवासयो, वि प्रासादो राजमन्दिरे । देवतायतने चापि हे

प्रियो—प्रियो हृद्येऽन्यवत् पुंसि वृद्धिनामौपधौ धवे, मे प्रियो धवे सौहृद्ये च वृद्धिनामौपधेऽपि च, वि प्रियो वृद्धौपधे हृद्ये धवे, हे

प्रियवद—प्रियवद खेचरे ना प्रियवाचि तु वाच्यवत्, मे प्रियवद खेचरे स्यात्प्रियवाचि तु वाच्यवत्, वि प्रियवद प्रियवादिनभश्चरविशेषयो, हे

प्रियक—प्रियक पीतशालके । नीपे चित्रमृगे चालौ प्रियङ्गौ कुङ्कुमेऽपि च मे प्रियकस्तु चञ्चरीके नीपे कश्मीरजन्मनि । प्रियङ्गौ चित्रहरिणे पीतशाल तरावपि, हे प्रियक पीतशाले स्यान्नीपे चित्रमृगेऽर्जलि । कुङ्कुमे च प्रियङ्गौ च, वि प्रियको मृगनीपयो, वि प्रियको बीजसारश्च प्रियकौ द्वीपिचिनकौ । प्रियक प्रियतोय स्यात्प्रियको मुवितको व्रती, अने

प्रियङ्गु—प्रियङ्गु स्त्री राजिकाकणयोरपि । फलिन्त्या कङ्गुसस्ये च, मे प्रियङ्गु फलिनीकङ्गुपिप्पलीराजिकासु च, वि प्रियङ्गु राजसर्पणे । पिप्पल्या फलिनीकङ्गुवो, हे

प्रीत—प्रीत हृषितनर्मणो, मे, वि

प्रीति—प्रीतिर्योगान्तरे प्रेम्णि स्मरपत्नीमुदो स्त्रियाम्, मे प्रीतिर्योगान्तरे प्रेम्णि स्मरपत्नीप्रमोदयो, वि प्रीति स्मरस्त्रियाम् । प्रेम्णि योगमुदो, हे

प्रेक्षा—प्रेक्षा नृत्येक्षणे बुद्धी, मे, वि प्रेक्षा धीरीक्षण नृत्यम्, हे प्रेक्षा नृत्येक्षणे प्रज्ञा, अ

प्रेह्वा—प्रेह्वा पर्यटनेऽप्यश्वगती सवेशनान्तरे, मे प्रेह्वा पर्यटने नृत्ये दोलाया वाजिना गती, हे प्रेह्वा पर्यटने नृत्ये भवेदश्वगतावपि, वि

प्रेत—प्रेतो भूतान्तरे पुंसि मृते स्याद्वाच्यलिङ्गक, मे प्रेतो मृते भूतविशेषे च, हे प्रेतो भूतान्तरे मृते, वि प्रेत प्राणान्तरे मृते, अ प्रेतो मृते प्राणिभेदे, त्रि

प्रेत्य—प्रेत्यामुत्र भवान्तरे, ह

प्रेत्वन्—प्रेत्वा ना वासवे वाते, मे प्रेत्वा मरुति वासवे, वि

प्रेमन्—प्रेमाऽस्त्री स्नेहहर्षयो, मे प्रेम नर्मणि च स्नेहे, वि प्रेम तु स्नेह-नर्मणो, हे

प्रेष—प्रेष क्लेशे च मर्दने । उन्मादे प्रेषणे, मे प्रेष स्यात्प्रेषणे क्लेशे मर्दनोन्मादयोरपि, वि प्रेष प्रेषणपीडने, हे प्रेष प्रेषणमर्दने, अ

प्रोक्षण—प्रोक्षण सेचने वधे, मे, त्रि

प्रोक्षित—प्रोक्षित निहते सिक्ते, मे, वि प्रोक्षित सिक्तहतयो, हे सिक्ते तु प्रोक्षित निहतेऽपि च, त्रि

प्रोत—प्रोत नपुसक वस्त्रे खचिते वाच्यलिङ्गकम्, मे प्रोत गुम्फितवासयो, हे प्रोत तु गुम्फिते वस्त्रे, वि

प्रोथ—प्रोथोऽस्त्री ह्यघोणाया ना कट्यामध्वगे त्रिपु, मे प्रोथोऽध्वगे-ऽध्वघोणाया कटीस्त्रीगर्भयोरपि, वि प्रोथोऽध्वघोणाध्वगयो, हे कट्यध्वघोणयो प्रोथ, त्रि प्रोथमित्युच्यते प्राज्ञहंलशूकरयोर्मुखे, ह

प्रोह—प्रोहो गजाङ्घ्रिपर्वणो । वाच्यवनिपुणे तर्के, मे प्रोहो निपुणतर्के स्यात्प्रोहो हस्त्यङ्घ्रिपर्वणो, वि प्रोहो निपुणतर्के स्याद्गजाङ्घ्रिपर्वणोरपि, हे

प्लक्ष—प्लक्षो जटीगर्दभाण्डद्वीपभित्कुञ्जरागने, मे प्लक्षो द्वीपविशेषे स्यात्पर्कटीगर्दभाण्डयो । पिप्पले द्वारपाश्वरे च गृहस्य परिकीर्तित, वि प्लक्षो द्वीपे गर्दभाण्डेऽश्वत्ये जटिनि पक्षके, हे

प्लव—प्लव स्यात्प्लवने भेले भेकेऽवी श्वपने कपो । जलवाके च कुलके प्रवणे पर्कटीद्रुमे । कारण्डवाग्यविहगे शब्दे प्रतिगती पुमान् । बन्धर्तमुस्तके गन्ध-तृणेऽपि स्यान्नपुसकम्, मे प्लव कारण्डवे भेके कुलके भेलके कपो । शब्दे प्लुतगती प्लक्षे चण्डालजलवाक्यो । प्लव गन्धतृणे प्रोमन बन्धर्तमुस्तकेऽपि च, वि प्लव प्लक्षे प्लुतो कपो । शब्दे कारण्डवे म्लेच्छजाती भेलकभेकयो । अमनिम्न-

महीभागे कुलके जलवायसे । जलान्तरे प्लव गन्धतृणे मुस्तकमिद्यपि, हे प्लवो
निपादे मर्कटचा भेके भेले गतौ कपौ, त्रि

प्लवग(ङ्ग)—प्लवगो वानरे भेके सारथी चोष्णदीधिते, मे, वि प्लवग
कपिभेकयो । अर्कसूते, हे कपौ च प्लवग, अ प्लवङ्ग कपिभेकयो,
अने

प्लवङ्गम—प्लवङ्गमस्तु मण्डूके तथा शाखामृगेऽपि च, मे प्लवङ्गम कपौ
भेके, वि, हे कपिभेकौ प्लवङ्गमौ, अ

प्लुत—प्लुत तुरङ्गमगतौ क्लीव पुंसि त्रिमानके, मे प्लुत तुरङ्गमगतौ
प्लुतमाहुस्त्रिमात्रके, वि प्लुतमश्वस्य गतौ प्लुतस्त्रिमानके, हे प्लुत स्वरे च,
त्रि. ह्रस्व दीर्घ प्लुत ज्ञेय प्लुत पित्तव्यथा प्लुति, अने

फ—फो यक्षसाधने स्फाते झञ्झावातेऽपि पुस्ययम् । फ रूपोक्तौ फूकृतौ
च तथा निष्फलभाषणे, मे कफे वाते फकार स्यात्तथाह्वाने प्रकीर्तित ।
फूत्कारेऽपि च फ प्रोक्तस्तथा निष्फलभाषणे, ए जनार्दन शिखी रौद्री वाम-
पार्श्ववृत्तालय । फट्कार प्रोच्यते सद्भिः फकार पान्तिम स्मृत,
मा

फटा—फटा तु फणदम्भयो, मे फटा तु कितवे फणे, हे फटा च फण-
दम्भयो वि

फणा—गोविपाणे फणा ज्ञेया भुजङ्गमशिर फणा । फणा जटा फणा वृष्णा
फणा मन्थनकुण्डली, अने

फर्फरीक—फर्फरीकश्चपेटे स्यात्फर्फरीकन्तु मार्दवे, मे, वि फर्फरीकन्तु
मार्दवे । फर्फरीकश्चपेटायाम्, हे

फल—फन जातिफले सस्ये हेतूत्ये व्युष्टिलाभयो । त्रिफलाया च वक्कोले
त्रिषङ्गौ च फली स्मृता, मे फल हेतुसमुत्थे स्यात्फलके व्युष्टिलाभयो । जाति-
फनेऽपि वक्कोले सस्यवाणाप्रयोरपि ॥ फलिन्या तु फला प्राहुस्त्रिफलाया फल
क्वचित्, वि फल हेतुफले जातिफले फलवशास्ययो । त्रिफलाया च वक्कोले
शम्भाग्रे व्युष्टिलाभयो ॥ फली फलिन्याम्, हे सस्ये हेतुवृत्ते फलम्, अ फल
जातिफले लाभे वाणाग्रे फलकेऽपि च, त्रि

फलकिन्—फलकी मरस्यभेदे ना वाच्यवत् फलवान्विते, मे फलकी स्यादि-
त्तिसास्यमत्स्ये फलवपाणिके, वि.

फलिन्—फलिन्यग्निशिखाया स्त्री फलिन्या फलिते त्रिषु, मे

फलोदय—फलोदय पुमांस्तामे त्रिदिवेशालयेऽपि च, मे. फलोदय म्यान्

त्रिविधे लाभेऽपि च फलोदय , वि फलोदयो द्युलाभयो , हे स्वर्गलाभौ फलोदयो,
त्रि

फाणि—फाणिगुंडे करम्बे च स्त्रियाम्, मे फाणिगुंडकरम्बयो , वि , हे,
हा

फाण्ट—अश्रमकृतेऽपि फाण्टम्, हा

फाल—फाल पुसि महादेवे कालिन्दीभेदनेऽपि च । क्लीच सीरोपकरणे
त्रिपु वार्पासिवाससि, मे फाल सीरोपकरणे वार्पासादिकवाससि, वि फालन्तु
वस्नाशे फाल उत्प्लुतो । कुशिके च, हे

फाल्गुन—फाल्गुनस्तु गुडाकेशे नदीजार्जुनभूरुहे । तपस्यसन्ने मासि
तत्पूर्णमाया तु फाल्गुनी, मे फाल्गुनस्तु तपस्ये स्यात्पूर्णमाया तु फाल्गुनी ।
फाल्गुन कथित पार्थे नदीजे ककुभेऽपि च, वि फाल्गुनो मासपार्थयो । नदी-
जेऽर्जुनवृक्षे च फाल्गुनी पूर्णिमाभिदि, हे फाल्गुनो मासि पार्थे च, त्रि

फेनिल—फनिलोऽरिष्टपादपे । ना सफेने त्रिपु क्लीव कोलीमदनयो फले,
मे फेनिल स्यादरिष्टे च फेनिल वदरीफले । मदनस्य फले चाथ फेनिलोऽरिष्ट-
पादपे, वि फेनिल मदनफले वदरे फेनवत्यपि, हे फेनिल वदरेऽरिष्टे, त्रि

फेरव—फेरवो जम्बुकेश्च, मे, वि फेरवो राक्षसे फेरी, हे

च—(व पुमान् वरुणे सिन्धौ भगे तोये गते तु वा । गन्धने तन्तुसन्ताने
पुस्येव वपने स्मृत , मे) छगलन्तो भूधरश्च भगपृष्ठगतस्तथा । सुरसो वज्र-
मुष्टिश्च वकारो भादिभो मत , मा

वक—वकस्तु वकपुष्पे स्यात्कह्ले श्रीदे च रक्षसि, मे, वि वको रक्षोभिदि
श्रीदे शिवमल्लीवकोटयो , हे शिवमल्ल्या वक कह्ले, त्रि

वकेरुका—वकेरुका बलाकाभिद्वातावर्जितशाखयो , मे, वि वकेरुका
बलाधिका । वातावर्जितशाखा च, हे

वणिज्—अथ वणिक् स्त्रियाम् । वणिज्याया पुमान् वणिजके च वरणान्तरे,
मे वणिक् वणिज्यजीविनि । वणिक् वरणभेदे च वणिज्यायामपीप्सते, वि
वनिग् वानिज्यजीविनि । वानिज्ये वरणभेदे च, हे

वदर—वदरा गृष्टिवार्पास्योरेलापर्ण्या स्त्रिया पुमान् । वार्पास्यस्यास्थि
वदरी कोली क्लीवन्तु तत्फले, मे वदर कोलिवार्पास्यो फने स्याद्वदरी तयो ।
एलापर्ण्याञ्च वदरा विष्णुश्रान्तोपधावपि, वि वदरा स्यादेलापर्ण्या विष्णु-
श्रान्तोपधावपि । वदरी कोलिवार्पास्योर्वदरन्तु तयो फने । वदरन्तु वार्पासास्थि,
हे

वदशिख—अथ वदशिखा स्त्री स्यादुच्चटायां शिशौ त्रिपु, मे. वदशिखो-
च्चटायां स्याद्वाले वदशिखो मतः, वि. वदशिखो वाले वदशिखोच्चटोपधे,
हे.

वन्ध—वन्ध आधौ च वन्धने, मे., हे. वन्धस्त्वाधौ वन्धने, वि.

वन्धक—वन्धकः स्याद्विनिमये पुश्चल्या स्याच्च वन्धकी, मे. वन्धकः
स्याद्विनिमये पुश्चली स्याच्च वन्धकी, वि. वन्धकस्तु सत्यङ्कारेऽय वन्धकी ।
स्वैरिण्याञ्च करिण्याञ्च, हे. करिण्यामपि वन्धकी, त्रि.

वन्धन—वन्धनं वधवन्धयोः, मे., वि.

वन्धु—वन्धुः स्यात्पुंसि वन्धूके मित्रे भ्रातरि वान्धवे, मे. वन्धुर्वन्धूकपुष्पे
स्याद्वन्धुभ्रातरि वान्धवे, वि. वन्धुभ्रातृवान्धवयोः, हे.

वन्धुर—वन्धुरं मुमुरे पुंसि स्त्री चाङ्गतैलकल्कयोः । वन्धूके वधिरे हंसे त्रिपु
स्याद्रम्यनम्रयोः । वन्धुरा पण्ययोपायां स्त्रिया भूमि च सक्तुपु, मे. वन्धूर-
वन्धुरौ रम्ये नम्रे हंसे तु वन्धुरः । वन्धूके च विडङ्गे च वन्धुरा पण्ययोपिति, वि.
वन्धूरो रम्यनम्रयोः । वन्धुरन्तु तयोर्हंसे वन्धुजीवविडङ्गयोः । वन्धुरा पण्य-
योपायाम्, हे. वन्धुरं रम्यनम्रयोः, त्रि.

वन्धूक—वन्धूकं वन्धुजीवे स्याद्वन्धूकः पीतशालके, मे., वि. वन्धूकः
पीतशालके । वन्धुजीवे, हे.

वन्धूर—वन्धूरः शोभने नम्रे, मे. v. वन्धुर.

वन्ध्य—वन्ध्यस्त्वफलवृक्षादौ स्त्रियां स्यादप्रज.स्त्रियाम्, मे. वन्ध्योऽफलद्रुमे
वन्ध्या त्वप्रजातस्त्रियामपि, वि.

वभ्रु—वभ्रुर्वैश्वानरे शूलपाणी च गरुडध्वजे । विशाले नकुले पुंसि
पिङ्गले त्वभिधेयवत्, मे. वभ्रुर्विशाले नकुले कृशानी वज्रे मुनी शूलिनि पिङ्गले
च, वि. वभ्रुः पिङ्गाग्निशूलिपु । विशाले नकुले विष्णौ, हे. विपुले नकुले विष्णौ
वभ्रुर्ना पिङ्गले त्रिपु, अ. वभ्रू नकुलपिङ्गलौ, अने. वभ्रुः स्यान्नकुलेऽपि च, ह.

ववंटी—ववंटी पण्ययोपाया श्रीहिभेदे च योपिति, मे. ववंटी श्रीहिभेदे
स्याद्ववंटी पण्ययोपिति, वि. ववंटी श्रीहिभिद्वेष्ट्या, हे. ववंटघौ श्रीहिभिद्वेष्ट्ये,
त्रि.

ववंर—ववंरः पामरे केशे चयने नीवृदन्तरे । फञ्जिकायां पुमान् शाकभेद-
पुष्पभिदोः स्त्रियाम्, मे. ववंरः पामरे केशविन्यामे नीवृदन्तरे । ववंरा फञ्जिकायां
तु ववंरा शाकपुष्पयोः, वि. ववंरो नीवृदन्तरे । ववंरा तु फञ्जिकायां पामरे
केशचयने । पुष्पे च ववंरा शाके, हे.

वर्बरीक—वर्बरीकः केशविन्यासकर्मणि । शाकभेदे महाकाले, हे. .

वर्ह—वर्हं पिच्छे दले स्त्रियाम्, मे. वर्हं दले केकिपिच्छे, वि. वर्हं पर्ण परिवारे कलापे, हे. दलेऽपि वर्हम्, अ.

बल—बलं गन्धरसे रूपे स्थामनि स्थौल्यसैन्ययोः । पुमान् हलायुधे दैत्य-
प्रभेदे वायसेऽपि च । बलयुक्तेऽन्यलिङ्गः स्याद्वाटघालके तु योपिति, मे. बल
गन्धरसे रूपे स्थामनि स्थौल्यसेनयो । बलो हलायुधे दैत्यभेदे बलिनि वायसे ।
वाटघालके बला तूक्ता, वि. बलं रूपे स्थामनि स्थौल्यसैन्ययोः । बोले बलस्तु
बलिनि काके दैत्ये हलायुधे । बला त्वोपधिभेदे स्यात्, हे. स्थौल्यसामर्थ्यसैन्येपु
बलं ना काकसीरिणो, अ. बल गन्धरसे रूपे क्लीब वाटघालके स्त्रियाम्, त्रि.
बलो हली बलं सैन्यं बलं सत्त्वं बलोपधी । रत्नज्योतिर्बलो दैत्यो बला लक्ष्मीर्बला
मही, अने. बलः काके, ह.

बलज—बलजं गोपुरक्षेत्रे शस्यसङ्गरयोरपि । बलजा वरयोपायां यूथ्याम्,
मे. बलजं गोपुरे क्षेत्रे सस्यसङ्गरयोरपि । बलजा वरयोपाया वसुमत्यामपि
स्मृता, वि. बलजं गोपुरे शस्ये क्षेत्रसङ्गरयोरपि । सदाकारे बलजा तु पृथिव्या
वरयोपिति, हे. बलजे क्षेत्रपूर्वारे बलजा बलगुदर्शना, अ.

बलदेव—बलदेवो बले वाते त्रायमाणोपधौ स्त्रियाम्, मे. बलदेवः स्मृतो
वाते कालिन्दीभेदनेऽपि च । बलदेवामपि प्राहुः त्रायमाणोपधे बुधाः, वि. बलदेवस्तु
कालिन्दीकर्पणे मातरिद्वनि । बलदेवा त्रायमाणा, हे.

बलभद्र—बलभद्रा त्रायमाणाकुमार्योः पुंसि सीरिणि, मे. बलभद्रो रौहिणेये
त्रायमाणोपधावपि । बलभद्रा कुमार्या स्यात्, वि. बलभद्रस्त्वन्नन्ते बलशालिनि ।
बलभद्रा कुमार्या स्यात्त्रायमाणोपधावपि, हे.

बलाक—बलाका वकपंक्तौ स्याद्बलाका विसकण्ठिका । बलाका कामुकी
प्रोक्ता बलाकश्च वको मतः, वि.

बलाहक—बलाहको गिरी मेघे दैत्यनागविशेषयोः, मे., वि. बलाहकोऽम्बुदे
गिरी । दैत्ये नागे, हे. गिरिमेघौ बलाहकौ, त्रि.

बलि—बलिदैत्यप्रभेदे च करचामरदण्डयोः । उपहारे पुमान् स्त्री तु जरया
श्लथचर्मणि । गृहदारुप्रभेदे च जठरावयवेऽपि च, मे. बलिश्चामरदण्डे च जरया
श्लथचर्मणि । उदरावयवे दैत्ये करपूजोपहारयोः । गृहदारुविशेषे च गन्धकेऽपि
वक्चिन्मतः, वि. बलिदैत्योपहारयोः । करे चामरदण्डे च गृहदारुद्राक्षयोः ।
त्वक्सङ्कोचे गन्धके च, हे. बलिश्चामरदण्डेऽपि, हा. करोपहारयोः पुमि बलि.
प्राण्यङ्गजे स्त्रियाम्, अ. बलिर्जराश्लथत्वे च गृहदारुसुरौ बली, त्रि. बलिः स्त्री

मध्यभागोर्भिर्बलिश्चर्म जराकृति । बलि. पूजोपहारः स्याद्वलिर्दानवसत्तमः, अने. बलिः करे, ह.

बल्य—बल्यं प्रधाने धातौ स्यात्कलीव बलकरे त्रिपु, मे. बल्यं प्रधाने धातौ स्यात्कलीवं बलकरेऽपि च, वि. बल्य रेतोबलकृतो, हे

बहु—बहु स्यात् आदिसंख्यासु विपुलेऽप्यभिधेयवत्, मे. बहु स्याद्विपुले आदिसंख्यासु त्वभिधेयवत्, वि बहु भूयसि । आदिकासु च संख्यासु, हे. बहु विपुलसंख्ययोः, त्रि.

बहुक—बहुकः कर्कटेऽर्के च दात्यूहे जलखादके, वि. बहुको जलखादके । दात्यूहे कर्कटेऽर्के च, हे v. बाहुक.

बहुफल—भवेद्बहुफलो नीपे नाऽमलक्यान्तु योपिति, मे. भवेद्बहुफलाभिख्या मलपूनीपवृक्षयो, वि. बहुफल. पुन. । नीपे बहुफली फल्गौ, हे.

बहुरूप—बहुरूपः शिवे विष्णौ घूनके सरटे स्मरे, मे, वि. बहुरूप. स्मरे विष्णौ सरटे घूनके शिवे, हे

बहुल—बहुला नीलिकाया स्यादेलायां गवि योपिति । कृत्तिकासु स्त्रिया भूमिनि विहायसि नपुसकम् । पुस्त्यन्तौ कृष्णपक्षे च वाच्यवत्प्राज्यकृष्णयो, मे. बहुलः कृष्णपक्षेऽन्तौ शितौ च बहुला गवि । एलायां नीलिकायाञ्च बहुलाः कृत्तिकासु च । बहुलं प्राज्यनभसो, वि. बहुल भूरिविद्यतोर्बहुलः पावके शितौ । कृष्णपक्षे बहुला तु सुरम्या नीलिकैलयो. । बहुलास्तु कृत्तिकासु, हे. बहुलाः कृत्तिका गावो बहुलोऽन्तौ शितौ त्रिपु, अ. बहुलः कृष्णपक्षेऽपि, त्रि. बहुला. कृत्तिका ज्ञेया गावश्च बहुला मताः, अने.

बा—उपमाया विकल्पे वा, अ. v. वा.

बाणिजक—अथ बाणिजकः वाडवाग्नौ वणिज्यपि, मे. बाणिजको वडवाग्नौ वणिज्यपि, वि.

बाध—बाधा दु खे निषेधे च, मे. बाधा दु खनिषेधयोः, वि, हे, ह. निषेध-दु खयोर्बाधः, त्रि.

बान्धव—बान्धवो बन्धुसुहृदो, मे, वि. बान्धवो बन्धुमित्रयोः, हे.

वार्दल—वार्दलं दुदिने मेलानन्दाया वार्दलः स्मृत. मे. वार्दल दुदिने मेलानन्दायामपि वार्दलः, वि. वार्दल दुदिने मस्याम्, हे. मेलानन्देऽपि वार्दलम्, हा.

वार्वटीर—वार्वटीरो रङ्ग भ्राम्रास्थ्यङ्कुरे गणिकासुते, मे. वार्वटीरस्त्र-पावाभ्रस्थ्यङ्कुरे गणिकासुते, वि. वार्वटीरस्यपुण्याभ्रस्थ्यङ्कुरे गणिकासुते, हे.

वाल—वालो ना कुन्तलेऽवस्य करिणश्चापि वालघौ । नालिकेरे हरिद्राया

मल्लिकाभिद्यपि स्त्रियाम् । वाच्यलिङ्गोऽर्भके मूर्खे ह्रीवेरे पुनपुसवम् । अलङ्कारान्तरे मेध्ये वाली वाला नुटिस्त्रियो , मे वाल कचे शिशौ मूर्खे ह्रीवेरेऽश्वेभपुच्छयो । अलङ्कारान्तरे मेध्ये वाली वाला नुटिस्त्रियो , वि वालोऽश्वेऽश्वेभपुच्छयो । शिशौ ह्रीवेरवचयोर्वाला तु नुटियोपितो । वाली भूपान्तरे मेध्ये, हे मूर्खे-ऽर्भकेऽपि वाल स्यात्, अ वालो ह्रीवेरकेशयो , त्रि वाल केशो जल वाल वाल काशतृण स्मृतम् । वालो मूर्खे शिशुर्वालो वालो वेग उदाहृत , अने

बालक—बालकस्तु शिशावज्ञे बालधौ ह्यहस्तिनो । अगुलीयकह्रीवेरवलये पुसि बालिका । बालाया बालुवापत्रकाह्लाकर्णभूपणे, मे बालकोऽज्ञे शिशौ केशे वाजिवारणबालधौ । अगुलीयकह्रीवेरपारिहार्येषु बालकम् । बालिका बालुका-बालापिञ्जोलाकर्णभूपणे वि बालिका कर्णभूपणे । पिञ्जोलाया बालुकाया बालाया बालक पुन । शिशौ मूर्खेऽश्वगजयोर्बालधौ, हे पिञ्जोला सिकता कर्णभूपा कन्या च बालिका त्रि बालक खेचरो व्याघ्रो बालक पृथुक् स्मृत । बालक गन्धद्रव्यञ्च जटाजूटश्च बालकम्, अने

बालिश—बालिशश्च शिशौ मूर्खे मे बालिश शावके मूर्खे, वि बालिशस्तु शिशौ मूर्खे, हे शिशावज्ञे च बालिश , अ बालेऽपि बालिश स्यात्, ह

बालेय—बालेयो गर्दभे पुसि मृदौ बलिहिते त्रिपु, मे बालेयस्तु गर्दभे । वल्यर्थे कोमलाङ्गारवल्लर्याम्, हे बालेयोऽङ्गारवल्लर्या खरे बलिहिते त्रिपु, वि बालेयो मृदुगर्दभौ, त्रि

बाहुक—बाहुक् कर्कटे चाकं दात्यूहे जलखातके, मे ५ बाहुक्

बाहुज—बाहुज क्षत्रिये कीरे स्वयजाततिलेऽपि च, मे , वि बाहुजस्तु स्वय जाततिले क्षत्रियकीरयो , हे

बीभत्स—बीभत्सो नाऽर्जुने क्रूरघृणात्मविकृतौ त्रिपु मे बीभत्सो विकृते क्रूरेऽप्यर्जुने च घृणात्मनि, वि बीभत्सो विकृते क्रूरे रसे पार्थे घृणात्मनि, हे बीभत्सो हिंस्तोऽपि, अ रसे क्रूरे च विकृतौ बीभत्सस्त्रिपु नाऽर्जुने, त्रि

बुक्कस—बुक्कसी नीलिकावलयोर्बुक्कस श्वपचेऽधमे, हे ५ बुक्कस

बुद्ध—बुद्धो जिने लब्धवर्णं पुसि स्याद्बुधितेऽन्यवत्, मे बुद्धो जिने च धीरे च सौम्ये च बुधितेऽपि च वि बुद्ध पण्डिते बुधिते जिने, हे बुद्धो ज्ञाते जिने बुधे, त्रि

बुध—बुध सौम्ये च पण्डिते, मे बुध सौम्ये कवी, हे बुध कवी रौहिणेये वि बुधवृद्धौ पण्डितेऽपि, अ रौहिण्येयकवी बुध , त्रि

बुधान—बुधानस्तु गुरौ विज्ञे, मे बुधान पण्डिते गुरौ, वि

बुध्न—बुध्नो ना मूलरुद्रयोः, मे. बुध्नः शिफाया रुद्रे च, वि. बुध्नस्तुण्डि-
गिरीशयोः, ह. v. ब्रध्न.

बृ(वृ)हती—बृहती वसनान्तरे। छन्दोभित्क्षुद्रवार्ताकीवारिधानीषु वाचि
च। कण्टकारीमहृत्योश्च, मे. बृहती क्षुद्रवार्ताक्यां कण्टकार्या च वाचि च।
वारिधान्यां महत्याञ्च छन्दोवसनभेदयोः, वि. बृहती क्षुद्रवार्ताक्यां छन्दोवसन-
भेदयोः। महत्यां वाचि वार्धान्याम्, हे. बृहती क्षुद्रवार्ताकीच्छन्दोभेदे महत्यपि,
अ.

बोधन—बोधनं गन्धदीपने। बोधनी बोधिपिप्पल्योः, मे. बोधनी बोधि-
पिप्पल्योर्बोधनं गन्धदीपने, वि.

बोधि—बोधिः पुंसि समाधेश्च भेदे पिप्पलपादपे, मे. बोधिः समाधिभेदे
स्याद्बोधिः पिप्पलपादपे, वि. बोधिर्बौद्धसमाधौ चार्हद्धर्माप्तौ च पिप्पले, हे

ब्रध्न—ब्रध्नो गिरिशमूलयोः, हे. v. बुध्न.

ब्रह्मन्—ब्रह्म तत्त्वतपोवेदे न द्वयोः पुंसि वेधसि। ऋत्विग्योगभिदोर्विप्रे,
मे. ब्रह्मा विरिञ्चिद्विजयोऽर्हत्विक्चन्द्रार्कयोगयोः। ब्रह्म प्रोक्त तपोऽध्यात्म-
वेदज्ञानेषु सूरिभिः, वि. ब्रह्म तु तपसि ज्ञाने वेदेऽध्यात्मे द्विजे विधौ। ऋत्विग्-
योगभिदोश्च, हे. वेदस्तत्त्वं तपो ब्रह्म ब्रह्मा विप्रः प्रजापतिः, अ. वेदाध्यात्म-
ब्राह्मणहिरण्यगर्भेषु कथ्यते ब्रह्म, ह.

ब्रह्मण्य—ब्रह्मण्यो ब्रह्मसाधौ स्याद् ब्रह्मदाशर्नश्चरे, मे. ब्रह्मण्यो ब्रह्मणो
हिते। शर्नश्चरे, हे. ब्रह्मण्यो ब्रह्मसाधौ स्याद् ब्रह्मण्यश्च शर्नश्चरे, वि.

ब्रह्मपुत्र—ब्रह्मपुत्र क्षेत्रभेदे नदभेदे च पुस्ययम्, मे.

ब्रह्मवन्धु—ब्रह्मवन्धुरधिक्षिप्ते निर्देशे ब्राह्मणस्य ना, मे. ब्रह्मवन्धुरधिक्षेपे
निर्देशे च द्विजन्मनाम्, वि. ब्रह्मवन्धुर्निन्दयविप्रे बान्धवे ब्राह्मणस्य च, हे. ब्रह्म-
वन्धुरधिक्षेपे निर्देशे, अ.

ब्राह्मण—ब्राह्मणं ब्रह्मसङ्घाते वेदभागे नपुसकम्। भूमिदेवे तु पुलिङ्ग-
फञ्जिकापृक्कयोः स्त्रियाम्, मे. ब्राह्मणी फञ्जिकास्पृक्काद्विजपत्नीषु विथुता।
विप्रे तु ब्राह्मणो वेदे ब्राह्मण विप्रसंहतौ, वि. ब्राह्मणं विप्रसंहतौ। वेदे च ब्राह्मणो
विप्रे, हे. मन्त्राख्यवेदे विप्रौघे क्लीवं ना ब्राह्मणो द्विजे, वि.

ब्राह्मण्य—ब्राह्मण्यं ब्राह्मणत्वे च समूहे च द्विजन्मनाम्, मे. ब्राह्मण्यं ब्राह्मणत्वे
स्यात्समूहे च द्विजन्मनाम्, वि. ब्राह्मण्यं ब्रह्मसङ्घेऽपि, वि.

ब्राह्मी—ब्राह्मी तु फञ्जिकायां स्याच्छाकम्तस्यप्रभेदयोः। ब्राह्मी तु भारती-
मोमवल्लरीब्रह्मशक्तिषु, मे. ब्राह्मी तु भारतीसोमवल्लरीब्रह्मशक्तिषु। फञ्जिका-

पद्मगण्डिकाशाकभेदेषु च स्मृता, वि ब्राह्मी तु भारती । शाकभेद पद्मगण्डो फञ्जिका सोमवल्लरी । ब्रह्माशक्ति, हे

भ—भ नक्षत्रे गभस्तौ स्त्री पुंसि स्याद्भृगुनन्दने, मे भा स्यान्मयूखे शुके भ नक्षत्र च प्रकीर्तितम्, वि भ शुके भमुडौ भाऽशौ, हे भमूखे भृगुजे पुमान्, त्रि नक्षत्रे भ बुधा प्रादुर्भवने भ प्रकीर्तित । दीप्तिर्भा स्यात्, ए विश्वमर्ति द्विरण्डेशो निद्रा नाभितोऽपि च । भ्रुकुटी च भरद्वाजो भवारश्च जयापह, मा

भक्त—भक्तमन्त्रे तत्परे च, हे

भक्ति—भक्तिविभागे सेवाया स्त्रियाम्, मे, वि भक्ति सेवागौणवृत्त्यो भङ्ग्या श्रद्धाविभागयो हे सेवाविभागयोर्भक्ति, त्रि

भग—भग श्रीयोनिवीर्येच्छाज्ञानवैराग्यकीर्तिषु । माहात्म्यैश्वर्ययत्नेषु धर्मे मोक्षे च ना रवौ, मे भगोऽर्कज्ञानमाहात्म्ययशोवैराग्यमुक्तिषु । रूपवीर्यप्रयत्नेच्छाश्रीधर्मैश्वर्ययोनिषु, हे भगमैश्वर्यमाहात्म्यज्ञानवैराग्ययोनिषु । यशोवीर्यप्रयत्नेच्छाश्रीधर्मरविमुक्तिषु, वि भग श्रीकाममाहात्म्यवीर्ययत्नार्ककीर्तिषु, अ भग वैराग्ययोनीच्छाज्ञानैश्वर्येषु, त्रि श्रिया यशसि सौभाग्ये योनी कान्ती महिम्नि च । सूर्ये सज्ञाविशेषे च शशाङ्के च भगश्रुति, अने

भगवत्—भगवान् ना जिने गौर्या स्त्रिया पूज्ये तु वाच्यवत्, मे भगवान् बुद्धपूज्ययो, वि जिने पूज्ये च भगवान् त्रि

भङ्ग—भङ्गो जयविपर्यये । भेदरोगतरङ्गेषु भङ्गा शस्यान्तरे स्त्रियाम्, मे भङ्गस्तरङ्गे भेदे च रुग्विशेषे पराजये । कौटिल्य भयविच्छिद्योर्भङ्गा शणे, ह भङ्गस्तरङ्गे रुग्भेदे भेदे जयविपर्यये । भङ्गा शणाख्यसस्यऽपि, वि तरङ्गभेदयो भङ्ग भङ्गा शस्ये शणाह्वये, त्रि भङ्ग पलायन वीचिर्भङ्ग शस्यञ्च भञ्जनम अने

भङ्गि—भङ्गि पुनर्भक्तिवीच्यो, हे

भङ्गुर—भङ्गुरो वक्रनश्वरो हे

भट—भट स्यात्पुंसि वीरे च विशेषे पामरस्य च, मे भटो वीरे म्लेच्छ भेदेऽपि च, हे भट पामरभेदे च वीरे च वि

भटि—प्रगमे भटि वि

भट्टारक—भट्टारको नृपे नाट्यवाचा देवे तपोधने, मे भट्टारक सुरे राजि कथितश्च तपोधने, वि भट्टारको राजि मुनी सुरे, हे राजि भट्टारक सुरे, त्रि

भट्टिनी—भट्टिनी द्विजभार्याया नाट्योक्त्या राजयोपिति, मे, वि भट्टिनी तु ब्राह्मण्या नृपयोपिति, हे

भण्डन—भण्डनं कवचे युद्धे खलीकारेऽपि न द्वयोः, मे. भण्डनं कवचे युद्धे खलीकारे च वर्तते, वि. भण्डनं कवचे युधि । खलीकारे, हे.

भद्र—भद्रः शिवे खञ्जरीटे वृषे मेरुकदम्बके । करिजातिविशेषे ना क्लीवं मङ्गलमुस्तयोः । काञ्चने च स्त्रियां रास्नाकृष्णाव्योमनदीपु च । तिथिभेदे प्रसारिण्यां कट्फलानन्तयोरपि ॥ त्रिषु श्रेष्ठे च साधौ च न पुंसि करणान्तरे, मे. भद्रं स्यान्मङ्गले हेमिन् मुस्तके करणान्तरे । भद्रो ह्ये वृषे रामचरे मेरुकदम्बके ॥ हस्तिजात्यन्तरे भद्रो वाच्यवच्छ्रेष्ठसाधुनोः । भद्रा मन्दाकिनीरास्नाकृत्स्नाऽनन्तासु कट्फले, वि. भद्रन्तु मङ्गले । मुस्तकश्रेष्ठयोः साधौ काञ्चने करणान्तरे । भद्रो रामचरे हस्तिजाती मेरुकदम्बके । गवि शम्भौ भद्रा विष्टौ नभ सरिति कट्फले । कृष्णानन्तारास्नासु च, हे.

भद्रकाली—भद्रकाली तु गन्धोल्यां कात्यायन्यामपि स्त्रियाम्, मे. भद्रकाली तु गन्धोल्यामुमायामोषधीभिदि, वि. भद्रकाल्योषधीभिदि । गन्धोल्या हरपत्न्या च, हे.

भन्द—भन्दं कल्याणशर्मणोः, मे, वि. भन्दं कल्याणे सौख्ये च, हे.

भय—भयं प्रतिभये घोरे प्रसूने कुब्जकस्य च, मे., वि. भयं भीतौ भयङ्करे । कुब्जकपुष्पे, हे. भयं भीकुब्जपुष्पयोः, त्रि.

भयानक—भयानकः स्मृतौ व्याघ्रे रसे राहौ भयङ्करे, मे. भयानकः स्मृतौ व्याघ्रे संहिकेयेऽपि भीषणे, वि. भयानकस्तु भीषणे । व्याघ्रे राहौ रसे, हे.

भर—भरोऽतिशयभारयोः, मे., वि., हे., त्रि.

भरण—भरणी घोषके ऋक्षे भरणं वेतने भृतौ, मे. भरणी शोणके ऋक्षे भरणं वेतने भृतौ, वि.

भरत—भरतो नाट्यशास्त्रमुनी नटे । रामानुजे च दौष्मन्तौ, मे. भरतो वाद्यभेदेऽपि दौष्मन्तौ शवरे नटे । रामानुजे च भरतस्तन्तुवायेऽपि च क्वचित्, वि. भरतः शवरे नटे । क्षेत्रे रामानुजे शास्त्रे दौष्मन्तावृषभात्मजे । तन्तुवाये, हे. रामानुजे नाट्यशास्त्रे दौष्मन्तौ भरतो नटे, त्रि.

भरद्वाज—भरद्वाजो गुरोः पुत्रे व्याघ्राटाख्यविहङ्गमे, मे., वि. भरद्वाजो गुरोः पुत्रे व्याघ्राटाख्ये च पक्षिणि, त्रि. भरद्वाजः पक्षिभेदे बृहस्पतिसुतेऽपि च, हे.

भरु—भरुः स्वर्णे हरे पुंसि, मे. भरुर्भर्तृरि काञ्चने, वि. भरुर्भर्तृकनकयोः, हे.

भर्तृ—भर्ता स्वामिनि पुंसि स्यात्त्रिषु घातरि पोष्टरि, मे. भर्ता पोष्टरि धारके, हे. भर्ता स्वामिनि धारके, वि. भर्ता घातरि पोष्टरि, अ.

भर्मन्—भर्मं स्यात्काञ्चने भृती, मे भर्मं स्वर्णे भृती भानौ, वि भर्मं भारे भृती हेम्नि, हे भृतिकाञ्चनयोर्भर्मं, वि

भल्ल—भल्लं स्यात्पुसि भल्लूके शस्त्रभेदेऽपि न द्वयो । भल्लातक्या स्त्रिया भल्ली, मे भल्लो भल्ली च वाणे म्याद्भल्लो भल्लूक इष्यते । भल्लातक्या तु भल्ली स्यात्, वि भल्लो भल्लूकवाणयो । भल्ली भल्लातक, हे

भव—भव क्षेमेशससारे सत्ताया प्राप्तिजन्मनो मे भव ससारसप्राप्ति-
श्रेयशङ्करजन्मसु, वि भव सत्ताप्तिजन्ममु । रुद्रे श्रेयसि ससारे हे जन्महरौ भवौ, अ सत्ताससारयोर्भव, हा भव ससारे ह

भवत्—भवद्युष्मत्सतोस्त्रिषु । स्त्री वाणभेदे, मे भवती वाणभेदे स्यादन्य वत्वत्सदर्थयो, वि भवान् युष्मत्सदर्थयो त्रि

भवन—भवन स्याद्गृहे भावे, मे भवन भाववेश्मनो, वि भवन सदने भावे, हे जन्माश्रयश्च भवनम्, त्रि

भव्य—भव्य शुभे च सत्ये च योग्ये भाविनि तु त्रिषु । कर्मरङ्गतरौ पुसि स्त्रिया करिकणोमयो ॥ क्लीबमस्थनि मे भव्य सत्ये शुभे चाथ भेद्यवद्योग्य-
भाविनो । कर्मरङ्गतरौ भव्यो भव्या करिकणोमयो, वि भव्यन्तु फले योग्ये शुभेऽस्थनि । सत्ये भाविनि भव्यस्तु कर्मरङ्गतरौ सति । भव्योमाकरिपिप्पत्यो, हे

भयक—भयको दुर्जन प्रोक्तो भयक सरमासुत, अने

भसद्—भसत्स्त्री भास्वरे योनी मे भसद्भास्वरमासयो, हे भसत्प्रभा-
स्वरे मासे, वि

भस्मक—भस्मक रोगभेदे स्याद्विडङ्गकलधौतयो मे वि

भस्मतूल—भस्मतूल ग्रामकूटे पाशुवर्षे हिमेऽपि च मे, वि भस्मतूल पुन-
हिमे । ग्रामकूटे पाशुवर्षे हे

भाकूट—भाकूट शैलक्षपयोर्भेदे स्यात् मे भाकूट शैलमीनयो, हे भाकूट
कथ्यते मीनभेदे शैलान्तरेऽपि च, वि

भाग—भागो रूपार्धके भाग्यैकदेशयो, मे, हे भागो रूपार्धके प्रोक्तो भाग-
धेयैकदेशयो, वि एकदेशाशयोर्भाग, वि

भागधेय—भागधेय मत भाग्ये भागप्रत्याययो पुमान्, मे भागधेय स्मृत
भाग्ये भागप्रत्याययोरपि, वि भागधेय पुन करे । दायादे भागधेय तु भाग्ये, हे

भाग्य—भाग्यन्तु स्याच्छुभाशुभकर्मणो, मे भाग्य शुभात्मकविधौ
स्याच्छुभाशुभकर्मणि, वि भाग्य कर्म शुभाशुभम्, हे, अ

भाजन—भाजनं योग्यपात्रयोः, मे., वि. भाजनं पात्रयोग्ययोः, त्रि.

भाण्ड—भाण्डं पात्रे वणिङ्मूलघने भूपाश्वभूषयोः, मे. भाण्डं भूपमात्रेऽपि भाण्डं मूलवणिग्घने । नदीपात्रे तुरङ्गानां भूषणे भाजनेऽपि च, वि. भाण्डं मूल-वणिग्वित्ते तुरङ्गानां च मण्डने । नदीकूलद्वयीमध्ये भूषणे भाजनेऽपि च, हे स्याद्भाण्डमश्वाभरणेऽमत्रे मूलवणिग्घने, अ. भाण्डं भूषणमात्रेऽपि, हा.

भानु—भानुर्ना किरणे सूर्ये, मे. भानुः किरणसूर्ययोः, वि. भानुरंशौ रवौ दिने, हे. भानू रश्मिदिवाकरौ, अ. भानुर्धृणिरहस्कर, अने.

भाम—भामः क्रोधे रवौ दीप्ती, मे. भामः क्रोधे रुचौ रवौ, हे

भार—भारः स्याद्वीवधे विष्णौ पलानां द्विसहस्रके, मे. भारस्तु वीवधे स्वर्ण-पलानामयुतद्वये, वि. भारो दशशतीद्वये । पलाना वीवधे चापि, हे

भारत—भारतं ग्रन्थभेदे स्याद्वर्षभेदेऽथ भारती । वचने च सरस्वत्या पक्षिवृत्तिप्रभेदयोः, मे. भारतं ग्रन्थभेदे स्याज्जम्बुद्वीपेऽपि भारतम् । भारती तु सरस्वत्यां पक्षिणीवृत्तिभेदयोः, वि. भारतन्तु शास्त्रे द्वीपांशभिद्यपि । भारती पक्षिणीवृत्तिभिदोर्वाचि, हे. पक्षिण्या वाचि वृत्तौ च भारती भारत पुनः । जम्बु-द्वीपे व्यासकृतौ, त्रि.

भारद्वाज—भारद्वाजी वनकार्पास्यां ना द्रोणऋषिभेदयोः, मे भारद्वाजः स्मृतो मुनी । द्रोणे च वनकार्पास्यां भारद्वाजी च कथ्यते, वि. भारद्वाजो मुनौ चापि पिचुमन्दद्रुमेऽपि च, हे. बुधैः ख्यातो भारद्वाजो द्रोणाचार्ये मुनावपि, * त्रि.

भार्गव—भार्गवो गजधन्विनोः । शुक्रे परशुरामे च भार्गवी पार्वतीश्रियोः । दूर्वायाम्, मे. भार्गवः परशुरामे स्याद्गजे शुक्रे सुधन्वनि । भार्गवी हैमवत्या च कमलाऽसितदूर्वयोः, वि. भार्गव. परशुरामे सुधन्वनि मतङ्गजे । दैत्यगुरौ भार्गवी तु कृष्णदूर्वोमयो. स्त्रियाम्, हे. गजे धन्वनि शुक्रे च परशुरामे च भार्गवः । दूर्वा गौरी च भार्गव्यौ, त्रि.

भार्याटिक—भार्याटिकः पुमान्भार्यानिजिते हरिणान्तरे, मे. भार्याटिको भवेद्भार्यानिजिते हरिणान्तरे, वि. भार्याटिको मुनिभेदे भार्यया च विनिजिते, हे.

भार्याह—भार्याहः शैलभेदे स्यान्मृगभेदे च तत्र च । क्रीडया परभार्यायां पुत्रो येनोपपादितः, मे., वि. भार्याहिरन्यस्त्रीपुत्रोत्पादके मृगशैलयोः, हे.

भाल—भालं तेजोललाटयोः, मे. भालं ललाटमहम्नोः, वि. भालं स्याल्ललाटे महस्यपि, हे.

भालाङ्क—भालाङ्क करपत्रे स्याच्छाकभेदे च रोहिते । महालक्षण-
सम्पन्नपुरुषे कच्छपे हरे, मे, वि भालाङ्क कच्छपे हरे । महालक्षणसम्पूर्णपुरुषे
करपत्रके । रोहिते शाकभेदे च, हे भालाङ्को लोहिते दृष्ट करपत्रे च कच्छपे, हा

भाव—भाव सत्तास्वभावाभिप्रायचेष्टात्मजन्मसु । क्रियालीलापदार्थेषु
विभूतिबुधजन्तुषु ॥ रत्यादौ, मे भाव स्वभावेऽभिप्राये चेष्टासत्तात्मयोनिषु ।
क्रियालीलापदार्थेषु बुधजन्तुविभूतिषु, वि भावोऽभिप्रायवस्तुनो । स्वभावजन्म
सत्तात्मक्रियालीलाविभूतिषु । चेष्टायोन्योर्बुधे जन्तौ शृङ्गारादेश्च कारणे ।
शब्दप्रवृत्तिहेतौ च हे भाव सत्तास्वभावाभिप्रायचेष्टात्मजन्मसु, अ भावो
गौरविते जन्तौ पदार्थेऽभिनयान्तरे, नि आत्मा भावो मनो भावो भाव सत्ता
भवोऽपि च । भाव पूज्यात्मको लोक पदार्थो भाव उच्यते अने चेष्टात्मजन्म
सत्ताभिप्रायेष्वभिहितो भाव ह

भावना—भावना तु न ना ध्याने पर्यालोचेऽधिवासने मे भावना लेपने
ध्याने, वि भावना वासना ध्यानम् हे

भावाट—भावाटो भावुके साधुनिवेशे कामुके नटे, मे भावाटो भावुके
साधुनिवेशे कामुकेऽपि च हे वि

भावित—भावित वासिते प्राप्ते, मे, वि, हे

भाया—४ वाच्

भास्—भा प्रभावे मयूखे स्त्री मे भा प्रभावे मयूखे च, वि, हे

भास—भास पुंसि प्रभाया स्याद्विशेषे विहगस्य च, मे भासस्तु भासि
गृध्रशकुन्तयो हे

भासन्त—भासन्त सुन्दराकारे त्रिषु ना भासपक्षिणि, मे भासन्तो भे सूर्ये
रम्यभासयो, हे

भास्कर—भास्करोऽग्नी प्रभाकरे मे भास्वरस्तपने वह्नी प्रभाकरसम
स्मृत वि भास्करो वह्निसूर्ययो, हे

भास्वत्—भास्वान्भास्करसूर्ययो, मे, वि भास्वान् दीप्तो रवौ, हे भास्वन्तौ
सूर्यभास्वरौ, त्रि

भिक्षा—भिक्षा भूतो याच्ञासेवाभिक्षितवस्तुषु, मे भिक्षा भूतो च याच्ञाया
सेवाभिक्षितवस्तुनो, वि भिक्षासेवाप्रार्थनयोर्भूतो भिक्षितवस्तुनि, हे भिक्षा
सेवार्थना भूति, अ

भित्ति—भित्ति कुड्यप्रदेशयो मे भित्ति कुड्ये प्रभेदे च सविभागावकाशयो,
वि भित्ति कुड्ये प्रदेशे च हे कुड्यभेदनयोर्भित्ति, त्रि

भिन्न—भिन्नः स्यात्त्रिषु दारिते । सङ्गतेऽन्यत्र फुल्ले च, मे भिन्नमन्यार्थ-
वचने सङ्गते दारिते स्फुटे, वि. भिन्नोऽन्यः सङ्गतः फुल्लो दीर्णः, हे. भिन्नं दीर्णं
विशेषिते, त्रि.

भीत—भीतं भयेऽथ भीयुते त्रिषु, मे भीतं भये भययुते वाच्यवत्परि-
कीर्तितम्, वि.

भीति—भीतिर्भये स्त्रियाम्, मे. भीतिः साध्वसकम्पयोः वि.

भीम—भीमोऽम्लवेतसे घोरे शम्भौ मध्यमपाण्डवे, मे. भीमोऽम्लवेतसे शम्भौ
घोरे चापि वृकोदरे, वि. भीमो वृकोदरे घोरे शङ्करेऽप्यम्लवेतसे, हे. भीमः शम्भौ
च पाण्डवे, त्रि.

भीरु—भीरुराते त्रिलिङ्गः स्याद्वरयोपिति योपिति, मे भीरुर्योपिति
कातरे, हे.

भीषण—भीषणो रसे सल्लक्यां ना गाढे दारुणे त्रिषु, मे. भीषणो दारुणे
रुद्रे भीषणं सल्लकीरसे, वि. भीषणं शल्लकीरसे । भीषणो दारुणे गाढे, हे.

भीष्म—भीष्मो गाङ्गेयभीमयो, मे. भीष्मस्तु भीषणे रुद्रे गाङ्गेये च निशाचरे,
वि. भीष्मो रुद्रे च गाङ्गेये राक्षसे च भयङ्करे, हे. गाङ्गेयभीषणौ भीष्मौ, त्रि.

भुज(जा)—भुजा । द्वयोर्बाहौ करे, मे. भुजो बाहौ करे, हे. भुजः पाणौ च
बाहौ च, वि.

भुजङ्ग—भुजङ्गोऽहौ च पिङ्गे च, मे. भुजङ्गः पिङ्गसर्पयोः, वि. भुजङ्ग
सर्पपिङ्गयोः, हे. भुजङ्गो भुजगे पिङ्गे, त्रि.

भुजिष्य—भुजिष्यस्तु स्वतन्त्रे स्याद्वस्तसूत्रकदासयोः । स्त्रिया दासी-
गणिकयोः, मे. भुजिष्यः स्यात्सहाये हस्तसूत्रके । स्वतन्त्रे च भुजिष्या तु दासी-
गणिकयोर्मता, वि. भुजिष्यः स्यादनधीने किङ्करे हस्तसूत्रके । भुजिष्या गणिका-
दास्योः, हे. अनधीने सहाये च भुजिष्यो हस्तसूत्रयोः, त्रि.

भुण्ड—भुण्डाविर्वारुकुम्पाण्डौ, हा.

भुवन—भुवनं पिष्टपेऽपि स्यात्सलिले गगने जले, मे. भुवनं विष्टपे महा
सलिलेऽपि वियत्यपि, वि. भुवनं पिष्टपे तोये, त्रि. भुवनं लोकतीययोः, अने. भुवनं
लोकखाम्बुपु, हे.

भुवन्यु—भुवन्युस्तु पुमान्भानौ ज्वलने शशलाञ्छने, मे. भुवन्युज्वलने
भानौ भुवन्युः शशलाञ्छने, वि.

भू—भू. स्थानमात्रे कथिता धरण्यामपि योपिति, मे. भूस्तु भूमिरिव क्षितौ ।
स्थाने च, हे. भूः पृथिव्यां स्थानमात्रे, वि. भूर्भूमौ स्थानमात्रे च, त्रि.

भूक्—भूक् छिद्रे च काले च, मे भूक् काले छिद्रे, हे भूक्छिद्रे च काले च, वि

भूकुटिन्—भूकुटी सूकर ख्यातो भूकुटी च कृपीवल, अने

भूकेश—भूकेश शैवले वटे । भूकेशी वत्वजेऽपि स्यात्, मे भूकेशी वत्वजेपु स्याद्भूकेश शैवले वटे, वि भूकेश शैवले वटे, हे

भूजम्बू—भूजम्बूरपि गोधूमे विकङ्कतफलेऽपि च, मे, वि भूजम्बूस्तु विकङ्कते । गोधूमाह्वयधान्ये च, हे

भूत—भूत क्षमादौ पिशाचादौ जन्तो कवीव त्रिपूचिते । प्राप्ते वित्ते समे सत्ये देवयोन्यन्तरे तु ना मे भूत क्षमादौ पिशाचादौ न्याय्ये सत्योपमानयो । भूतो देवलके प्राप्तवृत्तयोरभिधेयवत् वि भूत सत्योपमानयो । प्राप्तेऽतीते पिशाचादौ पृथ्व्यादौ जन्तुयुक्तयो हे युक्ते क्षमादावृते भूत प्राप्यतीते समे त्रिपु अ अपत्ये च पृथिव्यादौ कालेऽतीते च राक्षसे । प्राप्ते प्राणिनि कीनाशे भूतशब्दो निगद्यते अने चतुर्विधेषु जीवेषु पृथिव्यादिषु पञ्चसु । अतीते देवयोनी च भूत-शब्द प्रचक्षते, ह

भूतवृक्ष—भूतवृक्षस्तु शाखोटद्रुमे श्योनाकपादपे, मे भूतवृक्षस्तु शाखोटे तथा श्योनाकपादपे वि भूतवृक्षस्तु शाखोटे श्योनाककलिवृक्षयो, हे

भूतात्मन्—भूतात्मा पुंसि निर्दिष्टो देहे च परमेष्ठिनि मे भूतात्मा पुद्गले विधौ, वि भूतात्मा द्रुहिणे देहे हे भूतात्मानो धातृदेहो, अ

भूति—भूतिर्भस्मनि सम्पत्तिहस्तिशृङ्गारयो स्त्रियाम्, मे भूतिर्मातङ्ग शृङ्गारे जाती भस्मनि सम्पदि, वि भूतिस्तु भस्मनि । मासपाकविशेषे च सम्प-दुत्पातयोरपि, हे भूतिर्भस्मनि सम्पदि, अ भूतिर्विभवे ह

भूती(ति)क—भूतीकमपि भूनिम्बे दीप्यवर्षरक्तृणे, मे, वि भूतीक वट-फलोपधे । यवान्या घनसारे च भूनिम्बे भूस्तृणेऽपि च हे स्याद्भूतीकन्तु भूनिम्बे वृत्तृणे भूस्तृणेऽपि च, अ

भूभृत्—भूभृताऽद्री महीपती, मे भूभृन्रेन्द्रे शैले च, वि भूभृन्महीधरे पृथ्वीपती, हे

भूमि—भूमिर्वसुन्धराया स्यात्स्थानमानेऽपि च स्त्रियाम्, मे भूमि क्षिती स्थानमात्रे वि, हे भूमि स्थानमात्रेऽपि त्रि १ भू

भूमिका—भूमिका रचनाया स्याद्वेशान्तरपरिग्रहे, मे भूमिका रचनाया स्यान्मूर्त्यन्तरपरिग्रहे, वि भूमिका तु रचनाया रूपान्तरपरिग्रहे, हे भूमिका रचनाया च मूर्त्यन्तरपरिग्रहे, त्रि

—भूमिज—भूमिजो नरकेऽङ्गारे सीतादेव्या तु भूमिजा, मे भूमिजो नरकेऽङ्गारे सीतायामपि भूमिजा, वि. भूमिजौ नरकाङ्गारौ भूमिजा जनकात्मजा, हे

भूमिस्पृश—भूमिस्पृक्पुसि मानववैश्ययो मे भूमिस्पृग्वैश्यनरयो, वि

भूयस्—भूयास्त्रिषु बहुतरे पुनरर्थे तदव्ययम् मे भूय पुन पुन ख्यात प्रभूतार्थे त्वनव्ययम्, वि भूयोऽधिकतरे च पुन पुन, मे

भूरि—भूरिर्ना वासुदेवे च हरे च परमेष्ठिनि । नपुसक सुवर्णे च प्राज्ये स्याद्वाच्यलिङ्गक, मे भूरिर्ब्रह्माच्युतेशेषु भूरि प्राज्यसुवर्णयो, वि प्रचुर भूरि विज्ञेय भूरि काञ्चनमेव च, अने भूरि स्वर्णे प्रचुरे च, हे स्वर्णेऽपि भूरिचन्द्रौ द्वौ) अ

भूस्पृश—भूस्पृग्वैश्ये मानवे च, हे

भृगु—भृगु पुमान् । मुनौ हरेऽतटे शुके, मे अथ भृगु सानौ जमदग्नि-प्रपातयो शुके रुद्रे च, हे भृगु शुके प्रपाते च जमदग्नी पिनाकिनि, वि जमदग्न्य-तटौ भृगू, वि

भृङ्ग—भृङ्गो धूम्याटपिङ्गयो । मधुव्रते भृङ्गराजे पुसि भृङ्ग गुडत्वचि, मे भृङ्ग त्वक्पत्र भृङ्गास्तु पिङ्गधूम्याटमार्कवा । षट्पद, हे भृङ्गो धूम्याट-पिङ्गयो । मधुव्रतेऽपि भृङ्गन्तु केशराजगडत्वचो, वि भृङ्गो धूम्याटकेऽपि च, वि

भृङ्गराज—अथ भृङ्गराज उक्त पक्षिविशेषे च मार्कवे ममरे, मे भृङ्गराजस्तु मधुपे मार्कवे विहगान्तरे, वि भृङ्गराजो मधुकरे मार्कवे विहगान्तरे, हे भृङ्गराज खगौपध्यो, वि

भृङ्गार—भृङ्गार कनकालुके । भृङ्गारी झिल्लिकाया स्यात्, वि भृङ्गारी स्याज्झिल्लिकाया भृङ्गार कनकालुका, हे भृङ्गारी झिल्लिकाया स्यात्कनकालौ पुन पुमान्, मे

भृति—भृति म्नी स्यान्मूल्येऽपि भरणेऽपि च, मे भृतिर्भरणमूल्ययो, वि, वि भृतिर्मूल्यभरणयो, हे

भृत्य—भृत्यो दासे भृती भृत्या, वि, मे

भृशम्—भृश प्रवर्षेऽत्यर्थे च, हे भृश प्रवर्षे चात्यर्थे, वि

भृष्टि—भृष्टि स्याद्भूर्जने शून्यवाटिकाया च योपिति, मे भृष्टिस्तु भर्जने । शून्यवाट्याम्, हे भृष्टि स्याद्भूर्जने शून्यवाटिकाया च भापिता, वि

भेक—भेको मण्डूकमेघयो, मे, वि भेको मेघमण्डूकभीरुपु, हे

भेद—भेदो द्वेष्टे विशेषे स्यादुपजापे विदारणे, मे, वि भेदो विदारणे भेद उपजापविशेषयो, हे

भेरुण्ड—भेरुण्डा देवताभेदपक्षिण्यन्तरयोः स्त्रियाम् । भयानके वाच्यवत्, मे. भेरुण्डो भीमदर्शने । भेरुण्डा देवताभेदे पक्षिणीभिदि चेप्यते, वि. भेरुण्डौ भीषणखगौ भेरुण्डा देवताभिदि, हे.

भेल—भेलः प्लवे मुनौ पुसि भीरावजो च वाच्यवत्, मे. भेलः प्लवे भीरुके च निर्वुद्धिमुनिभेदयोः, वि. भेलः प्लवे मुनिभेदे भीरो बुद्धिविवर्जिते, हे. ऋषिभेदे प्लवे पुसि भेलं भीरुहृदि त्रिपु, त्रि.

भैरव—भैरवः पुसि शङ्करे । भीषणे त्रिपु, मे. भैरवं भीषणे भर्गे भैरवः समुदाहृतः, वि. भैरवो भीषणे छन्दे रागभेदे, हे.

भोग—भोगः सुखे धने चाहेः शरीरफणयोरपि । पालने व्यवहारे च योपिदादि-भृतावपि, मे. भोगस्तु राज्ये वेश्याभृतौ सुखे । धनेऽहिकायफणयोः पालना-ऽभ्यवहारयोः, हे. भोगः सुखे धने चाहेः शरीरफणयोर्मतः । पालनेऽभ्यवहारे च निर्वेशे पण्ययोपिताम्, वि. भोगः सुखे स्त्र्यादिभृतावहेश्च फणकाययोः, अ. पालने-ऽभ्यवहारे च निर्वेशे पण्ययोपिताम् । भोगः सुखे धने चाहेः शरीरफणयोरपि, त्रि.

भोगवत्—अथ भोगवती नागपुरीनद्योरहौ पुमान्, मे. भोगवती भुजङ्गानां नगरीसरितोरपि, वि. भोगवती तु सर्पाणां नगरेऽपि सरित्यपि, हे. नदीनगर्योर्नागानां भोगवती, अ. भोगवान् नाऽऽढ्यनागयोः, वि.

भोगिन्—भोगी भुजङ्गमेऽपि स्यादामपात्रे नृपे पुमान् । विहाय महिषी-मन्यराजयोपिति भोगिनी, मे. भोगी भुजङ्गमे राज्ञि ग्रामण्या नापितेऽपि च । विहाय महिषी चान्यराजयोपिति भोगिनी, वि. भोगी भुजङ्गमे । वैयावृत्यकरे राज्ञि ग्रामण्या नापितेऽपि च, हे.

भोस्—भोस्तु सम्बोधनविषादयोः, मे.

भौम—भौमः कुजे च नरके पुसि भूमिभवे त्रिपु, मे. भौमो भङ्गलदैत्ययोः, हे. नरके भङ्गले भौमः, त्रि.

भ्रम—भ्रमोऽम्बुनिर्गमे भ्रान्तौ कुन्दभ्रमणयोरपि, मे. भ्रमोऽम्बुनिर्गमे भ्रान्तौ कुन्दाख्ये शिल्पयन्त्रके, वि. भ्रमस्तु स्याद्भ्रमणे वारिनिर्गमे । भ्रान्तौ कुन्दाख्य-यन्त्रे च, हे. कुन्दाम्बुनिर्गमभ्रान्तिषु भ्रमः, त्रि.

भ्रमणी—भ्रमणी कारुण्डिकाया क्रीडावामप्यधीशितुः, मे., वि. भ्रमणी स्यादधीशितुः । क्रीडादौ कारुण्डिकायाम्, हे.

भ्रमर—भ्रमरः कामुके भृङ्गे, मे., त्रि. भ्रमरो भृङ्गे कामुकेऽपि मधुद्रवत्, वि. भ्रमरः कामुकेऽपि स्यात्, हा.

भ्रमरक—अथ भ्रमरको भृङ्गे गिरिके चालकान्तरे, मे. भ्रमरको जले भृङ्गे गिरिके चूर्णकुन्तले, वि. भ्रमरको मधुव्रते । गिरिके चूर्णकेशे च, हे.

भ्रातृव्य—भ्रातृव्यो भ्रातृजे रिपौ, हे. भ्रातृव्यो भ्रातृजद्विपौ, अ.

भ्रान्ति—भ्रान्तिस्तु योषिति । मिथ्यामितौ च भ्रमणे, मे. भ्रान्तिर्मिथ्या-ज्ञानेऽनवस्थितौ, हे.

भ्रामक—भ्रामको जम्बुके धूर्ते सूर्यावर्तश्मभेदयोः, मे. भ्रामकः फेह-धूर्तयोः । सूर्यावर्तेऽश्मभेदे च, हे. कुन्देऽपि भ्रामको बटौ, हा.

भ्रामर—भ्रामरं मधुनि स्मृतम् । पुसि प्रस्तरभेदे च, मे. भ्रामरं मधुदूपदोः, हे. भ्रामरं ग्रावमधुनोः, वि.

भ्रूण—भ्रूणः स्त्रीगर्भडिम्भयोः, मे., वि. अथ भ्रूणो गर्भिण्यां श्रोत्रियद्विजे । अर्भकस्त्रैणगर्भे च, हे. भ्रूणोऽर्भके स्त्रैणगर्भे, अ. भ्रूणो भीरुद्विजो भ्रूणः भ्रूणो गर्भाशयः स्त्रियाः । भ्रूणोऽण्डजः शिशुर्भ्रूणो भ्रूणो विकल इष्यते, अने. भ्रूणोऽपि गर्भिण्याम्, ह.

म—मो यमे समयेऽपि स्याद्विषे च मधुभूदने । मा स्त्री पद्मालयायां स्यात्पुलिङ्गश्चन्द्रशेखरे, मे. म. शिवे मा रमाया च मा निषेधेऽव्यय मतम्, वि. मः पुनः शम्भौ मा लक्ष्म्या वारणेऽव्ययम्, हे. म. शिवश्चन्द्रमा वेधा मा लक्ष्मीश्च प्रकीर्तिता । मा च मातरि माने च बन्धने म. प्रकीर्तितः, ए. वैकुण्ठश्च महा-कालस्तन्द्री जठरसंस्थितः । मन्त्रेशो मण्डलो मानी विपः सूर्यो मकारकः, मा. लक्ष्मी मां च निगद्यते, अने.

मकरो—मकरो यादसो भेदे निधिराशिप्रभेदयोः, मे. मकरो यादसि ज्ञेयो निधिराशिप्रभेदयोः, वि. मकरो निधौ । नक्रे राशिविशेषे च, हे. मकरो राशि-यादसोः, वि.

मकुर—v. मुकुर.

म(मु)कुष्ठ—मकुष्ठो व्रीहिभेदे ना मन्थरे पुनरन्यवत्, मे. मकुष्ठो व्रीहि-भेदे स्यान्मकुष्ठो मन्थरेऽन्यवत्, वि. मुकुष्ठो धान्यमन्यरौ, हे.

मघा—मघा मघी च नक्षत्रे धान्यभेदे यथाक्रमम् । मघो द्वीपान्तरे, मे. मघा मघी च नक्षत्रे भेषजे च यथाक्रमम्, वि. नक्षत्रस्य मघा नाम कुन्दस्य कलिका मघा, अने.

मङ्क्षु—मङ्क्षु शीघ्रे भृशार्थे च, मे. मङ्क्षु शीघ्रे भृशार्थे च तत्त्वार्थेऽपि क्वचिन्मतम्, वि. मङ्क्षु शीघ्रे भृशे तत्त्वे, हे.

मङ्गल—मङ्गला सितदूर्वायामुमायां पुसि भूमिजे । नपुंसकं तु कल्याणे

सर्वार्थरक्षणेऽपि च, मे मङ्गल श्रेयसि श्वेतदूर्वायामपि मङ्गला । सर्वार्थरक्षणे चापि मङ्गल समुदीरितम्, वि मङ्गल पुन । कल्याणे मङ्गलो भौमे मङ्गला श्वेतदूर्वा, हे ग्रहे ना मङ्गल शुभे, त्रि

मङ्गल्य—मङ्गल्य स्यात्त्रायमाणाऽश्वत्यवित्वमसूरके । स्त्रिया शम्या-
मध पुष्पीमिसीशुक्लवचासु च । रोचनायामथो दधि क्लीव शिवकरे त्रिपु, मे
मङ्गल्यस्त्रायमाणे स्याद्वित्वेऽश्वत्ये मसूरके । मङ्गल्य दधि मङ्गल्यो मनीजे
त्वभिधेयवत् । मङ्गल्या रोचनाया च प्रियगुशतपुष्पयो । अध पुष्पीशङ्खपुष्पी-
शमीशुक्लवचासु च, वि मङ्गल्यो रुचिरेऽश्वत्ये नायमाणे मसूरके । वित्वे मङ्गल्य
तु दधि मङ्गल्या रोचना शमी । शतपुष्पा शुक्लवचा प्रियगु शङ्खपुष्पपि ।
अध पुष्पी, हे

मञ्जरी—मञ्जरी तिलकस्थूलमुक्तयोर्वल्लरी द्वयो, मे मञ्जरी वल्लरी-
स्थूलमुक्तातिलकशाखिपु, वि मञ्जरी तिलकद्रुमे । वल्लर्या स्थूलमुक्तायाम्, हे

मञ्जुल—मञ्जुल त्रिपु मञ्जौ ना जलरङ्गौ नपुसकम् । जलाञ्चले निकुञ्जे
च, मे मञ्जुलम् । निकुञ्जे शैवले मञ्जौ जलरङ्गौ तु मञ्जुल, वि मञ्जुल
सुन्दरेऽपि च । रम्ये कुञ्जे मञ्जुल तु दात्यूहे, हे मञ्जुलो मधुरे कुञ्जे जलरङ्गे
जलाञ्चले, हा

मणि—मणि स्त्रीपुंसयोरश्वजाती मुक्तादिवेऽपि च । कण्ठदेशस्तनेऽजाया
लिङ्गाग्रेऽलिञ्जरेऽपि च मे मणिर्गोले मेहनाग्रे रत्ने चाजागलस्तने, वि मणिस्त्व-
जागलस्तने । मेढ्राग्रेऽलिञ्जरे रत्ने, हे लिङ्गाग्रेऽलिञ्जरे मौक्तिकादौ स्त्रीपुंसयो-
र्मणि । अजागलस्तने चापि त्रि मणिर्लिङ्गाग्रिमो भागो मणि प्रोक्तो भगध्वज ।
मणि कूपमुख ज्ञेय पद्मरागादिको मणि, अने

मणिक—मणिकोऽलिञ्जरो ज्ञेयो मणिको मणिरुच्यते, अने

मणिच्छिद्रा—मणिच्छिद्रा तु मेदायामृपभास्योपधेऽपि च, मे, वि मणि-
च्छिद्रा तु मेदायामृपभास्योपधावपि, हे

मणिमाला—मणिमाला तु हारे दन्तक्षतान्तरे, मे मणिमाला स्मृता हारे
स्त्रीणा दन्तक्षतान्तरे वि मणिमाला हारे स्त्रीणा दशनक्षतभिद्यपि, हे

मण्ड—मण्ड पञ्चागुले शाकभेदे क्लीव तु मस्तुनि । आमलक्या स्त्रिया
मण्डाऽथास्त्रिया सारपिच्छयो, मे मण्ड मस्तुनि शाके च मण्ड स्यात्सार-
पिच्छयो । एरण्डे भूपणे चाथ मण्डा धात्र्यामुदीरिता, वि मण्डो मस्तुनि भूपाया-
मेरण्डे सारपिच्छयो । शाके मण्डा त्वामलक्याम्, हे मण्ड स्यात्सारपिच्छयो ।
एरण्डे मस्तुनि क्लीवम्, त्रि

मण्डन—मण्डनं भूषणे क्लीवं स्यात्तिष्वलङ्कारिष्णुनि, मे. मण्डनं स्याद-
लङ्कारेऽलङ्कारिष्णुनि वाच्यवत्, वि. मण्डन तु प्रसाधने। मण्डनोऽलङ्कारिष्णौ
स्यात्, हे.

मण्डल—मण्डलं परिधौ कुष्ठे देशे द्वादशराजसु। क्लीवेऽथ निवहे विम्बे
त्रिषु पुंसि तु कुक्कुरे, मे. स्यान्मण्डलं द्वादशराजके च देशे च विम्बे च कदम्बके
च। कुष्ठप्रभेदेऽप्युपसूर्यकेऽपि भुजङ्गभेदे शुनि मण्डल स्यात्, वि. मण्डल देश-
विम्बयोः। भुजङ्गभेदे परिधौ शुनि द्वादशराजके। सङ्घाते कुष्ठभेदे च, हे.
मण्डल परिधौ गणे। विम्बे देशे ना च शुनि, त्रि. मण्डलं भूमिभागश्च मण्डल-
सरमासुतः। मण्डल वर्तुलं प्रोक्तं सङ्घातो मण्डलं मतम्, अने.

मण्डलक—भवेन्मण्डलकं विम्बे कुष्ठभेदे च दर्पणे, मे, वि.

मण्डूक—मण्डूकः शोणके मुन्यन्तरे स्याद्गूढवर्चसि। मण्डूकपर्ण्यां मण्डूकी,
मे. मण्डूक बन्धभेदेऽपि दर्दुरे शोणके विदुः। मण्डूकपर्ण्यां मण्डूकी, वि. मण्डूको
भेकशोणयोः। मण्डूकी मण्डूकपर्ण्याम्, हे.

मण्डूकपर्ण—मण्डूकपर्णी मञ्जिष्ठान्नाह्यप्योर्ना तु शोणके, मे. मण्डूकपर्णी-
ऽरलुकशोणकयोः कपीतने। मण्डूकपर्णी मञ्जिष्ठान्नाह्ययोगोजित्त्विकौपधौ, हे.
मण्डूकपर्णीऽरलुके शोणके च कपीतने। मण्डूकपर्णी मञ्जिष्ठान्नाह्योगोजित्तिकासु
च, वि.

मण्डोदक—मण्डोदकं चित्ररागे क्लीवमातर्पणेऽपि च, मे. मण्डोदकञ्चित्ररागे
भवेदातर्पणेऽपि च, वि.

मत—मतं तु सम्मते ज्ञाते, मे. मतं तु सम्मतेऽर्चिते, हे. मतं पूजितसम्मते, वि.

मंति—मतिर्धोच्छ्वास्मृतिष्वपि, वि. मतिः स्त्रीच्छाधियोः स्मृता, मे. मति-
र्बुद्धीच्छयोः, हे. मतिरिच्छाऽपि, त्रि.

मत्कुण—मत्कुणो निर्विपाणेभे निःश्मथुपुरुषेऽपि च। उद्देशे नालिकेरे च,
मे. मत्कुणो निर्विपाणेभे निःश्मथुपुरुषेऽपि च। उद्देशे नारिकेले च, वि. मत्कुणो-
ऽश्मथुपुरुषे। उद्देशे नारिकेले च निर्विपाणे गजेऽपि च, हे. निःश्मथुपुरुषोद्देशौ
मत्कुणौ, त्रि.

मत्तवारण—उक्तो मत्तवारणस्तु प्रक्लिन्नकटकुञ्जरे। क्लीवं प्रासाद-
वीथीनां कुण्डवृक्षवृतावपि, मे. मत्तवारणमिच्छन्ति दानक्लिन्नवटद्विपे। महा-
प्रासादवीथीनां वरण्डे चाप्यपाश्र्वे, वि. मत्तवारणः। प्रासादवीथीवरण्डे मत्त-
हस्तिन्यपाश्र्वे, हे.

मत्सरो—मत्सरो मक्षिकायां स्यान्मात्सर्यक्रोधयोः पुमान्। अतह्यपरसम्पत्तौ

कृपणे चाभिधेयवत्, मे मत्सर । असह्यपरसम्पत्तौ मात्सर्ये कृपणे क्रुधि । मत्सरा मक्षिकाया स्यात्, वि मत्सर परसम्पत्त्यक्षमाया तद्वति क्रुधि । कृपणे मत्सरा तु स्यान्मक्षिका, हे मत्सरोऽन्यशुभद्वेषे तद्वत्कृपणयोस्त्रिपु, अ मक्षिकाया च मत्सर, त्रि

मत्स्य—मत्स्यो मीनेऽथ पुभूमि देशे, मे मत्स्यो देशान्तरे मीने विराटा-भिष्ययादवे, वि, हे

मथित—मथित पुन । क्लीव निजलघोले स्यात्तिप्वालोडितघृष्टयो, मे मथित निजले घोले व्यालोडितनिघृष्टयो, हे

मद—मदो रेतसि कस्तूर्या गर्वे हर्षेभदानयो । मद्येऽपि मद आख्यातो मदी चपकवस्तुनि, वि मदो रेतसि कस्तूर्या गर्वे हर्षेभदानयो, मे मदो रेतस्यहङ्कारे मदो हर्षेभदानयो । वस्तूरिकाया क्षेव्ये च मदी चपकवस्तुनि, हे हर्षेऽप्यामोद-वन्मद, अ अथ मद स्यात्कस्तूरीभदानयो, त्रि

मदकल—भवेन्मदकलो मत्तेभमदाव्यक्तवाचिनो, मे मदकल स्यान्मत्तेभे मदेनाव्यक्तवाचि च, वि मदकलो मदद्विषे । मदेनाव्यक्तवचने, हे

मदन—मदन स्मरवसन्तद्रुभिद्वस्तूरसिक्थके, मे मदन स्मरघुत्तूरवसन्त-द्रुमसिक्थके, वि मदन सिक्थके स्मरे । राढे वसन्ते घत्तूरे, हे मदना सिक्थ-धूस्तूरतरुभेदमनोभवा, त्रि

मदनशलाका—मदनशलाका कामोद्दीपकभैषज्यसारिवयो, मे स्यान्मदन-शलाकाऽपि सार्या कामोदयोपधौ, वि

मदयित्नु—मदयित्नुमंदयुते पुमान्मद्ये नपुसवम्, मे मदयित्नुर्भवेत्सीधौ मद्ये स्यान्मदयित्नु च, वि

मदार—मदारो हस्तिघूर्तयो, मे मदारो द्विरदे धूर्ते, वि

मधु—मधु पुष्परसे क्षौद्रे मद्ये ना तु मधुद्रुमे । वसन्तदैत्यभिच्चैत्रे स्या-ज्जीवन्त्यान्तु योषिति, मे मधु क्षौद्रे जले क्षीरे मद्ये पुष्परसे मधु । दैत्ये चैत्रे वसन्ते च जीवाशोके मधुद्रुमे, वि मधुश्चैत्रतुदैत्येषु जीवाशोकमधूकयो । मधु क्षीरे जले मद्ये क्षौद्रे पुष्परसेऽपि च, हे मधु मद्ये पुष्परसे क्षौद्रेऽपि, अ दैत्यचैत्र-वसन्तेषु द्रुमभेदे च ना मधु, त्रि मधु मद्य मधु क्षौद्र मधु पुष्परस विदु । मधु-दैत्यो मधुश्चैत्रो मधुकोऽपि मधुर्मत, अने, शा

मधुक—मधुका मधुपर्ण्या स्यान्मधुक क्लीतवे खगे । वन्द्यन्तरे ना, मे मधुको वन्दिभेदे स्याद्यष्टाह्वे विहगान्तरे । मधुका मधुपर्ण्या स्यात्, वि मधुक नपु । मधुयष्टिश्च मधुको वन्दिश्रीवदपक्षिणो, हे मधुका वल्गिभेदे च, त्रि

मधुद्र—मधुद्रोऽलौ च कामुके, मे. v. भ्रमर.

मधुपर्णी—मधुपर्णी तु गम्भायां नीलीसंज्ञौपधावपि, मे.

मधुर—मधुरा शतपुष्पाया मिश्रेयानगरीभिदोः । मधुकर्कटिकामेदामधूली-
यष्टिकासु च । क्लीवं विपे पृसि रसे तद्वत्स्वादुप्रियेऽन्यवत्, मे. मधुरस्तु रसे
विपे । मधुरं रसवत्स्वादुप्रियेषु मधुरोऽन्यवत् । मधुरा शतपुष्पाया मिश्रेया-
नगरीभिदोः । मधुकुक्कुटिकामेदामधूलीयष्टिकासु च, वि. मधुर विपे । मधुरस्तु
प्रिये स्वादौ रसे च रसवत्यपि । मधुरा मधुरापुयौ यष्टिमेदामधूलीपु । मधु-
कुक्कुटिकायां च मिश्रेयाशतपुष्पयोः, हे. स्वादुप्रियौ च मधुरौ, अ. विपे स्वादे च
मधुरम्, त्रि. मधुरौ च प्रियस्वादू, अने.

मधुरसा—भवेन्मधुरसा द्राक्षामूर्विकादुग्धिकासु च, मे. रमृता मधुरसा
द्राक्षामूर्विकादुग्धिकासु च, वि. मधुरसा तु मूर्वाया द्राक्षादुग्धिकयोरपि, हे.

मधुसूदन—मधुसूदनस्तु पुसि स्याद्भ्रमरे वनमालिनि, मे. मधुसूदनसज्ञा
च भ्रमरे वनमालिनि, वि. मधुसूदन । भ्रमरे केशवे, हे. विष्ण्वली मधुसूदनौ,
त्रि.

मध्य—मध्यं विलग्ने न स्त्री स्यान्न्याय्येऽन्तरेऽधमेऽपि च, मे. मध्य न्याय्ये-
ऽवकाशेऽवलग्नकेऽन्तरेऽधमे, वि. मध्य न्याय्येऽवलग्नैऽन्त, हे. न्याय्येऽपि मध्यम्,
अ.

मध्यम—मध्यमो मध्यजेऽन्यवत् । पुमान्स्वरे मध्यदेशेऽप्यवलग्नै तु न
स्त्रियाम् । स्त्रिया दृष्टरजोनार्या कर्णिकाङ्गुलिभेदयोः । त्र्यक्षरच्छन्दसि तथा, मे.
मध्यमः स्यात्स्वरे मध्ये मध्यदेशे च मध्यजे । वाच्यवन्मध्यमा त्वता राका-
दृष्टरज.स्त्रियो । कर्णिकात्र्यक्षरच्छन्द.करमध्याङ्गुलीपु च, वि. मध्यमो मध्यजे
स्वरे । देहमध्ये मध्यदेशे मध्यमा कर्णिकाङ्गुलिः । कन्या रजस्वला चापि, हे.
स्वरे मध्ये च मध्यमः, त्रि.

मनस्—मनश्चित्ते मनीषायाम्, मे. मनश्चित्तमनीषयो, वि.

मनाक्—मनागप्यल्पमन्दयोः, मे. मनागल्पे च मन्दे च, वि. स्यान्मना-
गल्पमन्दयोः, हे.

मन्तु—मन्तुः पुंस्यपराधेऽपि मनुष्येऽपि प्रजापतौ, मे. मन्तुः स्यादपराधेऽपि
मनुष्येऽपि प्रजापतौ, वि.

मन्त्र—मन्त्रो वेदविशेषे स्याद्देवादीनां च साधने । गुह्यवादेऽपि च पुमान्,
मे. मन्त्रो वेदविशेष स्याद्देवादीनां च साधने । गुप्तवादे च, वि. मन्त्रो देवादि-
साधने । वेदांशे गुप्तवादे च, हे. वेदभेदे गुप्तवादे मन्त्रः, अ.

मन्थ—मन्थ स्यात्पुसि मन्थाने साक्तवे च दिवाकरे, मे मन्थ साक्तव-
मन्थाननेनामयदिवाकरे, वि मन्थो रवी मथि । साक्तवे नेत्ररोगे च, हे सूर्य-
मन्थानयोर्मन्थ साक्तवे, त्रि

मन्थर—मन्थर कोशफलयोर्वाधिमन्थानयो पुमान् । कुसुम्भ्या न द्वयो-
भेदे पृथौ वक्त्रेऽभिधेयवत्, मे मन्थर सूचके कोशे मन्थाने चाथ मन्थरम् । कुसुम्भ्या
मन्थरो मन्दे पृथौ वक्त्रे च वाच्यवत्, वि मन्थर सूचके कोशे वक्त्रे मन्दे पृथौ मथि ।
मन्थर तु कुसुम्भ्या स्यात्, हे दरवक्त्रे च मन्थर, त्रि

मन्द—मन्दोऽतीक्ष्णे च मूर्खे च स्वैरे चाभाग्यरोगिणो । अल्पे च त्रिषु पुसि
स्याद्धस्तिजात्यन्तरे शनौ, मे मन्द खले मन्दरते मूर्खे स्वैरेऽल्परोगिणो ।
अभाग्येऽपि च पातङ्गिगजजातिप्रभेदयो वि मन्दो मूढे शनौ रोगिण्यलसे भाग्य-
वर्जिते । गजजातिप्रभेदेऽल्पे स्वैरे मन्दरते खले हे मूढाल्पापटुनिर्भाग्या मन्दा
स्यु, अ मन्दौ स्वैरशनिश्चरौ । हस्तिभेदे च, त्रि रोगार्ताभाग्यमूढाल्पा मन्दा
प्रोक्ता विचक्षणै, अने

मन्दर—मन्दरस्तु पुमान्मन्थशैले मन्दारपादपे । वाच्यवद्बहले मन्दे,
मे मन्दरो मन्थशैले स्यात्स्वर्गमन्दारयोरपि । मन्दरो बहले मन्दे, वि मन्दरो
मन्थपर्वते । स्वर्गमन्दारयोर्मन्दे, हे

मन्दार—मन्दार स्यात्सुरद्रुमे । पारिभद्रेऽर्कपर्णे च, मे मन्दार पारि-
भद्रार्कपर्णयो । सुरद्रुमेऽपि वि मन्दारस्तिदशद्रुमे । पारिभद्रेऽर्कपर्णे च, हे

मन्दिर—मन्दिर नगरेऽगारे क्लीव ना मकरालये, मे मन्दिर नगरेऽगारे
मन्दिरो मकरालये, वि मन्दिरो मकरावासे मन्दिर नगरे गृहे, हे

मन्दुरा—मन्दुरा वाजिशालाया शयनीयार्थवस्तुनि मे मन्दुरा वाजिशालाया
वासतेय्या तथा भुवि, वि मन्दुरा वाजिशालाया स्यादावासेऽपि मन्दुरा, अने

मन्मथ—मन्मथ कामचिन्ताया कपित्थे कुसुमायुधे, मे, वि अथ मन्मथ ।
कपित्थे कामदेवेऽपि, त्रि

मन्यु—मन्यु पुमान् क्रुधि दैन्ये शोके यज्ञे च, मे मन्यु त्रोधे त्रतौ दैन्ये,
वि मन्युर्दैन्ये त्रतौ क्रुधि, हे, अ त्रतौ क्रोधे तथा दैन्ये मन्युशब्द प्रचक्षते, अने
मन्युर्दैन्ये त्रतौ कोपे, ह

मय—मय शिल्पिनि दैत्याना वरभेऽश्वतरेऽपि च, मे, वि मया दैत्योष्ट्र-
वेसरा, हे दैत्यशिल्प्युष्ट्रयोर्मय, त्रि मय उष्ट्रश्च गन्धर्व, अने

मयु—मयुर्ना किन्तरे मृगे, मे मयुस्तुरङ्गवदने मृगेऽपि मयुरच्यते, वि
मयुर्मृगाश्वमुखयो, हे

मयूख—मयूख किरणेष्वपि च । ज्वालायामपि शोभायाम्, मे मयूखस्त्विद्वर-
ज्वाले, वि मयूखा ज्वालरुक्त्विष, हे मयूखस्त्विद्वरज्वालासु, अ

मयूर—मयूरो वह्निचूडायामपामार्गे शिखण्डिनि, मे, वि मयूर केकिचूडा-
ख्यौपधेऽपामार्गकेकिनो, हे

मयूरक—मयूरकोऽप्यपामार्गे क्लीव तुत्याञ्जने पुन, मे मयूरकोऽप्यपा-
मार्गे तुत्यके तु मयूरकम्, वि मयूरकस्त्वपामार्गे मयूरक तु तुत्यके, ह मयूरको-
पामार्गे च, त्रि

मरीचि—मरीचिर्मुनिभेदे ना गभस्तावनपुसकम्, मे मरीचि कृपणे
दीप्तावपिभेदेऽपि दृश्यते, वि मरीचि कृपणे घृणो । ऋषिभेदे च, हे मरीचि-
र्मुनिभेदेऽपि, त्रि

मरु—मरुर्ना गिरिधन्वनो, मे मरुर्मूधरधन्वनो, वि मरु पर्वतदेशयो हे
मरु धन्वधराधरो, अ देशपर्वतयोर्मरु, ह

मरुत्—मरुद्देवे समीरे ना ग्रन्यपर्णे नपुसकम्, मे मरुद्देवे समीरे स्यात्,
वि मरुत्पुरेऽनिले, हे मरुतो पवनामरौ, अ त्रिदशा मरुत प्रोक्ता मरुतोऽपि
समीरणा, अने

मरुबक—भवेन्मरुबक पुष्पविशेषे मदनद्रुमे, मे, वि मरुबक पुष्पभेदे
मदनद्रो फणिज्जके, हे

मर्कट—मर्कटो । वरञ्जमिच्छूवशिम्व्यो पुसि वानरनूतयो, मे मर्कटो
वानरोशवशिम्व्या स्यात्करजान्तरे । मर्कटस्तूर्णनाभेऽपि वषो स्त्रीवरणेऽपि च,
वि मर्कटस्तु वपावूर्णनाभेऽपि करणान्तरे । मर्कटो वरञ्जभेदे शकशिम्व्या च,
हे मर्कटो शूकशिम्व्यपि, त्रि

मर्कटक—अथ मर्कटक सस्यभेदे वानरनूतयो, मे

मर्जू—मर्जू स्त्री शुद्धौ धावकेऽपि च, मे मर्जू स्याद्रजके शुद्धौ, वि मर्जू
शुद्धौ च रजकेऽपि च, हे

मर्मर—मर्मरो वस्त्रभेदे स्याच्छुष्कपर्णध्वनौ तथा । पुनि स्त्रिया पुन प्रोक्ता
मर्मरो पीतदारुणि, मे मर्मरी पीतदारी स्याद्वस्त्रभेदे च मर्मर, वि मर्मरा
वसनान्तरे । शुष्कपर्णध्वनौ चापि मर्मरी पीतदारुणि, हे

मर्यादा—मर्यादा गीमनि म्यिनो, मे मर्यादा धारणे म्यितो, वि मर्यादा
स्त्रितिमोमयो, हे मर्यादा धारणगीमनो, त्रि

मत्त—मत्तोऽश्वो पापवित्किट्टे कृपणे त्रभिषेयवत्, मे मत्त किट्टे पुरीणे

च पापे च कृपणे मल, वि मलस्त्वघे । किट्टे कदर्ये विण्ठायाम्, हे मलोऽग्नी
पापविट्किट्टानि, अ

मलन—मलन पटवासे ना मर्दने तु नपुसवम्, मे मलन पटवासे स्या
न्मर्दने मलन मतम्, वि

मलय—मलय पर्वतान्तरे । शैलाशे देश आरामे निवृताया तु योषिति, म
मलयो देश आरामे शैलाशे पर्वतान्तरे । मलया निवृताया स्यात्, वि मलय
पर्वतान्तरे । शैलाशे देश आरामे मलया निवृदौपधौ, हे

मलिन—मलिन दूषिते कृष्णे ऋतुमत्या तु योषिति, मे मलिन दूषिते कृष्णे
ऋतुमत्या मलिन्यपि, वि मलिन कृष्णदोषयो । मलिनी रजस्वलायाम्, हे
मलिन दूषितेऽसिते, वि

मलिनमुख—मलिनमुखोऽग्नौ गोलागूले पुसि त्रिषु क्रूरे, मे स्यान्मलिन
मुख प्रेते गोलागूले खलेऽनले वि मलिनमुखा गोलागूले प्रेतेऽनले खले, हे

मलिम्लुच—मलिम्लुचो मासभदे चौरज्वलनयो पुमान् मे मलिम्लुचोऽनिले
चौरे, वि मलिम्लुचस्तु तस्कारे । वाते हे चौरवह्नी मलिम्लुचौ, वि

मलीमस—मलीमसस्तु मलिने पुष्पकाशीशलोहयो मे वि मलीमस पुन
पुष्पकाशीशे मलिनायसो, हे

मल्ल—मल्ल पात्रे कपोले च मत्स्यभेदे बलीयसि मे, वि मल्ल कपोले
बलिनि मत्स्ये पात्रे, हे मल्ल पात्रे कपालिनि । बलीयसि च मत्स्ये च, वि

मल्लनाग—मल्लनागोऽभ्रमातङ्गे वात्स्यायनमुनावपि मे, वि मल्लनागो
वात्स्यायनसुरेभयो, हे

मल्लिक—मल्लिको हसभिद्यपि । मल्लिका तृणशून्येऽपि मीनमृत्पात्रभेदयो,
मे मल्लिका तृणशून्येऽपि मीनमृत्पात्रभेदयो । मल्लिको हसभेदे स्यात्, वि
मल्लिको हसभेदे स्यान्मल्लिका कुसुमान्तरे । मीने मृत्पात्रभेदे स्यात्, हे हसभेदे
च मल्लिक, वि

मशक—मशको रोगकीटप्रभेदयो म मशक कथ्यते क्षुद्ररोगकीट
प्रभेदयो, वि मशक क्षुद्ररुजन्तुभेदयो, हे

मसु(स्र)र—मसूरा मसुरा वा ना वेद्याग्रीहिप्रभेदयो । मसूरी पापरागे
स्यादुपधाने पुन पुमान्, मे मसूरा मसुरा ग्रीहिप्रभेदे पण्ययोषिति । मसूरमसुरौ
च द्वावेतावप्येतयोर्मती, वि मसूरो मसुरोऽपि च । मसुरा च मसूरा च चत्वार
पण्ययोषिति । तथा ग्रीहिविशेषे च, हे

मसृण—मसृणोऽज्वर्गशे स्निग्धे त्रिपूमाया तु योषिति, मे मसृणोऽज्वर्गशे

स्निग्धे क्षुमाया मसृणा भवेत्, वि ममृणोऽकठिने स्निग्धे मसृणा स्यादतस्यपि, हे. मसृणो मृद्वककंशौ, त्रि

मह—मह उत्सवतेजसो, मे., वि. महावत्सवतेजसी, हे.

महत्—महती वल्लकीभेदे राज्ये स्यात्तु नपुसकम् । तत्त्वभेदे पुमान्वृद्धे, मे. महद्वृहति धीतत्त्वे राज्ये, हे. वीणाभेदेऽपि महती, अ महद्राज्ये विशाले च महती वल्लकीभिदि, वि.

महस्—मह उत्सवतेजसो, मे. महो भवेदुत्सवतेजसोश्च, वि. महस्तेज स्युत्सवे च, हे. महस्तूत्सवतेजसो, अ

महाकच्छ—महाकच्छस्तु पुंसि स्यात्समुद्रे च प्रचेतसि, मे. महाकच्छ समुद्रे च प्रचेतसि, वि.

महाकाल—महाकालो महादेवे किम्पाके प्रमथान्तरे, मे. महाकालस्त्रिनयने किम्पाके प्रमथान्तरे, वि महाकालो महेश्वरे किम्पाके गणभेदे च, हे

महाघोष—महाघोषा तु कर्कटशृङ्गा पृथ्वितघोषणे । वलीव हट्टे, मे महाघोषो मतङ्गे च महाघोषोऽतिघोषणे । स्मृता कर्कटशृङ्गा च महाघोषा मनीषिभिः, वि. महाघोषो महाशब्दे स्यान्महाघोष आपणे । महाघोषा शृङ्गापध्याम्, हे.

महाधन—महाधन महामूल्ये सुवस्त्रे सिल्लकेऽपि च, मे, वि. महाधन महामूल्ये सिल्लके चारुवाससि, हे.

महानाद—महानादः कुञ्जरे स्याद्वर्षकाब्दे महास्वने, मे. महानाद कुञ्जरे स्याद्वर्षकाब्दे शयानके, वि महानादो वर्षकाब्दे महाध्वाने शयानके । गजे च, हे. महानादो गजेऽपि च, त्रि.

महानील—महानीलो भृङ्गराजे मणिनागविशेषयो, मे, वि. महानीलो मणोभिदि । नागभेदे भृङ्गराजे, हे.

महापद्म—महापद्म. पुमान् नागनिधिसख्यान्तरेषु च, मे महापद्मः स्मृतो नागनिधिसख्यान्तरेषु च, वि. महापद्मः पुनर्निधौ । नागसंख्याभिदोः, हे.

महाबल—महाबल सीसकेऽतिबलाया स्त्री बलीत्वटे त्रिलिङ्गम्, मे. महाबलं सीसके स्याद्वलाढ्येऽपि महाबला । भवेदतिबलाया च, वि. महाबलो बलीयसि । वायौ महाबल सीसे महाबला बलाभिदि, हे.

महामात्र—महामात्रं. समृद्धे चामात्ये हस्तिपकाधिपे, मे. महामात्रं समृद्धेऽप्यमात्ये हस्तिपकाधिपे, वि. महामात्रः प्रधाने स्यादारोहकसमृद्धयोः, हे.

महामुनि—महामुनिरगस्त्ये ना कुस्तुम्बुरुणि न द्वयोः, मे. महामुनिरगस्त्ये स्याद्वन्याकागस्त्ययोरपि, वि. महामुनिः । अगस्तिकुस्तुम्बुरुणो, हे.

महामूल्य—महामूल्य पद्मरागे ना महार्घेऽन्यलिङ्गक, मे महामूल्य महार्घे स्यात्पद्मरागमणावपि, वि महामूल्य महार्घके । पद्मरागमणौ, हे

महारजन—महारजनमुद्दिष्ट शतकुम्भकुसुम्भयो, मे, वि महारजन कुसुम्भे स्वर्णे, हे

महारस—महारसस्तु स्यात्खर्जूरे कोशकारकशेरुणो, मे, वि महारस पुनरिक्षौ खर्जूरद्वौ कशेरुणि, हे खर्जूरेश्वोर्महारस, त्रि

महार्घ—महार्घस्तु महामूल्ये त्रिषु स्यात्लावके पुमान्, मे महार्घस्तु महामूल्ये तथा लावकपक्षिणि, वि महार्घो लावकाण्डजे । महामूल्ये, हे महार्घस्तु महामूल्ये पुंसि लावकपक्षिणि, त्रि

महालय—महालयो विहारे स्यात्तीर्थे च परमात्मनि, मे, वि महालय पुन । तीर्थे विहारपरमात्मनो, हे महालयोऽपि तीर्थे स्यात्, हा

महावीर—महावीरस्तु गरुडे शूरे सिंहे मखानले । वज्रे श्वेततुरङ्गे च सञ्चानविहगेऽपि च मे महावीर पवौ ताक्ष्ये शूरे सिंहेऽपि कोकिले । मखानले च कर्के च महावीरो जराटके, वि महावीरोऽन्तिमजिने परपुष्टे जराटके । ताक्ष्ये कर्के पवौ शूरे सिंहे मखहुताशने, हे मखाग्नौ च महावीर, त्रि

महाशङ्ख—महाशङ्खो मानुपास्थिसख्याभेदालिकेपु च, मे महाशङ्खो नरास्थि स्यात्त्रिधिसख्याप्रभेदयो, वि महाशङ्खो निधिभेदे सख्याभेदे नरास्थनि, हे

महासहा—महासहा मापपण्यामिम्लानेऽपि च योषिति, मे महासहा मापपण्यामिम्लानकुसुमेऽपि च, वि

महासेन—महासेन कार्तिकेये महासैन्यपतावपि, मे महासेनो विशाखे स्यान्महासैन्यपतावपि, वि महासेनो महासैन्ये स्वन्देऽपि हे

महिला—महिला फलिनीस्त्रियो, मे महिला भोरुगुन्द्रयो, वि महिला नार्या गुन्द्रायाम्, हे

महिषी—महिषी कृताभिषेकासैरिम्योरोपधीभिदि, मे महिषी नृपपत्न्या च सैरिम्यामोपधीभिदि, वि महिषी नृपयोषिति । सैरिम्यामोपधीभेदे, हे महिषी राजपत्न्यपि, त्रि

मही—मही नद्यन्तरे भूमौ, मे मही भूमौ मही नद्याम्, वि मही भूमौ नदीभेदे, हे

महेन्द्र—महेन्द्र पर्वते शत्रे, मे, वि महेन्द्रो वासवे शने, हे महेन्द्रो भूधरे शत्रे, त्रि

महेश्वर—महेश्वरो महादेवे कथितोऽधीश्वरेऽपि च, मे

महोदय—महोदयो कान्यकुब्जे चाधिपत्यापवर्गयो, मे महोदय कान्य-
कुब्जेऽप्याधिपत्यापवर्गयो, वि महोदय पुरे। महोदय स्वामिमुक्त्यो, हे

महोपध—महोपध तु शुण्ठ्या स्याद्विपाया लशुनेऽपि च, मे महोपध
शृङ्गवेरे विपाया लशुनेऽपि च, त्रि महोपध तु शुण्ठ्या विपारसोनयो हे लशुने-
ऽतिविपाया च शुण्ठ्यामपि महोपधम्, वि

मा—मा वारणे विकल्पे च, मे ४ न

मास—मास स्यादामिपे क्लीव कक्कोलीजटयो स्त्रियाम, मे मास स्यादा-
मिपे मासी कक्कोलीजटयोरपि, वि

माकन्द—माकन्द सहकारेऽस्त्री धानीनगरभेदयो, मे माकन्द सहकारे
स्यान्माकन्दचामलकीफले, वि, हे अथ माकन्दचामलक्या नाम्नपादपे, त्रि

मागध—मागधी स्त्री कणायूय्योर्वाच्यवन्मगधोद्भवे। पुंसि वैश्यात्स्त्रिन्याज
शुक्लजीरकवन्दिनो, मे मागधी पिप्पलीयूय्योर्मगधो मगधोद्भवे। वैश्यत
क्षत्रियापुत्रे शुक्लजीरकवन्दिनो, वि मागधो मगधोद्भूते शुक्लजीरकवन्दिनो।
वैश्यत क्षत्रियापुत्रे मागधी स्यात्तु पिप्पली। यूयो भापाविशेषश्च, हे अथ
मागधी। पिप्पल्या यूथिकाया ना लग्ने मगधजे त्रिषु, त्रि

माचल—माचलो वन्दिचोरे च ग्राहुरोगयो, मे माचलो वन्दिचोरे स्याद्
ग्राहे रक्षसि चामये, वि माचल। वन्दिचोरे रुजि ग्राहे, हे

माठर—माठरो व्यासेऽजंपारिपाश्विके, मे माठरो द्विजभेदे स्याद्व्यासे
जंपारिपाश्विके, वि माठरो व्यासविप्रयो। तूर्मानुगे, हे

माडि—माडि स्त्री पत्रभङ्गी च माडिर्देव्यप्रकाशने, मे माडि पत्रादि-
भङ्गी स्यान्माडिर्देव्यप्रकाशने, वि माडिर्देव्य पत्रसिराज्वा, हे

माणवक—माणवको हारभेदे वाते कुपुरुषेऽपि च, मे माणववन्तु पुंसि
स्याद्गालहारभिदोरपि, हे हारभेदे माणवको गाले कुपुरुषे वटो, त्रि

मातङ्ग—मातङ्ग श्वपचे गजे, मे, वि मातङ्ग श्वपचो हस्ती, हे गजेऽपि
नागमातङ्गो, अ, हा ५ नाग

मातुल—मातुलो ग्रीहिमिन्मातृग्राभोरच मदनद्रुमे। धूम्रूरे, मे मातुला
मदनद्रुमे। मातुर्भ्रातरि धतूरे ग्रीहिभेदेऽपि मातुल, वि मातुलो मदनद्रुमे।
धतूरेऽहिग्रीहिभिदो पितु श्याने, हे धतूरेऽपि च मातुल, त्रि

मातुलपुत्रक—मातुलपुत्रक इत्यपि मामवतनये पत्ने च धूर्तस्य, मे मातुल-
पुत्रो धूर्तपत्ने स्यान्मामकात्मजे, वि मातुलपुत्रक। धन्तरवस्य च पत्ने
मातुलस्य च नन्दने, हे

मातुलानी—मातुलानी कलापे स्याद्ब्रह्माया मातुलस्त्रियाम्, मे, वि मातुलानी पुन शणे । कलापे मातुलपत्न्याम्, हे मातुलानी तु भङ्गाया मातृ-
भ्रातृस्त्रियामपि, त्रि

मातृ—माता गौर्यादिजननीगोत्रह्याण्यादिभिमिपु (स्त्रियाम्), मे माता काव्या-
प्रसूगोपु ब्राह्मीत्याद्यास्तु मातर, वि माता गौर्दुर्गा जननी मही । मातरस्तु
ब्रह्माण्याद्या हे पृथिवीजननीगावो ब्रह्माण्याद्याश्च मातर, त्रि

मातृका—मातृका धातृकामानोर्देवीभिर्द्वर्णमालयो, मे मातृका करणे
स्वरे । मातृवर्णसमाम्नायोपमातृपु, हे

मात्र—मात्रा कर्णविभूपाया वित्ते माने परिच्छदे । अक्षरावयवे स्वल्पे
क्लीव कात्स्न्येऽवधारणे मे मात्र चावधृती कात्स्न्ये मात्रा कर्णविभूषणे ।
अक्षरावयवे वृत्ते मानेऽल्पे च परिच्छदे, वि मात्र त्ववधृती स्वार्थे कात्स्न्ये
मात्रा परिच्छदे । अक्षरावयवे द्रव्यमानेऽल्पे कर्णभूषणे । काले वृत्ते च, हे मात्रा
परिच्छदे । अल्पे च परिमाणे सा मात्र कात्स्न्येऽवधारणे, अ परिच्छदे प्रमाणे
च मात्रास्या परिकीर्तिता, अने मात्रा परिच्छदेऽपि, ह

माधव—माधवोऽजे मधो राधे यादवे ना स्त्रिया मिसौ । मधुशर्बरावासन्ती-
कुट्टनीमदिरामु च । गोमहिपादिसम्पत्तौ मे माधवस्तु वसन्ते स्याद्वंशाखे
गरुडध्वजे । माधवी मदिराया च कुट्टन्यामतिमुक्ताके । मधुन शर्बराया च, वि
माधव । विष्णौ वसन्ते वंशाग्रे माधवी मधुशर्बरा । वासन्ती कुट्टनी हाता, हे
माधवौ हरिवंशाखौ त्रि

मान—मानश्चित्तोन्नतौ ग्रहे । क्लीव प्रमाण प्रस्थादौ, मे मान प्रमाणे
प्रस्थादौ मानश्चित्तोन्नतौ ग्रह वि हे मान प्रमाणे तौल्ये च, त्रि

मानस—मानस सरसि स्वान्ते, मे वि मानस स्वान्तसरसौ, हे स्वान्ते
सरसि मानसम्, त्रि मानस चित्तमित्युक्त मानस त्रैदश सर, अने

मानिन्—मानिनी तु स्त्रिया पत्न्या मानी मानवनि त्रिपु, मे

मामक—मामक स्यान्मदीयार्थे त्रिपु पुमि तु मातुने, मे मामक ममता-
युक्ते मातुले मामक स्मृत, वि मामक तु मदीये स्यान्मामका मातुने स्मृत,
हे

माय—माया स्याच्छाम्बरीबुद्धधोर्माय पीताम्बरे गुरे, मे स्यान्माया
शाम्बरीधियो । माया दम्भे कृपाया च माय पीताम्बरेऽम्बरे, त्रि स्यान्माया
शाम्बरी कृपा । दम्भो बुद्धिश्च मायन्तु पीताम्बरेऽम्बरेऽपि च, हे स्यान्माया
शाम्बरीबुद्धधो, त्रि

मार—मारो मृती स्मरे विघ्ने मारी चण्ड्या जनक्षये, मे मारो मृती वृषे-
जङ्घे मारी चण्ड्या जनक्षये, वि मारोऽजङ्घे मृती विघ्ने मारी चण्ड्या जनक्षये
हे विघ्नमन्मथयोमार, त्रि,

मारि—मारि स्त्री मारणे वषे, मे

मारिप—मारिप शाकभिद्यार्ये नाट्योक्त्या पुसि योपिति । दक्षाम्वाया च,
मे मारिप शाकभेदे स्यान्मारिपा दक्षमातरि । नाट्योक्त्या मारिपश्चार्ये, वि
मारिपस्त्वार्यशाकयो । मारिपा दक्षजननी, हे

मारीच—मारीचो रक्षसो भेदे कक्कोले याजकद्विजे । मारीची देवताभेदे
मे, वि मारीच कक्कोले याजकद्विजे । रक्षोभेदे, हे कक्कोलेऽपि च मारीच,
त्रि

मारुण्ड—मारुण्डोऽण्डे भुजङ्गाना मार्गे गोमयमण्डले, मे, वि, हे

मार्ग—मार्गो मृगमदे मासप्रभेदेऽन्वेपणाध्वनो, मे, वि मार्गो मृगमदे मासे
सौम्यर्क्षेऽन्वेपणे पथि, हे मार्गस्तु मासान्वेपणवर्त्मसु त्रि अन्वेपणेऽपि मार्ग ह

मार्गण—मार्गणो याचके शरे । याच्ञान्वेपणयो क्लीवम्, मे मार्गण
प्रार्थनेऽन्वेपे मार्गणो याचके शरे, वि मार्गण याचनेऽन्वेपे मार्गणस्तस्करेऽर्थिनि
हे मार्गणो याचको ज्ञेयो मार्गणोऽपि शिलीमुख, अने

मार्जन—मार्जनं न द्वयोर्मार्ष्टौ पुसि स्याल्लोध्रशाखिनि, मे मार्जनं कथित
मार्ष्टौ मार्जनो रोध्रशाखिनि, वि मार्जनो लोध्रशाखिनि । मार्जनं शुद्धिकरणे
मार्जना मुरजध्वनौ, हे

मार्जार—मार्जार ओती खट्वाशे, मे, वि मार्जार स्यात्खट्वागविडालयो,
हे

मार्जालीय—मार्जालीय स्मृत शूद्रे विडाले कायशोधने, मे मार्जालीय
स्मृत शूद्रे चण्डाले कायशोधने, वि मार्जालीय शूद्रविडालयो । शरीरशोधने, हे

मार्तण्ड—मार्तण्ड कोडसूर्ययो, मे मार्तण्डस्तपने कोडे, वि मार्तण्डस्तरणौ
कोडे, हे मार्तण्डौ खगदष्टिणी, त्रि

माल—माल क्षेत्रे स्त्रिया पृक्कास्त्रजोर्जात्यन्तरे पुमान्, मे माल क्षेत्रे जने
मालो माला पुष्पादिदामनि, वि माल तु कपटे वने । मालो जने स्यान्माला तु
पक्ती पुष्पादिदामनि, हे

मालती—मालती जातिपुवतिज्योत्स्नासु सरिदन्तरे । कावमाच्या विदाल्याया
विभावर्यामपीष्यते, वि मालती युवती कावमाच्या जातिविशल्पयो ।
ज्योत्स्नाया निशि नद्या च, हे

मुण्डो मुण्डितशीर्षयो । राहौ दैत्यान्तरे, हे राहौ दैत्यान्तरे मुण्डो मूर्त्वि स्त्री
मुण्डिते त्रिषु, त्रि

मुण्डन—मुण्डन वपने त्राणे, मे, वि मुण्डन रक्षणे क्षीरे, हे

मुदिर—मुदिर कामुके मेघे, मे, हे मुदिर कामुकेऽम्बुदे, वि

मुद्गर—मुद्गर मल्लिकाभेदे पुसि लोष्टादिभेदने, मे मुद्गर मल्लिकाभिदि
लोष्टादिभेदनेऽपि स्यात्, वि मुद्गर कोरकास्त्रयो । लोष्टादिभेदने चापि, हे

मुनि—मुनि पुसि वशिष्ठादी वङ्गसेनतरी जिने, मे मुनिर्यमीद्भुदीबुद्ध-
पियालागस्तिक्शुके, वि मुनिर्वाचयमेज्जंति । पियालागस्तिपलाशे, हे मुनि
र्वाचयमे बुद्धे, त्रि

मुनिभेज—मुनिभेजमागस्त्ये हरितक्या च लङ्घने, मे, वि मुनिभेज
त्वगस्तिपथ्याया लङ्घनेऽपि च, हे लङ्घने मुनिभेजम् । अगस्त्ये च हरितक्याम्, त्रि

मुर—मुरा गन्धद्रव्ये दैत्यान्तरे पुमान्, मे

मुर्मुर्—मुर्मुर्स्तुपवह्नौ स्यान्मन्मये रविवाजिनि, मे, वि मुर्मुरो मन्मये
सूर्यतुरगे तुपपावके, हे

मुपित—मुपित हृतखण्डितयो, मे मुपित खण्डिते हृते, वि, हे

मुष्क—मुष्को मोक्षकवृक्षे स्यात्सङ्घाते वृषणेऽपि च, मे मुष्को मोक्षद्रुमे
सङ्घे तस्करे मासलाण्डयो, हे मुष्कोऽण्डकोशे सङ्घाते मुष्को मोक्षे च पादपे, वि

मुष्टि—मुष्टिद्वयो फले । वद्धपाणौ तसरी मे मुष्टिवद्धकरे फले, वि

मु(स)पल—मुसल स्यादयोऽग्रे तु पुनपुमकयो स्त्रियाम् । तालमूल्यामायु-
पर्णीगृहगोधिकयोरपि मे मुसल तु स्यादयोऽग्रे मुसली मता । तालमूल्यामायु-
पर्णीगृहगोधिकयोरपि, वि मुसल स्यादयोऽग्रके । मुसली तालमूल्यायुपर्णिवा
गृहगोधिवा, हे

मुहिर—मुहिर काममूर्खयो, मे, वि हे

मूक—मूकस्त्ववाचि ना दैत्ये रेवे वृषणमन्दयो, मे मूकोऽप्यवाङ्मती दीने,
वि मूको दैत्यावाङ्मतीनेषु, हे

मूढ—मूढस्तु तन्द्त्रिते बाले, मे मूढस्तन्द्त्रितबालयो, वि मूढस्तन्द्त्रिते जडे,
हे विचेष्टबालिदौ मूढौ, त्रि

मूर्छित—मूर्छितमपि सोच्छ्रये च मूढे च, मे मूर्छित सोच्छ्रये मूढे, वि, हे
मूर्छितौ मूढसोच्छ्रयो, अ

मूर्त—मूर्तं स्यात्त्रिषु मूर्च्छाले षठिने मूर्तिमत्यपि, मे, त्रि मूर्तं मूर्तिमति
प्रोक्त मूर्च्छाले षठिनेऽपि च, वि

मूर्ति—मूर्तिः कायकाठिन्ययोः स्त्रियाम्, मे. मूर्तिः काठिन्यकाययोः, वि., अ. मूर्तिः पुनः प्रतिमाया कायकाठिन्ययोरपि, हे.

मूर्धाभिपिक्त—मूर्धाभिपिक्तो भूपाले मन्त्रिणि क्षत्रियेऽपि च, मे. मूर्धाभिपिक्तो भूपाले प्रधाने क्षत्रियेऽपि च, वि. मूर्धाभिपिक्तः प्रधाने क्षत्रियक्षितिपालयो, हे. मूर्धाभिपिक्तो भूपेऽपि, अ. मूर्धाभिपिक्तोऽमात्येऽपि, त्रि.

मूल—मूलं शिफाद्ययोः । मूलवित्तेऽन्तिके वा ना भे, मे. मूलं पाश्चाद्ययोरुडौ । निकुञ्जशिफयोः, हे. मूलमाद्ये शिफाभयो, अ. निकटेऽपि च मूल स्यात्, त्रि. मूलमाद्ये शिफायां स्याद्धे निकुञ्जेऽन्तिकेऽपि च, वि.

मूल्य—मूल्यं स्याद्वेतने वस्ने, मे. मूल्य तु वेतने वस्ने, वि. मूल्य वस्ने वेतने च, हे.

मृग—मृगः पशौ कुरङ्गे च करिणक्षत्रभेदयोः । अन्वेपणे च याच्ञाया मृगी तु वनितान्तरे, मे. मृगः पशौ कुरङ्गे च करिणक्षत्रभेदयो । याच्ञायां मृगयाया च मृगी स्याद्वनितान्तरे, वि. मृगः कुरङ्गे याच्ञाया मृगयायां गजान्तरे । पशौ नक्षत्रभेदे च मृगी तु वनितान्तरे, हे. पशवोऽपि मृगा, अ. मृगोऽन्विष्टौ, त्रि. मार्गणेऽपि मृगः क्वचित्, हा.

मृगनेत्र—मृगनेत्रा रात्रिभेदे विशेषे योपितस्तथा, मे.

मृगयु—मृगयुः युसि गोमायौ व्याधे च परमेष्ठिनि, मे. मृगयुब्रह्मणि प्रोक्तो गोमायुव्याधयोरपि, वि. मृगयुस्तु फेरो ब्रह्मणि लुब्धके, हे.

मृगाक्षी—मृगाक्षी तु विशालामृगनेत्रयोः, मे. मृगाक्षी चेन्द्रवारुण्या मृगनेत्रात्रियामयोः, वि. मृगाक्षी मृगलोचना । त्रियामेन्द्रवारुणी च, हे.

मृगाङ्गु—मृगाङ्गो मास्तु चन्द्रे, वि.

मृगारि—मृगारिः स्यात्पुंसि कण्ठीरवशार्दूलयोरपि, मे.

मृणाल—मृणालं नलदे क्लीवं स्त्रीनपुंसकयोर्विसे, मे. मृणालं विसिनीमूलं मृणालं च जलाकुलम्, अने.

मृत—मृतं तु याचिते मृत्यौ क्लीवं मृत्युमति त्रिषु, मे. मृतं मृत्यौ याचितेऽपि हे. मृतं स्याद्याचिते मृत्यौ मृत्युमत्यभिधेयवत्, वि.

मृत्यु—मृत्युर्ना मरणे यमे, मे. मृत्युर्मरणदेवयोः, वि. आतङ्गेऽजगरे कुन्ते मृत्युः स्यान्मरणेऽपि च, अने.

मृत्युफल—स्यान्मृत्युफला कदल्या महाकालफले पुमान्, मे. मृत्युफलो महाकाले कदल्यां मृत्युफल्यपि, वि. मृत्युफलो महाकाले मृत्युफलो कदल्यय, हे.

मृत्युवञ्चन—स्यान्मृत्युवञ्चन शम्भौ श्रीफलद्रोणकाकयो, मे, वि मृत्युवञ्चन श्रीफले हरे । द्रोणकाके, हे

मृत्सा—मृत्सा काक्ष्या श्रेष्ठमृदि, मे मृत्सा तु कथिता वासीश्रेष्ठमृत्तिकयो-
र्घुघै, वि मृत्सा वासी तु मृत्तिवा, हे

मृत्स्ना—मृत्स्ना मृत्सातुवर्योश्च, मे मृत्स्ना तुवरिकाया स्यान्मृत्सायामपि
दृश्यते, वि मृत्स्ना मृत्सा तुवर्यपि, हे

मृदङ्ग—मृदङ्ग पटहे घोषे, मे, वि मृदङ्गो घोषवाद्ययो, हे

मृदु—मृदु स्यात्कोमलेऽतीक्ष्णे, मे मृदु स्यात्कोमले खरे, वि मृद्वतीक्ष्णे
कोमले च, हे मृदू चातीक्ष्णकोमलौ अ

मृष्टेरुक—मृष्टेरुको वदान्येऽपि मिष्टाशिन्यतिथिद्विपि, मे, वि मृष्टेरुक
स्यान्मृष्टागे दानशौण्डेऽतिथिद्विपि, हे

मेखला—मेखला खङ्गबन्धे स्यात्ताञ्चीशैलनितम्बयो, मे, वि मेखलाऽद्रि-
नितम्बे स्याद्रसनाखङ्गबन्धयो, हे मेखलाऽद्रिनितम्बेऽपि, त्रि कटिदेशे तु
मेखला, ह

मेघ—मेघो मुस्ताजलदयो पुमान् मे मेघ स्यान्मुस्तके घने, वि मेघस्तु
मुस्तके जलदेऽपि च, हे मेघो वारिदमुस्तयो, त्रि

मेघनाद—मेघनादस्तु वरुणे तनये रावणस्य च, मे मेघनादस्तु वरुणे रावणस्य
सुतेऽपि च, वि मेघनादो मेघशब्दे वरुणे रावणात्मजे, हे

मेघपुष्प—मेघपुष्प पिण्डाभ्राम्बुनादेये ना हरेर्हये, मे मेघपुष्प तु पिण्डाभे
नादेयजलयोरपि, वि मेघपुष्प तु नादेये पिण्डाभ्रे सलिलेऽपि च, हे मेघपुष्प तु
नादेये पिण्डाभ्रे सलिले विदु, त्रि

मेचक—मेचकस्तु मयूरस्य चन्द्रके श्यामले पुमान् । तद्युक्ते वाच्यवत्कलीव
स्रोतोऽञ्जनान्धकार्यो, मे मेचको वह्निचन्द्रे स्यान्मेचक श्यामलेऽपि च ।
तिमिरे वृष्णवर्णे तु मेचक वाच्यवद्भवेत्, वि मेचक श्यामले वृष्णे तिमिरे
वह्निचन्द्रके, हे वह्निचन्द्रे च मेचक, त्रि

मेघा—मेघा बुद्धी ऋती पुमान्, मे मेघ ऋती धिया मेघा, वि मेघ ऋती
मेघा तु शेमुपी, हे

मेघाविन्—मेघावी ना शुके ब्राह्मणा स्त्रिया मेघान्विते त्रिपु, मे

मेधि—मेधि स्यात्खलदारुणि, वि

मेघ्य—मेघ्य त्रिपु शुद्धी रक्तवचारोचनयो स्त्रियाम्, मे मेघ्य शुची मेदुरे
च वाच्यवन्मेघ्यमाश्रमे, वि

मेनाद—मेनादस्तु पुमान् केकिमार्जारच्छगलेषु च, मे. मेनादः केकिमार्जार-
च्छगलेषु समीरितः, वि. मेनादास्तु त्रयश्छागमार्जारकशिखण्डिन, वि. मेनादः
केकिनि च्छागे मार्जारे, हे.

मेला—मेला स्यान्मेलके मसौ, मे, वि. मेला त्वञ्जने मेलकेऽपि च, हे.

मेप—मेपो राश्यन्तरे स्तमे । भैपज्यभिदि, मे. मेपो राशिविशेषे स्यादुरणे
भैपजान्तरे, वि. मेपो राश्यन्तरे हुडौ, हे. मेपौ राश्यन्तरोरणौ, वि.

मेहन—मेहनं मूत्रशिदनयोः, मे., वि., हे.

मैथुनं—मैथुनं सुरतेऽपि स्यात्सङ्गतेऽपि नपुसकम्, मे. मैथुनं सङ्गते रते,
वि. मैथुनं रतसङ्गत्योः, हे. मैथुनं सङ्गतौ रते, अ. मैथुनं कथ्यते सङ्गि सम्बन्ध-
ग्राम्यधर्मयोः, ह.

मोक्ष—मोक्षस्तु मुक्तिपाटलिमोचने, मे. मोक्षो मुष्ककवृक्षे स्यादपवर्गो च
मोचने, वि. मोक्षो नि.श्रेयसे वृक्षविशेषे मोचने मृतौ, हे. नन्द्यावर्त सरलः शालः
पाको धवोऽर्जुनस्तिलक. । पद्मस्यन्दनमोक्षा वृक्षविशेषेऽपि कथ्यन्ते, ह.

मोघ—मोघा स्त्री पाटलाया स्याद्धीननिष्फलयोस्त्रिपु, मे. मोघाऽपि
पाटलाया स्यान्मोघा निष्फलदीनयोः, वि. मोघो दीने निष्फले च मोघा
स्यात्पाटलातरौ, हे.

मोच—मोचः शोभाञ्जने पुसि मोचा शाल्मलिरम्भयोः, मे. मोचः शोभाञ्जने
प्रोक्तो मोचा शाल्मलिरम्भयोः, वि. मोचा शाल्मलिकदल्योर्मोच. शिग्रौ, हे. मोचा
शाल्मलिरम्भयोः, वि. मोचा शाल्मलिराख्याता मोचा तु कदली मता, अने.

मोचक—मोचक. कदलीशिग्रुनिर्मोचकविरागिपु, मे., वि. मोचको मोक्ष-
कदलीशिग्रुद्रुमविरागिपु, हे.

मोचाट—मोचाट. कृष्णजीरे च रम्भास्थि मलयोद्भवे, मे., वि. मोचाटः
कृष्णजीरके । चन्दने कदलीगर्भे, हे.

मोण—मोणः शुष्कफले नक्रमक्षिकाऽह्मकरण्डयोः, मे., वि. मोणः सर्प-
करण्डके । वाने नक्रमक्षिकायाम्, हे.

मोदक—मोदकः खाद्यभेदेऽस्त्री हर्षुके पुनरन्यवत्, मे. मोदको हर्षुके ज्ञेयः
खाद्यभेदे च मोदकम्, वि. मोदको हर्षुके खाद्ये, हे.

मोरट—मोरट तु भवेदिक्षुमूलाङ्कोटप्रसूनयोः । सप्तरात्रात्परे क्षीरे
मूविकायां तु मोरटा, मे, वि. मोरटम् । सप्तरात्रात्परे क्षीरेऽङ्कोटपुष्पेक्षुमूलयोः ।
मोरटा तु मूविकायाम्, हे. मोरटं गोनवे क्षीरेऽङ्कोटपुष्पेक्षुमूलयोः, वि.

मोह—अथ मोहोऽन्यलिङ्गः स्यादविद्यायां च मूढने, मे. मोहमिच्छन्ति

मृत्युवञ्चन—स्यान्मृत्युवञ्चन शम्भौ श्रीफलद्रोणकाकयो, मे, वि मृत्युवञ्चन श्रीफले हरे । द्रोणकाके, हे

मृत्सा—मृत्सा काक्ष्या श्रेष्ठमृदि, मे मृत्सा तु कथिता वासीश्रेष्ठमृत्तिकयो-
र्वुधे, वि मृत्सा वासी तु मृत्तिका, हे

मृत्स्ना—मृत्स्ना मृत्सातुवयोंश्च, मे मृत्स्ना तुवरिकाया स्यान्मृत्सायामपि
दृश्यते, वि मृत्स्ना मृत्सा तुवयोंपि, हे

मृदङ्ग—मृदङ्ग पटहे घोषे, मे, वि मृदङ्गो घोषवाद्ययो, हे

मृदु—मृदु स्यात्कोमलेऽतीक्षणे, मे मृदु स्यात्कोमले खरे, वि मृद्वतीक्षणे
कोमले च, हे मृदू चातीक्षणकोमलौ अ

मृष्टेरुक्—मृष्टेरुको वदान्येऽपि मिष्टाशिन्यतिथिद्विपि, मे, वि मृष्टेरुक्
स्यान्मृष्टाशे दानशौण्डेऽतिथिद्विपि, हे

मेखला—मेखला खङ्गवन्धे स्यात्काञ्चीशैलनितम्बयो, मे, वि मेखलाऽद्रि-
नितम्बे स्याद्रसनाखङ्गवन्धयो हे मेखलाऽद्रिनितम्बेऽपि, त्रि वटिदेशे तु
मेखला, ह

मेघ—मेघो मुस्ताजलदयो पुमान्, मे मेघ स्यान्मुस्तके घने, वि मेघस्तु
मुस्तके जलदेऽपि च, हे मेघो वारिदमुस्तयो, त्रि

मेघनाद—मेघनादस्तु वरुणे तनये रावणस्य च, मे मेघनादस्तु वरुणे रावणस्य
सुतेऽपि च, वि मेघनादो मेघशब्दे वरुणे रावणात्मजे, हे

मेघपुष्प—मेघपुष्प पिण्डाभ्राम्बुनादेये ना हरेर्हये, मे मेघपुष्प तु पिण्डाभे
नादेयजलयोरपि, वि मेघपुष्प तु नादेये पिण्डाभ्रे सलिलेऽपि च, हे मेघपुष्प तु
नादेये पिण्डाभ्रे सलिले विदु, त्रि

मेचक—मेचकस्तु मयूरस्य चन्द्रके द्यामले पुमान् । तद्युक्ते वाच्यवत्करीव
स्रोतोऽञ्जनान्धकारयो, मे मेचको वह्निचन्द्रे स्यान्मेचक द्यामनेऽपि च ।
तिमिरे वृष्णवर्णे तु मेचक वाच्यवद्भवेत्, वि मेचक द्यामले वृष्णे तिमिरे
वह्निचन्द्रके, हे वह्निचन्द्रे च मेचक, त्रि

मेघ—मेघा बुद्धौ प्रती पुमान्, मे मेघ प्रती धिया मेघा, वि मेघ प्रती
मेघा तु शेमुषी, हे

मेघाविन्—मेघावी ना शुके ब्राह्मणा स्त्रिया मेघान्विते त्रिपु, मे

मेपि—मेपि स्यात्सलदारणि, वि

मेघ्य—मेघ्य त्रिपु शुद्धौ रक्तवचारोचनयो मित्रयाम्, मे मेघ्य शुची मेदुरे
च वाच्यवन्मेघ्यमाश्रमे, वि

मेनाद—मेनादस्तु पुमान् केकिमार्जारच्छालेषु च, मे. मेनादः केकिमार्जार-
च्छालेषु समीरितः, वि. मेनादास्तु त्रयश्छागमार्जारकशिलण्डिनः, त्रि. मेनादः
केकिनि छागो मार्जारि, हे.

मेला—मेला स्यान्मेलके मसौ, मे., वि. मेला त्वञ्जने मेलकेऽपि च, हे.

मेप—मेपो राश्यन्तरे स्तभे । भंपज्यभिदि, मे. मेपो राशिविशेषे स्यादुरणे
भेपजान्तरे, वि. मेपो राश्यन्तरे हुडौ, हे. मेपो राश्यन्तरोरणौ, त्रि.

मेहन—मेहनं मूत्रशिक्षयोः, मे., वि., हे.

मैथुनं—मैथुनं सुरतेऽपि स्यात्सङ्गतेऽपि नपुसकम्, मे. मैथुनं सङ्गते रते,
वि. मैथुनं रतसङ्गत्योः, हे. मैथुनं सङ्गतौ रते, अ. मैथुनं कथ्यते सङ्गिः सम्बन्ध-
ग्राम्यधर्मयोः, ह.

मोक्ष—मोक्षस्तु मुक्तिपाटलिमोचने, मे. मोक्षो मुष्ककवृक्षे स्यादपवर्गे च
मोचने, वि. मोक्षो नि.श्रेयसे वृक्षविशेषे मोचने मृत्तौ, हे. नन्द्यावर्तः सरलः शालः
पाको धवोर्जुनस्तिलकः । पद्मस्यन्दनमोक्षा वृक्षविशेषेऽपि कथ्यन्ते, ह.

मोघ—मोघा स्त्री पाटलाया स्याद्धीननिष्फलयोस्त्रिपु, मे. मोघाऽपि
पाटलाया स्यान्मोघा निष्फलदीनयोः, वि. मोघो दीने निष्फले च मोघा
स्यात्पाटलातरो, हे.

मोच—मोचः शोभाञ्जने पुसि मोचा शाल्मलिरम्भयोः, मे. मोचः शोभाञ्जने
श्रोक्तो मोचा शाल्मलिरम्भयोः, वि. मोचा शाल्मलिकदल्योर्मोचः क्षिप्रौ, हे. मोचा
शाल्मलिरम्भयोः, त्रि. मोचा शाल्मलिराख्याता मोचा तु कदली मता, अने.

मोचक—मोचकः कदलीशिघ्रनिर्गोचकविरागिपु, मे., वि. मोचको मोक्ष-
कदलीशिघ्रदुमविरागिपु, हे.

मोचाट—मोचाटः कृष्णजीरे च रम्भास्थिन् मलयोद्भवे, मे., वि. मोचाटः
कृष्णजीरके । चन्दने कदलीगर्भे, हे.

मोण—मोणः क्षुप्तफले नत्रमक्षिकाऽहिकरण्डयोः, मे., वि. मोणः सर्प-
करण्डके । वाने नत्रमक्षिकायाम्, हे.

मोदक—मोदकः खाद्यभेदेऽथौ हर्षुके पुनरन्यवत्, मे. मोदको हर्षुके जेयः
खाद्यभेदे च मोदकम्, वि. मोदको हर्षुके साद्ये, हे.

मोरट—मोरटं तु भवेदिक्षुमूलाद्भोटप्रमूनयोः । मत्तगत्रातरे क्षीरे
मूषिकायां तु मोरटा, मे., वि. मोरटम् । मत्तगत्रातरे क्षीरेऽद्भोटपुष्पेक्षुमूलयोः ।
मोरटा तु मूषिकायाम्, हे. मोरटं गोर्नवे क्षीरेऽद्भोटपुष्पेक्षुमूलयोः, वि.

मोह—मोहोऽन्यनिष्ठः स्यादविद्याया च मूर्धने, मे. मोहमिच्छन्ति

मूर्च्छायामविद्याया च सूरय , वि मोहो मूर्च्छाविपर्ययो, हे अथ मूर्च्छने । अविद्याया च मोह स्यात्, नि मोह स्यान्मौढ्यमूर्च्छयो , ह

मौलि—मौलि किरीटे धम्मिल्ले चूडायामनपुसकम् । नाऽशोकद्वौ स्त्रिया भूमौ, मे मौलि किरीटे धम्मिल्ले चूडाकङ्केलिमूर्धसु, हे मौलि किरीटे धम्मिल्ले कङ्केलिद्रुमचूडयो , वि चूडा किरीट केशाश्च सयता मौलयस्त्रय , अ मौलि कङ्केलिवृक्षेऽपि, नि

म्लिष्ट—म्लिष्ट त्रिष्वव्यक्तवाचि म्लाने, मे म्लिष्टमव्यक्तवाचि स्यान्म्लिष्ट म्लानेऽन्यवन्मतम्, वि अथ म्लिष्ट म्लानमस्पष्टभाषितम्, हे मिष्ट म्लाने कुवचने, नि

म्लेच्छ—म्लेच्छ पामरभेदे च पापरक्तेऽपभाषणे, मे म्लेच्छ पापरते जातिभेदे स्यादपभाषणे, वि म्लेच्छो जातिभेदे ह्यपभाषणे, हे

य—यो ना वायौ यमने या यात्राप्तिधूमितत्यागेषु । वारणयोगसमज्ञायानेषु पुमास्तु गन्तरि ख्यात , मे य सर्वनामानिलयो , वि क्षुधा वाला च वायुस्त्वक् हृद्गत पुरुषोत्तम । यमुनो यामुनेयश्च यकारो भान्तिम स्मृत , मा यशो य कथित प्राज्ञैर्यो वायुरिति शब्दित । याने यातरि यस्त्यागे कथित शब्दवेदिभि , ए

यक्ष—यक्षो गुह्यवमाने च गुह्यवाधीश्वरेऽपि च, मे यक्ष श्रीदे च गुह्यवे, वि यक्ष श्रीदे गुह्यवे च, हे

यक्षराट्—यक्षराट् अयम्बक्सखे मल्लाना रङ्गचत्वरे, वि यक्षराट् पुसि धनदे मल्लाना रङ्गचत्वरे, मे

यज्ञ—यज्ञ स्यादात्मनि मखे नारायणहुताशयो , हे यज्ञ पूजा च दान च, अने

यतस्—य इतस्

यति—यति स्त्रो पाठविच्छेदे निवारयतिनो पुमान्, मे यतिनिवारो यतिनि पाठच्छेदश्चेति यति , वि यतिनिवारो विरतो भिक्षु, हे अथ यति । पाठच्छेदे मुनौ पुमान्, वि

यथा—यथा तुल्यार्थमानयो । प्रशसायाम्, मे यथाशब्दस्तु निर्दिष्टस्तुल्ययोगानुमानयो , वि यथा निदर्शने द्वौ तूद्देशे निर्देशसाम्ययो । हेतूपपत्तौ च, हे

यद्—यद् गर्हाहेत्ववधृत्यो , मे

यदि—यदि गर्हावितर्कयो , मे

यद्वत्—यद्वत् प्रदने वितर्के च, मे

यन्त्र—यन्त्रा मेढे च सूते ना, मे. यन्त्रा सूते निपादिनि, हे. यन्त्रा हस्तिपके सूते, वि., अ.

यन्त्र—यन्त्रं वेदाद्यधिष्ठाने पात्रभेदे नियन्त्रणे, हे.

यन्त्रण—यन्त्रणं रक्षणे स्मृतम् । बन्धने स्यान्नियमने, मे. यन्त्रणं स्यान्नियमने बन्धने रक्षणेऽपि च, वि. यन्त्रणं बन्धने त्राणे नियमे, हे.

यम—यमोज्यलिङ्गो यमजे ना काके शमने शनौ । शरीरसाधनापेक्षनित्य-कर्मणि संयमे, मे. यमो दण्डधरे ध्वाङ्क्षे संयमे यमजेऽपि च । शरीरसाधनापेक्ष-नित्यकर्मणि चोच्यते, वि. यमः कालयमजयोरहिंसादिषु पञ्चसु । संयमे यमने ध्वाङ्क्षे, हे. यमः संयमकीनाशयुग्मजेषु, वि.

यमक—यमकं यमजे शब्दालङ्कारे पुंसि संयमे, मे. यमकं यमजे शब्दालङ्कारे संयमेऽपि च, वि. यमको यमजे व्रते । यमकं वागलङ्कारे, हे. यमकं संयमे शब्दालङ्कारे यमजे त्रिषु, वि.

यमन—यमनं बन्धने चोपरतो क्लीवं यमे पुमान्, मे. यमनं दु.खे चोपरतो यमे, वि. यमनं यमबन्धयोः, हे.

यमल—यमलं युगले क्लीवं यमली चोटिकाद्वये, मे.

यमस्वसृ—यमस्वसा तु दुर्गायां यमुनायामपि स्त्रियाम्, मे.

ययु—ययु. पुमानश्वमेधतुरगे च तुरङ्गमे, मे. ययुः क्रतुहये हये, वि. ययु-यंनहये हये, हे. ययुरश्वे क्रतुहये, वि.

यव—यवो धान्ये पृथक्कृते, हे.

यवन—यवनो देशभेदे ना वेगिवेगाधिकाश्वयोः । यवन्योपधिभेदे स्त्री वाच्य-वद्वेगिनि स्मृता, मे.

यवफल—भवेद्यवफलो वेणौ मांसीकुटजयोरपि, मे. यवफलः स्मृतो वेणौ मांसीकुटजयोरपि, वि. यवफलो मासिकायां कुटजत्वचिसारयोः, हे.

यवोयस्—यवोयाननुजेऽपि स्यादतियूनि च वाच्यवत्, मे.

यष्टि—यष्टिः पुंसि स्याद्भुजदण्डके । द्वयोर्हारीलताभाग्योर्मधुकाशस्त्रभेदयोः मे. यष्टिर्भाग्या मधुयष्ट्यां ध्वजदण्डेऽस्त्रहारयोः, हे. यष्टिर्हारीलताशस्त्रभेदयो-र्ध्वजदण्डके । भाग्याञ्च मधुयष्ट्याञ्च, वि.

याजक—याजकस्तु गजे राज्ञो याज्ञिकेऽपि, मे. याजको याजिनि स्यातो याजको राजकुञ्जरे, वि. याजको राजकुञ्जरे । याज्ञिके च, हे.

याज्ञिक—अथ याज्ञिकः । याजके च कुशे च, मे. याज्ञिको याजके कुशे, वि. याज्ञिको याजके दध्ने, वि.

यातयाम—यातयामोऽन्यवज्जीर्णे परिभुक्तोऽज्जितेषु च, मे यातयामस्तु जीर्णे स्यात्परिभुक्तोऽज्जितेषु च, वि यातयामो भुक्तसमुज्जिते जीर्णे च, हे जीर्णञ्च परिभुक्तञ्च यातयाममिदं द्वयम्, अ

याना—याना तु यापनेऽपि स्याद् गमनोत्सवयो स्त्रियाम्, मे याना तु यापनोपाये गतौ देवार्चनोत्सवे, वि यानोत्सवे गतौ वृत्तौ, हे याना स्यादनुवृत्तौ च, ह याना स्याद्यापने गतौ, अ गमनोत्सवयोर्याना, त्रि

यादव—यादव पुंसि केशवे, मे

यादसाम्पति—यादसाम्पतिरम्भोधौ पश्चिमाशापतावपि, मे यादसाम्पतिरम्भोधौ प्रतीचीदिक्पतावपि, वि यादसाम्पति पाश्यब्धौ, हे पाश्यब्धौ यादसाम्पती, त्रि

यान—यान स्याद्वाहने गतौ, मे यान गतौ वाहनेऽपि, वि यान युग्ये गतौ, हे स्यात्तु वाहने । गतौ च यानम् त्रि

यापन—यापन वर्तने कालक्षेपे निरसनेऽपि च, मे, वि यापन कालविक्षेपे निरासे वर्तनेऽपि च, हे यापन स्यान्निरसने कालक्षेपे च वर्तने, त्रि

याप्य—याप्यस्तु यापनीये स्यात्तिन्दितेऽप्यभिधेयवत्, मे

याम—यामस्तु पुंसि प्रहरे सयमेऽपि प्रकीर्तित मे यामस्तु प्रहरे व्रते, वि यामौ प्रहरसयमौ, हे

यामि—यामि कुलस्त्रीस्वस्रो मे यामि स्वसृकुलस्त्रियो, अने v जामि

याम्य—याम्याऽप्राच्या भरण्याञ्च पुस्यगस्त्ये च चन्दने, मे याम्याऽवाच्या भरण्याञ्च याम्योऽगस्त्ये च चन्दने वि याम्याऽप्राच्या भरण्याञ्च, हे

याव—यावोऽलवते पावभेदे हे

यावत्—यावत्वात्स्न्यैऽवधारणे । प्रशसाया परिच्छेदे मानाधिकारसम्भ्रमे । पक्षान्तरे च, मे यावत्तावत्परिच्छेदे वात्स्न्यमानावधारणे, वि यावत्तावदिवावधौ । वात्स्न्यैऽवधारणे माने, हे यावत्तावच्च सावत्येऽवधौ मानेऽवधारणे, अ

युक्त—v युत

युक्ति—युक्ति स्त्री न्याययोगयो, मे युक्तितन्याये योजने च, हे न्याय-योजनयोर्युक्ति, त्रि

युग—युगो रथहलाद्यङ्गे न द्वयोन्तु वृत्तादिषु । युग्मे हस्तचतुष्पङ्केऽपि वृद्धिनामौपधेऽपि च, मे युग हस्तचतुष्पङ्के म्याद्रथाद्यङ्गे वृत्तादिषु । वृद्धिनामौपधे युग्मे, हे युग हस्तचतुष्पङ्केऽपि रथमोराङ्गयोर्युग । युग वृत्तादौ युगले वृद्धिनामौपधेऽपि च, वि यानाद्यङ्गे युग पुमि युग युग्मे वृत्तादिषु अ

युञ्जान—युञ्जानः सारथी विप्रे, मे., वि.

युत—युतो युक्तोऽपृथग्भूते क्लीवं हस्तचतुष्टये, मे. युतोऽन्विते पृथक्, हे. युतं हस्तचतुष्टके स्याद्युतं युक्ते युतं पृथक्, वि.

युतक—युतकं संशये युगे । नारीवस्त्राञ्चले युक्ते चलनाग्रेऽपि यौतुके, मे. युतकं संशये युगे । यौतुके चलनाग्रे च स्त्रीवस्त्राञ्चलयुक्तयोः, वि. युतकं तु यौतुके युग्मयुक्तयोः । संशये चलनाग्रे स्त्रीवस्त्रभेदे पटाञ्चले, हे युतकं वस्त्रभेदे च यौतुके संशयेऽपि च, त्रि.

युध्न—युध्नो धनुषि संयुगे, मे. युध्न. संश्रामधनुषोः, वि.

युवन्—युवा स्यात्तरुणे श्रेष्ठे निसर्गवलशालिनि, मे., वि.

यूय—यूयं तिर्यक्समूहेऽस्त्री पुष्पभेदे च योषिति, मे. यूयी पुष्पप्रभेदे स्यान्मागध्या च कुरुष्टके । यूयं तिर्यक्समूहे स्याद्वृन्दमात्रे च भाषितम्, वि. यूयं तिर्यग्गणे गणे । यूयी तु मागधी पुष्पविशेषयोः कुरुष्टके, हे.

यूथिका—यूथिका म्लानके पुष्पविशेषेऽपि च योषिति, मे. यूथिका म्लानके पुष्पविशेषेऽपि च यूथिका, वि.

योग—योगोऽपूर्वार्थसम्प्राप्ती सङ्गतिध्यानयुक्तिपु । वपुःस्वयं प्रयोगे च विष्कम्भादिपु भेषजे । विश्रव्वघातके द्रव्योपायसन्नहनेष्वपि । कामर्णेऽपि च, मे. योगो विस्रम्भघातिनि । अलव्वलाभे सङ्गत्यां कामर्णध्यानयुक्तिपु । वपुःस्वयं-प्रयोगे च सन्नाहे भेषजे घने । विष्कम्भाद्युपाये च, हे. योगोऽपूर्वार्थसम्प्राप्ती सङ्गतिध्यानयुक्तिपु । वपुःस्वयंप्रयोगे च विष्कम्भादिपु भेषजे । विश्रव्वघातिनि द्रव्योपायसन्नहनेष्वपि । कामर्णेऽपि च योगः स्यात्, वि. योगः सन्नहनोपायध्यान-सङ्गतिभुक्तिपु, अ. योगश्चारे पूर्वलाभे भूत्रे विश्रव्वघातिनि । उपाये सङ्गतौ ध्यानीपधसन्नाहमुक्तिपु, त्रि. योगो युक्तिविशेषः स्यात्संयोगो योग उच्यते । योगश्चागामिको लाभः समाधिर्योग इष्यते, अने.

योग्य—योग्यः प्रवीणयोगार्होपायिशक्तेषु चान्यवत् । योग्यमृद्धघातव्यभेषजे योग्याऽम्यासाकंयोषितोः, वि. योग्यो योगार्हशक्तयोः । उपायिनि प्रवीणे च योग्य-मृद्धघातव्योपधौ । योग्याऽकंयोषित्यम्यासे, हे. योग्यः प्रवीणयोगार्होपायिशक्तेषु वाच्यवन् । क्लीवमृद्धघोपधौ पुष्ये ना म्यम्यासाकंयोषितोः, मे.

योजन—योजनं परमात्मनि । चतुःश्रोत्याञ्च योगे, मे. योजनञ्च चतुः-श्रोत्या योगे च परमात्मनि, वि. योजनन्तु चतुःश्रोत्यां स्याद्योगे परमात्मनि, हे. चतुःश्रोत्याञ्च योगे च योजनम्, त्रि.

योजनगन्धा—योजनगन्धा वस्तूयां सीताया व्यासमातरि, मे., वि. योजन-

गन्धा व्यासमातरि । कस्तूरीसीतयोश्चापि, हे सीता योजनगन्धा स्यात्कस्तूरी व्याससूरपि, त्रि

योनि—योनि स्त्रीपुसयोश्च स्यादाकरे स्मरमन्दिरे, मे योनि स्यादाकरे भगे, वि योनि कारणे भगतोययो, हे योनिस्तूत्पत्तिस्थाने भगेऽपि च, त्रि

यौवनलक्षण—यौवनलक्षणमप्याख्यात लावण्यकुचयोश्च, मे यौवनलक्षण वक्षोर्हृहे च लवणिमि च, हे यौवनलक्षणाभिख्या लावण्ये च पयोधरे वि

र—र स्मृत पावके तीक्ष्णे, मे र पावके तीक्ष्णे च, वि रस्तीक्ष्णे दहने, हे श्रोधिनी च भुजङ्गेशो ज्वाली रुधिरपावकौ । रोचिष्मान् दक्षिणाशश्च रुचिरो रेफ ईरित, मा रश्च रामेऽनिले वल्लौ भूमावपि धनेऽपि च । इन्द्रिये धनरोधे च, ए

रक्त—रक्तोऽनुरक्ते नील्यादिरञ्जिते लोहिते त्रिपु । क्लीबन्तु कुङ्कुमे ताम्रे प्राचीनामलकेऽसृजि, मे रक्त स्यात्कुङ्कुमे ताम्र प्राचीनामलकेऽसृजि । अनुरागिणि नील्यादिरञ्जिते लोहितेऽन्यवत्, वि रक्त नील्यादिरागि च, अ रक्त नील्यादिरञ्जिते । कुङ्कुमेऽसृज्यनुरक्ते प्राचीनामलकेऽरुणे, हे

रक्तक—रक्तको म्लानवन्धूवरक्तवस्त्रानुरागिपु मे, वि

रक्तप—रक्तपा स्याज्जलौकाया डाकिन्या ना तु राक्षसे, मे रक्तपो रक्षसि प्रोक्तो जलौकाया तु रक्तपा, वि रक्तप स्याद्यातुधाने रक्तपा तु जलौकसि हे

रक्तपाद—रक्तपादो मतङ्गजे । स्यन्दन च, हे

रक्तरेणु—रक्तरेणु पलाशकलिकोद्गमे । सिन्दूरे ह रक्तरेणुस्तु सिन्दूरे पलाशकोरके पुमान्, मे रक्तरेणुस्तु सिन्दूरे पलाशकलिकोद्गम, वि

रक्ताक्ष—रक्ताक्ष वासरे क्रूरे पारावतचकोरयो, मे, वि रक्ताक्षो रक्तलोचने । चकोरे महिषे क्रूरे पारावते, हे

रक्ताङ्ग—रक्ताङ्गस्तु महीमुते । वम्पिल्ले स्त्री तु जीवन्त्या क्लीब विद्रुमधीरयो, मे रक्ताङ्ग विद्रुमे भीमे विद्यात्वम्पिल्लधीरयो । रक्ताङ्गा चापि जीवन्त्याम्, वि रक्ताङ्गो भीमे रक्ताङ्ग वम्पिल्ले विद्रुमेऽपि च । रक्ताङ्गा जीवन्तिवायाम्, हे रक्ताङ्गो मङ्गलेऽपि च त्रि

रक्षा—रक्षा जतुरक्षणयो, मे रक्षा रक्षणनाक्षयो, वि रक्षा रक्षणमम्मनो, हे

रङ्ग—रङ्ग वृषणमल्लयो, मे, हे रङ्गस्तु वृषणे मल्ले, वि

रङ्ग—रङ्गो ना रागे नृत्ये रणक्षितौ । अस्त्री त्रपुणि, मे रङ्ग स्यामृत्य युङ्गुवो । रागे रङ्ग तु त्रपुणि, हे रङ्गो रणे खने रागे नृत्ये रङ्ग त्रपुण्यपि, वि नृत्ये रणे खले रागे रङ्ग क्लीबे त्रपुण्यपि, त्रि

रङ्गमातृ—रङ्गमाता तु कुट्टिन्यां वृक्षरोगान्तरे स्त्रियाम्, मे रङ्गमाता जतुवुट्योः, हे रङ्गमाता तु कुट्टिन्या स्मृता भूमिरुहामये, वि.

रज—रजो रेणौ परागे स्यादावर्ते च गुणान्तरे, मे. v रजस्.

रजक—रजको धावके शुके, वि. रजकौ धावकशुकौ, हे.

रजत—रजतं त्रिषु शुक्ले स्यात्कलीवं हारे च दुर्वर्णे, मे. रजतं विशदे दन्तिदन्तयोस्तारहारयो, वि. रजतं दन्तिदन्तयो । धवले शोणिते हारे दुर्वर्णे हृदशैलयो, हे. रजतं हेमिन् रूप्ये सिते, अ. रजत हारेऽपि, ह.

रजनी—रजनी नीलिनीरात्रिहरिद्राजतुकामु च, मे रजनी नीलकालाक्षा-हरिद्रायामिनीषु च, वि. रजनी निशि । लाक्षानीलीहरिद्रामु, हे. निशा हरिद्रा रजनी, त्रि. हरिद्रा रजनी प्रोक्ता रजनी च विभावरी, अने.

रजस्—रजः क्लीवं गुणान्तरे । आर्तवे च परागे च रेणुमात्रे च दृश्यते, मे रजः स्यादार्तवे गुणे । रज परागे रेणौ तु रजवत्परिकीर्तितम्, वि. रजो रेणु-परागयो. । स्त्रीपुष्पे गुणभेदे च, हे रजो गुणे च स्त्रीपुष्पे, अ

रजस्वल—रजस्वला पुष्पवत्यां स्त्रिया स्यात्सौरभे पुमान्, मे. रजस्वला पुष्पवत्या सौरभेऽपि रजः स्वलः, वि.

रज्जु—रज्जुर्वेण्या गुणे योषित्, मे. रज्जुर्वेण्या गुणे स्मृता, वि

रज्जन—रज्जनो रागरजने रज्जनं रक्तचन्दने । शुण्डारोचनिकानीली-मज्जिष्ठासु च रज्जनी, मे रज्जनो रागरजने रज्जनं रक्तचन्दने । गुञ्जा-रोचनिकानीलीमज्जिष्ठासु च रज्जनी, वि. रज्जनं रज्जुके रक्तचन्दनेऽप्यथ रज्जनी । मज्जिष्ठारोचनानीलीगुञ्जासु, हे.

रण—रणः कोणे कवणे पुंसि समरे पुनपुसकम्, मे रणः कोणे कवणे युधि, हे आजौ रवे रण, अ. रण. कवणनयुद्धयोः, त्रि. रणः कोणकवणाजिपु, वि.

रण्डा—रण्डा मूषिकपर्णाञ्च विधवायाञ्च योषिति, मे. रण्डा मूषिक-पर्णाञ्च रण्डा विधवयोषिति, वि. रण्डा त्वाखुपर्णी मृतप्रिया, हे. रण्डा स्याद्विध-वोषध्योः, त्रि.

रत—रतं सुरतगुह्ययोः, मे., वि.

रतनारीच—रतनारीचो नारीणा सीत्वारो च शुनि स्मरे, मे. रतनारीच इत्येव वयितो रतिवत्त्वमे । कुक्कुरे रतनारीचः सीत्वारो वरयोपिताम्, वि. रतनारीचो मन्मथे शुनि स्त्रीणा च शीत्तृती, हे. कुक्कुरे रतनारीचः शीत्वारो वरयोपिताम्, त्रि

रतधिक—रतधिक स्याद्विवसे सुखस्नानेऽष्टमङ्गले, मे, वि रतधिक तु दिवसे सुखस्नानेऽष्टमङ्गले, हे

रति—रति स्त्री स्मरदारेषु रागे सुरतगुह्ययो, मे रति स्मरप्रियायाञ्च रागे च रमणे रति, वि रति स्मरस्त्रिया रागे रते, हे

रतू—रतूर्वर्त्मनि नद्या स्त्री, मे रतू सरिति वर्त्मनि, वि

रत्न—रत्न स्वजातिश्रेष्ठेऽपि मणावपि नपुसकम्, मे रत्न श्रेष्ठे मणावपि, वि रत्न स्वजातिश्रेष्ठे स्यान्मणौ, हे रत्न स्वजातिश्रेष्ठेऽपि, अ

रथ—रथ पुमानवयवे स्पन्दने वेतसेऽपि च, मे रथ स्यात्स्पन्दने काये चरणे वेतसेऽपि च, वि रथस्तु स्पन्दने पादे शरीरे वेतसद्रुमे, हे रथ पौरुष देहयो, त्रि

रथकार—रथकारस्तु माहिष्यात्करणीजे च तक्षणि, मे रथकारस्तु माहिष्यकरणीजे च तक्षणि, वि रथकारस्तक्षणि स्यान्माहिष्यात्करणीसुते, हे

रथाङ्ग—रथाङ्ग न द्वयोश्चक्रे ना चक्राङ्गविहङ्गमे मे रथाङ्गश्चक्रवाकेऽपि रथाङ्ग चक्र इष्यते वि रथाङ्ग कोकपक्षिणि । रथाङ्ग चक्रे, हे चक्रे रथाङ्ग कोके ना, त्रि

रथ्य—रथ्या रथौघविशिखावर्तनीषु च योषिति । रथबोडरि पुलिङ्ग, मे रथ्यो रथोद्वहे । रथ्या रथौघे विशिखावर्तनीचत्वरपु च, वि रथ्यो रथासे रथबोडरि । रथ्या तु रथसङ्घाते प्रतोल्या रथचत्वरे, हे

रद—रदो दन्ते विलेखने मे, हे रदोऽपि लेखने दन्ते, वि

रन्तिदेव—रन्तिदेवस्तु नृपतेर्भेदे च गरुडध्वजे, मे

रन्ध्र—रन्ध्र तु दूषणे छिद्रे, मे V छिद्र, विवर

रभस—रभसो हर्षवेगयो मे, त्रि रभसो वेगहर्षयो वि हे

रम—रमा लक्ष्म्या रम कान्ते रक्ताशोकद्रुमे स्मरे मे रम कान्ते रमा लक्ष्म्या रक्ताशोकद्रुमे स्मरे, वि रम कान्ते रक्ताशोके मन्मथे च रमा स्त्रियाम् हे

रमण—रमण पटोलमूले नार्या स्त्री ना धवे स्मरे, मे रमण स्यात्पटोलस्य मूलेऽपि रमण प्रिये, वि रमण पुन । पटोलमूले जघने रमणो रासभे प्रिये, हे

रमति—रमतिर्नायिके नाके पुसि स्यात्, मे रमतिर्नायिके स्वर्गे, वि

रम्भ—रम्भा वदल्यप्सरसोर्ना वेणौ वारणात्तरे, मे रम्भा वदल्यप्सरसो रम्भो वैणवदण्डके, वि रम्भो वैणवदण्डके । रम्भा त्रिदशभामिन्या वदल्या च हे रम्भा कदल्यप्सरसो, त्रि रम्भा देवाङ्गना प्रोक्ता रम्भा तु वदली मता, अने

रम्य—रम्या राज्ञी चम्पके ना मनोज्ञे त्वभिधेयवत् । नपुसक पटोलम्य

मूले सूरिभिरिष्यते, मे. रस्यं मनोरमे रम्या रात्रौ रस्यश्च चम्पके, वि रस्य-
श्चम्पकहृद्ययोः । रम्या रात्रौ, हे.

रत्नक—रत्नकः कम्बले स्मृतः । तथैव कम्बलमृगे, हे.

रवण—रवणः शब्दने खरे, मे. रवणं रासभे ध्वनौ, वि.

रवि—रविः पर्वतसूर्ययोः, ह.

रश्मि—रश्मिः पुमान्दीधितौ च पक्षप्रग्रहयोरपि, मे. रश्मिरशौ प्रग्रहे च,
वि. रश्मिर्धृणिप्रग्रहयोः, हे. किरणप्रग्रहौ रश्मी, अ

रस—रसो गन्धरसे जले । शृङ्गारादौ विषे वीर्ये तिक्तादौ द्रवरागयो ।
देहधातुप्रभेदे च पारदस्वादयोः पुमान् । स्त्रिया तु रसनापाठाश्लकीकङ्गभूमिपु,
मे. रसो गन्धरसे स्वादे तिक्तादौ विपरागयो । शृङ्गारादौ द्रवे वीर्ये देहधातौ
च पारदे । रसा तु श्लकीपाठाजिह्वाधरणिकङ्गपु, वि. रस स्वादे जले वीर्ये
शृङ्गारादौ विषे द्रवे । बोले रोगे देहधातौ तिक्तादौ पारदेऽपि च । रसा तु
रसनापाठाश्लकीक्षितिकङ्गपु, हे. शृङ्गारादौ विषे वीर्ये गुणे रागे द्रवे रस, अ.
जिह्वा भूः श्लकी रसा । जले शरीरधातौ च पारदस्वादयो रस, वि. रसो जलं
रसो हर्षो रसः शृङ्गारपूर्वकः । रस. सालद्रुनिर्यास पारदोऽपि रसो विषम्, अने
शृङ्गारादिषु नवसु च लवणादिषु पदसु पारदे रागे । निर्यासवीर्यगुणधातुषु च
विषधृतादौ रस. प्रोक्तः, ह.

रसन—रसनं स्वदने ध्वनौ । जिह्वाया तु न पुसि स्याद्रास्नाया रसना
स्त्रियाम्, मे. रसनं स्वादने ध्वाने रसना काञ्चिजिह्वयोः, वि. रसनं ध्वनिते
स्वादे रसज्ञारास्नयोरपि, हे. रसनं तु ध्वनौ स्वादे रसज्ञारास्नयोः स्त्रियाम्, वि

रसायन—रसायनं विषेऽपि स्याज्जराव्याधिजिदौपधे । पुलिङ्गः पक्षिराजे
च विडङ्गाख्यौपधेऽपि च, मे. रसायनं विडङ्गे स्याज्जराव्याधिजिदौपधे ।
रसायन. पक्षिराजे विषेऽपि च रसायनम्, वि. रसायनो विडङ्गके । पक्षीन्द्रे
रसायनं तु जराव्याधिभिदौपधे, हे.

रसाल—रसाला रसनादूर्वाविदारीमाजिताम् च । रसालं सिह्नके बोले
रसालश्चेक्षुचूतयो, मे. रसाला माजिताया स्याज्जिह्वादूर्वाविदारिपु । रसालं
सिह्नके बोले रसालश्चेक्षुचूतयोः, वि. रसाल इक्षौ चूते च रसालं बोलमिह्नयोः ।
रसाला दूर्वाविदार्योर्मूविकाजिह्वयोरपि, हे. रसाला रसनाया स्यान्मथिते दध्नि
पाणिना, हा. रसालस्त्विक्षुचूतयोः, वि.

रसिक—रसिका स्त्री रसालेक्षुरसयोः सरसे त्रिपु, मे. रसिकापि रसालाया
काञ्चीरसनयोरपि, वि. रसिका कटिसूत्रके । रसनाया रसालायाम्, हे.

रसित—रसित पुन । रतस्तनितयो वनीव स्वर्णादिखचिते त्रिपु, मे रसित तु सुवर्णादिखचिते स्तनिते रते, वि रसित स्वर्णादिलिप्ते रतस्तनितयोरपि, हे स्वर्णाम्यक्नेऽपि रसितम्, त्रि

रस्न—रस्नस्तक्षकचण्डयो, वि

रहस्—रहस्तत्त्वे रते गुह्ये, मे रहोऽपि गुह्ये सुरते च तत्त्वे, वि रहो गुह्ये रते तत्त्वे, हे रहो रते च गुह्ये च, त्रि

रहस्य—रहस्या स्त्री नदीभेदे गोपनीयेऽभिधेयवत्, मे रहस्या निम्नगाभेदे गोपनीये तु वाच्यवत्, वि रहस्य गोपनीये स्याद्रहस्या सरिदन्तरे, हे

राका—राका नद्यन्तरे वच्छ्वा नवजातरज स्त्रियाम् । सम्पूर्णैन्दुतिथौ, मे राका वच्छ्वा दृष्टरज कन्याया सरिदन्तरे । पूर्णैन्दुपूर्णमायाञ्च, हे राका तु सरिदन्तरे । वच्छूनवरज कन्यापूर्णैन्दुपूर्णमासु च, वि राका दृष्टरज कन्या वच्छू पूर्णैन्दुपूर्णमा, त्रि

राक्षस—राक्षसो यातुधाने स्याच्चण्डाया राक्षसी स्मृता, मे राक्षसीति च दष्ट्राया राक्षसी रक्षस स्त्रियाम्, वि राक्षसी कौणपी दष्ट्रा, हे

राग—रागस्तु मात्सर्ये लोहितादिपु । क्लेशादावपि रागे च गान्धारादौ नृपेऽपि च, मे राग स्याल्लोहितादिपु । गान्धारादौ क्लेशादिकेऽनुरागे मत्सरे नृपे, हे रागोऽनुरवतौ मात्सर्ये क्लेशादावहितादिपु । गान्धारादौ नृपे राग, वि राग क्लेशादिके रक्ते मात्सर्ये लोहितादिपु त्रि

रागचूर्ण—रागचूर्णं पुमान्दन्तधावने मकरध्वजे, मे रागचूर्णं स्मरे दन्तधावने रक्तवालुके, वि रागचूर्णस्तु खदिरे मकरध्वजे, हे

रागसूत्र—रागसूत्र तुलासूत्रे पट्टसूत्रे नपुसकम्, मे रागसूत्र तुलासूत्रे पट्ट-सूत्रेऽपि दृश्यते, वि रागसूत्र पट्टसूत्रे तुलासूत्रेऽपि च क्वचित्, हे

रागिन्—रागी रक्तेऽपि कामुके, मे रागी रक्ते च कामुके, वि रागी कामिनि रक्तरि, हे रक्त कामी च रागिणौ, त्रि

राघव—राघवोऽब्धेमहामीनभेदे च रघुवशजे, मे राघवो रघुवशजे । महामीनप्रभेदेऽपि जलधे राघव स्मृत, वि राघवोऽब्धिज्ञपान्तरे । रघुजेऽपि, हे

राजजम्बू—राजजम्बूस्तु जम्बूभित्तिपण्डखर्जूरयो स्त्रियाम्, मे राजजम्बूस्तु जम्बूभित्तिपण्डखर्जूरयो स्मृता, वि राजजम्बूस्तु जम्बूभित् । पण्डखर्जूरवृक्षश्च, हे

राजन्—राजा प्रभौ च नृपतौ क्षत्रिये रजनीपतौ । यक्षे शक्नेऽपि पुंसि स्यात्, मे राजा प्रभौ नृपे चन्द्रे यक्षे क्षत्रियशत्रयो, वि राजा तु पार्थिवे । निशाकरे

प्रभो क्षत्रे यक्षक्षत्रिययोरपि, हे. राजा मृगाङ्गे क्षत्रिये नृपे, अ. यक्षे चन्द्रे च राजा स्यात्, त्रि. राजा चन्द्रो नृपो राजा, अने.

राजवदर—स्याद्राजवदरं रक्तामलके लवणेऽपि च, मे

राजराज—राजराज. कुवेरेऽपि सार्वभौमे सुधाकरे, मे., वि. राजराजो नृपे-शेन्द्रोः कुवेरे, हे.

राजवृक्ष—राजवृक्ष. सुवर्णालिपियालयोः, मे. राजवृक्ष प्रियाले स्यात्सुवर्णा-लुतरावपि, वि. राजवृक्षः पियालके । सुवर्णालुतरौ, हे.

राजहंस—राजहंसस्तु कादम्बे कलहंसे नृपोत्तमे, मे, हे राजहंसो नृपथेष्टे कादम्बकलहंसयोः, वि. राजहंसो नृपाग्रे च, त्रि

राजादन—राजादनं क्षीरिकायां पियाले किशुकेऽपि च, मे, वि राजादन प्रियालद्वी क्षीरिकाया त्रिपत्रके, हे.

राजार्ह—राजार्ह जोङ्गके क्लीव राजयोग्येऽभिवेद्यवत्, मे

राजि—राजिः स्त्री पंक्तिलेख्यो, मे राजि. स्यात्पंक्तिलेख्यो, वि राजी रेखायां पंक्तौ च, हे.

राजिका—राजिकापि च केदारं राजसर्पपरेख्यो, मे, वि राजिका पक्तौ रेखायां केदारं राजसर्पे, हे.

राजीव—राजीवं नलिने ना तु भेदे हरिणमीनयो, मे राजीवाख्या मृगे मत्स्ये पद्मे राजीपजीविनि, वि राजीवो मीनसारङ्गभेदयोः । राजीवमञ्जे, हे राजीवो मृगमीनयोः, त्रि.

राज्ञी—राज्ञी राजप्रियाया च भार्याया नास्करस्य च, मे.

राढा—राढा स्त्री सुहृशोभयोः, मे. राढा सुहृषु शोभायाम्, वि., हे. राढा स्याद्दीप्तिदेवयोः, त्रि. राढा देशविशेषश्च राढा शोभाऽभिधीयते, अने.

रात्रक—रात्रकं पञ्चरात्रे ना वेश्यावेशमाब्दवासिनि, मे. रात्रकं पञ्चरात्रके । येन वेश्यागृहे नीतो बत्सरस्तत्र रात्रकः, वि. रात्रकं पञ्चरात्रके । रात्रकस्तु पणवधूगृहान्तर्वर्षवासिनि, हे.

राध—राधो मासान्तरे राधा चित्रभेदे च धन्विनाम् । गोपीविशाखाऽमलकी-विष्णुक्रान्तासु विद्युति, मे. राधो वैशाखमासि स्याद्राधा गोप्यां च विद्युति । विष्णुक्रान्तामलकयोश्च चित्रवेधे च धन्विनाम्, वि. राधो वैशाखमासे स्याद्राधा विद्युद्विशाखयोः । विष्णुक्रान्तामलकयोश्च गोपीवेधविशेषयोः, हे.

राधन—राधनं साधने प्राप्ती राधना भाषणे स्थियाम्, मे. राधनं साधने प्राप्ती राधनं तोषणेऽपि, वि. राधनं प्राप्तितोषयोः । साधने, हे.

रसित—रसित पुन । रतस्तनितयो क्लीव स्वर्णादिखचिते त्रिपु, मे रसित तु मुवर्णादिप्रचिते स्तनिते रते, वि रसित स्वर्णादिलिप्ते रतस्तनितयोरपि, हे स्वर्णाभ्यक्तेऽपि रसितम्, त्रि

रस्त—रस्तस्तक्षकचण्डयो, वि

रहस्—रहस्तत्त्वे रते गुह्ये, मे रहोऽपि गुह्ये सुरते च तत्त्वे, वि रहो गुह्ये रते तत्त्वे, हे रहो रते च गुह्ये च, त्रि

रहस्य—रहस्या स्त्री नदीभेदे गोपनीयेऽभिधेयवत्, मे रहस्या निम्नगाभेदे गोपनीये तु वाच्यवत्, वि रहस्य गोपनीये स्याद्रहस्या सरिदन्तरे, हे

राका—राका नद्यन्तरे वच्छ्वा नवजातरज स्त्रियाम् । सम्पूर्णैन्दुतिथौ, मे राका वच्छ्वा दृष्टरज कन्याया सरिदन्तरे । पूर्णैन्दुपूर्णमायाञ्च, हे राका तु सरिदन्तरे । वच्छूनवरज कन्यापूर्णैन्दुपूर्णमासु च, वि राका दृष्टरज कन्या वच्छू पूर्णैन्दुपूर्णमा, त्रि

राक्षस—राक्षसो यातुधाने स्याच्चण्डाया राक्षसी स्मृता, मे राक्षसीति च दष्ट्राया राक्षसी रक्षस स्त्रियाम्, वि राक्षसी कौणपी दष्ट्रा, हे

राग—रागस्तु मात्सर्ये लोहितादिपु । क्लेशादावपि रागे च गान्धारादौ नृपेऽपि च, मे राग स्याल्लोहितादिपु । गान्धारादौ क्लेशादिकेऽनुरागे मत्सरे नृपे, हे रागोऽनुरवतौ मात्सर्ये क्लेशादावहितादिपु । गान्धारादौ नृपे राग, वि राग क्लेशादिके रक्ते मात्सर्ये लोहितादिपु त्रि

रागचूर्ण—रागचूर्ण पुमान्दन्तधावने मकरध्वजे, मे रागचूर्ण स्मरे दन्तधावने रक्तवालुके, वि रागचूर्णस्तु खदिरे मकरध्वजे, हे

रागसूत्र—रागसूत्र तुलासूत्रे पट्टसूत्रे नपुसकम्, मे रागसूत्र तुलासूत्रे पट्टसूत्रेऽपि दृश्यते, वि रागसूत्र पट्टसूत्रे तुलासूत्रेऽपि च क्वचित्, हे

रागिन्—रागी रक्तेऽपि कामुके, मे रागी रक्ते च कामुके, वि रागी कामिनि रक्तरि, हे रक्त कामी च रागिणी, त्रि

राघव—राघवोऽधेमहामीनभेदे च रघुवशजे, मे राघवो रघुवशजे । महामीनप्रभेदेऽपि जलधे राघव स्मृत, वि राघवोऽब्धिज्ञपान्तरे । रघुजेऽपि, हे

राजजम्बू—राजजम्बूस्तु जम्बूभित्पिण्डखर्जूरयो स्त्रियाम्, मे राजजम्बूस्तु जम्बूभित्पिण्डखर्जूरयो स्मृता, वि राजजम्बूस्तु जम्बुभिः । पिण्डखर्जूरवृक्षश्च, हे

राजन्—राजा प्रभौ च नृपतौ क्षत्रिये रजनीपतौ । यक्षे शत्रेऽपि पुंसि स्यात्, मे राजा प्रभौ नृपे चन्द्रे यक्षे क्षत्रियशत्रयो, वि राजा तु पार्थिवे । निशाकरे

रीति—रीति स्त्रिया स्यन्दप्रचारयो । पित्तले लोहकीट्टे च, मे रीति प्रसारे स्यन्दे च लोहकिट्टारकूटयो, वि रीतिस्तु पित्तले । वैदर्भ्यादौ लोहकीट्टे सीमनि स्रवणे गतौ, हे प्रचारस्यन्दयो रीति, अ रीतिस्तु लोहकिट्टारकूटयो, नि

रुक्म—रुक्मञ्च काञ्चने लोहे, मे, वि रुक्म लोहे सुवर्णे च, हे रुक्म लोहसुवर्णयो, नि रुक्म हेम विजानीयाद्रुक्म रजतमुच्यते, अने

रुक्ष, रुक्ष—रुक्षस्त्वप्रेम्ण्यचिक्वणे, मे, अ रुक्ष पादपजातौ स्याद्रुक्षोऽप्रेम्ण्यचिक्वणे, वि रुक्षोऽस्निग्धपरूपयो, हे

रुक्—रुक् स्त्री शोभाद्युतीच्छासु, मे रुक् शोभाकिरणेच्छासु, हे रुक् शोभाकिरणेच्छासु चेप्यते, वि

रुचक—रुचको वीजपूरे च निष्के दन्तकपोतयो । न द्वयो र्जिकाक्षारेऽप्यश्वाभरणमाल्ययो । सौवर्चलेऽपि मङ्गल्यद्रव्ये चाप्युत्कटेऽपि च, मे रुचक मङ्गलद्रव्ये ग्रीवाभरणदन्तयो । उत्कटे वीजपूरे च सौवर्चलविडङ्गयो । रोचनाया च रुचकमश्वाभरणमाल्ययो, वि रुचकस्तु मातुलुङ्गे निष्के सौवर्चलेऽपि च । रोचनाया विडङ्गे च मङ्गल्यद्रव्यदन्तयो । अश्वस्याभरणे माल्ये प्रोत्कटेऽपि प्रकीर्तित, हे

रुचि—रुचि स्त्री दीप्तौ शोभायामभिष्वङ्गाभिलापयो, मे रुचिर्द्युतौ । स्पृहाभिष्वङ्गशोभासु, हे रुचिमयूखे शोभायामभिष्वङ्गाभिलापयो, वि अभिष्वङ्गे स्पृहायाञ्च गभस्तौ च रुचि स्त्रियाम्, अ दीप्तिश्चेच्छा तथा रुचि, अने

रुजा—रुजा रोगे च भङ्गे, मे रुजा त्वामयभङ्गयो, हे रुजा स्याद्रोगभङ्गयो, नि

रुण्डिका—रुण्डिका द्वारपिण्ड्या च दूतिकाया रणक्षितौ, मे, वि

रुदथ—रुदथ शुनि कुक्कुटे, वि रुदथ कुक्कुटशुनो, हे

रुद्र—रुद्रो वृषभे, ह

रुधिर—रुधिरोऽङ्गारके पुसि क्लीव तु कुङ्कुमाऽसृजो, मे रुधिराङ्गारके प्रोक्तो रुधिर कुङ्कुमाऽसृजो, वि रुधिर घुसृणे रक्ते रुधिरा धरणीसुते, हे रुधिर कुङ्कुमेऽपि च, नि, हा कुङ्कुम रुधिर ज्ञेय रुधिर क्षतज स्मृतम्, अने

रुमा—रुमा सुग्रीवदारपु विशिष्टलवणाकरे, मे रुमा सुग्रीवदारपु विशिष्टे लवणाकरे, वि रुमा स्याल्लवणाकरे । सुग्रीवपत्न्याम्, हे

रुह—रुहर्ना मृगदैत्ययो, मे रुहर्मृगे दैत्यभेदे, वि रुहर्दैत्ये मृगे, हे दैत्यभेदे मृगे रुह, नि

राघरङ्कु—राघरङ्कुस्तु ना सीरे शीकरे च घनोपले, वि राघरङ्कुस्तु ना सीरे शीकरे जलदोपले हे राघरङ्कु पुमान् सीरे शीकरे च घनोपले मे

राम—रामा योपाहिङ्गुलिन्यो बलीव वास्तुककुष्ठयो । ना राघवे च वरुणे रेणुकेये हलायुधे । हरे च पशुभेदे च त्रिषु चारौ सितेऽसिते, मे राम पशु विशेषे स्याज्जामदग्न्ये हलायुधे । राघवे चासितश्वेतमनोज्ञेषु च वाच्यवत । रामाङ्गनाहिङ्गुलिन्यो राम वास्तुककुष्ठयो वि राम श्यामे हलायुधे । पशुभेदे सिते चारौ राघवे रेणुकासुते । राम तु वास्तुके कुष्ठे रामा हिङ्गुलिनिस्त्रियो, हे बले रामो नीलचारुसिते त्रिषु अ अथ राघवे । राम पशौ भार्गवे च, नि रामा स्त्री जामदग्न्यश्च रामो रामौ सितासितौ । राम पशुविशेषश्च रामो दशरथात्मज अने शुक्लेऽपि शुचिरामौ ह

रामिल—रामिलो रमण कामे मे हे रामिलो रमण स्मरे वि

राशि—राशिर्मेपादिपुञ्जयो म वि हे अ

राष्ट्र—राष्ट्र स्यादुपवर्तने । उपद्रवे बलीवपुसो म राष्ट्रमुद्दिष्टमुत्पाते तथा स्यादुपवर्तने वि राष्ट्रमुत्पातनीवृतो हे अथ राष्ट्रोऽस्त्री विषये स्यादुपद्रवे, अ

रास—रास कोलाहले ध्वाने भापाशृङ्खलकऽपि च । क्रीडाभवे च गोपानाम् मे रास कोलाहले ध्वनौ । भापाशृङ्खलके रास क्रीडायामपि गोदुहाम् वि रास क्रीडासु गोदुहाम् । भापाशृङ्खलके ह भापाशृङ्खलके रास क्रीडायामपि गोदुहाम् त्रि

रासेरस—रासेरसस्तु रास स्याद्रससिद्धवलावपि । पण्ठीजागरके गोष्ठ्या शृङ्गारपरिहासयो वि रासेरसस्तु गोष्ठ्या स्याद्रासशृङ्गारयोरपि । रससिद्धौ रसावासे पण्ठीजागरकेऽपि च मे रासेरसो रससिद्धवलो शृङ्गारहासयो । पण्ठीजागरके रसगोष्ठ्याम ह

रास्ना—रास्ना च स्याद्भुजङ्गाक्ष्यामेलापर्ण्यामपि स्त्रियाम् मे रास्ना स्मृता भुजङ्गाक्ष्यामेलापर्ण्या च कथ्यते वि रास्नैलापर्णीसर्पाक्ष्यो, हे

रिक्त—रिक्त शून्ये बने मे रिक्त वाननशून्ययो, वि रिक्त वनेऽपि त्रि

रिष्ट—रिष्ट क्षेमाशुभाभावे पुंसि खड्गे च फनिले, मे रिष्ट क्षेमेऽशुभे रिष्टोऽसौ, ह रिष्ट क्षेमाशुभाभाववृषाणेषु प्रचक्षते वि रिष्ट क्षेमाशुभाभावेषु अ रिष्ट पापाशुभयो ह

रिष्टि—खड्ग ना शुभे स्त्री, म रिष्टि खड्गे समृद्धौ च, वि

रीडा—अवज्ञा कथ्यते रीडा रीडा गतिरपीष्यते, अने

रुक्ष—v रुक्ष

रूढ—रूढ जाते प्रसिद्धे च, मे

रूप—रूप स्वभावे सौन्दर्ये नाणके पशुशब्दयो । ग्रन्थावृत्तौ नाटकादौ आकारश्लोकयोरपि, वि, मे स्याद्रूप श्लोकशब्दयो । पशावाकारे सौन्दर्ये नाणके नाटकादिके । ग्रन्थावृत्तौ स्वभावे च, हे ग्रन्थावृत्तौ पशौ शब्दे स्वभावे नाटकादिषु । रूपमाकारसौन्दर्यनाणकेष्वपि दृश्यते, नि रूप मूर्ते च विद्रुमे, अने रूप भृगेऽपि विज्ञेयम्, ह

रूपक—रूपक नाटके धूर्ते काव्यालङ्कारणेष्वपि च, मे रूपक नाटके धूर्ते काव्यालङ्कारणे विदु, वि रूपक नाटके प्रोक्त काव्यालङ्कारधूर्तयो, हे

रूप्य—रूप्य स्यात्सुन्दरे त्रिषु । आहतस्वर्णरजते रजते च नपुसकम्, मे रूप्य स्यादाहते स्वर्णरजते रजतेऽपि च । रूप्य प्रशस्तरूपे तु वाच्यवत्समुदीरितम्, वि रूप्यमाहतहेमादौ रजते रूपवत्यपि हे रूप्य प्रशस्तरूपेऽपि, अ रूप्य त्रिषु सुरूपके । आहतस्वर्णरजते रजते च नपुसकम्, नि

रेक—रेक शङ्कानीचविरेचने मे रेक शङ्काविरेकयो । हीनेऽपि, हे रेको विरेके शङ्काया रेक स्यादधमेऽपि च वि

रेखा—रेखा स्यादल्पके छद्यन्याभोगोल्लेखयोरपि, हे, वि

रेचनी—रचनी त्रिवृतादन्त्यो मे रेचनी त्रिवृतादन्तीगुन्द्रारोचनिकामु च, वि रेचनी गुन्द्रा दन्ती रोचनिका त्रिवृत हे

रेणु—रेणु स्त्रीपुंसयोर्धूलौ पुलिङ्ग पर्पटे पुन मे रेणु पर्पटवे धूल्यामत्ये, वि रेणुर्धूल्या पर्पटके, हे

रेणुका—रेणुकापि हरेणौ च जामदग्न्यस्य मातरि मे रेणुका तु हरेण्वा स्याज्जमदग्नेश्च योपिति, हे रेणुकापि हरेणौ स्याज्जमदग्निस्त्रियामपि, वि

रेतस्—रेत गुक्ते पारदे च, मे

रेत्र—रेत्र रेतसि पीयूषे पटवासेऽपि गूतके, वि, मे रेत्र पीयूषपटवासयो । रेत सूतकयो, हे

रेप—रेप स्यान्निन्दिते शूरे, मे, वि रेप शूरे विगर्हिते, हे

रेपस्—रेपा स्यादधमे शूरे वृषणेऽप्यभिधेयवत्, मे रेपा स्यादधमे शूरे वृषणेऽपि च वध्यते, वि

रेफ—रफो रवर्णे पुंसि स्यात्कुत्सिते पुनरन्यवत्, मे रेफो रवर्णे सप्रोक्त कुत्सिते वाच्यवत् पुन, वि रेफोऽव्ययवर्णयो, हे रवर्णे पुंसि रेफ म्यात्कुत्सिते वाच्यलिङ्गव, अ त्रिषु स्यात्कुत्सिते रेफो रवर्णे तु पुमानयम्, त्रि

रौहिण्य—रौहिण्योऽन्यवद्वत्से ना बुधे च हलायुधे, मे. रौहिण्यो भवेद्वत्से रेवतीरमणे बुधे, वि. रौहिण्यो वत्से बुधे बले, हे. वत्से बुधे बले रौहिण्यः, वि.

रौहिण्य—v. रोहिण्य.

ल—लः शक्रे ला तु दाने स्याद्ग्रहणेऽपि निगद्यते, मे. क्रिया ककुद्गतो मासं पिनाकी भूर्बलानुजः । लम्पटः शक्रमंजश्च वाद्यो रान्तो लकारकः, मा. लो दीप्तौ द्यां लश्च भूमौ भये चाह्लादनेऽपि च । लो वाते लवणे च स्याल्लो दाने च प्रकीर्तित , ए.

लक्ष—लक्षा न पुंसि सङ्ख्यायां क्लीबं व्याजशरव्ययोः, मे. लक्षं शरव्ये सङ्ख्यायां लक्षं छद्मनि कथ्यते, वि. लक्षं व्याजशरव्ययोः । सङ्ख्यायामपि, हे. सङ्ख्याया तु न ना लक्षं क्लीबं व्याजशरव्ययोः, वि.

लक्षण—लक्षणं नाम्नि चित्ते च सारस्यां लक्षणा क्वचित्, मे. लक्षणं नाम्नि चित्ते च सौमित्रौ चापि लक्षण , वि. लक्षणा सारसी, वि. लक्षण नामचित्त्वयोः । लक्ष्मणं च लक्षणस्तु सौमित्रौ लक्ष्मणो यथा, हे

लक्ष्मण—लक्ष्मणा त्वोपधोभेदे सारस्यामपि योपिति । रामभ्रातरि पुंसि स्यात्सश्रीके चाभिधेयवत्, मे. लक्ष्मणं लाञ्छने नाम्नि रामभ्रातरि लक्ष्मणः । लक्ष्मणोपधिसारस्योः सश्रीके चाभिधेयवत्, वि लक्ष्मणः श्रीयुते लक्ष्मणोपधौ सारसस्त्रियाम्, हे दाशरथि. श्रीमाश्च लक्ष्मण , वि. सारसो लक्ष्मणः प्रोक्तो लक्ष्मणो राघवानुजे, अने. v. लक्षण.

लक्ष्मन्—लक्ष्म चित्ते प्रधाने च, मे , वि लक्ष्म चित्त्वप्रधानयोः, अ. लक्ष्माख्या कन्दजाति. स्याच्चित्त्वं लक्ष्म च लक्ष्मणम्, अने.

लक्ष्मी—लक्ष्मीः सम्पत्तिशोभयोः । ऋद्धचौपधे च पद्माया वृद्धिनामौपधेऽपि च । स्त्री फलिन्याम्, मे. लक्ष्मीः श्रीरिव सम्पत्तिपद्माशोभाप्रियङ्गुपु, वि. लक्ष्मी. श्रीशोभासम्पत्तिप्रियङ्गुपु, हे. सम्पत्कमलयोर्लक्ष्मीः, वि. v. विग्रम.

लक्ष्मीपति—लक्ष्मीपतिः पुमान् वासुदेवे नरपतावपि, मे. लक्ष्मीपतिर्वासुदेवे लवङ्गदुमपूरयोः, वि. लक्ष्मीपतिर्जनार्दने । पूगे लवङ्गवृक्षे च, हे.

लक्ष्मीपुत्र—लक्ष्मीपुत्रस्तु पुलिङ्गः कामदेवे तुरङ्गमे, मे. लक्ष्मीपुनः स्मरे ह्ये, वि. लक्ष्मीपुत्रो ह्ये कामे, हे. लक्ष्मीपुत्री स्मरह्यौ, वि.

लक्ष्य—लक्ष्यं स्यादपदेशेऽपि शरव्येऽपि नपुंसकम्, मे. लक्ष्यं शरव्ये सङ्ख्यायां लक्ष्यं छद्मनि सम्मतम्, वि.

लग्न—लग्नं राश्युदये क्लीबं सक्तलज्जितयोस्त्रियु, मे. लग्नं राश्युदये लग्नं

रोप—रोपो रोपणवाणयो , मे , वि रोपो रोपणेपू रोप रन्ध्रे, हे शररोपणयो रोप , त्रि

रोमन्थ—रोमन्थ स्यात्पाशूद्गारो रोमन्थ कीटवर्तनम्, अने

रोमहर्षण—रोमहर्षण रोमाञ्चे ना सूते च विभीतके, मे रोमहर्षणमित्येत-
द्रोमाञ्चेऽपि विभीतके, वि रोमहर्षणाख्या तु रोमोद्गमे विभीतके, हे

रोपण—रोपण पारदे हेमघर्षणोपरयो पुमान् । क्रोधने वाच्यलिङ्ग स्यात्,
मे रोपण पारदे हेमकपर्णोपरयोस्तथा । रोपणेऽपि, वि रोपणोऽमर्षणे हेमघर्षे
पारद ऊपरे, हे

रोहक—रोहक प्रेतभेदे ना रोहरि त्रिषु विश्रुत , मे

रोहिणी—रोहिणी कण्ठरुग्भिदि । भभित्कटुभरासोमवल्केषु लोहितागवो ,
मे रोहिणी कटुरोहिण्या रोहिणी लोहितागवो । कण्ठरोगान्तरे भे च सोमवल्के
च रोहिणी, वि रोहिणी सोमवल्के भे कण्ठरोगान्तरे गवि । लोहिताकटुरोहिण्यो ,
हे अथ रोहिणी । नक्षत्रे रोहिताया च त्रि

रोहित्—रोहिन्मृग्या लताभेदे स्त्री नाज्क्, मे रोहित्सूर्यलताभिदो ,
वि

रोहित—रोहित कुङ्कुमे रक्ते ऋजुशत्रशरासने । पुंसि स्यान्मीनमृगयो-
भेदे रोहितवद्गमे, मे रोहित रधिरे धीर ऋजुशत्रशरासने । रोहितो मीनमृगयो-
भेदे रोहितवद्गमे वि रोहितो लोहिते मीन मृगे रोहितवद्गमे । रोहित ऋजुशत्रास्त्रे
धीरे, हे रोहितमृजुशत्रास्त्रे रक्ते ना मृगमीनयो , त्रि रोहित शत्रवोदण्डो रोहितो
मत्स्यपुङ्गव । रोहितो लोहितो वर्णो मृगराजस्तु रोहित , अने

रोहिताश्व—रोहिताश्वश्चित्रभानो हरिश्चन्द्रनृपात्मजे, मे रोहिताश्वो
बृहद्भानो हरिश्चन्द्रनृपात्मजे, वि रोहिताश्वो हुताशने । हरिश्चन्द्रनृपमुते, हे

रोहिन्—रोही रोहितकेऽवत्यवटपादपयो पुमान्, मे रोही रोहितकेऽवत्य
वटपादपयोरपि, वि रोही रोहितकेऽवत्ये वटे, हे

रो(रो)हिप—रोहिप कत्तूणे क्लीव पुंसि स्याद्वरिणान्तरे, मे रोहिप
कत्तूणे ज्ञेय रोहिपो हरिणान्तरे, वि रोहिप । मृगकत्तूणमत्स्येषु, हे

रौद्र—रौद्रो घर्म रमे चण्डघा स्त्री तीव्रे भीषणे त्रिषु, मे रौद्रो नाट्यरमा
न्तरे । रौद्रोऽतिभीषणे तीव्रे रौद्री स्वन्दस्य मातरि, वि रौद्रो भीष्मे रमे तीव्रे
रौद्री गौर्याम्, हे

रौरव—रौरवो नरके घोरे, मे , वि रौरवो भीषणे नरकान्तरे, हे रौरवो
घोरनरवो, त्रि

लम्बोदर—लम्बोदरः स्यादुद्धाने गणानामधिपेऽपि हि, मे. लम्बोदर स्यादुद्धाने गणानामधिपेऽपि च, वि., त्रि. लम्बोदर स्यादाद्धाने प्रमथानाञ्च नायके, हे.

लय—लयो विनाशे संश्लेषे साम्ये तौर्यत्रिकस्य च, मे., वि. लयस्तौर्यत्रयी-साम्ये संश्लेषणविलासयोः, हे. अथ श्लेषवाद्ययोः । लय, त्रि.

ललज्जिह्व—ललज्जिह्वोऽन्यवर्द्धिस्ते क्रमेलकशुनोः पुमान्, मे. ललज्जिह्वो मतो हिंसे क्रमेलकशुनोरपि, वि.

ललना—ललना कामिनीनारीभेदजिह्वासु योपिति, मे. ललना नाडिकाभेदे जिह्वाया वरयोपिति, वि. ललना स्त्री नारी जिह्वा, हे. योपिज्जिह्वा च ललना, त्रि.

ललाम—ललामं लाञ्छने ध्वजे । शृङ्गे प्रधाने भूपाया रम्ये बालधिपुण्ड्रयो । तुरङ्गे च प्रभावे, मे ललामं पुच्छपुण्ड्राश्वभूपाप्राधान्यकेतुषु, अ भूपाया लाङ्गले प्रधानशृङ्गप्रभावपुण्ड्रेषु । ध्वजलक्ष्मतुरङ्गेषु नवसु ललाम प्रयुज्यते प्राज्ञं, हे. v. ललामन्.

ललामन्—ललाम स्यात्प्रभावे च लाञ्छनध्वजवाजिषु । शृङ्गे प्रधाने भूपायामपि बालधिपुण्ड्रयो, मे. ललाम च ललामञ्च लाञ्छनध्वजवाजिषु । शृङ्गे प्रधाने भूपाया रम्ये बालधिपुण्ड्रयो । प्रभावे च, वि ललामवल्ललामाश्वे चिह्ने शृङ्गपताकयोः । रम्ये प्रधाने भूपाया पुण्ड्रे पुच्छप्रभावयो, हे ह्ये पुच्छे ध्वजे पुण्ड्रे शैले पुसि गुणाधिके । विपे धामनि भूपाया ललामेति बुधर्मतम्, अने.

ललित—ललित त्रिषु । ललिते चेप्सितेऽपि स्याद्धारभेदे तु न द्वयोः, मे. ललित हारभेदे स्यादीप्सिते ललितेऽपि च, वि. ललितमीप्सिते । ललितो हारभेदे स्यात्, हे

लव—लवो लेशे विनाशे च छेदने रामनन्दने, मे., वि लवः कालभिदिच्छिदि । विनाशे रामजे लेशे, हे. लवश्छेदनलेशयो, त्रि.

लवण—लवणं सैन्धवादो ना सिन्धुरक्षोभिदो रसे । तद्युक्ते वाच्यलिङ्गः स्यान्नदीभेदत्विषो स्त्रियाम्, मे. लवणो रसरक्षोऽब्धिभेदेषु लवणान्विते, वि. लवणो राक्षसे बले । अब्धिपभेदे लवणा त्विट्, हे.

लाङ्गल—लाङ्गली तोयपिप्पल्या क्लीबन्तु कुसुमान्तरे । गोदारणे तृणराज-गृहदारुविशेषयो, मे. लाङ्गली जलपिप्पल्या लाङ्गल कुसुमान्तरे । सीरेऽपि लाङ्गलं तालगृहदारुविशेषयो, वि लाङ्गलं तालहलयोः पुष्पभिद्गृहदारुणो । लाङ्गली जलपिप्पल्याम्, हे. लाङ्गलं हलमिप्प्यते, अने.

सक्तलज्जितयोरपि, वि लग्नन्तु लज्जिते । राशीनामुदये सक्ते, हे राशीना-
मुदयो लग्न सक्तलज्जितयोस्त्रिपु, त्रि

लघिष्ठ—लघिष्ठोऽत्यल्पके भेले, मे लघिष्ठोऽत्यल्पके भेलेऽपि, वि लघिष्ठो
भेलकेऽपि च, हे

लघु—लघुरगुरौ च मनोज्ञे नि सारे वाच्यवत्क्लीवम् । शीघ्रे च कृष्णागुरुणि
पृक्कायामौपधौ तु स्त्री, मे लघुर्मनोज्ञे नि सारागुरुषु प्रथितो लघु । कृष्णागुरुणि
शीघ्र च स्पृक्काया च स्मृता लघु, वि लघु स्पृक्का लघ्वसार ह्रस्व चार्वागुरुद्रुतम्,
हे त्रिष्विष्टेऽल्पे लघु, अ पृक्काया स्त्री लघु क्लीव शीघ्रे कृष्णागुरुष्वपि, त्रि

लघ्वी—लघ्वी लाघवयुक्ताया प्रभेदे स्यन्दनस्य च, मे लघ्वी ह्रस्वविवक्षाया
प्रभेदे स्यन्दनस्य च, वि, हे

लङ्का—लङ्का रक्ष पुरीशाखाशाकिनीकुलटासु च, मे, वि लङ्का तु शाखा
शाकिनी कुलटा पुरी, हे नगरीशाखयोर्लङ्का, नि

लङ्ग—लङ्गस्तु सङ्गपिङ्गयो, मे लङ्ग सङ्गे च पिङ्गे च, वि

लङ्घन—लङ्घन तूपवासे स्यात्क्रमणे प्लवनेऽपि च, मे, वि लङ्घन भोजन-
त्यागे प्लवने क्रमणेऽपि च, हे

लञ्ज—लञ्ज स्यात्पट्टकच्छयो, वि, हे, हा

लट—लट प्रमादवचनदोषयोरप्युदाहृत, वि

लट्वा—लट्वा करञ्जभेदे स्यात्फले वाद्ये खगान्तरे, मे, वि लट्वा
पक्षिकुमुम्भयो, हे करञ्जभित्फले लट्वा वाद्यपक्षिप्रभेदयो, त्रि लट्वा शिल्पा
खगान्तरे, हा

लता—लता प्रियङ्गुशाखयो । पृक्काज्योतिष्मतीवल्लीलतावस्तूरिकामु च ।
माधवीदूर्वयो, मे लता ज्योतिष्मतीदूर्वाशाखावल्लीप्रियङ्गुषु । स्पृक्कामाधव्यो
कस्तूर्याम्, हे लता ज्योतिष्मतीस्पृक्काशाखावल्लीप्रियङ्गुषु । लता वस्तूरि-
कायाञ्च माधवीदूर्वयोरपि, वि वस्तूरीपृक्कयोर्लता, त्रि

लम्ब—लम्ब युक्ते च लब्धव्ये, मे, वि लम्ब लब्धव्ये युक्ते च, हे युक्ते
च लम्ब स्यात्, त्रि

लम्पाक—लम्पाको लम्पटे देशे, मे, वि, हे

लम्बवर्ण—लम्बवर्ण स्मृतोऽङ्कोठपादपे छगलेऽपि च, मे, वि लम्बवर्ण
पुनश्छगे । अङ्कोठे, हे छागेऽपि लम्बवर्ण स्यात्, त्रि

लम्बा—लम्बा पञ्चालयागौयोस्तिक्ततुम्ब्यामपि म्त्रियाम्, मे लम्बा श्री-
तिक्ततुम्बयो, वि

केलिविलासखेलाशृङ्गारभावप्रभवक्रियासु, वि. लीला केलिविलासश्च शृङ्गार-
भावजा क्रिया, हे लीला विलासक्रिययोः, अ

लुब्ध—लुब्ध आकाङ्क्षिणि व्याधे, मे., हे. लुब्धो मृगयुकाङ्क्षिणोः, वि

लूता—लूता तूर्णनाभपिपीलिकागदान्तरे, मे. लूता तु रोगे पिपीलिकोर्णना-
भयोः, हे. लूता पिपीलिकायां स्यादूर्णनाभे गदान्तरे, वि.

लूतामर्कटक—लूतामर्कटकः पुत्रीनवमालिकयोः कपौ, हे. लूतामर्कटक. पुत्र्यां
नवमाल्यां प्लवङ्गमे, वि.

लूनक—लूनको भेदिते पशौ, मे. लूनकः स्यात्पशौ भिन्ने, वि. लूनकस्तु
पशौ भिन्ने, हे.

लेख—लेखो लेख्ये सुरे लेखा लिपिराजिकयोर्मता, मे., वि. लेखो लेख्ये
दैवते च लेखा राज्या लिपावपि, हे. लेखो देवेऽपि पंक्तौ, त्रि.

लेखन—लेखनं छेदने भूर्जे लिपिन्यासे, मे. लेखनं छेदने भूर्जे लिपिन्यासे च
लेखनम्, वि. लेखनम् । भूर्जे छेदे लिपिन्यासे, हे. छेदे भूर्जे च लेखनम्, त्रि.

लेखनिक—लेखनिकः कथितो लेखहारके । लेखेषु परहस्तेन स्वहस्तस्य च
लेखके, मे. लेखनिकस्तु तत्र य । स्वहस्तं परहस्तेन लिखितेषु विलेखयेत् ।
लेखहारे, हे. लेखनिको लेखहारे यः स्वहस्तं विलेखयेत् । लेखेषु परहस्तेन तत्रा-
प्येप प्रदर्शितः, वि

लेप—लेपः प्रलेपने जग्धौ, मे. लेपस्तु सुधाजमेनालेपनेषु च, वि. लेपस्तु
लेपने । अशने च सुराया च, हे. लेपौ लेपनजमेने, त्रि.

लोक—लोको जनेऽपि भुवने, मे. लोकस्तु भुवने जने, वि., अ. लोको विश्वे
जने, हे.

लोचक—लोचको मांसपिण्डेऽक्षितारकायाञ्च कज्जले । ललाटाभरणे स्त्रीणां
कदलीनीलवस्त्रयोः । निर्वुद्धौ कर्णपूरे च मौर्व्यां भ्रूश्लथचर्मणि, मे. लोचको
मांसपिण्डे स्यादक्षितारे च कज्जले । ललाटाभरणे स्त्रीणां कदलीनीलवस्त्रयोः ।
निर्वुद्धौ कर्णपूरे च मौर्व्यां भ्रूश्लथचर्मणि, वि. लोचको नीलवाससि । कज्जले
मांसपिण्डेऽक्षितारे स्त्रीभालभूषणे । निर्वुद्धौ कर्णिकामोचाज्यासु प्रश्लथचर्मणि,
हे. नीलवस्त्रेऽक्षिताराया लोचको निर्मन्तौ त्रिषु, त्रि.

लोट—लोटमश्रुणि चोरिते, वि.

लोमश—लोमशो मुनिमेपयोः । लोमान्विते स्त्रियां काकजङ्घामांसीवचासु
च । शूकशिम्बिमहामेदाकाशीशे शाकिनीभिदि, मे. लोमशो लोमसंयुते । मेढ्रके
चाथ कासीसशृगालीजटिलासु च । लोमशा शूकशिम्ब्याञ्च मर्कटीकाकजङ्घयोः ।

लाङ्गलिन्—लाङ्गली नालिकेरे द्रौ रेवतीरमणे पुमान्, मे लाङ्गली बलभद्रे
स्यान्नारिकेले च लाङ्गली, वि लाङ्गली बलभद्रे स्यान्नारिकेले, हे

लाङ्ग(ङ्ग)ल—लाङ्गल पुच्छशेफसो, मे लाङ्गल मेहने पुच्छे, वि लाङ्गल
शिशुपुच्छयो, हे

लाज—अथ लाज स्यादार्द्रतण्डुले । नपुसकमुशीरेऽथ स्त्रिया पुभूमि चाक्षते,
मे लाजा स्युर्भृष्टधान्येषु लाज स्यादार्द्रतण्डुले । उशीरे लाजमुद्दिष्टम्, वि
लाज स्यादार्द्रतण्डुले । लाजास्तु भृष्टधाना स्युर्लाज पुनरुशीरके, हे

लाञ्छन—लाञ्छन नामचिह्नयो मे लाञ्छन लक्षणे नाम्नि, वि लाञ्छन
लक्ष्यसङ्गयो, हे

लाट—लाटो देशान्तरेऽशुके, मे लाटो वस्त्रदेशयो, हे लाटो देशाशुकेऽपि
च, वि लाटोऽशुके च देशे च, त्रि

लालस—लालसौत्सुक्यतृष्णातिरेकयाच्चासु च द्वयो, मे लालसो लालसा-
ऽपि स्याद्याच्चातृष्णातिरेकयो । औत्सुक्ये च वि लालसो लोलयाच्चायो, हे
लालसे प्रार्थनौत्सुक्ये, अ

लालाटिक—लालाटिक प्रभोर्भलिदर्शिन्याश्लेषणान्तरे । कार्याक्षमे, मे
लालाटिक प्रभोर्भलिदर्शिन्याश्लेषणान्तरे । कार्याक्षमेऽपि, वि लालाटिक स्यादा-
श्लेषे भवेत्कार्याक्षमेऽपि च । प्रभोर्भलिदर्शिनि च, हे लालाटिक प्रभोर्भलि
दर्शी कार्याक्षमश्च य, अ

लासक—लासको लास्यकारिणि । मयूरे लसके च, मे लासको लसके
लास्यकारिण्यपि मयूरके, वि लासकौ केविनर्तकौ, हे

लास्य—लास्य तौर्यंत्रिके मतम् । नृत्ये च, मे लास्य तौर्यंत्रिके नाट्ये,
वि

लिङ्ग—लिङ्ग चिह्नेऽनुमाने च साहच्योक्तप्रवृत्तावपि । शिवमूर्तिविशेषेऽपि
मेहनेऽपि नपुसकम्, मे लिङ्ग मेहनचिह्नयो । शिवमूर्तावनुमाने साहच्योक्त-
प्रवृत्तावपि, हे लिङ्ग चिह्नेऽनुमानेऽपि साहच्योक्तप्रवृत्तावपि । शिवमूर्तिविशेषेऽपि
मेहने च प्रचक्षते, वि लिङ्ग चिह्नशेफसो, अ व्यक्ते साहच्योदिते लिङ्ग म्याणौ
शेफसि लक्षणे । पुस्त्वादी, त्रि

लिप्त—लिप्त विलिप्तविपदिग्धयो । भुक्ते, मे लिप्त भुक्तविलिप्तयो ।
विपाक्ते, हे लिप्त विपाक्ते भुक्ते च वाच्यवत्स्याद्विलेपिते, वि

ली—ली श्लेषणे च चपले, मे

लीला—लीला वेलिविलासयो । शृङ्गारभावचेष्टायाम्, मे लीला विदु

वक्त्र—वक्त्रं मुखे वृत्तभेदे, मे. वक्त्रं छन्दोऽन्तरे मुखे, वि. वक्त्रमास्ये छन्दसि च, हे.

वक्र—वक्र शनैश्चरे पुसि पुटभेदे नपुसकम्। त्रिपु क्रूरे च कुटिले, मे. वक्रः स्यात्कुटिले क्रूरे पुटभेदे शनैश्चरे, वि. वक्रं पुटभेदे वक्रः कुटिले क्रूरभौमयोः, हे. वक्रः शनैश्चरे क्रूरे पुटभेदे तथाजृजौ, त्रि.

वक्रनक्र—वक्रनक्रस्तु पिशुने तथैव शुकपक्षिणि, मे. वक्रनक्रः शुके खले, वि. वक्रनक्रौ खलशुकौ, हे.

वङ्क—वङ्कः पर्याणभागे ना नदीपात्रे च भंगुरे, मे. वङ्कः पर्याणभागे स्यान्नदीपात्रे च भंगुरे, वि.

वङ्ग—वङ्गं सीसकरङ्गयोः। वार्ताकेऽपि च कार्पासे पुभूमि नीवृदन्तरे, मे. वङ्गं सीसकरङ्गयोः। वङ्गः कार्पासिवार्ताकदेशभेदेषु भाषितः, वि. वङ्गाः कार्पासे वृन्ताके वङ्गा जनपदान्तरे। वङ्गं त्रपुणि सीसे च, हे.

वच—वचः कीरे वचोपधौ। शारिकायाञ्च, मे. वचा स्यादुग्रगन्ध्यायां सारिकाया शुके वचः, वि. वचः शुके वचोपधौ। शारिकायाम्, हे सारिकायाञ्च वचा, त्रि.

वचक्नु—वचक्नुस्तु पुमान् विप्रे वावदूकेऽभिधेयवत्, मे. वचक्नुर्वाग्मि-विप्रयोः, वि.

वज्र—वज्रं स्याद्बालके धात्र्या बलीवं योगान्तरे पुमान्। वज्रा स्नुह्यां गुडुच्याञ्च वज्री स्नुह्यन्तरे स्मृता। दम्भोलौ हीरकेऽप्यस्त्री, मे. वज्रं हीरक-दम्भोलिबालकामलकेषु च। वज्रा गुडुचिकायां स्यात्, वि. वज्रं कुलिशहीरयोः। बालके वज्रा त्वमृता, हे. वज्रोऽस्त्री हीरके पवौ, अ.

वज्रिन्—वज्री तु बृद्धे देवाधिपे पुमान्, मे.

वञ्चक—वञ्चकस्तु खले धूर्ते गृहवध्नौ च जम्बुके, मे. अथ वञ्चकः खलधूर्तयोः। जम्बूके गृहवध्नौ च, वि. वञ्चको जम्बुके गेहनकुले खलधूर्तयोः, हे. वञ्चको धूर्तफेरवौ, त्रि.

वञ्जुल—वञ्जुलः पुसि तिनिशे वेतसाशोकयोरपि, मे. वञ्जुलो वेतसा-शोकतिनिशे, वि. वञ्जुलस्त्वशोके तिनिशद्रुमे। वानीरे, हे.

वट—वटो त्रिपु गुणे पुसि स्यान्न्यग्रोधकपर्दयोः, मे. वटो गोलो गुडे भक्ष्ये वटः साम्यवराटयोः। वटः कपर्दे न्यग्रोधे शुम्बवर्तिकयोर्वटो, वि. वटो गोलो गुणे भक्ष्ये वृक्षे साम्यवराटयोः, हे. वटो त्रिपु गुणे पुसि न्यग्रोधे च कपर्दके, त्रि.

महामेदातिवलयो शाकिनीभिदि चेप्यते, वि लोमशो लोमयुक्तेऽवौ लोमशा शाकिनीभिदि । महामेदाकाकजङ्घाशृगालीजटिलासु च । काशीशेऽतिवलाशूक-
शिम्वीमर्कटिकासु च, हे लोमशो मेढ्रकेऽपि स्यात्, त्रि

लोल—लोल स्याद्वाच्यलिङ्गक । सतृष्णे चञ्चले लोला जिह्वाकमलयो स्त्रियाम्, मे लोलश्चलसतृष्णयो । लोला जिह्वाकमलयो, वि लोलश्चले सतृष्णे च लोला तु रसनाश्रियो, हे जिह्वाकमलयोलोला, त्रि

लोह—लोहोऽस्त्री शस्त्रके लोहे जोङ्गके सर्वतैजसे, मे लोह बालायसे सर्वतैजसे जोङ्गकेऽपि च, हे लोहस्तु शस्त्रके लोह जोङ्गके सर्वतैजसे, वि

लोहल—लोहल शृङ्खलाधार्ये भवेदव्यक्तवाचि च, वि लोहल शृङ्खलाधार्येऽव्यक्तवाचिनि च त्रिषु, मे लोहलोऽस्कुटयादिनि । शृङ्खलाधार्ये, हे

लोहित—लोहित रक्तगोशीर्षे कुङ्कुमे रक्तचन्दने । पुमान् गदान्तरे भौमे वर्णे च त्रिषु तद्वति, मे लोहित कुङ्कुमे रक्ते गोशीर्षे च बुचन्दने । लोहित स्याद्वदे भौमे वर्णभेदे च वाच्यवत्, वि लोहितो मङ्गले नदे । वर्णभेदे लोहितन्तु कुङ्कुमे रक्तचन्दने । गोशीर्षे रधिरे युद्धे, हे

लोहित्य—लोहित्य लोहितत्वे स्यात्कलीव पुंसि नदान्तरे, मे लोहित्य सागरे ब्रीहौ, वि लोहित्योऽधौ नदे ब्रीहौ, हे

व—व प्रचेतसि जानीयादिवार्ये च तदव्ययम् । व सान्त्वने च वाते च वरणे च निगद्यते, मे व प्रचेतसि जानीयादिवार्ये च तदव्ययम्, वि व पश्चिमदिशिगे स्यादोपम्ये पुनरव्ययम्, हे वालो वामासनिलयो मेदो वारिदवाहनी । उत्तारी जलसञ्च खङ्गीशोऽपि वकारव मा व शनेपे चाशये चैव प्रलये गाधनेऽपि व । मानसे वरणे चैव वकार सान्त्वनेऽपि च, ए

वश—पुंसि वश कुले वेणौ पृष्ठावयवगंगयो, मे वशो वेणौ कुने वर्णे पृष्ठस्यावयवेऽपि च, वि वश मङ्ग्लेऽवयवे वेणौ पृष्ठावयवेऽपि च, हे द्वौ वर्णौ कुलमस्वरी, अ वशो वर्णे च पृष्ठाने, त्रि वशो वेणौ कुनेऽपि च, हा पृष्ठा-
स्थन्यपि वश, ह मेरो वृक्षविनेपे च वशगब्दस्तु वार्मुके, अने वग्निपृष्ठे कुने वेणौ वशान्या वविभि स्मृता, अने

वक्तव्य—वक्तव्य बुक्तिने हीने वचनाहं च वाच्यवत्, मे वक्तव्यो वाच्यवद् गह्वं वचोऽहंहीनयोरपि, हे गह्वंहीनो च वक्तव्यो, अ

वक्तु—वक्ता तु पण्डितेऽपि स्याद्वाग्मिपथ्यन्यनिङ्गव, मे वक्ता वाग्मिनि पण्डिते, वि

निलये चापि वन प्रस्रवणेऽपि च, वि वन प्रस्रवण गेहे प्रवासेऽम्भसि कानने हे वने सलिलकानने, अ वन काननमम्बु च, अने

वनज—वनजा मुद्गपर्ण्या ना मुस्तके क्लीवमम्बुजे, मे वनजो मुस्तके पद्मे वनज वनजो गजे । वनजा मुद्गपर्ण्या च, वि वनजो मुस्तके स्तम्बेरमे वनजमम्बुजे । वनजा तु मुद्गपर्ण्याम्, हे गुल्मेऽपि च वनज, त्रि

वनमालिन्—वनमाली तु गोविन्दे वाराह्या वनमालिनी, मे, वि

वनश्चन्—वनश्वा गन्धमार्जारि वञ्चकव्याघ्रयो पुमान्, मे वनश्वा गन्धमार्जारि वञ्चकव्याघ्रयोरपि, वि वनश्वा विप्रतारके । शार्दूले गन्धमार्जारि, हे वनश्वा जम्बुके व्याघ्रे, त्रि

वनस्पति—वनस्पतिर्ना द्रुमात्रे विनापुष्पफलद्रुमे, मे वनस्पतिर्वृक्षमात्रे विनापुष्पफलद्रुमे, वि वनस्पतिर्द्रुमात्रके । विनापुष्पफले द्रौ च, हे वृक्षमात्रेऽपि वनस्पति, त्रि

वनित—वनिता जातरागस्त्रीस्त्रियोस्त्रिपु च याचिते । सेविते, मे वनिता जनितात्यर्थानुरागाया च योषिति । वनित याचितेऽपि स्याद्वनित सेवितेऽपि च, वि वनित तु स्यात्प्रार्थिते सेवितेऽपि च । वनितोत्पादितात्यर्थं रागनार्यपि नार्यपि, हे वनिता जनितात्यर्थानुरागायाञ्च योषिति, अ

वन्दनी—वन्दनी नतिजीवातुकटिमाचलकर्मसु मे

वन्य—वन्य त्रिपु वनोद्भूते स्त्री वनाम्बुसमूहयो, मे वन्य वनभवे वन्या वनवारिसमूहयो, वि

वपन—वपन बीजाधाने च मुण्डने, मे, वि वपन मुण्डने बीजाधाने, हे

वपा—वपा विवरमेदसो, मे, वि, हे मेदो विल वपा, त्रि

वपुस्—वपु क्लीव तनौ शस्ताकृतावपि, मे वपुर्भव्याकृतौ देहे वि वपु शस्ताकृतौ देहे, हे

वप्त्—वप्ता तु जनके पुसि वापकेऽप्यभिधेयवत्, मे

वप्र—वप्रस्ताते पुमानस्त्री रेणुक्षेत्रे चये तटे, मे पितृकेदारयोर्वप्रो वप्र प्राकाररोधसो, वि वप्र प्राकाररोधसो । क्षेत्रे ताते चये रेणौ, हे वप्रस्ताते स्त्रिया क्षेत्रे चये रेणौ च रोधसि, त्रि तटो वप्र पिता वप्रो वप्र केदार इत्यपि, अने गिरिसानुन्यपि वप्रम्, ह

वमथु—वमथु पुसि वमने गजस्य करशीकरे, मे वमथुर्वमनेऽपि स्याद् गजस्य करशीकरे, वि वमथुर्वमने वाशे गजस्य करशीकरे, हे

वमन—वमन छर्दनेऽर्दने, मे, हे वमन छर्दनेऽर्दने । स्यादाहृतौ च, वि

वठर—वठरोऽम्बष्ठशठयोः, हे. वठरः कुक्कुटे पुंसि शठे च, मे. वठरः शठवेष्टयोः। कक्कुटे, वि.

वडवा—वडवा द्विजयोपिति। अश्वायां कुम्भदास्याञ्च नारीजात्यन्तरेऽपि च, मे. वडवाऽश्वाकुम्भदास्योः स्त्रीविशेषे द्विजस्त्रियाम्, वि. वडवाऽश्वायां स्त्रीभेदे कुम्भदास्यां द्विजस्त्रियाम्, हे. वडवाऽश्वाकुम्भदास्योः, त्रि.

वण्ठ—वण्ठः स्यादकृतोद्वाहे खर्वे कुन्तायुधेऽपि च, मे., वि. वण्ठ. कुन्तायुधे खर्वे भृत्याकृतविवाहयोः, हे.

वण्ठर—वण्ठरः स्थगिकारज्जौ लाङ्गूले कुक्कुरस्य च। करीरकोपे तालस्य पल्लवे च पयोधरे, मे. वण्ठरस्तालपल्लवे। करीरकोशेऽपि, वि.

वण्ठाल—वण्ठालो युद्धभेदे च नौकायाञ्च खनित्रके, मे. वण्ठालं शूरयो-
र्युद्धे नौकायाश्च खनित्रके, वि. वण्ठाल. शूरयुद्धाखनित्रयोः, हे.

वण्ड—वण्डा तु पांशुलाया स्त्री त्रिपु हस्तादिर्वर्जिते, मे. वण्डापि पाशुलाया
स्याद्वण्डो हस्तादिर्वर्जिते, वि.

वत—वतामन्त्रणसन्तोषखेदानुत्रोशविस्मये., मे, वि. वतामन्त्रणखेदयोः।
धृत्याश्चर्यानुकम्पासु, हे. निन्दाया विस्मये वत, ह. खेदानुकम्पासन्तोषविस्मया-
मन्त्रणे वत, अ.

वतंस—वतंसस्तु पुमान्कर्णपूरशेखरयोरपि, मे. v. उत्तस

वत्स—वत्स पुत्रादिवर्षयोः। तर्णके नीरसि क्लीबम्, मे. वत्सस्तर्णकपुत्रादि-
वर्षे वत्सन्तु वक्षसि, वि. वत्सा उरस्तुक्वपंतर्णका, हे. वत्सो तर्णकवर्षो द्वौ,
अ. पुत्रादौ तर्णके वर्षे वत्सः क्लीबन्तु वक्षसि, त्रि. वत्सो तर्णकपुत्रकौ, अने.
वत्सः संवत्सरेऽपि निर्दिष्टः, ह.

वदान्य—वदान्यो दानशीण्डे स्याच्चारुवादिनि वाच्यवत्, मे. वदान्यो
दानशीण्डे स्याद्वदान्यश्चारुभाषिणि, वि. वदान्यः प्रियवागुदारशीलयोरुभयो-
रपि, हे. वदान्यो वल्गुवागपि, अ. वदान्यस्त्यागवान्मुवाक्, त्रि.

वध—वधो हिंसकहिंसयोः, हे.

वधू—वधूः स्त्री शारिखोपधे। स्नुपाशटीनवोढास्त्रीभार्यापृक्काङ्गनामु च,
मे. वधूः स्नुपानवोढास्त्रीभार्यापृक्काङ्गनामु च। शटद्या च शारिखायां म्यान्,
वि. वधूः पत्न्यां स्नुपानार्याः पृक्कासारिवधोरपि, हे. वधूर्जाया स्नुपा स्त्री च,
अ. पृक्का महिला च वधूः, त्रि. वधूर्नारी वधूर्भार्या वधूः पुत्रवधूरपि,
अने.

वन—वनं नपुंसकं नीरे निवासालयकानने, मे. वनं वानननीरयोः। प्रवामे

वरत्रा—वरत्रा रज्जुकक्षयोः, मे. वरत्रा वर्तिकक्षयोः, हे

वरद—अथ वरदा स्त्रियाम् । कन्यायां वाच्यलिङ्गस्तु प्रसन्ने च समर्धके, मे. वरदोऽपि प्रसन्ने स्याद्वरदः शान्तचेतसि । वरदापि च कन्यायाम्, वि. वरद. पुनः । प्रसन्ने शान्तचित्ते च वरदा तु कुमारिका, हे.

वरला—वरला वारला चापि गन्धोलीहंसकान्तयोः, मे. वारला वरला चापि गन्धोलीहंसयोऽपितोः, हे.

वरवर्णिनी—वरवर्णिनी तु लाक्षाहरिद्रारोचनासु च । फलिन्यामुत्तमानारी-साधीयस्यामपि स्त्रियाम्, मे. स्याद्वरवर्णिनी लाक्षाहरिद्रारोचनासु च । स्त्रीरत्ने च फलिन्यां च दृश्यते वरवर्णिनी, वि. वरवर्णिन्यङ्गनालाक्षाप्रियङ्गुषु । रोचनाया हरिद्रायाम्, हे. स्त्रीरत्ने च हरिद्राया नाक्षाया वरवर्णिनी, हा.

वराक—वराकः सङ्गरे पुंसि शोचनीयेऽभिधेयवत्, मे. वराकः सङ्गरे शोच्ये, वि. वराक. शोच्यरणयोः, हे वराको मूर्खके भीरो, अने.

वराङ्ग—वराङ्गं योनिमातङ्गमस्तकेषु गुडत्वचि, मे., वि. वराङ्गं योनी शीर्षे गुडत्वचि । कुञ्जरे च, हे. वराङ्गन्तु गुडत्वचि गजे पुमान्, त्रि वराङ्गं मूर्ध-गुह्ययोः, अ.

वराटक—वराटकः पद्मबीजकोशे रज्जौ कपदके, मे. वराटक स्थूलरज्जौ पद्मबीजे कपदके, वि. वराटक. पद्मबीजकोशे रज्जौ कपदके, हे. कपदं रज्जु-राजीवबीजकोपे वराटकः, त्रि.

वरारोह—वरारोहा कटावपि । वरारोहस्तु कथितो हस्त्यारोहावरहयोः, वि. वरारोहो गजारोहे वरारोहा कटावपि, हे.

वराह—वराहः शूकरे विष्णौ भानभेदेऽद्रिमुस्तयोः, मे. वराहः शूकरे मेघे मुस्तकेऽपि, त्रि. वराहोऽब्दे किरौ विष्णौ नाणकेऽप्यद्रिमुस्तयोः, वि. वराहो नाणके किरौ । मेघे मुस्ते गिरौ विष्णौ, हे.

वरिष्ठ—वरिष्ठं मरिचेऽपि च । ताम्रे क्लीवं तित्तिरौ ना वरोस्तमयोस्त्रियु, मे. वरिष्ठः स्यादुत्तरे प्रवरे तित्तिरावपि । वरिष्ठं मरिचे ताम्रे, वि. वरिष्ठस्तु तित्तिरौ । वरिष्ठं मरिचे ताम्रे वरोस्तमयोरपि, हे. वरिष्ठं मरिचेऽपि च । ताम्रे चोत्तरे च, त्रि.

वरीयस्—वरीयान् योगभिच्छ्रेष्ठवरिष्ठेष्वतियूनि च, मे. वरीयानतियूनि स्याद्वरिष्ठे श्रेष्ठयोगयोः, वि. वरीयान् श्रेष्ठयोगयोः । अतियून्यतिविस्तीर्णं, हे. (अतिशये) वरीयांस्तूखरयोः, अ.

वमि—वमिर्वान्तौ स्त्रिया पुंसि हुताशने, मे वमिर्वान्तौ हुताशने, वि वमि-
र्वान्तेऽनले, हे

वय.स्थ—वय स्था तु स्त्रिया ब्राह्मीगुडूच्यामलकीपु च । सूक्ष्मैलायाञ्च
काकोल्या पथ्याया तरुणे त्रिपु, मे वय स्थो वाच्यवद्यूनि वय स्था शाल्मलीद्रुमे ।
ब्राह्मीगुडूचीकाकोलीसूक्ष्मैलामलकीपु च, वि वय स्थो मध्यमवया वय स्था शाल्म-
लीद्रुमे । ब्राह्मीगुडूचीकाकोलीसूक्ष्मैलामलकीपु च, हे काकोल्यामलकी ब्राह्मी
वय स्था तरुणे त्रिपु, त्रि

वयस्—वय पक्षिणि वाल्यादौ यौवने च नपुसकम्, मे वय पक्षिणि वाल्यादौ
वयो यौवनमात्रके, वि वयस्तारुण्ये वाल्यादौ खगे, हे खगवाल्यादिनोर्वय, अ

वर—वरो जामातरि वृत्तौ देवतादेरभीप्सिते । पिङ्गे पुंसि त्रिपु श्रेष्ठे
कुकुमे तु नपुसकम् । वरी प्रोक्ता शतावर्या वरा च स्यात्फलत्रिके । मनागिष्टे
वर क्लीब केचिदाहुस्तदव्ययम्, मे वरोऽभीष्टे देवतादेर्वरो जामातृपिङ्गयो ।
श्रेष्ठेऽन्यद् वरो वृत्तौ वर काश्मीरजे मतम् । त्रिफलाया वरा प्रोक्ता शतावर्या
वरी वरम् । अव्ययन्तु मनागिष्टे, वि वरो वृत्तौ । विष्टे जामातरि श्रेष्ठे देवता-
देरभीप्सिते । वर तु घुसूणे विञ्चिदिष्टौ वरी शतावरी, हे देवादृते वर
श्रेष्ठे त्रिपु क्लीब मनाक्प्रिये, अ वरो जामातरि वृत्ते कुङ्कुमे च नपुसकम्, त्रि
वरो श्रेष्ठहुताशनौ, अने

वरचन्दन—वरचन्दनमाख्यात कालीये देवदारुणि, मे वरचन्दनमाम्नात
कालीये देवदारुणि, वि वरचन्दन देवदारुणि । कालेये, हे

वरट—वरटा द्वयोर्वरटश्चा स्त्री हस्या च तत्पती पुमान्, मे. वरटा हस-
योपाया गन्धोल्या वरटाऽपि च, वि वरटा हसयोपिति । गन्धोल्या च, हे

वरण—वरणस्तु पुमान् तिक्तशाकप्राकारयोरपि । क्लीब कन्यादिवरणे वेष्टने
स्त्री नदीभिदि, मे वरणस्तिक्तशाकेऽपि प्राकारे वरण मतम्, वि वरणो वरण-
द्रुमे । प्राकारे वरण वृत्याम्, हे

वरण्ड—वरण्डोऽप्यन्तरे वेदौ समूहमुखरोगयो, मे वरण्डा सारिका वर्ति-
शस्त्रभेदे च योपिति, मे वरण्डोऽप्यन्तरावेदौ सन्दोहमुखरोगयो, वि वरण्डा
सारिकावर्तिखड्गधेनुषु कथ्यते, वि वरण्डो वदनामये । अन्तरावेदौ सन्धौ च
वरण्डा शारिका क्षुरी । वर्ति, हे वरण्डो वदनामये । समूहे चान्तरावेद्याम्, त्रि

वरण्डक—वरण्डकस्तु मातङ्गवेद्या यौवनवण्टके । वर्तुले, मे. वरण्डवस्तु
मातङ्गवेद्या यौवनवण्टके । सवर्तुले, वि वरण्डवस्तु मातङ्गवेद्या यौवनवण्टके ।
सवर्तुले च भित्ती च, हे

वर्णिन्—वर्णी स्याल्लेखके चित्रकरेऽपि ब्रह्मचारिणि, मे., वि. वर्णी युत-
श्चित्रकरे लेखके ब्रह्मचारिणि, हे.

वर्तक—वर्तकस्तु खुरेऽश्वस्य विहगे वर्तिका द्वयो, मे. वर्तकोऽश्वखुरे खगे,
वि., हे. खुरेऽप्यश्वस्य वर्तकः, अ.

वर्तन—वर्तनो वामने क्लीवं वृत्तौ स्त्री पेपणाध्वनोः। न पुंसि तूलनालायां
तकुंषिण्डे च जीवने। वर्तिष्णौ त्रिपु, मे. वर्तनी तकुंषिण्डे स्याद्वर्तनी भग्नने
पथि, वि. वर्तनी पथि। वर्तने तकुंषिण्डे च, हे. वर्तनस्तकुंषीठेऽपि स्त्रिया वर्तन-
वर्त्मनोः, त्रि.

वर्तरूक—वर्तरूको नदीभेदे काकनीडे जलावटे, मे., वि. वर्तरूक काकनीडे
जलावटे, हे.

वर्ति—वर्तिर्भेपजनिर्माणे नयनाञ्जनलेखयोः। गात्रानुलेपनीदीपदशादीपेषु
योपिति, मे. वर्तिर्दीपदशादीपगात्रानुलेपनीपु च। वर्तिर्भेपजनिर्माणे नयना-
ञ्जनलेखयोः, वि. वर्तिर्गात्रानुलेपन्यां दशाया दीपकस्य च। दीपे भेपजनिर्माणे
नयनाञ्जनलेखयोः, हे. वर्तिर्दीपदशास्वपि, त्रि. वर्तिर्दीपदशा सूत्र वर्तिर्नेत्राञ्जनो-
चितम्, अने.

वर्तिका—कठिन्यामपि वर्तिका, हा.

वर्त्मन्—वर्त्मं नेत्रच्छदे मार्गे, मे. वर्त्मं नेत्रच्छदेऽध्वनि, हे, अ. अक्षिरोम
स्मृतं वर्त्मं वर्त्मं मार्गः प्रकीर्तितः, अने नयनच्छदेऽपि वर्त्मं, ह. वर्त्मं
नेत्रच्छदाध्वनोः, वि.

वर्धन—वर्धनं वृद्धिर्वाधिष्णुच्छेदे घट्या तु वर्धनी, मे. वर्धनं छेदने वृद्धौ
वारिधान्यां तु वर्धनी, वि. वर्धनं छेदने वृद्धौ वर्धनी तु गलन्तिका, हे. छेदे च
वर्धनम्, त्रि. वर्धनं छेदने प्रोक्त वर्धनं वृद्धिरच्यते, अने. वर्धनी च घटी ज्ञेया
वर्धनी तृणकूचिका, अने.

वर्धमान—वर्धमानः प्रश्नभेदे शरावैरण्डविष्णुपु, मे., त्रि., वि. वर्धमानो
वीरजिने स्वस्तिकैरण्डविष्णुपु। प्रश्नभेदे शरावे च, हे.

वर्धित—वर्धितं प्रसृते छिन्ने पूरिते, मे. वर्धितं प्रसृते छिन्ने पूरिते चापि
वर्धितम्, वि. वर्धितं छिन्नपूर्णयोः। प्रसृते, हे.

वर्ध्—वर्ध्ः सीसवरत्रयोः, हे. वर्ध् त्रपुवरत्रयोः, मे., वि.

वर्ध—वर्धा पतिवरायां स्त्री वरेण्ये त्रिपु ना स्मरे, मे. वर्धः स्मरवरेण्ययोः, वि.

वर्ष—वर्षेऽस्त्री भारतादौ च जम्बूद्वीपाब्दवृष्टिपु। प्रावृट्काले स्त्रियां भूमिन्,
मे. वर्षं संवत्सरे वृष्टौ जम्बूद्वीपे घने विदुः। प्रावृट्काले तु वर्षाः स्युः, वि. वर्षस्तु

वरुण—वरुणरतरुभेदेऽप्सु पश्चिमाशापतावपि, मे वरुणस्तरुभेदेऽप्सु प्रतीची-
पतिसूर्ययो, वि वरुणोऽर्केऽप्सतावपि, हे

वरूथ—वरूथो रथगुप्ती स्याद्वरूथ चर्मवेश्मनो., मे, वि वरूथ
स्यात्तनुनाणे रथगोपनवेश्मनो, हे वरूथो निजराष्ट्रक, त्रि

वर्कर—वर्कर परिहासे स्याच्छागे युवपशावपि, मे वर्करस्तरुणे मेपे, वि
वर्कर पशुनर्मणो, हे

वर्कराट—वर्कराट कटाक्षे स्यात्तरुणादित्यरोचिपि । नारीपयोधरोत्सङ्ग-
कान्तदत्तनखक्षते, मे वर्कराट कटाक्षे स्यात्तरुणादित्यरोचिपि । स्त्रीणा पयो-
धरोत्सङ्गकान्तदत्तनखेऽपि च, वि वर्कराटस्तु तरुणादित्यरोचि कटाक्षयो । स्त्रीणा
पयोधरोत्सङ्गकान्तदत्तनखेऽपि च, हे वर्कराट कटाक्षे च स्त्रीणा स्तननखक्षते, त्रि

वर्चस्—वर्चो नपुसक रूपे विष्ठायामपि तेजसि । पुंसि चन्द्रस्य तनये, मे
वर्चो दीप्तौ पुरीषे च वर्चो रूपेऽपि च क्वचित्, वि वर्चस्तु तेजसि । गूथे रूपे,
हे तेज पुरीषयोर्वर्च, अ, अने

वर्जन—अथ वर्जनं हिंसात्यागयो, मे वर्जनं त्यागहिंसयो, वि., हे

वर्ण—वर्णो द्विजादिशुक्लादियशोगुणकुथासु च । स्तुतौ ना न स्त्रिया भेद-
रूपाक्षरविलेपने, मे वर्ण काञ्चनयज्ञयो । वर्णो द्विजादौ शुक्लादौ स्तुतौ
रूपयशोऽक्षरे । विलेपने कुथायाञ्च वर्णं स्याद् गुणभेदयो, वि वर्णं स्वर्णं
मखे स्तुतौ । रूपे द्विजादौ शुक्लादौ कुथायामक्षरे गुणे । भेदे गीतक्रमे चित्रे
यशस्तालविशेषयो । अङ्गरागे च वर्णन्तु कुङ्कुमे, हे वर्णो द्विजादौ शुक्लादौ
स्तुतौ वर्णं तु वाक्षरे, अ अक्षराणि स्मृता वर्णा वर्णा श्वेतादयो गुणा । वर्णो
नाट्यमुखे गाथा वर्णा ज्ञेया द्विजादय, अने वर्णो गुणाक्षरयश शुक्लादिब्राह्मणा-
दिपु । वर्णं स्तुतौ कुथायाञ्च वर्णं स्याद्रूपभेदयो, शा शुक्लादौ ब्राह्मणादौ
च शोभायामक्षरे व्रते । गीतक्रमे स्तुतौ वेपे वर्णशब्द प्रचक्षते, ह

वर्णक—वर्णकश्चारणे स्त्री तु चन्दने च विलेपने, मे वर्णकश्चारणे स्मृत ।
विलेपने चन्दने च वर्णक स्यात्, वि अथ वर्णक । विलेपने मलयजे चारणे, हे
लेखन्या वर्णिकाऽपि स्यात्, हा

वर्णविलोडक—वर्णविलोडक एष श्लोकस्तेने च सन्धिचौरे च, मे वर्ण-
विलोडक श्लोकच्छायाहारिणि कुम्भिले, वि वर्णविलोडक वाव्यच्छायाहृत्-
सन्धिचौरयो, हे

वर्णाट—वर्णाटो गायने चित्रकरे स्त्रीवृत्ताजीवने, मे., वि वर्णाटश्चित्र-
कारिणि । गायने स्त्रीवृत्ताजीवे, हे वर्णाटो कामिगायनी, त्रि

कोलमासे, हे. स्यादूपरे वनक्षेत्रे वल्लूरं गहनेऽपि च । वल्लूरा त्रिषु संशुष्कमास-
शूकरमांसयोः, त्रि.

वश—वशा वन्ध्यासुतायोपास्त्रीगवीकरणीषु च । त्रिष्वायत्ते क्लीव-
मायत्तत्वे चेच्छाप्रभुत्वयो, मे. वशमायत्तताया स्याद्वशमिच्छाप्रभुत्वयो. । वशा
वन्ध्यासुतायोपास्त्रीगवीकरणीषु च, वि वशो जन्मस्पृहायत्तेष्वायत्तत्वप्रभुत्वयोः ।
वशा नार्या वन्ध्यगव्या हस्तिन्या दुहितर्यपि, हे वशा स्त्री करिणी च स्यात्, अ.
आयत्तताप्रभुत्वेच्छे वश. परवशे त्रिषु, त्रि.

वशिर—वशिरः पुमान् । किण्णहीहस्तिपिप्पल्यो. क्लीवेऽब्धिलवणे स्मृतम्,
मे. वशिरं किणिहीसिन्धुलवणेभकणासु च, वि

वसति—वसतिः स्यात्त्रिषु वासे यामिन्याञ्च निकेतने, मे. वसतिः
स्यादवस्थाने यामिन्याञ्च निकेतने, वि वसति. स्यादवस्थाने निशाया सदनेऽपि
च, हे. वसती रात्रिवेश्मनो, अ. वासेऽपि वसति, त्रि. वसतिर्जनाश्रमेऽपि
निर्दिष्टा, ह.

वसन—वसनं छादने वस्त्रे, मे., हे. वसनं छादनेऽंशुके, वि.

वसन्तदूत—वसन्तदूतश्चैत्रे स्यात्पिकपञ्चमरागयोः । वसन्तदूतो पाटल्या-
मतिमुक्ते च योपिति, मे. वसन्तदूतश्चूते स्यात्पिकपञ्चमरागयो । वसन्तदूतो
पाटल्या प्रतीताप्यतिमुक्तके, वि. वसन्तदूत आम्रके । पिके पञ्चमरागे वसन्त-
दूत्यतिमुक्तके । पाटलायाम्, हे.

वसु—वसुना देवभेदाग्निभायोक्त्रवकराजसु । क्लीवे वृद्धघोषधेऽश्वे च
रैरत्नमधुरे त्रिषु, मे वसुर्मयूखाग्निधनाधिपेषु योक्त्रे वके स्याद्वसु हाटके च ।
वृद्धघोषधास्यानधनेषु रत्ने. वसु स्मृतं स्यान्मधुरेज्यवच्च, वि. वसुस्तवनी देवभेदे
नृपे रुचि । योक्त्रे शुष्के वसु स्वादौ रत्ने वृद्धघोषधे धने, हे. देवभेदेऽजले रस्मौ
वसु रत्ने धने वसु, अ. योक्त्रे च वसुरास्याने, त्रि. वसु. सूर्यो वसुर्देवो वसुर्वह्नि-
वसुर्मही । वसु रत्नं वसु द्रव्यं वसवोऽष्टौ ध्रुवादय, अने अग्निधनरश्मिरत्न-
त्रिदशविशेषेषु भवति वसुशब्द, ह.

वसुक—वसुक रोमके पुसि शिवमल्ल्यकंपणयोः, मे. वसुक. शिवमल्ल्या
स्यादकंपणो च रोमके, वि. वसुकं पुनः । रोमके वसुकस्तु स्याच्छिवमल्ल्यकंपणयोः,
हे.

वस्ति—वस्तिद्वयोर्निहृहे नाम्मघो भूमि दशासु च, मे.

वस्न—वस्नस्त्ववत्रये पुसि वेतने स्यान्नपुंसकम्, मे. वस्नं स्याद्वेतने मूल्ये
वमनद्रव्ययोरपि, वि. वस्नं वस्त्रे धने मूल्ये वेतने, हे.

समाद्वीपाशवृष्टिपु । वर्षधरेऽपि वर्षास्तु प्रावृषि, हे स्याद्वृष्टौ लोकधात्वशे
वत्सरे वर्षमस्त्रियाम्, अ

वर्षाभू—वर्षाभू स्त्री च शोषन्त्या भूलताप्लवयो पुमान्, मे वर्षाभू पुनर्न-
वाया प्लवे किञ्चुलकेऽपि च, वि वर्षाभू पुनर्नवाया स्याद् गण्डूपदभेकयो, हे
पुनर्नवाया वर्षाभू स्त्री ना किञ्चुलुके प्लवे, नि

वर्ष्मन्—वर्ष्मन् देहप्रमाणातिसुन्दराकृतिपु स्मृतम्, मे वर्ष्मन् देहे प्रमाणाति-
सुन्दराकारयोरपि, वि वर्ष्मन् पुनस्तनौ । प्रमाणे सुन्दराकारे, हे वर्ष्मन् देह-
प्रमाणयो अ वर्ष्मन् देहप्रमाणे स्याद्वर्ष्मन् देहश्च कथ्यते, अने

व(व)र्हिस्—वर्हि पुंसि हुताशने । न स्त्री कुशे, मे वर्हि कुशहुताशयो,
वि वर्हि कुशेऽनौ, हे वर्हिर्ना कुशशुष्मणो, नि वर्हिर्दर्भो जल वर्हि, अने

वलय—वलय कण्ठरोगे ना कङ्कणे पुनपुसकम्, मे वलय कण्ठरोगे
स्याद्वलय कङ्कणेऽपि च, वि वलय कङ्कण कण्ठरुक्, हे

वल्क—वल्क वल्कलशल्कयो मे वल्क तु वल्कले खण्डे, वि वल्क शकले
त्वचि शल्कवत् हे

वल्गु—वल्गु स्याच्छगले पुंसि सुन्दरे चाभिधेयवत्, मे वल्गुश्छागे मनोज्ञेऽपि
वल्गु भाषितमन्यवत्, वि वल्गुश्छागमनोज्ञयो हे वल्गुश्छागेऽपि, नि

वल्मीक—वल्मीको रोगभेदे च नाकी च पुनपुसकम् मे वल्मीको वामलूरे
स्यान्मुनिरोगविशेषयो, वि वल्मीको नाकुवाल्मीकयो रोगभेदे, हे

वल्लभ—वल्लभो दयितेऽध्यक्षे सल्लक्षणतुरङ्गमे मे वल्लभो दयितेऽध्यक्षे
कुलीनाश्वे च वल्लभ, वि वल्लभोऽध्यक्षे कुलीनाश्वे प्रियेऽपि च, हे त्रिष्वध्यक्षेऽपि
वल्लभ, अ

वल्लर—वल्लर शाद्वले प्रोक्त निजंनस्थानकुञ्जयो । वनक्षेत्रे च मञ्जयौ
वल्लरी तु प्रकीर्तिता, वि वल्लर कुञ्जमञ्जयौ क्षेत्रेऽनम्भसि शाद्वले, हे

वल्लव—वल्लव सूपकारे स्याद्भूमसेने च गोदुहि, मे वल्लव सूपकारे
स्याद्भूमसेनेऽपि गोदुहि, वि वल्लव स्यात्सूपकारे गोदोग्धरि वृकोदरे, हे
वल्लव सूदगोपयो, नि वल्लवौ सूपगोपालौ, अने

वल्ली—वल्ली स्यादजमोदाया व्रतत्यामपि योषिति, मे वल्ली स्यादज-
मोदाया पुष्पभेदेऽपि वीरुधि, वि वल्ली स्यादजमोदाया लताया वृमुमान्तरे, हे

वल्लूर—वल्लूर स्याद्वनक्षेत्रे गहनोपरयोरपि । वल्लूरा त्रिषु सशुष्क-
मासशूकरमासयो, मे वल्लूर स्याद्वनक्षेत्रे बाहनोपरयोरपि । वल्लूरमाह
सशुष्कमासशूकरमासयो, वि वल्लूरन्तु वनक्षेत्रे बाहनोपरयोरपि । शुष्कमासे

सङ्घे वाडवो रसमानयो , वि वाडव करणे स्त्रीणा वडवौघे रसातले । वाडवो विप्र अग्नौ च, हे अश्वौघे वाडव न स्त्री पाताले ना द्विजौर्वयो , त्रि वाडवो वह्निविप्रयो , अने

वाढ—वाढ दृढप्रतिज्ञयो , मे वाढ दृढे प्रतिज्ञायाम्, वि वाढ भृशप्रतिज्ञयो , हे भृशप्रतिज्ञयोर्वाढिम्, अ अवश्यभृशयोर्वाढिम्, ह

वाण—वाण स्याद् गोस्तने दैत्यभेदे केवलकाण्डयो । वाणा तु वाणमूले स्त्री नीलभिण्ट्या पुनर्द्वयो , मे वाण स्यात्केवले काण्डे काण्डावयवदैत्ययो । वाणा भिण्ट्या मता धीरं , वि वाणो वृक्षविशेषे स्याच्छरस्यावयवे शरे । बलि-पुत्रेऽपि, हे वाणो बलिमुते शरे, अ वाणा भिण्ट्या शरे वाणे, त्रि

वाणि(णी)—वाणी तु योपिति । व्यूतावपि सरस्वत्याम्, मे वाणि स्याद्-व्यूतिभारत्योर्वाणिर्मूल्ये बलाहके, वि वाणिरम्बुदे । व्यूतौ मूल्ये सरस्वत्याम्, हे वाणी व्यूतिश्च भारती, त्रि

वाणिनी—वाणिनी नर्तकीमत्ताविदग्धवनितासु च, मे, वि स्याद्वाणिनी तु नर्तक्या छेकमत्तस्त्रियोरपि, हे मदमत्ताविदग्धस्त्रीनर्तकीषु च वाणिनी, हा वाणिन्यौ नर्तकीद्वयौ, अ स्त्री विदग्धा च वाणिनी, त्रि

वातकेलि—वातकेलि कलालापे पिङ्गदन्तक्षते पुमान्, मे वातकेलि कला-लापे पिङ्गाना दन्तलेखने, वि हे

वातखुडा—अथ वातखुडा वात्याराजशोणितयोरपि । पिच्छिलस्फोटि-कायाञ्च वामायामपि योपिति, मे भवेद्वातखुडा वात्यावामयोर्वातशोणिते । पिच्छिलस्फोटिकायाञ्च, वि वातखुडा पुन । वात्याया पिच्छिलस्फोटे वामाया वातशोणिते, हे

वातपुत्र—वातपुत्रो महाधूर्ते भीमसेने हनूमति, मे वातपुत्रो हनूमति । महाधूर्ते च भीमे च, वि

वातरायण—वातरायण उन्मत्ते निष्प्रयोजनपूरुषे । काण्डे च करपत्रे च कूटे च शरस्रमे, मे, वि वातरायण अत्रचे सायवे शरस्रमे । निष्प्रयोजननरे चापि, हे

वातरूप—वातरूपस्तु वातूलोत्वोचयो शत्रुनामुंके, मे, वि वातरूप शत्रु-शरासने । वातूलोत्वोचयोश्चापि, हे

वातिग—वातिग पुंसि भण्टाक्या धातुवादिनि चायवत्, मे वातिग ययिनो भण्डे धातुवादिनि वातिग, वि

वातूल—वातूल पुंसि वात्याया वाच्यवन्मारनामहे, मे वातूलो वात-

वस्वोक्तसारा—वस्वोक्तसारेन्द्रपुरे कुबेरनलिनीपुरोः, मे. वस्वोक्तसारा श्रीदस्य शक्रस्य नलिनीपुरोः, वि. वस्वोक्तसारा त्विन्द्रस्य धनदस्य च । नलिनीपुर्योः, हे.

वह—वहः स्याद्वृषभस्कन्धे वाहे गन्धवहेऽपि च, मे. वहः स्याद्वृषभ-स्कन्धदेशे गन्धवहेऽपि च, वि. वहो वृषस्कन्धदेशे वायौ, हे. वृषस्कन्धेऽनिले वहः, त्रि.

वहति—वहतिर्गाव । सचिवे पुसि, मे. वहतिः सचिवे गवि, वि.

वहतु—वहतुः पथिके वृषभे पुमान्, मे. वहतु. पाथिके वृषे, वि.

वह्नि—वह्निर्वैश्यानरेऽपि स्याच्चित्रकास्थौपथौ पुमान्, मे.

वा—वा स्याद्विकल्पोपमयोर्वितर्कं पादपूरणे । समुच्चये च विस्रम्भे नानार्थातीतयोरपि, मे. वा समुच्चय एवार्थे उपमानविकल्पयोः, हे. वा स्याद्विकल्पोपमयोरेवार्थेऽपि समुच्चये, वि v वा

वागर—वागरस्तु गतातङ्के मुमुक्षौ वाडवेऽष्टके । विशारदेऽपि शाणेऽपि निर्णये वारकेऽपि च, मे. वागरो वारके शाणे निर्णरे वाडवे वृके । विशारदे मुमुक्षौ च गतातङ्के च वागर, वि वागरो वारके शाणे निर्णरे वाडवे वृके । मुमुक्षौ पण्डिते चापि परित्यक्तभयेऽपि च, हे

वाग्मिन्—वाग्मी पटौ मुराचार्ये, मे वाग्मी वाचस्पतौ पटौ, वि. वाग्मी पटुवृहस्पत्यो, हे

वाच्(चा)—वाग्वाचे भारत्या वचने स्त्रियौ, मे वाग्वचने सरस्वत्यां भाषा गोभारिती यथा, वि वाग्भारत्या वचस्यपि, हे

वाच्य—वाच्यन्तु कुरित्सते हीने वचनाहं च वाच्यवत्, मे

वाज—वाजो निस्वनपक्षयो । वेगे पुमानथ क्लीवं धृतयज्ञान्नवारिषु, मे. वाजं धृतेऽपि यज्ञान्ने वाजो निस्वनपक्षयोः । वाजं जले मुनौ वाजः, वि. वाजं सर्पिषि वारिणि । यज्ञान्ने वाजस्तु पक्षे मुनौ निस्वनवेगयोः, हे. वाजमग्नं गृह्णाजो वाजं पीयूषमिष्यते, अने.

वाजिका—वाजिका पक्षिजाति. स्याद्वाजिका नीलमक्षिका, अने.

वाजिन्—वाजी वाणाश्वपक्षिषु, मे., वि. वाजी वाणे ह्ये खगे, हे. वाजिनोऽश्वेषुपक्षिणः, अ.

वाट—वाटो मार्गे वृत्तिस्थाने स्यात्कुटीवास्तुनोः स्त्रियाम्, मे. वाटो वृत्तौ च मार्गेऽपि वाटी तु गृहनिष्क्रुटे, वि. वाटः पथि वृत्तौ वाटं वरण्डेऽङ्गान्नगेदयोः । वाटी वास्तौ गृहोद्याने, हे. पथि वास्तुनि वाटं स्यात्, त्रि.

वाडव—वाडवं करणे स्त्रीणां घोटकौघे नपुसकम् । पाताले न स्त्रिया पुमि ब्राह्मणे वडवानले, मे. वाडवं करणे स्त्रीणामुवं विप्रेऽपि वाडवः । वाडवं वडवा-

वृन्दयो । कुब्जवृक्षे हरे वारो वार मद्यस्य भाजने, वि वार सूर्यादिवासरे । महेश्वरावसरयोर्वृन्दे कुब्जाख्यपादपे, हे निवहावसरी वारौ, अ कुब्जवृक्षे हरे वारम्, नि

वारक—वारकोऽश्वगती पुसि वाच्यवत् स्यान्निपेधके, मे वारकोऽश्व-
गतावश्वविशेषे च निपेधके, वि

वारकिन्—वारकी शत्रुचित्राश्वपर्णीजीवपयोधिषु मे

वारकीर—वारकीरस्तु पुसि स्याद्वारग्राहिणि वाडवे । यूक्ताया बाल
बन्धिन्या नीराजितहयेऽपि च, मे

वारण—वारण प्रतिपेधे स्याद्वारणस्तु मतङ्गजे मे वि वारण
स्यान्मतङ्गजे । वारण तु प्रतिपेधे, हे

वारला—v वरला

वारवाण—वारवाणस्तु कूर्पासे कवचेऽपि च हे कवचेऽपि वारवाण ह

वारासन—वारासन वा सदने शलापद्वारपालयो, वि

वाराही—वाराही मातृभेदे स्याद्विष्वक्सेनप्रियापधौ मे वाराही मातृभेदे
स्याद्गृष्टिनामौषधेऽपि च, वि वाराही गृष्टिभेषजे । मातर्यपि हे

वारि—वारिर्वाग्गजबन्धन्यो स्त्री क्लीवेऽम्बुनि बालके मे वारि स्मृता
सरस्वत्या वारि ह्रीवेरनीरयो । वारी घटीभवन्धन्यो वि वारि ह्रीवेरनीरयो ।
वारिर्घट्या सरस्वत्या गजबन्धनभुव्यपि ह करिणा बन्धनस्थान वारि वारि
जल मतम अने v वार

वारुणी—वारुणी गण्डदूर्वाया प्रतीचीसुरयोरपि मे वि वारुणी पश्चिमा
मुरा । गण्डदूर्वा, हे सुरा प्रत्यक् च वारुणी, अ वारुणी मदिरा ज्ञेया पश्चिमा
दिक् च वारुणी, अन

वारुण्ड—वारुण्डो द्वारपिण्ड्या स्त्री गणिस्थराजके पुमान् । न स्त्रिया
सेकपात्रे च मलेऽक्ष्ण श्रवणस्य च, मे वारुण्ड सेकपात्रे स्यान्मले दृक्कर्णयोरपि ।
गणिस्थराजे वारुण्डो द्वारपिण्ड्यामुदीरिता, वि वारुण्डस्तु कर्णदृढमले सेकभाजने ।
गणिस्थराजे, हे नौसेचनेऽपि वारुण्ड, हा

वारुड—वारुड इत्ययम् । वस्त्राञ्चले वपाटेऽग्नौ पञ्जरे शम्बलेऽपि च मे
वारुड सम्बलेऽपि स्याद्वस्त्राञ्चलकपाटयो । पावके च, वि वारुड शम्बले
वस्त्राञ्चलेऽग्नौ पञ्जरेऽररौ, हे

वार्त—वार्ता तु वर्तने वातिङ्गणे कृप्याद्युदन्तयो । नि सारारोग्ययो क्लीव
वृत्तिमन्नोद्भजोस्त्रिषु, मे वार्ता वातिङ्गणे वृत्तौ वार्ता कृप्याद्युदन्तयो । वृत्ति-

सङ्घाते वातले मास्तासहे, वि वातूलो वातले वातसमूहे मास्ताहते, हे वातूल पुंसि वात्यायामपि वातासहे त्रिपु, अ

वादर—v वादर

वान—वान शुष्कफले शुष्के स्यूतिकर्मकटे गतौ, मे वान शुष्कफले शुष्के कटे सीवनवर्मणि । जलसस्रववातोमिसुरङ्गागतिसौरभे, वि वान शुष्कफले शुष्के सीवने गमने कटे । जलसप्लुतवातोमिसुरङ्गासौरभेषु च, हे अथ फले शुष्के वान स्यूते कटे गतौ, त्रि

वानप्रस्थ—वानप्रस्थो मधूकेऽपि स्यात्तृतीयाश्रमे पुमान्, मे वानप्रस्थो मधूके स्यात्किंशुके चाश्रमान्तरे, वि वानप्रस्थो मधूकद्वौ किंशुकाश्रमभेदयो, हे वानप्रस्थो मधूकेऽपि स्यात्तृतीयेऽपि चाश्रमे त्रि

वानीर—वानीरश्चित्रकेऽपि च, हा

वापित—वापित जीवाकृतमुण्डितयोस्त्रिपु मे वापित मुण्डित मतम् । जीवाकृते, वि वापित जीवाकृते मुण्डिते च, हे

वाम—वाम धने हरे पुंसि वामदेवे पयोधरे । वल्गुप्रतीपसव्येषु त्रिपु भार्या स्त्रियामथ । वामी शृगालीवडवारासभीकरभीपु च मे वाम सव्ये प्रतीपे च द्रविणे चातिमुन्दरे । पयोधरे हरे वाम विद्याद्वामामपि स्त्रियाम् । वामी शृगालीवडवारासभीकरभीपु च, वि वाम वामे सव्ये पयोधरे । उमानाथे प्रतिकूले चारौ वामा तु योपिति । वामी शृगाल्या वरभीरासभीवडवासु च, हे वामो वल्गुप्रतीपो द्वौ, अ वाम प्रतिकलेऽपि प्रोक्त, ह

वामन—वामनोऽप्यतिखर्वे च त्रिपु पुंसि तु दिग्गजे । हरावङ्कोटवृक्षे, मे वामनोऽङ्कोटवकुण्ठखर्वदक्षिणदिग्गजे, वि वामनो दिग्गजेऽप्युते । खर्वे वाण्डे, हे वामनो विष्णुदिग्गजौ । खर्वश्च, त्रि

वामिल—वामिलो दाम्भिके वामे त्रिपु, मे वामिलो दाम्भिके वामे, वि, हे

वायस—वायसोगुरुवृक्षे च श्रीवासध्वाङ्क्षया पुमान् । वाकोदुम्बरिकायाञ्च वाक्माच्याञ्च वायसी, मे वायसो नाडिजङ्घे स्याच्छ्रीवामे चागुरदुम् । वाकोदुम्बरिकायाञ्च वाक्माच्या च वायमी, वि वायमस्त्वगुरौ द्विवे । श्रीवामे वायसी वाकोदुम्बरी वाक्माच्यापि, हे

वायुफल—अथ वायुफलं शक्रवार्मुके वरकेऽपि च, मे भवेद्वायुफलं शक्र-
वार्मुके वरकेऽपि च, वि वायुफलं जलदोषने शक्रशरामने, हे

वार—वार मूर्यादिवामरे । द्वारे हरे कुजवृक्षे वृन्दावमग्नौ क्षणे । वारी स्याद्भ्रजवन्धन्या वनस्यामपि योपिति, मे वार मूर्यादिवामे द्वाग्जम-

वासित—वासिता करिणीनार्योर्वासितं भाविते स्ते, मे. वासिता करिणी-
नार्योर्वासितं सुरभीकृते । ज्ञानमात्रे खगारावे वासितं वस्त्रवेष्टिते, वि. वासितम् ।
वस्त्रच्छन्ने ज्ञानमात्रे भावितेऽप्यथ वासिता । स्त्रीकरेण्वो, हे. वासिता स्त्री-
करेण्वोश्च, अ.

वासुरा—वामुरा वासिताया स्याद्वासतेयभुवि स्त्रियाम्, मे. वासुरा
वासिताया स्याद्वासतेय्या मता भुवि, वि. वामुरा वासिताराभ्योर्भुवि, हे
वासुरा चालनी प्रोक्ता वासुरा बलभी मता, अने.

वास्तु—वास्तु स्याद् गृहभूपुर्योगं हे सीमतुरङ्गयोः, हे.

वास्त—वास्तोऽपि दिवसे वास्तं मन्दिरे च चतुष्पथे, वि. वास्तो ना दिवसे
क्लीवं मन्दिरे च चतुष्पथे, मे.

वाह—वाहो भुजे पुमान्मानभेदाश्ववृषवायुषु, मे वाहो भुजायां वाहस्तु
मानभेदे वृषे ह्ये, वि. वाहोऽश्वमानयोः । वृषे वाहा तु वाहौ स्यात्, हे. वाहो
युष्मं धनो वाहः प्रवाहो वाह उच्यते । वाहो मायाविशेषश्च वाहो बाहुरिति
स्मृतः, अने.

वाहस—वाहसो जलनिर्याणे शयालौ मुनिपण्णके, मे वाहसो जलनि-
र्याणेऽजगरे मुनिपण्णके, वि. वाहसोऽजगरे वारिनिर्याणमुनिपण्णयो, हे.

वाहिनी—वाहिनी स्यात्तरङ्गिण्यां सेनासैन्यप्रभेदयोः, वि, मे. वाहिनी
तु सेनातद्भेदसिन्धुषु, हे. स्रवन्त्यामपि वाहिनी, अ. सेना नदी च वाहिन्यौ, त्रि.

वि—वि निग्रहे नियोगे च तथैव पदपूरणे । निश्चये सहने हेतावव्याप्ति-
विनियोगयोः । ईपदर्थे परिभवे शुद्धावालम्बनेऽपि च । विज्ञाने, मे. वि श्रेष्ठा-
तीतनानार्यो वि. स्यात्पक्षिष्वनव्ययम्, वि. वि श्रेष्ठेऽस्तीते नानार्यो, हे.

विकच—विकच. क्षपणे केतौ नाऽंशे स्फुटितेऽन्यवत्, मे. विकचः क्षपणे
केतुगृहे च स्फुटितेऽन्यवत्, वि. केतुगृहेऽपि विकचः, त्रि.

विकट—विकटा वज्रवाराह्या त्रिपूरविकरालयोः, मे. विकटः सुन्दरे प्रोक्तो
विशालविकरालयोः, वि. विकट. पृथुले पृथुरभ्ययोः, हे. विकटं विकृतं बृहत्,
त्रि. विकटं श्रेष्ठेऽपि निर्दिष्टम्, ह.

विकल्प—विकल्पः पुंसि भ्रान्तौ कल्पने, मे.

विकार—विकारो विकृती हजि, मे. विकारो विकृती रोगे, वि, हे. विकारो
विकृते रोगे, त्रि.

विकाश—विकाशः पुंसि विजने प्रकाशे, मे. विकाशो रहसि व्यक्ते, हे. v.
वीकाश.

मन्त्रीरुजोर्वार्ता वार्तमारोग्यफलुनो, वि वार्ता वार्ताक्युदन्तयो । कृप्यादौ वर्तने
वार्तं त्वारोग्यारोगफलुपु । वृत्तिशालिनि, हे वार्ता वृत्तौ जनश्रुतौ, अ वार्त
कुशलनीरुजो, नि

वार्दर, वार्दुर—वार्दर कृष्णलाबीजदक्षिणावर्तशङ्खयो । नीरे च वाक-
चिञ्चाया भारत्या च नपुसकम्, मे वार्दुर दक्षिणावर्त शङ्खे वृमिजनीरयो ।
काकचिञ्चाश्च बीजेऽपि वाचि वार्दुरमिष्यते, वि वार्दर वृमिजे जले । वाव-
चिञ्चाश्च बीजे स्यादक्षिणावर्तशङ्खयो, हे

वार्धक—वार्धक वृद्धसङ्घाते वृद्धस्य भाववर्मणो, मे वार्धक वृद्धसङ्घाते
वृद्धत्वे वृद्धकर्मणि, वि वार्धकन्तु वृद्धत्वे वृद्धकर्मणि । वृद्धाना समवाये च, हे

वार्पिक—वार्पिक त्रायमाणाया क्लीव वर्षाभवे त्रिपु, मे वार्पिक त्रायमाणे
स्याद्वर्षाकालभवेऽन्यदत्, वि वार्पिक त्रायमाणाया वर्षाकालभवे, हे

वालक—वालकोऽस्त्री पारिहार्ये त्रिपु स्यादङ्गुरीयके, मे v वालक

वालुक—वालुवा सिक्तासु स्याद्वालुक त्वेणवालुके, मे, वि वालुवा तु
सिक्तासु वालुक हरिवालुके, हे

वाल्मीक—वाल्मीकस्तु ममीक स्याद्वाल्मीको वाग्विगारद, अने

वाल्हिक, वाल्हीक—अथ वाल्हिक वाल्हीक धीरहिङ्गनो । द्वावेतौ पुमि
देशस्य प्रभेदे तुरगान्तरे मे वाल्हिका देशभेदेऽव्वे वाल्हिक धीरहिङ्गनो ।
अनयोरपि वाल्हीक वि अथ वाल्हिक । देशभेदेऽव्वभेदे च वाल्हिक हिङ्ग-
कुङ्कुमम् । वाल्हीकवत् हे वाल्हीक रामठेऽपि च, अ वाल्हिक हिङ्गुराम्यान्
वाल्हिक कुङ्कुम मतम् । वाल्हिक स्याज्जनपदो वाल्हिकश्चाश्वजातय, अने

वाप्प—वाप्प ऊष्मणि नाते, मे वाप्पो नेत्रजरोष्मणो, वि वाप्प ऊष्माक्षि-
जलयो, हे वाप्पमूष्माश्रु, अ वाप्प ऊष्मा तथाश्रु च, अने

वास—वागो गेहेऽप्यवम्याने वागा स्यादटम्पने, वि वागो वेदमन्यवम्याने
वासा स्यादाटम्पने, हे

वासन—अथ वामन धूपनेऽपि च । वारिधान्याञ्च वम्प्रे च प्रयागाज्ञानयो
स्त्रियाम्, मे वामन वमने वीरामने ज्ञाने च धूपने, वि

वासन्त—वासन्तो माघवीर्यमूष्योऽष्टौ नावहिने त्रिपु, मे वामन्तो माघवो
मूष्यो पाटताया प्रमेवके । वामन्तो वीरिनेऽपि स्याद्वामन्तो विहिने विटे,
वि वामन्त परपुष्टे स्यात्वरभे विहिने विटे । वामन्तो मागधीर्योपाटतासु हे

वासर—वामरस्तु पुमान् नात्रभेददिनवारपि, मे वामरो दिवने रात्र-
प्रभेदेऽपि च वामर, वि वामरो रानेदेऽपि, हे

विजात—विजातास्या प्रसूताया जनिते विकृतेऽपि च, वि विजातो विकृते जाते विजाता तु प्रसूतिका, हे

विजृम्भित—विजृम्भितन्तु चेष्टाया क्लीव त्रिपु विकस्वरे, मे अम्युद्यते विकसिते चेष्टिते च विजृम्भितम्, त्रि

विज्ञान—विज्ञान ज्ञानकर्मणो, मे विज्ञान कर्मणि ज्ञाने, वि विज्ञान कर्मणे ज्ञाने, हे

विट—विटोऽद्वौ लवणे पिङ्गे मूपिके खदिरेऽपि च, मे, वि, त्रि, हा विटस्तु मूपिके। खदिरे लवणे पिङ्गेऽद्वौ च, हे

विटप—विटपो न स्त्रिया स्तम्बशाखाविस्तारपल्लवे। विटाधिपे ना, मे विटप पल्लवे पिङ्गे विस्तारे स्तम्बशाखयो, वि विटप पल्लवे स्तम्बे विस्तारे पिङ्गशाखयो, हे स्तम्बेऽपि विटपोऽस्त्रियाम्, अ विटप पल्लवे स्तम्बे पिङ्गे, त्रि

विडङ्ग—विडङ्गस्त्रिष्वभिज्ञे स्यात्कृमिघ्ने पुनपुसकम् मे विडङ्ग कृमिहे ख्यात विडङ्गो नागरेऽन्यवत् वि विडङ्गस्तु स्यादभिज्ञकृमिघ्नयो, हे

विडाल—विडालो नेत्रपिण्डे स्याद्वृषपदशकके पुमान्, मे विडालो नेत्रपिण्डे स्याद्विडालोऽपि खगान्तरे। विडाली पूतनाभेदे लताधूकेऽपि शस्यते, वि

वितस, वीतस—वीतसो बन्धनोपाये मृगाणा पक्षिणामपि। तेषामपि च विश्वासहेतो प्रावरणेऽपि च, मे, वि

वितण्डा—वितण्डा वादभेदे स्यात्कच्चीशाके शिलाह्वये। करवीर्यामपि स्त्री स्यात्, मे वितण्डा वादभेदे स्यात्कच्चीशाके शिलाह्वये। वितण्डा करवीर्याञ्च, वि वितण्डा कच्चीशाके शिलाह्वये। करवीर्या वादभेदे, हे वितण्डा शाकभिद्यपि, त्रि वितण्डा करवीर्याञ्च दर्वीवादप्रभेदयो, हा

वितत—v तत

वितर्क—वितर्कस्तु पुमानूहे सशये च निगद्यते, मे वितर्क सशयोह्यो, वि, हे

वितान—वितानो यज्ञ उल्लोचे विस्तारे पुनपुसकम्। क्लीव वृत्तविशेषे स्यात्त्रिलिङ्गो मन्दतुच्छयो, मे वितानो यज्ञविस्तारोल्लोचेपु ऋतुकर्मणि। वृत्तभेदावसरयोर्वितान तुच्छमन्दयो, वि वितान कदके यज्ञे विस्तारे ऋतुकर्मणि। तुल्ये मन्दे वृत्तभेदे शून्यावसरयोरपि, हे ऋतुविस्तारयोरस्त्री वितान त्रिपु तुच्छके। मन्दे, अ रिक्ते वितानमुल्लोचे, त्रि प्रोक्त वितानमुल्लोचे वितान शून्य उच्यते, ग्रने

वितुघ्न—वितुन सुनिपण्णे च शैवाले च नपुसकम्, मे

विकृत—विकृत त्रिपु बीभत्से रोगिते सस्कृतेऽपि च, मे विकृत सस्कृतेऽपि स्याद्वीभत्से रोगितेऽपि च, वि विकृतो रोगिसस्कृत । बीभत्सश्च, हे विकृतो रोगिवीभत्सो, नि

विकृति—विकृतिर्दिम्बरोगयो, वि विकृती रुजि । डिम्बे विकारे मद्यादौ, हे

विकेशी—विकेशी पटुवती स्याद्विकेशी निष्कचस्त्रियाम्, वि

विक्रम—विक्रमस्तु पुमान् क्रान्तिमात्रे स्याच्छक्तिसम्पदि, मे विक्रम क्रान्तिमात्रे स्याद्विक्रम शक्तिसम्पदि, वि विक्रम शक्तिसम्पदि । क्रान्ती च, हे क्रान्ती च विक्रम, अ

विक्लिन्न—विक्लिन्नो जरसा जीर्णे शीर्णे चार्द्रं च वाच्यवत्, मे विक्लिन्नो जरसा जीर्णे शीर्णे चार्द्रं च वाच्यवत् वि विक्लिन्ना जीर्णशीर्णाद्रि, हे

विगत—विगतो निष्प्रभे वीते, हे विगती वीतनिष्प्रभौ, त्रि

विगूढ—विगूढो गर्हितेऽपि च । गुप्तेऽपि त्रिपु मे विगूढो गह्वंगुप्तयो, हे विगूढो गर्हिते गुप्ते, वि

विग्रह—विग्रह कायविस्तारे विभागे ना रणेऽस्त्रियाम्, मे विग्रह समरे काये विस्तारप्रविभागयो, वि विग्रहो युधि विस्तारे प्रतिभागशरीरयो, हे अथ विग्रह । सग्रामे प्रविभागे च देहविस्तारयोरपि त्रि विग्रह समरे भेदे विग्रहो वपुरच्यते, अने व्यासेऽपि विग्रह स्यात्, ह

विघ्नकारिन्—विघ्नकारी स्मृतो घोरदर्शनेऽपि विघातिनि, मे, वि विघ्नकारी विघातस्य कारके घोरदर्शने, हे

विचकिल—भवेद्विचकिलो मल्लीप्रभेदे मदने पुमान्, मे स्मृतो विचिकि नो मल्लीप्रभेदे मदनेऽपि च, वि विचिकिलो दमनके मल्ल्याम्, हे

विच्छिन्ति—विच्छिन्तिरङ्गरागे विच्छेदे हावभेदे स्यौ, मे विच्छिन्तिरङ्गरागे स्याद्भावविच्छेदयोरपि, वि विच्छिन्ति स्यादङ्गरागे हावविच्छेदयोगपि, हे छेदे विनाशे विच्छिन्ति, त्रि

विच्छिन्न—विच्छिन्नञ्च समालब्धे विभक्नेऽप्यभिधेयवत्, मे विच्छिन्नञ्च समालब्धे विपन्ने कुटिलेऽन्यवत्, वि विच्छिन्न कुटिले न्यात्तु समानव्यविभक्नयो, हे समालब्धे विभक्ने च विच्छिन्न वाच्यनिर्द्भवम्, त्रि

विजय—विजय स्याज्जये पायै स्त्रिया निव्यन्तरे स्मृता । उमामन्त्राम मे विजयन्तु जये पायै गौर्या तु विजया नियो, वि विजया जये । पायै विमाने विजयोमातत्मन्योस्तिथावपि, हे

विजात—विजातास्या प्रसूतायां जनिते विकृतेऽपि च, वि. विजातो विकृते जाते विजाता तु प्रसूतिका, हे.

विजृम्भित—विजृम्भितन्तु चेष्टायां क्लीवं त्रिषु विकस्वरे, मे. अम्युद्यते विकसिते चेष्टिते च विजृम्भितम्, त्रि.

विज्ञान—विज्ञानं ज्ञानकर्मणोः, मे. विज्ञानं कर्मणि ज्ञाने, वि. विज्ञानं कर्मणे ज्ञाने, हे

विट—विटोऽद्री लवणे पिङ्गे मूपिके खदिरेऽपि च, मे., वि., त्रि., हा. विटस्तु मूपिके । खदिरे लवणे पिङ्गेऽद्री च, हे

विटप—विटपो न स्त्रिया स्तम्बशाखाविस्तारपल्लवे । विटाधिपे ना, मे. विटपः पल्लवे पिङ्गे विस्तारे स्तम्बशाखयोः, वि. विटपः पल्लवे स्तम्बे विस्तारे पिङ्गशाखयोः, हे. स्तम्बेऽपि विटपोऽम्त्रियाम्, अ. विटपः पल्लवे स्तम्बे पिङ्गे, त्रि.

विडङ्ग—विडङ्गस्त्रिष्वभिज्ञे स्यात्कृमिघ्ने पुनपुसकम्, मे. विडङ्गं कृमिहे स्यात् विडङ्गो नागरेऽन्यवत्, वि. विडङ्गस्तु स्यादभिज्ञकृमिघ्नयोः, हे.

विडाल—विडालो नेत्रपिण्डे स्याद्वृषदंशकके पुमान्, मे. विडालो नेत्रपिण्डे स्याद्विडालोऽपि खगान्तरे । विडाली पूतनाभेदे लताधूकेऽपि शस्यते, वि.

वितंस, वीतंस—वीतंसो बन्धनोपाये मृगाणा पक्षिणामपि । तेषामपि च विश्वासहेतोः प्रावरणेऽपि च, मे, वि.

वितण्डा—वितण्डा वादभेदे स्यात्कञ्चीशाके शिलाह्वये । करवीर्यामपि स्त्री स्यात्, मे. वितण्डा वादभेदे स्यात्कञ्चीशाके शिलाह्वये । वितण्डा करवीर्याञ्च, वि. वितण्डा कञ्चीशाके शिलाह्वये । करवीर्या वादभेदे, हे. वितण्डा शाकभिद्यपि, त्रि. वितण्डा करवीर्याञ्च दर्वीवादप्रभेदयोः, हा.

वितत—v. तत

वितर्क—वितर्कस्तु पुमानूहे सशये च निगद्यते, मे. वितर्कः संशयोह्योः, वि., हे.

वितान—वितानो यज्ञ उल्लोचे विस्तारे पुनपुसकम् । क्लीवं वृत्तविशेषे स्यात्तिलिङ्गो मन्दतुच्छयो, मे. वितानो यज्ञविस्तारोल्लोचेपु क्रतुकर्मणि । वृत्तभेदावसरयोर्वितानं तुच्छमन्दयोः, वि. वितानं कदके यज्ञे विस्तारे क्रतुकर्मणि । तुल्ये मन्दे वृत्तभेदे शून्यावसरयोरपि, हे. ऋतुविस्तारयोरस्त्री वितानं त्रिषु तुच्छके । मन्दे, अ. रिक्ते वितानमुल्लोचे, त्रि. प्रोक्तं वितानमुल्लोचे वितानः शून्य उच्यते, अने.

वितुघ्न—वितुघ्नं मुनिपण्णे च गंवाले च नपुसकम्, मे.

वितुन्नक—वितुन्नकस्तु धान्याके झाटामलमयूरके, मे वितुन्नकस्तु धान्याके तथा झाटामलौपधौ, वि वितुन्नकस्तु धान्यके । झाटामलौपधौ चापि, हे

वित्त—वित्त क्लीब धने वाच्यलिङ्ग ख्याते विचारिते, मे वित्त स्याते धने लब्धे वित्त ज्ञाते विचारिते, वि वित्त विचारिते स्याते धने, हे वित्त ख्याते धनेऽपि च, त्रि

वित्ति—वित्तिविचारे च लाभसम्भवयो स्त्रियाम् मे वित्तिज्ञाने विचारे च लाभसम्भवयोरपि, वि वित्तिस्तु सम्भवे । ज्ञाने लाभे विचारे च, हे

विदथ—विदथो योगिकृतिनो, मे, वि विदथो योगिनि प्राज्ञे, हे

विदा—विदा ज्ञाने च निर्दिष्टा मनीषायाञ्च योपिति, मे विदा ज्ञाने च बुद्धौ च, वि विदा ज्ञानधियो, हे

विदार—विदारो जलोच्छ्वासाज्जिदारणे । विदारी शालपर्ण्या च रोगभेदेशुगन्धयो, मे विदारो दारणे रणे । विदारी शालपर्ण्या च रोगभेदेशुगन्धयो वि विदारो युधि दारणे । विदारी रोगभेदे स्यात्सालपर्णीक्षुगन्धयो, हे

विदारण—विदारण विडम्बे च भेदे क्लीब रणे द्वयो, मे विदारण रणे भेदे विडम्बे च विदारणम् वि विदारण भेदने स्यात्सम्पराये विडम्बने, हे

विदित—विदित बुधितार्थितयो मे विदित विदितार्थयो, वि विदित बुधिते श्रुते, हे

विदुर—विदुरो नागरे धीरे कौरवाणा च मन्त्रिणि मे, वि विदुरो नागरे धीरे धृतराष्ट्रानुजेऽपि च, ह

विदुल—विदुलस्तु पुमान्मलवेतसे वेतसेऽपि च, मे

विद्वपक—विद्वपकश्चाटुबटौ परनिन्दाकरेऽपि च, मे, वि विद्वपकोज्य निन्दके । क्रीडनीयकपात्रे च, हे

विदेह—विदेह कायशून्ये स्याज्जनकान्वयभूमिपे, मे विदेहो देहशून्ये स्याद्विदेहो मिथिले स्मृत, वि विदेहस्तु निर्देहे मैथिलेऽपि च, हे

विद्ध—विद्ध स्याद्वेधिते क्षिप्ते सदृशे बाधिते त्रिपु, मे विद्ध स्याद्वेधिते क्षिप्ते सादृश्येऽपि निगद्यते, वि विद्ध सदृश्वेधितयो क्षिप्ते, हे

विद्युत्—विद्युत्तडिति सन्ध्याया स्त्रिया त्रिपु तु निष्प्रभे, मे विद्युत्सौदामिनीसन्ध्ये निष्प्रभे त्वभिधेयवत, वि

विद्रव—विद्रवो विद्रुतो धियि, मे विद्रवस्तु पलायने । बुद्धौ च, वि विद्रवो धी पलायनम्, हे

विद्रुम—विद्रुमो रत्नवृक्षेऽपि प्रवालेऽपि पुमानयम्, मे विद्रुमो रत्नवृक्षेऽपि प्रवाले पल्लवेऽपि च वि विद्रुमो वृक्षे प्रवाले, हे

विद्वस्—विद्वानात्मविदि प्राज्ञे पण्डिते चाभिधेयवत्, मे, वि. विद्वानात्मविदोः प्राज्ञे, हे. त्रिपु । विद्वान् विदंश्च, अ.

विधा—विधा गजाशने ऋद्धौ प्रकारे वेतने विधौ, मे. विधा गजाशने ऋद्धौ च प्रकारे वेतने विधौ, वि विधाद्विमूल्ययो । प्रकारेभान्नविधिषु, हे. विधा विधौ प्रकारे च, अ. प्रकारे वेधने विधा, त्रि.

विधातृ—विधाता तु वेधसि । स्मरे ना, मे. विधाता द्रुहिणे कामे, हे. विधाता वेधसि स्मरे, वि.

विधान—विधानं हस्तिकवले प्रेरणेऽभ्यर्चने धने । वेतनोपायविधिषु प्रकारे वृत्तकर्मणि, हे.

विधि—विधिर्ना नियतौ काले विधाने परमेष्ठिनि, मे. विधिर्ब्रह्मविधानयो. । विधिर्वाक्ये च दैवे च प्रकारे कालकल्पयोः, हे. विधिर्विधाने दैवेऽपि, अ. विधि-ब्रह्मणि काले च, त्रि. विधिर्विधाने नियतौ विधिः काले विधातरि, वि. काले कल्पेऽपि विधिः, ह.

विधु—विधुर्ना कर्पूरेन्दुविष्णुषु, मे. विधुः शशाङ्के कर्पूरे हृषीकेशेऽपि राक्षसे, वि. विधुश्चन्द्रेऽभ्युते, हे.

विधुर—विधुरं स्यात्परिश्लेषे न द्वयोर्विकले त्रिपु । रसालाया स्त्री, मे. विधुरं स्यात्प्रविश्लेषे विधुरो विकलेऽन्यवत् । विधुरापि रसालायाम्, वि. विधुरं स्यात्प्रविश्लेषे विकले विधुरा पुनः । रसालायाम्, हे. वैकल्येऽपि च विश्लेषे विधुरं विकले त्रिपु, त्रि. प्रत्यवायेऽप्यविश्लेषे विधुरं स्मर्यते बुधैः, ह.

विधूत—विधूतं कम्पिते त्यक्ते, हे.

विनत—विनता ताक्ष्यजनन्या पिटकाभिदि । विनत. प्रणते भुग्ने शिक्षिते चाभिधेयवत्, मे. विनता पिटकाभेदे विनता ताक्ष्यमातरि । विनत. प्रणते भुग्ने शिक्षितेऽप्यभिधेयवत्, वि. विनतः प्रणते भुग्ने विनता पिटकाभिदि । मुपर्णायाम्, हे.

विनय—विनया तु बलाया स्त्री शिक्षाया प्रणतौ पुमान्, मे. विनयं प्रणतौ प्राहुः शिक्षाया विनया मता, वि. विनयः शिक्षाप्रणत्योर्विनया तु बलौघौ, हे.

विनायक—विनायकस्तु हेरम्बे ताक्ष्ये विघ्ने जिने गुरौ, वि., मे. विनायको गणाधिपे । बुद्धे ताक्ष्ये गुरौ विघ्ने, हे. सुगते च विनायकः, अ. गुरावनाये गरुडे जिने विघ्ने विनायकः, त्रि.

विनिपात—विनिपातो निपाते स्याद्वादिब्यसने पुमान्, मे. विनिपातोऽ-वपाते स्याद्वादिब्यसनेऽपि च, वि. विनिपातस्तु दैवते । व्यसने चावपाते च, हे.

विनीत—विनीत सुवहाश्वे स्याद्वणिज्यपि पुमास्त्रिपु । जितेन्द्रियेऽपनीते च निभृते विनयान्विते, मे विनीतमुपनीते स्यादपनीते जितेन्द्रिये । वाणिजे सुवहाश्वे च निभृते चाभिधेयवत्, वि विनीतस्तु निभृते निर्जितेन्द्रिये । वाणिजे साधुवाह्यश्वे विनयग्राहिते हृते, हे

विनेतृ—विनेता देशिके राज्ञि ना, मे विनेता देशिके राज्ञि, वि विनेता देशिके नृपे, हे

विन्दु—विन्दुदन्तक्षतान्तरे । भुवोर्मध्ये रूपकार्यप्रकृतौ पृपते पुमान् । वेदितर्यन्यलिङ्ग स्यात् मे विन्दुस्तु दन्तिदाने स्यात्तथा वेदितृविप्रुपो, वि विन्दुविप्रुड्ज्ञानो रदक्षते, हे विप्रुड् ज्ञाता च विन्दु स्यात्, त्रि विन्दुस्तु विदुरेऽपि च, हा

विन्दुतन्त्र—विन्दुतन्त्र पुमान् शारिफलके च तुरङ्गके, मे विन्दुतन्त्र विदु शारिफलके च तुरङ्गके, वि विन्दुतन्त्र पुन शारिफलके च तुरङ्गके, हे

विन्ध्य—विन्ध्या स्त्रिया लवल्या स्यात्पसि व्याघाद्रिभेदयो, मे विन्ध्या नुटौ लवल्या च विन्ध्यो रुक्शैलभेदयो वि विन्ध्यो व्याघाद्रिभेदयो । विन्ध्या नुटौ लवल्या च, हे ध्वान्ताचलौ मतौ विन्ध्यौ अने

विन्न—विन्न विचारिते लब्धे मे विन्न ज्ञाते स्थिते लब्धे, वि विन्न विचारिते लब्धे स्थिते, हे लब्धे ज्ञाते स्थिते विन्नम् त्रि

विपञ्ची—विपञ्ची केलिवीणयो मे वि

विपणि—विपणि पण्यवीथ्याञ्च भवेदापणपण्ययो, मे, वि विपणि पण्य-हट्टयो । पण्यवीथ्याम्, हे वणिक्पथे च विपणि, अ

विपत्ति—विपत्तिरपि यातनापदो मे विपत्तिर्यातनापदो, हे, वि

विपन्न—विपन्न विपदाक्रान्ते त्रिपु पुमि भुजङ्गमे, मे विपन्न वधितो नष्टे विपन्नश्च भुजङ्गमे, वि विपन्ना भुजगे नष्टे, हे विपन्नोऽहौ विपद्गते, त्रि

विपाक—विपाक पचने खेदे वर्मणो विमद्वक्त्रे, मे विपाक कीर्त्यते म्वादौ परिणामे च दुर्गन्ती, वि विपाक परिणामे च दुर्गन्तिस्वादुनोरपि, हे विपाक परिणामेऽपि, त्रि

विपाश—विपाशान्या सरिद्वेदपाशवर्जितयोर्मता, वि

विपुल—विपुल पृथुलेऽगाधे मेऽपदिचमभूधरे, मे, वि विपुल पृथ्वगाधयो । विपुलार्याभिदि क्षोण्याम, हे

विप्रति(ती)सार—विप्रतीमाग उद्दिष्ट कौश्ट्येऽनुशये रपि, मे विप्रती-सारमिच्छन्ति कौश्ट्येऽनुशये रपि, वि विप्रतिमागम्त्रनुशये रपि । कौश्ट्ये, हे

विप्रलाप—विप्रलापो विरोधोक्तावपार्थवचनेऽपि च, मे, वि. विप्रलापो विरोधोक्तावनर्थकवचस्यपि, हे.

विबुध—विबुधो जे सुरे, मे. विबुधः पण्डिते देवे, वि विबुधः पण्डिते सुरे, हे

विभव—विभवो रैमोक्षैश्वर्ये, मे. विभवो निवृत्तौ धने, वि निर्वाणे विभवो धने, त्रि. विभवो धननिवृत्योः, हे.

विभाकर—विभाकरोऽग्निसूर्ययोः, मे., हे विभाकरोऽग्नौ तपने, वि.

विभाव—विभावः स्यात्परिचये रसस्योद्दीपनादिषु, मे विभाव. स्यात्परिचितौ कामस्योद्दीपनेऽपि च, वि. विभाव. स्यात्परिचये रत्यादीना च कारणे हे.

विभावरी—विभावरी निशारात्र्योः कुट्टन्या चक्रयोपिति । विवादवस्त्रगुण्ठ्यां च, मे विभावरी हरिद्राया रजन्यां च विभावरी । विवादवस्त्रलुण्ठ्या च कुट्टन्या चक्रयोपिति, वि.

विभावसु—विभावसुः पुमान्सूर्ये हारभेदे च पावके, मे. विभावसुर्दिनमणौ हारभेदे च पावके, वि. विभावसुस्तु भास्करे । हुताशने हारभेदे चन्द्रे, हे. सूर्यवह्नी विभावसू, अ. वसुसूर्यौ विभावसू, अने.

विभु—विभुः प्रभौ सर्वगते शङ्करब्रह्मणोस्तु ना, मे. विभुः शिवे प्रभौ नित्ये, वि. विभुः प्रभौ । व्यापके शङ्करे नित्ये, हे. विभु स्यात्स्वामिभृत्ययोः, त्रि.

विभ्रम—विभ्रमो भ्रान्तिहावयोः, मे., वि. अथ विभ्रमः । शोभाया सशये हावे, हे. चेष्टालङ्कारे भ्रान्तौ च विभ्रमः, अ. विभ्रमो भ्रमहावयोः, त्रि. शोभार्येऽपि प्रयुज्यन्ते लक्ष्मीश्रीकान्तिविभ्रमाः, ह

विमल—विमला स्त्रियाम् । शीतलाया भुवो भेदे निर्मले त्वभिधेयवत्, मे. विमला शीतलाया स्याद्भुवो भेदे च निर्मले । विमलं च, वि. विमलोऽर्हति निर्मले, हे

विमान—विमानो व्योमयाने च सार्वभौमगृहेऽपि च । घोटके यानमात्रे च पुनपुसकयोर्मतः, मे. विमानं देवतायाने सार्वभौमगृहेऽपि च, हे.

विम्ब—विम्बं तु प्रतिविम्बेऽपि मण्डले पुनपुसकम् । विम्बिकाया. फले क्लीवं कृकलासे पुनः पुमान्, मे. विम्बं फले विम्बिकायाः प्रतिविम्बे च मण्डले, वि. विम्बन्तु प्रतिविम्बे स्यान्मण्डले विम्बिकाफले, हे. विम्बं विम्बफले रूपे, त्रि.

विरिञ्च, विरिञ्चि—विरिञ्चिर्ना विरिञ्चश्च वैकुण्ठे परमेष्ठिनि, मे.

विरुद्ध—विरुद्धोऽङ्कुरिते जाते, मे, हे. विरुद्धस्तु सञ्जातेऽङ्कुरितेऽन्यवत्, वि.

विरोचन—विरोचनः प्रह्लादस्य तनयेऽङ्गोऽग्निचन्द्रयोः, मे. विरोचनोऽङ्ग

दहने चन्द्रे प्रह्लादनन्दने, वि विरोचनोऽग्निसूर्ययो । प्रह्लादनन्दने चन्द्रे, हे चन्द्राग्न्यर्का विरोचना, अ

विल—विल छिद्रे गुहाया च पुमानुच्चै श्रवोहये, मे विल छिद्रे गुहाया च विल उच्चै श्रवोहये, वि विल रुन्ध्रे गुहाया च हे

विलग्न—विलग्न न स्त्रिया मध्ये त्रिषु स्याल्लग्नमात्रके, मे विलग्नो मध्य-लग्नयो, वि विलग्न मध्यलग्नयो, हे त्रि

विलास—विलासो हावभेदे स्याल्लीलायामपि पुस्ययम्, मे विलासो हाव-लीलयो, वि विलासो हावे लीलायाम् ह

विलासिन्—विलासी भोगिनि व्याले विष्वक्सेनेऽग्निचन्द्रयो, मे विलासी भोगिनि व्याले वि विलासी भोगिसर्पयो, हे

विलीन—विलीनी लीनविद्रुतौ हे

विलेपनी—विलेपनी सुवेपस्त्रीयवाग्धोरपि योपिति, मे विलेपनी स्यात्तरला सुवेशाङ्गनयोरपि, वि विलेपनी स्याद्ययवाग्वा चारुवेशस्त्रियामपि हे

विलेशय—विलेशयस्तु पुलिङ्गो मूपिके च भुजङ्गमे मे विलेशयो मूपिके स्याद्भुजङ्गेऽपि विलेशय वि विलेशयो मूपिकेऽहौ हे

विलोम—विलोमस्तु प्रतीपे स्याद्भुजङ्गे वरुणे शुनि । आमलक्या विलोमी च विलोम चारघट्टक मे, वि विलोममरघट्टके । विलोमो वरुणे सर्पे प्रतीपे कुक्कुरेऽपि च । विलोमी स्यादामलक्याम् हे

विल्व—विल्व फले श्रीफले ना मे

विवक्षित—विवक्षित शोभनेऽपि स्यात् ह

विवध—विवधो वीवधश्चापि पर्याहारेऽध्वभारयो मे विवधो वीवधश्चापि पर्याहारेऽध्वभारयो वि विवधो वीवधो भारे पर्याहाराध्वनोरपि, हे पर्याहारश्च मार्गश्च विवधौ वीवधौ च तौ अ

विवर—विवर दूषणे गते, मे विवर दूषणे गते कथित छिद्ररन्ध्रवत् वि v छिद्र

विवर्त—विवर्त समुदाये स्यादपवर्तननृत्ययो, मे, वि विवर्तो नर्तने सङ्क्षेप्तावृत्तौ, हे

विवश—विवशस्त्रिष्ववश्यात्मारिष्टदुष्टधियोरपि, मे, वि विवश स्याद-वश्यात्मारिष्टदुष्टमतिश्च य, हे विवशो वशविह्वलौ, त्रि

विवस्वत्—विवस्वान् विबुधे सूर्ये तन्नगर्या विवम्बती, मे विवम्बान् विबुधे भानो, वि विवस्वास्तु देवे सूर्ये, हे देवसूर्यो विवस्वन्तो, अ विवम्बान्देवतापि, ह

विविक्त—विविक्त त्रिष्वसपृक्ते रह पूतविवेकिषु । वसुनन्दे ना, मे विविक्त स्यादसपृक्ते विवेकान्वितपूतयो । वाच्यवद्दर्शितो धीरैर्विविक्त रहसि स्मृतम्, वि विविक्तो वसुनन्दके । विविक्त स्यादसपृक्ते रह पूतविवेकिषु, हे विविक्तौ पूतविजनो, अ

विवृत—विवृता क्षुद्ररुग्भेदे विस्तृते त्वभिधेयवत्, मे विवृता क्षुद्ररोगे स्याद्विवृत स्फुटे, हे

विवेक—विवेक स्याज्जलद्रोण्या पृथग्भावविचारयो, मे विवेक स्याज्जलद्रोण्या विचारेऽपि रहस्यपि, वि विवेक पुनरेकान्ते जलद्रोणीविचारयो, हे

विश्व—विट् पुंसि मनुजे वैश्ये, मे विट् स्मृतो वैश्यमनुजप्रवेशेषु मनीषिभि, वि विट् प्रवेशे नृवैश्ययो, हे द्वौ विशौ वैश्यमनुजौ, अ

विशद—विशद पाण्डुरे व्यक्ते, मे, त्रि विशद पाण्डुरे व्यक्ते, वि, हे

विशल्या—विशल्याग्निशिखादन्तीगुड्चीत्रिपुटामु च, मे विशल्या लाङ्गलीदन्तीगुड्चीत्रिपुटामु च, वि विशल्या लाङ्गलीदन्तीगुड्चीत्रिपुटामु च । शल्येन रहितायां च प्रियाया लक्ष्मणस्य च, हे विशल्या दन्तिकापि च, अ

विशाख—विशाखस्तर्कके स्कन्दे स्त्रियामृक्षे कटिल्लके, मे विशाखस्तर्कके स्कन्दे विशाखर्क्षे कटिल्लके, वि विशाखो याचके स्कन्दे विशाखा मे कटिल्लके, हे विशाखा मे गुहे पुमान्, त्रि

विशारद—विशारद पण्डिते च धृष्टे, मे विशारदो बुधे धृष्टे, वि, हे विद्वत्सुप्रगल्भौ विशारदौ, अ

विशाल—विशाला त्विन्द्रवारुण्यामुज्जयिन्या तु योषिति । मृगपक्षिभिदो पुंसि पृथुले त्वभिधेयवत्, मे विशाला त्विन्द्रवारुण्या विशालोज्जयिनीपुरि । विशालो वृक्षभेदेऽपि विशाल पृथलेऽन्यवत्, वि

विशालाक्ष—विशालाक्षो हरे ताक्ष्ये ना मुनेत्रेऽभिधेयवत्, मे विशालाक्षो हरे ताक्ष्ये विशालाक्षी वरस्त्रियाम्, वि विशालाक्षो महेश्वरे । ताक्ष्ये विशालनेत्रे च, हे हरताक्ष्यौ विशालाक्षौ, त्रि

विशिख—विशिखस्तोमरे शरे । विशिखा तु खनिश्या च रथ्यानलिकयोरपि, मे विशिखस्तोमरे शरे । रथ्याखनित्रयोर्विशिखा नलिकायामपि क्वचित्, वि विशिख शरे । विशिखा खनित्रिकाया रथ्यायाम्, हे काण्डे ना विशिखा रथ्या, त्रि विशिखाऽपि खनित्रिका, हा

विशेष—विशेषस्तिलकेऽपि च, हा

विशेषक—विशेषकोऽस्त्री तिलके विशेषयितरि त्रिपु, मे विशेषक स्यात्तिलके विशेषावाहकोऽपि च, वि विशेषकस्तु पुण्ड्रके । विशेषाधायके चापि, हे

विश्वब्ध—विश्वब्धोऽनुद्भूतेऽपि स्याद्गाढविश्वस्तयोस्त्रिपु, मे विश्वब्धोऽनुद्भूतेऽत्यर्थे शान्तविश्वस्तयोरपि, वि विश्वब्धोऽनुद्भूते शान्ते विश्वस्तात्यर्थयोरपि, हे विश्वस्तोऽनुद्भूतश्च विश्वब्ध । विश्वब्ध वाढार्थम्, त्रि

विश्वम्भ—विश्वम्भ केलिकलहे विश्वासे प्रणयेऽपि च, मे, त्रि विश्वम्भ केलिकलहे विश्वासे प्रणये वधे, वि विश्वम्भ केलिकलहे विश्वासे प्रणये वधे, हे विश्वम्भ प्रणयेऽपि च, अ

विश्राणन—विश्राणन विहापिते । सप्रेपणे परित्यागे, हे

विश्रुत—विश्रुतम् । ज्ञाते हृष्टे प्रतीते च, हे

विश्लेष—विश्लेषो विधुरेऽयोगे मे विश्लेष स्याद्विघटने विश्लेषो विधुरेऽपि च, वि विश्लेषस्तु वियोजने । विधुरे च, हे

विश्व—विश्वा त्वतिविपाया स्त्री जगति स्यान्नपुंसकम् । न ना शुण्ठ्या पुंसि देवप्रभेदेष्वखिले त्रिपु मे विश्व समस्ते जगति विश्वो देवेषु नागरे । विश्वा चातिविपाया स्यात् वि विश्वा मुरपु विश्वन्तु शुण्ठ्या भुवनकृत्स्नयो । विश्वा विपायाम् हे विश्व शुण्ठ्या समस्ते च त्रि

विश्वकर्मान्—विश्वकर्मा सहस्रांशौ मुनिभिर्देवशिल्पिनो, मे विश्वकर्मा देवशिल्पिमुनिभेदोऽप्यरश्मिपु, वि विश्वकर्माऽर्कं मुनिभिर्देवशिल्पिनो, हे विश्वकर्माऽर्कमुरशिल्पिनो अ

विश्वकद्रु—विश्वकद्रुस्त्रिपु खल ध्वानाखेटशुनो पुमान्, मे विश्वकद्रु खले ध्वाने स्यादाखेटिकुकुकुरे, वि विश्वकद्रुस्तु मृगयाकुकुरे पिशुने ध्वनौ, हे विश्वकद्रु श्वभित्खलौ, त्रि

विश्वप्सन्—विश्वप्सा वह्निचन्द्रयो । समीरणे कृतान्ते च, हे विश्वप्साऽजलचन्द्रयो, वि

विश्वम्भर—विश्वम्भरोऽच्युते शत्रे पुंसि विश्वम्भरा भुवि, मे विश्वम्भरोऽच्युते शत्रे भवेद्विश्वम्भरा भुवि, वि विश्वम्भरोऽच्युतेन्द्रयो । विश्वम्भरा तु मेदिन्याम्, हे

विश्वस्त—विश्वस्तो जातविश्वसे विश्वस्ता विधवास्त्रियाम्, मे विश्वस्ता निभूते स्मृत । विश्वासयोग्ये विश्वस्तो विश्वस्ता विधवास्त्रियाम्, वि विश्वस्त कृतविश्वामे विश्वस्ता विधवास्त्रियाम्, हे विश्वस्ता विधवाऽपि च, त्रि

विश्वावसु—विश्वावसु स्याद्गन्धर्वभेदे विश्वावसुनिशि, वि विश्वावसु पुन । निशि गन्धर्वभेदे च, हे

विप्—विट् स्त्री व्यापनविष्ठयो, मे विङ् व्यापने च विष्ठायाम्, वि

विष—विपन्तु गरले तोयेऽतिविपायाञ्च योषिति, मे विपन्तु गरले तोयेऽतिविपाया विपा भवेत्, वि विप जले । क्ष्वेडे विपा त्वतिविपा, हे विपमप्सु च, अ विष पानीयमित्युक्त विपमन्तकरो रस, अने

विपघ्न—विपघ्नस्तु शिरीषे ना गुडूचोत्रिवृतो स्त्रियाम्, मे विपघ्नाख्या शिरीषे स्यात्त्रिवृतामृतयोरपि, वि विपघ्न शिरीषतरौ विपघ्ना त्रिवृताऽमृता, हे

विषय—विषयो गोचरे देशे तथा जनपदेऽपि च । प्रवन्धाद्यस्य यो ज्ञातस्तत्र रूपादिके पुमान्, मे विषय स्यादिन्द्रियार्थे देशे जनपदेऽपि च । गोचरे च प्रवन्धाद्यो यस्य ज्ञातस्तु तत्र च, वि विषयो यस्य यो ज्ञातस्तत्र गोचरदेशयो । शब्दादौ जनपदे च, हे विषयो यस्य यो ज्ञातस्तत्र शब्दादिकेऽपि च, अ विषयौ देशगोचरौ, त्रि

विषयायिन्—विषयायी पुमान् राज्ञि वैषयिकजनेऽपि च । इन्द्रिये कामदेवे च विषयासक्तपुरुषे, मे

विषयिन्—विषयी विषयासक्ते वाच्यवत्क्लीवमिन्द्रिये । पुंसि स्यान्नृपतौ कामदेवे वैषयिकेऽपि च, मे विषयी त्विन्द्रिये ख्यात वाच्यवद्विषयान्विते, वि विषयी विषयासक्ते वैषयिकजने नृपे । कामे विषयि हृषीके, हे वेशकारेऽपि विषयी कामिनि क्लीवमिन्द्रिये, त्रि

विषाण—विषाणी क्षीरकाकोल्यामजशृङ्गयाञ्च योषिति । कुष्ठनामोपधे क्लीव पशुशृङ्गेभदन्तयो, मे विषाणन्तु क्रोडद्विरददन्तयो । पशो शृङ्गे विषाणी तु मेपशृङ्गया प्रकीर्तिता, वि विषाणन्तु शृङ्गे कोलेभदन्तयो । विषाणी मेप-शृङ्गया स्यात्, हे अतस्त्रिषु विषाण स्यात्पशुशृङ्गेभदन्तयो, अ

विष्कम्भ—विष्कम्भो योगभेदे स्याद्विस्तारप्रतिबन्धयो । रूपकाङ्गप्रभेदे च बन्धभेदे च योगिनाम्, मे, वि विष्कम्भो विस्तृतौ योगविशेषप्रतिबन्धयो । योगिनाञ्च बन्धभेदे रूपकावयवेऽपि च, हे

विष्टम्भ—विष्टम्भ प्रतिबन्धे स्यात्प्रभेदे चामयम्य च, मे, विष्टम्भ प्रतिबन्धे च वैदर्भे च प्रयुज्यते, वि

विष्टर—विष्टर कुशमुष्टौ स्यादासनेऽपि महीरुहे, मे विष्टरस्तु महीरुहे । आसने कुशमुष्टौ च, वि विष्टर आसने । पादपे कुशमुष्टौ च, हे विष्टरो विष्टपी दर्भमुष्टि पीठाद्यमासनम्, अ विष्टरो वहिषो मुष्टिविष्टरो ज्ञेयमासनम् । विष्टरो द्विविशेषश्च विष्टर क्रतुरेव च, अने

वीतिहोत्र—वीतिहोत्रोऽनलेऽर्धे च, मे वीतिहोत्रोऽनलाकंयो, वि वीति होत्रस्तु दिवाकरहुताशयो, हे

वीथी—वीथी पक्तौ गृहाङ्गे च रूपकान्तरवर्त्मनो, मे वीथी गृहाङ्गे पक्तौ च नाट्यरूपवर्त्मनो वि वीथी वर्त्मनि पक्तौ च गृहाङ्गे नाट्यरूपके, हे वीथी पदव्यपि अ वीथी पक्तौ गृहाशके नि

वीर—वीरो रसविशेष स्यादुत्तरे सुभटे त्रिषु । स्त्री मुराक्षीरकाकोलीता मलक्येलवालुके । पतिपुत्रवतीरम्भाविदारीदुग्धिकासु च । मलपूक्षीरविदार्यौ क्लीव शृङ्गघा नतेऽपि च, मे वीरा स्यात्क्षीरकाकोलीतामलक्येलवालुपु । पति पुत्रवतीरम्भागम्भारीमदिरासु च । गोष्ठोदुम्बरिकाक्षीरविदारीदुग्धिकासु च । वीरस्तु सुभटे श्रेष्ठे वीर शृङ्गघा नतेऽपि च वि वीरो जिने नटे श्रेष्ठे वीर शृङ्गघा नतेऽपि च । वीरा गम्भारिका रम्भा तामलक्येलवालुका । मदिराक्षीरकाकोलीगोष्ठोदुम्बरिकासु च । पतिपुत्रवतीक्षीरविदारीदुग्धिकास्वपि हे वीरो विक्रमवान्धवी अन

वीरतर—स्याद्वीरतर वीरणे वीरश्रेष्ठे शरे च ना मे विदुर्वीरतर श्रेष्ठ शरवीरणयोरपि वि वीरतरो वीरश्रेष्ठ शरे वीरतर पुन । वीरणे, हे

वीरभद्र—वीरभद्रोऽश्वमेधाश्व वीरश्रेष्ठे च वीरणे म वि वीरभद्रो वीरणऽश्वमेधाश्वे वीरसत्तमे ह

वीरवृक्ष—वीरवृक्षस्तु भल्लातककुभद्रमयो पुमान् मे वीरवृक्षस्तु भल्ला तककुभद्रमयोर्मत वि वीरवृक्षोऽर्जुनद्रुम । भल्लाते ह

वीरुध्—वीरुल्लताविटपयो स्त्रियाम् म वीरुद्विटपिशाखयो वि वीरुल्लताया विटपेऽपि च ह

वीर्य—वीर्यं शुक्रे प्रभाव च तेज सामर्थ्ययोरपि म वि वीर्यं तेज प्रभावयो । शुक्रे शक्तौ च, ह वीर्यं बले प्रभावे च अ वीर्यं प्रधाने धातौ च, त्रि वीर्यं शुक्र वन वीर्यं वीर्यं बीजमुदाहृतम् अने

वीवध—विवध

वृक्षधूप—वृक्षधूपस्तु सरलद्रववृत्रिमधूपयो मे वि वृक्षधूपो वृक्षधूपे सित्त्वके, हे

वृक्षादन—वृक्षादनश्चलदले मधुच्छत्रपुठारयो । वृक्षादनी तु वन्दाया विदारीकन्दकेऽपि च मे वृक्षादनश्चलदले मधुच्छत्रपुठारयो । वृक्षादनी स्मृता वन्दाविदारीगन्धपोरपि, वि वृक्षादनो मधुच्छत्रे च नपत्रपुठारया । वृक्षादनी तु वन्दाया विदारीगन्धकौषधे, हे वृक्षादनी स्याद्वन्दाया म्रिया पुठाग्व पुमान् त्रि

वृजिन—वृजिनं कल्मषे क्लीवं केशे ना कुटिले त्रिषु, मे. वृजिन कल्मषे केशे वृजिन. कुटिलेऽन्यवत्, वि. वृजिनः केशे वृजिनं भुग्नेऽप्ये रक्तचर्मणि, हे. केशेऽपि वृजिनः, अ. वृजिनं मलिने पापे, अने. वृजिन. केशेऽप्युक्तः, ह.

वृत्ति—वृत्तिस्तु वरणेऽपि स्याद्वेष्टनेऽपि च योपिति, मे वृत्तिः स्याद्वरणे वाटे, वि वृत्तिर्वरणवाटयोः, हे.

वृत्त—वृत्तोऽधीतेऽप्यतीतेऽतिवर्तुलेऽपि वृत्ते मृते । दृढेऽन्यलिङ्गं वा क्लीव छन्दश्चारित्र्यवृत्तिषु, मे. वृत्तं वृत्तौ दृढे मृते । चरित्रे वर्तुले छन्दस्यतीताधीतयो-
वृत्ते, हे वृत्तोऽतीते दृढे ख्याते वर्तुलेऽपि मृते वृत्ते । वाच्यवद्वर्तने वृत्त चरित्र-
छन्दसोरपि, वि. वृत्तं पद्ये चरित्रे त्रिष्वतीते दृढनिस्तले, अ वर्तुलाधीतयो-
वृत्तम्, त्रि.

वृत्तान्त—वृत्तान्त प्रक्रियाया स्यात्कात्स्न्यवार्ताप्रभेदयो । प्रस्तावे, मे वृत्तान्तस्तु प्रकरणे कात्स्न्ये वार्ताप्रकारयोः, हे. वृत्तान्त स्यात्प्रकरणे प्रकारे कात्स्न्यवार्तयोः, अ वृत्तान्तोऽवसरे भावकात्स्न्यवार्ताविशेषयो । वृत्तान्त प्रक्रियाया स्यात्कवचिदेकान्तवाचकः, वि.

वृत्ति—वृत्तिविवरणाजीवकैशिक्यादिप्रवर्तने । स्त्री, मे. वृत्तिविवरणे जीव्ये कैशिक्यादिषु चेप्यते, वि. वृत्तिस्तु वर्तने । कैशिक्यादौ विवरणे, हे कैशिक्याद्याश्च वृत्तयः, अ. वर्तने विवृत्तौ वृत्तिः, त्रि.

वृत्र—वृत्रो रिपौ घने ध्वान्ते शैलभेदे च दानवे, मे वृत्रो रिपौ घने ध्वान्ते शैले शत्रे च दानवे, वि. वृत्रो मेघे रिपौ ध्वान्ते दानवे वासवे गिरौ, हे ध्वान्तारि-
दानवा वृत्रा, अ. वृत्रौ दानववैरिणौ, अने. त्वाष्ट्रे तमसि शत्रौ च वृत्रशब्दस्त्रिषु स्मृतः, ह

वृथा—वृथा बन्ध्ये निष्कारणे, मे वृथा निष्कारणे बन्ध्ये वृथा स्याद्विधि-
वर्जिते, वि. वृथा त्वविधौ स्यादनर्थके, हे वृथा निरर्थकाऽविध्यो, अ.

वृद्ध—वृद्धो जीर्णं प्रवृद्धे ज्ञे त्रिषु क्लीवन्तु शैलजे, मे. वृद्धन्तु शैलजे सूरिजीर्णरूढेषु भेद्यवत्, वि. वृद्ध. प्राज्ञे स्यविरे च वृद्ध शैलेयरूढयोः, हे. बुधवृद्धौ पण्डितेऽपि अ

वृद्धि—वृद्धिस्तु वर्धने योगेऽप्यष्टवर्गोऽपधान्तरे । कलान्तरे चाम्युदये समृद्ध्या-
मपि योपिति, मे. वृद्धिरानन्दने ऋद्धौ वर्धनेऽपि कलान्तरे, वि. वृद्धिः कलान्तरे हर्षे वर्धने भेषजान्तरे, हे.

वृन्त—वृन्त प्रसवबन्धे च घटीधाराकुचाग्रयोः, मे. वृन्तं स्तनमुखे पुण्यबन्धे, हे. वृन्त प्रसवबन्धे स्यादधटधाराकुचाग्रयोः, वि.

वृन्दारक—वृन्दारक सुरे पुसि मनोज्ञश्रेष्ठयोस्त्रिपु, मे वृन्दारक सुरे श्रेष्ठे मनोज्ञे पुनरन्यवत्, वि वृन्दारको मनोरमे । सुरे श्रेष्ठे, हे वृन्दारको रूपिमुख्यो (त्रिपु), अ वृन्दारको सुरश्रेष्ठो, वि

वृश्चिक—वृश्चिकश्च द्रुणे राशौ शूककीटीपधीभिदो, मे वृश्चिकस्तु द्रुणे राशौ शूककीटे तथौपधे, वि वृश्चिकश्च द्रुणे राशावौपधे शूककीटके, हे शूककीटे च वृश्चिक, अ

वृष—वृषो धर्मो बलीवर्दे शृङ्गना पुराशिभेदयो । श्रेष्ठे स्यादुत्तरस्थश्च व्यासमूपिक्शुक्ले । तथा वास्तुस्थानभेदे पुमानेप प्रकीर्तित । वृषा मूपिक-पण्याञ्च यतीनामासने वृषी, मे वृष स्याद्वासवे धर्मो सौरभेये च शुक्ले । पुराशिभेदयो शृङ्गचा मूपिक्श्रेष्ठयोरपि । कपिकच्छा वृषा प्रोक्ता व्रतिनामासन वृषी वि वृषो गव्याखुधर्मयो । पुराशिभेदयो शृङ्गचा वासवे शुक्लेऽपि च । श्रेष्ठे स्यादुत्तरस्थश्च वृषी तु व्रतिविष्टरे । वृषा चित्राकपिक्छो, हे शुक्ले मूपिके श्रेष्ठे मुवृते वृषभे वृष अ धर्मो वृषो वृष श्रेष्ठो वृषो गौर्महिषो वृष । वृषो बल वृष कामो वृषणो वृष उच्यते अन

वृषन्—वृषा कर्णे महेन्द्रे ना मे वृषा तु वासवे । वृषभे तुरगे पुसि, हे वृषा कर्णमहेन्द्रयो वि

वृषपर्वन्—वृषपर्वा पुमान्दैत्यभेदेऽप्यन्धकसूदने मे वृषपर्वा हरे दैत्ये शृङ्गारिणि कशेरुणि वि वृषपर्वा तु शृङ्गारिहरदैत्यकशेरुपु हे वृषपर्वा शिवे दैत्ये त्रि

वृषभ—वृषभ श्रेष्ठवृषयो मे वृषभ स्यादादिजिने वृषपुङ्गवयोरपि, हे वृषभ पुङ्गवे वृषे वि

वृषल—वृषलो गृञ्जने शूद्रे चन्द्रगुप्ते च वाजिनि मे वृषल बधित शूद्रे चन्द्रगुप्ते च वाजिनि वि वृषलस्तुरगे शूद्रे, हे

वृषाकपायी—वृषाकपायी श्रीगौरीवरीजीवन्तिवामु च, मे वृषाकपायी श्रीगौर्यो जीवन्त्याञ्च शतावरी, वि वृषाकपायी जीवन्त्या शतावर्युमयो श्रियाम् हे वृषाकपायी श्रीगौर्यो, अ

वृषाकपि—वृषाकपि पुमान् कृष्णे शङ्करे जातवेदसि मे वृषाकपि शिवे कृष्णे ज्वलने च वृषाकपि, वि वृषाकपि । वामुदेवे शिवेऽग्नी च, हे हरविष्णू वृषाकपी, अ शिवकृष्णौ वृषाकपी, अने

वृषाङ्क—वृषाङ्क शङ्करे साधो भल्लातकमहल्लयो मे, वि वृषाङ्क साधु-भल्लातकशङ्करेपु महल्लके, हे वृषाङ्कौ शिवभल्लातौ, त्रि

वृष्णि—वृष्णि पापण्डचण्डयो । त्रिपु ना यादवे मेपे, मे वृष्णिस्तु यादवे मेपे वृष्णि पापण्डचण्डयो, वि वृष्णिमेपे यादवे च हे वृष्णियादवमेपयो, नि

बृहतिका—बृहतिका स्यादूर्वस्त्रभेदयो, हे विद्याद्वहतिवाभिख्यामूर्वस्त्र-प्रभेदयो, वि

बृहन्नल—बृहन्नला गुडाकेशे महापोटगले पुमान्, मे बृहन्नलो गुडाकेशे महा-पोटगले मत वि बृहन्नल । महापोटगले पार्थे, हे

वेकट—वेकट स्याद्वैकटिके मत्स्यभेदे च यूनि च, मे वेकटो जाततारुण्ये मणिकारे, हे वेकट स्याद्वैकटिके तथा सञ्जातयौवने, वि

वेग—वेगो जवे प्रवाहे च महाकालफलेऽपि च, मे वि वेगो रयप्रवाहयो । रेत किम्पाकयोश्चापि हे वेग प्रवाहजवयोरपि अ वेगस्तु महाकालफलेऽपि च, त्रि

वेणी—वेणी केशस्य बन्धने । नचादेरन्तरे देवताले, मे वेणी कचस्य बन्धे स्यान्नदीना मेलकेऽपि च । देवताडे च, वि वेणी मेतुप्रवाहयो । देवताडे केशबन्धे, हे

वेणु—वेणुर्नृपान्तरे । त्वक्सारोऽपि च पुसि स्यात्, मे वेणुर्भूपान्तरे वशे, वि वेणुर्वंशे नृपान्तरे, हे त्रि

वेद—वेद धृतौ च वृत्ते च, मे

वेदना—वेदना ज्ञानदुःखयो मे, वि, त्रि वेदना ज्ञाने पीडायाम्, हे सवित्तावपि वेदना ह

वेदि—वेदिः स्यात्पण्डिते पुमान् । स्त्रियामङ्गुलिमुद्राया स्यात्परिष्कृतभूतले म वदिरङ्गुलिमुद्राया बुधेऽलङ्कृतभूतले, वि, हे

वेदिका—वेदिकाऽङ्गुलिमुद्रायाम्, ह

वेधस्—वेधा पुसि हृषीकेशे बुधे च परमेष्ठिति, मे वेधा विधौ बुधे विष्णौ, वि वेधा धातृज्ञविष्णुषु, हे विष्णौ च वेधा, अ विदुष्यपि स्मृतौ वेधा, ह

वेर—वेर कलेवरे बलीव वार्ताकौ कुङ्कुमेऽपि च, मे वेर शरीरे वाश्मीरे वेर वातिङ्गणेऽपि च, वि वेर घुसृणवृन्तावशरीरेषु, हे वराङ्गे कुङ्कुमे वेरम्, त्रि

वेरट—अथ वेरट । मिश्रीकृते च नीचे च वेरट बदरीफले, हे

बेला—बेला काले च सीमायामब्धे कूलविकारयो । अक्लिष्टमरणे रागे ईश्वरस्य च भोजने, मे बेला काले च जलघेस्तीरनीरविकारयो । अक्लिष्टमरणे रागे सीम्नि वाचि बुधस्त्रियाम् । भोजनेऽपीश्वराणा स्यात्, वि बेला बुधस्त्रिया काले सीमनीश्वरभोजने । अक्लिष्टमरणेऽम्भोधेस्तीरनीरविकारयो, हे अर्घ्यम्बु-

विकृतौ वेला कालमर्यादयोरपि, अथ अथ वेला स्यात्सिन्धो कूले च भोजने,
त्रि वेला कालविशेष स्याद्वेला सिन्धुजलोद्गति । वेला शफाङ्गुलीच्छेदे वेला
द्रोण्यन्तरात्मनि, अने दन्तमासेऽपि वेला स्यात्, हा व्यवस्थाजनेहसोर्वेला, ह

वेल्लित—वेल्लित गमने क्लीव कुटिले विधुते त्रिपु, मे वेल्लित कुटिले प्रोक्त
वाच्यवद्विधुते प्लुते, वि वेल्लित कुटिले धुते । प्लुते, हे

वेश—वेशो वेश्यागृहे गृहे मे, हे वेशो वेश्यागृहे प्रोक्तो नेपथ्ये गृहमानके,
वि वेशो वेश्यागृहेऽपि च, त्रि

वेश्य—वेश्य वेश्यागृहे क्लीव गणिकायान्तु योपिति, मे वेश्य वेश्यागृहे
वेश्या गणिकायामुदीरिता, वि वेश्यन्तु गणिकागृहे । वेश्या तु पण्ययोपायाम्, हे

वेष्टन—वेष्टन कर्णशङ्कुल्यामुष्णीपे मुकुटे वृत्तौ, मे वेष्टन कर्णशङ्कुल्या-
मुष्णीपे परिवारणे वि वेष्टन मुकुटे कर्णशङ्कुल्युष्णीपयोर्वृत्तौ, हे

वेष्टित—वेष्टित रुद्धे लासके करणान्तरे मे वेष्टित लसके रुद्धे स्त्रीणाञ्च
करणान्तरे, वि वेष्टित लासके रुद्धे स्त्रीकरणान्तरे, हे

वै—वै स्यात्सम्बोधने पादपूरणेऽनुनयेऽपि च, मे वि वै हेतौ पादपूरणे, हे
वैकुण्ठ—वैकुण्ठ कृष्णशक्रयो मे वि वैकुण्ठो वासवे विष्णौ हे

वैजयन्त—वैजयन्तो गृहे शक्रध्वजप्रासादयो पुमान् । वैजयन्ती पताकाया
जयन्तीपादपे स्त्रियाम् मे वैजयन्ती गृहे शक्रप्रासादध्वजयोरपि । वैजयन्ती
पताकाया जयन्तीवह्निमन्थयो, वि वैजयन्तो गृहे ध्वजे । इन्द्रालये वैजयन्ती
त्वग्निमन्थपताकयो । जयन्त्याञ्च, हे

वैजिक—वैजिक शिश्रुतैले स्याद्वेती सद्योऽङ्कुरे तु ना, मे वैजिक शिश्रुतैले
च हेतौ सद्योऽङ्कुरेऽपि च, वि वैजिक कारणे शिश्रुतैले च वैजिकोऽङ्कुरे, हे

वैतरणी—अथ वैतरणी नद्या प्रेताना यातुमातरि, मे भवेद्वैतरणी नद्या
प्रेताना यातुमातरि, वि वैतरणी प्रेतनद्या जनन्यामपि रक्षसाम्, हे

वैतालिक—वैतालिक पुमान् खेटिताले बोधकरे त्रिपु, मे वैतालिको बोधकरे
खेटितालेऽप्युदीरित, वि वैतालिक खड्गताले मङ्गलापाठकेऽपि च, हे

वैदर्भ—वैदर्भ वाक्यवन्नत्वे वैदर्भी रीतिभिद्यपि, मे वैदर्भ वाक्यवन्नत्वे
वैदर्भश्च नृपान्तरे, वि

वैदेहक—वैदेहको वाणिजके शूद्राद्वेश्यामुतेऽपि च, मे, वि वैदेहको वाणिजना
वैश्यापुनश्च शूद्रत, हे वैदेहको वाणिजके वैश्यायामपि शूद्रजे, त्रि

वैदेही—वैदेही रोचनासीतावणिक्स्त्रीपिप्पलीपु च, मे वैदेही रोचनामीता-
वणिक्स्त्रीपिप्पलीप्वपि, वि वैदेही पिप्पलीसीतावणिक्स्त्रीरोचनास्वपि, त्रि

वैनतेय—वैनतेयस्तु गरुडे स्यात्प्रभाकरसारथी, मे

वैनाशिक—वैनाशिक स्यात्क्षणिके परतन्त्रोर्णनाभयो, मे, वि वैनाशिक स्यात्क्षणिके परायत्तोर्णनाभयो, हे

वैरोचन(नि)—वैरोचनिस्तु सुगते बलिदैत्याकंपुत्रयो, मे वैरोचनस्तु सुगते बलिदैत्याकंपुत्रयो वि वैरोचनो रविसुते सुगते बलिदानवे, हे

वैशाख—वैशाखो मासभेदेऽपि मन्याने च प्रकीर्तित मे वैशाखो राघ-
मन्थयो वि वैशाख खजके राधे, हे वैशाखो मन्थमासयो, वि

वोडू—वोडू स्त्री पणपादे ना गोनसाहौ झपान्तरे, मे

वोढू—वोढा ना भारिके सूते, मे वोढा स्याद्भारिके सूते, वि, हे

व्यक्त—व्यक्त स्फुटमनीषिणो मे वि व्यक्तो मनीषिस्फुटयो हे व्यक्त प्राज्ञेऽपि, अ स्पष्टप्राज्ञौ स्मृतौ व्यक्ती, अने

व्यग्र—व्यग्रो व्यासक्त आकुले, मे, वि, अ व्यग्रो व्यापृताकुलयो हे

व्यङ्ग—व्यङ्गो भके च हीनाङ्गे, मे, हे व्यङ्गो हीनाङ्गभेकयो, वि

व्यञ्जन—व्यञ्जन तेमने चिह्ने श्मश्रुण्वयवे हलि, मे व्यञ्जन तेमने चिह्ने श्मश्रुण्वयवेऽपि च, वि व्यञ्जन श्मश्रुचिह्नयो । तेमनेऽवयवे कादौ, हे व्यञ्जन लाञ्छन श्मश्रुनिष्ठानावयवेऽपि, अ

व्यतिकर—अथ व्यतिकर पुंसि व्यसनव्यतिपङ्क्तयो, मे, नि व्यतिकर समाख्यातो व्यसनव्यतिपङ्क्तयो, वि व्यतिकरो व्यसनव्यतिपङ्क्तयो हे

व्यतीपात—व्यतीपातो महोत्पाते योगभेदापयानयो, मे, वि व्यतीपात उपद्रवे । योगभेदेऽपयाने च, हे

व्यलीक—व्यलीकमप्रियाङ्कार्यवैलक्ष्येऽपि पीडने । ना नागरे, मे व्यलीको नागरे स्मृत । व्यलीकमप्रियाङ्कार्यवैलक्ष्येऽपि पीडने, वि व्यलीक व्यङ्गवै लक्ष्याप्रियाङ्कार्येषु पीडने, हे पीडार्थेऽपि व्यलीक स्यात् अ वैलक्ष्याकार्ययो क्लीव व्यलीक त्रिषु नागरे, त्रि

व्यवहार—व्यवहारो दुभेदे स्यात्पणे न्यायेऽपि च स्थितौ, मे व्यवहारो दुभेदे स्याद्व्यवहारो पणे स्थितौ, वि व्यवहार स्थितौ पणे । दुभेदे, हे

व्यवहारिका—व्यवहारिका स्यात्लोकयात्रासम्मार्जनीङ्गदे, मे अथ स्याद्व्यव-
हारिका । लोकयात्रेङ्गदीवर्धनीषु, हे स्याद्व्यवहारिका लोकयात्रासम्मार्ज-
नीङ्गदे, वि

व्यवाय—व्यवाय सुरतेऽन्तर्धौ पुंसि क्रीवन्तु तेजसि, मे व्यवाय सुरते-

ऽन्तर्धौ व्यवाय तेजसि स्मृतम्, वि व्यवायन्तु मैथुनव्यवधानयो, हे मुरतेऽपि व्यवाय स्यात्, ह

व्यवायिन्—व्यवायी कामुके द्रव्यविशेष च समीरित, वि

व्यसन—व्यसन त्वशुभे सक्तौ पानस्त्रीमृगयादिषु। दैवानिष्टफले पापे विपत्तौ निष्फलोद्यमे, मे, वि व्यसन निष्फलोद्यमे। दैवानिष्टफले सक्तौ स्त्री-पानमृगयादिषु। पापे विपत्तावशुभे, हे व्यसन विपदि भ्रंशे दोषे कामजकोपजे, अ दैवानिष्टफले सक्तौ व्यसन निष्फलोद्यमे, त्रि

व्यस्त—व्यस्तन्तु व्याकुले व्याप्ते, मे व्यस्त व्याप्ते च सकुले, वि

व्याघात—व्याघातो योगभेदे स्यादन्तरायप्रहारयो, मे, वि व्याघातो योग-विघ्नयो। घाते, हे

व्याघ्र—व्याघ्र स्यात्पुंसि शार्दूले रक्तैरण्डकरञ्जयो। श्रेष्ठे नराद्युत्तर-स्थ कण्टकार्यान्तु योपिति, मे व्याघ्रो द्विपिनि विख्यात रक्तैरण्डकरञ्जयो। व्याघ्री निदिग्धिकायाञ्च श्रेष्ठे स्यादुत्तरस्थित, वि व्याघ्र करञ्जे शार्दूले रक्तैरण्डतरावपि। श्रेष्ठे तूत्तरपदस्थ स्याद्व्याघ्री कण्टवारिका, हे

व्याघ्रनख—भवेद्व्याघ्रनख कन्दगन्धद्रव्यविशेषयो। नखक्षतान्तरे क्लीवम मे भवेद्व्याघ्रनख कन्दगन्धद्रव्यविशेषयो, वि व्याघ्रनखस्तु कन्दे स्याद गन्धद्रव्यान्तरेऽपि च, हे

व्याज—व्याज शाठ्येऽपदेशे, मे, हे व्याज शाठ्यापदेशयो, वि व्याज शाठ्येऽपदेशे च त्रि

व्याड—व्याडो हिंस्रपशौ सर्पे, मे, वि, हे सर्पमासात्पशू व्याडौ, अ,

व्याध—व्याधो मृगयुदुष्टयो। तारामये खे च मे व्याधो मृगदुष्टयो, वि, हे

व्याधि—व्याधि कुष्ठे च रोगे ना, मे व्याधिरामयवाप्ययो, वि

व्याप्त—व्याप्त स्याते समाक्रान्ते, मे, वि

व्याप्ति—व्याप्तिर्व्यापनलम्भयो, वि, मे व्याप्तिर्व्यापने लम्भनेऽपि च, हे लाभसम्बन्धयोर्व्याप्ति, त्रि

व्यायत—व्यायत व्यापृते दीर्घे दृढे चातिशयेऽन्यवत्, मे, वि व्यायत दीर्घे व्यापृतेऽतिशये दृढे, हे दृढेऽपि व्यायतम्, त्रि

व्यायाम—व्यायाम पौरुषे श्रमे। विषमे दुर्गसञ्चारे, मे व्यायामो दुर्गसञ्चारे वियामे पौरुषेऽपि च, वि व्यायाम पौरुषे श्रमे। वियामे दुर्गसञ्चारे, हे.

व्याल—व्यालो दुष्टगजे सर्पे श्वापदे नाऽन्यवत्सले मे व्यालो भुजङ्गमे कूरे श्वापदे दुष्टदन्तिनि, वि व्यालो दुष्टगजे सर्पे शठे श्वापदसिंहयो, हे भेद्य-
लिङ्ग शठे व्याल पुसि श्वापदसर्पयो, अ अर्थव्यवसहे व्यालस्तथा हिंस्रपशौ
स्मृत, ह व्यालोऽहि श्वापदो व्यालो व्याल स्यात्कुटिल करी। प्रमाद-
वान्तरो न व्यालो व्यालो वाल उदाहृत, अने व्याल सर्प शठे व्यालो व्यालो
जैयश्चतुष्पद, अने

व्यास—व्यासो ना विस्तृते मुनौ, मे व्यासो मुनिप्रपञ्चयो, हे व्यासो
मुनौ च विस्तारे, नि व्यासो मुनौ स्याद्विस्तारे, वि

व्युत्थान—व्युत्थान स्वातन्त्र्यकृत्ये विरोधाचरणेऽपि च, मे व्युत्थान स्वैर-
करणे विरोधाचरणेऽपि च, वि व्युत्थान प्रतिरोधने। विरोधाचरणे स्वैरवृत्तौ
समाधिपारणे, हे व्युत्थान प्रतिरोधे च विरोधाचरणेऽपि च अ स्वतन्त्रता च
व्युत्थानम्, नि

व्युष्ट—व्युष्ट कृत्ये त्रिपूषिते, मे, नि व्युष्ट फले दिने। पर्युषिते प्रभाते च,
हे व्युष्ट दिने प्रभाते च फले पर्युषितेऽपि च वि व्युष्ट कृत्ये तथोषिते हा

व्युष्टि—व्युष्टि फले समृद्धौ च अ व्युष्टि स्तुतिफलद्विषु हे व्युष्टि
फले समृद्धौ स्त्री, मे व्युष्टिरुक्ता समृद्धौ च नियमादिलेऽपि च वि

व्यूढ—व्यूढ सहतविन्यस्तपृथुलेष्वभिधेयवत्, म व्यूढ सहतविन्यस्तपृथुलेषु
च भेद्यवत्, वि व्यूढा न्यस्तोहसहता, हे व्यूढौ विन्यस्तसहती, अ

व्यूह—व्यूह स्याद्वलविन्यासे निर्माणे वृन्दतर्कयो, मे, वि व्यूहो निर्माण-
तर्कयो। समूहे बलविन्यासे, हे देहनिर्माणसैन्येषु व्यूह स्यात्, नि व्यूहो
वृन्देऽपि, अ व्यूह रचनायामपि, ह

व्योमचारिन्—व्योमचारी तु निर्दिष्टो देवताया विहङ्गमे, मे व्योमचारी
खगे देवे, वि

व्योमन्—व्योम वारिणि चाकाशे भास्करस्यार्चनाश्रये, मे व्योम वारि-
विहायसो, वि

व्योष—व्योष स्यात्तृकटुद्रव्ये करिभेदे पुमानयम्, मे

व्रज—व्रजो गोष्ठाध्ववृन्देषु, मे, वि व्रजोऽध्वगोष्ठसङ्घेषु, हे गोष्ठाध्वनि-
वहा व्रजा, अ व्रजो गोष्ठ व्रजो मार्गो व्रज सङ्घो व्रजो गण, अने

व्रज्या—व्रज्या पर्यटने प्रोक्ता वगंप्रस्थानयोरपि, मे, वि

व्रीहि—व्रीहि सामान्यधान्ये स्यादाशुधान्ये तु पुस्ययम्, मे

व्रीहिराजिक—स्याद्व्रीहिराजिक वङ्गधान्यचीनकधान्ययो, मे स्याद्

त्रीहिराजिक वामलिकाया चीनधान्यके, वि अथ त्रीहिराजिक । चीनाग्रे काम-
लिकायामपि, हे

श—श वदन्ति बुधा श्रेय शश्च शस्त्र निगद्यते । शीञ्च शयनमित्याहु
शास्त्र शा च निगद्यते, मे श सुख शङ्कर श्रेय शश्च सीम्नि निगद्यते । शयने
श समाख्यातो हिंसाया शो निगद्यते, ए मृत्युर्वको विपघ्नश्च हृदो दक्षकरस्थित ।
शकुकर्णोऽस्थिसज्ञश्च शकार सद्भिरीरित, मा

शसा—शसा वचसि वाञ्छायाम्, मे, हे शसा वचनवाञ्छयो, वि

शक—शको जात्यन्तरे नृपे, मे शको राजन्यदेशयो, वि शको देशे
राजभेदे हे

शकल—शकल त्वचि खण्डे स्याद्रागवस्तुनि वल्कले, मे, वि शकल राग-
वस्तुनि । वल्कले त्वचि खण्डे च, हे शकल वल्कले खण्डे, त्रि

शकुन—शकुनस्तु पुमान् पक्षिमात्रपक्षिविशेषयो । शुभशसिनिमित्ते च शकुन
स्यात्पुसकम् मे शकुन च शुभाशसिनिमित्ते शकुन खगे, वि शकुन स्याद्देव
शसिनिमित्ते शकुन खगे हे देवशसिनिमित्ते च शकुन पुसि पक्षिणि, त्रि

शकुनि—शकुनि पुसि विहगे सौवले करणान्तरे, मे शकुनि सौवले करणे
खगे वि शकुनि खगे करणभेदे कौरवमातुले, हे शकुनि सौवले खगे, त्रि

शकुन्त—शकुन्त कीटभेदे स्याद्भासपक्षिविहङ्गयो, मे शकुन्तो विहगे
भासे, हे शकुन्तो भासपक्षिणी अ शकुन्त पक्षिभेदे स्याद्भासपक्षि-
विहङ्गयो वि

शकुलादनी—शकुलादनी स्त्रिया कृष्णभेदीकटुकशाकयो, मे शकुलादन्य-
भिख्या तु मासीकिञ्चुलिकाह्वयो । कटुकाजलपिप्पल्यो वथ्यते शकुलादनी, वि
शकुलादनी । कटुमासीकिञ्चुलिकाजलपिप्पलिकामु च, हे कटुकाया कञ्चटके
वथिता शकुलादनी, हा

शक्ति—शक्तिरस्त्रान्तरे गौर्यामुत्साहादौ बले स्त्रियाम्, मे शक्तिर्वले
प्रभावादौ शक्ति प्रहरणान्तरे, वि शक्तिरायुधभेदे स्यादुत्साहादौ बले स्त्रियाम्,
हे कामसामर्थ्ययो शक्ति, अ अस्त्रभेदेऽपि शक्ति स्यात्, त्रि

शक्र—शक्र पुमान्देवराजे कुटजार्जुनभूरुहो, मे शक्रो महेन्द्रे स्यात्कुटजा-
र्जुनभूरुहो, वि शक्रोऽर्जुनतराविन्द्रे कुटजे, हे कुटजे वामवे शक्र, त्रि

शक्वरी—शक्वरी छन्दसो भेदे नदीमेखलयोरपि, मे शक्वरी मेखलानद्यो
छन्दोभेदेऽपि शक्वरी, वि शक्वरी सरिदन्तरे । छन्दोजातो मेखलायाम्, हे
शक्वरी मेखला च्छन्द, त्रि

शङ्का—शङ्का त्रासे वितर्के च, मे, वि. शङ्का स्यात्संशये भये, हे

शङ्कु—शङ्कुः संख्यास्त्रयादोभित्कीलेशकलुपेषु ना, मे. शङ्कुः पत्रशिराजाले संख्याकीलकशम्भुपु। यादोऽत्रभेदयोर्भेदे, हे. शङ्कुः कीले शिवोऽत्रे च सख्या-यादः प्रभेदयोः, वि. शङ्कुः कीलकसंख्यास्त्रजलजन्तुपु दृश्यते, त्रि.

शङ्ख—शङ्खः कम्बौ न योपिघ्ना भालास्थिनिधिभिन्नखे, मे. शङ्खो निध्यन्तरे कम्बुललाटास्थिनखीपु च, वि. शङ्खः कम्बौ निधिभेदे स्यान्नस्यामलिकास्थनि, हे. शङ्खो निधौ ललाटास्थि कम्बौ न स्त्री, अ.

शङ्खक—शङ्खकं वलये कम्बौ अस्त्री पुंसि शिरोरुजि, मे. शङ्खकं वलये कम्बौ शिरोरोगे च शङ्खकम्, वि. शङ्खकं वलये कम्बौ शङ्खकस्तु शिरोरुजि, हे

शङ्खिन्—शङ्खि हरौ समुद्रे ना शङ्खवत्यभिधेयवत्। शङ्खिनी श्वेतचुकाया चौरपुण्या वधूभिदि, मे शङ्खिनी श्वेतपुष्पागे चौरपुण्या वधूभिदि, वि

शची—शचीन्द्राण्या शतावर्या तथा स्त्रीकरणान्तरे, मे. शचीन्द्राण्यां शतावरी, वि. शचीन्द्राणीशतावर्याः, हे.

शठ—शठो मध्यस्थपुरुषे धूर्तधूस्तूरयोरपि, मे. शठो मध्यस्थपुरुषे शठो धुत्तूरधूर्तयोः। शठोऽलसे च मूर्खे च, वि. शठो मध्यस्थपुरुषे धूर्ते धुत्तूरकेऽपि च, हे मध्यस्थखलयो शठः, त्रि

शणीर—शणीर शोणमध्यस्थपुलिने दर्दुरीतटे, मे, वि.

शण्ड—शण्डो वर्षवरे क्लीवे गोपती वन्ध्यपूरुषे, वि. शण्डपण्डौ तु सौविदे। वन्ध्यपुसीट्वरे क्लीवे, हे. v. पण्ड.

शतघ्नी—शतघ्नी शस्त्रभेदे स्यादृश्चिकाल्या करञ्जके, मे., वि. शतघ्नी तु वृश्चिकाल्या शस्त्रभेदकरञ्जयोः, हे

शतधृति—भवेच्छतधृतिः पुंसि शक्ने च परमेष्ठिनि, मे. शतधृतिर्धातरीन्द्रे, वि. ब्रह्मशक्नो शतधृती, त्रि.

शतपत्र—शतपत्रः शिखण्डिनि। दावाघाटे सारसे च कमले तु नपुंसकम्, मे. शतपत्रो राजकीरे दावाघाटमयूरयोः। राजीवे शतपत्रं तु, वि. शतपत्रो दावाघाटे राजकीरमयूरयोः। शतपत्रं तु राजीवे, हे. दावाघाटेऽपि शतपत्रम्, ह.

शतपर्वा—शतपर्वा तु दूर्वायां तथा भार्गवयोपिति, मे. शतपर्वा तु दूर्वाया भार्गवस्य स्त्रियामपि, वि.

शतपर्विका—शतपर्विका तु दूर्वाया वचायामपि योपिति, मे. अथो शतपर्विका। स्याद्वचादूर्वयोः, हे. स्याच्छतपर्विका दूर्वावचयोः, वि. वचाऽपि शतपर्विका, त्रि.

शतह्रदा—शतह्रदा स्त्रिया वज्रे सौदामिन्या च कीर्तिता, मे शतह्रदा भवेद्वज्रे
व सौदामिन्या च कीर्तिता, वि शतह्रदा तु विद्युति । वज्रेऽपि, हे v ऐरावत

शतानन्द—शतानन्दो मुनेर्भेदे देवकीनन्दनेऽपि च, मे

शतानीक—शतानीकस्तु वृद्धे स्यान्मुनिराजप्रभेदयो, मे शतानीको मुनेर्भेदे
वृद्धे च, वि शतानीको मुनौ वृद्धे, हे

शतावरी—शतावरी तु शच्या स्यादिन्दीवर्यामपि स्त्रियाम्, मे वरीशच्या
शतावरी त्रि

शद्रि—शद्रिर्नाऽम्भोधरे जिष्णौ मे शद्रिविष्णौ तडित्यपि, हे शद्रि
रम्भोधरे जिष्णौ वि

शनैस्—शनैस् स्वर शनैश्चरे मे शनै शनैश्चर स्वरैरे वि

शफ—शफ मूले तरूणा स्याद गवादीना खुरेऽपि च वि मे शफ खुरे
गवादीना मूले विटपिनामपि हे

शब्द—शब्दोऽक्षर यशोगीत्योर्वाक्य ख श्रवणे ध्वनी हे

शम्—श कल्याणे मुखे म श मुख शर्मणि प्रोक्तम वि श कल्याणे सुखेऽपि
च, हे

शमथ—शमथ शान्तिमन्त्रिणो म शमथ सचिवे शान्ती वि शमथ
सचिव शम ह

शमन—शमन शान्तिवधयो । शमन श्राद्धदैवते मे वि शमनस्तु यमे
शमन शान्तर्हिसयो ह यमे ना शमन वधे त्रि

शमी—शमी सक्तुफलाया च शिम्बिकाया च वागुजौ, मे शमी सक्तुफलाया
च शिम्बायामपि वल्गुलौ वि शमी द्रुभदे वल्गुल्या शिम्ब्याम हे

शम्पा—शम्पा विद्युत्पवि शम्पा शम्पा शङ्खध्वनिर्मत, अने

शम्पाक—शम्पाकस्तु वियाते स्याद्याचके चतुरङ्गले, हे v सम्पाक

शम्ब—शम्ब स्यान्मुसलाग्रस्थलोहमण्डलके पर्वौ । शुभान्विते त्रिपु मे
शम्ब स्यान्मुसलाग्रस्थलोहमण्डलके पर्वौ । शुभान्विते च, वि शम्ब पर्वौ
लोहकाञ्च्याम् हे शम्बस्तु मुसलानने । कल्याणवति वज्रे च, त्रि

शम्बर—शम्बर सलिले पुसि मृगदैत्यविशेषयो । शम्बरी चाखुपर्ण्या स्यात्
मे शम्बर सलिल चित्रबौद्धव्रतविशेषयो । शम्बरो दैत्यहरिणमत्स्यशैलजिनान्तरे ॥
श्रीपद्मो शम्बरीमाहु, चि शम्बर जल । चित्रे बौद्धव्रतभेदे शम्बरो दानान्तर ।
मत्स्यैणगिरिभदपु शम्बरी पुनरीपद्मौ, हे शम्बर सयमे जले । शम्बरी
दैत्यहरिणौ त्रि

शम्बल—शम्बलोऽस्त्री सम्बलवत्कुलपाथेयमत्सरे, मे. शम्बलं कुलपाथेय-
मत्सरेषु समीरितम्, वि. शम्बलं मत्सरे तटे । पाथेये, हे.

शम्बू (म्बु)क—शम्बूको गजकुम्भान्ते घोड्डे च शूद्रतापसे । जलजन्तुविशेषे
च शम्बूका न नपुसकम्, मे. शम्बूको गजकुम्भान्ते दैत्यभेदे च घोड्डके, वि. शम्बूको
दैत्यविशेषे करिकुम्भान्तशङ्खयो, हे.

शम्भु—शम्भुः पुंसि महादेवे परमेष्ठिनि चाहन्ति, मे शम्भुर्ब्रह्मार्हतोर्हरे,
वि. शम्भुर्ब्रह्मार्हतो शिवे, हे शम्भू ब्रह्मत्रिलोचनी, अ शम्भू ब्रह्म-
महेश्वरी, अने.

शयः—शय शय्याहियाणिवु, मे., वि.

शयय—शययः स्यादजगरे निद्रालौ मरणेऽपि च, हे

शयन—शयनं सुरते निद्राशय्ययोश्च नपुसकम्, मे शयनं सुरते निद्राशय्य-
योरपि भाषितम्, वि. शयन स्वापशय्ययो. । रते, हे.

शयालु—शयालुः स्यादजगरे निद्राशीले च कुक्कुरे, मे शयालु. स्यादजगरे
निद्राशीलेऽपि कुक्कुरे, वि. शयालुस्तु निद्रालौ चाहसे शुनि, हे. शयालु कुक्कुरे-
जसे, वि.

शय्या—शय्या स्याच्छयनीये च गुम्फनेऽपि च योषिति, मे शय्या तल्पे
शब्दगुम्फे, वि, हे. विज्ञेयं शयनं शय्या शय्या पुस्तकसञ्चय, अने

शर—शरस्तेजनके वाणे दध्यग्रे ना शर जले, मे शरं नीरे शर काण्डे शर-
स्तेजनकेऽपि च, वि. शर जले । शर पुनर्दधिसरे काण्डतेजनयोरपि, हे. v सर.

शरण—शरणं गृहरक्षित्रोर्वधरक्षणयोरपि, मे. शरणं वधरक्षित्रोः शरणं
रक्षणे गृहे, वि. शरणं रक्षणे गेहे वधरक्षकयोरपि, हे शरणं गृहरक्षित्रोः, अ.
शरणं मारणेऽपि च, वि.

शरण्ड—शरण्डस्तु पुमान् धूर्ते शरटे भूषणान्तरे, मे. सरण्ड. सरटे धूर्ते
सरण्डो भूषणान्तरे, वि. शरण्डः स्यात्कुक्कुरासे भूषणान्तरधूर्तयोः, हे.

शरण्यु—शरण्युर्वारिदे वाते, वि. v. सरण्यु.

शरद्—शरदस्त्री वत्सरेऽप्युतौ, मे. शरत्संवत्सरे ऋतौ, वि. शरद्वर्षात्यये
वर्षे, हे. ऋतौ वत्सरे शरत्, अ. शरत्संवत्सरेऽपि च, हा.

शरभ—शरभस्तु पशोर्भिदि । करभे वानरभिदि, मे. शरभस्त्वष्टापदे
मृगान्तरे, वि.

शरवाणि—शरवाणिः शरमुखे पापिष्ठे शरजीविनि, मे, वि शरवाणिः
शरमुखे पदातो शरजीविनि, हे.

शरु—शरुर्ना कोपवज्रयो, मे शरु कुलिशकोपयो, वि शरु कोपे शरे वज्रे, हे

शर्करा—शर्करा खण्डविवृतायुपलावर्पराशयो । शर्करान्वितदेशेऽपि रुग्भेदे शक्लेऽपि च, मे, वि शर्करा खण्डविवृतौ कर्पराशे रुगन्तरे । उपलाया शर्करा-युग्देशेऽपि शक्लेऽपि च, हे शर्करा कर्पराशेऽपि, अ

शर्वरी—शर्वरी यामिनीस्त्रियो, मे शर्वरी रात्रियोपितो । हरिद्राया च, वि शर्वरी निशि नार्या च, हे

शल—शलस्तु शलले पुसि भृङ्गिक्षेत्रभिदोविधौ, मे शल तु शल्लकीलोम्नि शलो भृङ्गिगणे विधौ, वि

शलाका—शलाका शल्यमदनशारिकाशल्लकीपु च । छनादिकाष्ठीशरयो, मे शलाका शारिका शल्य श्वाविदालेख्यकूर्चिका, हे स्याच्छलाकाऽपि मदन-शारिकाशल्ययो शरे । छनपञ्जरकाष्ठ्या च वि

शलि—शलिर्मुख शलिर्गर्भं शलिर्भृङ्ग शलिर्गद । शलि सर्पविशेषश्च शलि कलिरुदाहृत अने

शल्लक—शल्लन्तु शकले वल्के मे शल्लक शकलवल्कयो, वि द्वे शल्लके शकलवल्कले अ शल्लकश्चूर्णेऽपि त्रि व वल्क

शल्य—शल्यन्तु न स्त्रिया शङ्कौ क्लीब क्ष्वेडेऽपि तोमरे । मदनद्रुदवाविधोर्ना, मे शल्य शङ्कौ शरे वशकम्बिकाया च तोमरे । शल्यस्तु कथित श्वाविन्मदन-द्रुमयोरपि वि शल्य स्यान्मदनद्रुमे । नृपभेदे श्वाविधि च सीम्नि शस्त्र-शलाकयो, हे शलाकायुधयो शल्यम् ह

शल्लकी—शल्लकी पशुवृक्षयो मे वि श्वाविदृक्षौ च शल्लकयो, त्रि

शव—शव स्यात्कुणपे पुमान् । शव पानीये, मे शवो मृते शव नीरे वि

शवर—शवरो म्लेच्छभेदे च पानीये शङ्करेऽपि च, मे शवरो चारिचण्डाल-भेदयो शङ्करेऽपि च, वि शवरो म्लेच्छभेदेऽप्यु हरे, हे शवर सलिले शिवे, त्रि

शश—शशो वोले लोघ्रे नृपशुभेदयो, मे शशो गन्धरमे लोघ्रे स्यात्पशौ पुरूपान्तरे, वि शश पशौ वोले लोघ्रे नृभेदे च, हे

शशविन्दु—शशविन्दु पुमान्वासुदेवे राजान्तरेऽपि च, मे

शशिलेखा—शशिलेखा कलाभागे गुडुचीवृत्तभेदयो, मे शशिलेखा कलाभागे वाकुचीवृत्तभेदयो, वि शशिलेखा वृत्तभेदे वाकुचीचन्द्रलेखयो, हे

शशवत्—शशवत्स्यादात्मप्रज्ञे च मङ्गले । पुरावत्पे मदार्ये च पुनर्ये च

दृश्यते, मे शश्वत्पुन सदाथंयो, वि शश्वत्सहपुनर्नित्ये, हे पुन सहाथंयो शश्वत्, अ

शष्प—शष्प बालतृणे स्मृतम् । पुसि स्यात्प्रतिभाहानौ, मे शष्प स्यात्प्रतिभाहानौ शष्प बालतृणेऽपि च, वि शष्पन्तु प्रतिभाहीनताया बालतृणेऽपि च, हे शष्प बालतृण प्रोक्तम्, अने

शस्त—शस्त क्षेमे प्रशस्ते च, मे, वि, हे

शस्त्र—शस्त्र लोहास्त्रयो क्लीव छुरिकायान्तु योपिति, मे शस्त्र लोहास्त्रयो शस्त्री क्षुरिकाया च विश्रुता, वि शस्त्रमायुधे । लोहे शस्त्री छुरिकायाम्, हे शस्त्रमायुधलोहयो, अ

शस्य—शस्य शस्ते फले गुणे, वि

शाक—शाको द्वीपान्तरेऽपि च । शक्तौ द्रुमविशेषे च पुमान् हरितकेऽस्त्रियाम्, मे शाको द्वीपे नृपे द्रुमे । शक्तौ हरितके चापि, हे शाको द्वीपान्तरे शक्तौ नृपद्रुमविशेषयो । शाक हरितके चापि, वि v मोक्ष

शाकट—शाकट शकटस्येदमित्यर्थे तस्य बोटारि, मे

शाखा—शाखा पक्षान्तरे बाही वेदभागद्रुमाङ्गयो, मे शाखा द्रुमाशे वेदाशे भुजे पक्षान्तरेऽन्तिके, हे शाखा पक्षान्तरे भुजे । शाखा वेदविभागे च पादपाङ्गे-ऽन्तिकेऽपि च, वि शाखा वेदविभागेऽपि, त्रि

शाखिन्—शाखी स्यात्पादपे वेदे तुरुष्काख्यजने पुमान्, मे शाखी स्यात्पादपे वेदे तुरुष्काख्यजनेऽपि च, वि शाखी तु द्रुमवेदयो । राजभेदे, हे

शाङ्कर—शाङ्करस्तु बलीवर्दे छन्दोभेदे नपुसकम्, मे शाङ्करो वृषभे छन्दो-विशेषे शाङ्कर मतम्, अने, v शार्कर

शाङ्करि—शाङ्करि पुसि कार्तिकेये गणाधिपे, मे शाङ्करिर्विघ्नये स्वन्दे, वि

शाण—शाणो मापचतुष्टये । लोहादीना च निकपे शाणी प्रावरणान्तरे, मे शाणो मासचतुष्टये । कपणे करपत्रे च शाणी प्रावरणान्तरे, वि शाण कपे मानभेदे, हे कपे मापचतुष्टके च शाण, त्रि

शाण्डिल्य—शाण्डिल्य पावकान्तरे । मुनिभेदे च मालूरे, मे शाण्डिल्यो मुनिभेदे स्यान्मालूरे पावकान्तरे, वि शाण्डिल्य पावकान्तरे । विल्वे मुनी च, हे शाण्डिल्यो मुनिमालूरी, त्रि

शात—शात शितञ्च दुर्वले । निशिते च, मे दुर्वले निशिते स्याता शित-शाती, त्रि शित शातञ्च निशिते कृशे । शात शर्मणि, वि

शातकुम्भ—शातकुम्भ सुवर्णे स्याच्छातकुम्भोऽश्वमारके, मे, वि शातकुम्भोऽश्वमारके । शातकुम्भन्तु वनके, हे

शानव—शानव भावसहृत्यो शनूणा शानवो द्विपि, मे, वि शानव शनू-सञ्चये । शनूत्वे शानव शनी, हे

शाद—शाद स्यात्कर्दमे शप्ते, मे शाद कर्दमशप्पयो, वि, हे शादो जम्वालशप्पयो, अ शाद शप्ते, ह

शान्त—शान्तोऽभियुक्तरसयो पुसि त्रिपु शमान्विते । अव्यय वारणे शान्तम्, मे शान्तो रसविशेषे स्यादतिमुक्तवदान्तयो, वि शान्तो दान्ते रसान्तरे, हे

शान्ति—शान्ति स्त्री मङ्गले शमे, मे शान्ति शमे च कल्याणे, वि शान्ति-भंद्रे शमेऽर्हति, हे शान्ति स्यान्मङ्गले शमे, नि

शाप—शाप आक्रोशदिव्ययो मे शाप शपथ आक्रोशे वि, हे आक्रोशे शपथे शाप, नि

शार—शार स्याच्छ्रवले वाच्यलिङ्ग पुसि समीरणे । अक्षोपकरणे, मे शार शवलवातयो । द्यूतस्य चोपकरणे ह शारो वायो स तु त्रिपु कर्बुरे, अ शार शवलवातयो, वि

शारद—शारदोऽब्दे स्त्रिया तोयपिप्पलीसप्तपर्णयो । सस्ये क्लीब शरज्जा-तनूतनाप्रतिभे त्रिपु मे शारद पीतमुद्गे स्याच्छालीनेऽप्रतिभे नवे । वर्षेऽय जलपिप्पल्या सप्तपर्णे च शारदी वि शारदो वत्सरे नवे । शरद्वे पीतमुद्गे शालीनेऽप्यथ शारदी । सप्तपर्णम्बुपिप्पल्यो हे द्वौ तु शारदी प्रत्यग्राप्रतिभौ, अ शारदो जलदेऽपि च । स्त्रिया च शारदी तोयपिप्पलीसप्तपर्णयो, नि शारदस्तु शरत्काल स्यादधृष्टस्तु शारद अन

शारि—शारिर्नाऽक्षोपकरणे स्त्रिया शकुनिकान्तरे । युद्धार्थगजपर्याणि व्यवहारान्तरेऽपि च मे शारि कुञ्जरपर्याणि शकुनी द्यतसाधने, हे पर्याणिऽक्षोपकरणे शारि शकुनिकान्तरे नि शारिरक्षोपकरणे तथा शकुनिकान्तरे । युद्धार्थगजपर्याणि व्यवहारेऽपि च क्वचित् वि

शारीर—शारीर देहजे वृषे, मे, हे वि

शार्कक—शार्कक स्याद्दुग्धफेनशर्करापिण्डयो पुमान्, मे शार्कक शर्करा-पिण्डे दुग्धफेने च शार्कक, वि शार्कक स्याद्दुग्धफेने शर्करायाश्च पिण्डके, हे

शार्कर—शार्कर स्याद्दुग्धफेनशर्करान्वितदेशयो, मे शार्करो दुग्धफेनेऽपि शर्करान्वितदेशवत् । शार्करो वृषभे छन्दोविशेषे शार्कर मतम्, वि शार्करम् । छन्दोगिच्छार्करस्तूषा, हे v शाङ्कर

। शाङ्ग—शाङ्गः कार्मुकमात्रेऽपि विष्णोरपि शरासने, मे., वि. शाङ्गं विष्णुधनु-
र्धनुः, हे. शाङ्गं धनुर्विष्णुधनुः, त्रि.

शार्दूल—शार्दूलो राक्षसान्तरे। व्याघ्रे च पशुभेदे च सत्तमे तूत्तरस्थित, मे., वि., हे.

शार्वर—शार्वरस्त्वन्धतमसे धातुके भेद्यलिङ्गकम्, मे., अ. शार्वरं त्वन्धतमसे
शार्वरो धातुकेऽन्यवत्, वि. शार्वरं धातुके ध्वान्ते, हे.

शाल—शालो हालनृपे मत्स्यप्रभेदे सर्जपादपे। शाला गृहे तरुस्कन्धशाखा-
गारकदेशयो, वि. शाला द्रुस्कन्धशाखाया गृहगेहैकदेशयोः। ना जपे, मे. शालो
हाले मत्स्यभेदे शालीकस्तत्प्रदेशयोः। स्कन्धशाखायाम्, हे. शाला स्याद् गृह-
शाखयोः। तरजातो मत्स्यभेदे शालो हाले नृपेऽपि च, त्रि. शाला क्लाघा शिला
शाला शाला शाखा च वेश्म च, अने. v मोक्ष.

शालङ्कायन—शालङ्कायन उद्दिष्टो मुनिभेदे च नन्दिनि, मे. शालङ्कायन-
शब्दः स्यादपिभेदे च नन्दिनि, वि. शालङ्कायनो नन्दप्यो, हे.

शालसार—शालसारो द्रुमे हिङ्गी, वि v. सालसार.

शालार—शालारं स्याद्धस्तिनखे सोपाने पक्षिपञ्जरे, मे, वि. शालारं
पक्षिपिञ्जरे। सोपानहस्तिनखयोः, हे.

शालावृक—शालावृकः शृगाले स्यात्सारमेये वलीमुखे, मे शालावृक
शृगालेऽपि सारमेये वलीमुखे, वि. शालावृको वलीमुखे। सारमेये शृगाले च,
हे. शालावृकाः कपिक्रोष्टुश्चान्, अ. शालावृको कपिश्चानो, हा

शालि—शालिस्तु कलमादौ च गन्धमार्जारके पुमान्, मे. शालिस्तु गन्ध-
मार्जारे कलमादिषु च स्मृतः, वि. शालिस्तु गन्धोतो कलमादिषु, हे शालि-
गन्धमृगे धान्ये, त्रि.

शालु—शालुः कपायद्रव्ये स्यान्चौरकारयौपधे पुमान्, मे. शालु कपाय-
द्रव्ये स्याच्चौरकारयौपधेऽपि च, हे., वि.

शालेय—शालेयः स्यान्मिसौ पुमान्। त्रिषु शाल्युद्भवे क्षेत्रे, मे. शालेय
शतपुष्पायामाहुः शाल्युद्भवोचिते, वि. शालेय शतपुष्पाह्वयोपधे। क्षेत्रे च शालि-
धान्यस्य, हे.

शाल्मलि(ली)—शाल्मलिस्तरभेदे स्याद् द्वीपभेदेऽपि च द्वयोः, मे.
शाल्मली तम्भेदे स्याद् द्वीपभेदे च शाल्मली, वि. शाल्मलिः पादपे
द्वीपे, हे.

शावर—शावरो शूकनिम्ब्यां स्यात्पुनि पापापराधयोः। रोध्रे च, मे.

शावर पठ्यते रोध्रे तथा पापापराधयो । शावरी शूकशिम्ब्या च, वि शावरो रोध्रपापयो । अपराधे शावरी तु शूकशिम्ब्या च, हे

शासन—शासन राजदत्तोर्व्या लेखाज्ञाशास्त्रशास्तिपु, मे, वि शासन नृप दत्तोर्व्या शास्नाज्ञालेखशास्तिपु, हे

शास्तृ—शास्ता समन्तभद्रे ना शासने पुनरन्यवत्, मे शास्ता जिने शासके च, हे शास्ता च शासके बुद्धे, वि

शास्त्र—शास्त्र न द्वयोरागमाज्ञयो, मे शास्त्र ग्रन्थनिदेशयो, वि, हे निदेशग्रन्थयो शास्त्रम्, अ

शिखण्ड—शिखण्डो वर्हचूडयो, मे, वि, हे शिखण्डी च शिखावर्हौ, नि जटाजूटे शिखण्डोक्ति कलापेऽपि शिखण्डिन, अने

शिखण्डिन्—शिखण्डिनी यूथिकाया गुञ्जायामपि योपिति । शिखण्डी ना कलापे स्याद् गाङ्गेयारिमयूरयो, मे शिखण्डी तु मयूरे स्याद्वाणक्षत्रियभेदयो । कलापे चाथ गुञ्जाया यूथिकाया शिखण्डिनी, वि शिखण्डी कुक्कुटे चिनमेखले वर्हिवर्हयो । भीष्मारी वाणे हे मयूरे भीष्मशत्रौ च शिखण्डी, वि

शिखर—शिखरोऽस्त्री द्रुमाग्राद्रिशृङ्गे पुलककक्षयो । पक्वदाडिमबीजाभ माणिक्यशकलाग्रयो मे शिखर शैलवृक्षाग्रकक्षापुलककोटिपु । पक्वदाडिमबीजाभ माणिक्यशकलेऽपि च वि नि शिखर पुलकाग्रयो । पक्वदाडिमबीजाभमाणिक्य-शकलेऽपि च । वृक्षाग्रे पर्वताग्रे च, हे

शिखरिणी—अथो शिखरिणी रसालावृत्तभेदयो । नारीरत्ने मल्लिकाया रोमावल्यामपि स्त्रियाम् मे शिखरिणी स्याद्रोमाल्या रसालावृत्तभेदयो । स्त्रीरत्ने मल्लिकाया च प्रोक्ता शिखरिणी बुधै, वि शिखरिणी वृत्तभेदे रोमाली-पेयभेदयो । स्त्रीरत्ने मल्लिकाया च, हे

शिखरिन्—शिखरी स्यादपामार्गे शैलपादपयो पुमान्, मे शिखरी पादपे शैले तथाऽपामार्गकोट्टयो, वि शिखरी कोट्टकोयोष्टचोर्द्वमेऽपामार्गशैलयो हे तरुशैली शिखरिणी, अ

शिखा—शिखा शाखावर्हचूडालाङ्गलिक्यग्रमात्रके । चूडामात्रे शिफाया च ज्वालाया प्रपदेऽपि च, मे शिखाऽग्रमात्रे चूडाया केविचूडाप्रधानयो । ज्वालाया लाङ्गलिकाया शिफाशाखाघृणिष्वपि, हे शिखा शिफाया चडाया ज्वालायामग्र-मात्रके । लाङ्गलिक्या च शाखाया चूडाया च शिखण्डिन, वि घृणिज्वाले अपि शिखे, अ शिखा चूडाग्रयोरपि, नि

शिखिन्—शिखी बह्वौ बलीवर्दे शरे केतुग्रहे द्रुमे । मयूरे कुक्कुटे पुसि शिखा-

वत्यन्यलिङ्गकः, मे. शिखी वल्ली वलीवर्दे शरे केतुग्रहे द्रुमे । केकिक्कुटयोश्चापि शिखी चूडान्वितेऽन्यवत्, वि. शिखी त्वग्नौ वृक्षे केतुग्रहे शरे । चूडावति वलीवर्दे मयूरे कुक्कुटे हये, हे. शिखिनौ वह्निर्वहिणौ, अ. चूडावान् कुक्कुटश्चापि शिखी, त्रि. शिखिनौ वह्निपावकौ, अने.

शिप्रु—शिप्रुर्ना शाकभात्रे च शोभाञ्जनमहीरुहे, मे. शिप्रु. शोभाञ्जने शाके, वि., हे.

शिङ्घाण (सिहाण)—शिङ्घाणं काचपात्रे च लोहवासिकयोर्मले, मे. सिहाणं काचपात्रे च लोहनासिकयोर्मले, वि. सिहाणं तु ध्राणमलेऽपि किट्टे काचभाजने, हे.

शित—शितं शान्तौ कृशे तीक्ष्णे, हे. v. शात.

शिति—शितिर्भूर्जे ना सितासितयोस्त्रिषु, मे. शिति. कृष्णे शितिर्भूर्जे, वि. शितिर्भूर्जे सितेऽसिते, हे. शिती धवलमेचकौ, अ. शितिर्भूर्जे सिते कृष्णे, त्रि.

शिपिविष्ट—शिपिविष्टस्तु खलतौ शिवे दुश्चर्मणि स्मृतः, मे, वि. शिपिविष्टस्तु खल्लाटे दुश्चर्मणि पिनाकिनि, हे. शिपिविष्टस्तु खलतौ दुश्चर्मणि महेश्वरे, अ. दुश्चर्मण्यपि निर्दिष्टः शिपिविष्टो मनीषिभिः, ह.

शिफा—शिफा जटाया सरिति मासिकाया च मातरि, मे., वि. शिफा मातरि मास्यां च जटाया स्यात्सरित्यपि, हे. शिफा शेफालिका ज्ञेया शिफा शाखा शिफा जटा, अने.

शिर—शिरो ना पिप्पलीमूले स्याद्वमन्यां च योपिति, मे. v. सिर.

शिरस्—शिरः प्रधाने सेनाग्रे शिखरे मस्तकेऽपि च, मे. शिरः प्रधाने सेनाग्र-भागमस्तकयोरपि, वि शिरो मूर्धप्रधानयोः । सेनाग्रभागे, हे.

शिल—शिलमुञ्छे स्याद् गण्डूपद्यां शिली मता । स्तम्भशीर्षे शिलाशिल्यौ शिला तु प्रस्तरे मता । तथा मन.शिलाया च द्वाराध.स्थितदारुणि, मे शिला कुनट्या दृपदि द्वाराध.स्थितदारुणि । शिलं शिनी भवेदुञ्छे गण्डूपद्या यथाक्रमम्, वि. शिलमुञ्छ. शिला द्वाराधोदारु कुनटी दृपत् । शिली गण्डूपदी, हे.

शिलाटक—शिलाटकः पुमानट्टे विलेपे परिकीर्तितः, मे. शिलाटकः शिलाट्टयोः, वि., हे. शिलाट्टको विलेपेऽट्टे, त्रि.

शिलि—v. शिल.

शिलीन्द्र—शिलीन्द्रं बदलीपुष्पे कवके ना ज्ञापान्तरे । द्रुमेदे स्यो तु विहगी-भेदे गण्डूपदीमृदो, मे. शिलीन्द्रं बदलीपुष्पे कवकत्रिपुटास्ययोः । शिलीन्द्रः ययितो धीरस्तस्मीनप्रभेदयोः ॥ गण्डूपदीमृदि प्रोक्ता शिलीन्द्रो विहगीभिदि, वि. शिलीन्द्रस्तु तरमीनप्रभेदयोः । शिलीन्द्र बदलीपुष्पे कवकत्रिपुटास्ययोः ।

शिलीन्ध्री विहगी गण्डूपदी मृत्, हे छत्रके वृक्षजातौ च शिलीन्ध्र कथ्यते बुधै, ह

शिलीमुख—शिलीमुखोऽलिकाण्डयो, मे शिलीमुखोऽलिवाणयो, वि शिलीमुखोऽलौ वाणे च, हे अलिवाणौ शिलीमुखौ, अ भृङ्गवाणौ शिलीमुखौ, अने

शिल्प—शिल्प स्रुवे त्रियायोगे, मे, वि शिल्प स्रुवे त्रियादिके, हे

शिल्पिन्—शिल्पी तु वाच्यवत्कारौ स्त्रिया कोलदलौपधौ, मे शिल्पी स्याद्वाच्यवत्कारौ नखिकाया च शिल्पिनी, वि

शिव—शिवो मोक्षे महादेवे कीलकग्रहयोगयो । वालुके गुग्गुलौ वेदे पुण्डरीकद्रुमे पुमान् ॥ सुखक्षेमजले क्लीव शिवा झाटामलौपधौ । अभयामलकीगौरी-फेरसक्तुफलासु च, मे शिव मोक्षे शुभे भद्रे सलिलेऽथो शिवो हरे । वेदे योगान्तरे कीले वालुके गुग्गुलेऽपि च । पुण्डरीकद्रुमे चापि शिवा झाटामलौपधौ । अभयामलकीगौरीकोट्टीसक्तुफलासु च, वि शिवन्तु मोक्षे क्षेमे सुखे जले । शिवो योगान्तरे वेदे गुग्गुलौ वालुके हरे । पुण्डरीकद्रुमे कीले शिवा झाटामलोमयो । फेरी शम्या पथ्याधात्र्यो, हे शिवा गौरीफेरवयो, अ शिव भद्र शिव शम्भु शिवा गौरी शिवाऽभया । शिव कील शिव क्रोष्टा भवेदामलकी शिवा अने

शिवकीर्तन—शिवकीर्तनस्तु पुंसि भृङ्गरीटे मुरद्विपि, मे शिवकीर्तननामाऽपि भृङ्गरीटे मुरद्विपि, वि

शिवि—शिविर्भूजं नृपे पुमान्, मे शिविर्भूजं नृपान्तरे, वि, हे

शिशिर—शिशिरो ना हिमे न स्त्री ऋतुभेदे जडे त्रिपु, मे शिशिर स्यादृतो-भेदे तुपारे शीतलेऽन्यवत्, वि शिशिर शीतले हिमे । ऋतुभेदे, हे

शिशुक—शिशुक शिशुमारे स्याद्वालकोलूपिनोरपि, मे, वि शिशुक पादपे वाले शिशुमारे, हे. शिशुक शिशुमारेऽपि, त्रि.

शिशुमार—शिशुमारोऽम्बुसम्भूतजन्तौ तारात्मकाच्युते, वि, मे

शिष्य—शिष्य क्रोधे बलात्कृती, वि v खप्प

शीकर—शीकर शवले वातस्रुताम्बुवणयो पुमान्, मे शीकर शवले वात-स्रुताम्बुवणयोविदु, वि अथ शीकर । वातास्तजलेऽम्बुकणे, हे

शीघ्र—शीघ्र नलदे चक्राङ्गे क्लीव द्रुतगती त्रिपु, मे शीघ्र द्रुतगती शीघ्र चक्राङ्गोऽशीरयोरपि, वि शीघ्र चक्राङ्गतूर्णयो । उशीरे, हे

शीत—शीत हिमगुणे क्लीव शीतलालसयोस्त्रिपु । वानीरे बह्वारे ना, मे

शीतो हिमे च जिह्वे च वानीरबहुवारयोः । शीतं गुणे, हे. शीतस्तु वानीरबहु-
वारयोः । शीतं हिमगुणे प्रोक्तं वाच्यवच्छीतलेऽलसे, वि. वेतसेऽपि च शीतो
ना, त्रि.

शीतक—शीतकः शीतकाले च सुस्थिते दीर्घसूत्रिणि, मे, वि. अथ शीतकः ।
शीतकालेऽलसे स्वस्थे, हे.

शीतचम्पक—शीतचम्पक इत्येव स्यादातर्पणदीपयोः, मे शीतचम्पकशब्दोऽयं
स्यादातर्पणदीपयोः, वि. शीतचम्पको दीपतर्पणे, हे.

शीतमयूख—शीतमयूखश्चन्द्रे धनसारे चापि पुलिङ्गः, मे शीतमयूखोऽपि
शशाङ्कधनसारयोः, वि. शीतमयूखः कर्पूरे चन्द्रे, हे.

शीतल—शीतलं पुष्पकाशीसे शैलजे मलयोद्भवे । पुमानासनपण्यां स्याच्छि-
शिरे वाच्यैलङ्गकः, मे. शीतलं पुष्पकासीसे शैलजे मलयोद्भवे । भवेदासनपण्यां
च शीतलः शिशिरेऽन्यवत्, वि. शीतल शिशिरेऽर्हति । श्रीखण्डे पुष्पकाशी-
शतालपण्याः शिलोद्भवे, हे. शीतलः शिशिरेऽनिले, त्रि.

शीतशिव—अथ शीतशिव क्लीवं शैलेयमणिमन्ययोः । पुंसि सक्तुफलावृक्षे
तथा मधुरिकौपधे, मे. विदुः शीतशिवं शम्भ्या शैलेयशतपुष्पयो । सैन्धवेऽपि, वि.

शीन—शीनो मूर्खे चाजगरे, मे. शीनोऽजगरमूर्खयो, वि. शीनो मूर्खा-
जगरयोः, हे.

शीर्ण—शीर्णं तनुविशीर्णयोः, मे., वि.

शीर्षण्य—स्याच्छीर्षण्यन्तु शीर्षके । सुकेशे पुंसि, मे. शीर्षण्यमाहुर्विशद-
केशशीर्षकयोरपि, वि. शीर्षण्यं शीर्षरक्षणे । शीर्षण्यो विशदे केशे, हे.

शील—शीलं स्वभावे सद्गुत्ते, मे., वि., अ. शीलं साधुवृत्तस्वभावयोः, हे.

शीवल—शीवलं स्याच्च शैवाले शैलेये च नपुंसकम्, मे. शीवलाख्या तु
शैवाले शैलेयेऽपि च शीवलम्, वि.

शुक—शुको व्यासमुते कीरे रावणस्य च मन्त्रिणि । शिरीषपादपे पुमि
ग्रन्थिपर्णे नपुंसकम्, मे. शुको व्यामजकीरयोः । रक्षोऽमात्ये शुकं ग्रन्थिपर्णे रेणु-
शिरीषयोः, हे. शुको व्यासमुते कीरे रावणस्य च मन्त्रिणि । ग्रन्थिपर्णे शिरीषे च
शुकं स्याच्छोणके क्वचिन्, वि. शुकं ग्रन्थिशिरीषयोः । क्लीव रावणपात्रे
ना, त्रि.

शुक्त—शुक्तं पूताम्ननिष्ठुरे, मे. शुक्तमम्ने पूतीभूते च वर्कशे, हे. शुक्तोऽम्ने
परपे पूते, वि. द्रो चाम्नपरपौ शुक्तो, अ. शुक्तं पूताम्ननिष्ठुरम्, त्रि.

शुक्ति—शुक्तिः वपालशक्ने शङ्खे शङ्खनखेऽपि च । नग्यस्यावतंदुर्नाम-

मुक्ताम्फोटेपु च स्त्रियाम्, मे शुक्ति कपालशक्ले नरयश्चावर्तयोरपि ।
मुक्तास्फोटे च दुर्गमिशङ्खशङ्खनखेपु च, वि शुक्ति शङ्खनखे शङ्खे कपालखण्ड-
दृग्गुणो । नरयश्चावर्तयोर्मुक्तास्फोटदुर्गमयोरपि, हे शुक्तिर्मुक्तास्फोटाश्व-
लक्ष्मणो, त्रि

शुक्र—शुक्र स्याद्भार्गवे ज्येष्ठमासे वैश्वानरे पुमान् । रेतोऽक्षिरग्निदो
क्लीवम्, मे शुक्र काव्येऽनले ज्येष्ठे शुक्रो रेतोऽक्षिरोगयो । शुनम्, वि शुक्रस्तु
शुक्रे ज्येष्ठमासेऽग्निकाव्ययो । शुक्रन्तु रेतोऽक्षिरुजो, हे शुक्र रेतोऽक्षिरुक् शुक्रो
ना काव्यज्येष्ठवह्निपु, त्रि शुक्र देहवता वीज शुक्रमक्षिरज विदु । ज्येष्ठमास
स्मृत शुक्र शुक्रो दैत्यपुरोहित, अने

शुक्ल—शुक्लो योगान्तरे सिते । नपुसकन्तु रजते, मे शुक्लो योगान्तरे श्वेते
शुक्ल च रजते मतम् वि शुक्ल रूप्ये शुक्लो योगे श्वेते, हे

शुङ्ग—शुङ्गो वटाम्रातकयो पकटंचामपि च स्त्रियाम्, मे शुङ्गी
वटाम्रातकयो पकटंचामपि विश्रुता, वि शुङ्गचाम्राते वटे प्लक्षे, हे

शुचि—शुचिर्ग्रीष्माग्निशृङ्गारेष्वापाढे शुद्धमन्त्रिणि । ज्येष्ठे च पुंसि
धवले शुद्धेऽनुपहते त्रिपु मे शुचि शुद्धेऽनुपहते शृङ्गारापाढयो सिते । ग्रीष्मे
हुतवहेऽपि स्यादुपधाशुद्धमन्त्रिणि, वि शुचि शुद्धे सितेऽनले । ग्रीष्मापाढाऽनु-
पहतेऽपुषधाशुद्धमन्त्रिणि । शृङ्गारे, हे पावके शुचि । मास्यमात्ये चात्युपधे पुंसि
मेध्ये सिते त्रिपु अ ग्रीष्मानलौ शुची त्रि मास्यापाढे विशुद्धेऽनौ शुक्लेऽनुपहते
शुचि, अने शुक्लेऽपि शुचिरामौ, ह

शुण्ड—शुण्डा पानगृहे मता । अप्यम्बुहस्तिनीवेद्याहस्तिहस्तसुरासु च, मे
शुण्डाऽपि जलहस्तिन्या मदिराकरिहस्तयो । नलिन्या वारयोपाया शुण्डस्तु मद
निर्झरे, वि शुण्डा करिकर सुरा । जलेभी नलिनी वारस्त्री शुण्डो मदनिर्झरे, हे
शुण्डा करिकर सुरा, त्रि कुञ्जरकरेऽपि शुण्डा, ह

शुद्ध—शुद्ध स्यात्त्रिपु केवले । निर्दोषे च पवित्रे च, मे शुद्ध केवलपूतयो
हे शुद्ध त्रिपु पूतकेवलयो, त्रि

शुद्धान्त—शुद्धान्तोऽन्त पुरे क्षमाभृद्रह कक्षान्तरेऽपि च, मे शुद्धान्तोऽन्त पुरे
राज्ञो रह कक्षान्तरेऽपि च, वि शुद्धान्त स्याद्रह कक्षान्तरे राज्ञोऽवरोधने, हे
कक्षान्तरेऽपि शुद्धान्तो नृपस्यासर्वगोचरे, अ

शुभ—शुभो योगे शुभ क्षेमे वाच्यवत्क्षेमशालिनि । खसञ्चारिपुरे म्ब्री
तु, मे शुभो योगे शुभ क्षेमे, वि, हे शुभा सुधा शुभा स या स्नुहीक्षीर शुभा मता ।
शुभ क्षेम शुभा शोभा शुभा स्याता हरीतकी, अने

शुभ्र—शुभ्रं स्यादभ्रके क्लीबमुद्दीप्तशुक्लयोस्त्रिषु, मे. शुभ्रं प्रदीप्ते धवलेऽभ्रके च, वि. शुभ्रं दीप्तेऽभ्रके सिते, हे. शुभ्रमुद्दीप्तशुक्लयो, अ.

शुभ्रदन्ती—शुभ्रदन्ती सुदन्त्यां स्यात्पुष्पदन्तेभ्योपिति, मे., वि.

शुल्क—शुल्कं घट्टादिदेये स्याद्वारादयंग्रहे स्त्रियाम्, मे. शुल्कं घट्टादिदातव्ये जामातुश्चापि बन्धके, हे. शुल्कं घट्टादिदेये स्याज्जामातुर्वन्धकेऽपि च, वि. शुल्को यौतुकदानयोः, त्रि. शुल्कं नारीधनेऽपि च, हा. पयिदेये स्त्रीधने च शुल्कं स्यात्, ह

शुल्ब—शुल्बं ताम्रे यज्ञकर्मण्याचारे जलसन्निधौ, मे., हे.

शुश्रूषा—शुश्रूषा स्यादुपासने । कथने श्रोतुमिच्छायाम्, मे. शुश्रूषा श्रोतुमिच्छायां परिचर्याकथानयोः, वि. शुश्रूषोपासनाथवणेच्छयोः, हे. शुश्रूषा परिचर्या च, त्रि.

शुषि—शुषिः शोषे विले स्त्री स्यात्, मे. शुषिः शोषे विलेऽपि च, वि. शुषि. शुषिरशोषयोः, हे.

शुषिर—शुषिरं वंशादिवाद्ये विवरेऽपि नपुंसकम् । मूषिके ना स्त्रिया नत्यौ-पथौ रन्धान्विते त्रिषु, मे. शुषिरं विवरे वाद्ये सरन्ध्रे शुषिरोऽन्यवत् । शुषिरोऽग्नी च, वि. शुषिरं वाद्यगर्तयोः । शुषिरोऽग्नी सरन्ध्रे च, हे. शुषिरं गर्तवाद्ययो, त्रि.

शुष्म—शुष्मं तेजसि सूर्ये ना, मे. शुष्मं तेजोऽर्कयोरुक्तम्, वि. शुष्ममोजसि सूर्ये च, हे.

शूक—शूकोऽस्त्री शुङ्गदययोः, मे. शूकोऽनुक्रोशशुङ्गयो, वि. शूकोऽनुक्रोशकिंशार्योः शोकेऽभिपवशुङ्गयोः । शूका हल्लेखे (?), हे. शूकस्तु स्यादनुक्रोशशुङ्गयोः, त्रि.

शूकक—शूककः प्रावटेऽपि स्याद्रसेऽपि परिकीर्तितः, मे. शूककः प्रावटे रसे, वि., हे.

शून्य—शून्यं स्यान्निर्जने वाच्यलिङ्गं नल्यां तु योपिति, मे. शून्यास्या निर्जने नल्याम्, वि. शून्यं विन्दी च निर्जने । शून्या तु तूलिका, हे. म्नी नल्या निर्जने शून्यम्, त्रि.

शूर—शूरः स्याद्यादवे भटे, मे. शूरस्चारभटे सूर्ये, हे., वि.

शूल—शूलोऽस्त्री रोग आयुधे । मृत्युकेतनयोगेषु शूला स्यात्पण्ययोपिति, मे. शूलं प्रहरणे मृत्यो केतने रोगयोगयोः । शूला दुष्टवधार्थाय कीलके पण्ययोपिति, वि. शूलं रगस्त्रयोः । योगे शूला तु पण्यम्नी वधहेतुश्च कीलकः, हे. ग्रम्नी शूल रगामुधम्, अ.

शृगात्—शृगानो वञ्चके देत्यभेदे ना डमरे स्त्रियाम्, मे. शृगानो जम्बुके

मुक्तास्फोटेपु च स्त्रियाम्, मे शुक्ति कपालशक्ले नस्यश्वावर्तयोरपि ।
मुक्तास्फोटे च दुर्नामिशङ्खशङ्खनखेषु च, वि शुक्ति शङ्खनखे शङ्खे कपालखण्ड
दृग्गुणो । नस्यश्वावर्तयोर्मुक्तास्फोटदुर्नामयोरपि, हे शुक्तिर्मुक्तास्फोटाश्व-
नक्षमणो, नि

शुक्र—शुक्र स्याद्भ्रार्गवे ज्येष्ठमासे वैश्वानरे पुमान् । रेतोऽक्षिरुग्भिदो
क्लीवम्, मे शुक्र काव्येऽनले ज्येष्ठे शुक्रो रेतोऽक्षिरोगयो । शुनम्, वि शुक्रस्तु
शुके ज्येष्ठमासेऽग्निवाव्ययो । शुनन्तु रेतोऽक्षिरुजो, हे शुक्र रेतोऽक्षिरुक् शुक्रो
ना काव्यज्येष्ठवह्निपु, नि शुक्र देहवता बीज शुक्रमक्षिरज विदु । ज्येष्ठमास
स्मृत शुक्र शुक्रो दैत्यपुरोहित अने

शुक्ल—शुक्लो योगान्तरे सिते । नपुसकन्तु रजते, मे शुक्लो योगान्तर श्वेते
शुक्ल च रजते मतम् वि शुक्ल रूप्ये शुक्लो योगे श्वेते हे

शुङ्ग—शुङ्गो वटाम्रातकयो पकटचामपि च स्त्रियाम् मे शुङ्गी
वटाम्रातकयो पकटचामपि विश्रुता, वि शुङ्गचाम्राते वटे प्लक्षे, हे

शुचि—शुचिर्ग्रीष्मान्निशृङ्गारेष्वापाढे शुद्धमन्त्रिणि । ज्येष्ठे च पुंसि
धवले शुद्धेऽनुपहते त्रिपु मे शुचि शुद्धेऽनुपहते शृङ्गारापाढयो सिते । ग्रीष्मे
हुतवहेऽपि स्यादुपधाशुद्धमन्त्रिणि वि शुचि शुद्धे सितेऽनले । ग्रीष्मापाढाऽनु
पहतेऽपुपधाशुद्धमन्त्रिणि । शृङ्गारे हे पावके शुचि । मास्यमात्ये चात्युपधे पुंसि
मेध्ये सिते त्रिपु अ ग्रीष्मानलौ शुची, नि मास्यापाढे विशुद्धेऽग्नौ शुक्लेऽनुपहते
शुचि अने शुक्लेऽपि शुचिरामौ ह

शुण्ड—शुण्डा पानगृहे मता । अप्यम्बुहस्तिनीवेद्याहस्तिहस्तमुरासु च, मे
शुण्डाऽपि जलहस्तिन्या मदिराकरिहस्तयो । नलिन्या वारयोपाया शुण्डस्तु मद
निर्झरे, वि शुण्डा करिकर मुरा । जलेभी नलिनी वारस्त्री शुण्डो मदनर्झरे, हे
शुण्डा करिकर मुरा, नि कुञ्जरकरेऽपि शुण्डा, ह

शुद्ध—शुद्ध स्यात्त्रिपु केवले । निर्दोषे च पवित्रे च मे शुद्ध नेवलपूतयो,
हे शुद्ध त्रिपु पूतकेवलयो, नि

शुद्धान्त—शुद्धान्तोऽन्त पुरे क्षमाभृद्रह कक्षान्तरेऽपि च, मे शुद्धान्तोऽन्त पुरे
राज्ञो रह कक्षान्तरेऽपि च, वि शुद्धान्त स्याद्रह कक्षान्तरे राज्ञोऽवरोधने हे
कक्षान्तरेऽपि शुद्धान्तो नृपस्यासर्वगोचरे, अ

शुभ—शुभो योगे शुभ क्षेमे वाच्यवत्क्षेमशालिनि । खसञ्चारिपुरे स्त्री
तु मे शुभो योगे शुभ क्षेमे, वि हे शुभा सुधा शुभा सया स्नुहीक्षीर शुभा मता ।
शुभ क्षेम शुभा शोभा शुभा स्याता हरीतकी, अने

शुभ्र—शुभ्रं स्यादभ्रके क्लीवमुद्दीप्तशुक्लयोस्त्रिषु, मे. शुभ्रं प्रदीप्ते धवलेऽभ्रके च, वि. शुभ्रं दीप्तेऽभ्रके सिते, हे. शुभ्रमुद्दीप्तशुक्लयोः, अ.

शुभ्रदन्ती—शुभ्रदन्ती सुदन्त्यां स्यात्पुष्पदन्तेभ्योपिति, मे., वि.

शुल्क—शुल्कं घट्टादिदेये स्याद्बारादर्थग्रहे स्त्रियाम्, मे. शुल्कं घट्टादिदातव्ये जामातुश्चापि बन्धके, हे. शुल्कं घट्टादिदेये स्याज्जामातुर्वन्धकेऽपि च, वि. शुल्को यौतुकदानयोः, त्रि. शुल्कं नारीधनेऽपि च, हा पथिदेये स्त्रीधने च शुल्कं स्यात्, ह

शुल्ब—शुल्बं ताम्रे यज्ञकर्मण्याचारे जलसन्निधौ, मे, हे

शुश्रूपा—शुश्रूपा स्यादुपासने । कथने श्रोतुमिच्छायाम्, मे. शुश्रूपा श्रोतुमिच्छायां परिचर्याकथानयोः, वि. शुश्रूपोपासनाश्रवणेच्छयोः, हे. शुश्रूपा परिचर्या च, त्रि.

शुषि—शुषिः शोषे विले स्त्री स्यात्, मे. शुषि शोषे विलेऽपि च, वि शुषिः शुषिरशोषयोः, हे.

शुषिर—शुषिरं वंशादिवाद्ये विवरेऽपि नपुसकम् । मूपिके ना स्त्रियां नृत्योपधौ रन्ध्रान्विते त्रिषु, मे. शुषिरं विवरे वाद्ये सरन्ध्रे शुषिरोज्यवत् । शुषिरोज्ज्नी च, वि. शुषिरं वाद्यगतयोः । शुषिरोज्ज्नी सरन्ध्रे च, हे. शुषिरं गतवाद्ययोः, त्रि

शुष्म—शुष्मं तेजसि सूर्ये ना, मे. शुष्मं तेजोऽर्कयोरुक्तम्, वि. शुष्ममोजसि सूर्ये च, हे.

शूक—शूकोऽस्त्री शुङ्गद्वयोः, मे. शूकोऽनुक्रोशशुङ्गयोः, वि. शूकोऽनुक्रोशकिशार्वोः शूकोऽभिपवशुङ्गयोः । शूका हल्लेखे (?), हे. शूकस्तु स्यादनुक्रोशशुङ्गयोः, त्रि.

शूकक—शूककः प्रावटेऽपि स्याद्रसेऽपि परिकीर्तितः, मे. शूककः प्रावटे रसे, वि., हे.

शून्य—शून्यं स्यान्निर्जने वाच्यलिङ्गं नृत्यां तु योपिति, मे. शून्याभ्या निर्जने नृत्याम्, वि. शून्यं विन्दी च निर्जने । शून्या तु तृलिङ्गा, हे म्त्री नृत्यां निर्जने शून्यम्, त्रि.

शूर—शूरः स्याद्यादवे भटे, मे. शूरस्चारभटे सूर्ये, हे., वि.

शूल—शूलोऽस्त्री रोग आयुधे । मृत्युकेतनयोगेषु शूला म्यात्यप्ययोपिति, मे. शूलं प्रहरणे मृत्योः केतने रोगयोगयोः । शूला दुष्टवधार्थं कीलके पण्ययोपिति, वि. शूलं रगस्त्रयोः । योगे शूला तु पण्यम्त्री वधहेतुश्च कीलकः, हे. अस्त्री शूल रणायुधम्, घ.

शृगाल—शृगालो वधूचके देत्यभेदे ना टमरे म्त्रियाम्, मे. शृगालो जम्बुके

दैत्ये शृगाली डमरे विदु, वि शृगालो दानवे फैरो शृगाली स्यादुपप्लवे, ह
शृगालो जम्बुको भीरु शृगालो दानवो मत, अने

शृगालजम्बू—शृगालजम्बूगोडिम्बे तथा घोण्टाफले स्त्रियाम्, मे शृगाल-
जम्बूगोडुग्धे क्वापि घोण्टाफलेऽपि च, वि शृगालजम्बूगोडिम्बे फले च
वदरीतरो, हे

शृगालिका—शृगालिका शिवाया स्यात्तृसादपि पलायने, मे, वि

शृङ्खल—शृङ्खला पुस्कटीवस्त्रवन्धे च निगडे त्रिपु, मे शृङ्खला पुस्कटी-
वस्त्रवन्धेऽपि निगडेऽपि च, वि शृङ्खल पुस्कटीकाञ्च्या लोहरज्जी च बन्धने, हे
निगडे पुस्कटीवद्ववस्त्रे च शृङ्खल त्रिपु त्रि

शृङ्ग—शृङ्ग प्रभुत्वे शिखरे चिह्ने क्रीडाम्युयन्नके । विपाणोत्कर्षयोश्चाथ
शृङ्ग स्यात्कूर्चशीर्षके । स्त्री विपाया स्वर्णमीनभेदयोर्ऋषभौपधौ मे शृङ्ग
प्रभुत्वे शिखरे चिह्ने क्रीडाम्युयन्नके । विपाणोत्कर्षयोश्चाथ शृङ्ग स्यात्कूर्च-
शीर्षके । शृङ्गी विपायामृषभे स्वर्णमीनविशेषयो, वि शृङ्ग चिह्नविपाणयो ।
क्रीडाम्युयन्ने शिखरे प्रभुत्वोत्कर्षसानुपु । शृङ्ग कूर्चशीर्षे शृङ्गी स्वर्णमीन-
विशेषयो । विपायामृषभौपध्याम् हे जलोत्क्षेपे समुत्सर्गे शृङ्गमुत्कर्षचिह्नयो,
त्रि शृङ्ग प्राधान्यसान्वोश्च, अ शृङ्ग प्रधानमिच्छन्ति शृङ्गञ्च शिखर विदु ।
शृङ्ग विपाणमित्याहु शब्दकोशविचक्षणा अने

शृङ्गाटक—शृङ्गाटक भवेद् द्वारि कण्टके च चतुष्पथे मे वि शृङ्गाटक
पथा श्लेपे पानीयकण्टकेऽपि च हे

शृङ्गार—शृङ्गार सुरते नाट्यरसे च गजमण्डने । नपुसक लवङ्गेऽपि
नागसम्भवचूर्णयो, मे शृङ्गार सुरते नाट्यरसेऽपि गजमण्डने । शृङ्गार चूर्ण-
सिन्दूरलवङ्गकुसुमेपु च, वि शृङ्गारो गजमण्डने । सुरते रसभेदे च शृङ्गार
नागसम्भवे । चूर्णे लवङ्गपुष्पे च, हे

शृङ्गारिन्—शृङ्गारी पूगगजयो सशृङ्गारमुवेशयो, मे शृङ्गारी तु मुवेशे
स्यात्क्रमुके च मतङ्गजे, वि शृङ्गारी मुवेशे नमुके द्विपे, हे शृङ्गारिणी त्विमौ ।
क्रमुकश्च मुवेशश्च, त्रि

शृङ्गिन्—शृङ्गी शृङ्गयुते नागे वृषपर्वतयोरपि, मे शृङ्गी नागद्रुमादिपु वि
शेष—शेष सक्पर्णे वधे । अनन्ते ना प्रसादेन स्वनिर्माल्यापणे स्त्रियाम् ।
उपयुक्तेतरे न स्त्री, मे शेष सक्पर्णेऽनन्त उपयुक्तेतरे वधे । प्रसादाग्निज-
निर्माल्यदाने शेषेति कीर्तिता, वि शेषोऽनन्ते वधे शीरिण्युपयुक्तेतरेऽपि च ।
शेषा निर्माल्यदाने स्यात्, हे शेषो नाजन्तसीरिणो । उपयुक्तेतरे त्वम्प्री, त्रि

शैल—शैलो भूभृवि शैल तु शैलेये ताक्ष्यंशैलके, मे, वि, हे

शैलाट—शैलाटो देवले सिंहे शुक्लकाचकिरातयो, मे, वि शैलाटो देवले शुक्लकाचे सिंहकिरातयो, हे

शैलूप—शैलूपो नटविल्वयो, मे, त्रि शैलूप कथितो नटविल्वयो, वि शैलूप स्याघ्नटे विल्वे, हे

शैलेय—शैलेय तालपर्ण्या च सैन्धवे । शैलजे ना तु मधुपे शिलातुल्येऽन्य-
लिङ्गकम् मे शैलेय सिन्धुलवणे तालपर्ण्या च सिन्धुजे । चञ्चरीके तु शैलेय
वि शैलेय शैलसम्भवे । सिन्धूत्थे तालपर्ण्या च शैलेयस्तु मधुव्रते हे

शैवल—शैवल पद्मकाष्ठे स्याच्छैवाले च पुमानयम मे शैवल पद्मकाष्ठे
च शैवल च जलाञ्चले, वि

शोठ—शोठो मूर्खेऽलसेऽपि च, मे, वि शोठोऽलसे च मूर्खे च, त्रि

शोण—शोण कृशानी श्योनाके लोहिताश्वे नदे पुमान् । त्रिषु कोकनदच्छाये,
मे शोण श्योणाकनदयो शोण कोकनदाकृतौ, वि शोणो नदे रक्तवर्णे
स्योनाकेऽनी ह्यान्तरे, हे शोणो नदेऽरुणे, त्रि पङ्गुपक्षारुणी शोणी, अने

शोभन—शोभनो योगभेदे ना सुन्दरे वाच्यलिङ्गक, मे शोभनो ग्रहयोगे
स्याच्छोभन सुन्दरेऽन्यवत्, वि शोभन सुन्दरे योगे, हे

शोभा—शोभा कान्तीच्छयोर्मता, मे, हे शोभा कान्तीच्छयोश्चरता, वि

शोष—शोषो यक्षमणि शोषणे, मे शोषस्तु शोषणे राजयक्षमण्यपि निगद्यते,
वि शोष शोषणयक्षमणो, हे

शौक—शौक शुकगणे स्त्रीणा करणे, मे शौक शुकाना समूहे स्त्रीणा च
करणान्तरे, हे शौक शुकसमूहे च स्त्रीणा च करणान्तरे, वि

शौण्ड—शौण्डो मत्ते च विख्याते पिप्पल्या च भवेत्स्त्रियाम्, मे शौण्डो
मत्ते च विख्याते शौण्डी पिप्पलिचव्ययो, वि शौण्डी चविवपिप्पल्यो शौण्डो
विख्यातमत्तयो, हे

शौर्य—शौर्यमारभटीशक्त्यो, मे शौर्य चारभटीशक्त्यो, वि शौर्य चार-
भट्या बलेऽपि च, हे, शौर्य चारभटी बलम्, त्रि

शोष्कल—शोष्कल शुष्कमासस्य पणिके पिशिताशिनि, मे, वि, हे

श्याम—श्यामो वटे प्रयागस्य बारिदे वृद्धदारके । पिवे च वृष्णहरितो पुसि
स्यात्तद्वति त्रिपु । मरिचे सिन्धुलवणे क्लोव स्त्री शारिबौपधौ । अग्रभूताङ्गनाया
च प्रियङ्गावपि चागुजौ । यमुनाया त्रियामाया वृष्णत्रिवृतिकौपधौ । नीलिकायाम्,
मे श्याम स्यान्मेचके वृद्धदारके हरिते घने । वटद्रुमे प्रयागस्य श्याम श्यामा तु

वल्गुलो । अप्रसूताङ्गनाया च तथा सोमलतीपधौ । त्रिवृताशारिवागुन्द्रानिशा-
कृष्णाप्रियङ्गुपु । श्यामा नील्या पिके श्याम मरीचे लवणान्तरे, वि श्यामोऽम्बुदे-
शितौ । हरिते प्रयागवटे कोकिले वृद्धदारके । श्याम सैन्धवे मरिचे श्यामा सोम-
लतानिशो । शारिवावागुजीगुन्द्रानिवृत्कृष्णाप्रियङ्गुपु । अप्रसूतस्त्रिया नील्याम्,
हे त्रिपु श्यामौ हरितकृष्णौ श्यामा स्याच्छारिवा निशा, अ श्यामा गुन्द्रा कोकिला
च, त्रि श्यामा रात्रिर्दृपच्छायामा श्यामा स्त्री मुग्धयौवना । श्यामा प्रियङ्गु-
राख्याता श्यामा स्याद्वृद्धदारिका, अने

श्यामल—श्यामल पिप्पले कृष्णे, मे श्यामलो मेचकेऽश्वत्ये, वि श्यामल
पिप्पले श्यामे, हे

श्येन—श्येन पक्षिणि पाण्डुरे, मे श्येन सिते खगे, वि श्येन शुक्ले
पतत्रिणि, हे श्येन शुक्ले पक्षिभेदे, त्रि

श्रद्धा—श्रद्धादरे च काङ्क्षायाम्, मे श्रद्धा श्राद्धत्वकाङ्क्षयो, वि श्रद्धा-
स्तिक्येऽभिलाषे च, हे श्रद्धा सप्रत्यय स्पृहा, अ

श्रद्धालु—श्रद्धालुर्दोहदिन्या स्त्री श्रद्धायुक्ते तु वाच्यवत्, मे श्रद्धालु-
र्दोहदिन्या च श्रद्धायुक्ते तु वाच्यवत्, वि

श्रम—श्रम स्वेद श्रम क्रिया, अने

श्रमण—श्रमणो यतिभेदे ना निन्द्यजीविनि तु त्रिपु । स्त्रिया सुदर्शनामास्यो-
र्मुण्डरीशवरीभिदो, मे श्रमणो यतिभेदेऽपि श्रमणो निन्द्यजीविनि । सुदर्शना-
मुण्डितिकामासीपु श्रमणा विदु, वि श्रमणस्तु निर्ग्रन्थे निन्द्यजीविनि हे
श्रमणा भिक्षुक्या मुण्डोर्या च दृश्यते, त्रि

श्रवण—श्रवण च श्रुती कर्णे नक्षत्रे न नपुंसकम्, मे श्रवण स्यादृक्षभेदे
श्रवण श्रुतिकर्णयो, वि श्रवणो नक्षत्रभेदे श्रवण श्रवसि श्रुतौ, हे कर्णे श्रुतौ च
श्रवणम्, त्रि

श्राण—श्राण पक्वे यवाग्वा स्त्री, मे श्राणा यवाग्वा पक्वे तु श्राणम्, वि
पक्वे श्राण यवाग्वा स्त्री, त्रि

श्राद्ध—श्राद्ध श्रद्धान्विते त्रिपु । हव्यकव्यविधौ क्लीबम्, मे श्राद्ध श्रद्धा-
समन्विते । हव्यकव्यविधाने च, हे श्राद्ध निवापे श्रद्धालौ, त्रि

श्राम—अथ श्रामो मासे मण्डपकालयो, मे श्रामो मण्डपकालयो, हे, त्रि

श्रावण—श्रावणो मासि पापण्डे दध्याल्या श्रावणा स्त्रियाम्, मे श्रावणो
मासि पापण्डे दध्याल्या श्रावणी मता, वि

श्री—श्रीवैशरचनाशोभाभारतीसरलदुमे । लक्ष्म्या त्रिवर्गसम्पत्तिविधोप-

करणेषु च । विभूतौ च मतौ च स्त्री, मे श्रीवैपरचनाशोभाभारतीसरलद्रुमे ।
लक्ष्म्या निवर्गसम्पत्तौ वेपोपकरणे मता, वि श्रीलक्ष्म्या सरलद्रुमे । वेपोपकरणे
वेपरचनाया मतौ गिरि । शोभानिवर्गसम्पत्त्यो, हे श्रीलक्ष्मीवेशसम्पत्सु भारती-
शोभयोरपि, नि v विभ्रम

श्रीकण्ठ—श्रीकण्ठो देशभिद्युप्रे, मे श्रीकण्ठ खण्डपरशौ श्रीकण्ठ
कुरुजाङ्गले, वि श्रीकण्ठ कुरुजाङ्गले । शङ्करे च, हे श्रीकण्ठ स्थावर
स्थाणु, अने

श्रीपति—श्रीपति पुसि पृथिवीनाथे च मधुसूदने, मे श्रीपति क्षमापतौ
हरी, वि श्रीपतिविष्णुभूपयो, हे

श्रीपर्ण—श्रीपर्णी काश्मरीकुम्भ्यो क्लीव पद्माग्निमन्थयो, मे श्रीपर्ण-
मग्निमन्थेऽञ्जे श्रीपर्णी शाल्मलौ हठे, वि, हे श्रीपर्ण कमलेऽपि च, अ श्रीपर्ण
गणिकारिका । पद्म च, त्रि

श्रीफल—श्रीफल पुसि मालूरे धात्रीनीलिकयो स्त्रियाम्, मे श्रीफली
नीलिकाधात्र्योर्मालरे श्रीफल स्मृत, वि

श्रीमत्—श्रीमास्तिलकवृक्षे ना मनोज्ञे धनिके त्रिपु, मे श्रीमास्तिलकवृक्षे
स्यान्मनोज्ञे धनिकेऽपि च, वि श्रीमान्मनोज्ञे तिलकपादपे धनवत्यपि हे
श्रीमन्तौ तिलकेश्वरौ, त्रि

श्रीवास—श्रीवासो वृकधूपेऽपि पङ्कजे मधुसूदने, मे श्रीवासो वृकधूपे
स्यात्पङ्कजे पीतवाससि, वि श्रीवास स्याद्वृकधूपे कमले मधुसूदने, हे श्रीवासो
विष्णुधूपयो, त्रि

श्रुत—श्रुतमार्कण्डे शास्त्रे, मे, हे श्रुत शास्त्रावधृतयो, वि, अ

श्रुति—श्रुति श्रौते च तत्कर्मण्याम्नायवार्तयो स्त्रियाम्, मे श्रुति श्रोत्रे
तथाम्नाये वार्ताया श्रौतकर्मणि, वि श्रुतिराम्नायवार्तयो । पङ्जाद्यारम्भिकाया
च कर्णाकिर्णनयोरपि, हे (वेदे श्रवसि च श्रुति, अ) वार्ताया श्रवणे श्रुति, त्रि

श्रुतिकट—अथ श्रुतिकट प्राञ्चलोहेऽहौ पापशोधने, मे श्रुतिकट प्राञ्च-
लोहे प्रायश्चित्तभुजङ्गयो, वि प्राञ्चलोहे श्रुतिकट प्रायश्चित्तभुजङ्गयो, त्रि
श्रुतिकट प्रायश्चित्ते प्राञ्चलोहभुजङ्गयो, हे प्राञ्चलोहे श्रुतिकट प्रायश्चित्ते
सरीसृपे, हा

श्रेणि(णी)—श्रेणि स्त्रीपुंसयो पक्ती समानशिल्पिसहतौ, मे श्रेणि पक्ती
सेवपात्रे श्रेणि स्यात्कारुसहतौ, वि श्रेण्याल्या कारुसहतौ, हे श्रेणि पक्ती
सेवपात्रे न क्लीव कारुसहतौ, नि

श्रेयस्—श्रेयो भुवतो शुभे धर्मेऽतिप्रशस्ते च वाच्यवत् । श्रेयसी करिपिप्पल्या-
मभयापाठयोरपि, मे श्रेयस्तु मङ्गले धर्मे श्रेयान् शस्ते तु वाच्यवत् । श्रेयसी
करिपिप्पल्यामभयारास्नयोरपि, वि श्रेयस्तु मङ्गले धर्मशस्तयो । श्रेयसी गज-
पिप्पल्यामभयारास्नयोरपि, हे

श्रेष्ठ—श्रेष्ठो वरे कुबेरे च मे श्रेष्ठोऽग्रचे धनदे, हे

श्लाघा—श्लाघा स्त्रिया प्रशसाया परिचर्याभिलापयो, मे, वि श्लाघो-
पास्तीच्छयो स्तोत्रे हे

श्लेष्मघना—श्लेष्मघना मल्ल्या केतक्यामपि योपिति, मे श्लेष्मघना
मल्लिकाया केतक्यामपि कथ्यते वि श्लेष्मघना तु केतक्या मल्ल्याम् हे

श्लेष्मघ्नी—श्लेष्मघ्नी मल्लिकाया च ज्योतिष्मत्या च योपिति, मे श्लेष्मघ्नी
कथिता मल्ल्या कम्पिल्लकफणिज्जयो, वि श्लेष्मघ्नी स्यान्मल्लिकाया कम्पिल्लक-
फणिज्जयो, ह

श्लोक—श्लोक पद्ये यशस्यपि, मे श्लोक पद्यवन्धे यशस्यपि, हे श्लोको
यशसि पद्ये च वि पद्ये यशसि च श्लोक, अ

श्वसन्—श्वा पुमान् कुक्कुरे ख्यात स्थानभेदे च वास्तुन, मे

श्वशुर—श्वशुर पूज्ये स्त्री ब्राह्म्याम् मे

श्वशुर्य—श्वशुर्यो देवरे श्याले मे वि हे श्वशुर्यो देवरश्याली, अ श्वशुर्यो
श्यालदेवरी, ह

श्व श्रेयस—श्व श्रेयस च कल्याणे परमात्मनि शर्मणि, मे श्व श्रेयस च
भद्रे स्यात्परानन्द च शर्मणि, वि श्व श्रेयस शुखे । परानन्दे च भद्रे च हे

श्वसन—श्वसन श्वसिते पुंसि मारुत मदनद्रुमे, मे श्वसनो मारुते श्वासे
श्वसनो मदनद्रुमे, वि श्वसन श्वासे श्वसन पवन मदनद्रुमे, हे

श्वेत—श्वेतो द्वीपाद्रिभेदयो । श्वेता वराटिकावाष्टपाटलाशङ्खिनीपु च ।
क्लीव रूप्येज्यवत् शुक्ले, मे श्वेत रूप्ये श्वेतो द्वीपे वर्णे शैले वपदर्वे । श्वेता तु
शङ्खिनीकाष्टपाटल्यो स्यात्, हे श्वेत रूप्येज्यवत् शुक्ने श्वेतो द्वीपाद्रिभेदयो ।
श्वेता वराटिकावाष्टपाटलाशङ्खिनीपु च, वि श्वेत रूप्येऽपि, अ श्वेन
रजतेऽपि, ह

श्वेतधामन्—श्वेतधामा पुमानिन्दो धनसाराब्धिपेनयो, मे श्वेतधामा वना-
नाथे धनसाराब्धिपेनयो, वि श्वेतधामा धनमारे वनानाथाब्धिपेनयो, हे

श्वेतवाहन—श्वेतवाहन इत्येव मुधाधाम्नि धनञ्जये, मे श्वेतवाहन इत्याम्या
मुधाधाम्नि धनञ्जये, वि श्वेतवाहन शशी । पायँ, हे पायँन्द्रो श्वेतवाहन वि

प—प कचे पुसि विज्ञे च श्रेष्ठे स्यादभिधेयवत्, मे वृष श्वेतेश्वर पीतो मज्जा हृदामबाहुग । पडानन पडाकार पकार कीर्तितो बुधै, मा प कीर्तितो बुधे श्रेष्ठे पश्च गम्भीरलोचने । उपसर्गे परोक्षे च पकार परिकीर्तित, ए

पड—पड पेयान्तरे भेदे, हे पड पेयान्तरे भिदि, वि v खड

पङ्ग्रन्थ—पङ्ग्रन्था तु वचाया स्त्री स्यात्करञ्जान्तरे पुमान्, मे पङ्ग्रन्थाऽपि वचाशट्यो पङ्ग्रन्थस्तु करञ्जके, वि पङ्ग्रन्थ करञ्जभेदे पङ्ग्रन्था तु वचा शटी, हे पङ्ग्रन्थ करञ्जवचयो, त्रि

पङ्बिन्दु—पङ्बिन्दु स्यात्कीटभेदपुण्डरीकाक्षयो पुमान्, मे

पण्ड—पण्ड पद्मादिमघाते न स्त्री स्याद् गोपतौ पुमान् मे पण्ड पद्मादि-सघाते पण्ड स्याद् गोपतावपि, वि पण्ड कानन इड्वरे, हे पण्डकञ्चुकिनी पण्डौ, त्रि (सघातेऽपि) पण्डश्च पादपानाम्, ह

पण्डाली—पण्डाली तैलमाने च सरसीकामुकस्त्रियो, मे पण्डाली सरसी-तैलमानयो कामुकस्त्रियाम्, हे पण्डाली तैलमाने स्यात्सरसीकामुकस्त्रियो, वि

पण्ड—पण्ड स्यात्पुसि गोपतौ । आकृष्टाण्डे वर्षवरे तृतीयप्रकृतावपि, मे v शण्ड

पण्टिहायन—स्यात्पण्टिहायनो धान्यविशेषे कुञ्जरे पुमान्, मे स्यात्पण्टिहायनो धान्यविशेषेऽपि मतङ्गजे, वि धान्यभेदे पुमान् पण्टिहायन कुञ्जरेऽपि च, त्रि

पण्ठ—पण्ठी कात्यायनीतिथ्योस्त्रिषु पण्णा च पूरणे, मे पण्ठी पण्णा च पूरण्या कात्यायन्यामपीष्यते, वि पण्ठी गौरी पण्णा च पूरणी, हे

स—भृगु श्वेतस्तथा हसो हृद्गो दक्षिणपादग । समय सामग शुक्र सगति सार्णक शशी, मा स कोपे वरणे स स्यात्तथा शूलिनि कीर्तित । सा च लक्ष्मीर्बुधै प्रोक्ता गौरी सा च स ईश्वर, ए

सयमन—सयमनी यमपुर्या सयमन बन्धने व्रतेऽपि स्यात्, मे सयमनी व्रते पुर्या सयमनी यमस्य च, वि सयमन व्रते बन्धे सयमनी यमस्य पू, हे

सरूढ—सरूढ प्रौढे चाङ्कुरिते त्रिषु, मे सरूढोऽङ्कुरिते प्रौढे, वि, हे

सरोध—सरोधो रोधने क्षपे, वि सरोध क्षेपरोधयो, हे

सवदन(ण)—स्यात्सवदनमालोचे वशीकारे नपुसवम्, मे सवदन समालोचे वशीकारे प्रकीर्तितम्, वि सवदनन्तु सवादे समालोचे वशीकृतौ, हे

सवर्त—सवर्त प्रलये मुन्यन्तरे कर्पफलेऽपि च, मे सवर्त प्रलये प्रोक्तो विभीतकतरावपि, वि सवर्त प्रलयेऽष्टाद्री, हे v परिवर्त

सवाहन—सवाहन वाहने स्याद्भारादेरङ्गमर्दने, मे सवाहन वाहनेऽपि भारादेरङ्गमर्दने, वि सवाहन पुन । वाहनेऽङ्गमर्दने च, हे

सवित्ति—सवित्ति प्रतिपत्तौ स्यादविवादे जनस्य च, मे, वि सवित्ति प्रतिपत्त्यविवादयो, हे सम्बन्धेऽपि च सवित्ति, त्रि

सविद्—सविद्विज्ञया प्रतिज्ञायामाचारज्ञानसङ्गरे । सम्भाषणे क्रियाकारे सङ्केते नाम्नि तोषणे, मे सविज् ज्ञाने प्रतिज्ञाया सङ्केताचारनामसु । सम्भाषणे तोषणेऽपि क्रियाकारे च सङ्गरे, वि सवित्सम्भाषणे ज्ञाने सयमे नाम्नि तोषणे । क्रियाकारे प्रतिज्ञाया सङ्केताचारयोरपि, हे स्त्री सविज् ज्ञानसम्भाषक्रियाकाराजिनामसु, अ सवित्सङ्केतेकेऽपि स्यात्, त्रि

सवेश—सवेश स्वापस्त्रीरतवन्धयो, मे सवेश शयने चासनेऽपि च, वि सवेश शयने पीठे, हे

सव्यान—सव्यान छादनेऽशुके मे, वि सव्यान छादने वस्त्रे, हे

ससरण—अथ ससरण क्लीबमसम्बाधचमूगतौ । घण्टापथे च ससारे रणारम्भे च कुत्रचित्, मे ससरण रणारम्भे पुरनिर्गमगोपुरे । घण्टापथे च ससारेऽप्यसम्बाधचमूगतौ, वि ससरण त्वसम्बाधचमूगतौ । ससारे च समारम्भे नगरस्योपनिर्गमे हे प्राण्युत्पादे ससरणमसम्बाधचमूगतौ । घण्टापथे, अ

ससिद्धि—ससिद्धि प्रवृत्तौ सिद्धौ मदोग्रायामपि स्त्रियाम्, मे ससिद्धि सहजे सिद्धौ मदोग्रायामपि स्मृता, वि ससिद्धि सम्यक्सिद्धिस्वभावयो, हे

ससृति—प्रवाहेऽपि च ससृति, त्रि

ससृष्ट—ससृष्ट त्रिषु सङ्गते सङ्गुद्धे चमनादिना, मे ससृष्ट तु सङ्गते स्याच्छुद्धे च चमनादिना, हे ससृष्ट सङ्गते विद्यात्सङ्गुद्धे चमनादिना, वि

सस्कार—सस्कार प्रतियत्नेऽनुभवे मानसवर्मणि, मे सस्कार प्रतियत्ने स्यात्सङ्कल्पेऽनुभवेऽपि च, वि सस्कार प्रतियत्नेऽनुभवे मानसवर्मणि । गुणभेदे, हे

सस्मृत—सस्मृत वृत्रिमे शस्ते भूपितेऽप्यन्यलिङ्गव । क्रीवन्तु लक्षणापेते, मे सस्मृत वृत्रिमे शस्ते भूपिते भेद्यन्मत । सस्मृत लक्षणापेते, वि सस्मृत लक्षणान्विते । भूपिते वृत्रिमे शस्ते, हे अथ सस्मृतम् । वृत्रिमे लक्षणापेते, अ

सस्तर—सस्तर प्रस्तरे यजे, मे मन्तरप्रस्तगावेतौ प्रस्तराध्वरयोगेऽपि । मणिपापाणयोश्चापि ययायममुदीरितौ, वि मस्तर मन्त्रेऽन्त्रे, हे मन्त्रौ प्रस्तराध्वरी, अ मस्तर प्रस्तरेऽप्युक्त, ट

संस्त्याय—संस्त्याय. सन्निवेशे च संस्थाने विस्तृतावपि, मे., वि. संस्त्यायो विस्तृतौ गृहे । सन्निवेशे, हे. सङ्घाते सन्निवेशे च संस्त्यायः, अ.

संस्थ—संस्थश्चरेऽवस्थिते स्त्री स्थितौ सादृश्यनाशयोः, मे. संस्था स्थितौ चरे नाशे व्यक्तिसादृश्ययोरपि, वि संस्था नाशे व्यवस्थाया व्यक्तिसादृश्ययोः स्थितौ । क्रतुभेदे समाप्ती च चरे च निजराष्ट्रके, हे. संस्थाऽधारे स्थितौ मृती, अ. संस्था स्थितिविनाशयोः । संस्थासमाप्तिऋतुपु, त्रि. व्यवस्थायाञ्च संस्था स्यात्, ह.

संस्थान—संस्थानमाकृतौ मृत्यौ सन्निवेशे चतुष्पये, मे, वि संस्थानं त्वाकृतौ मृती । चतुष्पये सन्निवेशे, हे. अथ चतुष्पये सन्निवेशे च संस्थानम्, अ. संस्थानं मृत्युरूपयो, त्रि.

संहत—सहत सङ्गते दृढे, मे, वि सहत मिलिते दृढे, हे.

संहर्ष—संहर्षमाहु. स्पर्धाया प्रमोदेऽपि प्रभञ्जने, वि. संहर्षः पवने मुदि । स्पर्धाया च, हे संहर्षस्तु पुमान् हृष्टौ स्पर्धाया च प्रभञ्जने, मे. संहर्षं. स्पर्धने मुदि, त्रि.

संहिता—संहिता वर्णसयोगे शास्त्रवेदैकदेशयो, हे.

सकटाक्ष—सकटाक्षो वराक्षे ना कटाक्षसहिते त्रिपु, मे. सकटाक्षो धवद्रौ स्यात्कटाक्षसहिते त्रिपु, वि. सकटाक्षस्तु कटाक्षिणि धवद्रुमे, हे.

सकृत्—सकृत्सहैकवारे स्यात्, मे, वि सकृत्सहैकवारयोः, हे. सकृत्सहैकवारे च, अ.

सकृत्प्रज—सकृत्प्रजो द्विके सिंहे, हे

सखि—सखा मित्रे सहाये ना वयस्याया सखी मता, मे. सखा सहाये मित्रे च, हे. सखा मित्रे सहाये च, वि. सखा मित्रसहाययोः, त्रि.

सङ्कार—सङ्कारोऽग्निचटत्कारे सम्मार्जन्यवपुञ्जिते । नवदूषितकन्याया सङ्कारी पुनरुच्यते, मे, वि. सङ्कारोऽवकरोऽग्निचटत्कृतौ । सङ्कारी भुक्तकन्यायाम्, हे. सङ्कारोऽग्निचटत्कारे सम्मार्जन्यपसारिते, हा.

सङ्काश—सङ्काश. सदृशोऽन्तिके, वि, हे.

सङ्कीर्ण—सङ्कीर्णं निचितेऽपि स्यादशुद्धे चापि भेद्यत्, मे. सङ्कीर्णं निचिते प्रोक्तमशुद्धे चापि भेद्यत्, वि सङ्कीर्णं निचिताशुद्धौ, हे, अ

संकुल—संकुल त्रिपु विस्पष्टवाचि व्याप्ते, मे. संकुलं वाच्यवद्व्याप्ते-ऽविस्पष्टार्थवच्चस्यपि, वि संकुलोऽस्पष्टवचने व्याप्ते च, हे.

सङ्कोच—सङ्कोचो मीनभेदे म्याद्वन्धे क्लीवन्तु कुकुमे, मे सङ्कोचमपि काश्मीरे सङ्कोचो मीनबन्धयोः, वि.

सङ्क्रम—सङ्क्रम क्रमणे पुसि न स्त्री स्यादुर्गसञ्चरे, मे सङ्क्रम क्रमणे सम्पद्धारिसञ्चारयन्त्रके, वि

सङ्ख्य—सङ्ख्य समिति सङ्ख्यया स्यादेकत्वादिविचारयो, मे, वि सङ्ख्य-माहवे। सङ्ख्यैकादौ विचारे च, हे एकत्वादौ विचारे च सङ्ख्यया क्लीवे च सयुगे, वि

सङ्ख्यावत्—सङ्ख्यावान् पण्डिते पुमान्। सङ्ख्यायुक्तेऽन्यलिङ्ग, मे सङ्ख्या-वान्पण्डिते मिते, वि सङ्ख्यावान्मितमुधियो, हे

सङ्गति—सङ्गति सङ्गमे ज्ञाने (स्त्रियाम्), मे सङ्गतिज्ञानसङ्गयो, हे सगति सङ्गमे ज्ञाने, वि

सङ्गरो—सङ्गरो युधि चापदि। क्रियाकारे विपे चाङ्गीकारे क्लीव शमीफले, मे सङ्गरोऽङ्गीकृतौ युधि। विपापदो क्रियाकारे सङ्गरो तु शमीफले, वि सङ्गरो-ऽङ्गीकृते युद्धे क्रियाकारे विपापदो। सङ्गरन्तु फले शम्या, हे अथ प्रतिज्ञा-जिसविदापत्सु सङ्गरो, अ प्रतिज्ञा सङ्गरो ज्ञेय सग्राम सङ्गरो मत, अने

सग्रह—सग्रहो बृहदुद्रङ्गे ग्रहमक्षेपयोरपि मे, हे सक्षेपेऽपि सग्रह स्यात्, वि सग्रहो बृहदुद्रङ्गे मुष्टिसक्षेपयोरपि वि

सङ्घाटिका—सङ्घाटिका स्त्रिया युग्मे कुट्टिन्या जलकण्टके, मे सङ्घाटिका तु युग्मे स्यात्कुट्टनीघ्राणयोरपि वि सङ्घाटिका तु कुट्टिन्या घ्राणे युग्मेऽम्बु कण्टके हे सङ्घाटिका विदुर्युग्मे कुट्टिन्या जलकण्टके, हा युग्मे सघाटिका कुट्टिन्या च, वि

सङ्घात—सङ्घात पुसि घात च सहती नरकान्तरे, मे सङ्घात सहती घाते सङ्घातो नरकान्तरे, वि सङ्घातो घातसङ्घयो, हे सङ्घातो भरवे चये, वि

सचिव—सचिवो मन्त्रिचेटयो। सहाये, मे सचिव सहाये मन्त्रिणि स्मृत, वि सचिव सहायेऽमात्ये, हे मन्त्री महाय सचिवौ, अ

सज्ज—अथ सज्ज स्यात्सन्नद्धे सम्भृते त्रिपु, मे मज्ज म्यात्मन्नद्धे सम्भृतेऽपि च, वि सज्जा सन्नद्धसम्भृती, ह सन्नद्धसम्भृती गज्जो, वि

सज्जन—सज्जनन्तु भवेत्कनीवमुपरक्षणघट्टयो। वाच्यलिङ्ग कुनीन स्यात्कल्पनायान्तु योषिति, मे मज्जनो वाच्यवत्साधो मज्जन घट्टगुल्मके। मज्जना कल्पनायान्तु वि सज्जन घट्टगुल्मके। सज्जनन्तु कुनीने म्यात्मज्जनाऽपि च कल्पना, हे ना साधो मज्जन क्नुप्ती, वि

सञ्चारिका—सञ्चारिका तु युान कुट्टनीघ्राणयोरपि, मे.

सज्ञा—मज्ञा नामनि गायत्र्या चेतनारवियोपिता। अर्थस्य सूचनायाञ्च

हस्ताद्यैरपि योषिति, मे. संज्ञा नामनि गायत्र्यां हस्ताद्यैरर्थसूचने । चेतनाऽर्क-
स्त्रियोः हे. संज्ञा नामनि गायत्र्या चेतनाया रविस्त्रियाम् । अर्थसूचनिकायाञ्च
हस्ताद्यैरपि कथ्यते, वि. संज्ञा स्याच्चेतना नाम हस्ताद्यैश्चार्थसूचना, अ. संज्ञा
सूर्यप्रियायाञ्च, त्रि. संज्ञा चित्तञ्च नाम च, अने संज्ञाख्ये नामचेतने, अने.
सकेते चैतन्ये सूरिभि. कथ्यते तथा संज्ञा, ह

सटा—सटा जटाकेशरयोः, मे, वि., हे.

सत्—सत्साधौ धीरशस्तयोः । मान्ये सत्ये विद्यमाने त्रिषु साध्व्युभयो
स्त्रियाम्, मे. सद्विद्यमाने सत्ये च प्रशस्ताचित्तसाधुषु । सती पुनः कात्या-
यन्याञ्च साध्व्याञ्च, हे. सत्प्रशस्ते विद्यमाने सत्याभिहितसाधुषु । सती
पतिव्रतागौर्योः, वि. सत्ये साधौ विद्यमाने प्रशस्तेऽभ्यर्हिते च सत्, अ. साधुसत्ता-
प्रशस्येषु श्रेष्ठे सदिति च ध्वनिः, अने सती दाक्षायणी देवी सुचरित्राऽवला सती,
अने. सती कात्यायनीसाध्व्योः, त्रि.

सत्तम—सत्तमः स्यात्पूज्यतमे साधीयस्युत्तमे त्रिषु, मे सत्तमश्चान्यवत्पूज्ये
श्रेष्ठसाधीयसोरपि, वि सत्तमः श्रेष्ठपूज्ययो । साधिष्ठे, हे.

सत्त्व—सत्त्व गुणे पिशाचादौ बले द्रव्यस्वभावयोः । आत्मत्वे व्यवसायासु-
चित्तेष्वस्त्री तु जन्तुषु, मे सत्त्वं गुणे पिशाचादौ बले द्रव्यस्वभावयो । आत्मत्वे
व्यवसाये च चित्ते प्राणेषु जन्तुषु, वि सत्त्वं द्रव्ये गुणे चित्ते व्यवसायस्वभावयोः ।
पिशाचादावात्मभावे बले प्राणेषु जन्तुषु, हे द्रव्यासुव्यवसायेषु सत्त्वमस्त्री तु
जन्तुषु, अ. प्रकृतिगुणसत्ताया स्थाग्नि भूते च सत्त्व स्यात्, ह.

सत्य—सत्यं कृते च शपथे तथ्ये त्रिषु य तद्वति, मे सत्यञ्च शपथे तथ्ये
कृते तद्वति वाच्यवत् । तपोलोकात्पर सत्यः, वि. सत्यन्तु शपथे कृते । तथ्ये
तद्वति सत्यस्तु लोकभिन्, हे. सत्यं शपथतथ्ययोः, अ.

सत्यम्—सत्यं प्रश्नेऽभ्युपगमे, मे.

सत्यवत्—सत्यवती व्यासस्य मातरि । नारदर्चीकयो. पत्न्यां स्त्रियां पुंसि
नृपान्तरे, मे.

सत्र—सत्रं यज्ञे सदादानाच्छादनारण्यकैतवे, मे. सत्रमाच्छादने यज्ञे सदादाने
च कैतवे, वि. सत्रमाच्छादने व्रता । सदादाने वने दम्भे, हे. सत्रमाच्छादने यज्ञे
सदादाने वनेऽपि च, अ. सत्र स्यात्कैतवे वने, त्रि. सत्र गृह वनं सत्रं सत्रं सच्चरित
मतम् । सत्रं नामायुधं प्रोक्त सत्र दान समीरितम्, अने.

सदन—सदनं मन्दिरे तोये, मे. सदनं मन्दिरे जले, वि. सदनं जलसन्निभोः,
हे. अङ्गसादेऽपि सदनम्, हा.

सदागति—सदागतिर्नाऽर्कवातनिर्वाणेषु सदीश्वरे, मे सदागति स्यात्पवनं निर्वाणे च सदीश्वरे, वि सदागति सदीश्वरे । निर्वाणे पवमाने च, हे

सदादान—सदादानोऽभ्रमातङ्गे हेरम्बे गन्धहस्तिनि, मे, वि सदादानो गन्ध गजे हेरम्बेऽभ्रमतङ्गजे, हे

सदाफल—सदाफल स्कन्धफले नारिकेलेऽप्युदुम्बरे, मे, वि सदाफलमुदुम्बरे । नालिकेरे स्कन्धफले, हे

सदृश—सदृश समे । उचिते च, मे सदृश तूचिते समे, वि, नि

सदेश—सदेशोऽभ्यर्णदेश्ययो, वि

सद्यन्—सद्य स्यान्मन्दिरे नीरे, मे वि

सनातन—सनातन शाश्वतेऽजे पित्रतिथ्यन्तरे हरे मे सनातन शाश्वत कसवैरिणो । शिवे पितृणामतिथौ सुनिश्चले, वि सनातनोऽभ्युते । पितृणामतिथौ रुद्रवेधसो शाश्वते स्थिरे, हे शाश्वताजौ सनातनौ, नि

सनाभि—सनाभिर्जातितुल्ययो मे सनाभि सदृशे ज्ञातौ, वि सनाभिर्जातिसदृशे, हे

सनीड—v नीड

सन्तति—सन्तति स्यात्पक्तौ गोत्र पारम्पर्ये पुत्रपौत्राणाम् (स्त्रियाम्), मे सन्तति पक्तिविस्तारगोत्रेषु कविभि स्मृता । परम्पराभवेऽपि स्यात्सन्तति पुत्रकन्ययो वि सन्ततिस्तु तनये दुहितर्यपि । परम्पराभवे पक्तौ गोत्रविस्तारयोरपि, हे

सन्तान—सन्तान सन्ततौ गोत्रे स्यादपत्ये सुरद्रुमे, वि, मे सन्तानोऽपत्यगोत्रयो । सन्ततौ देववृक्षेषु, हे सन्तान सन्ततौ देववृक्षे चापत्यगोत्रयो, त्रि

सन्तानिका—सन्तानिकाऽपि क्षीरादिसारे मर्कटजालके, मे, वि सन्तानिका क्षीरसारे मर्कटस्य च जालके हे सन्तानिका क्षीरसारे तथा मर्कटजालके, हा

सन्दशिका—सन्दशिकाऽपि मुचुटीलोह्यन्त्रविशेषयो, मे, वि

सन्धा—सन्धा स्थितिप्रतिज्ञयो मे हे सन्धा स्थितौ प्रतिज्ञायाम्, वि सन्धा प्रतिज्ञा मर्यादा, अ सन्धा स्यादवधावपि, ह सन्धाऽवधि प्रतिज्ञयो, अने

सन्धान—सन्धान स्यादभिपवे तथा सङ्घटनेऽपि च, मे, वि सन्धानन्तु सङ्घटितेऽभिपवे, हे

सन्धि—सन्धि पुमान्मुरुङ्गाया भगे सङ्घट्टनेऽपि च । ऋषाणा मवाद्यङ्गे सावकाशेऽपि कीर्तित, मे सन्धिर्भेद मुरुङ्गाया भगे सङ्घट्टनेऽपि च, त्रि सन्धि-

योनौ सुरुङ्गायां नाट्याङ्गे श्लेष्मभेदयोः, हे. सन्धि पुमान्सुरुङ्गाया भेदेऽ द्वावने भगे, त्रि. सन्धिः संश्लेषसन्ध्ययोः, ह.

सन्धिनी—सन्धिनी वृषभाक्रान्ताकालदुग्धोत्तयो. स्त्रियाम्, मे. सन्धिनी तु वृषाक्रान्ताकालदुग्धगवोः स्मृता, वि. सन्धिनी तु गौः। वृषाक्रान्ता कालदुग्धा, हे.

सन्धिला—सन्धिला तु सुरुङ्गाया नदीमन्दिरयो. स्त्रियाम्, मे. सन्धिला तु सुरुङ्गायां नदीमन्दिरयोरपि, वि. सन्धिलौक.सुरङ्गयोः। नद्याम्, हे.

सन्ध्या—सन्ध्या पितृप्रसूनद्यन्तरयोर्युगसन्धिषु, मे. सन्ध्या नदीकालभिदो-
श्चिन्तामर्यादयोरपि। प्रतिज्ञायां च सन्धाने सन्ध्या च कुसुमान्तरे, वि. सन्ध्या
कालनदीभिदोः। चिन्ताया संस्रवे सीम्नि सन्धाने कुसुमान्तरे, हे.

सन्नति—सन्नतिः प्रणतौ ध्वनौ, मे., वि. सन्नतिः प्रणतिध्वन्योः, हे.

सन्नद्ध—सन्नद्धो वर्मिते व्यूढे, मे, हे. सन्नद्धो वर्मितव्यूढयोरपि, वि.

सन्नय—सन्नय समवायेऽपि पृष्ठस्थायिवले पुमान्, मे. सन्नय समवायेऽपि
पृष्ठस्थायिवलेऽपि च, वि. सन्नयस्तु समवायानुसैन्ययो, हे. पश्चादवस्थायिवलं
समवायश्च सन्नयौ, अ.

सन्निधि—सन्निधिः सन्निधानेऽपि पुमानिन्द्रियगोचरे, मे. सन्निधिः सन्नि-
धानेऽपि भवेदिन्द्रियगोचरे, वि. सन्निधिरन्तिके। प्रत्यक्षे च, हे

सप्तला—अथ सप्तला। नवमालीचर्मकपागुञ्जासु पाटलौ स्त्रियाम्, मे.
सप्तला पाटलौ गुञ्जानवमालिकयोरपि। भवेच्चर्मकपायाञ्च, वि. सप्तला नव-
मालिका। सातला पाटला गुञ्जा, हे.

सप्तार्चिस्—सप्तार्चिः पावके पुसि क्रूरचक्षुषि च स्त्रियाम्, मे. सप्तार्चिः
पावके प्रोक्तः सप्तार्चिः क्रूरलोचने, वि. सप्तार्चिः क्रूरनेत्रेऽङ्गौ, हे

सभा—सभा सामाजिके गोष्ठ्या द्यूतमन्दिरयोरपि, मे. सभा सामाजिक-
द्यूते गोष्ठीमन्दिरयोरपि, वि. सभा द्यूतसमूहयोः। गोष्ठ्या सम्येषु शालायाम्,
हे. सभा संसदि सम्ये च, अ.

सम्—स तु शोभनार्थसमर्थयोः। सङ्गार्थे च प्रहृष्टार्थे, मे. सं सङ्गार्थे
प्रकृष्टार्थे शोभनार्थसमर्थयोः, वि. सं सङ्गार्थे प्रकृष्टार्थे शोभनार्थसमुच्चये, हे.

सम—समा संवत्सरे स्त्रियाम्। सर्वसाधुसमानेषु समं स्यादभिधेयवत्, मे.
समं साध्वखिलं सद्क्, हे. समा वर्षे समं तुल्ये साधौ च सद्गैज्यवत्, वि.

समज—समजः पशुबृन्दे ना विपिने तु नपुसकम्, मे.

समभिहार—भवेत्समभिहारस्तु पौन.पुन्यभृशार्थयोः, मे. समभिहारो भृशत्वे
पौन.पुन्येऽपि कथ्यते, वि. समभिहारस्त्वाभीक्ष्णे भृशार्थे, हे

समय—समय शपथाचारसिद्धान्तेषु तथा विधि । त्रियाकारे च निर्देशे सङ्केते कालभाषयो, मे समय शपथे भाषासम्पदो कालसविदो । सिद्धान्ता-
चारसङ्केतनियमावसरेषु च । त्रियाकारे निर्देशे च, हे समया शपथाचारकाल-
सिद्धान्तसविद, अ

समया—समयाऽन्तिकमध्ययो, मे, वि, अ समया निकषा चान्तनिवटे, हे

समर—समरो युद्धसङ्घयो, अने

समर्थ—समर्थस्तु हिते शक्ते सम्बद्धेऽप्यन्यलिङ्गकम्, मे समर्थोऽपि हिते
शक्ते सम्बद्धार्थेऽपि सम्मत, वि समर्थं शक्तिसम्पन्ने सम्बद्धार्थे हितेऽपि च, हे
समर्थस्त्रिषु शक्तिस्थे सम्बद्धार्थे हितेऽपि च, अ

समर्याद—समर्याद समीपे ना मर्यादासहिते त्रिषु, मे समर्याद समीपे
स्यान्मर्यादासहितेऽपि च, वि समर्याद मर्यादासहितेऽपि च, हे समर्यादोऽन्तिके
स्थिरे, त्रि

समाधात—समाधातो वधे युद्धे, मे, वि समाधातस्त्वाह्वे घातनेऽपि च, हे

समादान—समादान समीचीनग्रहणे सौगताह्निके, मे समादान समीचीन-
ग्रहणे नित्यकर्मणि, वि, हे

समाधि—समाधिर्ना समर्थने । ध्याननीवाकनियमे काव्यस्य च गुणान्तरे,
मे समाधिर्नियमे ध्याने नीवाके च समर्थने, वि समाधि स्यात्समर्थने ।
चित्तैकाग्रनियमयोर्मीने, हे स्यु समर्थननीवाकनियमाश्च समाधय, अ

समान—समान सत्समैकेषु त्रिषु ना नाभिमारुते, मे समान सत्समैकेषु
समानो नाभिमारुते, वि समानो देहमारुते । वर्णभित्सत्समैकेषु, हे समाना
सत्समैके स्यु, अ समानो देहवायी च, त्रि

समापन—समापन परिच्छेदे समाप्तिवधयोरपि, मे समापनम् । परिच्छेदे
समाप्ती च समाधाने प्रमापणे, वि समापनम् । परिच्छेदे समाधाने समाप्ति-
वधयोरपि, हे मरणेऽपि समापनम्, त्रि

समापन—समापन समाप्ते स्यात्प्राप्ते क्लिष्टे वधेऽपि च, मे, वि समापन
वधे क्लिष्टे समाप्तप्राप्तयोरपि, हे

समाप्ति—समाप्तिरवसाने स्यात्समर्थने (स्त्रियाम्), मे समाप्तिश्चाव-
साने स्यात्समाप्तिश्च समर्थने, वि

समायोग—समायोगस्तु सयोगे समवाये प्रयोजने, मे, वि, हे

समास—स्यात्समासस्तु पुलिङ्ग सक्षेपे च समर्थने, मे समासस्तु मक्षेपे च
समर्थने, वि समास समर्थनाया स्यात्सक्षेपैकपद्ययो, हे

समाहार—समाहारस्तु सक्षेपे एकनकरणेऽपि च, हे

समाहित—समाहित समाधिस्थेऽप्युक्तसिद्धान्त आहिते । निर्विवादीकृतेऽपि स्यात्प्रतिज्ञाते च वाच्यवत्, मे समाहित प्रतिज्ञाते समाधिस्थे यतात्मनि । वाच्यवन्निहिते सिद्धे समाधाने समाहितम्, वि समाहित समाधिस्थे सश्रुते, हे

समाह्वय—समाह्वयस्तु पशुभि खगैर्द्यूते च सङ्गरे, मे समाह्वय स्यात्सग्रामे द्यूते च पशुपक्षिभि, वि स्यात्समाह्वय आहवे । पशुभि पक्षिभिर्द्यूते, हे सज्ञायाञ्च समाह्वय, ह

समिति—समिति सम्पराये स्यात्सभाया सङ्गमेऽपि च (स्त्रियाम्), मे समिति सङ्गरे साम्ये सभायामपि सङ्गमे, वि समितिर्युधि सङ्गमे । साम्ये सभायाम्, हे अथ सङ्गरे । सङ्गे सभाया समिति, अ रणे सभाया समिति, वि सभा समितिरित्युक्ता समिति सयुगाभिधा । समिति समयो ज्ञेय सङ्गम समितिर्मत, अने समिति सङ्गतिसभयो, ह

समीक्षा—समीक्षा तु स्त्रिया तत्त्वबुद्धावपि निभालने, मे समीक्षा ग्रन्थभेदे स्यात्तत्त्वबुद्धौ निभालने, वि समीक्षा तु ग्रन्थभेदे समीक्षणे, हे

समीरण—समीरण स्यात्पवने पथिके च फणिज्झके, मे, वि समीरण फणिज्झके । पान्थे वायौ, हे

समुच्छ्रय—समुच्छ्रय पुमान् विरोधोत्सेधयो, मे समुच्छ्रय समुत्सेधे विरोधे-
ऽपि समुच्छ्रय, वि समुच्छ्रयो वैरोन्नत्यो, हे विरोधेऽपि समुच्छ्रय, अ

समुत्थान—समुत्थान समुद्योगे व्याधीना निर्णयेऽपि च, मे समुत्थानमुद्यमे रोगनिर्णये, वि समुत्थान निदानेऽभियोगे, हे

समुदय—भवेत्समुदय सङ्घे सयुगे च समुदगमे, मे स्मृत समुदयो वृन्दे सयुगे समुपक्रमे, वि

समुदाय—समुदाय समूहे स्याद्युद्धे, मे समुदायो गणे युधि, वि समुदायो गणे रणे । समुदायस्तूदगमेऽपि, हे

समुद्धत—समुद्धत समुत्कीर्णोऽप्यविनीते च वाच्यवत् मे समुद्धत समुद्गीर्णो-
ऽप्यविनीते समुद्धत, वि समुद्धत । अविनीते समुद्गीर्णे, हे

समुद्रनवनीत—समुद्रनवनीत स्यात्बलीव पीयूषचन्द्रयो, मे समुद्रनवनीता-
स्या पीयूषामृतरोचिषो, वि

समुद्रान्ता—समुद्रान्ता तु कार्पासीपृक्कादुरालभासु च, मे, वि समुद्रान्ता रालभा । कार्पासिवा च स्पृक्वा च, हे

समुद्रारु—समुद्रारु पुमान् ग्राहे सेतुवन्धे तिमिङ्गिले, मे समुद्रारु स्मृतो ग्राहे सेतुवन्धे तिमिङ्गिले, वि समुद्रारुग्राहिभेदे सेतुवन्धे तिमिङ्गिले, हे

समुनद्ध—समुनद्ध समुद्रूते पण्डितमन्यगविते, मे समुनद्ध समुद्रूते पण्डितमन्यधृष्टयो, वि समुनद्धस्तूढ्वद्धे पण्डितमन्यदृष्टयो, हे समुनद्धौ पण्डित-मन्यगवितौ, अ

समूढ—समूढ पुञ्जिते भुग्ने सद्योजातेऽनुपप्लुते, मे, वि समूढ पुञ्जिते सद्योजाते भुग्नेऽनुपप्लवे, हे समूढ पुञ्जिते नवे । भुग्नेऽनुपप्लुतेऽप्येव वाच्यलिङ्ग उदीर्यते, त्रि

सम्पद्—सम्पद्भूतो गुणोत्कर्षे हारभेदेऽपि दृश्यते वि सम्पद्भूतो गुणोत्कर्षे हारभेदेऽपि च स्त्रियाम मे सम्पद्भूदौ गुणोत्कर्षे हारे, हे

सम्पन्न—सम्पन्न साधिनऽपि स्यात्सम्पत्तिसहिते त्रिपु मे सम्पन्न साधित प्रोक्त सम्पत्तिसहितेऽन्यवत् वि

सम्पराय—सम्पराय समीक स्यादापदुत्तरकालयो, मे वि सम्परायस्तु सयुगे । आपद्युत्तरकाले च हे अथापि युद्धायत्यो सम्पराय अ

सम्पर्क—सम्पर्को मेलके रतौ मे सम्पर्कं सुरते पृक्तौ वि हे

सम्पाक—सम्पाकस्तर्कके धृष्ट त्रिपु ना चतुरङ्गुले, मे, वि v शम्पाक

सप्रयोग—सप्रयोगो रणेऽपि स्यादन्विता कार्मणेऽपि च मे सप्रयोग रते विद्यादन्विता कार्मणेऽपि च वि सप्रयागो निधुवने सम्बन्धे कार्मणेऽपि च हे

सप्रयोगिन्—सप्रयोगी कलाकेलौ कामुके सप्रयोजके मे सप्रयोगी कलाकेलौ कामुके सुप्रयोजके वि सप्रयोगी तु कामुके । कलाकेलौ सुप्रयोगे, हे

सप्रहार—सप्रहारो गतौ युद्ध मे सप्रहारो रणे गतौ, वि सप्रहारो गतौ रणे हे

सम्बर—सम्बरो दैत्यहरिणमत्स्यशैलजिनान्तरे । नपुसकन्तु सलिलवीद्धघ्नत विशेषयो मे मृगपर्वतदैत्येषु निवृष्टेऽपि च सम्बर, अने v शम्बर

सम्बल— v शम्बल

सम्बाध—सम्बाध सङ्कटे भगे, मे वि सम्बाध सङ्कटे योनौ हे सम्बाध सङ्करे भगज्युक्त ह

सम्बाधन—सम्बाधन द्वा सदने शलाघद्वारपालयो, मे

सम्बोध—सम्बोधो बोधने क्षेमे, मे

सम्भव—सम्भवो हेतावुत्पत्तौ मेलकेऽपि च । आधारानतिरिक्तत्वेऽप्याद्यम्य निगद्यते, मे सम्भव कथितो हेतावुत्पत्तौ मेलकेऽपि च । आधारानतिरिक्तत्व

आधेयस्य च सम्भवः, वि. सम्भव. कारणे जनौ । आधेयस्य चाधारानतिरिक्तत्वे जिनेऽपि च, हे. आधेयधारणे सत्त्वे मेलकेऽपि च सम्भवः, त्रि.

सम्भार—सम्भार सम्भृतौ सङ्घे, मे. सम्भार. सम्भृतौ गणे, वि., हे.

सम्भेद—सम्भेदः स्फुटने सङ्घे, मे. सम्भेदः स्फुटने सिन्धुसङ्गमे, वि.

सम्भोग—सम्भोगस्तु पुमान्भोगे सुरते जिनशासने, मे. सम्भोगो भोगरतयो. शुण्डायाम्, हे. सम्भोगः सुरते भोगे सम्भोगो जिनशासने, वि. सम्भोगो रत-भोगयोः, त्रि. रतिभुक्तयोः सम्भोगः, ह.

संभ्रम—संभ्रम. साध्वसेऽपि स्यात्सवेगादरयोरपि, वि., मे. संभ्रमो भीतौ संवेगादरयोरपि, हे. संभ्रमौ साध्वसादरी, त्रि

सम्मति—अथ सम्मति । अभिलाषेऽप्यनुज्ञाया सवित्याद्यास्तु योपिति, मे. सम्मतिः स्यादनुज्ञानेऽप्यभिलाषेऽपि सम्मतिः, वि. सम्मतिर्वाञ्छानुमत्योः, हे.

समूर्द्धन—समूर्द्धनमभिव्याप्ताबुच्छायमोहयोरपि, मे. समूर्द्धनमभिव्याप्तौ समूर्द्धामोहयोरपि, वि. समूर्द्धनमभिव्याप्तौ मोहे, हे.

सम्यच् (ञ्च्)—सम्यग् दृढप्रशंसयोः, मे. सम्यग् वाढप्रशंसयोः, वि. सम्यग्वादे स्तुतावपि, हे. सम्यक् स्याद्वाच्यलिङ्गन्तु मनोज्ञे सङ्गतेऽपि च, मे. सम्यक् सम्मतहृद्ययोः, वि

सर—सरो दध्यग्रगत्योर्ना, मे. सरो दध्यग्रवाणयोः, वि. सरो दध्यग्र-सायकौ, हे. v शर

सरक—सरकोऽस्त्री सीधुपाने शीधुपात्रेक्षुसीधुनोः । अर्च्छिन्नाध्वगपक्ती च, मे. सरक. सीधुभाजने । अर्च्छिन्नाध्वगपक्ती च सीधुपाने च सीधुनि, वि. सरको मदिरापाने मदिरापानमद्योः, हे. शीधौ च शीधुपाने च सरकोऽस्त्री, त्रि.

सरणि—सरणि पक्ती मार्गे च, मे. सरणि. पवितवर्त्मनोः, वि. सरणिः श्रेणिमार्गयोः, हे

सरण्यु—सरण्युस्तु पुमान् वारिवाहे स्यान्मातरिस्वनि, मे. v. शरण्यु.

सरमा—सरमा कुक्कुरीदेवशुन्यो स्याद्राक्षसीभिदि, मे.

सरल—सरल. पूतिकाष्ठे नाज्योदारावक्रयोस्त्रिपु, मे. सरलः पूतिकाष्ठे स्यादुदारावक्रयोरपि, वि. सरलस्त्वृजौ । उदारे पूतिकाष्ठे च, हे ऋजौ वृक्षे च सरलः, त्रि. v. मोक्ष.

सरस्—सरसी विश्वकासारे सरो नीरतडागयोः, मे. सरस्तोयतडागयोः, वि. सरो नीरतडागयोः, त्रि.

सरस्वत्—सरस्वाश्च नदे चाव्यो नान्यवद्रमिके स्थियाम् । वाणीस्त्री-

रत्नवाग्देवीगोनदीपु नदीभिदि । मनुपत्न्यामपि, मे सरस्वती सरिद्धेदे गोवा-
ग्देवतयोगिरि । स्त्रीरत्ने चापगायाञ्च सरस्वान् सिन्धुकेऽम्बुधौ, वि सरस्वानुदधौ
नदे सरस्वती सरिद्धिदि । वाच्यापगाया स्त्रीरत्ने गोवाग्देवतयोरपि, हे सरस्वन्तो
नदानंवी, अ अथो वच । सरस्वती सरिद् गौश्च, नि

सरोजिनी—सरोजिनी तु कमलाकरे पद्मे च योपिति, मे सरोजिनी
स्यात्कासारे पद्मिनीपद्मयोस्तथा, वि सरोजिनी सरोरुहे । सरोरुहिण्या कासारे, हे

सर्ग—सर्गस्तु निश्चयाध्यायमोहोत्साहात्मसृष्टिपु, मे, वि सर्गस्त्यागस्वभा-
वयो । उत्साहे निश्चयेऽध्याये मोहानुमतिसृष्टिपु, हे

सर्जरस—अथ सर्जरसो वाद्यभाण्डभेदे च धूणके, मे वीणाभेदे सर्जरसो
धूणकेऽपि, नि v सर्वरस

सर्ज—सर्जूर्वणिजि विद्युति (स्त्रियाम्), मे सर्जूर्वणिजि विद्युति, वि

सर्व सह—सर्व सह सहिष्णौ स्यात्सर्वसहा पुन क्षितौ, हे

सर्वग—सर्वग सलिले क्लीव सर्वग शङ्करे विभौ, मे सर्वग जले । सर्वगस्तु
विभौ रुद्रे, हे सर्वग सलिले स्यात् सर्वग शङ्करे विभौ, वि

सर्वज्ञ—सर्वज्ञ शिवबुद्धयो, मे सर्वज्ञ शङ्करे बुद्धे, वि सर्वज्ञस्तु जिनेन्द्रे
स्यात्सुगते शङ्करेऽपि च, हे सर्वज्ञ शङ्करे जिने, नि

सर्वतोभद्र—सर्वतोभद्र इत्युक्त काव्यचित्रे गृहान्तरे । निम्बे ना सर्वतोभद्रा
गम्भारीनटयोपितो मे सर्वतोभद्रस्त्वोकभित्काव्यचित्रयो । निम्बेऽथ सर्वतो-
भद्रा गम्भार्या नटयोपिति, हे सर्वतोभद्र इत्युक्त काव्यचित्रे गृहान्तरे । निम्बेऽपि
सर्वतोभद्रा गम्भारीनटयोपितो, वि

सर्वतोमुख—सर्वतोमुख उप्रे च क्षेत्रज्ञब्रह्मणो पुमान् । नपुसकन्तु पानीये
सुरवर्त्मन्यपि स्मृतम् मे अथ सर्वतोमुख । विधावात्मनि भद्रे च सर्वतोमुखमम्बु
खम् हे सर्वतोमुखमाख्यातमन्तरिक्षे च पाथसि । विधिक्षेत्रज्ञरूपे कथित सर्वतो-
मुख, वि

सर्वथा—सर्वथा हेतुवादयो, मे, वि

सर्वरस—सर्वरस स्मृतो वाद्यभाण्डभेदे च धूणके, वि सर्वरसस्तु धूणके ।
वाद्यभेदे, हे v सर्जरस

सर्वसन्नाह—सर्वात्मनि सर्वसन्नाह, ह

सर्वोघ—सर्वोघो गुरुवेगे च सर्वसन्नाहने पुमान्, मे सर्वोघो गुरुवेगार्थ-
सर्वसन्नाहनार्थयो, वि

सव—सवो यज्ञे च सन्धाने, मे सव सन्धानयज्ञयो, वि

सवन—सवनन्त्वध्वरे स्नाने सोमनिर्दलनेऽपि च, मे. सवन यज्ञियस्नाने सोमनिर्दलनेऽपि च, वि. सवनं स्नानयागयोः। सोमनिर्दलने चापि, हे ऋतौ स्नाने च सवनम्, त्रि.

सव्य—सव्यं वामे प्रतीपे स्यात्, मे. सव्य तु दक्षिणे। वामे च प्रतिकूले च, हे. सव्यं वामप्रतीपयोः, वि.

सस्यक—सस्यको मणिभेदेऽसौ, मे. सस्यक. स्यान्मणौ खड्गे नारिकेलस्य चान्तरे, वि. सस्यको नालिकेरान्तःसस्याभमणिखड्गयो, हे मणौ खड्गे च सस्यकः, त्रि.

सह—सहो बले न स्त्रियां स्यात्स्त्रियान्तु नखभेपजे। दण्डोत्पलामुद्गपर्णीकुमारीपृथिवीषु च, मे. सहः क्षेमे बलेऽपि च। सहोर्व्या सहदेवाया कुमार्या नखभेपजे। मुद्गपर्ण्याञ्च, हे. सहो बले सहा मुद्गपर्ण्याञ्च नखभेपजे। सहदेवा-कुमार्योश्च सहः क्षान्ते सहा भुवि, वि. सह साकल्ये इष्यते। विद्यमाने च सादृश्य-योगपद्यसमृद्धिषु। सम्बन्धे च, मे. सह सम्बन्धसादृश्ययोगपद्यसमृद्धिषु। साकल्ये विद्यमाने च, हे. सह साकल्यसादृश्ययोगपद्यसमृद्धिषु। विद्यमाने च सम्बन्धे सहशब्दः प्रकीर्तितः, वि.

सहचर—भवेत्सहचरो ज्ञिष्ट्यां द्वयोरनुचरे त्रिषु, मे भवेत्सहचरो ज्ञिष्ट्यां वयस्ये प्रतिबन्धके, वि सहचरः पुनर्ज्ञिष्ट्या वयस्ये प्रति-बन्धके, हे.

सहज—सहजस्तु निसर्गे ना सहोत्ये पुनरन्यवत्, मे सहजस्तु निसर्गे स्यात्सहोत्ये पुनरन्यवत्, वि. सहजः सहसम्भवे। निसर्गे च, हे. निसर्गे सहजः पुंसि सहोत्ये वाच्यलिङ्गकः, त्रि.

सहदेव—महदेवा बलादण्डोत्पलयोः सारिवौपधौ। सहदेवी तु सर्पाध्या पुंसि स्यात्पाण्डवे पुनः, मे. सहदेवा बलादण्डोत्पलासारिवभेपजे। सहदेवी तु सर्पाध्यां सहदेवश्च पाण्डवे, वि. सहदेवस्तु पाण्डवे। सहदेवा बलादण्डोत्पलयोः सारिवौपधे। सहदेवी तु सर्पाध्याम्, हे.

सहस्र—महो बले ज्योतिषि च पुमि हेमन्तमार्गयोः, मे. महो बले ज्योतिषि मार्गशीर्षहेमन्तयोश्चापि सहाः प्रदिष्टः, वि. सहो बले ज्योतिषि च महा हेमन्त-मार्गयोः, हे. महो बलं सहा मार्गः, अ.

सहसा—आकस्मिकार्ये सहसा तत्वाले च निगद्यते, ह.

सहस्रपाद—महस्रपादः कारण्डे मार्तण्डे यज्ञपूरुषे, मे., वि. महस्रपादो यज्ञ-पूरुषे। कारण्डमूर्ययोः, हे.

सहस्रवेधिन्—सहस्रवेधि क्लीब स्याद्रामठे नाऽम्लवेतसे, मे सहस्रवेधी स्यादम्लवेतसे रामठेऽपि च, वि सहस्रवेधी चुक्रे सहस्रवेधि तु हिङ्गौ, हे

सह्य—सह्य शैलान्तरे पुमान् । सोढव्ये वाच्यलिङ्ग स्यादारोग्ये तु नपुसवम् मे सह्य शैलान्तरारोग्यसोढव्येषु प्रचक्षते, वि सह्यमारोग्ये सोढव्ये शैले, हे ना शैले सह्यमारोग्यम्, त्रि

साक्षात्—साक्षात्प्रत्यक्षतुल्ययो, मे, वि, हे, अ प्रत्यक्षसदृशो साक्षात्, ह

साति—सातिर्दानेऽवसाने स्त्री, मे सातिर्दानेऽवसाने च, वि साति-र्दानावसानयो, हे, अ

सादिन्—सादी तुरङ्गमातङ्गरथारोहेषु दृश्यते, मे सादी तुरङ्गमारोहे निपादिरथिनोरपि, हे अथ सादिनौ द्वौ सारथिहयारोहौ, अ .सादी तुरङ्ग-मातङ्गरथारोहेषु कथ्यते, वि

साधन—साधन मृतसंस्कारे सैन्ये सिद्धे वधे गतौ । निर्वर्तनोपायमेढ्रे दापने ऽनुगमे धने, मे साधन निर्वृत्तौ मेढ्रे सैन्ये सिद्धे वधे गतौ । उपाये मृतसंस्कारे दापनेऽनुगमे धने, वि साधन सिद्धिसैन्ययो । उपायेऽनुगमे मेढ्रे निर्वृत्तौ वारके वधे । दापने मृतसंस्कारे प्रमाणे गमने धने, हे मारणे मृतसंस्कारे गतौ ब्रव्ये-ऽर्थदापने । निर्वर्तनोपकरणानुव्रज्यासु च साधनम्, अ साधन सिद्धमेढ्रयो, त्रि उपकरणे करणे च द्रविणे लिङ्गे च यातनायाञ्च । सेनाङ्गे सरिद्धौ साधनशब्द प्रयोग स्यात्, ह

साधिष्ठ—साधिष्ठोऽतिदृढार्थयो, मे, वि अथ साधिष्ठोऽप्यर्थे दृढतमेऽपि च, हे

साधीयस्—साधीयानतिवाढे स्यादतिसाधौ च वाच्यवत्, मे साधीयानति वाढे स्यादतिसाधौ तु वाच्यवन्, वि साधीयानतिशोभने । अतिवाढे, हे (अतिशये) साधीयान् साधुवाढयो, अ

साधु—साधुर्वार्धुषिके चारौ सज्जने चाभिधेयवत्, मे, वि साधुजिने मुनौ वार्धुषिके सज्जनरम्ययो, हे साध रम्येऽपि च त्रिपु, अ त्रिपु माधुर्धन्यपि, त्रि

साध्य—साध्यो योगान्तरे स्मरे । गणदेवविशेषे च साधनीये तु वाच्यवत् मे साध्याभिख्या साधनीये गणदेवतयोगयो, वि साध्यो योगे साधनीये गण-देवतभिद्यपि, हे साध्या देवा फले साध्यम्, त्रि

सानु—सानुरस्त्री वने प्रस्थे वात्यामार्गाग्रिकोविदे, मे सानु शृङ्गे वृधे मार्गे वात्याया पल्लवे वने, वि

सान्त्व—सान्त्व दाक्षिण्यसामनो , मे सान्त्व सामनि दाक्षिण्ये, वि, हे

सान्द्र—सान्द्र वने घने मृदौ, मे सान्द्रो घनकाननयोर्मृदौ, वि

सामज—सामजस्तु गजे पुंसि सामोत्थे पुनरन्यवत्, मे सामजस्तु गजे प्रोक्ता सामोत्थे पुनरन्यवत्, वि सामजस्तु सामोत्थे कुञ्जरेऽपि च, हे सामज कुञ्जरो ज्ञेय सामज सामजो मत , अने

सामन्—साम क्लीवमुपायस्य भेदे वेदान्तरेऽपि च, मे

सामयोनि—सामयोनिस्तु सामोत्थे ब्रह्मकुञ्जरयोरपि, मे सामयोनिस्तु सामोत्थे सामयोनिर्गजे विधौ, वि सामयोनिस्तु सामोत्थे द्रुहिणे गजे, हे

सामर्थ्य—सामर्थ्य योग्यताया स्याच्छक्तावपि नपुसकम्, मे सामर्थ्य योग्यताशक्तौ, वि सामर्थ्य योग्यताशक्त्यो हे

सामि—सामि निन्दार्थयोर्मतम्, मे, वि सामि त्वर्थे जुगुप्सिते, अ

सामिधेनी—सामिधेनी तु धाव्याया समिध्यपि च योषिति, मे सामिधेनी ऋचि प्रोक्ता सामिधेनी समिध्यपि, वि सामिधेनी समिदृचो, हे

सामुद्र—सामुद्र देहलक्षणे । समुद्रजेऽन्यलिङ्ग मे सामुद्र देहलक्षणे । सामुद्रञ्च समुद्रीयलवणादिषु भेद्यवत्, वि सामुद्र लवणान्तरे । लक्षणे च शरीरस्य, हे

साम्प्रतम्—साम्प्रतञ्चाधुनार्थे स्यादुचितार्थे च दृश्यते, मे साम्प्रतञ्चाधुनार्थे स्याद्युक्तार्थेऽपि च साम्प्रतम्, वि साम्प्रत तचित्तेऽधुना, हे युक्तार्थे साधनार्थे च साम्प्रत तद्विदो विदुः, वि वर्तमाने च युक्ते च साम्प्रत सप्रचक्षते, ह

साय—साय काण्डे दिनान्ते च, मे साय काण्डापरारह्ण्यो, वि साय शरेऽपराह्णे च, हे

सायक—सायक शरखङ्गयो, मे, वि सायक खङ्गवाणयो, हे शरे खङ्गे च सायक, अ सायकौ वाणमार्गणौ, अने

सार—सारो बले स्थिराशे च मज्जि पुंसि जले घने । न्याय्ये क्लीव त्रिषु वरे, मे सारो बले मज्जनि च स्थिराशे न्याय्ये च नीरे च घने च सारम् । वरेऽन्यवत्सारमुदाहरन्ति, वि सारो मज्जास्थिराशयो । बले श्रेष्ठे च सारन्तु द्रविण-न्याय्यवारिषु, हे सारो बले स्थिराशे च न्याय्ये क्लीव वरे त्रिषु, अ श्रेष्ठे स्थाम्नि घने शुक्ले मज्जि सार उदाहृत , ह

सारङ्ग—सारङ्ग पुंसि हरिणे चातके च मतङ्गजे । शबले त्रिषु, मे सारङ्ग-श्चातके भृङ्गे कुरङ्गे च मतङ्गजे । पक्षिभेदे च सारङ्ग सारङ्ग शबलेऽन्यवत्, वि सारङ्गो विहगान्तरे । चातके चञ्चरीके च द्विपङ्गशबलेषु च, हे चातके

हरिणे पुंसि सारङ्ग शबले त्रिषु, अ सारङ्गश्चातके ख्यात सारङ्ग कुञ्जरो मत । सारङ्गो भ्रमरो ज्ञेय सारङ्गो हरिणो मत , अने

सारण—सारणो राक्षसान्तरे । रुग्भेदे ना प्रसारण्या स्वल्पनद्याञ्च सारणी, मे सारणी स्वल्पसरिति प्रसारण्याञ्च सारणी । सारण स्यादतीसारे सचिवे रावणस्य च, वि सारण स्यादतीसारे दशबन्धरमन्त्रिणि, हे

सारस—सारस पक्षिभेदेन्द्रो क्लीबन्तु सरसीरुहे, मे सारस पक्षिभेदे स्यात्सारस सरसीरुहे, वि सारस सरसीरुहि । सारस पुष्कराख्येन्द्रो, हे अय सारसम् । पद्मे ना पक्षिणीन्द्रो च, त्रि

सारसन—सारसनमप्युरस्त्रे तनुत्रिणा मेखलायाञ्च, मे सारसन मेखलाया-मुरस्त्रे च तनुत्रिणाम्, वि सारसनमुरच्छदे । वाञ्छ्याञ्च, हे

सार्यं—सार्यो वणिक्समूहे स्यादपि मङ्घातमात्रये, मे, वि सार्यो वणिगणे वृन्दे धनेन सहितेऽपि च, हे

सार्वभौम—सार्वभौमन्तु दिङ्नागे सर्वपृथ्वीपतावपि, मे, वि सार्वभौमन्तु दिग्गजे चक्रवर्तिनि, हे सार्वभौमो गजे राज्ञि, त्रि

साल—साल पादपमात्रे स्यात्प्राकारे मज्जंपादपे, मे साल पादपमात्रे स्यात्प्राकारे शङ्खुनद्रुमे, वि साल मज्जंतरी वृक्षमात्रप्राकार्योरपि, हे सालो वरणमज्यो, त्रि साल प्राकारवृक्षयो अने

स्युः सिकताऽप्यामयान्तरे । सिकतान्वितदेशे च शर्करायाञ्च कीर्तिता, वि सिकताः स्युर्बालुकाया सिकता संकते रजि, हे सिकता स्युर्बालुकापि, अ

सिक्थ—सिक्थो भक्तपुलाके ना मधूच्छिष्टे नपुसकम्, मे, त्रि सिक्थ नील्या मधूच्छिष्टे सिक्थं भक्तपुलाकके, हे सिक्थ नील्यां मधूच्छिष्टे सिक्थ ओदनसम्भवे, वि.

सित—सितमवसिते च वद्धे धवले त्रिपु शर्कराया स्त्री, मे. सितस्त्ववसिते वद्धे वर्णे सिता तु शर्करा, हे सित. समाप्ते धवले निवद्धज्ञातयोरपि, वि वद्धार्जुनौ सितौ, अ. शर्करापि सिता, त्रि सितो वद्ध सित शुक्ल सित रजतमुच्यते । सायकोऽपि सितो ज्ञेय. सितो दैत्यपुरोहित, अने.

सिद्ध—सिद्धो ना व्यासादौ भेदे योगस्य देवयोनेश्च । त्रिपु निष्पन्ने, मे. सिद्धो व्याड्यादिपु रयातः सिद्धा स्युर्देवयोनिपु । नित्ये प्रसिद्धे निष्पन्ने, वि सिद्धो व्यासादिके देवयोनौ निष्पन्नमुक्तयोः । नित्ये प्रसिद्धे, हे. सिद्धस्तु नित्य-निष्पन्नादिपु, त्रि.

सिद्धरस—सिद्धरसो रसे पुसि व्याडिप्रभृतिपु त्रिपु, मे. सिद्धरसो रसे व्याडिप्रभृतिपु च दृश्यते, वि.

सिद्धार्थ—सिद्धार्थस्तु पुमान् शाक्यसिंहे च सितसर्पे, मे. सिद्धार्थं शाक्यसिंहे स्यात्सिद्धार्थः सितसर्पे, वि. सिद्धार्थः सर्पे शाक्यसिंहेऽपि जिननप्तरि, हे सिद्धार्थः सर्पे वृद्धे, त्रि.

सिद्धि—सिद्धिः स्त्री योगनिष्पत्तिपादुकान्तार्थवृद्धिपु, मे. सिद्धिनिष्पत्ति-योगयोः, वि. सिद्धिस्तु मोक्षे निष्पत्तियोगयोः, हे.

सिध्मल—सिध्मला मत्स्यविकृतौ वाच्यवतु किलासिनि, मे सिध्मल किलासी सिध्मला मत्स्यचूर्णके, हे. सिध्मला मत्स्यचूर्णे स्यात्सिध्मलश्च किलासिनि, वि. सिध्मला दुष्यमीने स्त्री त्रिलिङ्गघान्तु किलासिनि, त्रि.

सिनीवाली—सिनीवाली तु दृष्टेन्दुक्लामादुर्गयो. स्त्रियाम्, मे.

सिन्दूर—सिन्दूरस्तरभेदे स्यात्सिन्दूर रक्ताचूर्णके । सिन्दूरी रोचनीरक्ता-चेलिकाघातकोपु च, मे, वि. सिन्दूरं नागसम्भवे । सिन्दूरस्तु वृक्षभेदे सिन्दूरी रक्ताचेलिका । रोचनी घातको, हे.

सिन्दूरतिलक—सिन्दूरतिलक उक्नो मतङ्गजे स्त्री तु वामिण्याम्, मे. सिन्दूरतिलको नागे सिन्दूरतिलका स्त्रियाम्, वि. सिन्दूरतिलको हस्ती सिन्दूर-तिलकाञ्जना, हे.

सिन्धु—सिन्धुर्धर्मयुदेशाव्यतरे ना गरिति स्त्रियाम्, मे. सिन्धुः गमुदे

नद्याञ्च नदे देशेभदानयो , वि सिन्धुर्नद्या गजमदेऽब्धौ देशनदभेदयो , हे देशे नदविशेषेऽब्धौ सिन्धुर्ना सरिति स्त्रियाम्, अ सरित्समुद्रयो सिन्धु , अने सिन्धु समुद्रनदयो , ह

सिप्र—सिप्रो निदाघसलिले सिप्रा तु सरिदन्तरे, मे सिप्र स्वेदे सिप्रा नद्याम् हे

सिर—सिरा नाड्यम्बुवाहिनी । सिरस्तु पिप्पलीमूलम्, हे v शिर

सीता—सीता लाङ्गलपद्धतिर्वेदेहीस्वर्गगङ्गासु मे सीता जनकजागङ्गा-भेदयोर्हलपद्धती, हे सीता रामकलने स्यात्तथा लाङ्गलपद्धती । नभोनद्याञ्च, वि सीता लाङ्गलरेखा स्याद्वधोमगङ्गा च जानकी, त्रि सीता लक्ष्मीरुमा सीता सीता सस्याधिदेवता । सीता सीरध्वजापत्य सीता मन्दाकिनी मता अने

सीमन्—सीमा घाटस्थितिक्षेत्रेष्वण्डकोपेऽपि च स्त्रियाम्, मे सीमा वाटे स्थितौ क्षेत्रे त्रि

सीमा—सीमा घाटस्थितिक्षेत्रेष्वण्डकोपेऽपि च स्त्रियाम्, मे सीमा घाटे स्थितौ क्षेत्रे मर्यादाबेलयोरपि वि सीमा घाटे स्थितौ क्षेत्रे, हे

सीर—सीरोऽर्कहलयो पुंसि मे सीरस्तिग्मकरे हले, वि सीर स्यादशु-मालिनि । लाङ्गल हे हलतिग्मकरौ सीरौ त्रि

सु—सु पूजाया भृशार्थानुमतिकृच्छ्रसमृद्धिपु वि, मे

सुकर्मन्—सुकर्मा तु पुमान्योगभेदे स्याद्देवशिल्पिनि, मे सुकर्मा ग्रहयोगे स्यात्सुकर्मा देवशिल्पिनि, वि सुकर्मा योगभेदे स्यात्सुक्रिये देवशिल्पिनि, हे

सुकुमार—सुकुमारो मृदौ त्रिपु । पुंसि पुण्ड्राभिधानेक्षौ, मे सुकुमारश्च पुण्ड्रक्षौ कोमले त्वभिधेषवत् वि सुकुमारश्च कोमले । पुण्ड्रेक्षौ, हे

सुकृत—सुकृतन्तु शुभे पुण्ये क्लीव सुविहिते त्रिपु, मे सुकृतन्तु शुभे पुण्ये सुविधाने च वाच्यवत्, वि सुकृतन्तु शुभे पुण्ये सुविधाने, हे

सुख—सुख शर्मणि नाके च सुखा पुर्वा प्रचेतस , मे , वि सुख त्रिदिवशर्मणो । सुखा प्रचेतस पुर्वाम्, हे

सुखाश—सुखाशो वरुणे राजतिनिशे सुखभोजने, मे सुखाशो राजतिनिशे शाभनाशप्रचेतसो , वि सुखाशस्तु प्रचेतसि । शुभाशे राजतिनिशे, हे

सुगन्धि—सुगन्धि स्यादिष्टगन्धे त्रिपु क्लीवन्तु बालुके, मे सुगन्धि स्यादिष्ट-गन्धे सुगन्धि हरिबालुके, वि

सुगम—सुगमः कोमले काव्ये, अने.

सुग्रीव—सुग्रीवो वासुदेवस्य हये शाखामृगेश्वरे, मे. सुग्रीव. शोभनग्रीवे सुग्रीवो वानराधिपे, वि.

सुत—सुतस्तु पार्थिवे पुत्रे स्त्र्यपत्ये तु सुता स्मृता, मे. सुतः पार्थिवपुत्रयोः, वि. सुतः पुत्रे नृपे, हे. पार्थिवे तनये सुतः, अ.

सुतल—सुतलोऽट्टालिकावन्वनागलोकप्रभेदयोः, मे. सुतलप्रतलौ चेति पाताल-भुवनद्वये । स्यातामट्टालिकावन्धे तताङ्गुलिकरे क्रमात्, वि. सुतलोऽट्टालिकावन्धे पातालभुवनान्तरे, हे.

सुदर्शन—सुदर्शनो हरेश्चक्रे मेरुजम्बूद्रुमे पुमान् । न द्वयोः शत्रुनगरे आज्ञौ-पधिभिदोः स्त्रियाम्, मे. सुदर्शनो हरेश्चक्रेऽमरावत्या सुदर्शना । आज्ञायामोपधी-भेदे मेरुजम्बूवा सुदर्शना, वि. सुदर्शनः । विष्णोश्चक्रे सुदर्शन्यमरावत्या सुदर्शना । आज्ञायामोपधीभेदे मेरुजम्बूवा सुराभिदि, हे.

सुदामन्—सुदामा तु पुमान् वारिधरपर्वतभेदयोः, मे. सुदामा भूधरे मेघे, वि. सुदामा पर्वते मेघे, हे.

सुधन्वन्—सुधन्वा प्रौढधानुष्के त्रिषु ना विश्वकर्मणि, मे. सुधन्वा प्रौढधानुष्के सुधन्वा विश्वकर्मणि, वि. सुधन्वा त्वष्टृधन्विनोः, हे.

सुधा—सुधा स्त्री लेपने मूर्वास्तुहीगङ्गेष्टिकामृते, मे. सुधाऽमृते स्नुहीमूर्वालेप-गाङ्गेष्टिकासु च, वि. सुधा गङ्गेष्टिकासुहोर्मूर्वालेपामृतेषु च, हे. सुधा लेपोऽमृत स्नुही, अ. सुधा प्रासादभागद्रव्यं सुधा विद्युत्सुधाऽमृतम् । मुधैकभोजन ज्ञेय सुधा धात्री सुधा स्नुही, अने.

सुधामृति—सुधामृति. पुमान् मये । चन्द्रे, मे. सुधामृतिमंखं विधौ, वि.

सुनन्दा—सुनन्दा रोचनोमयोः, मे. सुनन्दा रोचनानार्योः, वि. सुनन्दा रोचनाऽङ्गना । जननीवाहवलिनोः, हे.

सुनार—सुनारस्तु शुनीस्तन्ये सर्पाण्डकलविद्धयोः, मे., वि. सुनारस्तु शुनीस्तन्ये सर्पाण्डे चटकेऽपि च, हे.

सुनीति—सुनीतिः शोभननये ध्रुवमातरि योषिति, मे. सुनीति. शोभननये सुनीतिर्ध्रुवमातरि, वि. सुनीतिर्ध्रुवमाता स्यात्सुनयोऽपि, हे.

सुन्दर—सुन्दरी तरभिन्नारीभिदोः स्त्री रचिरेऽन्यवत्, मे. सुन्दरी स्त्रीतर-भिदोः, वि. सुन्दर्यङ्गनाया द्रुमान्तरे, हे.

मुपर्ण—मुपर्णः स्वर्णचूडे च गरडे वृत्तमातके । मुपर्णा वमतिन्याञ्च येनतेयस्य मातरि, मे. मुपर्णस्ताम्रचूडे स्याद् गरडे वृत्तमातके । मुपर्णा वमतिन्याञ्च

सुपर्णा ताक्ष्यमातरि, वि सुपर्णं कृतमालके । गरुडे स्वर्णचूडे च सुपर्णा विनताऽब्जिनी, हे

सुपर्वन्—सुपर्वा ना शरे वशे पर्वधूमसुरेषु च, मे सुपर्वा त्रिदशे वशे शरे धूमेऽपि पर्वणि, वि सुपर्वा पर्वणि शरे त्रिदशे वशधूमयो, हे धूमवशशराऽमर्त्या सुपर्वाणि प्रकीर्तिता, त्रि

सुप्ति—सुप्ति स्पर्शज्ञितानिद्राविश्रम्भे शयने स्त्रियाम्, मे सुप्ति स्पर्शज्ञितायाञ्च स्वापे विश्रम्भधातिनि, वि सुप्ति स्वापे स्पर्शज्ञितारुजि, हे

सुप्रतीक—सुप्रतीक शोभनाङ्गे भवेदीशानदिग्गजे, मे, वि सुप्रतीक स्यादीशानदिग्गजे शोभनाङ्गके, हे

सुभाषित—सुभाषितो बृद्धे पुमान् सूक्ते नपुसकम्, मे

सुमनस्—सुमना पुष्पमालत्यो स्त्रिया ना धीरदेवयो, मे, त्रि सुमना पुष्पमालत्योस्त्रिदशे कोविदेऽपि च, वि सुमना प्राज्ञदैवयो । जात्या पुष्पे, हे ज्ञेया सुमनसो देवा कुसुमानि च सज्जना, अने

सुमुख—सुमुखस्ताक्ष्यतनये सूरिनागप्रभेदयो, मे सुमुखस्ताक्ष्यतनये फणिभेदे च पण्डिते, वि सुमुखो गरुडात्मजे । पण्डिते फणिभेदे स्यात्, हे सुमुखस्ताक्ष्यपूत्रे, त्रि

सुमेधस्—सुमेधास्तु स्त्रिया ज्योतिष्मत्या त्रिषु सुबुद्धिनि, मे सुमेधास्तु सुबुद्धौ स्याज्ज्योतिष्मत्यामपीष्यते, वि सुमेधास्तु ज्योतिष्मत्या विदुष्यपि, हे

सुयामुन—सुयामुनो वत्सराजे प्रासादेऽद्रघन्तरेऽच्युते, मे, वि सुयामुनो जनार्दने । वत्सराजे प्रासादेऽद्रिभेदे, हे

सुर—सुरा चपकमद्ययो । पुलिङ्गस्त्रिदिवेशे स्यात्, मे सुरो देवे सुरा मद्ये चपकेऽपि सुरा कश्चित्, वि सुरो देवे सुरा चपकमद्ययो, हे

सुरत—सुरत स्यान्निधुवने देवत्वे सुरता स्मृता, मे सुरत स्यान्निधुवने देवत्वे सुरता मता, वि

सुरतताली—भवेत्सुरतताली तु दूतिकाया शिरस्त्रिजि, मे, वि सुरतताली शिरस्त्रिद्वयो, हे

सुरभि—सुरभि शल्लकीमातृभिन्मुरागोषु योषिति । चम्पके च वमन्ते च तथा जातोषने पुमान् । स्वर्णे गन्धोपले कनीव मुगन्धिवान्तयास्त्रिषु । विम्याते सचिवे धीरे चैत्रेऽपि च पुमानयम्, मे सुरभिश्चम्पके स्वर्णे जानीषन्वमन्यो । गन्धोपले सौरभेय्या शल्लकीमातृभेदयो । मुगन्धे च मनोज्ञे च वाच्यवत्सुरभि स्मृत, वि सुरभिर्होमि चम्पके । जातोषने मानृभेदे गम्ये चैत्रवसन्त्यो ।

सुगन्धौ गवि शल्लक्याम हे मुरभिर्गवि च स्त्रियाम्, अ मुरभि स्याद्वसन्तजपि सभाद्यतालयेजपि च, त्रि श्रेष्ठेजपि निगद्यते मुरभि, ह

मुरस—मुरसस्तु त्रिपु स्वादौ पर्णासि तु नपुसकम् । स्त्रीरास्नानागमात्रोश्च म मुरस स्यात्सुमधुरे पर्णासि मुरसाजपि च वि मुरस स्वादौ पर्णासि, ह

सुरूप—सुरूपस्तु बुधे रम्ये प्राप्तरूपाभिरूपवत् हे व प्राप्तरूप

सुवर्ण—सुवर्णो ना स्वर्णकर्पे सुवर्णालुमखान्तरे । स्त्री कृष्णागुरुणि क्लीबे काञ्चने हरिचन्दने, मे सुवर्ण स्वर्णमात्र स्यात्सुवर्ण कर्पेविस्तयो । सुवर्णश्च सुवर्णालुकृष्णागुरुमखान्तर, वि सुवर्ण काञ्चने कर्पे सुवर्णालौ मखान्तरे । कृष्णागुरुणि विस्ते च, हे सुवर्ण मानभदेजपि, त्रि

सुवसन्तक—सुवसन्तक उद्दिष्टो वासन्त्या मदनोत्सवे मे सुवसन्तक इत्येव वासन्त्या मदनोत्सवे, वि

सुवहा—सुवहा शल्लक्येलापर्णीगोधापदीपु वीणाधाम । रास्नाशफालिकयो स्त्री सुखवाह्येज्यलिङ्ग स्यात् म सुवहा सल्लकीगोधापदीशफालिकामु च । एलापर्ण्या च सुवहा वल्लकीरास्नयोरपि । सम्यग्वाहे तु सुवहो वाच्यवत्समुदा हृत, वि सुवहस्तु सम्यग्बह सुवहा शल्लकीद्रुमे । रास्नाशफालिकागोधापद्येलापर्णिकासु च, हे

सुवेल—सुवेल प्रणते शान्ते त्रिपु ना पर्वतान्तरे, मे सुवेल प्रणत शान्ते सुवेल पर्वतान्तरे वि सुवेल प्रणते शान्ते गिरिभेदे, ह

सुव्रत—सुव्रता सुखसन्दोह्या शोभनव्रतयोरपि, मे सुव्रता सुखसन्दोह्यमुरम्या शुभजव्रते । वाच्यवत्, वि सुव्रता । सुखदाह्यसौरभेय्या सुव्रतांर्हति सद्रुते हे सुदोहो गोश्च सुव्रता, त्रि

सुपम—सुपमाज्जन्तशोभाया स्त्री चारौ च समे त्रिपु मे सुपम चारसमयो सुपमा परमद्युती, वि सुपम रचिरे समे । सुपमा तु स्यात्परमशोभाया बाल भिद्यपि, हे

सुपवी—सुपवी वारवेल्ले स्यात्कृष्णजीरकजीरयो, मे, वि सुपवी कृष्णजीरके । जीरके वारवेल्ले च, हे

सुपीम—सुपीम शीतले चारौ त्रिपु ना पन्नगान्तरे, मे सुपीम गिशिरे चारौ सुपीम पन्नगातरे वि सुपीम गिशिरे रम्ये, ह

सुपेण—सुपेण वरमर्दे स्याद्विष्णुमुग्रीववैद्ययो, मे सुपेण वरमर्देजपि विष्णुमुग्रीववैद्ययो, वि सुपेणो विष्णुमुग्रीववैद्यया वरमर्दके, हे विष्णो सुपेण वरमर्दके । वपिवैद्ये च, त्रि

मुष्टु—मुष्टु प्रशसनेऽपि स्यादत्यर्थं च निगद्यते, मे मुष्टु प्रशसनेऽपि स्यादत्यर्थं च कथ्यते, वि मुष्टुत्यर्थप्रशसयो, नि

सूक—सूक इत्यपि । वाणवातोत्पले, मे सूका वाणोत्पलवाता, हे सूको वाणानिलोत्पले, वि

सूक्ष्म—सूक्ष्म स्यात्कतकेऽध्यात्मे पुस्यणौ त्रिषु चाल्पके, मे सूक्ष्म स्यात्कतकेऽध्यात्मेऽप्यणौ सूक्ष्मोऽल्पकेऽन्यवत्, वि सूक्ष्मोऽणौ सूक्ष्ममल्पके । अध्यात्मे कतके, हे सूक्ष्ममध्यात्ममपि, अ

सूचक—सूचक सीवनद्रव्ये बोधके पिशुने शुनि । ओती काके, मे सूचक सीवनद्रव्ये बोधके वृषदशके । पिशुने शुनि काके च, वि सूचक शुनि दुर्जने । कथके सीवनद्रव्ये मार्जारं वायसेऽपि च, हे सूचकौ खलकुक्कुरौ, नि

सूचना—सूचना व्यधने दृष्टौ गन्धनऽभिनयेऽपि च, मे, वि सूचना स्यादभिनये गन्धने व्यधने दृशि, हे

सूची—सूची तु सीवनद्रव्येऽप्याङ्गिकाभिनयान्तरे, मे सूची कराद्यभिनये नारीणा करणान्तरे । सूची च सीवनद्रव्ये, वि सूच्यभिनये व्यधने करणे स्निगधमे हे सूची नृत्यप्रभेदे च व्यधनीशिखयोरपि, नि

सूत—सूतस्तु सारथौ तक्षिण क्षत्रियाद्वाह्याणीसुते । बन्दिपारदयो पुति प्रसूते प्रेरिते त्रिषु मे सूत पारदसारथ्यो प्रसूतेरितवन्दिषु । ब्राह्मण्या क्षत्रिया ज्ञाते तक्षिण हे सूतस्तु सारथौ तक्षिण प्रसूते प्रेरितेऽपि च । क्षत्रियाद्वाह्याणीजेऽपि सूत पारदवन्दिनो वि सूतस्त्वष्टरि सारथौ, अ भूतो बन्दिनि पारदे, नि सूतो भास्कर इत्युक्त सूत सारथिरुच्यते अने

सूतक—सूतकोऽस्त्री पारदे न द्वयोर्जनौ, मे सूतक रसजन्मनो, वि सूतक जन्मनि रसे, हे, अथ जन्मनि । सूतक पारदेऽप्यस्त्री, नि

सूत्र—सूत्र तन्तुव्यवस्थयो । शास्त्रादिसूचनाग्रन्थे, मे सूत्रन्तु रचनाया स्यात्सूत्र तन्तुव्यवस्थयो वि सूत्रन्तु सूचनाकारिग्रन्थे तन्तुव्यवस्थयो, हे तन्त्वाद्य ग्रन्थयो सूत्र कारणेऽपि च, नि

सूत्रकण्ठ—सूत्रकण्ठ पुमान् विप्रे खञ्जरीटकपोतयो मे सूत्रकण्ठो द्विजे प्रोक्त खञ्जरीटकपोतयो, वि सूत्रकण्ठ खञ्जरीटे द्विजन्मनि कपोतके, हे सूत्रकण्ठो द्विजेऽपि च, हा सूत्रकण्ठो द्विजन्मनि । कपोतविहगेऽपि म्यात्, नि

सूत्रधार—सूत्रधार शचीपती । नान्यन्तरमुसञ्चारिपात्रशिल्पिप्रभेदयो मे सूत्रधार शचीपती । नान्यन्तरसञ्चारिपात्रशिल्पिप्रभेदयो, वि सूत्रधारस्तु शिल्पिभेदे नटेन्द्रयो, हे

सूद—सूदस्तु कथितः सूपकारे च व्यञ्जनान्तरे, मे. सूदस्तु सूपवत्सूपकारे च व्यञ्जनेऽपि च, वि. सूदः सूपकारे व्यञ्जनेऽपि च सूपवत्, हे सूद स्याद्यञ्जनेऽपि च, अ. व्यञ्जने सूपकारे च सूद सूपवदिष्यते, त्रि. सूद स्यात्सूप-कारश्च सूदो ज्ञेयः. कुटुम्बिकः, अने.

सून—सूनं प्रसवपुष्पयोः । सूना पुत्र्या वधस्थानगलशुण्डिकयो स्त्रियाम्, मे. सूनं वाच्यवदुच्छूने सूनं प्रसवपुष्पयो । सूना पुत्र्या वधस्थानगलशुण्डिकयोरपि, वि. सूनं पुष्पे सूना पुनः सुता । अधोजिह्वा वधस्थानम्, हे. सूनाऽधोजिह्विकाऽपि च, अ. सून पुष्पे फलेऽपि च, त्रि.

सूनु—सूनुः पुत्रेऽनुजेर्ज्ञे ना, मे. सूनुः पुत्रेऽनुजे रवी, वि, हे. पुत्रे रवी च सूनुः स्याद्भ्रातर्यपि कनीयसि, त्रि. सूनु. पुत्रे तथाऽनुजे, अने.

सूनृत—सूनृतं मङ्गलेऽपि स्यात्प्रियसत्ये वचस्यपि, मे. सूनृत मङ्गले सत्य-प्रियवाचि च सूनृतम्, वि. सूनृत. शिक्षितो मर्त्यः. सूनृत सत्यवद्ध च, अने. सूनृतम् । मङ्गले प्रियसत्योक्तौ, हे. सूनृतं कुशले सत्ये, त्रि.

सूप—सूपो व्यञ्जनसूदयोः, मे. सूपो व्यञ्जनभेदे स्यात्सूपकारे च कीर्तितः, वि. v. सूद.

सूम—सूमं क्षीरे च नभसि, मे. सूमं क्षीरे नभस्यपि, वि

सूर—सूरः सूर्यनरेश्वरौ, अने. v. शूर.

सूर्य—सूर्योर्ज्ज्वणं तपने स्त्री तद्भाषोपधीभिदोः, मे. सूर्यः सूरौ तत्प्रियाया सूर्या स्यादोपधावपि, वि.

सूर्यभक्त—सूर्यभक्तस्तु बन्धूके पुंसि त्रिष्वकंपूजके, मे. सूर्यभक्तो बन्धुजीवे तथा भास्करपूजके, वि. सूर्यभक्तो बन्धुजीवे भास्करस्य च पूजके, हे.

सृति—सृतिः स्त्री गमने मार्गे, मे. सृतिर्गंतौ पथि, हे सृतिर्गमनमार्गयो, वि.

सूदाकु—मूदाकुर्निले वज्रे ज्वलने प्रतिमूर्यके, मे सूदाकुरनिले वज्रे दावाग्नौ प्रतिमूर्यके, वि. मूदाकुर्वज्रे दावाग्नौ प्रतिमूर्ये समोरणे, हे.

सृष्ट—सृष्टस्तु निर्मिते । युक्तनिश्चितयो. प्राज्ये त्रिषु, मे. सृष्टं निश्चित-युक्तयोः । प्रचुरे निर्मिते च, हे. सृष्टन्तु निर्मिते । युक्तनिश्चितयो प्राज्ये, वि. सृष्टं निश्चिते बहुनि त्रिषु, अ.

सृष्टि—मृष्टिस्तु निर्मितौ । स्वभावे चापि वधिता, मे. मृष्टिः स्वभावे निर्माणे, वि., हे.

सेचक—मेचकः स्यात्पुमान् मेघे वाच्यलिङ्गन्तु सेकारि, मे. सेचकः मेक्नु-मेपयोः, हे., वि.

सेचन—सेचन रक्षणे सेके नौकाया. सेकभाजने, मे सेचन रक्षणे सेके नौकासेचनभाजने, वि.

सेतु—सेतुर्नाली कुमारके, मे सेतुस्तु सञ्चरे । नदीसङ्क्रमे, हे सेतुरालौ च वरुणे, वि

सेनानी—सेनानी स्यात्पुमान् कार्तिकेये सेनापतावपि, मे सेनानी कार्तिकेये स्यात्तथा सेनापतावपि, वि सेनानी सैन्यपे गुहे, हे

सेनापति—सेनापति कार्तिकेयेऽप्यनीकाधिपती पुमान्, मे सेनापति कार्तिकेयेऽप्यनीकाधिकृतेऽपि च, वि

सेवक—सेवकस्तु प्रसेवे ना वाच्यलिङ्गोऽनुजीविनि, मे सेवकस्तु प्रसेवे स्यादनुजीविनि चान्यवत्, वि सेवकोऽनुगे प्रसेवे, हे

सेवन—सेवन सीवनोपास्त्यो, मे, वि, त्रि, हे

सेव्य—सेव्य क्लीवमुशीरे स्यात्सेवाहं पुनरन्यवत्, मे सेव्य प्रोक्तमुशीरे च सेवाहं पुनरन्यवत्, वि सेव्यमुशीरे सेवाहं, हे

सैकतिक—अथ सैकतिक मातृयानामङ्गलसूत्रके । ना सन्न्यस्ते क्षपणके त्रिषु सन्देहजीविनि, मे भवेत्सैकतिक मातृयानामङ्गलसूत्रयो । तथा सन्न्यस्तसन्देहजीवक्षपणकेष्वपि, वि सैकतिक पुनर्मातृयानामङ्गलसूत्रयो । सैकतिक क्षपणके सन्न्यस्ते भ्रान्तिजीविनि, हे

सैनिक—सैनिक सैन्यरक्षे च स्यात्सेनासमवेतके, मे

सैन्धव—सैन्धवोऽस्त्री माणिमन्ये नाऽश्वे सिन्धुभवे त्रिषु, मे सैन्धवो माणिमन्येऽपि सिन्धुदेशोद्भवाश्वयो, वि सैन्धव सिन्धुदेशजे । सिन्धूत्ये स्यात्, हे सैन्धवो लवणाश्वयो, त्रि

सैन्य—सैन्य क्लीव बले सेनासमवेते तु वाच्यवत्, मे सैन्य सैनिकसैन्ययो, हे

सैरिन्ध्री—सैरिन्ध्री परवेशमस्थाशिल्पकृत्स्ववशस्त्रियाम् । वर्णसङ्करसम्भूतस्त्रीमहल्लिकयोरपि, मे, वि, हे

सोढ—सोढा मर्पणशक्तयो, वि, हे सोढा तितिक्षासयुक्ते शक्ते चाप्यभिधेयवत्, मे

सोम—सोमस्तु हिमदीधिति । वानरे च कुबेरे च पितृदेवे समीरणे । वसुप्रभेदे वपूरे नीरे सोमलतापधौ, मे सोम कुबेरे पितृदेवताया वसुप्रभेदे च मुधाकरे च । दिव्यौपधौसोमलतासमीरकर्पूरनीरेषु च वानरे च, वि सोमस्योपधौतद्रमेन्दुषु । दिव्यौपध्या घनसारे समीरे पितृदेवते । वसुप्रभेदे सलिले वानरे विश्वरेऽवरे, हे

सोमवल्क—सोमवल्कस्तु धवलखदिरे कट्फलेऽपि च, मे, वि सोमवल्क कट्फले स्याद्वलखदिरेद्रुमे, हे अथ कट्फले । सिते च खदिरे सोमवल्क स्यात्, अ

सौकर्य—सौकर्य स्यादनायासे क्रियाया सूकरस्य च वि

सौगन्धिक—सौगन्धिकन्तु कल्लारे पद्मरागेऽपि कत्तूणे । पुलिङ्गो गन्ध-पापाणे सुगन्धव्यवहारिणि, मे सौगन्धिको गन्धवणिक् सौगन्धिकन्तु कत्तूणे । गन्धोपले पद्मरागे कल्लारे, हे सौगन्धिकन्तु कल्लारे पद्मरागे च कत्तूणे । गन्धोपले गान्धिके च सौगन्धिक इति ध्वनि, वि

सौदाम(मि)नी—सौदामन्यप्सरोभेदे तडित्तद्भेदयो स्त्रियाम्, मे सौदा-मिन्यप्सरोभेदे तडित्तद्भेदयोरपि, वि सौदामिनी तडित्तद्भेदतडितोरप्सरोभिदि, हे

सौभाग्य—सौभाग्य सुभगत्वे स्याद्योगभेदे नपुसक्म् मे

सौम्य—सौम्यो ज्ञे ना त्रिष्वनुग्रे मनोज्ञे सोमदैवते मे सौम्यो बुधे मनोज्ञे स्यादनुग्रे सोमदैवते । इत्वलासु च सौम्या स्युर्नीचे बोध्ये च वाच्यवत, वि सौम्य सोमात्मजेऽनुग्रे मनोज्ञे सोमदैवते । सौम्या पुनर्मृगशिर शिरस्था पञ्च तारका, हे सौम्यस्तु मुन्दरे सोमदैवते, अ

सौरभ्य—सौरभ्यन्तु मनोज्ञत्वे सौगन्ध्ये गुणगौरवे, मे सौरभ्यमाहु सौगन्ध्ये चारुत्वे गुणगौरवे, वि सौरभ्य चारुताऽपि च, नि

सौवर्चल—अथ सौवर्चल सर्जक्षारे च लवणान्तरे, मे

सौवर्चस्—सौवर्चो भक्तरक्तयो, अने

सौवीर—सौवीर काञ्जिके स्रोतोऽञ्जने च वदरीफले, मे सौवीर वदरे स्रोतोऽञ्जने देशे च काञ्जिके, वि सौवीर काञ्जिकास्रोतोऽञ्जनयोर्वदरीफले, हे स्रोतोऽञ्जने च सौवीर काञ्जिके वदरेऽपि च, नि सौवीरोऽश्वविशेष स्यात्सौवीर काञ्जिक मतम्, अने

स्कन्ध—स्कन्ध स्यान्नृपतावसे सम्परायसमूहयो । काये तरुप्रकाण्डे च भद्रादौ छदसो भिदि, मे स्कन्ध प्रकाण्डे सैन्याशे बाहुमूलसमूहयो । समीहानृपयोश्चापि, वि स्कन्ध प्रकाण्डे कायाशे विज्ञानादिषु पञ्चसु । नृपे समूहे व्यहे च, हे स्कन्ध समुदयेऽपि च, अ स्कन्ध सन्धेऽपि, त्रि (मघातेऽपि) स्कन्ध करिणस्तुरङ्गाणाम्, ह

स्खलित—स्खलित छलिते भ्रमे, हे, वि, मे

स्तनन—स्तनन ध्वनिमात्रे स्यान्मेघशब्दे च कुन्धिते, मे स्तनन ध्वनिमात्रे स्यात्कुन्धने घनगजिते, वि स्तनन कुन्धने मेघगजितध्वनिमात्रयो, हे

स्तनयितु—स्तनयितु पुमान् वारिधरेऽपि स्तनितेऽपि च, मे स्तनयितु पयोवाहे तद्धनो मृत्युरोगयो, वि स्तनयितु पयोमुचि । मृतौ स्तनिते रोणे च, हे

स्तम्ब—स्तम्बोऽप्रकाण्डद्रुमगुच्छयो, मे स्तम्बो गुल्मे तृणादीनामप्रकाण्ड-द्रुमेऽपि च, वि स्तम्ब आलानगुल्मयो । ब्रीह्यादीना प्रकाण्डे च, हे

स्तम्भ—स्तम्भ स्थूणाजडत्वयो, मे, वि स्तम्भोऽङ्गजाड्ये स्थूणायाम् हे स्तम्भौ स्थूणाजडीभावौ, अ स्थूणास्तब्धत्वयो स्तम्भ, ह

स्तवक—स्तवक शुभ्रगुच्छयो वि

स्तिमित—स्तिमितोऽचञ्चलाद्र्यो मे स्तिमितोऽचञ्चले किलने, वि स्तिमितौ किलन्ननिश्चलौ, हे त्रि

स्तोक—स्तोकस्त्रिपल्ये चातके पुमान् मे स्तोक स्याच्चातकाल्पयो, हे स्तोकोऽल्पे चातके, वि चातकाल्पयो स्तोकम्, अने

स्तोभ—स्तोभ स्यात्सामविच्छेदे हेलने स्तम्भनेऽपि च, हे

स्तोम—स्तोम स्तोत्रेऽध्वरे वृन्दे अ

स्त्यान—स्त्यान स्निग्धे प्रतिध्वाने घनत्वालस्ययोरपि, मे वि स्त्यान स्यात्स्निग्ध आलस्ये प्रतिध्वानघनत्वयो हे

स्थपति—स्थपति कञ्चुकिन्यपि । जीवेष्टियाजके शिल्पिभेदे ना सत्तमे त्रिपु, मे स्थपति शिल्पिभेदेऽपि कञ्चुकिन्यपि । जीवेष्टियाजके सूते, वि स्थपति सौविदेऽधीशे बृहस्पतीष्टियज्वनो । कारुके च हे स्थपति कारुभेदेऽपि, अ स्थपति कञ्चुकी कारुभेदो गीष्पतियागकृत् त्रि

स्थाणु—स्थाणु कीले हरे पुमान् । अरनी ध्रुवे, मे स्थाणु कीले स्थिरे हरे, वि स्थाणु कीले हरे हे स्थाणु शर्वोऽपि, अ स्थाणू शकुशिवौ, त्रि स्थाणु कीलेऽपि, ह

स्थान—स्थान सादृश्येऽवकाशे स्थितौ वृद्धिक्षयेतरे, मे स्थान स्थितौ च सादृश्ये सन्निवेशावकाशयो । युक्तार्थे कारणार्थे च स्थाने स्यादव्यय पुन, वि स्थान स्थित्यवकाशयो । सादृश्ये सन्निवेशे च, हे अवकाशे स्थितौ स्थानम् अ

स्थाने—स्थाने तु कारणार्थे स्याद्युक्तसादृश्ययोरपि, मे स्थाने तु कारणे । युक्ते साम्येऽपि, हे स्थाने तु कारणार्थे च युक्तसादृश्ययोरपि, वि

स्थापन—स्थापन रोपणे पुसवने पाठीपधौ स्त्रियाम्, मे स्थापन स्यात्पुसवने समाधौ रोपणेऽपि च, वि स्थापनन्तु निवेशने । पुसवने समाधौ च, हे

स्थापित—स्थापित निश्चिते न्यस्ते, मे, हे स्थापित निश्चिते न्यस्ते च, वि

स्थाल—स्थाल भाजनभेदेऽपि स्थाली स्यात्पाटलोखयो, मे, वि स्थाल भाजनभेदे स्यात्स्थाली तु पाटलोखयो, हे

स्थासक—स्थासक पुंसि चार्चिक्ये जलादेरपि बुद्बुदे, मे स्थासकाख्या च चार्चिक्ये जलादेरपि बुद्बुदे, वि स्थासको हस्तविम्बे स्यात्सरकादेश्च बुद्बुदे हे

स्थित—स्थित ऊर्ध्वे सप्रतिज्ञे, हे स्थित प्रतिज्ञातवति चोर्ध्वनिश्चलयो-
स्त्रिपु, मे स्थित भवेद् गत्यभावे सुप्रतिज्ञे सुनिश्चिते, वि अधोर्ध्वे सप्रतिज्ञेऽपि
च स्थित, त्रि

स्थिति—स्थिति स्त्रियामवस्थाने मर्यादायाञ्च सीमनि, मे स्थिति स्थाने
च सीमनि च, हे मर्यादायामपि स्थिति, त्रि स्थिति स्थानव्यवस्थयो, ह

स्थिर—स्थिरा भूशालपण्योर्ना शनौ मोक्षे चले त्रिपु मे स्थिरा भूमौ
शालपण्या स्थिरो निश्चलमोक्षयो, वि स्थिरो मोक्षे निश्चले च स्थिरा भू
शालपण्यपि, हे स्थिरा महीशालपण्यो, त्रि

स्थिरदण्ड—स्थिरदण्डो भुजङ्गमे। वराहाकृतिविष्णौ च, मे, वि

स्थूणा—अथ स्थूणा स्यात्सूर्म्या स्तम्भे गृहस्य च, मे स्थूणायस स्मृता।
प्रतिमाया गृहस्तम्भे, वि स्थूणा सूर्म्या रुगन्तरे, हे स्थूणा स्तम्भेऽपि वेश्मन,
अ स्थूणा सूर्मी च दारु च, त्रि

स्थूल—स्थूल कूटेऽथ निम्नज्ञे पीवरेऽप्यन्यलिङ्गक, मे स्थूल स्यात्पीवरे
कूटे निम्नज्ञे पुनरन्यवत्, वि स्थूल पीने जडे, हे त्रिपु स्थूल जडेऽपि च, अ

स्थूलोच्चय—स्थूलोच्चयो वरण्डके। गजाना मध्यमगते गण्डाश्मा-
कात्स्न्ययोरपि, हे स्थूलोच्चयो गण्डोपलेऽपि च। गजाना मध्यमगतेऽप्यसाकल्य-
वरण्डयो मे स्थूलोच्चयस्त्वसाकल्ये गण्डोपलवरण्डयो। गजाना मध्यमगती
स्थूलोच्चय उदाहृत, वि

स्थेय—स्थेयो विवादपक्षस्य निर्णेतारि पुरोहिते, मे स्थेयो विवादस्य
पदनिर्णेतारि पुरोहिते वि स्थेयोऽक्षदृक्पुरोधसो, हे स्थेयी नेतृपुरोहिता, त्रि

स्नान—स्नान स्नानीयेऽभिपवे, मे स्नान स्नानीय आप्लवे, हे

स्निग्ध—स्निग्ध स्नेहयुते चिक्वणेऽपि स्यात् मे

स्नेह—स्नेह स्यात्पुंसि तैनादिरसद्रव्ये च सौहृदे, मे स्नेहस्तैलादिकरस-
द्रव्ये स्यात्सौहृदेऽपि च, वि स्नेह प्रेम्णि घृतादिके, हे सौहृदे घृततैलादौ
स्यात्स्नेह, त्रि

स्पर्धा—स्पर्धा सहर्षणेऽपि स्यात्साम्ये नमसमुनतौ, मे स्पर्धा सहर्षणे
साम्ये स्पर्धा क्रमसमुनतौ, वि

स्पर्श—स्पर्शो रजाया दाने च स्पर्शने स्पर्शकेऽपि च, मे, वि स्पर्शो वर्गक्षरे दाने स्पर्शने स्पर्शके रजि, हे दाने रोगेऽपि च स्पर्श, त्रि

स्पर्शन—स्पर्शनो मास्ते पुसि दाने स्पर्शे नपुसकम्, मे स्पर्शनो मास्ते स्पर्शदानयो स्पर्शन मतम्, वि स्पर्शन हृषीके दाने स्पर्शे च स्पर्शनोऽनिले, हे अथ स्पर्शदानयो । स्पर्शन स्पर्शनो वात, त्रि

स्पश—स्पश स्यात्सम्पराये च प्रणिधावपि पुस्ययम्, मे स्पश प्रणिधि-युद्धयो, वि स्पशो हेरिक्वयुद्धयो, हे द्वी चराभिमरी स्पशी, अ रणे स्पश, ह

स्फार—स्फार स्यात्पुसि विकटे वरकादेश्च बुद्बुदे, मे स्फार स्याद्विकटे स्फार सरकादेश्च बुद्बुदे वि स्फारस्तु सरकादीना बुद्बुदे विपुलेऽपि च, हे

स्फुट—स्फुटो व्यक्तप्रफुल्लयो । व्याप्ते त्रिपु, मे स्फुटो व्यक्तप्रफुल्लयो । सिते व्याप्ते, हे स्फुटो व्यक्ते प्रफुल्ले च व्याप्ते च कलितेऽन्यवत्, वि

स्फुटि—स्फुटिर्योऽपि त्पादस्फोटामयेऽपि च । निर्भिन्नकर्कटीशस्येऽपि स्यात् मे स्फुटिस्त्वङ्गिस्फोटे निर्भिन्नचिर्भिटे हे निर्भिन्नकर्कटीशस्ये पादस्फोटे स्फुटिमता वि स्फुटि स्फोटे च वर्कटचाम त्रि

स्म—स्मातीते पादपूरणे । स्यान्मङ्गल परकृतौ मे स्म पादपूरणेऽतीते, वि स्मातीते पादपूर्ती, हे स्म स्यात्स्मरणादिषु ह

स्मय—स्मयो नाऽद्भुतगर्वयो मे स्मयो गर्वेऽद्भुते, वि

स्मृति—स्मृतिर्धर्मशास्त्रस्मरणयो स्त्रियाम्, मे स्मृतिरिच्छाधियोर्धर्म-सहितायामपि स्मृति वि स्मृति स्मरणधीच्छासु शास्त्रे, हे स्मृति स्याद्धर्म शास्त्रेऽपि त्रि

स्यन्दन—स्यन्दनन्तु स्त्रुती नीरे तिनिशे ना रथेऽस्त्रियाम्, मे स्यन्दनन्तु स्त्रुती नीरे स्यन्दनस्तिनिशे रथे, वि स्यन्दन स्रवणे तोये स्यन्दनस्तिनिशे रथे हे स्यन्दन स्रवणे ना तु रथे तिनिशपादपे, त्रि स्यन्दनाख्या द्रुमे स्त्रावे स्यन्दनो रथ उच्यते, अने ५ मोक्ष

स्यमीक—स्यमीका नीलिकाया स्त्री स्यमीको नाकुवृक्षयो, मे स्यमीक पादपे नाकौ स्यात्स्यमीका तु नीलिका, हे स्यमीका नीलिकायाञ्च स्यमीको नाकुवृक्षयो, वि

स्यूत—स्यूत प्रसेवके । ना त्रिपूते, मे स्यूतमूतप्रसेवयो, वि

स्यूति—स्यूति सीवनसन्तत्यो स्त्रियाम्, मे स्यूति सीवनमन्तत्यो, वि

स्यून—स्यून किरणसूर्ययो, मे, वि

स्रवन्ती—स्रवन्ती च द्रवन्ती च सरिदोपधिभेदयो , वि स्रवन्ती तु तरङ्गिण्या गुल्मस्थानीपधीभिदो , मे v द्रवन्ती

स्रुव—स्रुवा द्वयोर्होमपात्रे शल्लकीमूर्वयो स्त्रियाम् मे स्रुवा मूर्वा स्रुव स्रुचि, हे स्रुवास्या सल्लकीमूर्वास्रुग्भेदेषु च विश्रुता वि

स्रू—स्र स्त्रिया निञ्जरे स्रवे, मे स्रू स्रुवे निञ्जरे चापि वि, स्रू स्रुवे निञ्जरे-ऽपि च, हे

स्रोतस्—स्रोत प्रवाहेन्द्रिययो , हे स्रोतोऽम्बुवेगेन्द्रिययो वि स्रोतोऽम्बु-वेग इन्द्रिये, मे स्रोत इन्द्रिये निम्नगारये, अने

स्व—स्व स्यात्पुस्यात्मनि ज्ञातौ त्रिप्वात्मीये धनेऽस्त्रियाम् मे स्व ज्ञातावात्मधनयोरात्मीये च प्रचक्षते, वि स्वो ज्ञात्यात्मनो स्व निजे धने हे स्वो ज्ञातावात्मनि स्व त्रिप्वात्मीये स्वोऽस्त्रिया धने अ ज्ञातावात्मनि चात्मीये धने स्वाख्या प्रवर्तते अने

स्वज—स्वज प्रस्वेदपुत्रयो । क्लीब रवते मे स्वज रवते स्वज प्रस्वेद-पुत्रयो , वि स्वेदरवतात्मजा स्वजा , नि

स्वञ्ज—स्वञ्जो विधौ रुद्रे, मे स्वञ्ज प्रजापतौ रुद्रे वि स्वञ्जो ब्रह्मशिखी, हे

स्वप्न—स्वप्न स्वापे प्रसुप्तस्य विज्ञाने दर्शने पुमान्, मे स्वप्न सुप्तस्य विज्ञाने स्वप्न स्वापे च दर्शने वि स्वप्न स्वापे सुप्तज्ञाने, हे सुप्तज्ञाने च शयने स्वप्न , त्रि

स्वभू—स्वभूर्ना ब्राह्मणि हरौ मे स्वभूर्बंधसि शार्ङ्गिणि, वि स्वभूर्बिष्णौ विधावपि हे

स्वर्—स्व प्रेत्यव्योम्नि नाके च, मे स्व स्वर्गपरलोकयो , वि म्व स्वर्गे परलोके स्यात् अने

स्वर—स्वरो नासासमीरणे । उदात्तादावकारादौ षड्जादौ च ध्वनौ पुमान्, मे स्वरोऽकारादिमात्रामु मध्यमादिषु च ध्वनौ । उदात्तादिष्वपि प्रोक्त स्वरो नासासमीरणे, वि स्वर शब्देऽपि षड्जादौ, हे अकारादिषु वर्णेषु षड्जादिषु च सप्तसु । उदात्तादिषु विज्ञेय प्राणिनाञ्च स्वने स्वर , ह

स्वरु—स्वरु पुमान् यूपखण्डे भिदुरेऽप्यध्वरे शरे, मे स्वरवञ्जेऽध्वरे वाणे यूपखण्डेऽपि च स्वरु , वि स्वर स्याद्यूपखण्डके । अध्वरे कुलिशे वाणे, हे मखेपुयपखण्डेऽपि स्वर , अ

स्वरूप— v प्राप्त्यरूप

स्वस्ति—स्वस्ति स्यान्मङ्गले पुण्ये प्रशसायामपि क्वचित्, मे स्वस्त्याशी क्षेमपुण्यादौ, वि, हे, अ स्वस्ति स्यान्मङ्गलादिषु, ह

स्वस्तिक—स्वस्तिको मङ्गलद्रव्ये चतुष्कगृहभेदयो, मे स्वस्तिको मङ्गलद्रव्ये चतुष्कगृहभेदयो । पिष्टकस्य विकारे च स्वस्तिको रततालिके, वि स्वस्तिको मङ्गलद्रव्ये गृहभेदचतुष्कयो, हे

स्वस्तिमुख—भवेत्स्वस्तिमुखो लेखे ब्राह्मणे वन्दिनि त्रिषु, मे

स्वादु—स्वादुमिष्टमनोजयो, मे स्वादुर्मनोजे मिष्टे च, वि स्वादुस्तु सुन्दरे मिष्टे, हे त्रिष्विष्टमधुरौ स्वादू, अ

स्वान्त—स्वान्त चेतसि गह्वरे, मे

स्वाप—स्वाप शयननिद्रयो । स्पर्शज्ञितायामज्ञाने, मे स्वाप स्पर्शज्ञिता निद्राशयनाज्ञानमात्रके वि स्वापो निद्राया रुग्भेदे शयनाज्ञानमात्रयो, हे स्वाप शयननिद्रयो, त्रि

स्वामिन्—स्वामी प्रभुविशाखयो, मे स्वामी प्रभौ विशाखे च, वि स्वामी प्रभौ गुहे हे स्वामी भर्तारि षण्मुखे त्रि

स्वित्—स्वित्प्रश्ने च वितर्के च तथैव पदपूरणे, मे स्वित्प्रश्नवितर्कयो, हे स्वित्प्रश्ने च वितर्के च अ

स्वेद—स्वेदस्तु स्वेदने घर्मे मे वि स्वेदो घर्मे स्वेदने च, हे घर्मस्वेदनयो स्वेद त्रि

स्वैर—स्वैर स्वच्छन्दमन्दयो, मे वि स्वैरो मन्दे स्वतन्त्रे च, हे मन्दस्वच्छन्दयो स्वैर, अ मन्दस्वच्छन्दयो स्वैरम् ह

ह—ह शिवे सलिले शून्ये धारणे मङ्गलेऽपि च । गगने नकुलीये च रक्ते नाके च पर्वते, मे नभो वराहो नकुली हृद्गो वामपदस्थित । सदाशिवोऽरण प्राणो ह्वासरश्च पडानन, मा ह स्यात्सम्बोधने पादपूरणे च विनिग्रहे । नियागे च क्षिपाया स्यात्कुत्सायामपि दृश्यते, मे ह स्यात्सम्बोधने पादपूरणेऽनव्यय शिवे, वि

हस—हस स्यान्मानमौत्सि । निर्लोभनृपविष्णवर्के परमात्मनि मत्सरे । योगिभदे मन्त्रभेदे शरीरमरुदन्तरे । तुरङ्गमप्रभेदैऽपि, मे हसो विहङ्गभेदे म्यादर्वे विष्णो हयान्तरे । यागिमन्त्रादिभेदेषु परमात्मनि मत्सरे । निर्लोभनृपतौ हस शरीरमरुदन्तरे वि हसोऽर्जं मत्सरेऽच्युते । सगाश्चयोगिमन्त्रादिभेदेषु परमात्मनि । निर्लोभनृपतौ प्राणवाते श्रेष्ठेऽग्रत म्रियते, हे रविग्रहेतच्छरी हसौ, अ हसस्तु खगमूर्ययो । निर्लोभे नृपतौ विष्णो अन्नरात्मनि चैष्यते, त्रि जीवे

राज्ञि विधौ धर्मं तपस्विनि तुरङ्गमे । सिते पक्षिविशेषे च हंसशब्दो हरेऽपि च, अने.

हठ—हठः स्यात्प्रसभे पृथ्याम्, मे. हठो वारिपण्यां स्यात्प्रसभेऽपि च, वि. हठोऽम्बुपण्यां प्रसभे, हे. पृथ्यां च प्रसभे हठ, त्रि.

हताश—हताशो निर्दये चाशारहिते पिशुनेऽपि च, मे. हताशो निर्दये खले वि. हताशो निष्कृपे खले, हे

हनु—हनुर्हृद्विलासिन्या मृत्यावस्त्रे गदे पुमान् । द्वयो कपोलावयवे, मे हनुः प्रहरणे मृत्यौ कपोलावयवे गदे । हनुर्हृद्विलासिन्याम्, वि हनुः कपोलावयवे मरणामययोरपि । हरिद्रायामायुधे च, हे हनुर्हृद्विलासिन्यां कपोलावयवेऽपि च, त्रि.

हन्त—हन्त वाक्यारम्भखेदविपादहर्षसम्भ्रमे, मे हन्त हर्षे विपादे च वाक्यारम्भविपादयो, वि हन्त दानेऽनुकम्पाया वाक्यारम्भविपादयो । निश्चये च प्रमादे च, हे. शोचने संप्रहर्षे च हन्तशब्द प्रयुज्यते, ह. हन्त हर्षेऽनुकम्पायां वाक्यारम्भविपादयो, अ.

हम्—हं रूपोक्तावनुनये, मे. हं रूपोक्त्यनुनीतिषु, वि. ह रोपभाषणेऽनुगयेऽपि च, हे.

हम्मित—हम्मितं क्षिप्तदग्धयो, मे., वि.

हर—हरो नाशकरद्वयो । वैश्वानरे, हे हरो वज्रमहेश्वरौ, अने.

हरण—हरण यौतुकादीनां द्रव्ये भुजे हृतावपि, मे हरणं यौतुकद्रव्ये भुजेऽपि हरणं हृता, वि. हरण च हृता दोष्णि यौतुकादिघनेऽपि च, हे. अथ हृता हरणं यौतुकेऽपि च, त्रि.

हरि—हरिश्चन्द्रार्कवाताश्वशुकभेक्यमाहिषु । कपौ सिंहे हरेऽजेऽंशौ शत्रे लोकान्तरे पुमान् । वाच्यवत् पिङ्गहरितो, मे. हरिर्दिवाकरसमीरयो. । यम-वासर्वसिंहासुशशाङ्ककपिवाजिषु । पिङ्गवर्णे हरिद्वर्णे भेकोपेन्द्रशुकाहिषु । लोकान्तरे च, हे. हरिर्वातार्कचन्द्रेन्द्रयमोपेन्द्रमरीचिषु । सिंहाश्वकपिभेकाहिषुकलोकान्तरेषु च । हरिर्वाच्यवदाख्यातो हरित्कपिलवर्णयोः, वि. यमानिलेन्द्रचन्द्रार्कविष्णु-सिंहांशुवाजिषु । शुकाहिकपिभेकेषु हरिर्ना कपिले त्रिषु, अ. हरिरिन्द्रो हरिर्मानु-हंरिर्विष्णुर्हंरिर्मस्तु । हरिः सिंहो हरिर्भेको हरिर्वाजो हरिः कपिः । हरिरंशु-हंरिर्भीरुर्हरिः सोमो हरिर्यमः । हरिः शुक्रो हरिः सर्पः. स्वर्णवर्णो हरिः स्मृत, अने. अर्कमर्कटमण्डूकविष्णुवासववायवः । तुरङ्गसिंहसितांशुयमाश्च हरयो दश, ह.

हरिचन्दन—हरिचन्दनमस्त्री स्यात्तिदशाना महीरुहे । नपुसक तु गोशीर्षे ज्योत्स्नाकुकुमयोरपि, मे हरिचन्दनमाख्यात गोशीर्षे मुरपादपे । ज्योत्स्नाया कुकुमे च, वि चन्द्रिकायामब्जधूलौ रक्ताङ्गे हरिचन्दनम्, हा

हरिण—हरिण पुंसि सारङ्गे विशदे त्वभिधेयवत् । हरिणी हरिताया च नारीभिद्वृत्तभेदयो । सुवर्णप्रतिमाया च, मे हरिण स्यात्कुरङ्गेऽपि हरिण पाण्डुरेऽन्यवत् । हरिणी हरिताया च चारुस्त्रीवृत्तभेदयो, वि हरिणी पाण्डुसारङ्गौ हरिणी चारुयोपिति । सुवर्णप्रतिमाया च हरितावृत्तभेदयो, हे हरिणी स्यान्मृगी हेमप्रतिमा हरिता च या । त्रिषु पाण्डौ च हरिण, अ हरिण पाण्डुरो वर्णं सारङ्गो हरिणो मत अने

हरित्—हरिद्विदिशि स्त्रिया पुंसि हयवर्णविशेषयो । अस्त्रिया स्यात्तृणे च, मे हरित्वकुभि वर्णं च तृणवाजिविशेषयो, वि हरिद्विदिशि तृणान्तरे । वर्णभेदेऽवभेदे च, हे स्त्री हरिद्विदिशि वर्णं ना त्रि

हरित—हरिता स्त्री च दूर्वाया हरिद्वर्णयुतेऽन्यवत्, मे हरितेति च दूर्वाया हरिद्वर्णयुतेऽन्यवत् वि दूर्वाऽपि हरिता मता त्रि

हरिताल—हरिताल धातुभेदे स्त्री दूर्वाङ्काशरेखयो मे हरिताली नभोरेखादूर्वाङ्गलतामु च वि हरिताली तु दूर्वाङ्गनरेखयो । तृपाणलतिवाया च, हे छायापथे च दूर्वाया हरितालीध्वनिर्मत हा

हरिवाहन—हरिवाहनस्तु पुंसि शचीपतिविवस्वतो, मे हरिवाहन इत्युक्त शचीपतिविवस्वतो, वि

हरेणु—हरेणुर्ना मतीने स्त्री रेणुवाक्यनयोपितो, मे हरेणुस्तु मतीने म्याद्रेणुवाक्यनयोपितो, वि हरेणु कृतयोपाया रेणुवाया मतीनके, हे

हर्मुट—हर्मुट कच्छपे मूर्धेऽपि, वि v उद्भट

हर्पण—हर्पणोऽक्षिरगन्तरे । हर्पके यागभेदे च ध्राददेवेऽपि च वरचित्, मे, वि हर्पणस्तु ध्राददेवे हर्पके योगरम्भदो, हे

हर्पयित्नु—हर्पयित्नु पुमान्नुत्रे वाञ्छन तु नपमवम्, मे हर्पयित्नु मुने हेम्नि वि हर्पयित्नु मुने स्वर्णे, हे

ह(हा)ताहल—हताहरो ब्रह्ममर्षेऽञ्जनाया ना त्रिपेऽम्ब्रियाम्, मे हताहरो विपे ज्येष्ठया हयानाह्वयोगे, वि हताहन्तु हयानाग्नौ विपे । ज्येष्ठया च, हे

हलिन्—हनी गमे च वर्पणे, मे हनी त्रने वर्पके म्यान, वि हनी वृषवमीरिणो, हे

हव—हव आज्ञाध्वराह्वाने, मे हवो यज्ञे तथाह्वाने निदेशेऽपि हवो मत ,
वि हवस्तु सप्ततन्ती स्यान्निदेशाह्वानयोरपि हे आज्ञाह्वानाध्वरा हवा , अ

हविस्—हविर्होतव्यमात्रे च सर्पिष्यपि नपुसकम्, मे हविर्होतव्यसर्पिपो ,
वि हवि सर्पिपि होतव्ये, हे हवि सर्पिपि हव्ये च, त्रि

हसन—हसन न द्वयोर्हसिऽङ्गारधान्या तु योपिति, मे हसन च स्मृत हामे-
ऽङ्गारधान्या हसन्यपि, वि

हसन्ती—हसन्त्यङ्गारधान्या च मल्लिकाशाकिनीभिदो . मे, वि हसन्ती
शाकिनीभिदि । मल्लिकाङ्गारधान्योश्च, हे

हस्त—हस्त करे करिकरे सप्रकोष्ठकरेऽपि च । ऋक्षे केशात्परो ब्राते,
मे हस्तो नक्षत्रभेदे स्यात्करेभकरयोरपि । कचात्पर कलापार्थे सप्रकोष्ठे
तताङ्गलौ, वि हस्त करे मानोडुभेदयो । केशात्कलापे शुण्डायाम्, हे हस्तौ
तु पाणिनक्षत्रे, अ

हस्तिकर्ण—हस्तिकर्णश्चोर्वूके पलाशगणभेदयो , मे हस्तिकर्णोर्वूके
स्यात्पलाशगणभेदयो , वि हस्तिकर्ण स्यादेरण्डे पलाशगणभेदयो , हे

हस्तिनी—हस्तिनी गजयोपाया जातिभेदे च योपित . मे हस्तिनी गजयोपाया
नारीभेदे च हस्तिनी, वि

हस्तिमल्ल—हस्तिमल्लोऽग्नमातङ्गे शङ्खनागे विनायके, मे हस्तिमल्लो-
ऽग्नमातङ्गे हस्तिमल्लो विनायके, वि हस्तिमल्ल सुरद्विपे । विघ्नेशे, हे हस्तिमल्लो
गजास्ये च, त्रि

हा—हा विपादे च शोके च कुत्सादु खार्थयोरपि, मे हा विपादे च शोके च
दु खार्थेऽपि च कथ्यते, वि हा मुखदु खविपादेपु, हे हा विस्मये प्रमोदे च, त्रि हा
विपादशुर्गातिपु, अ

हायन—हायनो न स्त्रिया वर्षे पुस्यचिर्व्रीहिभेदयो , मे हायनोऽचिपि वर्षे
च व्रीहिभेदे च हायन , वि हायनोऽचिर्व्रीहिर्वर्षम्, हे अथ हायना । वर्षाचिर्व्रीहि-
भेदाश्च, अ हायन वर्षमोजश्च, अने

हार—हारो मुक्तावली युधि, मे हारो मुक्तावली युद्धे, वि हारस्तु मुक्ता-
दामनि सयुगे, हे इष्टवादिचयो हारो हारो मुक्तागुण स्मृत । हारो मणिविशेषश्च
हारो रजतमुच्यते, अने

हारक—हारक कितवे चोरे गद्यविज्ञानभेदयो , मे, वि हारको गद्य-
विज्ञानभिदो कितवचोरयो , हे गद्येऽपि हारक , त्रि

हारि—हारि पयिषसन्तानयूतादिभङ्गयो स्त्रियाम्, मे

हारिकण्ठ—हारिकण्ठ पिके पुसि हारान्वितगले त्रिपु, मे हारिकण्ठ परभृते
हारान्वितगलेऽपि च, वि हारिकण्ठो हारयुक्तकण्ठे परभृतेऽपि च, हे

हारिद्र—हारिद्र हरिद्रारञ्जिते त्रिपु । ना नीपवृक्षे, मे

हारीत—हारीतो विहगान्तरे । मुनौ छद्मनि, हे हारीत पक्षिभेदे स्यान्मुनि-
भेदे च कैतवे मे हारीत पक्षिभेदे स्यान्मुनिभेदेऽपि कैतवे, वि

हार्य—हार्यो विभीतकतरौ हर्तव्ये पुनरन्यवत् मे, वि हार्य कलिद्रौ
हर्तव्ये, हे

हाल—हालो हल पुमान् हाला मदिराया च योपिति, मे हाला सुराया
नृपतौ च हाल वि हाल सातवाहनपार्थिवे । हाला सुरायाम्, हे

हाव—हावो नन्दनविभ्रमो, अने

हाहा—हाहा दु खे हुह हर्षे गन्धर्वेऽमू त्वनव्यये, वि

हि—हि पादपूरणे हेतौ विशेषे त्ववधारणे । प्रश्नहेत्वपदेशे च सम्भ्रमासूय-
योरपि मे हि पादपूरणे हेतौ विशेषेऽप्यवधारणे वि हि हेतावधारणे । विशेषे
पादपूर्तौ च हे हि स्याद्विशेषणे हेतौ ह हि हेतावधारणे अ

हिंसा—हिंसा चौर्यादिघातयो मे हिंसा चौर्यादिवधयो, वि हिंसा चौर्यादिवे
वधे, हे चौर्यादावपि हिंसा ह

हिंस्र—हिंस्रा काकादनीमास्यो स्त्रिया स्याद्घातुकेऽन्यवत्, मे हिंसा
काकादनीमास्योहिंस्र स्याद्घातुकेऽन्यवत् वि हिंस्र स्याद्घातुके हिंसा मासी
काकादनी च सा हे

हिङ्गुनिर्यास—हिङ्गुनिर्यास इत्यप निम्बे हिङ्गुरसेऽपि च, मे, वि हिङ्गु-
निर्यासो हिङ्गुरसनिम्बयो ह निम्बेऽपि हिङ्गुनिर्यास, हा

हिङ्गुल—हिङ्गुलो वर्णकद्रव्ये ना भण्टाक्या तु हिङ्गुली, मे

हिण्डक—नगनाचार्येऽपि हिण्डक हा

हिण्डन—हिण्डन भ्रमणे रतौ, म हिण्डन खेलने रते, वि हिण्डन श्रीडारतयो-
यनि, हे

हिण्डोर—हिण्डोर फेनवातक्रिपूरपे, मे हिण्डोर पुरपे स्मृत । फेने
वातिङ्गने चापि, वि दाडिमेऽपि च हिण्डोरम्, हा

हित—हित पथ्ये गते धृते, मे, हे हित धृते गते पथ्ये, वि

हिम—हिम तुपारमलयाद्रवयो स्यान्नपुमवम् । शीतले वाच्यलिङ्ग, मे
हिम शीते तुपारे च चन्दने च हिम विदु, वि हिम तुपारे शीते च हिमश्चन्दन-
पादपे, हे

हिमज—हिमजा तु शटीगौर्योः पुंसि मेनाकपर्वते, मे. हिमजाऽपि शटीगौर्यो-
मेनाके हिमज. स्मृतः, वि. हिमजो मेनकापुत्रे हिमजा पार्वती शटी, हे. हिमजा
पार्वती शटी, त्रि.

हिमाराति—हिमाराति पुमान् वीतिहोत्रे किरणमालिनि, मे. हिमाराति.
खगेऽनले, वि.

हिरण—हिरणं रेतसि स्वर्णे वराटे च नपुसकम्, मे. हिरण रेतसि स्वर्णे वराटे
च हिरण्यवत्, वि. हिरणं हिरण्यमिव वराटे हेम्नि रेतसि, हे.

हिरण्मय—हिरण्मय. सुरश्रेष्ठे ना मुवर्णमये त्रिपु, मे. हिरण्मयो लोकधातौ
स्यात्मुवर्णमयेऽन्यवत्, वि. हिरण्मयो लोकधातौ सौवर्णे, हे

हिरण्य—हिरण्य रेतसि द्रव्ये शातकुम्भवराटयो । अक्षये मानभेदे स्यादकुप्ये
च नपुसकम्, मे. हिरण्यमक्षयद्रव्ये वराटे स्वर्णरेतसो, वि. हिरण्य रेतसि स्वर्णे
मानभेदवराटयोः, त्रि. v. हिरण.

हिरण्यरेतस्—हिरण्यरेता पुंसि स्याद्दिवाकरहविर्भुजो, मे. हिरण्यरेतसं
प्राहुर्दिवाकरहविर्भुजो, वि. हिरण्यरेता ज्वलने सहस्रकिरणेऽपि च, हे

हिरूक्—हिरूक्शब्दो विनार्थे च मध्यार्थेऽपि च दृश्यते, मे. हिरूक् मध्ये विनार्थे,
हे. हिरूक् मध्यविनार्थयोः, त्रि

ही—ही विस्मयविपादयोः, मे. ही दुःखहेतावुद्दिष्टो ही विस्मयविपादयोः,
वि. ही दुःखहेतावाप्यातो विपादे विस्मयेऽपि च, हे.

हीन—हीनं गह्वर्नयोस्त्रिपु, मे. हीनं गह्वर्नयो, वि. v. न्यून.

हीर—हीरा पिपीलिकालक्ष्म्यो पुंसि शङ्करवज्रयोः, मे. हीरा पिपीलिका-
लक्ष्म्योर्हीरः शङ्करवज्रयो, वि. हीरो वज्रे हरे सर्पे हीरा पिपीलिकाश्रियोः, हे.

हीही—हीहीशब्दो विस्मयहासयोः, मे. हीही विस्मयहासयोः, हे., वि.

हुडुक्क—हुडुक्को वाद्यभेदे च भक्तदात्यूहपक्षिणि, मे. हुडुक्को वाद्यभेदे
स्यादात्यूहे मदमत्तके, वि. हुडुक्को मदमत्ते स्यादात्यूहे वाद्यभिद्यपि, हे. वाद्यभेदे
हुडुक्कः स्यादात्यूहे च मदोत्कटे, त्रि.

हुम्—हुं स्मृतावप्यपाकृतौ । अर्थप्रश्नेऽभ्यनुज्ञायाम्, मे. हुं वितर्के परिप्रश्ने,
वि., हे., अ. हुं वितर्के चानुमती, त्रि. हुं संप्रश्ने वितर्के च, ह.

हुह—v. हाहा.

हम्—हूं स्यात्प्रश्नवितर्कयोः, मे. v. हुम्.

हृद्—हृत्क्लीवं बुक्कचित्तयोः, मे. हृदास्या चित्तबुक्कयोः, वि.

हृदय—हृदयं मानसे बुक्कोरसोरपि नपुसकम्, मे. हृदयं मानसोरसोः ।

बुक्तायाम्, वि हृदय वक्षसि स्वान्ते, हे उरस्त्रपि च बुक्ताया हृदय मानसेऽपि च, वि

हृद्य—अथ त्रिषु हृद्य हृज्जहृद्वितहृत्प्रिये । वशकृद्वेदमन्त्रे ता वृद्धिनामोपधौ म्त्रियाम्, मे हृद्य धवलजीरे च हृत्प्रिये हृद्भवेऽपि च । वशकृद्वेदमन्त्रे च हृद्य वृद्धाग्न्यभेपजे, वि हृद्य धवलजीरवे । हृत्प्रिये हृद्विते हृज्जे हृद्या तु वृद्धिभेपजे । हृद्यञ्च वशकृन्मन्त्रे, हे

हृषित—हृषित विस्मिते प्रीते प्रहते हृष्टलोमनि, मे हृषित विस्मिते प्रीते प्रणते हृष्टरोमणि, वि

हृष्ट—हृष्टो रोमाञ्चितेऽपि च । जातहर्षे प्रहसिते विस्मितेऽप्यभिधेयवत्, मे हृष्टो हृषितवन्मत । रोमाञ्चिते प्रहसिते जातदर्पे च विस्मिते, वि हृष्ट प्रहसितेऽपि च त्रि

हे—हे सम्बोधन आह्वानेऽप्यसूयादी च दृश्यते, मे हे सम्बुद्धौ पादपूरणे, हे v ए, हेहै

हेठ—हेठो बाधाविहेठयो मे

हेति—हेति स्यादायुधज्वालासूर्यतेज मु योपिति मे हेति स्यादायुधे ज्वाले हेतिस्तरणितेजसि, वि हेतिज्वालास्त्रसूर्याग्निषु हे खवेर्चिश्च शस्त्र च वह्निज्वाला च हेतय अ हेती शस्त्रार्चिपी मते अने

हेतु—निमित्तहृदये हेतू, अने

हेतुक—हेतुको बुद्धभेदे स्यान्महाकालगणेऽपि च म वि हेतुकस्तु महाकाल-गणवृद्धविशेषयो हे

हेमपुष्प—हेमपुष्पमशोके स्याज्जवापुष्पे नपुसकम् मे हेमपुष्प जपापुष्पे चम्पकाशोकयोर्मतम् वि हेमपुष्प तु चम्पके । अशोकद्वौ जपापुष्पे, हे

हेमपुष्पक—स्याद्वेमपुष्पिका यूथ्या चम्पके हेमपुष्पक, मे, वि हेमपुष्पक-श्चम्पके हेमपुष्पिका यूथिका हे

हेमल—हेमल स्वर्णकारे स्यात्कृकलासे शिलान्तरे मे, वि अथ हेमल । कलादे सरटे ग्रावभिदि, हे

हेमाङ्ग—हेमाङ्गो गरुडे परमेष्ठिनि मे हेमाङ्गो ब्रुहिणे ताक्ष्ये, वि

हेरम्ब—हेरम्बो विघ्नराजे स्यान्महिषे शौर्यगविते, मे हेरम्बो विघ्नराजे स्यात्कासारे शौर्यगवित, वि हेरम्ब शौर्यगविते । महिषे विघ्नराजे च, हे हेरम्बो महिषेऽपि च, ह

हेला—हेला स्त्रियामवज्ञाया विलासे वरयोपिताम् मे हेलावज्ञानविलास-

योश्च, वि हेला तु स्यादवज्ञाविलासयोश्च, हे हेलाऽवज्ञाविलासयो, नि हेला प्रस्तावेऽपि, ह

हेलि—हेलिरालिङ्गने सूर्ये, हे

हेहै—हेहै सम्बोधने हूतो, मे हेहै व्यस्तौ समस्तौ च हूतिसम्बोधनार्थयो, वि

है—है सम्बोधन आह्वाने, मे v ए हेहै

हैमवती—हैमवत्यभयास्वर्णक्षीर्यो श्वेतवचोमयो मे, वि हैमवत्यद्रिजा स्वर्णक्षीरी शुक्लवचाऽभया, हे हरीतकी हैमवती गौरी श्वेतवचापि च, नि

हो—होहो शब्दो तथैतयो (सम्बोधने आह्वाने), मे होहो चैवविधौ ज्ञेयो (व्यस्तौ समस्तौ च) सम्बुद्ध्याह्वानयोरपि, वि

होमि—होमिर्ना पावके घृते, मे होमि सर्पिपि पावके, वि होमि सर्पिपि वह्नी च, हे

होरा—होरा लग्नेऽपि राश्यर्धे रेखाशास्त्राभिदोरपि, मे होरा लग्नेऽपि राश्यर्धे शास्त्ररेखाभिदोरपि वि होरा तु लग्ने राश्यर्धे शास्त्ररेखाप्रभेदयो, हे

होहो—होहो शब्दस्तथैतयो (सम्बोधने हूतो), मे v हो

हो—v हो

ह्रस्व—ह्रस्वोऽन्यक्खर्वयोस्त्रिपु मे ह्रस्वखर्वाविमी शब्दावेकार्यो वामनार्थयो, वि v खर्व

ह्लादिनी—ह्लादिनी वज्रविद्युतो, हे ह्लादिनी वज्रतडितो, मे ह्लादिन्यो वज्रतडितो, अ

लु, क्ष—sec in ल, क

अथ शब्दभेदप्रकाशः

प्रबोधमाधातुमशब्दिकानां कृपामुपेत्यापि सतां कवीनाम् ।
 कृतो मया रूपमवाप्य शब्दभेदप्रकाशोऽखिलवाक्पयोधेः ॥१॥
 प्रायो भवेद्यः प्रचुरः प्रयोगः प्रामाणिकोदाहरणप्रतीतः ।
 रूपादिभेदेषु विलक्षणेपु विचक्षणो निश्चिनुयात्तमेव ॥२॥
 क्वचिन्मात्राकृतो भेदः क्वचिद्वर्णकृतोऽत्र च ।
 क्वचिदर्थान्तरोल्लेखाच्छब्दानां रूढितः क्वचित् ॥३॥
 जागर्ति यस्यैव मनःसरोजे स एव शब्दार्थविवर्तनेशः ।
 निजप्रयोगार्पितकामचारः परप्रयोगप्रसारार्गलश्च ॥४॥
 विद्यादगारमागारमपगामापगामपि ।
 अरातिमारातिमथो अम आमश्च कीर्तितः ॥५॥

५. अगार=आगार; अपगा=आपगा, अराति=आराति, अम=आम. चुरादौ अम रोग इत्यत्र माघव "आमयति । नान्ये मितोऽहेताविति मित्वनिषेधः । आमः . . . । अम- तीति शपि तस्य च हेतुमण्णाद्यमन्तत्वेन मित्वादमयतीति । अस्य चोदात्तोपदेशत्वान्नोदात्तोपदेश- स्येति ञिति णिति कृति वृद्धिनिषेधाद् घञ्ण्वुलो अम अमक इति ।"

भवेदमपं आमर्षोऽङ्कुरोऽङ्कुर एव च ।

अन्तरिक्षमन्तरीक्षमगस्त्योऽगस्तिरित्यपि ।

अटरूप आटरूपोऽवश्योऽवश्याय इत्यपि ॥६॥

६. अमर्षं=आमर्षं; अङ्कुर=अङ्कुर; अन्तरिक्ष=अन्तरीक्ष; अगस्त्य=अगस्ति. अटरूप =आटरूप (अटरूप, A. c. 2. 4. 103), अवश्य=अवश्याय (I. O.: अवश्यायोऽवश्य- यस्तथा O2. अवश्या, W). 'स्यात्प्ररोहोऽङ्कुरोऽङ्कुरो रोहश्च स तु पर्वणः, हे. ४. १८४. 'अयागस्त्यः कुम्भयोनिरगस्ति' कलशीमुतः इति शब्दाणव.', अ. टी. ३. २०.

प्रतिश्यायः प्रतिश्यावो भालूको भल्लुकोऽपि च ।

जम्बूकं जम्बूकं प्राहुः शम्बूकमपि शम्बुकम् ॥७॥

७. प्रतिश्याय (O2 प्रतिश्याम, I. O. प्रतिश्याव, क, ग, प्रतिश्या, W. शै पाके ६२७. घा.) =प्रतिश्याय; भालूक=भानुक; जम्बुक=जम्बूक; शम्बूक=शम्बुक (both शम्बुक, I.). "शम्बूकः शम्बुकः शम्बुपूर्वः कान्तस्तु रावंदा । ककारेण विगा शेपो दृश्यते ग्रन्थविस्तर इत्युत्प- लिनी", अ. टी. १०. २३. "भाल्लूकभालूकशार्च्छभल्लभल्लूकभल्लुका.", हे. ५. १५५. तथा जम्बूकजम्बूकवास्तूकैलूवादयः, उ. ४. ४६.

जतुका स्याज्जतूकापि मसुरः स्यान्मसूरवत् ।

वास्तुकं चापि वास्तूकं देवकी दैवकीति च ॥८॥

८. जतुका=जतूका; मसुर=मसूर; वास्तुक=वास्तूक, (A. c 2. 4 158); देवकी=दैवकी. "वैश्याया श्रीहिमेदे च मसूरा मसुरा स्त्रियाम् । मसूरमसुरौ पुंसि द्वावेता-
वपि चैतयोरिति रभसः", अ. टी. २. ६. १७. अथ मसुरो मसूरो श्रीहिकाञ्चन, त्रि.

ज्योतिषं ज्यौतिषं चापि प्लेवनं प्लीवनं यथा ।

सूत्रामापि च सूत्रामा हनूमान् हनुमानपि ॥९॥

९. ज्योतिष=ज्यौतिष; प्लेवन=प्लीवन, सूत्रामन्=सूत्रामन्, हनूमत्=हनुमत्
"भाणतिः केसरिसुतो हनूमान् हनुमानपि", के.

उपणं स्यादूपणं च भवेदुपरमूपरम् ।

हारीतो हारितोऽपि स्यान्मुनिपक्षिविशेषयोः ॥१०॥

१०. उपण=ऊपण; उपर=ऊपर; हारीत=हारित 'ऊपरस्तूपरानूपो ह्रस्वादिरपि
कीर्तितः', के.

तुवरस्तूवरे च स्यात्कुवरः कूवरेऽपि च ।

उत्तमेऽनुत्तमं च स्यादाहतं स्यादनाहतम् ॥११॥

११. तुवर=तूवर, कुवर=कूवर; उत्तम=अनुत्तम; आहत=अनाहत

उदारे चानुदारः स्यादुदग्रेऽप्यनुदग्रवत् ।

बन्धूरं बन्धुरं च स्याद्दूरीकृतमुरीकृतम् ॥१२॥

१२. उदार=अनुदार, उदग्र=अनुदग्र; बन्धूर=बन्धुर, ऊरीकृत=उरीकृत.

वाल्होकं वाल्हिकं चापि गाण्डीवो गाण्डिवोऽपि च ।

उपाप्पूपा ननन्दा च ननान्दा च प्रकीर्तिता ॥१३॥

१३. वाल्हीक=वाल्हिक (most ल्ह, some ह्ण), गाण्डीव=गाण्डिव; उपा=ऊपा;
ननन्दु=ननान्दु 'वाल्हीका वाल्हिका', हे ४. २५. 'ननान्दा तु स्वसा पत्युर्ननन्दा-
नन्दिनीत्यपि', हे. ३. २१८. (=रभस, अ. टी=शब्दार्णव, उ. २ ६६) 'अपिध्वजस्य गाण्डीव-
गाण्डिवो पुनपुगवो', अ. २. ८. ८४. 'प्रत्यूपप्रत्युपे अपि । प्रत्यूपउपसी उप. प्रत्यूप
वत्यमूपवम्', शब्द.

ह्रीवेरे हिरिवेरं च चिकूरे चिकुरोऽपि च ।

चण्डालोऽपि च चाण्डालो वदग्न्योऽपि वदग्न्यवत् ॥१४॥

१४. ह्रीवेर=हिरिवेर (हीवेर I. O) ; चिकूर=चिकुर, चण्डाल=चाण्डाल; वदग्न्य=
वदग्न्य. 'कुन्तता मूर्धजास्त्वयादिचक्रुः कृताः कृता इति दुर्ग.', अ. टी. २. ६. ६५.

अथ शब्दभेदप्रकाशः

प्रबोधमाधातुमशाब्दिकानां कृपामुपेत्यापि सता कवीनाम् ।
 कृतो मया रूपमवाप्य शब्दभेदप्रकाशोऽखिलवाक्पयोधे ॥१॥
 प्रायो भवेद्य प्रचुर प्रयोग प्रामाणिकोदाहरणप्रतीत ।
 रूपादिभेदेषु विलक्षणेषु विचक्षणो निश्चिनुयात्तमेव ॥२॥
 क्वचिन्मात्राकृतो भेद क्वचिद्वर्णकृतोऽत्र च ।
 क्वचिदर्थान्तरोल्लेखाच्छब्दानां रुढित क्वचित् ॥३॥
 जागर्ति यस्यैष मन सरोजे स एव शब्दार्थविवर्तनेन ।
 निजप्रयोगार्पितकामचार परप्रयोगप्रसरणंलक्ष ॥४॥
 विद्यादगारमागारमपगामापगामपि ।
 अरातिमारातिमथो अम आमश्च कीर्तित ॥५॥

५ अगार=आगार अपग=आपग अराति=आराति अम=आम चुरादौ अम
 रोग इत्यत्र माधव आमयति । नान्य मितोऽहताविति मित्वनिपथ । आम । अम
 तीति शपि तस्य च हेतुमण्णावमन्तत्वन मित्वादमयतीति । अस्य चोदात्तोपदेशत्वान्नोदात्तोपदेश
 स्यति ञिति णिति वृत्तिवद्विनिपथाद घञ्ण्वुलो अम अमक् इति ।

भवेदमर्षं आमर्षोऽप्यङ्कुरोऽङ्कुर एव च ।
 अन्तरिक्षमन्तरीक्षमगस्त्योऽगस्तिरित्यपि ।
 अटरूप आटरूपोऽवश्योऽवश्याय इत्यपि ॥६॥

६ अमप=आमप अङ्कुर=अङ्कुर अन्तरिक्ष=अन्तरीक्ष अगस्त्य=अगस्ति अटरूप
 =आटरूप (अटरप A c 2 4 103) अवश्य=अवश्याय (I O अवश्यायोऽवश्य
 यस्तथा O2 अवश्या W) स्यात्प्ररोहोऽङ्कुरोऽङ्कुरो रोहश्च स तु पवण ह ४ १८४
 अथागस्त्य कुम्भयोनिरगस्ति कल्पोसुत इति शब्दाणव अ टी ३ २०

प्रतिश्याय प्रतिश्यायो भालूको भल्लूकोऽपि च ।
 जम्बूक जम्बूक प्राहु शम्बूकमपि शम्बुकम् ॥७॥

७ प्रतिश्याय (O2 प्रतिश्याम I O प्रतिश्याव व ग प्रतिश्या W शं पाक ६२७ धा)
 =प्रतिश्याय भालूक=भालूक जम्बूक=जम्बूक शम्बूक=शम्बूक (both शम्बूक I)
 शम्बूक शम्बूक शम्बूक शम्बूक शम्बूक शम्बूक शम्बूक शम्बूक शम्बूक शम्बूक
 लीनी अ टी १० २३ भाल्लूकभाल्लूकशाल्लूकभल्लूकभल्लूक श ५ १५५ तथा
 जम्बूकव धूकवास्तूकलूकादय उ ४ ४६

जतुका स्याज्जतूकापि मसुरः स्यान्मसूरवत् ।

वास्तुकं चापि वास्तूकं देवकी दैवकीति च ॥८॥

८. जतुका=जतूका; मसुर=मसूर; वास्तुक=वास्तूक; (A. c. 2. 4. 158); देवकी=दैवकी 'वेश्याया ब्रीहिभेदे च मसूरा मसुरा स्त्रियाम् । मसूरमसुरौ पुंसि द्वावेतावपि चैतयोरिति रभसः', अ. टी. २. ६. १७ अथ मसुरो मसूरो ब्रीहिकाञ्चन, वि.

ज्योतिषं ज्यौतिषं चापि छेवनं छीवनं यथा ।

सुत्रामापि च सूत्रामा हनूमान् हनुमानपि ॥९॥

९. ज्योतिष=ज्यौतिष; छेवन=छीवन, सुत्रामन्=सूत्रामन्, हनूमत्=हनुमत् "मासति. केसरिसुतो हनूमान् हनुमानपि", के.

उपणं स्यादूपणं च भवेदुपरमूपरम् ।

हारीतो हारितोऽपि स्यान्मुनिपक्षिविशेषयोः ॥१०॥

१०. उपण=ऊपण; उपर=ऊपर; हारीत=हारित 'ऊपरस्तूपरानूपो ह्रस्वादिरपि कीर्तितः', के.

तुवरस्तूवरे च स्यात्कुवरः कूवरेऽपि च ।

उत्तमेऽनुत्तमं च स्यादाहतं स्यादनाहतम् ॥११॥

११. तुवर=तूवर; कुवर=कूवर; उत्तम=अनुत्तम, आहत=अनाहत.

उदारे चानुदारः स्यादुदग्रेऽप्यनुदग्रवत् ।

बन्धूरं बन्धुरं च स्याद्वरीकृतमुरीकृतम् ॥१२॥

१२. उदार=अनुदार, उदग्र=अनुदग्र; बन्धूर=बन्धुर, ऊरीकृत=उरीकृत.

वाल्हीकं वाल्हिकं चापि गाण्डीवो गाण्डिवोऽपि च ।

उपाप्पूपा ननन्दा च ननान्दा च प्रकीर्तिता ॥१३॥

१३. वाल्हीव=वाल्हिक (most लह, some हल); गाण्डीव=गाण्डिव; उपा=ऊपा; ननन्दु=ननान्द 'वाल्हीका वाल्हिकाह्वया.', हे. ४. २५ 'ननान्दा तु स्वसा पत्युर्ननान्दानन्दिनीत्यपि', हे. ३. २१८. (=रभस, अ. टी=शब्दाण्व, उ २ ६६.) 'वपिध्वजस्य गाण्डीव-गाण्डिवो पुनपुमकौ', अ. २. ८. ८४. 'प्रत्यूपप्रत्युपे अपि । प्रत्यूपउपसी ऊपः प्रत्यूप कल्पमूपवम्', शब्द

ह्रीवेरे हिरिवरे च चिकूरे चिकुरोऽपि च ।

चण्डालोऽपि च चाण्डालो वदन्योऽपि वदान्यवत् ॥१४॥

१४. ह्रीवेर=हिरिवेर (हीवेर I. O); चिकूर=चिकुर; चण्डाल=चाण्डाल; वदन्य=वदान्य. 'बुनता मूषंत्राम्बगारिचकूरारिवतुरा. कचा इति दुर्ग.', अ. टी. २. ६. ६५.

करवालः करपालो वनीयकवनीपकौ ।

पारावतः पारपतो जवा स्याज्जपया सह ॥२१॥

२१ करवाल=करपाल, वनीयक=वनीयक, पारावत=पारपत, (1 O पारवत, 02) जवा=जपा 'पारापत कलख इति रभस', 'जवाया तु जपा स्थियामिति धर्मदास', अ टी २ ५ १४, २ ४ ७६ "करवाल कृपाणवत् । तरवारिद्वयोश्चापि निस्त्रिंश करपालक', के

जटायुपा जटायुं च विद्यादायुं तथाऽऽयुपा ।

सायं सायो भवेत्कोपः कोशः पण्डश्च शण्डवत् ॥२२॥

२२ जटायुस्=जटायु, आयु=आयुम्, सायम्=साय, काश=कोप, पण्ड=शण्ड 'सम्पाति वारुणि ह्यातो जटायुश्च जटायुपीति शब्दार्णव', उ २ ११६

तविशं तविषं चापि मुसलो मुशलोऽपि च ।

वेशो वेपश्च कथितः स्याद्भुसोऽपि वृषोऽपि च ॥२३॥

२३ तविशं=तविष, मुसल=मुसल, वेश=वेप, वृष=वृष, 'वृषवेपतुपारतोपा इति पभेद', अ टी २ ६ २२

स्यात्तनुस्तनुपा सार्द्धं धनुना च धनुर्विदुः ।

शूकरः सूकरोऽपि स्याच्छृगालश्च सृगालवत् ॥२४॥

२४ तनु=तनुम्, उ २ ११८ (जरा=जरम्, O 2), धनु=धनुस्, शूकर=सूकर, शृगाल=सृगाल 'तालव्या अपि दन्त्याश्च शम्भुशूकरपाशव इत्युपधिवेक', अ टी ५० 'शरावापो धनु स्त्री स्यात्', त्रि डा ४२ 'शृगालोऽपि सृगाल स्यात्फेरजम्बुवधूतका', शब्द

सूरः शूरश्च तरणो कलसः कलशोऽपि च ।

मुनासीरः मुनासीरो नारायणनारायणौ ॥२५॥

२५ सूर=शूर, कलस=कलश, मुनासीर=मुनासीर, नारायण=नारायण 'विष्वक्-मेननारायणौ जलशयो नारायण श्रीपति', हे २ १२८ 'यद्वधवा मुनामीर पुरहूत पुरन्दर', अ ४४ (द्विजानव्यां द्विदन्त्यश्च, टी) 'यूयं सूरौऽयमादिष्य शूरो भानुर्विभावम्', शब्द

जाम्बवान् जाम्बवोऽपि स्यात्तक्षमणो तक्षणोऽपि च ।

संस्तरः स्रस्तरोऽपि स्याच्चरित्रं चरितं तथा ॥२६॥

२६ जाम्बवन्=जाम्बव (also जाम्बवत्) (जातृपान=जानुपान, O 2), तक्षमण=तक्षण, संस्तर=सम्स्तर, चरित्र=चरित 'चरित्रमपि चारित्र चरित च मम त्रयम्', शब्द

पारतं पारदं वाह्यो वासरः कृमिवत्त्रिमिः ।

तृफला त्रिफला चापि तृणता त्रिणताऽपि च ॥२७॥

२७ पारतं=पारद, वाह्य=वासर, कृमि=त्रिमि, त्रिफला=तृफला, तृणता=त्रिणता 'पारद पारत शूरी हरवीर रजम्बव', हे ४ ११६ 'शरावापो धनु स्त्री म्यानुता त्रिणताऽपि च', तृणता त्रिणताऽपि च', त्रि डा ४२, वी ६१

भवेदृष्टिस्तथा रिष्टिः प्रियालः स्यात्प्रियालवत् ।

कणाटीनः कलाटीनो वातिको वातिगोऽपि च ॥२८॥

२८. ऋष्टि=रिष्टि; प्रियाल=पियाल, कणाटीन=कलाटीन (कटाटीन, क, I O ग; कणाटीर, W), वातिक=वातिग (वलिश=वडिश, O2) 'पियालश्च प्रियालक इति माधव', अ टी २ ४ ३५ 'असि ऋष्टिरिष्टी', हे ३ ४४६ 'कर्कराक्ष कलाटीन खञ्जलेखस्तु खञ्जन', हा ८७

मिहिरो महिरोऽपि स्यान्मुकुरो मुकुरोऽपि च ।

मुकुलं मुकुलं चापि मुकुटं मुकुटं विदुः ॥२९॥

२९ मिहिर=महिर, मुकुर=मकुर, मुकुल=मकुल, मुकुट=मकुट 'महिरमिहिर-पीया कालकृत्स्नपाणिरिति वर्णविवेक', उ २ ७ 'मुकुटं मुकुट मौली मौलीकोऽपि च शेखरम्', शब्द 'मुकुलो मुकुलोऽप्यस्त्री कुड्मल प्रोढकोरसे', शब्द

मुकुति मुकुति चापि चलुकं चलुकं यथा ।

करञ्जः करजोऽपि स्यात्परेतः प्रेतवन्मतः ॥३०॥

३० मुकुति=मकुति (क, ग, I O सूकृत=सुकृत, O2), चलुक=चलुक, करञ्ज करज, परेत=प्रेत 'करजश्च करञ्जके', अ २ ४ ४७

किर्मिरोऽपि च किर्मिरो ह्यनं हायनं समम् ।

शौटीर्यमपि शौटीरं ज्येष्ठे ज्येष्ठोऽपि दृश्यते ॥३१॥

३१ किर्मिर=किर्मोर, ह्यन=हायन, शौटीर्य=शौटीर, (O2 सोटीर्य=सोटीर, क, ग, I O), ज्येष्ठ=ज्येष्ठ, किर्मोर=कर्मोर, A c I 5 17

शुष्केऽपि वानं वातं च उदके स्यादकं मतम् ।

कुष्ठभेदे शतरूपी शतारुश्च निगद्यते ॥३२॥

३२ वात=वान, उदक=दक, शतरूपी=शतारु 'क दक जलम्', त्रि वा ४३

द्रेष्कद्रेक्वाणदृक्वाणा भवन्त्यपि दृकाणयत् ।

पत्रङ्गमपि पत्राङ्गे कुद्दालं च कुदालवत् ॥३३॥

३३ द्रेष्क (क, W) =द्रेक्वाण=दृक्वाण=दृकाण (द्रेष्कणे क्वाणद्रुक्वाणा) पत्रङ्ग=पत्राङ्ग, कुद्दाल=कुदाल 'पत्रङ्गोऽपि च पत्राङ्ग पत्राङ्क शलभोऽपि च', शब्द

मारिषं मारुषं शाके प्लीहरोगे प्लिहाऽपि च ।

फेली फेलिस्तयोच्छिष्टे काकिण्यां काकिनोति च ॥३४॥

३४ मारिष=मारुष, प्लीहन्=प्लिहा, फेला (१, I क फेला, ग)=फेलि, वाकिणी=वाकिनी (वाक्णी, I O) 'फेनीरिति जटाघर', 'पणोदमानदण्डाना मुयासोऽपि च वाकिनीति नान्तेषु रभस' अ टी २ ६ ५६, ३ ५ ६ 'फेला (Hem I) पिण्डोलिफेली च', हे ३ ६१ 'प्लीहा प्लीहा गदेऽपि च', द्वि 'प्लिह गती', ६४७ या 'प्लीहा (ह?) शब्दप्रावन्तोऽपि', अ टी २ ६ ६६

सौदामनी च सौदाम्नी सौदामिन्यपि चेप्यते ।

जरठे जठरोऽपि स्यान्निमेषो निमिषोऽपि च ॥३५॥

३५ सौदामिनी=सौदाम्नी=सौदामिनी, जरठ=जठर, निमेष=निमिष 'कूर वठोर जठर जरठ दृढनिष्ठुरे', के

बुको बकश्च कुसुमे मदनो मवनो द्रुमे ।

आरग्वधारगवधौ क्षुरकक्षुरकावपि ॥३६॥

३६ बुक्=बक्, मदन=मवन (वदन, ग मलय, द्वि Commonly मयन), आरग्वध=अरग्वध, क्षुरक=क्षुरक (आराधधारगवधौ क्षुरकावावपि, I O) 'अरग्वधोऽयं शम्पाक कृतमालस्तथाऽग्वध इति रत्नकोश', अ टी २ ४ २३

वृष्णि पृश्निश्च सरयुः सरयूश्च निगद्यते ।

नीलङ्गुरपि नीलाङ्गुरीश्वरी चेश्वराऽपि च ॥३७॥

३७ वृष्णि=पृश्नि (वृष्टि प्रश्न, I O), सरयु=सरयू, नीलङ्गुर=नीलाङ्गुर, ईश्वरी=ईश्वरा 'ईश्वर शङ्करे प्रोक्त पार्वत्यामीश्वरेश्वरीति शब्दार्णव', उ ५ ५७ 'वृप्ति निमिश्च नीलङ्गुरीलाङ्गुरी कीट इत्यपि', शब्द

तापिञ्चमपि तापिच्छं त्रिपुपं त्रपुप तथा ।

डिण्डीरोऽपि च हिण्डीरः परशुः पर्शुना सह ॥३८॥

३८ तापिञ्च (तापिच्छ I, तापिञ्च, O2 तापिञ्ज, A c 2 4 68)=तापिच्छ, त्रिपुप=त्रपुप, डिण्डीर (हिण्डीर, O2)=हिण्डीर, परशु=पर्शु 'कुठारस्तु परशु पर्शु-पर्शु' । परश्वध स्वधितिश्च', हे ३ ४५० 'हपरस्तावर उपाध्यायसवस्वे च डिण्डेरादेश्च ड इत्यभिधाय डिण्डीर इत्यपि माधितम् । तच्चिन्त्यम्', उ ४ ३० 'हिण्डीर इति शब्द-रत्नावल्याम्', अ टी २ ६ १ ५

बालिका बालुका चापि दोर्दोपाऽपि भुजा भुजः ।

बाहुर्बाहा त्विपिस्त्विट् च सन्ध्या स्यात्सन्धिवत्पुनः ॥३९॥

३९ बालिका=बालुका, दोस्=दोपा, भुजा=भुज, बाहु=बाहा, त्विप्=त्विपि, (तृपानुष्णा, O2), सन्ध्या=सन्धि 'बाहो बाहुरिति स्मृत इति देशिकोप', अ टी २ ६ ८० 'बाहोऽवभुजयो पुमानिति दामोदर', उ १ २८ 'दोरस्त्रिया स्त्रिया दोपा भुजापि स्याद्भुज पुमान्', के 'द्युत् त्विट् प्रभा रविर्दीप्तिर्विभा र्व् च त्विपिद्वयि', के 'स्त्रिया वा भूमिनि गिवता बालुका बालिकाऽपि च, के प्रवेष्टो ना बुलित्वाहर्गहवाह स्त्रिया पुमान्', के

भगिनीमपि भनीं च भित्तरौ भत्तरौ विदुः ।

रेत च रेतसा सार्द्धमेधमाहुस्तथैधसा ॥४०॥

४० भगिनी=भनी, भित्तरौ=भत्तरौ (भत्तरी, A c, Dvi), रेत (रेत, W, O2) रेतम्, एष=एषम् 'बाष्ट दाह ममिस्वी स्यादेव एष ममिपनम्', शब्द

सवनन सवदन तरुणी तलुनीति च ।

प्रमदावन प्रमदवन च परिकीर्तितम् ॥४१॥

४१ सवनन=सवदन, तरुणी—तनुनी प्रमदावन=प्रमदवन

खरुली स्यात्तु खुरली वज्र वज्राशनिस्तथा ।

शिलमुञ्छ शिलोञ्छ च भवेदुञ्छशिल तथा ॥४२॥

४२ खुरली=खरली (O2 खुहिली I O) वज्र—वज्रा (वज्रानि IO), शिल मुञ्छ=शिलोञ्छ=उञ्छशिल खुरली तु धमी योग्याऽभ्यासस्तद्धू खलूरिका, हे ३ ४५२

धरित्री धारयित्री च महिषी माहिषीति च ।

वासुदेवोऽपि वासु स्याद्दामदेवोऽपि वामवत् ॥४३॥

४३ धरित्री—धारयित्री I etc महिषी माहिषी वासुदेव=वासु वामदेव=वाम धारयित्री धरित्री च धात्री सागरमेखना शब्द

आशीराश्यहिदष्ट्राया लक्ष्मीलक्षी हरिस्त्रियाम् ।

रुक्को रुक्क प्रोक्तावरुक्कोऽपि तादृशे ॥४४॥

४४ आशिस=आशी लक्ष्मी लक्षी (O2 क ग both लक्ष्मी, I लक्ष्मि लक्ष्मी, Dvi) रुक्क रुक्क=उरुक्क (रुक्कोरुक्को I क उरुवृष, रुक्क रुक्क, A c 2 4 51)

कुमुद च कुमुच्चापि योपिता योपिदित्यपि ।

शरद्भवेच्छरदया प्रावृट् प्रावृषया सह ॥४५॥

४५ कुमुद=कुमुद योपिता योपित शरद शरदा प्रावृष=प्रावृषा

नभ तु नभसा सार्द्धं तप तु तपसा सह ।

सह च सहसा सार्द्धं मह च महसा द्युतौ ॥४६॥

४६ नभ=नभस (also नभस उ २ ११७) तप=तपस (also तपस तपसन्वद्रमा इति शब्दानव उ ३ ११७) सह=सहस मह महस (also महस महम ज्ञानम् उ)

तमेन च तम प्रोक्त रजेनाऽपि रज समम् ।

शाब्दिकैस्तु जलोकाभि कथिताश्च जलौकस ॥४७॥

४७ तम=तमस रज=रजस जलावा (जनोवा O2)=जनोवस गिन्यथपा जलौकस ॥ जलानोवा जलूवा च जनोवा जलमपिणी ह ४ २६६ ७०

दिव प्रोक्त दिवा तुल्य पर्यन्तरिपदा सह ।

वर्षा स्युर्वरिषाभिश्च हर्षोऽपि हरिषेण च ॥४८॥

४८ दिव—दिव, पपद=परिपद वर्षा=वरिषा, हृष—हरिष समज्या पपतरिप इति चद्र, उ १ १२६ अन्ये वप्रत्ययान्तन दिवाब्दनाकारान्तेन साधयन्ति, १५६ वष स्याद्वरिषोऽपि चेति चद्र, ३ ६२

सर्पपः सरिपपश्च कर्पः स्यात्कारिणेण च ।

मार्षो मारिप इत्युक्तः स्पर्शोऽपि स्परिशो यथा ॥४६॥

४६ सर्पप=सरिपप, कर्प=करिप, मार्ष=मारिप, स्पर्श=स्परिश 'सरिपप कटु-
स्नेह कदम्ब सर्पपोऽपि चेति चन्द्रव्याख्यानम्', उ ३ १४१ 'सर्पप स्यात्सरिपप कटुस्नेहा
च तन्तुम्', त्रि वै ५७ 'मार्ष आर्य', हे २ २४७ 'आर्य मारिपमार्षकाविति शब्दार्णव', अ
टी ७ ६४

एवमन्येऽपि बाह्यादावूष्मवर्णाः प्रयोगतः ।

मूर्ध्नरेफा विकल्पन्ते छन्दोभङ्गभयादिना ॥५०॥

५० बार्ह=वारिह, I 246 c also मूर्ध्नरेफा (बाह्यार्हा, I O)

दक्षिणस्यामपाच्येव प्रायं त्वनशने विदुः ।

छन्दावभिप्रायवशौ कलज्ञः स्यात्कलाविदि ॥५१॥

५१ अपाची (not अवाची), प्राय (not प्रायम्), छन्द (not छन्दस्), कलज्ञ (not
कलाज्ञ कलाज्ञवत्, O2)

समूहार्थस्य जातस्य चवर्गादित्वमीरितम् ।

अन्तस्थीयकारत्वं यवसस्य तु कथ्यते ॥५२॥

५२ जात (not यात), यवस (not जवम)

तन्तुवायस्य बापेऽपि तन्वादित्वं च दृश्यते ।

तुयंस्वरादिरीर्वाहः कर्कटचा कथ्यते बृधेः ॥५३॥

५३ तन्तुवाय=तन्त्रवाय, ईर्वाह (ईचार, I) 'उर्वाह कर्कटी स्त्रियो', अ २ ४
१५५=ईर्वाह, इर्वाह, ईर्वाह, एर्वाह, टी

ह्रस्वादिरतिः पीडायां धनुष्कोटधामपीप्यते ।

एतो मध्यतवर्गीयो वैदूर्यमणिशाद्वली ॥५४॥

५४ अति-(आति), वैदूर्य=(वैदूर्यं), शाद्वल=(शाद्वल) 'एतो मध्यतवर्गीयो
वैदूर्यमणिशाद्वली' इति द्विरुत्तरोपाच्छाद्वल इत्यपि पाठ', अ टी २ १ १० The verse
may, however, mean अति not आति, वैदूर्य not वैदूर्यं, शाद्वल not शाद्वल

तवर्गमध्यो रात्रौ च जम्बाले च निषद्वरः ।

चुल्ल्यामुत्पूर्यकं ध्मानं धान हानं च कथ्यते ॥५५॥

५५ निषद्वर not निषद्वर, उद्ध्मा=उद्धान

तालव्यमध्यो विषद ऊर्द्धशब्दो यकारवान् ।

ययानो स्याद्वमध्यंय आवणो मासि मध्ययः ॥५६॥

५६ विषद not विषद, ऊर्द्ध not ऊर्द्ध, ययानी not ययानी, आवण not आवण
ऊर्द्ध, अ. ७ ५ त्रिवंकारमपि, टी 'ययान श्वेन गितिर्गोरो विषदो विषदोऽपि च', शब्द

शफे खुरः कवर्गीयः क्षकारश्च क्षुरप्रके ।

नापितस्योपकरणे कपसंयोग इष्यते ॥५७॥

५७ खुर and क्षुर (जामातृ=यामातृ, योपा=जोपा, O2,)

अव्ययानव्ययं दोषाशब्दं रात्री प्रचक्षते ।

कन्याकुब्जं कान्यकुब्जं कोपलोत्तरकोशला ॥५८॥

५८ दोषा (ind, f), कन्याकुब्ज=कान्यकुब्ज, कोपला=कोशला 'कान्यकुब्ज महोदयम् ॥ कन्याकुब्ज गाधिपुर कौश गुशस्थल च तत्', हे ४ ३६-४० 'कन्याकुब्ज कान्यकुब्ज कोशल कोपलोऽपि च', के

वाराणसीत्यपि प्रोक्ता तथा वाणारसीति च ।

तामलिप्ता दामलिप्ता तङ्कोऽप्यातङ्क इत्यपि ॥५९॥

५९ वाराणसी=वाणारसी तामलिप्ता=दामलिप्ता, तङ्क=आतङ्क 'तामलिप्त दाम लिप्त तामलिप्ती तमालिनी, हे ४ ४५ काशी वाराणसी काशिवरणासी वराणसी', के

नन्दी नन्दिश्च पत्री च पत्रि स्याद्वस्नसा स्नसा ।

यमल यामल द्वन्द्वे समौ खण्डिलखन्तिडौ ॥६०॥

६० नन्दिन्=नन्दि, पत्रिन=पत्रि, वस्नसा=स्नसा (स्नया, I), यमल=यामल, खण्डिल=खन्तिड वस्नसा तु स्नसा स्नायु', हे ३ २६५

जनित्री जनयित्री च कफोणि कफणिस्तथा ।

वाल्मिकोऽपि च वाल्मीको बाली बालिश्च कथ्यते ॥६१॥

६१ जनित्री=जनयित्री कफोणि=कफणि, वाल्मीक=वाल्मिक, बालिन्=बालि 'कफोणि कफणिद्वयोरिति शब्दानव, अ टी २ ६ ८० 'कपोणि कपणि पुसि कपणी कफणि स्त्रियौ । कफोणिश्च कफणिश्च द्वावेतौ पुस्यपि स्त्रियाम्', के 'बाली बालिरिन्द्रमुतश्च स', हे ३ ६ ८ अणि बल्मीक=बाल्मीकौ', मि अ ७६ 'बल्मिक इति शब्दरत्नावल्याम्', अ टी २ ७ १

सुमेन सार्धं कुसुम मरन्दो मकरन्दवत् ।

अहितुण्डिकमित्याहुस्तथा स्यादाहितुण्डिकम् ॥६२॥

६२ सुम=कुसुम, मरन्द=मकरन्द, अहितुण्डिक (रुण्डिक, I)=आहितुण्डिक 'स्त्रिय सुमनस पुष्प प्रमून कुसुम सुमम्', अ ० ४ १७ 'अथ रसो मधु । मकरन्दो मरन्दश्च', हे ४ ४६२-३

विद्यादण्डीरमाण्डीरमणि स्यादाणिवत्पुन ।

आमण्डमण्डावेरण्डे प्रियकोऽप्यासनोऽसन ॥६३॥

६३ अण्डीर=आण्डीर, क, अणि=आणि, आमण्ड=मण्ड, आमन=असन 'गन्धर्व हस्तको मण्ड आमण्डो व्याघ्रपुच्छक इति सारपात्र', अ टी ० ४ ५१ ('कश्चिदमण्डमिति पदमाह') 'पीठेभस्वन्ययो कत्रीवमासन ना तु जीवक इति स्वरभगौ', ४४

अपिशलिर्मुनेर्भेदे भवेदापिशलिस्तथा ।

चन्द्रभागा चन्द्रभागी खनौ खानिरपि स्मृता ॥६४॥

६४ अपिशलि=आपिशलि, चन्द्रभागा=चन्द्रभागी, खनि=खानि 'चन्द्रभागा चन्द्र-
भागा चन्द्रभागी च सा मता । चन्द्रभागी च सौवोक्ता', द्वि 'स्यादाकर खनि खानि', हे
४ १०२

गोनासगोनसौ सर्पे फाल्गुनः फल्गुनोऽर्जुने ।

स्यात्तर्जंन्या युतेऽङ्गुष्ठे प्रादेशोऽपि प्रदेशवत् ॥६५॥

६५ गोनाम=गोनस, फाल्गुन=फल्गुन, प्रादेश=प्रदेश 'भवेत्तित्सो गोनासो
गोनसो घोणसोऽपि च', हे ४ ३७२ 'प्रदेशिन्या प्रदेशोऽपि प्रादेशश्च नराविमौ', के

गजे मतङ्गमातङ्गौ नागे कालीयकालियो ।

रोहीतके रोहितकोऽप्युपरमुपर मतम् ॥६६॥

६६ मतङ्ग=मातङ्ग, कालीय=कालिय, रोहीतक=रोहितक, ऊपर=उपर
(see 10), 'गजे मतङ्गजो हस्ती द्विरदेभौ मतङ्गम् । शुण्डाल सामजो नागो मातङ्ग पुष्परी
द्वीप', धनञ्जय

इपीका स्यादीपीकापि वानायुजघनायुजौ ।

गुवाकोऽपि च गूवाकः कुचकूचौ स्तने भवेत् ॥६७॥

६७ इपीका=ईपीका (also इपिका, ईपिका, अ टी २ ८ ३८), वानायुज=वानायुज
(वानायुज, I O), गुवाक=गूवाक, कुच=कूच 'गुवाकोऽपि च गूवाक इति तारपाल', अ
टी २ ४ १६६ 'वक्षःपर्यायरुहृङ्गायौ कूचौ कुचावपि', के

फुकरे च कुणिः कूणिर्नाको कुलककूलको ।

पोगण्डः स्यादपोगण्डः उलूतः स्यादलूतवत् ॥६८॥

६८ कुणि=कूणि, कुलक=कूलक, पोगण्ड=अपोगण्ड, उलूत=अलूत (उलूक=
अलूक, ग) 'विवलाङ्गस्तपोगण्ड', अ २ ६ ४६ 'पोगण्डो विवलाङ्ग इति रत्नकोश ।
पोगण्डो विवलाङ्ग स्यादिति हतायुधश्च', टी निमगंत कूणिपङ्गुपोगण्डा इति नाममात्रा', ४८

काकाचिके काकाचिको भवेदुदयस्तु रिष्ययत् ।

यातूलो यातुलोऽपि स्यात्कैकेयो केवयीत्यपि ॥६९॥

६९ काकाचिक=काकचिक, ऋष्य=रिष्य, यातूल=यातुल, केवयी=केवयी
'एण कुरङ्गमो रिष्य स्यादुदयस्तुनोचन', मि मि ८५ (=ऋष्य, रिष्य, A c)

विरिञ्चिश्च विरि(रि)ञ्चोऽपि ब्रह्मण्यपि विरिञ्चनः ।

यष्टो याष्टोऽपि स्याद्विषयपिक्वो गजार्भके ॥७०॥

७० विरिञ्चि=विरिञ्च-विरिञ्च विरिञ्चान, यष्ट=यष्ट, विरा=विरा
'हुहिणो विरिञ्चिर्दुष्णो विरिञ्च', हे २ १०५ (दुष्ण अ टी) 'विरा विगानिकं
स्यात्', हे ४ २८६ 'विरा विगानि विगान्', के

कर्करेटुः करेटुः स्यात्कुर्कुरः कुक्कुरोऽपि च ।

अम्बरीषं चाम्बरीषमुत्पले कुवलं कुवम् ॥७१॥

७१ कर्करेटु=करेटु, कुर्कुर=कुक्कुर (कर्कुरे कर्करेटु स्यात्कुर्कुरे कुक्कुरोऽपि च, I O), अम्बरीष=चाम्बरीष, कुवल=कुव (कुल, I O) 'कर्करेटु करेटु स्यात्करेटु कर्करेटु', हे ४ ४०३ (=रभस, A c), 'उत्पल स्यात्कुवलप कुवेल कुवल कुवम्', २२६ 'कुक्कुर कुक्कुरो मत', उ १ ४२ 'कुक्कुरो मृगदशक । कुर्कुर गुनकोऽपि स्यात्', के

कुमारिले कुमारिश्च मथिमन्थौ मथेऽपि च ।

वज्रा वज्री स्नुहीभाग्योर्वरला वरटाऽपि च ॥७२॥

७२ कुमारिल=कुमारि, मथिन्=मन्थ=मथ, वज्रा=वज्री, वरला=वरटा (ववया वरठा, I O) 'वारला वरला हसी वारटा वरटा च सा', हे ४ ३६३ 'वरटा वरटी हस्योस्त-
त्पतौ वरट स्मृत इति तारपाल', अ टी २ ५ २७ वज्र स्नुक् स्त्री स्नुही गुडा', अ २ ४ १०५ 'वैशाखमन्थमन्थानमन्थानो मन्थदण्डके', अ २ ६ ७४

कैटभा कैटभीश्वर्या कन्दर्या कन्दराऽपि च ।

भिदिभेदश्च कुलिशे वातिर्वाते कुटे कुटिः ॥७३॥

७३ कैटभा=कैटभी, कन्दरी=कन्दरा, भिदि=भेद, वात=वाति, कुट=कुटि 'वातिरादित्यसोमयोरिति रभस', उ ५ ६ 'वसतिश्च कुटि कुटी । आलयश्च गृहा पुंसि भूमि कूटो द्वयो सभा, शब्द दम्भोर्लिभिदुर भिदु', हे २ ६४

करे करिर्जटाया स्याज्जटिः शिल्या शिलाऽपि च ।

पुलिन्दे स्यात्पुलिन्द्रोऽपि निपादश्च निपादिनि ॥७४॥

७४ कर=करि, जटा=जटि, शिली=शिला, पुलिन्द=पुलिन्द्र, निपाद=निपादिन् जटी=जटि, A c II 4 32 'पञ्चशाख अथ पाणि करो हस्त कस करि', के 'पुलिङ्ग वध्यते म्लेच्छे पुलिन्दोऽपि निगद्यते इति तारपाल', अ टी २ १० २०

यतिश्च यतिनि प्रोक्तः सूक्विण्या सूक्वि सूक्व च ।

वहित च वहित्रं च निचुले हिज्जलेज्जलौ ॥७५॥

७५ यति=यतिन्, सूक्विणी—सूक्विन्=सूक्वन् (क्व, I O, A c), वहित=वहित्र, हिज्जल=हिज्जल 'ये निजितेन्द्रियग्रामा यतिनो यनयश्च ते', अ २ ७ ४४ 'सूक्विण्या सूक्वि सूक्व चेति शब्दभेद । सूक्विणीति ईद्वन्तस्य लिङ्यामेकवचनम् । नान्तस्य सूक्वि इतीदन्तस्य वतीवे द्विवचन वा', अ टी २ ६ ६ १ 'यानपात्र वहित्रवम् ॥ वोहित्य वहन पोष', हे ३ ५३६-४० 'होदस्तरान्युर्वहन वहित्र वावंट पुमान्', वि वा ४६ 'निचुले हिज्जलेज्जलौ', हे ४ २११ 'निचुलेज्जलहिज्जला इति रभस', अ टी २ ४ ६१ (निचुलोऽत्र वनेजलो, I)

विष्णु विष्णुस्तथा विप्रो नासाया विगमादिति ।

अमतिश्चामतिः काले रजन्यां च तमा तमो ॥७६॥

७६ विष्णु=विष्णु=विप्र (विपुयुविपुस्तथा विप्रो, I), अमति=आमति, तमा=तमो 'विष्णुविष्णुविप्रा घनासिके', हे ३ ११४ (also विष्णु, A c) 'रजनी यामिनी दोषा वासतेषी तमा तमो', शब्द

विश्वप्सश्चापि विश्वप्सा सिध्मा सिध्म च कथ्यते ।

स्याद्वक्का वृक्कया साकं धर्मं धर्मं च कीर्तितम् ॥७७॥

७७ विश्वप्स=विश्वप्सन्, सिध्मन्=सिध्मा, वृक्का=वृक्का (वृका, I O), धर्मं=(m and n) (both धर्म I O), 'वृक्का हृद्दय वृक्का', हे ३ २८७, सि मा किलाम त्वक्पुष्प सिध्मन्', हे ३ १३१

ऊष्मया सार्द्धमूष्माऽपि मज्जोक्तो मज्जया सह ।

शेषशेषौ च शेषश्च शेषं प्रोक्त च शेषसा ॥७८॥

७८ ऊष्मन्=ऊष्मा (both उ, I), मज्जन्=मज्जा, शेष=शेष (m)=शेष=शेष (n)=शेषम् 'मेहन शेष शेषमी', हे ३ २७४

प्रापुन्नाटकमथाहुः प्रपुन्नाटे प्रपुन्नटम् ।

अररं चाररिश्चापि कपाटे स्यात्कवाटवत् ॥७९॥

७९ प्रापुन्नाट=प्रपुन्नाट=प्रपुन्नट (प्रपुन्नाड, A 2 4 147 =प्रपुन्नाल, प्रपुन्नाल, प्रपुन्नाड, प्रपुन्नड, c) अरर=अररि (अररी, A c See note 17)

भल्लो भल्लिश्च बाणे स्याद्वले पात्रं च पत्रवत् ।

ईर्ममोर्मा व्रणोऽपि स्यान्निर्झरेऽपि झरो झरिः ॥८०॥

८० भल्ल=भल्लि, पत्र=पात्र, ईर्म=ईर्मन्, झर=झरि 'स्त्रिया भल्लिश्च भल्ली च भल्लोऽपि स्यात्पुमानयम्', के 'पत्र पात्र दल पर्ण पलाश च च्छद पुमान्', शब्द

भवेदमात्येऽप्यामात्यः पीनसं स्यादपीनसे ।

अन्वासनं समुद्दिष्टं तथा स्यादनुवासनम् ॥८१॥

८१ अमात्य=आमात्य, पीनस=अपीनस (अपीनस्, I O etc), अन्वासन=अनुवासन "अपीनस प्रतिश्या स्यादिति रभस", अ टी २ ६ ५१

यूषश्च यभनं यातु यकाराद्वयवन्मतम् ।

परुणा च परुर्ग्रन्थौ काश्मीरी कास्मिरोति च ॥८२॥

८२ यूष, यभन (यभन, I O क, ग), यातु, परु=परम्, काश्मीरी=कास्मिरी (I O) 'मज्जामारो ग्रन्थिपरुरिति पुस्तान्धे रत्नकोषान्', अ टी २ ४ १६२ काश्मीरी=काश्मीरी यकाराद्वयवन्मतम् would give a quite different sense

पादत्राणे तु पद्मघ्नी भवेत्प्रणिहिताऽपि च ।

जलायुका जलौकाया गैरिके च गवेरुकम् ॥८६॥

८६ पादत्राण=पद्मघ्नी=प्रणिहिता (प्राणहिता I O क ग), जलायुका=जलौका (See note 47), गैरिक=गवेरुक 'उपानत्पायुका पादू पद्मद्वा पादरक्षिका । प्रणिहिता', हे ३ ५७८

नासिकाया च नक्र स्याद्वक्त्रे वङ्गोऽप्युदाहृत ।

सरणी च प्रसारण्या मुष्के स्यात्फलक फलम् ॥८७॥

८७ नक्र=नासिका, वक्र=वङ्ग, सरणी=प्रसारणी, फलक=फल 'प्रसारणी सारणी च सरणा सरणीति च', शब्द

भवेद्दाढाऽपि दष्ट्राया शाल्मल्या शल्मलीति च ।

वध्वा च बन्धुकापि स्यादञ्जन्यामङ्गनाऽपि च ॥८८॥

८८ दाढा=दष्टा, शाल्मली=शल्मली, वधू=बन्धुका, अञ्जनी-अङ्गना शाल्मलि द्वयो, अ २ ४ ४६ =शाल्मनि, शाल्मल, टी 'दाढिका दष्टिका दाढा', वे अङ्गना=अञ्जना अ टी ३ ४

ह्रस्वान्ता स्यादलाबूश्च दीर्घादिश्च प्रतीयते ।

ऊर्णनाभ इदन्तश्च किकीदिवि किकीदिवे ॥८९॥

८९ अलाबू=अलाबु=आलाबू ऊर्णनाभ=ऊर्णनाभि, किकीदिवि=किकीदिव अलाबू, A २ ४ ५६ अलाम्यू, आलाबू अलाबु, लाबु, लाबू, A c अलाबु स्त्री पिण्डफला, तुम्बिस्तुम्बी महाफला । तुम्बा तु वर्तुलाऽलाबूनिम्बे तुम्बी तु लाबुवेति वाचस्पति 'चापो दिवि किकि स्मृत इति व्याडि', अ टी २ ५ १६ (also किकीदीवि किकिदिवि, किकिदिव, किकीदिवी, किकीदिव किकी) स्मृतश्चाप किकीदिवीरिति विग्रमादित्यकोप वोपालिने किकिदिवमहिकश्चाप स्यादिति सर्वे ह्रस्वा', उ ४ ५६ 'ऊर्णनाभिः णनाभो लूताशावक इत्यपि', शब्द

करेटौ करटुश्चापि दूत्या दूतिरपि स्मृता ।

स्यान्निचोले निचुलक स्यादसिक्न्यामसिक्निका ॥९०॥

९० करेटु=करटु (see note 71), दूती=दूति, निचोल=निचुल, असिक्नी-असिक्निका (असिक्न्यामसिक्निका I O)

जीवञ्जीवे जीवजीवश्चालन्यामपि चालनम् ।

स्यूते स्यून तथा स्योनमम्यूपेऽम्युप इत्यपि ॥९१॥

९१ जीवञ्जीव=जीवजीव (also जिवाजिव, A c 2 5 35), चालनी=चालन, स्यूत=स्यून=स्योन, अम्यूप=अम्युप (also अम्योप, A c 2 9 47) 'चानन तितउ प्रोक्नमिति क्लीबकाण्डे रत्नकोश, स्योनस्यूतप्रसेवका इति रत्नम', अ टी २ ६ २६ 'स्त्रिया क्लीबे च चालनी, वे

करम्बो मिश्रिते वान्तो भान्तस्तु दधिसक्तुषु ।

आमीक्षा ह्रस्वमध्याऽपि मध्योकार च यौतकम् ॥६५॥

६५ करम्ब and करम्भ (A c 2 48) आमीक्षा=आमिक्षा यौतक=यौतुक
यौतक यौतुक च तदिति वाचस्पति अ टी २ ८ २८

धुवित्र निरुकारञ्च स्यादृषौ रिपिरित्यपि ।

इरिण स्याच्च दीर्घादि कृपके कृपिकोऽपि च ॥६६॥

६६ धुवित्र=धवित्र (A c 2 7 23) ऋपि=रिपि इरिण (इरण IO)=
ईरिण कृपक=कृपिक क्षत्राजीव कपक्श्च (कापकश्च) कृपिकश्च कृपीवल कृपको
(कृपिको) लाङ्गल हलम अ २ ६ ६ १३ (कृपिकाकृपिकौ फालकृपकाविति रुद्र टी)

तालव्यदन्त्ययोरुक्ते सर्वला सर्वलीति च ।

तालव्यद्वयमध्योऽसावाशुशुक्षणिरिष्यते ॥६७॥

६७ सबला शवला (A c 2 8 93) सबली (गवली) आशुशुक्षणि

विष्णौ दाशार्हशब्दस्य मध्यतालव्यता मता ।

तालव्यान्तश्च कोटीश प्राशस्तालव्यदन्त्ययो ॥६८॥

६८ दाशाह nor दासाह कोटीश (also कोटिश अ २ ६ १२) प्राश=प्रास

दन्त्योपान्त तु कर्पासमहानसमलीमसम ।

काञ्जिकादौ च कुल्मापो दन्त्योपान्तोऽपि कीर्त्यते ॥६९॥

६९ कर्पास महानस मलीमस कुल्माप=कुल्मास

आदिदन्त्य तु सुपवीसम्बाकृतसमूह च ।

कुसीद च कुसूल च मध्यदन्त्यमुदीरितम् ॥१००॥

१०० सुपवी (also सुसवी सुगवी A c 2 4 155) सम्बाकृत (गम्बाकृत,
अ २ ६ ६=दन्त्यादिरपि टी) समूर अ २ ५ ६ (सन्तेममभूर च IO) कुसीद
(also कुनीद कुपीद अ टी २ ६ ४) कुसूल (also कुगूल H W कुसूतो दन्त्यसवार
वानव उ ४ ६०)

पारावार पमध्योऽपि सोपान दन्त्यमादि तु ।

विश्वस्ता स्याद्वमध्यैव न विशस्तेत्युदाहृता ॥१०१॥

१०१ पारावार (पारावर IO)=पारावार (A c 10 1) सोपान विश्वस्ता
not विशस्ता

स्यात्त्ववर्गद्वितीयादिक्षातादिरपि खल्लक ।

स्यात्पवर्गद्वितीयादि फणाया तु फटाऽपि च ॥१०२॥

१०२ खल्लक=क्षल्लक स्फटा=फटा खल्लकम्बिषु नावेऽप्य इति रभस अ टी
२ १० १६ (फटाया) स्फटाया तु फणा द्वया अ ८ ६ फट स्फुट । फण ह ४ ३८१

त्रयोदशस्वराद्यं तु शोभाञ्जनमुदाहृतम् ।

तनूनपात्कारान्तो न तवर्गतृतीयभाक् ॥१०३॥

१०३ शोभाञ्जन, तनूनपात्, not तनूनपाद्

तवर्गपञ्चमोपान्तमङ्गलं केवल पुनः ।

हाहाशब्दस्तु सान्तोऽपि कथितो दिव्यगायने ॥१०४॥

१०४ अङ्गन, not अङ्गण (?A 22 13), हाहा=हाहस् (A c 55)

चतु शाले चवर्गीयमध्यं सञ्जवनं विदुः ।

पवर्गमध्यसान्तश्च रेफः स्यादधमार्थकः ॥१०५॥

१०५ सजवन (also सयवन and सजीवन, W), रेवस् (रेपस्, उ ४ १८६)=रेफ

अन्तस्यमध्य वैयात्यं वेम्नि वेमश्च वेमकम् ।

कमने कामनोऽपि स्याद्दीर्घादिः कूकुदः स्मृतः ॥१०६॥

१०६ वैयात्य, वेम=वेमक (वेम इत्यपि, अ टी २ १० २८)=वेमन् (वेवेमश्च-
केमकम्, I 0), कमन=कामन (कम्र कामयिताञ्भीक कमन कामनोऽभीक, अ ३ १
२४), कूकुद (कुकुद इत्यपि, अ टी ३ १ १४)

प्रभावामपि भा शब्दः सान्तः पुलङ्ग एव च ।

एडमूकेऽनेडमूकः शूर्म्यां शूर्मिरपि स्मृता ॥१०७॥

१०७ भास=भास्, एडमूक=अनेडमूक, शूर्मो=शूर्मि (सूर्मो=सूर्मि, अ टी २
१० ३५)

एडूक ह्रस्वमध्य च ह्रस्वान्ता च पदव्यपि ।

शैबले स्याच्च शैवाल शैबल शीबल यथा ॥१०८॥

१०८ एडूक=एडक, पदवी=पदवि, शैबल=शैवाल=शैबल=शीबल 'भवेदेडोव-
(?) मेडुकम्,' द्वि 'नीत्या शैवालशैबले । शैवाल शैबल शोपाल जलान्धूवनीलिके,' हे ४ ३३३
'शोपाल शैबलो न स्त्री शैवालो जलनीलिकेति शब्दार्णव', उ ४ ३८

तूणा तूणी च तूणीरे मरीच मरिचेऽपि च ।

चित्रेऽपि चित्रलोऽपि स्याच्चिन्ताया चिन्तियाऽपि च ॥१०९॥

१०९ तूणा=तूणी=तूणीर, मरीच=मरिच (A c 29 36), चित्र=चित्रल,
चिन्ता=चिन्तिया 'तूणोपासङ्गतूणीरनिपङ्गा इषुर्धियो ॥ तूण्याम्,' अ २ ८ ८८-९
'चुरादौ चिति स्मृत्यामित्यत्र माधव अत्र मन्त्रेय पा, ३ ३ १०५ अवारे विधातव्येऽदो विधान
गुणामावायं तत्सामर्थ्यान् कदाचिणिलोपो नास्तीति तत्र चिन्तियेति'

छन्दसि स्थादनद्वाहो भाषायामनडुहापि ।

मध्येकारोऽपि चिपिटो ह्रस्वादिश्चोरणोऽप्यदो ॥११०॥

११० अनड्वाही=अनडुही, चिपिट, उरण अपि may refer to other forms
'उन्नाऽप्या रोहिणी शृङ्गिण्यनड्वाहानडुहोपा,' हे ४ ३३१ 'उक्तामडुही बुधैरनड्वाही,' ह

उत्तमाया गवि प्राहुरिकारादिश्च नैचिकी ।

साच्यर्थे साचिरप्युक्तो भूतार्थे च तथास्तथा ॥१११॥

१११ निचिकी=नैचिकी, साचि (adj and ind), तथा (adj and ind) 'नैचिकी गोष्ठमा तु निचिकी सा प्रकीर्तितेति नाममाला,' अ टी २ ६ ६७ (नीचिका, नीचिकी, द्वि) "साचिरित्यनव्ययशब्दोऽप्यस्तीति वेचित्," दुर्गादास ४६६

चवर्गादिरपि प्रोक्ता यामि स्वसृकुलस्त्रियो ।

वातासहो वातसहो वातूले स्यादिव द्वयम् ॥११२॥

११२ जामि=यामि, वातासह—वातसह 'यामिर्यामी च जादिमे,' के

अप्सर स्वप्सरा प्रोक्ता सुमना सुमन सु च ।

बर्वरी बर्वरा शाके वितुन्न सुनियण्णकम् (?) ॥११३॥

११३ अप्सरस् अप्सरा सुमना=सुमनस्, बर्वरी—बर्वरा, वितुन्न=सुनियण्णक (वितुनेह चतुष्टमू १ ० व) तत्र गुमना सान्त टावन्तोऽपि, अ टी २ ४ ७२

तन्द्रीस्तन्द्रिश्च तन्द्राया कुरङ्गे च कुरङ्गम् ।

पृथगच्छश्च भल्लश्च भालूकेऽप्यच्छभल्लवत् ॥११४॥

११४ तन्द्री तद्रि तन्द्रा (A c 737), कुरङ्ग=कुरङ्गम्, अच्छ=भल्ल अच्छ भल्ल (see note 7)

जलायुके जलौक च जलोक च जलूकवत् ।

घोषके शम्बुकोऽपि स्याद् बुध्ने ब्रध्नश्च दृश्यते ॥११५॥

११५ जलायुक्—जलौक=जलोक=जलूक् शम्बुक्—शम्बूक, बुध्न=ब्रध्न

लङ्गलमपि लाङ्गल भम्भरा भम्भराल्यपि ।

त्वच्च त्वच किरौऽपि स्याकिरौ प्रोक्त पथ पथि ॥११६॥

११६ लङ्गल=लाङ्गल, भम्भरा=भम्भराली (लम्भराल भराण्यपि, १ ० व) त्वच्=त्वच, किर=किरि, पथ=पथिन 'अथ किर किरि,' हे ४ ३५३ अस्त्री पुच्छम् लङ्गल क्लीवे लाङ्गलमित्यपि । स्त्रिया क्लीवे च लङ्गल पुच्छमस्त्री लज पुमान्' के 'वाट पथश्च मागश्च,' द्वि भू १६ (=गुभूतिचन्द, उ ४ १२) 'त्वक्त्वचचोचशब्दा स्युर्वन्वे चर्मणि पत्रक इति धरणि,' अ टी २ ४ १३४ 'त्वक् स्त्री त्वचा त्वच चोच वल् वल् चोचकम्,' शब्द

अजगावाजगाव च भवेदाजिगव तथा ।

पिनाकेऽजगव चाथ संहिकेये तमस्तमा ॥११७॥

११७ अजगाव=आजगाव=आजिगव=अजगव, तम=तमन् अजगव=अजगव, A c 37 पिनाक् स्यादजगवमजगाव च तद्वन्,' हे २ ११५ 'तम मान्त क्लीवे पुंसि च क्वचित् अदन्त स्वर्मानुस्तु तमो राहुरिति पुस्वाण्डे रत्नवाचामरमालयोदानान्' अ टी २६

चुलुकी चुलुपी च स्यादुलूपी शिशुमारके ।

अगाधेऽस्थाघमस्थागमस्थायं च प्रयुज्यते ॥११८॥

११८ चुलुकिन्=चुलुपिन्=उलूपिन्, अस्थाघ=अस्थाग=अस्थाय 'अस्थाघा (Hem I) स्थागमस्थाघमगाधमतलस्पृशि,' हे ४ १३६ 'उलूपी शिशुक समी,' अ १ १० १८.
(also ऊलूपिन्, चुलुम्पिन्, W, चुलकिन्, चुलपिन्, क)

स्यान्मध्योष्मचतुर्थत्वमंहसो रहसस्तथा ।

चिह्ने ललामशब्दोऽपि स्याददन्तश्च पुंसि च ॥११९॥

११९ अहस्=अह (अडघ, A 1 4 23), रहस्=रह, ललामन्=ललाम

द्रविडः स्यान्ममध्योऽपि काफलञ्चापि कट्फले ।

ब्रीडायाञ्च भवेद्ब्रीडो लज्जामात्रेऽप्यपत्रपा ॥१२०॥

१२० द्रविड=द्रमिड, कट्फल=काफल, ब्रीडा=ब्रीड, अपत्रपा=(त्रपा against लज्जा साऽपत्रपाज्यत, A 7 23) 'ब्रीडादयश्च वरटश्च वराटकश्च उरकण्ठवाणकरकाश्च समामयाश्चेति रभस' A c 'काफल कट्फल कुम्भी,' शब्द

उलूक मध्यह्रस्वं च ह्रस्वादिः स्यादलिम्पकः ।

तथा कुरुवके रेफो निरुकारः प्रयुज्यते ॥१२१॥

१२१ उलूक=उलुक (also ऊलूक सर्वस्वे तु ऊर्ध्वो कर्णौ अस्य इति पुपोदरादित्वाद् दीर्घादिक ऊलूक इति साधितम्, उ ४ ४१), अलिम्पक (?) (अलिन्दक, I etc), कुरुवक=कुरवक, A c 2 4 75

मञ्जिष्ठायां तु भण्डीरी मध्यह्रस्वाऽपि पठ्यते ।

दीर्घादिर्वृश्चिकेऽपि स्यादली स्यादालिरित्यपि ॥१२२॥

१२२ भण्डीरी=भण्डीरी (मण्डीरी, A 2 4 91), अलिन्=आलिन्=आलि 'वृश्चिको द्रुण आलि स्यादिति वोपालित । अथाली स्याद्वृश्चिके अमरे पुमानिति कोशान्तरम्' (मे) अ टी २ ५ १४ 'वृश्चिको द्रुण आल्यालि', हे ४ २७७

बुक्को बुक्का स्मृतौ बुक्किन ग्रैवो ग्रैवेयकोऽपि च ।

खञ्जे खोडश्च खोरश्च स्यात्तरीस्तरिरित्यपि ॥१२३॥

१२३ बुक्क=बुक्का=बुक्कन्, ग्रैव=ग्रैवेयक, खोड=खोर, तरी=तरि 'खोडखोरी तु खञ्जके', हे ३ ११६ (also खोल, A c 2 6 48)

नासिकायाञ्च नस्याऽपि मयि मन्थाक इत्यपि ।

कार्तस्वरं मध्यदन्त्यं सीहुण्डः स्यात्सिहुण्डयत् ॥१२४॥

१२४ नासिका=नस्या (नस्ना, I O), मन्थाक=मथिन्, कार्तस्वर, सीहुण्ड=सिहुण्ड 'नसा नस्या च नासिका । गन्धनाली च नासिकयम्', मि म ४४ 'घ्राण गन्धवहा नासा नसा नस्या च नासिकेति साहसार्द्ध', 'बज्रदुम सिहुण्डोऽप्येति रमसाधुस्वादिरपि । सीहुण्ड इति तालव्यादिरपि,' अ टी २ ६ ८६, २ ४ १०५

ओष्ठचाद्यन्तो लुलायोऽपि मरुतेऽपि हलन्तता ।

विद्यात्पुखरव शब्दे रुकारस्यापि दीर्घता ॥१२५॥

१२५ लुलाय=लुलाय (A c 2 5 4) मरुत=मरुत पुरुरवस=पुरुरवस उ
४ २३१ (विपासुररव शब्दे रुकारस्यापि दीर्घता I O) तथा च वित्रमादित्यकोप ।
मरुत स्पशन प्राण समीरो मास्तो मरुत उ १ ८६

स्यात्कुरुणोऽपि दीर्घादि संरेयेऽपि च सम्मत ।

नालिकेर इदन्तोऽपि तथा दीर्घद्वितीयवान् ॥१२६॥

१२६ कुरुण=कूरुण (I स्वरजेष्ठेऽपि समत' क I O) नालिकेर=नालिकेर=
नालीकेर (नालिकेर नारिकेर नारिकेल नाडिकेर नारीकेल नारिकेल नारीकेली A c
2 4 168=नालिकेल Hem iv 217) कुरुण A 2 4 74 कुरुण c

काण्डे शर शुभ क्षेमे शार शवलवाणयो ।

किंशुकश्च शुकश्चापि स्मृतस्तालव्यदन्त्ययो ॥१२७॥

१२७ शर (शर I etc) शुभ (क I शुभ O) शार किंशुक=किंशुक
शुक=शुक विषय पत्रवाहश्च चित्रपुङ्ख शर सर । सर शरममभेदी वीरगङ्गश्च
लक्षहा वे

शूनामुङ्गसुरङ्गास्तु दन्त्यतालव्ययोरपि ।

कोटीशश्चाप्यदन्त्यस्तु रिभुक्ष स्वर्गवज्रयो ॥१२८॥

१२८ शूना शूना मुङ्ग=शुङ्ग सुरङ्ग=सुरङ्ग कोटीश रिभुक्ष (ऋभुक्ष ? उ ४
१२)=(ऋभुक्षिन)

किन्नराश्चमुलौ भिन्नाभिन्नौ दंत्यासुरादिवत् ।

रिष्टारिष्टे अभिन्नार्थे भिन्नार्थे च क्वचिन्मते ॥१२९॥

१२९ किन्नर=and not=अश्चमुल्ल अमुर=and not=दंत्य अरिष्ट=
sometimes not=रिष्ट

वाग्मी (ग्मि ?) वाल्मीकिमित्रोल्का सत्रच्छत्रपतत्रिण ।

सस्कर्तृत्यादिसयोगिशब्देष्वनुपयोगिषु ॥१३०॥

इद तुल्यान्त (क्ष)रद्वन्द्वस्योन्नयेद्भेदक क्वचित् ।

यमकादावपीत्येषा चिन्ताऽस्माभिरुपेक्षिता ॥१३१॥

तथा ह्यपश्यदद्राक्षीदित्यत्रार्थे क्रियापदम् ।

अप पयस्तनूकुर्वदित्यन्यत्र पदद्वयम् ॥१३२॥

१३२ अप +श्यत +अद्राक्षीत=अपश्यत अद्राक्षीत

इति शब्दभेदनिर्देशः शब्दभेद समाप्तः ।

अथोष्ठचदन्तोष्ठचवकारभेदः ।

वृन्दारकव्रजवराटकवेदिवृन्दबन्दाखैरिवदरीबिटपान् बितं च ।
 बिद्वद्बणौ वरणवृहणवोधवेधबन्धूरबन्धुबधिरांश्च बबन्ध वृद्धान् ॥१॥
 बेलाबलौ बहुलबाहुलकान् बलीकं बोलं बिलं बलजबालकबालुकाश्च ।
 बेहद्वृहद्वहलबाहनबाहुबभ्रुवस्तं बलिं वनबलाहकबड्कबोथीः ॥२॥
 वालपेयवञ्जुलवराहवकान् बलाका बालुङ्गिकावकुलबुक्कबकेरुकाश्च ।
 बारूढवाटवरटानपि बाबंटीरबारुण्डबण्डुक्वरण्डकबबंटीश्च ॥३॥
 बाहिनीबनितावेदिवणिज्यावारिवण्डरम् ।
 वर्धनीवृत्रवटकं वरत्रा वटुकं विडम् ॥४॥
 वासनावासितावस्त्रबोरवासरबागुराः ।
 ब्रोडनीं बाणिनीं बीणा बानोरं वानरं वचाम् ॥५॥
 विहगाख्यं विशब्दं वाऽप्यव्ययं वा न वेति च ।
 वार्तरूकं वदान्यं वा विद्याद्वाद्यं च वादनम् ॥६॥
 अथ मध्यपवर्गीयाः कबंरः कबुरोऽवरः ।
 कबंरी शबरीर्वाहः सम्बराडम्बराम्बरम् ॥७॥
 कम्बलं सम्बलेर्बाह शबंला शाद्वलोऽपि च ।
 नड्बलाबेलजम्बालशंबालाद्याश्च कीर्तिताः ॥८॥
 कप्यन्तेऽप्य पवर्गीयवान्तशब्दाश्च केचन ।
 गन्धर्वं खर्वं गर्वाह्विजिह्वापूर्वंश्च द्वयर्वा ।
 रोलम्बः शतपर्वावा दावीं चावीं च दाविभृत् ॥९॥
 कदम्बकादम्बनितम्बनिम्बविम्बप्रलम्बाम्बुविडम्बडिम्बाः ।
 करम्बहेरम्बकुटुम्बकुम्बास्तुम्बी कलम्बी च स(क?) डम्बिचम्बाः ॥१०॥
 जम्बूः कम्बुरलायूश्च शम्बः शु(चु?)म्बोऽम्बया सह ।
 शिम्बा लम्बा च वा(चा?)डम्बगोडुम्बस्तम्बकम्बयः ॥११॥

इति पवर्गीयवकारनिर्देशः ॥

अथान्तस्योपवकारः ॥

विन्दुविद्रुमवदान्यविक्रमा वित्त(न्द?)वर्त्मवित्पुबिष् (शचिव, क) विद्यया ।
 व्याघ्रवप्रवरवरवर्करा वादरो(?)वसिरवारुवागुराः ॥१२॥
 वामवामनविमानवेदना वानवितवमनं विलेपनम् ।
 यातयातिकवितानवर्तनीर्वतिवेतनवसन्तवृत्तयः ॥१३॥

घाताविच्छित्तिवृत्तान्तवितण्डाश्च वितुन्नकम् ।
 विकटो वेकटो व्युष्टिर्विष्टिर्विष्टरवेष्टनम् ॥१४॥
 वल्लूरो वल्लरी वल्ली वेल्लितं वल्लभोऽपि च ।
 विदेहो विग्रहो बहो बहिर्वह्निविहायसः ॥१५॥
 बहिन्नं विकचो वीचिर्वचोवञ्चकवाचिकम् ।
 बन्धूकं वीवधं वेधा विधाविधुवधूवृकाः ॥१६॥
 विवेको वर्णकं वेणी वीणाविपणिवेणवः ।
 विपाणं वीरणं वाणो वपा वाणो वपुर्वयः ॥१७॥
 वैशाखो विशिखो वाढं व्यूढं वर्ष्म विषं वृषः ।
 विषयं वर्षणं वीजं वाजं वृजिनवर्जने ॥१८॥
 व्यजनं व्यञ्जनं वज्रं वैजयन्ती विशारदम् ।
 व्यालवङ्गलवल्मीकवीपि (त्रीहि?) लावाल्हिको वली ॥१९॥
 वालो विचकिलो वङ्गं विडङ्गं वेगवर्णनम् ।
 वेधसा वासितं वेशवैश्यविश्वम्भवेश (ल्ल?) यः ॥२०॥
 विश्ववित्तस्तविशिख (प) वंशव्यसनवासवम् ॥२१॥
 वायसो वाहसो वासो वीभत्सो वसतिर्वसु ।
 विदारी वठरो वीरुदित्याद्यन्तस्थवादयः ॥२२॥

इति आदिदन्तोष्ठ्या ॥

अथापि मध्यदन्तोष्ठ्याः कथ्यन्ते केचनाऽपरे ।
 देवकः सेवकावुत्तप्रादाराः प्राध्वरोऽपि च ॥२३॥
 तन्तुवायः प्रवरको गोविन्दः श्रावणोत्वणम् ।
 अघ्वा मट्टा (यध्वा, क) युवाऽयर्वा मघवा एव (शक्य ?) पर्वणो ॥२४॥
 (दन्तोष्ठ्याः समुदाहृताः)

अवावादिविधानाच्च संप्रसारणतोऽपि वा ।
 इत्येतदादयः शब्दा अभेदेऽत्र विनिश्चिताः ॥२५॥
 ओष्ठघदन्तोष्ठघयोरत्र धात्वर्थादिविशेषतः ।
 यदि स्यादनयोः क्वापि कदाचित्को व्यतिश्रमः ॥२६॥

इत्योष्ठघदन्तोष्ठघयोरत्राग्निर्देशः ॥

अयोष्मभेदः ॥

अय तात्त्व्यमूर्धन्यदन्त्यानामपि लेशतः ।
 शयसानां विशेषेण निर्देशः श्रियनेऽयुना ॥२७॥

श्यामाकशाकशुकीकरशौकशूकशालूकशंकुशकशङ्करशुक्ल (क) शु (श) क्राः ।
 शौटीरशाक (व ?) शकटाः शिपिविष्टशिष्टशाखोटशाटकशटीशदितं शलाटुः ॥२॥
 शीतञ्च शातशतशातनशच (शम्भ) शम्भशम्बूकशम्बरशुना च (श्च ?) शिवा
 शिलीन्ध्रः ।

शोभा शुभं शरभशीभरशुम्भशम्भुश्वभाणि शुभ्रशरदौ शकुनिः शकुन्तिः ॥३॥

३ ३ शीभव, W But comp Mādhava शीभृ कत्यने बाहुलवादर शीभर

शालाशिलाशकुलशाद्वलशालुशेलुशार्दूलशूलशवलाः शमलं शृगालः ।
 शेफालिकाशियिलशृङ्खलशीलशैलशेवालशल्पशलशम्बलशर्वलानि ॥४॥
 शालालुशालुशलिशाल्मलिशुक्लशुष्कशुल्कानि शिल्पशलभौ शललं शलाका ।
 श्रोणिः शणः (शः, क) श्रवणशोणितशोणशाणश्रेणीश्रुतश्रयणशून्यशरण्यशङ्काः ॥५॥
 शोचिः शचीशुचिशयः शरुशर्मशीर्णश्रोपणंशोथशपयश्वय (य) शण्डशीडाः (शण्डाः) ।
 श्रेयः श्रमः शमनशोधनशक्यशाक्यशाण्डिल्यशाल्वलशमीशुनकाः श्रविष्ठः ॥६॥
 शाखाशिखाशिखरशेखरशङ्खशापशम्परशिफाशफरशेफशफा. शिखण्डः ।
 शृङ्गारशृङ्गशरशावशरारिशारिशाराः शरावशवरश्च शिरं शिरश्च ॥७॥
 शरीरशालार (र) शरारुशै (शा) रुशोभाञ्जनश्रावणशादशूद्राः ।
 शनिः शनंः श्लोपदशिषुशीधुशुद्धान्तशान्ताः शितिशौर्यशौण्डाः ॥८॥
 शोठः शुण्ठी शठः श्रेष्ठशिवत्रश्रोत्राणि शर्करा ।
 शक्वरोशर्वरोशक्तिशुक्तिशुक्तानि शङ्कुलो ॥९॥
 शान्तं श्वेतं शिविश्यावशङ्कुश्वयथुशकिनी ।
 शिङ्गुः (क्कुः, W) शोकश्च शुल्वं च शालीनञ्च शिलीमुखम् ॥१०॥
 श्लक्ष्णं श्लाघा च शीघ्रञ्च शिष्यं श्रद्धा च शिशपा ।
 श्योनाकः शूरणः श्राणा शिक्षा श्यामा च शेवधिः ॥११॥

इति आदितालव्या ।

उशीरकाश्मीरकाकिशुकांशुकं किशोरकिशाहकशेरुकीशिकम् ।
 जलाशयाशोककृशानुकाशयपा यश.पिशङ्गाश्मपिशाचरश्मयः ॥१२॥
 निशान्तवेशन्तविशालपेशलं विलेशयाश्वत्यनिशीयविशतिः ।
 विशङ्कुटश्चानुशयाशयाश्रयाः सहोपशल्याऽशनकाशिताशिवनः ॥१३॥
 निशितं पिशितं प्रशनं (शनः) पिशुनो दशनोऽपि च ।
 उशना लशुनं घेश्म कश्मलं विदवमश्चवत् ॥१४॥

ऋश्यावश्यायविशिखविशाखाविशिखा (पा) शव ।

विशद पाशक पाश्वं विश्रामश्चेश्वरोऽशनि ॥१५॥

इति मध्यतालव्या ।

ईशप्रकाशकुशकेशविकाशकाशमाकाशकीशकपिशानिशपाशपेशि ।

त्रिशाशतादृशदृश सदृशो विनाशकीनाशकर्कशविशो वशदेशदाश ॥१६॥

ओशाशुलोमशपलाशनिवेशलेशक्लेशप्रवेशपरिवेशविशश्च वेश ।

पशु पशु परशुरशुरुपाशुपाशुनिस्त्रिशदशविवशा मशवर्शविश ॥१७॥

वालिश कुलिशो राशिर्वराशिर्वडिशो भृशम् ।

अपभ्रश पुरोडाशो विमिश्रोऽश्विरनेकश ॥१८॥

दर्श स्पर्श स्पशोऽमर्श कर्शो वाशानिशो कशा ।

आशादशोर्वशीकाशीविनिवेशा प्रतिष्कश ॥१९॥

इति अन्ततालव्या ।

शौरिर्मुरारौ शिव एव शर्व शूर समर्थे भूप एव शाल ।

शम प्रशान्तौ शकल च खण्डे शकृत्पुरीषेऽजगरे च शीर ॥२०॥

मूर्द्धन्यज्येष्ठयोर्वश्य करिण्याञ्च वशाऽश्रुणि ।

अश्व वेदे च कर्णे च श्रुतिर्दाशश्च धीवरे ॥२१॥

इति व्यवस्थातालव्या ॥

शिशपा शाश्वत श्वश्रू श्वशुर शिशिर शिशु ।

शिशनाशशश्मशानानि शशी शश्वत् कुशेशयम् ॥२२॥

शुकशिम्विश्च काशीशस्तथा शीतशिवोऽपि च ।

तालव्यशद्वययुता फियन्तोऽमी प्रदर्शिता ॥२३॥

इत्युभयतालव्या ।

तालव्या अपि दन्त्याश्च शम्बशम्बलशूकरा ।

रशनाऽपि च जिह्वाया शृगाल क्लशोऽपि च ॥२४॥

इति तालव्यदन्त्या ।

आश्वास शासन शास्त्र शस्त्र शास्ता शरासनम् ।

तालव्यानन्तर दन्त्यं शब्दा केचिदुदीरिता ॥२५॥

इति तालव्यशकारनिर्देश ।

षट् पण्डः पष्टिका पष्टिः षोढा षोडंश्च षोडश ।

पालवश्चापि पण्डाली पुष्कः प्कम्भिर्विपूर्विका ॥२६॥

इति आदिमूर्द्धन्या ।

३ २६ षोडन् + च = षोडंश्च पालव = पाडव The root पुष्क is variously written प्वक्क and प्वक्क स्कम्भि is my correction for शूचि विष्कम्नाति etc , p 8 3 77 It may be सूति विपूति , 88

विष्वक्निपङ्गोऽपि च भूषणेषणं पापाणरोषाणविषाणभीषणम् ।

पापण्डकूष्माण्डनिपेकमूषिकं गवेपितं निष्कमद्वेष्यमेपिकम् ॥२७॥

३ २७ रोषाण not in W etc I have remarked रोषण in the Nanartha is clearly रोषाण

पुष्पाभिवेकौषधयोषिदोषदेव्यत् तुराषाड् विपुवन्निषेधः ।

दुःषेधभैषज्यकपाययोषण हृषीकमीर्ष्या च विषादवर्षणे ॥२८॥

३ २८ The copies read ईषदपतुपाराद्रिपुवन्

रोषणो वर्त्मभीष्मोष्मनिपादापादगोष्पदम् ।

अभिषङ्गो निषङ्गश्च वु(शु?)ष्कवार्धुषिको दृषत् ॥२९॥

द्वेषिका चपकः प्रेष्यो भाष्यं च धिषणेषणे ।

पृषतः परिषत् पषत् तुषारोषरमर्षणम् ॥३०॥

वास्तोष्पतिदिविषदो दुष्पीडञ्च वहिष्कृतम् ।

निष्कुट निष्क(किष्कु?)मस्तिष्कं पुष्करं दुष्करोषरी ॥३१॥

तुष्कमुष्कविष्कम्भनिष्कनिष्कलपुष्कलम् ।

वस्तिष्कं वष्कनिष्पावज्येष्ठनिष्ककविष्णम् ॥३२॥

इति मध्यमूर्द्धन्या ।

३ ३२ वष्क गती, कवि विष्णव = भोजन, p 8 3 69

पेयूषयूषयोयूषगण्डूपाङ्गुपविप्रुषः ।

वातरूपोऽत(ट) रूपश्च प्रावृट्पौरुषपूरुषाः ॥३३॥

हनूषः कल्मषः पू(ऽह) योऽम्युषस्तु(सू)पा मनोषया ।

हेषा हेषा जिगीषा च स्नुषा निकषया सह ॥३४॥

३ ३४ हनूपो राक्षस, अरूप सूर्य, उ ४ ७३ शय and सूप प्रसवे, धातु

रोहिषो महिषोन्मेषप्रमोषामिषमारिषाः ।

उ(क)ल्मापोष्णीषकुल्मापमाषमेपमिषं मूषा ॥३५॥

किल्बिषं कलुष चापस्ताविषं चाविषं विषम् ।

तविषो अणुषो रोपतृपातोपतुषत्वियः ॥३६॥

अभिलाषो भृ(भ)षो भ्रेषः पुरुषव्यतिषेयः ।

मञ्जूषा निकषा द्वेषो दोषः कोषः कपः कृषिः ॥३७॥

३ ३७ व्यतिष (: c व्यतिपाते, व्यतिपते, etc, p 8 3 87, 1. 3 14) +इषु

उषा वृषवृष्योपवेपास्तर्पभूषण्यः ।

हर्षो वर्पश्च संहर्षः कर्षः कर्षूः प्रुषः प्लुषः ॥३८॥

अम्बरीषं करीषं च तरीषं च पुरीषवत् ।

निष्पेयोऽलम्बुषः पीषो घोषः शेषः फलङ्कषः ॥३९॥

इति अन्तमूर्द्धन्या ।

३ ३९ तरीषो नौ, उ ४ २६ फलकष may stand for पलकष or वलकष, but none of these come under p 3 2 42

शीर्षं शिरीष शुषिरं श्लेषः श्लेष्मा च शेमुषी ।

विशेषः शोषणं शष्पं शिष्यशैलूपशौष्कलाः ॥४०॥

इति तालव्यमूर्द्धन्या ।

तालव्यशादयः प्रोयताः कथ्यन्ते दन्त्यसादयः ॥४१॥

सुषूतिः सुपमा सर्पिष्टरं चापि सुपुस्तकम् ।

सुषोमं च सुषेणश्च सुषन्धिः सर्वपोऽपि च ॥४२॥

इति दन्त्यमूर्द्धन्या ।

तालव्यान्ताश्च सू(डु)ष्पाशशी(श)ष्पाशवृषदंशकाः ॥४३॥

(तालव्यान्ताश्च मूर्द्धन्याः) इति मूर्द्धन्यनिर्देशः ।

सायंः सुधासलिलसुन्दरसिन्दुवारसिन्दूरसान्द्रसिकतासितसेतुसूताः ।

सालूरसूरसरकस्वरसौरिसूरिस्मेरस्मराः समरसारसमोरसीराः ॥४४॥

सौवीरसागरसरित्सुतसारमेयाः सवित्समित्सकलसिङ्गकसौविदल्लाः ।

सादः सदा सपदि सूदसदःसरण्डाः संवेदः स्वरः सवनसोवनसत्रसूत्रम् ॥४५॥

स्वामी समः समयसामग(ज)सामिधेनीसोमाः समूहसमवायसमुद्रसाम ।

सीमन्तसीमसिमसूमसमानसूद्य(त्य)ः सूक्ष्मं समूढसरटस्वनसानुसूनुः ॥४६॥

स्थालः सृणिः सरणिसारथिसिक्व(क्त)सविथिसिक्वाः समूहनसमाजसमीकसूर्याः ।

स्वरं सरः सचिवसूचनसूचिसव्यसेव्यानि सप्तसदनस्यदसूपसर्पाः ॥४७॥

सायं स्मितं सायकसङ्कुसेटुसिन्धुस्वर(ज)स्तवसमित्सहदेवसर्गाः ।

सेकस्त्रजौ सेवकसेवसन्तः सत्त्वं च सातिश्च सखा सुख च ॥४८॥

सनातनस्यन्दनसाधनानि संस्कारसंरेयकसजंसापिः ।

ससावरो सूनृतसङ्कुलो च सर्वं च साक्षी सविता च सूक्ष्मणी ॥४९॥

सैरन्ध्री च सिनीवाली सारङ्गः स्वप्नसाम्प्रतम् ।
स्नायुः स्नेहः स्नुही सङ्घः सरघा सौरभं सभा ॥५०॥

इति आद्यदन्त्या ।

वासरासारकासारकेसरत्रसरासुराः ।
वेसवारः परिसरो मसूरकुसुमासनाः ॥५१॥
प्रसादापसदासन्दीव्यासङ्गास्त्रिवदस्पवः ।
प्रसूनं प्रसवो लास्यमास्यं प्रसभरासभौ ॥५२॥
अवसायः किसलयं कुसूलं च विकस्वरम् ।
मसृणं प्रासनी (नो or को)वासी भस्माकस्मिकघस्मराः ॥५३॥
अमावास्या प्रतिसरः प्रसरोऽवसरोऽपि च ।
वसन्तश्च प्रसारश्च भसारश्च रसाञ्जनम् ॥५४॥
वसुधाव्यवसायास्तवसनव्यसनानि च ।
तमिलं वाल्मघलोलाजलविलम्बवासिताः ॥५५॥

इति मध्यदन्त्या ।

कंलासलालसकिलासविलासलासकार्पासहासकृकलासनिवासरासम् ।
न्यासांसभासमसिकौकसकंसहंसध्वंसभ्रकुंसपनसासुवसुप्रयासाः ॥५६॥
निर्यासिप्रासवीतंसोत्तंसालसमलीमसाः ।
कुम्भीनसस्तामरसं वासश्चमसचिक्वसौ ॥५७॥
व्यासावभासदिवसमुरसावाप्तवायसाः ।
वाहसः पट्टिसो घासवासासिमित्तिपुक्वसाः ॥५८॥

इति अन्तदन्त्या ।

मृत्साचिकित्साप्सरसो बुभुत्सुविधित्सितं भत्सरवत्सरं च ।
वात्स्यापनोत्सारणमत्स्यदित्सुगुत्सोत्सवोत्साहयिवित्सुकुत्साः ॥५९॥
कृत्स्नं च लिप्सुस्तृज्यमुत्सनिर्भत्सनोत्समयाः ।
वीभत्साऽभीप्सितोत्पित्सुसमुत्सेकोत्सुका अपि ॥६०॥

इति सयुक्तदन्त्याः ॥

संसारसारससरोसुपसस्यसास्नासारस्वतानि सरसौ च समञ्जसं च ।
स्वला च साहससहस्रसहसमासाः सामस्त्यसंसारणसौसकम्मतानि ॥६१॥
सस्यकः साध्वसं सङ्कुसुकः सारसनं तथा ।
अमी दन्त्यद्वयोपेता ऊष्मभेदेऽत्र दर्शिताः ॥६२॥

इत्युष्मभेदः ।

अथ लिङ्गभेदः ।

आकाशकाशकुलिशाङ्कुशकोशकेशकाशीशकौकसकुशाः कणिशोपवासी ।
 कर्पासवेशवडिशंश (स) वतंसतं (हं) सपीपास (यूप) कंच (स) रसमांसविसोपदंशः ।
 निर्यासरासचमसोद्यमपि (चि) ववसानि सन्तानशङ्खमुखसैन्धवसङ्गमानि ।
 सौधश्मशानशयनाश (स) नशूकशल्यशूलानि शुल्कशफशेफसमीपशण्डाः ॥२॥

स्वानं शिनं किसलयं शकटो वसन्त-

वेशन्तशेषशकलाः शकर (सरक) श्वपुच्छम् ।

पुष्पं सटः सरट्सूर्पसृपाटशङ्कु-

श (स) ङ्कारसंक्रमशरावसलाश्वलापाः (शलाः सलोमाः) ॥३॥

आसारवासरवशीरशरीरशीरशो (सो) शीरशेखरशराः शिखरं तुषारः ।

संसारशारशिशिराणि सरासनाश्च कासारकेसरकुकुन्दरकन्दराणि ॥४॥

कोटीरकोटरकडङ्गरसङ्गराणि क्षीराक्षराधरयुगन्धरकन्धराणि ।

धीरान्धकारसविहारसुता (ना) रनारकेनारकूवरनिषद्वरगह्वराणि ॥५॥

कन्दा (र्का) रुदारुदरतोमरचामराणि हिण्डीरजीरवरपिञ्जरपञ्जराणि ।

मञ्जीरमञ्जिरकठिञ्जरपारवारप्रावारवेरगरवागरनागराणि ॥६॥

सौवीरसङ्करमदारपदारपौरपाटोर्वादोर्दुरोदरशम्बराणि ।

आडम्बराडम्बरसनूपुरकर्णपूरकर्पूरपापंर (पपंर) सकर्परकर्पूराणि ॥७॥

धाराङ्कुरप्रतिसरावसरप्रकारसोत्कारसीकरनिकारमसारसाराः ।

कान्तारतारतिमिरान्तरतू (दू) रतीरपङ्कारकारसमराजिरवेसवाराः ॥८॥

अङ्गारमन्थरपरम्परविष्टराणि सिन्दूरपुष्करमरुष्करनिष्कमुष्कम् ।

शृङ्गारहारजठरोपरगण्डशैलकीलालकीलकवलानि कलापको (पू) लम् ॥९॥

शीलप्रवालवलघोपलमूलकानि कङ्कालमङ्गलहलालचक्रवालम् ।

कोलाहलं हलकुतूहलकालकूटकिट्टालसालकललानि खलं खलीनम् ॥१०॥

तूलाङ्गुलीत्पलपलालतमालमालसम्बालनालमलकामलकुण्डलानि ।

लाङ्गूललाङ्गलकपोलकपाक (ल) पालजम्बालजालपटलालकजाङ्गलानि ॥११॥

विदलं कदलं भालं कमलं तलिनं तलम् ।

मालकं तिलकं तैलं पललं पल्वलं फ (प) लम् ॥१२॥

पुलकं फलकं कालं पुलिनं नलिनं नलम् ।

मलयं प्रलयं मोहं लोहितं मुसलं सलम् ॥१३॥

चपालं शवलं शल्कं किञ्जल्कं बल्कयल्कले ।

कुलकं कूलकं कोलं सोलकं चावचूलकम् ॥१४॥

अर्धचूर्चकवचानि निकुञ्जकुञ्जपुञ्जध्वजा व्रजल(न) ताम्बुजभूर्जतूर्याः ।
कन्दास्पदद्रवविनीतवितानवितपीनोपनीतनवनीतमुवर्णचूर्णाः ॥१५॥

भावापरान्त(लु) पलितव्रतवृत्कुन्तपिष्टाम्बुमेपवृषणानि समूषकानि ।
उत्कोचकुक्कुटबिटा घिटपः कुटश्च वज्रं धनुश्च ब्रकमेचकचक्रपीठाः ॥१६॥

विडङ्गकालिङ्गमृदङ्गशृङ्गवराङ्गवाराङ्गनिदाघसङ्घाः ।
भालङ्ग(भालाङ्ग) वचस्कबलीकववत्तं छत्रं सहस्राव्ययमध्यमं च ॥१७॥

मुहूर्तमुद्यानभगाब्दमानसिङ्घाणकोद्योगपरागपूगाः ।
वातायनैरावतहस्तमुस्तबुस्ता व्य(भ)यं मस्तकमुस्तर्कं च ॥१८॥

कोष्ठः प्रकोष्ठः कमठो मकुठः शिखण्डकोदण्डपिचण्डपिण्डाः ।
कूष्माण्डकारण्डकरण्डकुण्डा वरण्डवारुण्डशरण्डशौण्डाः ॥१९॥

भण्डाण्डकाण्डानि तरण्डगण्डगाण्डोवमण्डानि च गाण्डिवं च ।
प्रकाण्डदण्डावपि खण्डघण्डौ सताण्डव मण्डपतण्डकं च ॥२०॥

करककोरकपाटकनाटकं कटककङ्कटकन्दुकमोदकम् ।
नरकटङ्कविटङ्कुटीरकं स्तवकपङ्ककरङ्ककरोरकम् ॥२१॥

क्षुरकपक्षकहारकहोरकं प्रियकरोककङ्ककवच्छदम् ।
ककुददोहदबृन्दगुदाबुदं कुमुदतोयदकुन्दकुसीदकम् ॥२२॥

नलदपारदकुट्टिमदैवतं रजतदैवदिनार्वटकवटम् ।
कुणक(प) दीपककञ्चुकवञ्चुकं ऋमुकबालकबोलककोलकम् ॥२३॥

पिनाकपिण्याककिरीटकूटकिराटशृङ्गाटककण्टकानि ।
अण्टापदं पातकपाश्वहेमम्राष्ट्रं च राष्ट्रं च मखौ मुखं च ॥२४॥

बल्मीकवर्णकपिटार्गतविम्बवप्रकौपीनबभ्रुनिधनानि धनं निधानम् ।
द्यूताम्बरीपचपकायुधगूथयूथप्रोथानि तीर्थहरिचन्दनकुङ्कुमानि ॥२५॥

प्रग्रीवगोमयकवाटपटाः पटोलप्रान्तायुतप्रयुतभूतशताशतङ्काः ।
स्नेहो गृहं महिमहेमहिमाः सपुच्छतापिच्छकच्छपटा(पणवाः)

पटहार्मधर्माः ॥२६॥

स्तम्भः शुभ ककुभकौस्तुभजम्भभूषस्तूपापजापकुतपानि तिपः सदीपः ।
द्वीपोलपो लवणकङ्कुणवाक्षु(चाटु) मध्यक्षेमोद्यमानि धमनौदनजीवनानि ॥२७॥

सूत्रं सवस्त्रम्(सु) खनेत्रपवित्रपत्रपात्रीवशाद्रवहरिद्रववध्रंरन्धाः ।
स्थानं कवन्धकुसुमपलवलोमगुल्मक्षौमाव(नु) मानशतमानविमानगुल्फाः ॥२८॥

तडागं निगडं नोडं नडं श्वेडितमुल्मुकम् ।
मासमायकपधानि वर्हगेहेन्धनानि च ॥२९॥

लशुनं लाञ्छनं ग्राममनीकं घासमानकम् ।
 यौवनं पविकं हावं पारावारोर्ध्वगैरिकम् ॥३०॥
 ग्रामिणं मुषलं मापं यूपं वर्षं च वूषणम् ।
 भूषणं निकषः कर्षः कपायो विषमौषधम् ॥३१॥
 करीषकार्पापिणवारवाणवाणव्रणव्रोणरणाः पुराणः ।
 भाणं किणः क(को)ङ्कणकोणशाणाः सत्तेरणघ्राणपरीरणाश्च ॥३२॥
 जीवातुकुस्तुम्बुरुवास्तुकम्बुकसेरशीधुर्मधु सित्धु(सीधु) सानु ।
 कमण्डलुर्जानु पलाण्डु हिङ्गु स्याणुस्तयाणुस्तितउः सजन्तुः ॥३३॥
 वरणं मरणं तोष्टं प्रस्य कुल्मं(ल्फं) सपल्लवम् ।
 पुनपुसकशब्दानां रचनेयं मुनिश्चिता ॥३४॥
 कामं कुक्कुलवलमोलकुमुम्भसारमित्रध्रुवा. पुशदुरोदरकुक्षदुवताः ।
 दिष्टाधराधर्मलकुण्डलपुण्डरीका ऋष्याक्षसत्वपिठराप्रयुगालयानि ॥३५॥
 नन्दनं यजिनोद्वेगस्यजीवोघाश्च(श्य, I) रोहितम् ।
 लिङ्गध्वस्यसाहिता शब्दा केचित्प्रदर्शिताः ॥३६॥

इति पुनपुसकलिङ्गग्रहः ॥

36 These are m and n I shall give a full account under धर्षर्षि, p 2
 4 31 Comp घ ३ य ३२ ६ and त्रि त्रि ३८ ४४ 31-6 give words which are
 masculine or neuter according to sense Vardhamāna reads त्रिषां for
 त्रिषां पश्य for पश्य पश्य and पश्य for पश्य and पश्य, etc The
 two lists also differ in good many words

भल्लातकं बुधतमामलकं मृणालपात्रप्रणालवत्तशाङ्कमण्डयानि ।
 याटं कयाटपुटदाडिमकन्दनानि विद्यादिभीनकहरीतकपीरयानि ॥३७॥
 कपालं शल्यं पेटं कटारं पि(पि, I)टकं कटम् ।
 यटं तटं मटं ताटं घनदीपदुदोरितम् ॥३८॥

३८ These are n like य and f in ट like मदी Comp त्रि त्रि ५० ३

घस्तूरचन्दरधियाणविट्भूतामलम्भा. बुधप्रतिमरागंतशृङ्गनाशः ।
 मुस्तस्फुलिङ्गनगरान् मटं मन्दिरेण मदर्शिता कतिपये निगुलंश्च मायन् ॥३९॥

३९ These are m and f in ट Comp त्रि त्रि ५१-२

गन्धूषनं कबगाटकहार(ल)कीर(ल)ग्रीटा मटं मरुको(मरुप्रो)कटं मरुह ॥
 उत्सङ्गमभंजतामरणतंषाणाशानादय मरुन्म कृमरुश्च मायन् ॥४०॥

४० These are m and f in ट Comp त्रि त्रि ८५

वेतसो वृश्चिकः सारः शफरः शल्य(ल्ल)को घटः ।

शाटकीटौ कणस्तूणः कथिताश्च नवीतमाः ॥४१॥—त्रि. लि ४८

वडिशं ताडकं ताडं क्रोडं नोडं च पाटलम् ।

लट् (क्षं) वणिज्यमन्दुरं रसतं विश्वमर्गतम् ॥४२॥

नपुंसकवेष्येतच्च मालावत् परिकीर्तितम् ।

४३ १ These are also f in आ ताडक and ताड are probably used = तालक,
ताल = lock Comp vernacular ताला त्रि लि ४६-५० gave तारक तार for ताडक
ताड and लक्ष for लट्

पण्ड्याः परा सुरा शाला सेना च्छाया निशाऽपि च ॥४३॥—पा २.४ २५

स्त्रीत्वेऽपि वनवच्चैतत् स्यान्नदीवदथोच्यते ।

आस्थानं नगरं स्थानं स्थालं च पटलं पुरम् ॥४४॥ Comp त्रि लि. ५०.

इति लिङ्गरूपभेद ॥

श्रीसाहसङ्करचितप्रमुखामु गद्यपद्यप्रबन्धरचनासु वितन्वतेव ।

व्युत्पत्तिमुज्ज्वलतमां परमां च शक्तिमुत्लासिता जगति येन सरस्वतीयम् ॥४५॥

निःशेषवैद्यकमताम्बुधिपारदृश्या शब्दागनाम्बुदहखण्डरविः कवीन्द्रः ।

यत्नान्महेश्वर इमां निरमात्प्रकाममालोच्यता सुकृतिनस्तदसावनर्थाः ॥४६॥

नामपारायणोणादिनिदवतोक्तैर्विकल्पितः ।

शब्दवर्णविधिश्चातः सन्दर्भो ह्येष साधुभिः ॥४७॥

कर्तुं चेतश्चमत्कारं सतां हतुं विपर्ययम् ।

संशय च निराकर्तुमयमस्मत्परिश्रमः ॥४८॥

छन्दोऽनुप्रासयमकदलेपचित्रेषु निर्णयः ।

एष्वेवास्पोषयोगश्च कवितुज्जतिरेव च ॥४९॥

इति श्रीसकलवैद्यराजचक्रमुक्ताशेखरस्य पद्यगद्यविद्यानिधे श्रीमन्महेश्वर-
कृतौ विश्वप्रकाशे शब्दभेदप्रकाशे परिसमाप्तः ॥

NOTES

NB—Forms of words, which I regard as misreadings are mostly given under the proper words such as पाय under पीय, but in some cases such as अतिक्रिया, the notes are given under rejected forms

अश A also distinguishes अश and अस, A II 9 89 and II 6 78

अशु W also "dress, decoration" on the authority of Dharani

'अशुर्वेशे च रश्मौ स्यात्' वेश, however, is probably a misreading for लेश

अशुक शुक्लवस्त्रे, Sha

अस "अस्त्री", A 2 6 78

अहति त्याग is used in the sense of दान not abandoning', W See u s iv 62, A 2 7 29-30

अवूपार कमठ of Tri is apparently used in the sense of वूमराज Comp however N₁ IV 18

अक्ष (u s III 65) अक्षो रुद्राक्षजातान्धव्यवहारेषु पाशवे । सपे विभीतके ताक्ष्यं चाक्रूर्ये भवेत् पुमान् । बलीव सौवर्चले नुत्य इन्द्रियेऽपि निगद्यते, शब्द I 1512

अक्षत A II 9 47 'लाजा पुभूमि चाक्षता' So Hem III 65 लाजा स्य पुनरक्षता'

अक्षर 'अपामार्गे', Hem for 'अपवर्गे' Hem A, I 2053 W follows Hem Hem III 71 gives अक्षरिन्=वर्षा apparently from अक्षर=water अक्षर नद्या ग्रंहवर्णयोर्ना हरे हरी', शब्द

अग्नीव 'व शिरे', Vis, 'वामरे', Vis A

अगस्ति 'वङ्कसेन', Med Only here

अगाध 'अस्थाघ', Vis, Vis C, Hem A. 'अस्ताघ', Hem अच्छाघ, Vis A Comp vernacular अघाघा, अघाइ

अगुर 'जोद्धक', Med 'वशिरागुराहलाह इमिजजाङ्गकम्', A II 6 1 6

अग्निमुर A II 4 42 'अग्नीमुखी भल्लातकी त्रिषु'

अग्निमिल 'कुमुभे कुक्षुमे दीप बाणेऽप्यग्निमुरा मन । लाङ्गानिका विगन्वाया भवेदग्निगिगा स्त्रियाम्', शब्द

अग्निहोत्र Hem III 500 'अग्न्याधानमग्निहोत्रम्' Thus only in W

अङ्ग भागम् for अङ्ग, I 2810 स्थान=एकार्दणनायाम्, Mahendra

अङ्गति, Hem, u s n 61 अङ्गति, Med, Med A. अदति, I 2810

अङ्गुष्पानी, Vis. A. अघपानी, Vis वाटिघातृक्या, I 2810 वेदिकान्यगघद्वये, Vācaspatya बोटी= a plant, W, B and R. स्फुरा=दवी=बोटिघरी, A. II 4 133 Also वाटिमघवरी, Padacandrikā वाटि is not given as a separate word See also Vācaspati as quoted by Rāya mukutā and Nilakanṭha

अङ्ग सङ्गम, Med for सङ्गम I 2810 अङ्गा नीवृद्धिशेषे स्यु, I 2053 मदेपु, I 2810 for गदेपु, Med This is the preferable reading 'मदस्याने गद इति काचिन्मेदिनी', शब्दकल्प० W and Vācaspatya give गद, not मद

अङ्गज अङ्गज रक्ते, Mahendra, for सुन्दरे च, Hem

अङ्गद 'अङ्गजा', Hem The mistake is palpable

अङ्गारित, The second line in Med is wanting in I 2810 etc

अच्युत सर्गे, Hem for स्वर्गे, Hem A, I 2053 द्वादशसर्गयुक्ते काव्ये, Vacaspatya

अज, Anek A 'हरच्छागाच्युताग्रजे,' Anek

अजिर, W and B and R give दर्दुर=frog Tārānatha omits this and some other imports The neuter use of अजिर seems to shew दर्दुर is used here in the sense of ग्रामजाल

अञ्जन W and B and R consider अक्तो' loc of अक्नु=night I regard it as loc of अक्ति=anointing अङ्गे, Vis

अट्ट च शुष्के, 1807 for चतुष्के (=Dry, W)

अण्डीर शक्तो निरण्डश्चाण्डीरौ, I 1575, 993, विशिष्टसामर्थ्यवति पुरुषे, Vacaspatya

अतिकथा, Hem after अनीकस्य and before उदरयि इतिकथा, Hem A, I 2053, Med, Vis This is properly an expression इति कथा and not one word No Kosakara uses it as an adjective German dictionary and Taranatha follow Wilson

अतिथि प्राधुणिक=प्राधूणिक ऋध्यागन्तो Mahendra, गृहागतौ, Hem

अतिमुक्त निष्कल=seedless, barren, W, B and R I think it is=नि सङ्ग of Med 1० नि स्पृह

अत्यूह चित्रमेखल is apparently used in the sense of बालवण्ड=दात्यूह Hem iv 398 and not peacock अत्युह, W

अथर्वणि, Med corrected into आयर्वणि, Med A आयर्वणि, I 2810 W, B and R and T give अथर्वणि on this authority I prefer आयर्वणि of Hem, Vis

अदिति अदितिश्च स्त्रिया भूमावखण्डे दवमातरि' शब्द

अद्रि इन्दु for इन्द्र, Anek A अद्रि पुंसि द्रुमे शैल मानभदे च भास्वर' शब्द अद्यक्ष समर्थे Anek, corrected into समर्थे Anek A

अध्यूढ ईश्वर=शिव W, B and R I think it is=समृद्ध Comp Dharani

अध्वन् All mss read 'स्वन्ध' not 'स्वन्द' अवस्वन्द of Shabda Kalpadruma and marching of W arc, therefore, indefensible शास्त्रव, Vis C शास्त्रव I 1539, 246 c सास्त्रव Vis A, Hem I 2053, Med I 2810 स्वादव, Hem, Med etc 'आश्रय वमवधहतु क्रिया हिमादि तन सह वतते य स्वन्ध शरीरभावापन्ना रूपरमादि समूह स साश्रवस्वन्ध', Mahendra आरुव is also the form in D s for स्वन्ध see khandha in Chuders

अनिमिप, Hem A etc अनिमेष, Hem

अनीक प्रिये प्रोक्ते, Vis for रणे सैये Vis A

अनीकस्य 'मर्दन', Med for मर्दन, I 2810 मर्दन is a drum अश्वले Hem for 'उत्खले, Hem A युत्खल I 2053 which I prefer as रणखले of Vis In the Vacaspatya, only the sense of रणखल is noticed

अनु 'आयामे', Med for 'आयामे, Med A नियामे, Vis for समीपे Vis A

अनुत्तर, Dharam: 'अनुत्तर स्थिरेऽनूर्ध्वश्चेष्टावाचोऽयनुत्तरा

अनुपम 'सुप्रतीकित्या', Med I follow Med A

अनुबन्ध Left out in Hem and its meanings joined to समर्थाद I have followed Hem A Med, Vis also make serious mistakes I have followed Med A Vis A I 1512 does not give आरम्भे noted in द्रव्यकल्प and W

अनुवासन W regards स्नेह=affection and वस्तिधूपन=perfuming clothes dipping the ends As pointed out by B and R स्नेहवस्ति=स्नेहकर्म of Vis and स्नेहन of Hem द्विधा वस्ति परिज्ञेयो स्नेहार्चनवासनम् in Vacaspatya

अनुशय W translates अनुबन्ध an object of pursuit' Is it not pertinacity here ? B and R and Taranātha are silent

अनुष्टुभ् W and Taranatha regard सरस्वती as the goddess Is it not of वाणी of Tri ?

अनूचान नर Sha, Z, for रत

अन्तर अन्तर Hem A, अन्तर, Hem among रान्त अव्ययः अन्तरन्ते स्वीकार मध्ययो, Mahendra

अन्तर 'अन्तर', Hal

अन्तशय्या Hem, Vis A etc अघ शय्या Vis

अन्तावसायिन्, Hem, Tri A etc अन्तावसायिन, Tri

अन्तेवासिन् अत्यक्ते Hem अत्यजे, Hem A

अन्त्य, Vis A C दन्त्यो दन्तभवेऽधमे, Vis

अन्धिका अम्लिका Vis सिद्ध Hem Vis A C मिद्ध Hem A, I 322, मिथ, Vis सर्पण्या, Vis, I 322 I 1937 शर्वर्पा Vis A C, I 1539 Vacaspatya gives only दूतकीश and सर्पपी I prefer मिद्ध to सिद्ध in B and R as the latter has no connection with the original sense Comp also शब्द I do not think स्त्रीविशे is a compound—a woman, W B and R etc 'सर्पपी=श्रोपधि, मिद्ध=निद्रा, महेद्र

अपचिति क्षय, Vis for व्यय I 1539

अपर अपरस्त्वधुनार्थे, I 1937 अपर, I 1539 etc Not noticed by W etc अपराजित 'शालपर्णी, Med A A II 4 149 shews शणपर्णी or असनपर्णी is the correct reading ईश+अज+इष्टघन्तर=ईशाजेष्टघन्तर The last sense not noted by W etc

अपवाद, Vis अववाद, Med, Hem But none gives two words अपवाद and

अववाद They are, therefore, the same word in different forms I prefer
अपवाद, as अववाद s use in any sense is questionable A and Hem however,
both give अववाद=आदेश

अपसर्जन, I 1539, I 246 c 'अपवर्जनमाम्नात', I 1937 Tāranatha apparently
prefers this reading अतिसर्जन, Vis Also मोक्ष in Bhuri I 2816 आम्नाते, Med

अपावृत, Hem A परावृत्ते, Hem

अपि कामचारक्रियासु च, Mahendra

अप्रतिस्थ यात्रामङ्गलसाम्नि=यात्रामङ्गलाय साम्नि and not यात्राया मङ्गले and
साम्नि W Compare Vacaspatya

अभिरया कीर्ति=great name, renown यशस्=celebrity, greatness
Compare the roots

अभिजात प्राप्तृरूप means both handsome and wise Vis seems to use
it in the latter sense

अभिनिष्ठान So in the printed Kosas अभिनिष्ठान, Hem A etc p 8
3 86 अभिनिसस्तन शब्दसंज्ञायाम् and Vamana's explanation 'अभिनिष्ठानो वर्ण
अभिनिष्ठानो विसर्जनीय clearly shew the word is अभिनिष्ठान The Pandits
apparently did not remember this and derived it from स्था The gender is
also opposed to this derivation

अभिपन्न अपराधे Med I follow Med A, Vis C 'seeking refuge,
Hem Na', W But I do not find अभिपन्न, in Hem

अभिमार अभिमरो वधवन्धयो, Jāṭadhara, I 207 But वन्ध is probably
a mistake for युद्ध स्वबलात् साध्वसे, Mahendra

अभिमान अभिमान means both ज्ञान the literal but rare sense and अज्ञान
: c मिथ्याज्ञान the derived and common sense ज्ञाने of the texts may be all
taken as अज्ञाने

अभियुक्त परिहृत् of Hem spoils metre

अभिपङ्क्त पराभव seems to be used in the sense of अभिभव=affliction and
not in the sense of defeat, W, B and R

अभिहार चौरकमद्ययो', Hem A 'चौरिकोद्यमयो', I 2053 चौर्यमद्यपयो, Hem,
I 2698 This reading is noticed in B and R. only, but its correction is
doubtful चौरिका=चौर्या and उद्यम=सहनन

अभीक्ष्ण कवि=poet, W etc Is it not शुक ?

अभीषु 'अभीषु प्रग्रहे रस्मौ पुंसि वामानुरागयो' शब्द For the latter two imports,
compare अभीष्ट

अभ्यागम I think अभ्युदगमन and अभ्युपगम are used in sense of going
up to, not rising, getting up, W

अभ्र त्रिदिव=heaven Not in W or Vacaspatya

अमति दण्ड, Hem for चण्ड, I 2053=चदु 'अमति पुंसि जाने च दुष्टे

हिमकरेऽपि च", शब्द. अयति, Med, Med. A. अयति, I. 2810., u s. iv. 59. काल = यम, Mahendra.

अमर. 'अस्त्रीसंहारे, Med. A. for 'आस्थिसंहारे., Med.

अमरपुष्प, Hem, I. 2053. अमरपुष्प, Hem. A. Not in W. and Vācaspatya.

अमल. 'अन्तके', Vis.; 'अग्रके', Vis. A.

अमृत. खे, Mahendra for स्वे in Hem.

अम्बर, Tri. A. अवर, Tri. 'रागभिद्,' I. 993. नागभिद्(?), I. 575 I cannot say whether नाग is the proper reading and in what sense it is used here. W. and Vācaspatya pass over. रदच्छदकपापयोः of Hem. noted by B. and R. seem to be a misreading. See अरर.

अयन. I do not know why W. is so meagre here

अयोग. कूट=hammer, W. His widower probably stands for विधुर.

अरर Hem. A., I. 2053. 'रदच्छदकपापयोः', Hem. joined to अम्बर

अरविन्दम्, Anek. A. अरविन्द, Anek. It means चक्र from अर=चक्राङ्ग and विन्द.

अराल. अरालो हस्तभेदे स्यात्कुटिले मत्तर्हस्तिनि । पृष्टि सजंरमे स्त्री तु कुलटाधृष्टयोरपि, शब्द.

अरुण. गृणिनि त्रिपु of Med. =द्रव्ये वाच्यवदित्यते of Vis, i.e. of three genders when applied to objects having these attributes The sense of व्याकुल is not in Vācaspatya. But mss agree. वृषे कुष्ठे, Mahendra for कुष्ठभेदे, Hem.

अरुण्वर, Vis., Hem. A. etc. अरुण्वर, Hem. अरुण्वर, I. 2053.

अरे. प्राकृत्य, Med. for पाकृत्य I. 2810. अपकृतो, Vācaspatya apparently a misprint.

अर्कं, अर्को मघोनि स्फटिके ज्येष्ठभ्रातरि भास्वरे । शुद्धेर्जपादपे, दण्ड. 'पण्डित,' शब्द. in Druma.

अर्गट, Vis A. B. C., I. 1937. अर्गट, I. 1539 'गले', Vis. for अर्गले. of others. Not in W. B. and R. and Vācaspatya अगड is the vernacular word. The other is the figurative sense. Comp. अर्गट in Vācaspati.

अर्जुन वेविनि Mahendra for वकुभ, Hem.

अति, Vis, Hem, Med. A. etc. आति, Med.

अपिन्. यज्ञे, Vis, I. 1937. एते, I. 1539, W. यज्ञे, some. Not noticed in Vācaspatya.

अमंवा डिम्व of Vis. =वाल of Med.

अयंमन्. मूर्धमन्ता=अयं, Shabdakalpa=swallow-wort, not in W.

अवंन्. Not noticed in W., B. and R. and Vācaspatya. Vis. and Tri. leave no doubt on the point, as they give अवंन् in the तान्त्र class and अवंन् in the नाग्य class.

अवं(वं)न्. span, Vis, W. This is a misreading. Comp वृपन्.

अर्बु(र्बु)द Read 'दशकोटिपु न स्त्रिया' for पुरुषे दशकोटिपु I 2810 gives 'अर्बुदो मास पुरुषे दशकोटिपु न स्त्रियाम्'

अलङ्कार Med seems to use अलङ्कृति in the sense of ornamentation

अलम् निवारणे for निरर्थके, Mahendra

अलर्क 'योग', Vis I 2810, I 2053 etc 'रोग', Vis C, Hem योग here means coition

अलि अलि सुराया भ्रमरे काककोविलयोरपि, शब्द

अलिपक्, अलिमक्, Vis, Med Both अलिमक्, I 2810 अलिपक्, अमलक्, I 2053 अलिपक्, अलिम्पक्, I 2698, Hem अलासक्, अलिपक्, Hem I 1539, I 322, अलमक्, अलिम्पक्, Hem A अलमक् अलिपक् I 1937 अलिशक्, शब्द (अलिम्बक्, W) The metre here, however, shews the word is अलिपक्, or अलिमक् and cannot be अलिम्पक् or अलिम्बक् अमलिक Vis A रथहिण्डक् Vis for रत्तहिण्डक्, I 1937 etc I prefer अलिपक् and अलिम्पक् The sense of 'रत्तहिण्डक्' is not noticed in Vacaspatya etc But when भृङ्ग is used in the same sense, we have no doubt about its correctness

अलीक्, Anek A असम्यप्रियौ व्यतीकौ, Anek In the sense of भान, अलीक् = अनिव

अव, विश्रान्त, Hem विज्ञान, Mahendra

अवगीत 'त्वष्टृ', Med, Med A for दुष्ट, Med C 'मुहदृष्ट' in Vis A, B, C, Hem, Hem A I 2053 = repeatedly noticed ?

अवट बिल, Hem for खिन्, I 2053 खिन् = waste land खन् of Tri = बुरख-जीविन् of Med, Vis As विन् = गतं the first is a misreading W distinguishes a hole, a pit

अवतारण ग्रह of Vis = आवेश of Hem = possession by, not haunt or abode, W

अवदान अति, Med Med A, Hem, I 1937 for 'इति' Hem, A, Med C I 2053 Both readings are defensible I would prefer वृत्ते in Vis

अवधि अवधान = attention, not agreement, W

अवरोध सिद्धान्ते, I 2053 निरोधान = a covering, W

अवस्थाप 'अभिधाने', Med for अभिधान, Med A अभिमाने, I 2410

अवष्टब्ध विलम्बिते, I 2053, Vis अवतन्विति, Hem, I 1937 अवतन्वित = touching, reclining I do not find 'surpassed' W in Med

अवगर I 2810 gives only 'प्रस्तावे वये' This is probably the original reading W etc नुचे वयण and मन्त्रमेद, but very doubtful उनादौ not noticed प्रस्तावे, Tri

अवगिन बद्ध, I 1937 for रद्ध from मि to bind रद्ध of Hem, Med is doubtful Med's use of वाच्यनिङ्ग shews his अवगान (subs) is not a sense

अवस्वर गोप्य Hem for, गूय, Hem A.

अवहार. 'विभ्रमे', Vis., Vis. A. for 'विभ्रमे.' Med. etc. शब्द. adds 'निमन्त्रणे चोपनेयद्रव्ये धर्मान्तरेऽपि च'. I understand निमन्त्रणे=निमन्त्रणे कृते and not as a distinct sense, W., B. and R. धर्मान्तर=apostasy, W.

अवि मुषिककम्बल seems to mean shawl and not मूषिक and कम्बल, W
'अविः कम्बलशैलार्कं मेघाद्यर्षणिकेषु ना', शब्द

अवेला. चचिते, Med., वजिता, Med. C. for चचिते, Med. A. उपलापे, Vis., उप-
लापे, Vis. C. for अपलापे. My head assistant did not understand my correction.
Hence चूर्णके also in Med.

अव्यक्त. स्मरहरे=स्मरे and हरे, W. He and others do not notice the sense of मूर्ख.

अशोक. पादपे., Vis. for पारदे, Vis A. B. C.

अश्मन्तक. अश्मन्तक, Hem. for अश्मन्तक, Hem. A. मल्लिकाच्छदन=bower of
jasmine, W. Questionable. See Vācaspatya. मालूकाच्छदे=a tree, Mahendra

अश्वतर. I do not find a Gandharbha, W. in Med Dharani 'अश्वतरं
नागराजे गोपुत्रे गर्दभान्तरे' ?

अश्वतथ W's Med. apparently did not contain this word.

अष्टापद Dharani 'अष्टापद सुवर्णे स्यादष्टापदश्च मल्लिका । अष्टापद कीशभेदे शारिणा
फलकेऽपि च', कीश=monkey, not pin-bolt, W. गिरौ, Mahendra for कृमौ, Hem.

असि. W's Hem. apparently did not contain this word.

असिपत्र. कोशकार=a species of the sugarcane.

असुर. वास्यो, Mahendra (वासी=तक्षोपवरणम्) for रास्यो, Hem

असृज् योगभेद not noticed in W., but noticed in B. and R. This line is,
however, wanting in I. 2810.

अहल्या. 'सरो', Hem, Hem. A., I. 2053, I. 2698. सरम्=tank, as un-
ploughable(?) Not in W, Vācaspatya.

अहह. Vishva probably regards the first as अहह, Vis. A. C, I.
1539. (not in Vis.)

अहि अहिध्वज=अहिध्वज in W. वज्र not in W.

अहो, Vis. etc. अहा, Vis. A. वरुणार्थ, Vis. etc for वरुणापं, Vis A.

आ. 'परिव्याप्तौ'. Vis. for अभिव्याप्तौ, Vis. त्रियामेद. Hem, for त्रियायोग,
Hem. A. मुर, Mat. for मुख, Mat. A. अभिव्याप्तौ, Mahendra.

आकर्ष. 'शीरिष्णके', Hem. A.

आवत्पव. मोहे, I. 2053. तथोमोहप्रत्यौ=तममि, मोहे, प्रत्यौ Not in Vācaspatya.
आवत्पव in B and R. seems to be a misreading

आवृति. सामान्य of Vis, Med.=जाति of Hem, Tri.

आशब्द Dharani 'आशब्द. शब्दने ध्वाने नाथे च शरणे धने (रणे ?) । पाणि-
शहात्यरो राजा आशब्दः समुदाहृतः'. W's Med. reads भान् for मित्र.

आशेषव. W's Med. apparently read व्याघो for व्यापे, noticed in Vācaspatya.

आख्यात तिङ=conjugated, not 'declined as a noun', W त्यादि=ति+घादि, such as पचति

आगम आगमे, Med, Med A for आगतौ, Med C

आगस् 'एनस्यवद्ये', Hem for 'एनोवदये', Hem A

आग्रह 'आशक्ति', Med A, Vis, Vis A apparently for आसक्ति, Med, शक्ति, Tri I 993 आसङ्ग=आसक्ति=आसक्ति=attachment, zeal

आघ्रात 'सिधिते', Vis for 'हिसिते', Vis A C अस्तमन्धिनि, Hem for 'आघ्राते' 'अस्तसिधिते', I 2053 आन्त=अस्त=हिसित 'surmounted, surpassed', W

आचित वस्त्रे, Vis for च्छन्ते, I 1539

आच्छादन प्रवृत्ति of Med =प्रवारण of Vis =of अपवारण of Hem =covering, screening

आच्छुरितव नखाघात नखक्षत from छुर् to cut

आजि मग्रामाक्षेपयोरपि, गद्व (क्षेयो ? वृत्तक्षेपमुदक्षताच्युतम्, गि १२ ११ (from अज् to go)

आडम्बर पक्ष्म, Med (eyelid, W) for 'रवे Med A तूर्यवरे in गद्व apparently for तूर्यरवे (happiness pleasure, W)

आतञ्चन प्रापण', Hem for प्रीणन, Hem A

आत्मवीर श्यालपुत्रे=श्याले and पुत्रे, B and R, Vacaspatya Comp आत्माधीन

आदिष्ट The use of 'वनीव' shews आज्ञप्त is used in the sense of command

आदीनव दुरन्त does not seem to be used in the sense of inflictor of distress, W

आध्मात, Hem, Med A etc आध्यात Med I do not find 'war, battle, W' in Med etc

आनद, Med A etc अनद, Med वदमुरजादि—वद and मुरजादि Ajaya 'आनद कल्पमात्रे च कथ्यते मुरजादिवे' Hence 'dressing', W But वन्य is probably a misreading for वन्ध

आनतं जले Med for जने Med A, I 2810—inhabitant of Ānarta W and Vācaspatya prefer जले Comp the same use in घोड

आपात आपात पाने तवाले, Mahendra

आप्य 'तन्वमुसयया', Med C Not in I 2810 Comp Vācaspatya

आप्ति 'आयनि, Tri 3 3 148', B and R. Repeated in Vacaspatya But it gives two words आप्य and आयनि and not आप्ति गवरण not noted in any Dic सम्बन्ध=connection, not binding, W

आप्लुत स्नाने, Hem for स्नाने, Hem A

आवद, Med A B C, Vis A B, Tri, Tri A आवध, Hem, Hem A, Vis, Vis C I prefer this reading as if the word had been आवद, its common use would have been noted Comp also A 2 9 13 अवि, Med C for दया of Med A B

- आभील वृच्छ is not suffering pain, W
 आभोग रत्नयो, Hem for यत्नयो, Hem, A
 आमिष लञ्चयो, I 2053, Mahendra for सञ्चये, Hem Comp Hem 3
 401 'प्राभृत ढौवन लवोत्कोच कोशलिकामिषे' लवा of Hem and लम्बा of W appear
 therefore लञ्चा लामे, Har Har A I am responsible for लोभे पल=पलल=
 flesh लोभे=object of लोभ=bait etc (coveting, W)
 आम्नाय कुल=कुलनम 'आम्नाय पुसि वेदे स्यादुपदेशे कुलत्रमे', शब्द
 आयति आयति प्रापणे दैर्घ्ये, घ
 आयति घ 'आयति (त्ति, W) शयने दैर्घ्ये प्रभातागामिकालयो । मर्यादाया तथा स्नेहे
 वसि (शि) त्वे वासवे (रे) वने (बले) There seems to be a confusion here
 between आयति and आयत्ति
 आयस्त स्तिमित, Vis for तेजित, Vis A
 आयोग, Hem अयोग, Hem A and वावृत्ति for व्यापृत्ति रोध=bank, W, B
 and R I think=attacking, besieging Some read बोध
 आयं Ajaya 'आया च्छन्दमि दुर्गयामायं सुहृदि मङ्गते सौविदी Mahendra for
 सविदी, Hem
 आलि उदाहृत, Anek for उदाहृता, Anek A
 आलीढ सिते Med C for शिते Med A
 आवाप पात, Hem A I 2053 पान, Hem I 2698 वपने Med Vis c पचने
 Med A, Vis B पवने, Med C, I 2698 etc आवाप of course means sowing,
 but भाण्डपवन 'potter's kiln' seems to be here intended शब्द gives 'पवने भाण्डे' the
 latter part adopted by W etc, but I am not sure whether Mathuresha is
 right Ajaya 'आवाप (आवाप) स्यादालवाले प्रक्षेपे विप्रतिस्थले The last word is
 doubtful W uneven ground आवाप=पारिहार्य, Hem 3 327,=अरिचिन्तन,
 379 'आवाप आलवाले स्यात्प्रक्षेपे वनये तथा । हृदप्रधानयोर्नीतितन्त्रे, Mankha
 in Z Mahendra gives भाण्डपचन But comp पवन पातभेदस्तालवालाक्रियाविशेष,
 Mahendra
 आविद्ध परावृत्ते, Vis for पराहृते, Vis C आविद्ध कुटिने मूर्खे वाच्यलिङ्ग पराहृते,
 शब्द पराहृत=repelled, not disappointed, W
 आवेशन परिवेशे, Hem for भूतावेशे, Hem A Hence, disk, W
 आशय, Har, A आशय, Har पनस, Vis A for मानस, Vis Vis B C पनस
 Hem, Hem A Med A B C
 आशितम्भवा, Med आशितम्भ, I 2810 etc
 आशिस् हितैषिणि, Hem
 आसन जीरके, Med for जीवके, Med A
 आसार धर्षे, Hem, हर्षे, Vis वर्षे, Hem A, Vis A
 आमुतीवल W and Vacaspatya omit वन्यापालक=brothel keeper
 आस्या आस्थान=आस्थानी=स्थान

आस्पद Dharani 'आस्पद च प्रभुत्वे स्यात्प्रतिष्ठा कृत्यमास्पदम्'

आस्य मुखान्तर=मुखमध्य

आह, Hem, Vis A C, Mahendra, Med both ग्रह, Vis

आहार The sense of हार not noted in W, B and R, and Vācaspatya

आहो, Vis etc ग्रहो, Vis A, Hem

इ मुख, Mat for मख, Mat A A क्रोधे, Hem for खेदे, I 2053

इक्षुगघा बावोच', Vis for कासे च, Vis C and कोटघा for त्रोटघाम्

इज्य Med appears to use गुरु in the sense of 'venerable' (note त्रिपु) and

Tri in the sense of Shukra (note पुमान्)

इति प्रबोध्येपदि, Vis for प्रवाशादि, Vis A

इदं दीप्त seems to be used in the sense of lighted, not light, W

इध्म, Hem इध्म, I 2698 This verse wanting in Hem A, I 2053

Probably a later addition The meanings are, however, all derivable from the root Compare इध्म

इन्द्र फणिज्जव, I 2053, W, Vacaspatya etc फणिज्जव, I 1539 etc

Dharani इन्द्र शक्ने च योगे च बुटजादित्यरात्रिम्' If रात्रि is the correct reading it is probably used figuratively (see निरा) and not in the sense of night

इष्ट W s Med apparently had a different reading सप्ततन्तु=यज्ञ सत्कार योगे, Mahendra

इध्म (u s 1 144 also ईध्म, Com), Vis, Vis C इध्म Vis A B

इरा This also इना, Hal

इरिण (u s 2 51) According to A c, also ईरण and ईरिण But he quotes only about ईरिण

इना अघ्न्ययो Hal apparently अघ्न्ययो (अघ्न्या—Cow)

ई, Med इ Med A

ईति अजय=visitation and may also mean bad conflict, affray

ईगान ज्यानिम् seems to be used here in the sense of luminary, not light,

W 'लक्ष्मणाव धार्दनाय Vacaspatya

ईश्वर. ईश्वरी, Tri ईश्वरा, Tri A It may be Tri gives गौरी also as a distinct word गौरी and ईश्वरा=गिरा

ईहाम्ग जन्तो is a different import इतिममूगे, Vacaspatya

उष शुद्रया, Med B C शुद्रया, Med A अश्वया, Med The first is preferable as शुद्रा—कच्छारी विकिरका, noted in B and R विकिरका some

उचित दिवग, I 2053 for विदिव, Hem अश्वयन्, not in W

उच्चय Hem probably uses दग्धयया as one sense against Vis

उच्चिन्नद, Med etc उच्चिन्नद, Med C नृपन्, Med, 1897 नृपन् I 2810 नृपन्, Med A C. नृपन् may be correct, but I am not aware of any such name

उच्छ्वास पद्य, Hem for वन्ध, Hem A

उड्डीश, Med A, Vis, Hem उड्डीश, Med चन्द्रिकापत्नी, Med for चण्डोशे Hem चण्डिकापत्नी, Vis

उत अत्यर्थ of Med is probably a misreading for अण्यर्थ=sense of अग्नि उत्क्षेपण Hem leaves out two lines व्यञ्जन, Mahendra for व्यजन

उत्तप्त परिप्लुत=परिस्नव=चञ्चल=uneasy, not 'bathed, washed,' W

उत्थान मलरोगे, Med A for मलवेगे, Med C

उत्थित बुद्धि, Med for वृद्धि, Med A

उत्पल उत्पली, Med A B, W for उत्पत्ता, Med C and पवपं with टषा wanting Neither in Vācaspatya औषध Anek A for उत्तम, Anek

उत्फुल्ल उत्ताने, 1807 c, W (=sleeping supinely), Vācaspatya उत्तान I 2053 etc =flushed up No illustration is coming of the first reading

उत्सर्ग सामान्यन्याय of Vis =सामान्यविधि of Hem =general precept Med probably uses न्याय and सामान्य as different imports, but I know of no use in the former sense I am not certain what distinction Hem and Vis make between त्याग and वर्जन त्याग is probably used in the good sense as in वृषोत्सर्ग

उत्सादन, Hem उच्छादन, Hem A समुल्लेख=scratching, उद्धर्तन=rubbing and उद्धाहन=over using (?)

उत्सेध कार्ये, Hal सहन is used in the sense of बध, not killing, slaughtering, W

उद् प्रागल्भ्य and लामा, Hem I follow Hem A

उदण्डपाल, Vis A etc उदण्डपाल, Vis, Mahendra Vācaspatya gives both

उदय उत्पत्ति, Hem for उत्पत्ति, Hem A

उदात्त हृत्य, Med for हृत्, Med A

उदान 'उदानो वायुभित्तर्पजठरावर्तपथमसु', शब्द

उदार 'उदानान्यो महद्वन्दो', Anek I follow Anek A (उदर corrected into उदार)

उदास्थित चर is the general term प्रणिधि seems to be used =प्रग्रज्यावसितचर See Vācaspatya

उदिन भागने, Med for उद्गन, Med A प्रोक्त, Tri for प्रोक्त, Tri A

उदुम्बर The sense of मेढू noticed only in B and R Also उदुम्बर

उद्घाहित उान्यस्त and उदीर्ण seem to be both used in the sense of cited, brought forward.

उद As W notices only happiness, it is probable he had some other readings

उद्यान उद्घाये, Hem I 2693 for उद्गद्गे, Hem A, I 2053, Vis I 1937 etc. उद्गद्गो इत्यनेन, Mahendra (?) Not noted in any पादपत्रन seems to be a बहुव्रीहि and not slipping of a foot, W

उद्धरण=उन्मूलन=uprooting and mostly used figuratively

उद्दान, Med, Vis उद्दान, Hem उद्गत seems to be used=उद्गम and not as an adjective I do not find वमित (vomited) in any

उद्दार अन्त, Med A, Vis A, अन्त, Med C for अन्न, Med, Vis

उद्धृत, Hem A, Vis A, Med उद्धृत, some भुक्तोञ्जित=refuse, not vomited, W

उद्धूट शूर्पे, Med corrected into सूयें, Med A उत्कटे वच्छेपे सूयें, Med C उमन् वच्छेपे सूयें, I 2810 Tarānātha gives the reading सूयें, not सूयं

उद्धर्तन घर्षण seems to be used in the sense of rubbing and अपावृत्ति of rolling

उद्वाहन Some give उद्वाहिनी for उद्वाहनी द्वितीये, I 2810 for प्रणीते, 1807 etc B and R quote उवघाटन घटीयन् सलिलोद्वाहन प्रहे', A 2 10 27 Hem seems to use वराटव in the sense of रज्जु, not cowrie, W, Tarāntaha वटारके, Mahendra for वराटके

उद्वेग Vis A B C, Med agree Vis slightly different Hem A and I 2053 end at उद्वेजनं स्यात् उद्वाहुलक without बाहुल 'mail worn on the arm', W

उन्न Med A B C agree about सुरत and Vis A B C about सूरण ओत्सु shews the last reading is quite correct Here सुरत is probably used in the sense of compassionate

उप दाक्षिण्य Mahendra for दक्षिण Hem

उपकार विकीर्ण seems to be used in the sense of scattered, thrown, not full blown, W From कृ

उपकार्यं वस्त्रसत्पानि, Vis for राजसत्पानि, Vis A C

उपग्रह अनुकूलवान Hem for अनुकूलने, Hem A

उपचार लञ्चाया Mahendra for सेवाया, Hem A

उपचित दग्ध Med, Hem for दिग्ध I 2810, I 2053 'burnt,' W निदिग्धे, Vacaspatya after A दिग्धो मासल, Mahendra

उपदश मेहुनामययोरपि Mahendra

उपधान विज्ञे, Hem विपे Med A B C, Hem A, विज्ञेपे, Hem I 2053 (for विपे च), Vis A B C, Tri Tri A is noted by W and Taranatha but probably arises from Kara's false reading Some read गेण्डु for गण्डु

उपराग ग्रहवल्लोल=राहु, विगान=परीवाद Some Mss give दुर्णय for दुर्नय I have allowed it to stand, as both forms are defensible

उपसत्ति प्रतिपादन=gift, donation, W Doubtful

उपसग प्र+आदि=प्रादि=प्र, परा, etc

उपस्थ 'उपस्थो ना समीपस्थे त्रौडे च योनिरोपयो', शब्द

उपह्वर W's Med apparently had 'car, carriage'.

उपनाह उपनाह, Med उपनाह, Med A etc

उपनिषद् समीपे सद्ने is perhaps sitting near, not neighbouring mansion, W

उपप्लव विप्लव is probably used in the sense of calamity, not affray

उपरक्त तद्ग्रहे=राहुग्रस्ते

उपसम्पन्न मृतौ, Hem for मृते Hem A निहिते Vis, Vis A, निहिते Vis B for निहिते, Vis C

उपाकृत उपद्रुते, I 2053 for उपद्रवे Hem 'portent, W I prefer I 2053

उपोढ 'उपोढ कथितो ब्यूढे समासने विवाहिते, ध ऊढ=ब्यूढ and विवाहित

उम्, Vis A तुम्, Vis

उम 'उमो नगरघट्टयो' also in I 2698, but not in I 2053 Noted only in B and R Probably a later addition See इम्

उलप उलुप, some उलप स्मृत, Vis for उलप मत, Vis A C गुन्मिद्युलप इत्यपि, A 2 4 9

उलूक कुरुविन्दे, Vis for कुरुयोधे, Vis A

उलूलल उदुम्बरे, Hem for उदूलले, Hem A

उल्लाघ, हृष्टे, Vis, Hem A, I 1937 दुष्टे, Hem कृष्णे Med A C, Vis A B (wanting in C), I 2810, I 1539 कृष्ण=कृष्णमरीच, Druma

उपित स्थितवत्=stayed, remained, not fixed, W I do not find उपित in Dharami

उष्ट्र उष्ट्र पशुविशेष स्यादुष्ट्रो बाह्यरथेऽपि च, ध (?) गोनविवा ((from गोनव) =वर्करी=ewer

उष्णव, Hem, Vis, Med उष्मव, A I 4 18 Also उष्मव A c उष्मन् is the common form of writing उष्मन् Comp उष्मागम, A I 4 19 Dharami leaf 10 is very corrupt

उष्मन् W उष्मन्, Hem wanting in Hem A उष्मन् is given in u s IV, 144, but it is added Mss उष्मन् This is the usual form See उप in mādhyamya vṛtti

ऊ धर्वा, Mat for धर्वा, Mat A नु Vis for ऊ, Vis A (the line incomplete in Vis C) and wanting in I 1937 व्युति, I 1939 व्युति=म्युति Comp ऊति

ऊत रणोद्याने, Vis for रणोद्योगे, Vis A C, I 1937, I 1537 कुलहीने रणोद्योगे, Vis B Not in W, B and R, and Vacaspatya

ऊम् Vis A तुम् Vis

ऊरी, Med ऊनी, Hal

ऊर्ज, Vis A भर्ज, Vis 'ऊर्जम्प्राप्तवत्तया प्राप्ते कर्तव्येऽपि च', वाच

ऊर्जायु शलमङ्ग is spider's web and here probably used in the sense of spider.

ऊर्ध्वं च समुत्थिते, Mahendra

ऊर्मि It is clear from Med प्रकाश (and प्राकाश्य) is used as a distinct meaning

ऊर्मिवा All mss agree about उर्द्धाहलक, but not noticed in W, B and R and Vācaspatya The word occurs under उद्वेग

ऊप Wanting in Med C, I 2810 etc

ऊष्मन् निदाघ=sweat, उष्ण=heat, ग्रीष्म=hot season, शपसहा =श, प, म, and ह the sibilants

ऋ देवाञ्चाया, Vis दैत्याम्बाया, Vis A अदित्याञ्च, Vis C

ऋण, Hem ऊण, Hem A जलदुर्गे, Mahendra

ऋतु 'वसन्तादिषु धारयो', Vis सुवीरयो, Vis A but corrected into सुधीरयो, Vis C 'पुवीरयो', I 1539 'पुधीरयो', I 1937 सुवीर=a collyrium, W But सुधीर harmonizes with ऋत and ऋति

ऋद्ध सम्यग्वाते, Vis for सम्पत्तायै, Vis A सिद्धाद्यै, I 2533 This is probably the correct reading सिद्धान्ते, W, B and R, Tārānatha

ऋद्धि 'ऋद्धि समृद्धौ गौर्या च वृद्धिनामोपधि (धी) भिदि', शब्द

ऋपम कोलपुच्छ=bear's tail and कुम्भीरपुच्छ=crocodile's tail, W etc I think a plant शब्द gives गम्भीरपुच्छ 'ऋपमस्तु बलीवर्दे श्रेष्ठे गीते स्वरान्तरे । अष्टवर्गोपधि (धी) मध्ये ऋपम पर्वतान्तरे', ध ऋपमो वृषमो शूङ्गया शब्दात्परो वरे स्वरे । वर्णरन्ध्रे नत्रपुच्छे', अजय

ऋ, लृ अम्बा, Med for आत्मा, Med A ऋ, लृ, लृ, are probably later additions in Med

एकाष्टीला, B and R एकाष्टीला, W from अष्टि=seed, from अस्थि, Vācaspatya but अष्टि=kernel, W and अष्टीला in B and R and Vācaspatya 'शिवमल्ली पाशुपत एकाष्टीलो वुको (वको) वसु', A 2 4 81

एत 'एत वर्धुरवर्णे स्यादागते हरिणे क्वचित्', शब्द

एधतु 'एधतु स्याद्वीतिहोने वर्धिते पुरपे पुमान्', शब्द

एवम् 'ज्वधारणसमत्वयो', Mahendra

ऐरावत तद्भिदयो Med for नदीभिदा, Med A आदिपु, Vis अद्रिपु, Vis A for अहिपु, Vis C शतहृदायता, Hem शतहृदाय वा, Hem A for शतहृदा यथा, I 2053 Thus shews विद्युद्भिद्=वच्च ऐरावती विद्युति देवविद्युति', अजय

ओक्वम् 'ओक्वन्तु ओक्', Hem 'ओक्वस्तु ओक्वा', Hem A Although there is a word ओक्, ओक् here is probably wrong, as the word occurs in मान्त Hence, the repetition shews that the second word is ओक्वा, as in A A c quotes ओक्वस्तु

ओम्, Vis A नुम्, Vis

ओ अचो, वापि, I 2544, अथो मायी, Mat तथेद्वर, Mat

ओसीर शयनासन, Med A C ने reads better

क वित्ते, Anek for वित्ते, Anek A

ककुभ् सजे, Anek unnecessarily corrected into जेये, Anek A

ककुभ् रोग, Hem for राग, Hem A नग, Tri, Tri A

कक्ष सैरिभ, Vis सैरिभ, Vis A, सौरभ, Vis C वृषे and सार्धे, Vis for तृणे and सर्धा, Vis A गुह्यपिधान of Hal = पञ्चादञ्चलपल्लव of Vis ग्राहणिका = उद्ग्राहिणी = उद्ग्राहणिका

कक्षावैश्व फल, Hem for पाल, Hem A

कङ्क, Hem A कव, Hem in वान्त

कङ्कर, Hem, Hem A, I 2053 (नक्रे) कवर, Vis A कुट्टर, Vis A Vis B चक्रे, Vis C, चक्रे, Vis for तक्रे, I 1539 etc

ककुद्(द) ककुदत्, ककुदवत् = like ककुद्, ककुद

कङ्कण 'कङ्कण स्यात्प्रतिसर कङ्कणी क्षुद्रघण्टिका इति भागुरि' अ टी २ ६ ११०

वच See भ्रामक

वचाकु, Vis A etc कुण्डाकु, Vis वठोकु, I 2810 Wanting in some Med W apparently had different reading

वच्चर, Med, Med A कङ्कर, Med C

वच्छुर यामने, Vis for पामरे, Vis C वच्छर, Hem The first वच्छुर, Med A Vis uses पामर apparently in the sense of पामसहित पुश्चल is probably used in the sense of rogue = पामर, Tri It can hardly mean 'libidinous', W read शटी for शटी A 2 4 154 'वर्चुरोऽपि शटी गन्धमूली पद्मप्रन्विजेत्यपि' Some read शटी

वञ्चुव वरमे, Med, Med A for कवचे, Med C, I 2810 It is not clear what distinction Vis and Med make between वच and वारवाण Probably वच is used in the sense of any armour lit or fig and वारवाण in the sense of iron cuirass वच also means amulet वर्धापव = नाडीच्येदव See वर्धापन in Druma वर्मणो, Mahendra for वस्त्रयो, Hem

वञ्चुविन् मल्ले, जाङ्गलिव, Vis for महल्ले, जोङ्गव, Vis C मट्ट = स्यापय = धन्तपुराप्यश

वञ्ज वञ्ज Anek, for वञ्ज, Anek A

वञ्जार वञ्जारा मयूरो व्यञ्जन च under u s 3 137

वट सिरे, Med for शवे, Med A C सरयो, Tri, Tri A This may however, be a correct reading meaning the grass 'वट थोणी वनिञ्ज व गजगण्डे घरे तुजे', Dha Here घरे apparently stands for शवे ध्रुवे for शवे and वटा, I 1937 वनिञ्ज = mat वनिञ्ज is probably used in the same sense, but द्रम paraphrases 'गूमवाटे'

वटव, Med वटव, Med 1607 विम्व of Vis = table land, W

वटमारव गङ्गावनिपुच्छरा, Hem. for गङ्गावनिपुच्छयो, I 2053

वटभरा गाता = red arsenic, वराम्बु = hog-weed, W गोपा also in Har.

1807 'कटु कटम्भरा' (also कटम्बरा) शोकरोहिणी (व्यस्तमपीद नास, com) कटुरोहिणी,
A II 4 85 प्रसारिणी=राजवला, 153

कटाह 'निचये', Har A for 'निरये,' Har I or मूप, कूप in शब्द 'कटाहो द्वीप-
तलादिपावभाजनकर्परे । कूप जातविपाणाग्रमहिषे कूर्मपृष्ठवे,' शब्द Jaṭadhara's कर्परे
apparently stands for कर्परे

कटिग्र Some चर्म for वर्म

कटु सता of Med =प्रियङ्गु of Vis. कटुका=कटुरोहिणी

कठ, Vis A कण्ठ, Vis, Vis C I do not find 'mantra or mystical prayer',
W in Hem

कठिन पयो, खट्टिकायाम्, Hem for खयो, खट्टिकायाम् Hem A स्तम्ब, Med for
स्तब्ध, 1807

कठिल्व पुनर्नवा वर्षाभू=hog weed, W पर्णास=a basil, W

कण कुम्भीरमक्षिका=a large fly said to perch on crocodiles, I 2835, Vis
I 1539, 1937 कणोऽतिमूक्ष्मे धान्यागे कृष्णाजीरकयो कणा । नत्रस्य भक्षिकाया च' This
is no doubt the correct reading

कणिका अग्निमन्य=गणिकारी, a plant

कणीचि, Vis A कणाचि, Vis Comp u s IV 70

कणेर कणेर, W कणोर, Hem A कणेर Vis, Vis A करेणु, Med, corrected
into कणेर, Med A The mistake is palpable as it is रान्त, not णान्त वस्या,
Hem for वस्या, Hem A

कण्टक कण्टकोऽस्त्री शुद्रशत्रौ रोमाञ्चे मत्स्यकीकसे । वमस्थाने द्रुमाङ्गे च दोषमूच्य-
प्रयोरपि', जटा

कण्डाल, Med A B C, I 2810 कण्डोल, Med 1807 कण्डोल, W कण्डान,
Vis I 1539, in Druma and B and R is really कण्डाल, Vis I 1937 Comp
कण्डाल, Med, Vis वेणी,' Med C for 'द्रोणी' I 2810 'कण्डालस्तु पुमान् गोणीप्रभेदे
च भ्रमेलेके' कण्डाला जातगोणिका, त्रि २ ६ १६ दधिमन्यनभाण्ड', शब्दकल्प

कत्तृण फङ्गा, Mahendra for कुम्भी, Hem

कथाप्रसङ्ग वानूले, I 2053 for वार्तायाम्, I 2698 वार्ता is the ordinary use

कदम्ब निकुरम्ब is the general reading—also in A W निकुरम्ब only

कदल Both कदनी, I 1937 etc ब्राह्मी, Vis for पृस्नी, I 1539, I 1937 etc.
कदला, I 1539

कटु Both कटु, Vis

कन्तु 'कन्तु कन्दर्पचित्तया' under u s I 73, W Hem and Hem A, I
2053 do not differ

कन्द 'कन्द विले', Anek for 'कन्दविने,' Anek A =नवाङ्कुरे, note

कदर, Hem A कन्दरेऽङ्कुरे etc, Hem Joined to कर्तुर.

कन्दराल आर्द्रभाण्डे, Med for गर्दभाण्डे, Med A

कन्दल पक्षि, Vis for वृक्ष, Vis A 'कन्दन कन्दनी चति मृगपक्षिविनेयया ।

वन्दलः 'वलहे मुद्धे वपाले च कलध्वनी,' ध. Also अपकारे, शब्द (अपवादे, शब्दकल्प, W. etc.)

वपदं. कामिनी, Anek. for वात्रिनी, Anek. A. W.'s Med. apparently had 'वण्डपरशौ'.

वपिल. शरतत्रये, Vis. A. चारतद्रुमे, Vis. C. I follows Vis. अरतत्रय=dog,

त्रि. शू. ६६. वौली=रेणुका.

वपिश. वशौ and माधुरी, Hem. for श्यावौ, माधवी, Hem. A.

वपीतन वपीतनम् Vis, Vis. A. C. Hence retained

कपोत. ववच, Vis. ववच, Vis. C. वचव, I 1539. ववच, Vis. A. वचव, I.

1937=pigeon.

ववन्ध. Read कवन्ध with it. The Kosakāras seem to be in favour of the latter spelling.

वमठ 'वमठ. कच्छपे प्रोक्तः शल्लकीभाण्डभेदयो', ध. शल्लकी=porcupine, W 'वमठ. कच्छपे वंशे वलीव भाण्डविशेषके,' शब्द

वम्वल. Probably we are to read मलिलम् for the last वम्वलम् in Anek.

वम्बु कर्बूर=ओपधिभेद, I. 2533=variegated, W and शब्दकल्प. ग्रीवाया नलव of Hem.=ग्रीवानलव of Vis and ग्रीवाविल of Tri (विल, 1807). W. understands ग्रीवायाम् as a distinct meaning

वर. प्रत्याय=प्रति+प्राय=tax.

वरक. लङ्कारलङ्कयो, Hem. लट्वावरज्जयो, Hem. A. लट्वावरङ्कयो, I. 2053 This is the proper reading as लट्वा=वरज्ज. वरङ्क=cocoanut hollowed to form a vessel. कुमुम्भे, Tri. 1807, I. 1575. Not in B. and R. etc.

वरट. दुर्दुष्ट, W. and Tārānātha from वट् and वूट् respectively So in k. 2. I. 33. दुर्दुष्ट in s. k. and Vardhamāna.

वरण. 'विद्याच्छत्र वारणम्,' Anek. for 'क्षेत्रं वरणम्,' Anek. A. माधवतम क्षेत्र Vis C. माधनक्षेत्र वाच Vis. साधनक्षेत्र वाय. Vis. A. वाडवादी, Vis. C. बालवादी, Med. I. 2810. वणिजादी 1807, ववादी च कृतावनि, Hem. I. 2053. बालिजादी, therefore, appears to be a false reading. वव and बालव are different वरण's See दृम. स्पृष्ट for स्पष्ट, Mahendra.

वरथ. श्वश्रोष्टो, Anek. for श्वरोष्टो, Anek. A, I. 2544. Hem. perhaps uses मय=camel and उष्ट्र=young camel

वरवीर. वरूणम्, Anek. for वरूण, Anek. A.

वरूण. देव, Hem. युष्म, Hem. A. apparently for पुष्प, Vis. A. etc.

वरान. पुष्प, Hem. etc. for पुष्प, I. 2053 etc. वटोरे, I. 2053 वुटारे, I. 2608 probably for वुटेर=bruil

वर्च. त्रिने, Med. for तने, Med. A. B, तने Med. C., Hem, Hem. A. वर्च राशिभेदे, Vis. वर्चने वल्लो, Vis. A. वर्चनो वल्लो, Vis. C. corrected into ने with note वर्चने वर्च is an apparent misreading as the same word is not used in

explaining वर्द्धत = मणिविशेष, I 2533 Hem's राशौ shews it does not mean वर्द्धत See Druma

वर्कट स्त्रिया वालुविकाया तु भुजङ्गया शाल्मलीफले,' शब्द 'उर्वाह वर्कटी श्रेया वर्कटी शाल्मलीफले,' घ Not in जटा ना

वकश काम्पिल्ल Med काम्पिल्य, Med A Med C follows Vis

वर्कोटव, Med, Vis, Hem, वर्कटक, Med B, Mahendra

वर्चूर, Med, Med, A Vis, Vis A कर्चूर, Med B Not in Med C, Vis

C 'शुण्ठ्या', Med for 'शट्या', Med A etc

कर्ण पायसि Anek पार्यारी, Anek A

कर्णपूर वसन्तयो, Hem etc for वतसयो, Hem A, Med A

कर्णान्दु, Hem [under 3 321, its commentator writes कर्णान्दु according to Vajayantikara] वर्णान्दु Med corrected into कर्णान्दु, Med A कर्णान्दु Vis Vis A The association with अर्धेन्दु leaves no doubt about the form in Vis and I prefer it to कर्णान्दु or वर्णान्दु as the form of the ornament is like इन्दु not अन्दु, कणपाशी, Mahendra

कर्णिका वराटबीजकोश छटास = stalk, W See Druma

कर्णिकार शम्पाक, कृतमाल and आरग्वध are = A 2 4 23 4 शम्पाक is also written सम्पाक and शम्पाक and आरग्वध अरग्वध and अर्ग्वध, note

कर्पर Hem etc कर्कर, Hem A

कर्चूर There can be no doubt about this word in Vis, as grouped with गह्वर and not with कर्चूर शिवा = jackal (Durga, W)

कर्चूर पुष्पवृन्ता Vis for कृष्णवृन्ता, Vis C

कमवारी, Hem, Hem A, I 2698 It reads better than कमंवरी, I 2053

कप कर्पक, Hem for कर्पण Hem A

कर्पू, Med etc, कर्प, Med C and कुल्योत्पलातयो, इष्टिखात (इष्टखात, Druma) is opposed देवखात ऋषि Hem for कृषि, Hem A (compare वार्ता, A) कुल्या here probably stands for the river ऋषिकुल्या 'कर्पू पुनि वरीपानी कर्पून्वा स्त्रिया मतेति रभस under u s 1 82

कल W's Vis had apparently different readings

कलम काक्षरक, Vis काक्षरक Vis A C लाक्षारक, I 1937 लाक्षरक, I 1539, I 246, I 322 Not in W etc But आक्षरक or क्षरक probably conveys the vernacular use of 'कलम' 'cuttings' of trees

कलम्ब, Med etc कडम्ब, Med C नालीशारे may mean नाल्या and शारे or शाकनाल्या अस्य (शाकस्य) तु नाडिका । कलम्बश्च कडम्बश्च,' अ २ ६ ३५

कलविद्ध कलिङ्गिक, I 1937 कुलिङ्गिके, I 1539 etc

कलह मण्डने, युद्धवाले, Med A for मण्डने, युद्धवाट, Med C राटयो, Hem, Vis A, राटयो, Hem A, वाटयो, Vis C 'कलह खड्गवोपे स्याद्युद्धमण्डनवर्मणु', शब्द Med's युद्धवाटे = युद्धे and वाटे

कलानुनादिन्, I 2053 etc कालानुनादिन्, W रोलम्ब=चञ्चरीव=bee

कलापिन् 'कलापी कोकिले प्लक्षे', ध But कोकिल is doubtful

कलिकार वीतमस्तके, Med A पीतमस्तक=पीतमुण्ड=a bird करञ्जयो Mahendra for करण्डयो, Hem

कलित आत्मनो, Tri for आप्तयो, Tri A 'कलित रोहिते (वेदिते ?) चाप्ते गलिते (गणिते) भेदितेऽपि च'

कल्क 'शमल शङ्कु', A 2 6 67

कल्प प्रणये न्याये, Vis A for प्रलये न्याये, Vis C वित्ते, Anek for वित्ते, Anek. A

कल्पन लुप्तौ, Med for कल्पुप्तौ, Med A C कल्पने, 1807 for कतने I 2810 कल्पने is an apparent misprint, as it is the word to be explained

कल्माष पाण्डव, Med A for पाण्डर, Med C

कल्प कल्प, Anek for the first कल्याणम्, Anek A

कल्याण स्वर्णो, Med A, I 2810, I 1539, I 1938 स्वर्णो, Med C, Vis, etc

कवघ The first line not in Vis

कवर I 2810 'अथ कवरी पुन । पृथ्वीतुङ्गयो वेशवेशे कवर शवल (लवण)। मन्यो,' 'कवर पाठक' under u s 4 154

कशा Only in Hem Doubtful

कशेरु Anek and Anek A do not differ

कश्य 'सध्यावमद्ययो कस्य,' Anek I follow Anek A

काकरूक, Med A (निम्बे corrected into नि स्वे), Hem, Hem A, Vis, Vis C काकरूक, Med, Tri, Tri A काकोलूक, Med C काकरूड, Vis A (in काल)

काबोल 'काकोल कुम्भकारे च विपभिद्रोणकाकयो । सर्पे नरकभेदे च तथा शूकरभिद्यपि', शब्द

काचवर्तिक, Vis, Vis C काचवर्तव, Vis A, I 1539 गुडके, Vis C काकस्य, I 1539, I 246 for काकस्य Not in W etc गुडक=गुड=powder (?)

काचिष शमण्डक Hem for छमण्डक Hem A इवमण्ड, Vis A but corrected into छमण्ड, Vis C छमण्डल=प्रदेशभेदविशेष, Mahendra (अच्छमण्डके, ms)

काण्ड दलम्, Anek A for जलम्, Anek सुषा, I 2544 for तुला सहसि, I 2810 for रहसि नाडी left out in W etc

कादम्बर सारे, सिधु Hem for सरे, शीघु Hem A

कान्तार काननेऽञ्ज, Hem कामनेक्ष, Hem A 'दुर्मरो दर,' Anek. unnecessarily corrected into 'दुर्गम पथ' Anek. A

कान्ति Anek makes 'अभिरूपे बुधे कान्ति' I have followed Anek. A अभिरूपो बुधे कान्ति

कापटिक, Vis, कापाटिक, Vis A कार्याटिक Vis C, कादशासिनि, Vis for काल-देसिनि, Vis A C

काव्य पूतना = 'राक्षसीभेद', I 2533 (=yellow myrobalan, W)

काश्मीरज, Hem etc कश्मीरज, Hem A and कश्मीरजा for काश्मीरे च

काश्यप, I 2810, I 2053 etc कश्यप, W, Druma In I 1539, कश्यप

is a palpable mistake as it is associated with काश्यपी मान Vis for मीन, I 1937, I 2053

कासमर्द, Har कासमद, Har A पटल, Har and पटहे, Har A The proper reading is probably पटोल (=कासमदन, Druma) कासमर्द = वेपण, Har 98

काहल 'काहला, काहले', Vis 'काहली काहल' Vis A खले, Hem for स्यात् Hem A It spoils the metre

किङ्किनी Anek, Anek A (but corrected) It may be a variant reading,

किनु स्थाने सादृश्ययुक्तयो' in जटा refers to the word स्थाने and not to किनु

Druma and W

किम्पाक, Vis A C शिफाक, Vis and शफ for कल Vis C फल, Vis A

किरात अल्पतनु of Hem etc = अल्पशरीर of शब्द = स्वल्पदेह of मूरि किराती स्यात्किरातस्त्री या च चामरधारिणी', घ

किरि Anek A, करि, Anek

किर्मी, Vis C, कर्मी, Vis, Vis A पलाले Druma फलान I 1539

किर्मीर Vis, Vis A C I 1539, I 1937, agree

किल अनुगत, I 2810 for अनुशय, 1807 etc

कीकस कीकस कुल्यमस्त्यि च', A 2 6 68

कीटक I do not find in Dha कीटक - मागधजाति, W and Druma

कीनाश ककशे, पशु Vis for कर्पके उपाशु Vis A पशु, Hem for उपाशु

Hem A a slayer of cattle,' W

कीर्ति Hem and Hem A agree and Med A etc प्रासाद = गृह, I 2533

कीला, Vis A कील, Vis कीला Hem A for कील, Hem

कुक्कूल अलूक Hal and शङ्कुमुहूर्ते

कुक्कुट कुक्कुट, Vis fo कुक्कुटो Vis A C All the mss agree about तालमध्ये, not in W etc घ कुक्कुटस्ताम्रचूड स्यात्कुक्कुटोऽग्निवर्णेऽपि च । उच्चैर्जंजीर्णदन्तो च तालमध्ये च कुक्कुट'

कुक्कुर कुक्कुर, I 2053

कुचेल पापचेली = विद्वकर्णी = पाठा A 2 4 84-5 विद्वकर्णी, Med A, अवि वर्णी, Hem for विद्वकर्णी Vis A, Hem A

कुज द्रुम = tree, not a kind of tree

कुट 'स्याच्छुटो विप्रमुस्तके,' Vis I follow Vis A W and Druma read

मुरा = a perfume I find मुरा = मदिरा I 2533 शिलाकुट्ट = hammer, W and Druma = पुरप, I 2533 Comp Vis

कुटिल तगरपाद्या Med, Med A for त्वागपाद्या, Med C

कुट्टार, Med A B I 2810 कुट्टार Med C, Vis C कुटीर, Hem कुटार,

Hem A, I 2053, Vis, Vis A I 1539, I 1937 (the last कम्बले for केवले)

कुठार, Med C ? I 1937 कुठार, Hem, Vis, Med I 1539 कुठार, Vis C
कुड्य 'कुड्य विलेपने भित्तौ बलीव कौतूहलेऽपि च,' शब्द

कुणि 'अथ तुन्न कुवेरव । कुणि (also तुणि A c) वच्छ कान्तलको नन्दिवृक्ष',
A 2 4 127-8 In the sense of कुकर, also कूणि, A c तुनका,, Vis for तुन्नक,
Vis A कुक्कुर, Vis A

कुण्डा, Med, कुण्डी, Med A etc

कुण्डकीट चार्वाकोक्तिविशारदे, Mahendra This is preferable

कुण्डलिन् 'कुण्डली चित्रलमृगे सर्पकुण्डलधारिणो,' अजय सेष्ये, Mahendra for सर्पे, Hem

कुतप अष्टमोऽह्ण कुतपोऽस्त्रियाम्, A 2 7 31 Hence probably Med's
general 'अस्त्रिया कुतुप, शब्द, अने

कुय, Vis etc कुन्य, Vis C प्रवेण्यास्तरण वण परिस्तोम कुयो द्वयो,' A
2 8 42, कुय त्रिष्विति बोधालित, A c

कुद्दाल कोविदारे चमरिक कुद्दालो युगपन्नक, A 2 4 22 युगपात्रे, Hem for युग-
पात्रे, Hem A

कुनटी Not in W, I 2810 etc and probably a later edition
'नेपालदेशजमन शिला इति केचिदिति भरत Druma

कुन्त I have put कुन्ती with कुन्त as this appears to be the view of Vis
and Med Panini derives it from कुन्ति=modern Bundi (?)

कुन्तल 'चपके,' Med A B C apparently for 'कृपके (A 2 9 13)
Compare Vis, Hem कुन्तल कल्पित केशे जले (जने ?) जनपदान्तरे,' ध

कुन्तान, Vis A C, I 1539 कुनाग, Vis (in नान्त), कुनान I 1937 and कोलके
for गोलके of others Not in W etc It agrees with कुहन of Med, but Vis does
not regard it as such, as he places it after वाञ्छन and not with कुहन

कुन्ता Anck and Anck A quite agree

कुन्द मुकुन्द=अच्युत=मुरद्विपु=परमेश्वर, I 2533 —olibanum (कुन्दुह), W

कुमार सहा कुमारी तरणि, A 2 4 73 Some तरणी for तरणी वरणी I 2053
रामा is also a name of घृतकुमारी रामतरणी=तरणि=कुमारी=घृतकुमारी रामतरणी
=सीता, Druma I do not find कुमार=सिन्धुनद in शब्द, Druma

कुम्भ The last line not in Vis पिटर Vis A for पिठर, A 2 9 31

कुम्भकार 'चक्षुष्याकुलाल्यो तु कुलत्पिका,' A 2 9 102 कुलत्पिका, Hem
A अहौ, Hem for स्यात्, Hem A

कुरुण्टक Also कुरुण्डक, A c 4 74 पीतपुष्प is an adj =with yellow flowers

कुरवक, Hem कुरवङ्क, Hem A अम्लानो for म्लाना, Mahendra

कुरविद Vis A I 1539, I 1937 agree W and Druma may have had
different readings

कुर्वाण Not in W, Druma

कुल सद्, Anek or सद् Anek A

कुलक 'काकेन्दु, कुलक काकतिन्दुक काकपीलुके' 'वामलूरश्च नाकुश्च दलमीक पुनपुसकम्,' A 2 4 39, I 14

कुल्य उष्ट्र, Med A for अष्ट्र, Med C Contrast मान्ये with अमात्ये of Vis 1807 and I 2810 agree

कुवल कदली, Hem or बदरी, Hem A

कुवेर Tri uses एकपिङ्ग as a name of कुवेर, not 'deformed,' W, Druma

कुराल अभिज्ञे for विज्ञे, Mahendra

कुष्ठ पुष्कर and सुगन्ध are apparently used = उत्पल of A 2 4 126, a drug (a costus, W)

कुष्माण्ड 'कुष्माण्ड पुमि कर्कारौ भ्रूणभेदे गणान्तरे । उमायामपि कुष्माण्डी तथा याग-क्रियान्तरे,' शब्द

कुस्थान Anek, Anek A agree I do not find in I 2544

कुहन कम्पन, I 2810 Comp कुन्तान of Vis

कुहर The proper reading in Ajaya is 'कण्ठशब्दो गलेऽन्तिके' and not कण्ठ-शब्दे गलेऽन्तिके, W, Druma Comp O 253

कुहू कोकिलालापे, Med, Med A for कोकिलालाप, Med C

कूट, Anek A चूडा, Anek आकुट्टक, Med corrected into अकुशव, Med A उद्धेदक, Med C कूटोऽस्त्रिया स्थिरे राशौ दम्भे च लोहमुद्गरे । जायाया गिरिशृङ्गे च सीराङ्गेऽनृतयन्त्रयो', शब्द = Agastya (?), W

कूटपाकल (comp पाकल) कूटपालक, Har, Har A, W

कूप अण्डु = well कूपक = oil vessel मृन्मान = earthen measure = काचपात्र, I 2533

कूपक अच्युताया, Med for चिताया, I 2810

कूष्माण्ड, Vis, Vis C The first कूष्माण्ड and द्वोणे for भ्रूणे, Vis A

कुक्क 'गलतालुकण्ठनाभय कुक्कशब्दार्था', Ujjvala (u s 6)

कुच्छ 'स्यात्कष्ट कुच्छमाभीलम्,' A I 9 4 'तप,' Vis for पाप, Vis A बाष्टे, Hem कोष्टे, Hem A सान्तापने, Hem

कुत्त चेष्टित, Druma 'Sought, wished for', W वेष्टित = surrounded from, कुत्, to surround

कृत्य तव्यादि = affixes, chiefly तव्य, भनीय, and य

कृत्स्न 'कष्टे समस्तेऽयु', Vis A 'कुक्षौ समस्ते च', Vis B 'कुक्षौ समस्तेऽयु', Vis C This is the view of Med Ujjvaladatta also explains कृत्स्न = उदव But what authority for this statement ? and where कृत्स्न is used in the sense of कुक्षि ? A and Hem give only one sense of कृत्स्न Hence I prefer the reading of Vis, Med apparently basing his view on a misreading of Vis कृत्स्न is not = वष्ट, but it may have been mistaken for कृच्छ

- कृपीट 'कृपीट जठरे नीरे विपिनेन्धनयोरपि,' शब्द
 कृपीटपाल, Hem etc कृपीटपान, Har (not Har A) 'केलिपात,' Med
 for 'केनिपात' 'कृपीटपालि (ल ?) पवने नीरघो केलि (नि ?) पातके,' शब्द
 कृमि तृणकोटे च, Vis I follow Vis A
 कृपि Not in I 2544 and doubtful
 कृष्ण व्याप्ते, Vis, व्योमे, Vis A, for व्यासे, Vis C
 कृष्णसार शिशिपा, Hem for शिशपा, Hem A
 केतु पातारि Mahendra for पातादि, Hem
 केनार कपोल Med, Med A Wanting in Med C
 केवल The last केवली Hem, I 2053—indistinct in Hem A केवली ज्ञानभेदे
 Med 1807 So 'astronomical science, Med' W But this is a palpable mistake
 as only one sense is specified and opposed to other mss
 केश पाश Hem for पाश, Hem A शब्द adds 'हरौ Doubtful
 केशट उत्कटे, Med A हर्यट, Med C केशट भ्रातरि हरौ स्यादजोक्तयोरपि,'
 शब्द शोषणे I 1539 श्लोकणे I 1937 कामदेवस्य शोषणवाण, Druma
 केसर Also spelt केशर Hence also केशर in some mss Hem apparently
 uses तुरङ्गसिंहयो in the sense of 'of the horse and of the lion' and not denoting
 horse and lion, W
 केसरिन् mss agree about the form अश्वणि
 कोकनद रक्तके, Hem for रक्तयो Hem A
 कोटिर कोटिर (?) Mahendra
 कोट्टार Hem Har etc कोट्टर Har A, Hem A It is clear from Tri
 नागरे means in the sense of नागर It does not qualify कूपे, W
 कोण वाचादिनो, Vis or दिवादिनो Vis A लोहिताङ्ग—Saturn, Mahendra=
 अर्कज, Vis लोहिताङ्ग is however, generally applied to Mars, A 3 25
 कोय शटित=stale, stinking (afflicted with pain W)
 कोल चर्व्य, Hem for चर्व्य, Hem A 'The first कोला Vis Also 'शस्त्रातर, ध
 कोश Hem seems to use शिम्बा in the sense of मिमि=पणसादिफलस्यान्त, ध
 It may be added Dha and Vis give the word under पान्त, Med under शान्त
 as well as पान्त, Hem gives कोश and alludes to कोय, and the others including
 शब्द give only कोश Anck doubtful केश, I 2544
 कोशातक कचे, Vis A C Med A etc कचे, Hem A बटे, Hem कामानवी
 is given in शान्त not नान्त in Vis Moreover वाणिजके should be वाणिजको Hence
 कोशातकिन् in Vis and Druma appears to be entirely wrong वापान्त in some
 of the mss
 कोपाङ्ग, Har A कोपाङ्गे, Har, 1807 The mistake is palpable as the
 word occurs in the पाद section कोशाङ्गमित्कट विदु, हा १७८
 कोनुक् स्यात्, Mahendra for स्याते, Hem

कौमुद कार्तिकक, Vis A C ' कौमुद कार्तिको मास , त्रि १११

कौलीन कौशेयक, Vis for कौलेयक, Vis A =of a good family (the son of

a beggar, W)

कौलेयक कार्मुके, Vis A C for कामुके, Vis इन्द्रमहकामुक = dog त्रि दू ६६

कौशिक Med A C 'कोपज,' Vis A C, Hem Hem A 'कोपज Both

correct

क्रम W and Druma seem to read कल्प for कम्प Mss of Med, Vis give चम्प

क्रमक तून्दस्तु यूप क्रमुको ब्रह्मण्यो ब्रह्मदारु च । तूल च A 2 4 41 2 पट्टिकालोघ
=red lodh भद्रे, Vis for भद्र, Vis A

क्रिया करण, Mahendra for कारण, Hem

क्रोड, Anek A क्रोष्ट, Anek क्रोड, Vis for क्रोडा Vis A रक्षस् of 1807 etc
is an apparent mistake for वक्षस्, 'न ना क्रोड भुजान्तर । उरो वत्स च वक्षश्च
अ, २ ६ ७७-८

क्रौञ्चादन क्रौञ्चाशन, W घेञ्चुल्या, Med Med A (unnecessarily corrected
into चिञ्चुल्या), Vis C, Har घेचुल्या, Har A पिञ्चुल्या, Vis A
चिञ्चोष्टक, Vis A विम्बोष्टक, I 1539 =घेचु and चचका Druma Vis mss
agree about 'क्रौञ्चादन'

क्लेश जपि कोपे, 1807 for विपाके, Med A =distress, wrath, anger, W
रागादौ, Mahendra for रोगादौ, Hem

क्षत् नियोक्त seems to be used in the sense of employee (occupied
engaged, W)

क्षम I do not find क्षमा=night in शब्द ना, W

क्षार घूर्त=black salt (rougue, W) and लवण=salt in general धूर्तलवणे,
Mahendra

क्षारख 'क्षारको जालक क्लीवे क्लिवा कोरक पुमान् अ २ ४ १६

क्षिप्यु क्षिप्यु वंसन्त' under u s 3 51,

क्षीरदार, Har Har A 'क्षीरदारो गुडक्षोदे गुडामध्वनिरिष्यत' and क्षीरदार=इक्षु
com I prefer Har as the derivation of क्षीरदार explains the senses and गुडाम
does not Besides Har A is utterly unreliable

क्षीराब्धिज For चन्द्रे, Hem A, Hem reads 'जेपे ताथ्ये निगावर । अमृतादि
समूहे च भवेत्' It appears a later addition

क्षुद्र बृहती and व्याघ्री are both names of कण्टकारिका, A 2 4 93 But the
use in Vis and Hem shews बृहती is used in the sense of क्षुद्रवार्त्तिकी

क्षुर 'क्षुरच्छेदनवस्तु स्यात्कोविनाशे च गोपुरे । क्षुरोज्यघ्निगवादीना मन्वादीना
च पादुका,' घ

क्षेत्र भरत, Hem A for भारत, Hem

क्षेत्रिय, Vis etc क्षत्रिय, Vis A सिद्ध, Vis for अमाध्य, Vis A

क्षेप ईरण (रण, I 2533)=प्रेरण=sending, discharging विक्षेप=throwing away (time), delay लेपन=plastering etc शब्द also uses विक्षेप and लेपन

क्षेम चण्डा धनहरी क्षेमदुष्पत्रगणहासका, 'A 2 4 128 Vis clearly uses चौरख in the sense of the perfume and चण्डा of the plant

ख कूर्पग, Mat A for कूर्पर Mat (and कृधर्ध for कृद्धि, Mat A) कुणाहल, Vis A, I 1539, I 1937 कुणेहल, Vis C कुलाहल, Vis W, Druma 'राज्ञा कुले खाढा इति भाषा'

खजा मय्यो, Hem मघो (?), Hem A प्रहस्त is apparently used in the vernacular sense of हाता=ladle W takes a different view 'खजा प्रहस्ते मये च मारणेऽपि च कुत्रचित्,' शब्द

खट, Har etc घट, Har A

खटिका, Vis A Not in Vis

खड्ग कण्टके, Hem for गण्डके, Hem A

खङ्गारीट Med corrected into खञ्जरीट, Med A खञ्जरीट, Hem, Vis, Vis A C खङ्गरीटि Hem A खङ्गारीट, Med G, 'खञ्जने, चारिणो,' Hem, for फलके, चारिणि, Hem A If the word had been खञ्जरीट, the sense of खञ्जन would have been noted in Vis But there are doubts about the proper form

खङ्गिक Vis etc खट्टिक Vis A

खण्डपरशु Chandamalaki, W

खण्डाली, Vis, पण्डाली Med, Med A, Hem As the arrangement is not alphabetical in Vis, the form खण्डाली appears to arise from the Hindustani mode of pronouncing प as ख

खनक चित्त Vis for खनक, Vis A खनदारक=digger

खपुर, Hem, खपर, I 2053 W's mss apparently had लगुने for अलसके, लसके=वृक्षभेदे Mahendra

खर वेणी गरा गरी देवताडो जीमूत इत्यपि, 'A 2 4 98 Also गरागरी, खरागरी and खरा, गरा and अगरी A c पुरपो मत, Anek

खरालिक, 1807, I 2810, I 1937, etc खुराल्लक, I 1539 खुरालिक, शब्द and W भाण्ड, I 1937 ग्रामणीभण्डि नापितेर भाडि, Druma=barber's case, W I do not find 'poison, W, in Med

खर्ज, Hem A, खर्जु, Hem

खर्जूर फन, शुद्र, Anek for वृक्ष, फन, Anek. A I can not regard खन as a misreading for फन, as it is borne out by all the mss of Med and Tri It occurs also in शब्द

खण्य (u s 3 28 and note) गिण्य in Vis etc is probably the better reading

खिह्वर विह्वरी, Hem खिह्वर विखीरा, Vis खिह्वर खिह्वीरा, Vis A

खिखिर शिखिरा, Vis C स्विह्वीर खिखिरा, Hem A वारिधानके, Med corrected into वारिखालके, Med A 'हीवेर वारिखालके', Har 178

खुर, Med B खुर, Med A Comp 'शक क्लीवे खुर पुमान्', A खुर शके कोलदले तथा च्छेदनवस्तुनि', शब्द See क्षुर

खेट खट, I 1539 and च सुनिन्दके, सुनन्दके, I 1937 (=वलरामस्य गदा, Druma) स्फारे, Hem स्युरे, Hem A खेटक=वसुनन्दक, Har 150=वृद्धिजीविक, Com, अवंत्=low, vile शब्द gives 'घोटके त्रिपु' apparently mistaking the sense of Med I 2533 understands स्फारमृगव्य as one sense, but खेट is popularly used also in the sense of स्फार

खोलक पाक=cooking pot खोला in the vernacular

गञ्ज 'गञ्जा ध्व(ख)नौ सुरागेहे तथा पामरसन्ननि। गञ्ज पुमानवज्ञाते भाण्डागारे तु न स्त्रियाम्,' शब्द I do not find सुराभाण्ड in it

गड 'गडो मत्स्यप्रभेदे स्यात्परिखाव्यवधानयो,' शब्द गड is ordinarily used for ramparts, mud walls and both moats, ditches (परिखा) गुड I 2533

गण चण्डी, Med C for चण्डा, Med A See क्षेम

गण्ड पिटक is apparently used in the sense of boil स्फोटक, I 2533 गजभूषण-

बुद्बुद is one word Comp स्यासक

गण्डूप 'उन्नतनाभिस्तु गण्डूपा नापि मुखपूर्तिरिति बोपालित,' A c 3 5 11 गजस्य and प्रसूत्या Mahendra or 'गजास्ये, प्रसूत्या, हे

गति वहद्ग्न (running sore)=नाडीव्रण, I 2533

गदयितु 'गदयितु शब्द कामुकश्च वावदूकश्च under u s 3 29 कामुके Med, Med A, I 2810, wanting in Med C कामुक of Vis =शरासन of I 2053 etc appears to be the better reading

गन्धर्व 'गन्धर्वो गायन प्रोक्त,' गदसिंह

गन्धवती W etc read मुरा 'a perfume' for मुरा Comp गन्धमादनी

गन्धवह, Med C etc गन्धवाह, Med, Med B

गन्धार, Hem गान्धार, Hem A Both found in M

गन्धोली शुण्ठ्यो, Hem for शट्यो, Hem A

गम सदृक्पाठ=reading by (merely) looking

गया, Anek. Not in Anek A

गर See खर गर विपे गरो व्याधौ गरा गिरणमुच्यते,' ध

गर्ग Hem Not in Hem A, I 2533 etc

गर्जन 'स्वनिते युधि,' Hem 'स्तनिते ऋधे,' Hem A ऋधि, I 2053 'गर्जन

कोपनिनदभस्संनोत्तेजनेषु च,' शब्द

गर्त W's Med reads differently

गर्दम, Tri, Tri A But पुति shews it is गर्दम

गर्दम्, Med etc गर्व, u s I 155 Med, Med, A C agree

गर्भ 'मध्येऽनावपवरके,' Mahendra सन्धि=hole (=union, W)

गृष्टि 'विष्वक्सेनप्रिया गृष्टिर्वाराही बदरेत्यपि' A 2 4 151 Also गृष्टि
वराहकान्ता, Mahendra

गृह 'गृह नाम्नि कलत्रे च गेहे पुभूमि च क्वचित्, शब्द
गृहपति सत्री, I 2053 'भवेद् गृहपतिर्ना तु धर्मो सन्निगृहस्थयो', शब्द मन्त्र is
probably a false reading

गृह, गुदे, ग्रन्थि, Med पदे, ग्रन्थ, I 2810
गो Med B also gives 'गायत्र्यामपि गम्भीरे जगत्या भुवने जले Anek also
gives Har and Tri slightly modified 'लक्ष्यदृष्ट्या प्रयोगदर्शनेन, Mukṣa अर्जुनी=
सौरभेयो=धेनु घृणि=दीधिति=रश्मि

गोकण्टक गोक्षुरै, Hem गोखु, Hem A
गोकील, Har गोकिल, Har A, Hem, Vis, Med A etc (Med makes
गोकुले, joined to गोपाल) The metre in Hem shews it can not be गोकील
Hence I omit it

गोकुलिक, Med, Hem, W गोकुणिक, I 1937 गोकुणिक, Vis, Vis A, Hem
A, I 2053 This is proper reading as the senses shew बधिरै, I 2810
गोजागरिक, Hem, Med, Med A, I 2053 गोजागारिक, Vis A गोजावर्कक,
Vis गोजारिक, Hem A Hem, Hem A, I 2053 agree about भक्ष्यकारके कण्ट
कारिके, I 2810 Druma says 'कण्टकारिका but the metre does not admit of
the feminine locative कण्डुकारके, I 1539 बन्दकारके, I 246 c कण्टकारके, I 322
कण्टकारके, Med etc कदुकारक=भक्ष्यवारक of Hem is probably the right read
ing in Med, Vis

गोण्ड, Vis A गोण्ड, Vis
गोदन्त धित्ति पमितेऽपि च, Vis A हिंसिते वमितेऽपि च, I 1539 'दक्षिते
वमितेऽपि च, I 1937 'दक्षिते ह्रितेऽपि च, Vis Not in Vis C Hem, Hem A
I 2053 agree 'A fossil substance,' W

गोप Druma reads रक्षिका (W protectress) for रक्षिका, Vis etc See I 2533
गोमुख लेपके, Vis for लेपने, Vis A
गोमेदक, Har A 'गोमेदकेऽपि गङ्गोल,' Har गोमेदक, Hem for गोमेदक' Hem.
A 'काके कालेयकेऽपि च, Vis for 'काकोले पत्रकेऽपि च, Vis A

गोरङ्क लग्न, Med A for लग्न of others
गोल 'गोला मन शिला प्रोक्ता गोला गोदावरी स्मृता । गोल स्याद् गुडके जाराद्विष
वाया सुते तथा,' ध I do not find ink' in Hem

गोलक चापि, Mahendra for पिण्ड, Hem
गोलोमी वार, Mahendra for वर, Hem
गोण्ड प्रति, Hem for गति, Hem A 'सिक्ते देने', Mukuṣa He quotes as
Vis the line from Med

गोतम राजया, Hem for रोचन्या, Hem A भूत्, Hem. A. for भूत्, Hem
I 2053

गोरिल, Med C गोरिल, Med, Med A 'गोरिल गोरिल,' Vis C
'गोरिल गोरल,' Vis B

ग्रन्थि ग्रन्थि, Mahendra for second ग्रन्थि, Hem

ग्रन्थिक The second also ग्रन्थिक, Vis I give Vis A

ग्रथित, Med ग्रथित, Med A etc I keep only ग्रथित, as ग्रन्थित is rare
although defensible

ग्रस्त पदेऽपि च, Med पदोदित्वे, Med A for पदोदिते, Med C

ग्रहण शब्द, Mahendra for हस्त, Hem

ग्रामणी ग्रामेयाया, Hem for ग्रामेय्या, Hem A, I 2053 Mahendra reads
ग्रामिणी भोगिव seems to be used, in the sense of headman, not 'one who only
thinks of enjoyment' ग्रामेया=ग्राम्ययोपिन, Druma

ग्रामीन सभृते ग्रामै, Med A for सभृते ग्रामे, Med C ग्रामीण ग्रामीन, Vis
C (both ग्रामीण, Vis and मुनि) in नान्त Hence it is transferred to ग्रान
in Vis A

ग्रावन् ग्रावा स्यात्पुंसि पापाणे दृढे पृथ्वीधरेऽपि च,' शब्द

ग्राहव ग्राह्याना Med A, Vis A for व्याधाना, Med C, Vis, Vis C
घात, Hem A, Vis for पाति, Hem, Vis C

ग्लौ Not in I 2810 etc

घ घनेश्वर, Mat A for घनस्वर, Mat

घट कुट=कुम्भ=waterpot घट कुम्भे समाधौ च गोष्ठीघटनयोर्घटा, भूरि
(I 2816 सघन for घटना=Indian clock, W)

घट्टना Hem, Hem A घटना Med, Med A C

घन मुदगन Anek for मुद्गर, Anek A

घनरम सस्थ, Vis for सम्यक् Vis C

घनमार घनमारस्तु कर्पूरे वृक्षभेदे जलेऽपि च घ

घनापन चक्रे, Med, Med A for शक्रे, Med C

घर्षर द्वार, Med A for ध्वान, Med C वस्त्रान्तरे त्रिषु Med C for
स्वरान्तरेऽपि च Med द्वार, I 2816 but no तुपानन, Druma=a fire of straw W

घात बाण्ड=arrow, W May it not mean मघान ?

घृणि शुद्ध, Hem for घृणु, Hem A, I 2533

घोर Med C घोरे, Med A Joined to पक्ष चोन, Anek A corrected
into चोर

घोष गगान, ग्राध्वान, and घोषक, Med

घोषयित् 'घोषयित् निचे पुनि भूमिदवे च वदिनि,' शब्द वदिन् seems to be used
in the sense of bard, herald,' not 'captive,' W

घ्राण 'घ्रातृघ्रेययो,' Hem 'घ्रातृघोना,' Hem A घ्रात=smelled

ड मरुच, Mat A for मरुचो, Mat

चक्र मय च, Anek.

चक्षुष्य कतके, I 2053, कनवे, I, 2698, Hem, Hem, A, चक्षुष्यो, Vis for चक्षुष्या Vis A

चङ्कुर (u s 2 39), Med C, Hem A etc चङ्कुर, Med Med, A

चञ्चा, Vis, Vis A C, I 1539 agree about चञ्चो, पूर्चो, I 1937

चञ्चु 'चञ्चु पञ्चाङ्गुलो मण्डवर्धमानव्यडम्बका,' A 2 4 51=एरण्ड

चटु पिचिण्ड, Med 'चटुर्वाले,' Med C 'वटु बाटो' Vis A Tri apparently

uses वर्णन in the sense of *praising*

चण्डालिका किन्नराया, Med, Med A C, Vis, Vis, A बन्दराया, Hem, Hem A, Vis C, I 2698 'किन्दराया,' I 2053 'चाण्डालिका तु कण्डोलवीणा चण्डालवल्लकी,' अ २ १० ३१ Mukuṭa writes 'त्रीणि केन्द्रा इति ख्यातस्य' Xira writes 'कण्डोलवीणा किन्नराख्या किन्नरा and किन्दरा are, therefore, names of this lute Comp also शब्द 'कटोलवीणा कण्डोली किन्नराह्वययन्त्रके'

चतुष्को, Med चतुष्की, Med A 'चतुष्की मशहूर्यां तु यष्टिभेदे तु न द्वयो,' शब्द

चतुष्पथ चतुर्भर्ग, Med चतुर्भर्ग, Med A चतुर्भर्ग, I 2810

चतुष्पद 'चतुष्पद स्यात्स्वीकारे,' Vis I give Vis A

चत्वर, Vis A etc चत्वार, Vis

चत्वाल, Hem etc चाञ्चल्य, Hem A गर्बे Vis for गर्भे, Vis A कुण्डल, Hem for कुण्डक, Hem A, I 2053 1807 agrees with Med Not in I 2810 चात्वाल, Mahendra ('गर्भो मध्य')

चन्दन भद्रकाल्या, Med, Med A for कुङ्कुमे च, Med C

चन्द्रिल, Med, Med A C (corrected into चण्डिल in Med A), Hem A, Vis C चण्डिल, Hem, Vis, Vis A ख्याते, Vis A for ख्यातो, Vis C

चाल पारते, I 2053 पारत=पारद

चमस पिण्डके, I 2810 'चमस पपंटे पात्रे पिष्टभेदे च लङ्ङुके,' अज

चय 'प्राकारपीठयो । समूहेऽपि,' Hem I give Hem A, I 2533, W has followed Hem चयस्त्वाचयने वृन्दे प्राकारमूलबन्धने,' ध

चर त्रस=जङ्गम, स्पश=चार=spy

चरण 'अधो,' I 1539, I 1937 for 'अर्तो' Vis See रवण

चराचर इष्ट, Hem for इङ्ग, Hem A

चर्चरी 'चर्चरी गीतभेदे च वेशभित्तरसव्ययोरिति कोशान्तरम्,' A c 3 5 10.

चर्चा चर्ममुञ्जा, Hem A for चर्ममुण्डा, Hem

चपट 'चपट पपंटे स्फारे चपेटे विपुलेऽपि च,' शब्द W understands स्फारविपुल

as one word=a quantity of bubbles

चर्मन् स्फटे, Hem स्फरे, Hem A, Mahendra अज्जल फलक चर्म छेदकाव-रणस्फुरा,' Hem 3 447 But स्फरा may be the proper reading

चलन चारी I 1539 etc for वारी Vis A etc The first also चलन, Hem A योधिन्वा, Med, Med, A, 1807 Wantung in Med C. योधिन्वा, I 2810.

धर्म्या, I 2835 वारि=वारी (in some mss)=गजबन्धनी I 2053 वम्प for वम्प

चलनावृत्त्यो । कम्पे चानी चारीभित्, Mahendra ('चारीभेदो भरतशास्त्रप्रसिद्ध'),
'चारी ताण्डवचेष्टाया नृपतिप्रणिधौ पुमान् Mankha in Z बारि of Med, W
appears to be a mistake

चव्य शतपुष्पयो, Hem A शतपर्वा=तृणविशेष, I 2533 (पर्वयो)

चपक् मेघ, Vis for मघ Vis A, I 1539 मघु of Med therefore=मघ
(honey W) सरक of Hem शीघु or शीघुपान and not मुरापात्र

चामर साल Med for बाल, Med A

चामरपुष्प Med I 2810 etc वाशाग्रवेऽपि च, I 2810

चारक बध here seems to be used in the sense of prison as in चार =
मञ्चारक attendant grazer Comp भोजक of Tri

चार्वी वृद्धयो Vis for बुद्धयो Vis A

चाल Vis A, etc चन, I 1539 बाल I 1937 ताल, Vis

चास भेद Hem for भिदो Hem A भूरि agrees (स्वर्णचूडपक्षि Druma—
blue jay, W)

चित्र चिता छिन्न चुल्लिकाया चिता Vis चित्रलेच्छ चुल्लिकाया, Vis C
Joined to शीत चिता छत्र पुल्लिकाया Vis A Both चिता I 1539 चुल्लिका—
funeral pile

चित्र सुपर्णा Vis सुपर्णी Vis A सुपर्णी Vis C गोदुग्धी, Vis गोदुग्धा Vis
A C but corrected into गोदुग्धा Vis A

चित्रक चित्रवाये Mahendra for चित्रकारे Hem चित्रका मूरराजिद्व
चित्रकोऽप्यन्तरो गर Anek I give Anek. A चञ्चु—एरण्ड A चित्रके is probably
the proper reading for चित्रके Tri A चित्रकेती च, I 1575

चित्रभानु चित्रभानुर्वीरिहोत्रे भैरवे भास्वरे पुमान्, शब्द

चित्राटीर Med A B C विन्दुयु विन्दुभि, I 2810

चिपिट पिच्चट Med A Har पिच्छन Med C पिट्टिन, Med I give
Hem A

चिरिण्टी, Med A B C चिरण्टी, Vis A., Hem etc चिरेणात्रि चिरिणी
ऊढाजूडा बाऽपि गृहस्थिता प्राप्तनवयोवना चिरण्टीयेवे स्वा ज्ञानय नपु बन्तु गीतमस्या
स्ववामिनी सुवासिनी द्रविड द्वेऽपि गृहस्थाया परिणीताया, Mukula

चिलिमीलिवा Med C etc चिलमीलिवा Med, Med A.

चीर. वच्छोत्तिवा Hem A वच्छरिवा Vis वच्छात्तिवा, Vis A. वचोत्तिवा, Vis
C वच्छात्तिवा Hem, I 2053, I 1937, वच्छोत्तिवा, I 1539 वच्छोत्तिवा is also pro-
bably correct Comp बाहृत्ति शब्द gives नेत्रागुच in its place गान्धन a
necklace, 1 2 6 105

चीरक विक्रियागरे, Vis A, Druma. अधिक्रियागरे Vis C. I give Vis
Comp cit Not in W

चीवर, Anek चीवरो, Anek. A.

चुल्ली Vis. A. चुनी, Vis

चुलकी, Hem etc चुलकी गण्डिकाभेदे, Hem A चुलुकी, Vis, I 2053 चुलकी, Vis A C W also चुलुव, चुलुकिन् चुलुकी and चुलकी are various readings
चूडान, चूडाली, Hem Vis चूडाला, Hem A Vis, A 'चूडाला चक्रगोचरा', A 2 4 160

चूर्णी, I 2810 etc चूर्णा, W 'चूर्णानि वासयागा स्यु', A 2 6 134 'द्वे पटवासादिशोदस्य', Mukuṣa, such as abir, Druma

चैत्य, Hem A The first चित्य, Hem वैद्ये, Med विद्ये, Med C वन्द्ये, Med A विम्बे, I 2810 विप्रे Tri, Tri A for विम्बो, I 1575 तद्विम्ब such as Paresh nath, I 2533 अन्तव = remains

चोक्ष, Tri A नोक्ष, Tri

चोड, Vis A This also क्रोड, Vis

चोल, Hem Not in Hem A, I 2053

चोलकिन् चोलन, Hem for चोलकी Hem A विष्टुपर्वन् = bamboo (wrist, W)

चोल चाल, Hem Not in Hem A, I 2053 My correction is a guess

च्युप, I 1937, Ujvala 'च्युपो वक्त्र under u s 3 24, See छुप

छ Not in I 2810 W s Med probably had another line

छन्ना 'छन्ना मधुरिका मिमि' A 2 4 105 = a fennel, W

छदन छादने, Med C च दले, Med A

छद्यन् द्युतिवर्मणि, Hem प्यातिवर्मणि, Hem A घातिवर्मणि, I 2533 = ज्ञाना-वरणीयादि कर्म

छदन अलम्बुप = the राक्षस, Drum

छल्ली, Vis A etc बनी, Vis

छाया 'छाया स्त्री सूर्यकान्तायामालायामावविम्बया । उत्काच पालन श्रेणिप्रभा-वायायनीपु च', मन्द

छिवर, Hem A (u s 3 1) छिदुर, Hem The arrangement in Vis, shews it is छिवर Med A C give छिदुर

छिन्न 'वत्सादनी छिन्नरहा गुडूची (also गुडुची, com) तन्त्रिकाभृता, A 2 4 82

छुप, Med A B C 'छुप स्युप', Vis B 'छुप कुप', Vis C 'छुप क्षुप', Med 'छुप क्षुप', Vis 'छुप छुप' Vis A —adopted by Wilson 'छुप क्षुप', I 1539 'क्षुप च्युप' I 1937 I adopt the last Comp u s 3 24

छेर, Vis A The first वेव, Vis 'विश्वम्ने, नीडव', Hem I give Hem A पश्वि = bee (भृङ्ग) but probably used here in the fig sense of lecherous वव = crooked, rogue

ज 'म्यगजपत्री', Mat I give Mat A I 2810 gives जू as ज मद्र s first ज also appears to be जू Comp ज and जू in W

जहुट वार्तागुण etc = flower of the eggplant (egg plant, W)

जगर 'मोहार', Dan - जगर, Druma (armour, W)

जाल पाटलीकौपघो, Med for पटलिकौपघो, I. 2810 = the patal plant (any medicament or drug, W)

जालक, जालिक जालिका is f of जालक जालिक is a different stem Confounded in Tri Med apparently uses जानिन् = juggler, cheat, (comp ग्रामकूट of Vis) and जालोपजीविन् = fisherman

जाहक Some खजा for खट्वा and तुण्डिका for रुण्डिका घोष = घोष, Druma (polecat, W)

जिगलु v जगनु

जिह्वा मङ्गदे, Vis A for मन्दगे, Vis

जिह्वा Not in I 2053, W etc

जिह्वाप कर्मणि, Har for कामुके, Har A

जीर जीरख, Hem A

जीव जीव्य च, Vis जीवा च, Vis A C 'जीवा तु जीवित जीव जीवौ कर्णवृहस्पती ।

जीवो वृक्षप्रमेद स्याज्जीवा जीवन्तिकौपघो', घ

जीवक आशि, Med corrected into आशी, Med A, आश Med C Hem, I 2053, etc agree

जीवन मेदी is used in the sense of the plant, Druma (marrow, W)
पुत्रज्जीवे, Mahendra भवेःपुत्रे, Hem पुत्रजीव or पुत्रजीव is a tree well known in Madras

जीवपुष्प, Hem, I 2053 etc Not in W

जीवातु घो, Med for घे, Med I 2810

जीवितेश 'जीवितेश प्राणनाये यमे विधुविवस्वतो', शब्द

जुहुवान, Med जुहुवाण, Med A Hem तुहुराण, Hem A As the word is

णान्त and not नान्त, and as व cannot lingualize न, the word is जुहुराण, as given in Vis, I 2053, etc and explained in u s 2 92

जृम्भा I give Vis C 'जृम्भो हस्या विकाशे च', Vis हन्या, I 1937

ज्ञ चान्द्रमसायने, Hem 'ज्ञ स्याद् ब्रह्मणि सौम्ये च पण्डिते च महीमुते', शब्द

सौम्य = चान्द्रमसायनि = बुध of Med W's Med probably read सोम for it

ज्यानि जीर्णे, Med for, जीर्णो, I 2810

ज्येष्ठ, Vis The first श्रेष्ठ, Vis A श्रेष्ठ, Vis C

ज्ञ 'रवौ शकार बधितो नष्टे ज्ञश्चोच्यते बुधे । शकारश्च तथा वायौ नेपथ्ये समुदाहृत',

एका 'ज्ञौ ज्ञज्ञापवने नष्टे वस्तुन्यपि मतो बुधे', जटा 'शकार बधितो नष्टे ज्ञज्ञावातेऽम्बु-

वर्षणे', शब्द Wanung in I 2810 and probably a later addition in Med.

शष्टीश of Med probably = ज्ञज्ञावात of others

झझर वाघे नदे, Mahendra

'झला आतपोमीषु झुलुक्काया झाला', Vis झुला आतपोमी जालुकाया झाला, I

1939 झाला आतपोमी झुलुक्काया झाला, I 1537 'जाला आतपोमी झुलुक्काया

झाला', I 246 c 'बाला आतपोमी झुलुकाया बला', I 322B As the first word

cannot be नानार्थ with one meaning, it is clear the second word is also झला as to be inferred from I 322B झलुक्वाया of I 246 c and I 1937 appears to be the correct reading=झुल्का ? 'झला स्त्रिया दुहितरि स्यादूर्म्यातिपयोरीपि', शब्द If this reading is correct आतपोर्मि=आतप and ऊर्मि and not आतपस्य ऊर्मि, Druma and W It however appears to be opposed to Tri if not to the others

झलरी, झल्लरी, Med A but corrected Both, झल्लरी, Med, Vis A सल्लरी, सिल्लरी, Vis झल्लरी, झिल्लरी, Hem—which is apparently the correct reading हुलुक्के', Med corrected into 'हुण्डुके', Med A 'हुडुक्के', Vis हुण्डुके', Vis A Sec हुडक्क चारचक्रले, Vis 'ऊडुके वालचक्रमे', I 2810

झप I 1937 and 1539 agree about 'वैसारिणि'

झिझिम, Har झिझिल, Har A I prefer the first as it is an imitative word

झिल्लिका Med A etc झल्लिका, Med also झिल्लिका, A c झिष्ट्या, Med 1807 झिल्ल्या Med A झिञ्झ्या I 2810 I prefer the last as Mukuṣa writes, 'चत्वारि झिञ्झीतिख्याताया A 2 5 28

झूणि Tri, Vis, Hem रुणि, Med झूणि, Med A झणि, Vis A 'झूणि कठिनपुङ्गवो', I 1575 जूणि, I 2533 झणि I 993 व्यूणि, शब्द

ञ जवारो गायने प्रोक्तो जवारो जर्जरध्वनी, एवा ओ गायने घर्घरे च', शब्द

ट टा पृथिव्या ध्वनौ ट स्यात्वरङ्के ट नपुसकम्' I 1539 Not in I 1937 etc. An apparent addition, as Maheshvara never indulges in mysticism टङ्कारे च ध्वनौ चापि पृथिव्या टा समीरिता, शब्द जटा s शपये refers to वट Comp समये of others and not to ट W

टङ्क टङ्कन, Hem Also तङ्क A c v also टङ्ग

टट्टरी झम्पा शब्द लम्पापट्टह as one word, W Properly लम्पावाद्य and, पट्टवाद्य, Druma

टार रङ्ग, Med for लङ्ग, Vis, Hem लङ्ग=catamite, W It is curious, house for horse appears also in I 2835

टुण्डुव, Med, A, I 1937, भूरि, दुन्दव, Vis, Vis A दहव, Vis C but corrected into, टुण्डुक टुण्डुक, I 1539

ठ 'ठ शिव च बृहद्दाने धूम्ये धीताशुमण्डले', शब्द

ड डम्त्रामे शङ्करे ध्वने दस्युवृदे खलेऽपि च', शब्द 'डकार शङ्कर त्राम ध्वनौ भीम निरच्यत', एवा

डिङ्गर डङ्गर is apparently=डाङ्गर=large डिङ्गरा डङ्गर धोये खने धूर्ने च सेवके, शब्द

डिम्बिका मोणक, Med etc for घाणक, I 2810 डिम्बिका वामुकीतीर विम्बमोणकभूषहे', शब्द Comp, दण्डिका दिण्डा', A, c 2 4 57 माणक=water fly, W

ढ 'ढकारो निर्गुणेऽपि स्यात् ढक्कायामपि बध्यते', शब्द 'ढकार कीर्तिता ढक्का निर्गुणे निर्धने मत', एका

ण 'णकार कीर्तितो ज्ञाने निर्णयेऽपि निगद्यते', शब्द 'णकार श्कारे ज्ञाने निश्चये निर्णयेऽपि च', एका

त 'तकारस्तस्करे गर्भे क्रोडे पुच्छे तथा शठे', शब्द

तडाग कटके, Vis

तण्डक Druma considers माया and बहुलक as separate meanings

तण्डुरीण, Med A etc, तण्डुवीण Med

तण्डुलीय तापयो, I 2053 for, ताप्ययो, Hem etc

तथा पृष्ठ, Med for पृष्ट

तद्वत्, Vis apparently कच्चित्

तन्त्र 'तन्त्र कारणशस्त्रयोश्च शपथे भैषज्यसिद्धान्तयोर्मुख्यार्थेऽपि परिच्छेदेऽपि च तथा तन्त्र कुटुम्बात्मनि । तन्त्र शाकटमूत्रछन्दसमयार्थस्य प्रयुक्तावपि तन्त्री स्यात् विपश्चिच कादिकगुणे स्याद्देहनाडीपु च', घ 'तन्त्र प्रधाने सिद्धान्ते तन्त्रवायपरिच्छेदे । कुटुम्बकृत्ये हेतौ स्यादुभयार्थप्रयोजके ॥ इतिकर्तव्यतापघ्नो श्रुतिगाम्भान्तरेऽपि च । शास्त्रभेद प्रबन्धे च तन्त्री बीणागुणे स्त्रियाम् । गुडुचीदेहशिरयोर्नदीभिद्युवतीभिदो, शब्द तन्त्र बीणागुणे नाड्या तन्त्र द्वयर्थे परिच्छेदे । तन्तुवाये बरे जायौ सिद्धान्ते राष्ट्रवृद्धयो, अज I do not find तन्त्र = weaver in Hem, तन्तुवाय etc being used in the sense of loom It will be noticed शब्द renders औपध = जायु by औपधि = plant व्यर्थ, Hem for द्वयर्थ, I 2053 करण = निघुवन, Mahendra नद्धया, Mahendra for, नाड्या, Hem

तन्द्री तन्दि, Ujjvala Datta तन्द्रा, A c

तपस्विन् Hem etc The first तरस्विन् in Har

तमाल तापिच्छ A तापिञ्ज A c च तृणद्रुमे, Vis for वरुणद्रुमे, I 1539 etc

तर तरण is probably used in the sense of raft Druma's Med reads

'तरुणे कृशानौ' There is no तर in भूरि

तरण्ड Some, वडसी 'तरण्डो भेलके वर्शी (वर्षा, I) मूत्रादिवद्धदारुणि । नौकायाम

स्त्रिया कुम्भतुम्बीरम्भादिसञ्चरे, शब्द

तरल 'तरलो भाखरे हारे हारमध्यमणौ तले । तरला मुरायवाग्वो', अज मद्यमुष्णिका,

Mahendra This is perferable उष्णिका = यवागू

तरुण 'एरण्ड उरूवृक्षश्च रुचकश्चित्रकश्च स', अ २ ४ ५१ (also उरुवृक्ष, रूवृक्ष,

रूचुक टी)

तर्क तर्क, Hem for कर्म, I 2533 Vis mss agree कर्मविशेष त्रियाविशेष

उपहास इति यावत्, Mahendra

तल्ल वरणस्त्रिया Hem 1807 for तरुणस्त्रिया, I 2053

तवीप, I 2810 etc This also, तरीप, Med B, W, etc Apparently mis-

reading as महोदधि = अग्नि and an unnecessary repetition Compare also

'तविपताविपावधौ त्रिदिव चाहनु क्वचित् । त्रिया ताविपी तविपी नदी देवकन्या भूमिश्च',

under u s I 49.

ताड. अद्रो, Hem. (=mountain, W.), घोरे for द्रो = tree (= ताल), घोपे, I. 2533.

तात. 'तातः पितरि पूज्ये स्यादनुकम्प्ये च पुत्र्ययम्', शब्द. अनुकम्प्य = deserving compassion, such as son.

तातम्. Vis. mss. agree and the metre requires जनयित्री.

तातल, Med., 1807, W. etc. but very doubtful. "ततोला मवने तप्ते लोहकूटे-
श्वरोगयोः", I. 2810. 'तारल तप्तमात्रे स्यात्तायनोऽपि ब्रजे मतः', अज. O. 253. 'तारल
तप्तमात्रे स्यामनो ब्रजे', I. 809. मनोजव = father or anybody who acts as a father,
I. 2835.

तामस. तामसीति च, Vis apparently for तामसी निशि, Med.

ताक्ष्यं Not in Hem., अश्वसर्पयो, Med W etc. for, अश्वशालयोः, I. 2810
I prefer the last. Comp. शब्द 'ताक्ष्यं शाले हरे खणें गरुडे गरुडाग्रजे । पुमान् रसाञ्जने
क्लीव ताक्ष्यी वनलताभिदि

तालपत्र तारङ्क, Vis.

ताल जटोपधो, Med 1807. 'उज्जटोपधो', I. 2810 'मृदाऽमलाऽज्जटा ताली निवा
तामलकीति च', A. 2. 4. 127.

तालाङ्क, I. 2698 etc. Not in I. 2053.

ताविष Hem. etc तारिष, I. 2810.

तालित 'तालितं तौलितपटे बाधभाण्डे गुणे तथा', अज

तिक्तापर्वन्, Hem., Har रक्तपुष्प, Har A

तिक्ताशाक. पथमुन्दरे, Mahendra.

तिन्तिड. Some write तित्तिडि etc. I. 2810 agrees about डिम्ब (emblic my-
robalan W. = affray ?). चुरु, I. 2835 (= acid seasoning). 'तिन्तिडिक च चुरुं च
वृक्षाम्लम्', A. 2. 9. 36. 'अम्लभेदस्य आमसोल इति ह्यातस्य, टी', Xīra Svāmi considers
they are different kinds of sauce 'तद्भेदानाह'. Hem. and Vis. consider they are
identical कालदास = inauspicious period ?, W. तित्तिडी तु, Mahendra, for
तिन्तिडीके, Hem

तिमिर ताम्रेऽधे, Tri. ताम्रेजे, 1807 ताम्रेगे, I. 993. दृगोमे I. 1575 apparently
for दृगोमे.

तिलक. Hem. etc. give लोम्नि for क्लोम्नि. Comp. A. 2. 6. 65.

तीक्ष्ण 'यक्षारो यवाग्रजः । पाक्यः', A. 2. 9. 108-9.

तीव्र. शव. शुताभिजननो राजिका वृष्णिकाऽऽयुरी, A. 2. 9. 19.

तुङ्ग. निशा seems to be used in the sense of turmeric (night, W.).

तुल्य. नील, Med. apparently for नीली

तुम्बुरी, W., I. 332. c. तुवरी, Hem., तम्बरी I. 2053. तुम्बुरी, Med., Tri., Vis.
भरमर्दयोः, Vis. भरमात्रयोः, I. 1539. भरमाद्रयोः, I. 1937. भरमात्रयोः, I. 322 c. I give
भर्दे = पितुन्नक (तुद्) = धन्याक.

तुरायण. क्रियाहीन is doubtful. Compare W.

तुलाधार Hem etc तुलाधर, Med

तुपार मकरे, Vis

तूल This also कूल, Vis तुल, Med

तुवर, Hem, Med, Vis C हवर, Vis रुपर, Vis A शृङ्गारके, Med for

शृङ्गे वृषे प्रोढशृङ्गे, Hem for प्रोढाशृङ्ग निस्त्रीश, Anek for निश्मश्रु, I 2089

This word may, however, be निस्त्रीश=eunuch

तूस्त 'तूस्त पाप जटा च' under u s 3 86 'तूस्त धूलौ जटाया च पापे सूक्ष्मे च न द्वयो', शब्द

तृणशून्य तृणशूल्य, Mahendra

तेजन 'तेजनी तृणपूलके,' Med Compare A, 2 4 84

तैतिल One ms of Ajaya gives तितिल

तोक्म 'हये स्वरे,' Med, हरिस्मरे, I 2810, apparently for हरिद्यवे

'तोक्ममन्त्रे हरिन्मात्रे कर्णयोर्मलकेऽपि च, अत्र The use of मात्र leaves some doubt whether अत्र is=cloud here हरिन्मात्र=anything green (हरितवर्ण, Druma)

तोत्र वल्लभ, Vis for वेणुके quoted by A c

तोदन, Vis A This also रोदन, Vis

त्रपा 'त्रपा स्त्री कुलदाया च स्यात्तलज्जाकुलकीर्तिपु', शब्द Druma and W take कुल and कीर्ति separately I understand अकुलकीर्ति as one word=anything bringing disgrace on a family

त्रिगंत स्त्रियो, Hem apparently for स्त्रिया, I 2053

त्रिपुट तीने, Vis, नीचे, I 1937 for तीर, Hem, Med, I 322 B, त्रिपुत्रा

स्त्री तु सूक्ष्मैलात्रिवृतामल्लिवासु च । तीरे सतीनके पुंसि हस्तभेदे च तालवे, शब्द

त्रिवर्णक त्रिवटु त्र्यधूपण व्योप त्रिफला तु त्रटुत्रिकम्, A 2 10 111 व्यूपण is only another form of व्योप

त्रिशिख The second, त्रिलेखा, Vis मण्डलान्तरे, Med

त्रिशङ्कु त्रिशङ्कुर्ना पतङ्गे स्यान्नृपभेदे विडालके, शब्द पतङ्ग=शलभ

त्रोटि खगे of Med =खगान्तरे of Hem =a bird, not bird in general, W,

Druma

त्र्यङ्गट, Hem, Hem, A, I 1937 त्र्यङ्कुट, Med, Med A त्र्यङ्कुट, Med C, I 2810 (घोताञ्चल्या) अङ्गट, Vis A, अगट, Vis C, I 2053 शम्पाट, Vis अमट, I 1539 शिष्य, Vis C शव, Vis A, शव्य, I 1539 for शिष्य, Vis, I 1937

त्वप् W's Hem apparently read व्यवहारे

य 'यवारो भयचिह्ने स्याद्भक्षणे (भरणे, O 437) च शिलोच्चये', शब्द

द दवारोऽग्रे बलत्रे च छेदे दाने च दातरि, एवा द बलत्रे खण्डने ना दा दानच्छेद

दातुपु', शब्द

दशित जातदशिते, Med A दन्ते, Med C

दण्डयाम, Vis, Vis A C, Hem, Hem A, I 2810 दण्डायाम, Med,

Med A C

दण्डार, Hem., A. etc. दण्डर, Hem. गरपत्रके, Har. A. The metre shews वाहन of Har. should be वहन.

दत्त. अर्दिते, Med. C., अर्चिते, Med. A., अर्चिते, I. 2810.

दधि, Hem, Vis. A. Not in Hem A., Vis. सर्जयोः, Med., Med. A. वाससोः, Med. C.

दन्तशठ. 'चाङ्गेरी चुक्रिका दन्तशठाऽम्बष्ठाऽम्बलोणिका,' A. 2. 4. 140 (also अम्बलो-लिका, com).

दन्तुर. उन्नतिवति, I. 2810

दमन धीरयोः, Med A. C. (with धीरयो. in the first).

दम्भ. 'दम्भ स्यात्कैतवे कलके साटोपाहङ्कृतावपि', शब्द.

दरद्. 'स्यात्कारण्डे च विहङ्गमे', Med

दर्भ ग्रन्थ here is =ग्रन्थन =stringing, arrangement.

दर्वी. तर्वी, Hem तर्ही, Hem A. 'स्यात्तर्द्वारहस्तकः', A. 2. 9. 34.

दर्श पक्षान्तेऽधी, Hem, I. 2810 for पक्षान्तेऽष्टौ, I. 2053.

दर्शन 'दर्शन स्वप्नधीज्यासु नेत्रशाम्बोपलब्धिषु', अज

दल उत्सेधद्वयै, Vis उत्सेधाचद्वयै, Vis A., उत्सेधावद्वयै, I 1539, I. 1937. उत्सेधवद्वस्तुनि., Hem 1807, I 2053, I. 2810 'दल पात्रोत्सेधखण्डपाशशस्त्रीषनेषु च', शब्द. I. prefer Hem. Med., and Shabda seem to be wrong. उत्सेधवद्वयै, Mahendra. Doubtful.

दशपुर Med A. देशपुर, Med. मुण्डाया, Vis for, मुस्ताया, Vis. A.

दशमीस्य. मृताशन Druma, (?) =dying, W (?)

दशा. 'दशा वर्ताववस्थाया वसनाञ्चलचेतसो', अज

दहत. 'दहने, दुष्टचेतने', Hem, I give Hem. A.

दहर. डिम्मे, Mahendra

दाक्षायणी. दाक्षिणिणी, W Neither Med. nor Ratnamālā (O. 441.) give 'दन्ती'

दात्यूह. कलकण्टके, Hem कीलकण्टयो, Hem. A. 'दात्यूहश्चातके कालकण्टपक्षिणि तोयदे', शब्द. कालकण्टके, Mahendra

दाय. भागाहोपितुरक्ती, Hal. 'दाय. स्याद्योतके द्वयै लयादिदानयोरपि । विभक्त्य-पितृद्वये दृष्ट सोल्लुण्ठभावणे', अज.

दायाद 'दायाद सुक्मपिण्डयो', Hal.

दिग्ध. प्रवृद्धे विपाक्नेऽनौ, Hem. प्रवृद्धे, Hem. A. विपाक्नेषौ, I. 2533. etc., 'स्नेहप्रबन्धयोः', अज. W. adopts अग्नि =fire and प्रबन्ध (?) =a tale.

दिव बने, Hem., W. for दिने, I. 2053

दिवामीत. कुमुदाकर (the white lotus, W.) is probably used here in the sense of the moon Comp. कुमुदबान्धव.

दिवौकम्. A. seems to use मारङ्ग in the sense of चातक (deer, W.). 'ब गव्या-न्मृगाश्च', Svāmi. But 'देवाश्च' is probably the correct reading. Comp. A. c.

दीदिवि 'दीदिवि पुसि गीर्वाणगुरो भक्ने समुच्छिते', शब्द
दीना, Har A, Med हीना, Har मूपिके, Med, Med A 'दाना स्त्री मूषक',

Med C

दीप Only in Med, Med A The first 'चमस्तवे for 'लाचमस्तवे' A 2 4
111 gives दीप्य=लोचमस्तक Hence I retain it See next word

दीपक, A, शब्द दीप्यक, A A, Hem Vis, Med All distinguish between
दीपक and दीप्यक

दीर्घाध्वग 'वरभा स्यु शृङ्खलका दारवं पादवचनं', A 2 9 75

दुःस्पर्शं यासो यवानो दुःस्पर्शो धन्वयाम (also, धनुर्वास, com) कुनागक, A 2

4 91 वासके, Vis

दुन्दुभि विधे, I 2053, विधे, Hem for विधे, I 2810 etc विधे is probably
the proper reading Comp Druma 'अथै पागकविषये दानविधेपो वित्ति इति ध्यात इति
केचित्'

दुर्लभं दुरालभा=वच्छुरा, A

दुर्वणं वास्तुके, Vis for बालुके, Vis A C

दुष्क, Vis A, Med C, I 1539 दुःकु, Vis दुच्छक, Med, A I 2810

तप्तक, Vis C टप्पु, I 1937 म्यवकाशके, I 1539, I 1937 धवकाशका, Vis for
अवकाशके, Vis A

दृग्मू, Hem Not in Hem A, I 2533 दृन्मू, Druma and W The mss
(I 1539, I 1937, I 2810 etc) so clearly write दृग्मू that I cannot accept
दृन्मू 'दृन्मू उत्प्लेक्षे नलोपामाव दृन्मू सर्पजाति', u s I 95 Bhattoji admits दृन्मू
but prefers दृग्मू and also दृन्मू The meaning of snake scarcely follows from
'दृमी ग्रन्थे' चत्रयो, I, 2810 for वचयो, Med A Tarānātha quotes Med in
support of, दृन्मू, but there is no such word in पाल

दृगान, Med A etc (u s 2 90), दशान, Med

दृपद्वती, दृगद्वती, I 2810, W Both forms allowed

देव W apparently reads कुन्तिनि for कुट्टिनि

देवन 'मिवायामपि दवना', शब्द W probably read व्यवमाय (affair, business)

for व्यवहार

देवमणि आवर्त=ornament, W=रोमावर्त, Druma=ring of hair, I 2835

देवमु 'देवपुर्ना मुर धर्मगीनेत्रमियात्रिवेज्यवर्त', शब्द

देवमह, Vis A, I 1539, I 1937 (व wanting) दवमहा, Vis C, एवमहा,

Vis does not say it is feminine and it cannot be in the first sense निशामूत्र,

Druma

देवमेना दद्रवाहिया Vis for दद्रवाया, I 1539

दग्नु दुर्गम I 2810, I 1907, for दुग्म, I 2835, I 2533, I 1539 etc

देव्य Some मुरा for मुरा देव्या गन्धपुत्री मुरा', A 2 4 123 'वीरा देव्या प्रगता

च मापरी गन्धमादती, वि १ ५

दौर्वीण दूर्वाया स्वरसे, Med A, Vis A दूर्वाया सुरसे, Med C, Vis C दूर्वाया,
I 2835 मृष्ट=rubbed (clean)

द्युवन u s I 156, Vis C, I 1539 जुवा, Vis युवा, Vis A, I 1937
अभिगमे Vis A C, I 1539 अभिनवे, Vis अभिनये, I 1937 Comp the root
द्रव्य च निवेद्ये च Vis for चापि विनये Vis A वीर्या, Hem for रीत्या
(apparently रीत्या) I 2053

द्रावक प्रोषक Hem for घोषक Hem A, I 2053 मोषक Med A etc
द्रावका हृदयप्राहिपापाणद्रवकारका ' ध, द्रावको रसभेदे स्याद्विदग्धे प्रावभेदेके', शब्द
द्राविड कचूरको द्राविडव काल्पको वेधमुख्यक, A 2 4 135 Some give वेद
for वेध and सह्य for सह्यया

द्रुघण द्रुघणा Vis for द्रुहिणे, Vis A

द्रू Vis Vis A Hem A द्रु Hem I 2533 Com u s 2 57 वामरूपिन्=
इच्छारूपधर I 2533 Not in Druma W

द्रोण जाभुचाप Vis for आढवाना Vis A शैलभेदे Hem for शैलसन्धौ I 2053,
I 2533 काष्ठागाव Tri for काष्ठागारे 1807 Anek gives another unmaternal
verse

दद्व स समास I 1539 etc agree with Vis

द्विज अथ द्विजा । हरेणू रेणुवा कौन्ती वपिला भस्मगधिनी, A 2 4 120 भागी
I 1937 भाण्डा Vis भार्गा I 1539 हञ्जिका (भञ्जिका फञ्जिका) ब्राह्मणी पद्मा
भार्गी ब्राह्मणयष्टिका A 2 4 89

द्वितीय द्वयो Mahendra for द्वये Hem This is preferable

ध Not in I 2810 and probably a later addition

धन धन वित्त गोधन च स्नहपात्रे च न द्वयो शब्द

धनद गुह्यव is here probably used—श्रीद—बुवेर

धमन वस्त्रा Hem for भस्त्रा I 2053

धर वृत्ति Anek for वृत्ति Anek A The second passage wanting in
Anek A

धरण धरणोर्ग्रहपती (अद्रिपती 1807) लोके स्तन धान्ये दिवावरे' I 2053 Not
in Hem This is probably धरण p v Med B also adds this line मानोद्भू
दयो, Mahendra for मानविशेष Hem

धरण Vis A Thus also वरण, Vis, Vis B C (the last at some
distance)

धमराज धमराजो नरपती यमे बुद्धे युधिष्ठिरे, शब्द

धपण Hem A धरण Hem

धातु रमादिक Anek for रमादिव, Anek. A I 2810 agrees with Med

धामागव देवदारण्यपि, Vis C देवदाल्यामपि Vis A, Vis देवत्या I 1539 (दा
wanting) देवदानी W

धार धारा सेनाप्रगस्वधे सङ्गादिनिगितानने । द्रवप्रपाने कुम्भादिज्येष्ठ यगमि सन्तती ।

अतिवृष्टौ समूहे च तुरङ्गगतिपञ्चके धार प्रान्ते ग्राम (व?) भेदे ऋणगम्भीरयो पुमान्,
शब्द 'धारा खङ्गादिनिशितमुखे सन्तती चापि धारा वर्धन्यादेर्विवरपदके सैन्यभागेऽग्रिमे च ।
धारास्ता स्युस्तुरगगतय पञ्चधा रेचिताद्या धारा ग्रावान्तर(पद)मविश्राममासारवर्धम', ध
Druma's Vis apparently reads सदृशे for स्यादृशे Tri doubtful I 993 निभा
for निशा

धारण ह्र, Vis for बुद्ध, Vis A

धाराङ्कुर, Hem etc धराङ्कुर, Har वाराङ्कुर, Har A (वाताङ्कुर com)

Some give नाशीर for नासीर

धाराट 'धाराटश्चतके मेघे तुरङ्गे मत्तहस्तिनि, शब्द

धार्तराष्ट्र ह्र, Hem for द्वि, सितच्छद=हस

धी, Med 1807 Not in I, 2810 and probably a later addition

धीर I give Med C Med and 1807 read धीर स्यात्पिपु पण्डिते । स्वच्छन्दे

धैर्ययुक्ते च for 'बुधे'

धुत कम्पने, Hem for वम्पिते, Hem A

धुन्धुमार पादालिके, Hem for पदालिके, Hem A, I, 2053 शब्द=मे, वि House

lizard, W ज्येष्ठा स्त्री कुक्षमत्स्या च गृहगोघा गृहालिकेति साहसाङ्क, Mukata A

2 5 12 पदालिक=a plant, Mahendra

धुर, W Med gives धू not धुर, as it is found in घान्त not रान्त धूश्चिन्ता

धूश्च भारेज्ये', ध (the second foot is faulty चाश्वमेकदेशयो) Not in I 2810 and

probably a later addition

धूत तर्किते of Dharani is doubtful धूते कम्पिततर्किते (भर्त्सिते?)'

धूर्त, खण्डलवण apparently=विड्मवण

धूर्तराष्ट्र हसपत्न्या, Med, Med A, W, Druma, for हसपद्या, I 2810, Med

C, Vis, I 2053 etc हसपाद्या, Hem A

धेन धेना, Hem धर धीन, Hem A धेनी, I 2053, I 2533 The line

स्याद्भारतीभिदि धेनुगोमात्रके दोध्या गवि,' wanting in the last two

धेनुका इम्यपि, Mahendra for इत्यपि, Hem

धेनुक, Med etc धनुक, Hem

धोम्र, 1807, Med Not in I 2810, W

ध्याम Compare ध्यामन्, u s IV 150 (परिमाण तेजश्च, com)

ध्रुव आद्यो, Med C, आद्यो Med, Med A, आद्यो, I 2801 आद्यो=

शरारि=teal Druma apparently reads शरारो for स्मरारो in Tri शब्द However

gives no such meaning आती (=आटी), Mahendra for शम्भी

ध्वाश तर्कुजे, Vis, तर्कु, I, 1539, तर्कु, Vis A तर्कुट, Med etc for तर्कु,

I 2810 'मार्गगोर्ज्या याचनवस्तर्कु', हे ३ ५२ Druma तर्कुजे (=One of the

Nāgas, W) वक्कोन्य, Hem A for वाकोन्या Hem वक्वाल्या, Mahendra

वाकोलिवाया, Vis C वद्धालिवाया, I, 1937 वक्कोलिवाया, others मत्स्याद् seems to

be used here =वक् and not any bird feeding on fish

ध्वनिनाला, Hem etc ध्वनिनाला, Mahendra

न Not in I 2810 I 2835, द्विरदे for Med, द्विरण्डे (=Ganesh, W) दल, नदी
नदी, Mat A वाम, नरी, नदी Mat Eka adds another line apparently from
another work शब्द gives in the same verse न, ना, नी नु, and नौ

नकुल कुङ्कुम, Hem for कुक्कुटी, Hem A शब्द=वि 'नकुली शङ्खिनी ज्ञेया नकुल
पाण्डवे पत्नी', ध कुक्कुटी=silk cotton tree, शङ्खिनी=perfume, W

नख खण्ड, Hem for पण्ड, Hem A =eunuch (न=not, ख=इन्द्रिय part,
portion, W)

नग्नव Hem Not in Hem A

नट गोक, Med, Med A नाक, Med C कामुव is a name of the Ashoka
'वपोताङ्घ्रिर्नदी नदी, A 2 4 129 (नली=red arsenic W) Vis probably uses
हृद्विलामिनी in double sense

नत पठद्याया Med for पाद्या, Med C

नद Hem I 2053 नाद I 2533 and बहे (also I 2053)=प्रवाहे for हने,
Hem

नदीकान्त जल Tri, Tri A निचुनेज्जलहिज्जला इति रभस', A c 2 4 61 अथ
सिन्दुके (also सिंधुके) । सिंदवारे-दसुरवी निगुण्डीन्द्राणिकेत्यपि, A 2 4 68 औषयो,
Hem for औषधे Hem A, I 2053

नद्ध धद्ध Med Med A corrects उद्धते into उद्धते, but the metre does
not admit of it Hence I prefer उद्धत of Med, Vis to उद्धत of Vis
A

ननु च Med etc ननु प्रश्ने च दुष्टोक्तौ Hem again Wanting in Hem A
नन्दीवधन, गर्भे Med, भृङ्गे, Med C for भर्गे, Med A

नभम् धने Med for घने Med A, नभा स्याच्छ्रावणे भासि वर्षात्त्वय नमोऽम्बरे।
घ्राणे पलितशीर्षे च वयोमृणालमूत्रयो ध

नभम Hem I 2053 etc Not in W

नरङ्ग Vis Vis A, C (with पतङ्ग) Hem A, Med A, नराङ्ग, Med.
Hem

नरेन्द्र राजिके Tri, 1807 for वातिके, I 1575 वातिक=intelligence

नर्तक केवल Med, Med A C corrected in A बेलक, Vis A खेलक,
Hem A Ws Med probably बह्णिषो for चारणयो

नर्मट, Har निर्मुट, Har A Not in others W gives both and his readings
were probably different The only difference I find is कर्पूर and कर्पूर, which
is of no importance Compare हर्मट, Vis

नमठ, Har etc नर्मट, Hem, Hem A (the mistake palpable from छान्द)
चिबुवे Med, Med, A, Har A, 'चबुवे, Har for चूचुवे', I 2810 etc मिद्ध,
Hem 'नर्मठश्चूचुके पिङ्गे परिहामरतेऽपि च', शब्द I take परिहामरत as one word and
not like W परिहास and रत separately

नर्मद निर्मात्यो, Hem for नर्मात्यो, Hem A W probably had different reading

नर्मरा v मर्मरा

नल मलिते, Vis for नलिते, Vis A

नलिनी नीलिका, Med A B C, Hem, W नलिका, Vis Vis A B, Hem A I 2053 etc नलिका=नली=नलिनी appears the proper reading See also Vacaspatya

नवफनिका W probably read नवोद्गाया for नव्ये

नाग नागस्तु Vis, Vis A for नागन्तु Vis C पुस्तके I 2533 (translates करण by इन्द्रिय?)

नागपुष्प Some पञ्चक for चम्पक

नागदन्त It is clear from Hem कुम्भा is not used here in the sense of whore See Vacaspatya

नागर राजकशेरु जलज कन्दविशेष', Xirasvami 'मुस्तो राजकशेरु स्यात्', हा १८३ It will be observed A uses in the neuter Tri Tri A, 1807, I 993

'नार शुण्ठ्या नरीषे च' I give I 1575

नागवारिक, Vis A etc नागचारिक, Vis 'गणस्थराजे गरुडे हस्तिपे राजकुञ्जरे । चित्रमेखलके पुमि नागरे नागवारिक', शब्द

नागाङ्गना, Hem 1807, Vis नागाञ्चना, Hem A, Vis A C, I 2053 (घोरस्य for द्विरदस्य), I 1539 नागाह्वाना, I 1937 Med, Med A, I 2810 'नागाञ्जनेभसु दर्या नागयष्टौ च योषिति' I give Med C with the exception of नागाञ्जना for नागाञ्जनी W नागाञ्चला, नागाञ्जना पत्न्या, Hem for यष्टौ, Hem A, I 2053 मुन्दरिका, Har for मुदगरिका, Har A नागयष्टि=नागतमनी, Mahendra =भूर्जवृक्ष(?)

नाडी गुण, Vis for व्रण, Vis A Hem, Hem A agree about गुण (=rope, I 2533) (=string, Mahendra)

नादेय बाङ्गुष्ठे, Hem A, Vis C Others व्यङ्गुष्ठे Neither in W

नानाध्वनि, Har ध्वनिनाला, Har A, Hem

नाभील, Med etc नाभिल, Vis गाम्भीर्ये, Hem for गर्भाण्डे, Hem A I 2053 etc (गर्भण्ड, W)

नाराच W etc probably had different readings

नारायण अमीर=शतावरी, A 2 4 101

नाल शाककलम्बवे=लगुने, Mahendra Nali shak is well known

नालिका I 2053 agrees

नालीक 'नालीकोष्ठे गरे शत्ये नालीवे पद्यनदने', Mahendra

नि अयोभाव, Med for अघोभाव, Med 1, दार, Vis for दान Vis A सञ्चय,

Mahendra

नि ध्येयस 'नि ध्येयस शुभे माग्ने विद्यानुभावप्रतिपु', शब्द

निरर 'निररन्तु महयानुत्तरे तुपपावा,' Med Med C slightly differs from Med A I follow निमार, Hem

निबुम्भ, Vis निबुम्भ, Vis A दैत्ये, Vis for दत्त्या, Vis A

निवृत्त विप्ररम्भे, Med Med A for विप्रलब्धे, Med C

निवृत्ति W apparently read slightly differently

निगम वण्टे, I 1575 'वृण्डी स्यान्वायमारिणी,' वि क्ष ३० = ग्रध्वन् of Hem (road, W),

निधुवन कवीव निधुवन वम्प गुरन नमनेनिपु', शब्द नमक्नि seems to be used as one meaning

निपाव Hem A I 2053 etc निपाव, Hem Not in W, Druma

निभ निभो व्याजे तु पुनिङ्ग प्रकाशे सदृशे त्रिपु', शब्द

निमित्त Tri mss agree although not in W etc

निम्ब, Vis Not in Vis A C I 1539, I 1937, etc चिरायततिक्रक is apparently used in the sense चिरतिक्क = cireta

नियम मन्त्रणाया Med for यन्त्रणाया Med A

निर निशेष Mahendra for विशेष Hem

निरामय इडिक्क = वनाज, Hem IV 343

निरुह W apparently read वाक्य for वस्ति But see Druma

निग्रन्थव निपुणे क्षपणे हीने निग्रन्थिव उदाहृत', शब्द The first word is probably निर्गुणे Both copies give निग्रन्थिव not निग्रन्थव

निर्झर Med A Hem Not in Med C निरर Vis, Vis A, Hem A I 2053 2810 निरर Vis C I निरर W Med confounds निवर and निर्झर

निर्दण्ड निदण्डा वाच्यलिङ्ग स्यात्परापवादशालिनि । दयाशून्ये च तीव्रे च मत्तेऽपि निष्प्रयोजने, शब्द

निदर Med, Med A निरा Med C निवर Hem Vis, Hem, A Vis C, I 2810 निवर Vis A I 1539 निभवे निरपत्रप Vis = निभरे कठिनेऽप्ये Vis C निभय कठिनेऽप्ये Vis A नारे, I 2810 W prefers निभर but the use of निभरे as one of the meanings shews the word is not निर्झर I 2810 shews Med is also निवर

निर्देश, I 2810 but no निदेश Some only निर्देश Some both Hem I, 2053, etc give both

निर्माण काम Hem for वम Hem A, I 2053 विचित्रावयवरचनाहेतु वमभेद, Mahendra

निर्माण यागजापाङ्ग Hem for गजापाङ्गप्र

निरातन मतो Vis for मत I 1539

निर्यूह Hem A निब्यूह Vis etc

निर्वर्ण निर्वर्ण निवृत्तावस्तगमने गजमञ्जन । सङ्गम निश्चल मोक्षे शून्ये विद्योपदेदाने', शब्द निवृत्यो, I 2698 विध्यन्ते (?), I 2053

निर्वाद. 'अपिशब्दाद्वादाभावो निश्चितवादश्च', Xirasvāmi A c 'निर्वाद
म्यात्परीवादपरिनिश्चितवादयोरिति विद्व.'. But I. 1539. etc. agree about परीवादे
and I. 2810. etc. about लोकावादे. Do Vis and Med. want to convey अवाद
and परिनिष्ठितवाद? निर्वादस्त्यक्तवादे, Mahendra.

निर्वृत्ति, Med. A. etc. निर्वृत्ति, Med. etc. निर्वृत्ति, Tri
निवेश. चेतन, Vis. for चेतन, Vis A.
निर्व्यूह, A., Anek. etc. निर्व्यूह, I. 542. etc. I retain निर्व्यूह as some miss
give it. निर्व्यूह is preferable.

निवान. The Kosakāras use the word as a subs (adj W.)
निवेश शब्द. adds 'निवेशने'. न्याये द्रङ्गविवाहयो, Mahendra. ('द्रङ्गो नगर'
I do not remember meeting द्रङ्ग anywhere.).

निगमन, Vis. A. C. This also निगमन, Vis and स्तुती निगमन निदर्शनं,
Hem. निगमन निगमन., Hem. A. निगमन निगमन, I. 2053 शब्द 'भवेत्निगमन
दृष्टो श्रुतो विनयनेऽपि च' and 'निगमन वनीवनिङ्गदर्शनालोकायोरपि'

निगा. 'हरिद्रयो रात्रौ', Mahendra
निगावर. 'निगावरो राक्षसो म्याच्छृगाकपेनरादिषु। वनजेषु पशुष्वेव कुमटाया
निगावरो', गद्य.

निनीष. This line wanting in Hem.

निपट्टर. I. 2810 agrees with Med. etc.

निष्ठागित अघिहृते, Med. for धिक्कृते, Med. A. ऊहिने, Vis, Vis C.
corrected into आहिने, Vis. A.

निष्ठाव. Har. A. etc. निष्ठाव, Har. 'रात्रमेवे वरुहणे', Med. for रात्रमात्रे वरु-
हणे, Med. A. 'वरुहणे। पत्ने', Vis. for वरुहणे, पत्ने, Vis. A. Also वरुहुर, A. c.
2. 9. 22. वरुहणे, Hem. for वरुहणे, Hem. A. योने, Hem. वन्त, Hem. A. वने,
I. 2053. Mis spell निम्वि etc. both with व and ग From the use of वन्त, it is
clear Hem. uses शूर्पावन्-शूर्पावन् of Har. वन्तो पात्यभेद, Mahendra

निम्. Not in W., Drama, etc. Vis, Med. gave both निम् and निम्

निगम. वने, I. 2053 At व and व are alike, I have no doubt वने is also
the proper reading in Hem वन unsteady without वर (वरिगम, Xira) वृ 3.
I. 2693 वन मन्त्र, Mahendra.

निक्षिप 'निक्षिप म्यादिरिवाग्ने तथा क्षुत्तारवात्सो', गद्य

नीष शर्ष, Hem. for शर्ष, Hem. A.

नीष Vis, Med. A. etc. नीष, I. 1937, Med. etc. 'वर्णिने दो', I. 1534
etc. 'वर्णिने दो', I. 2810 'वर्णिने दो', I. 1937.

नीष पर्वति, I. 1937 (पर्वति, 1937) etc. (apparently वरुहणे) With

वृत्तिवदश्च, comp. धारावदश्च in Drama

नीष नीषिणी, Hem. नीषिणी, I. 2053 नीषिणी (नीषिणी) नीषिणी, W.)

(नीषिणी—a medical plant, W.)

पद्मन् सूदम, Med

पद्म A. also gives it as अस्त्री

पद्मिल, Har सद्मिल, Har A 'पादालिदी तरण्डा नौ' in Har 59 Compare

पदार, and 'पदारक स्यात्सोलिन्द' त्रि २ १३

पञ्चनख 'कच्छप शशकादीनामुपलक्षणम्', Mahendra It is doubtful whether Hem intended this

पञ्चम I 2810 agrees with Med etc

पञ्चानन 'पञ्चानन शिवे सिंहे भवेदत्युग्रवेऽपि च', शब्द

पञ्चालिक 'पत्रवृत्त', Tri for वस्त्रवृत्त, Tri A

पट Vis makes लट also पट पुरस्वृति=प्रतिपटा of Anek (agreement W)

पटह 'पटहस्तु समारम्भे वाद्यभेदे च हिंसने', शब्द

पटि, Vis etc वटि, Vis C दरली, with a note गुग्गुली, Vis B द्रागुले,

Vis रागुले, corrected into वागुली, Vis A वागुली, Med B वागुली, Med Med

A गुग्गुली, I 2810 वागुले, I 1539 वाखुली, I 1937 पट्टि and लालाटे, Med C

W gives वाग्नि and वागुलिक=betel bearer Har 132 gives ताम्बूलदो वागुलिक Har A reads वागुरिक I 2835 'betel carrier.'

पटीर (u s iv 30) It is curious none notices पटीर Ujjvaladatta cites 'पटीर कदुक वाम पटीरद्वन्द्वम्' Druma reads पटीर for पाटीर q v

पट्ट 'पट्ट स्तोत्राणे स्फुटे दक्षे निष्ठुरे निगदे त्रिपु, जटा

पट्ट लाक्षाप्रसाधन, Vis I follow Vis A So A 2 4 41 पट्टी लाक्षाप्रसादन =

red Lodh, com I give Anek. A not Anek. बार पट्ट पट्ट पट्ट स्यादधिवासनम्' गदसिंह

पण शाकाटिका, Med corrected into शाकाटिका, Med A शाकटिक, Vis I 2810 शाकाटिका, Vis A आटि is still used for small bundles of vegetables

पतङ्ग सलभानन्तौ, Anek for शलभादित्यौ, Anek A

पताका अङ्क Mahendra (=चिह्न) for अङ्के Hem

पत्र छरी Hem A for छूरी, Hem पुत्रस्तु कर्तरी, Hem 3 445 shews छूरी

is the correct reading

पत्रोर्ण Mahendra reads पत्तोर्ण

पद प्रदेश, Med, Tri for अप्रदेश, Med A etc वाक्येक, Hem for वाक्येक,

I 2533

पदार, Hem, Med, Vis C, I 2053 पादार, Vis Vis, A

परा भाङ्गी, Vis, for भार्गी, Vis A Comp A 2 4 84 चारटी स्यलकमनिनी

under A 2 4 146

पथ W's Vis apparently read स्तुतौ for सूतौ

परम् The second परम् is मान्त प्रव्यय I 2810 'नियोगक्षिप्रायाम्' शब्द=Med

परञ्ज, Med A, Hem, I 2053 etc परञ्जे, Hem A पराञ्ज, Har

परञ्ज and लङ्गधेनु, Har A

परपुष्ट Med etc apparently use परभृत=कोकिन

परम परम स्यात् Vis परम स्यात् Vis A C अकारे Hem for ओङ्कारे Hem A

परा Hem A is incomplete हिंसासु I 2698 1807 for गुष्ठघामु, Hem पराग पराग पुष्परेणौ च धूतिलानीयचूषयो । चदन गिरिभदे च स्वच्छन्दगमनर्षि च शब्द

परि निरसन Med Med A I 2810 निवसन Hem Vis Vis A I 2698 शब्द शपयो Med Med A Vis शोकयो Vis A I 2810 etc

परिकर समाचार Med corrected into समारम्भ Med A

परिगत प्राप्ते तान Med व्याप्ते ज्ञात I 2810

परिग्रह परिग्रह कत्र च मूत्रस्वीकारयोरपि ; अपये परिवारे च राहुवतारस्यमास्तरे अत्र Anek word is probably प्रतिग्रह

परिज्वन् u s I 158 Med Med A प्रतिज्वन् I 2810 परिज्वन् Vis Vis A I 1539 I 1937 I 216 c प्रज्वन् Vis C परिच I 322 b परिजम् Bhaṭṭay and v

परिताप Vis A Druma परिकम्प Vis Vis B Hence fear trembling under परिताप W

परिधाय परिच्छद Med जनस्थान Vis A

परिमल मुरन् means in मुरन् and is not a different meaning

परिवह परिवह Vis I 1539 I 1937 यन्विहो Vis A परिपहो Vis C

परिव्याध द्रुमोत्पन्न—वणिवार १ 2 4 60 A 2 4 30 applies परिव्याध to अम्बुवतस । or वतस Hem makes no such distinction

परिवय Druma W प्रतिवय I 2810 Med etc.

परिगर देवयो Mahendra देवयो Hem

परिस्नुत Med A परिस्नुत Med and स्यद् Comp १. 2 10 40

परीरण Med Med १ Vis I 2810 I 322 B I 2053 पारीण Vis १ but corrected परीण Vis C विपरीण Med C (but the mistake clear from position) पारिरण I 1539 पारिण I 1937 Not in Druma and W and Hem

परीणि I 2053 I 1539 Hem न्याच्वैव पिच्छवितृणी परीणापरिवयदा १११ पपट

पकटी Not in W and Druma

पण Vis पण Vis A विपण I 2533 विपण्य पणाय न्याविण्वा इत्यादि ह ४२०२

पवरीण Med Med A I 2810 Vis A पवराण Vis Vis C I 1539 I 1937 I 2053 पवराण Med C दूतकम्बन only in I 2810 and पवरीण पणयूलरस त्वे च भाग्य । तथा पणगिराया च मूत्रव दूतकम्बन दूतकम्बन is probably a sweetmeat

पल पलस्तुला, Anek पल तुला, Anek

पलाश 'पलाशो निर्दये प्रोक्त पलाश किंशुक शटी । पलाशा राक्षसा प्रोक्ता पलाश

नत्रमुच्यते,' ध पलाश for पलाश, Mahendra

पलित केशपाशे, Hem for केशपाके, Hem A Hence W's much or ornamented hair

पल्ल अल्पग्राम and ग्रामक seem to be used to denote (पल्लि) parts of a Hindu village

पल्लव The second स्त्री, Med for अस्त्री, Med A रक्त, Vis for अलक्त, Vis A Med, Med A, Tri, Tri A read वने for बले, Vis, Vis A, Vis C, Hem Hem, A, 1 2053 The Bengali न and ल are written alike

पवन कुलाले स्यात्, Vis for कुलालस्य, Vis C पवन स्यात्कुम्भकारपावस्याने नपुसकम् ।' स्यात्पुमास्तु जगत्प्राणे निष्पावे प्रयतेऽपि च शब्द जगत्प्राण=air

पवित्र W's Vis apparently read घपणे for वर्पणे ओघ, Mahendra for अर्घ, Hem but the exp ओघोपकरणमूर्णातिन्तुसन्ततिनिमित जैनमुनीना रजोहरणम् shews अर्घ is the correct reading

पश्यत In the Ganaratna Mahodadhu vrtti, Vardhamana writes पश्यतेति पूजाश्चर्ययो —पश्यत माणवको भुक्ते, पश्यत शिशुरपि विद्वान्' पाशुल Probably some mss read शम्भो Hence पाशुन पापिहरयो खट्वाङ्गेऽपि च न द्वयो' शब्द

पाशुचामर, Vis A पाशुसञ्चार, Vis पुरोटि पत्रझङ्कारे, त्रि १२ ११ पुरोटि पुरसस्कारे, हा १६४ (=रायभाटि, Druma, =current of river, W)=the place where the rubbish of a village is deposited (?) वर्षापन=नाडीच्छेदक (Comp वर्षापन in Druma) शब्द apparently understands दूर्वाञ्चिततटीभुवि as three different meanings दूर्वा, अञ्चित, and तटीभू 'स्यात्पाशुचामर दूर्वातटीभूम्यञ्चितेपु च । धूलिगुच्छप्रशसाङ्गपुरोटिपु च न स्त्रियाम्,' but he can be hardly correct पुरोटि नंदादौ पूरानीत कचवर Mahendra (कचवर=sweepings, Chulders) पाव पाक परिणती स्यात्पा पावके पेचके (पचने ?) ऽपि च । केशादीना जराशौक्ये राट्टादिभङ्गभीतिपु,' शब्द

पाक्य, Vis A पाठ्य, Vis

पाचन, Med A B after the first line of पावन पावन, Med C, Hem, Hem A (here पाचनी only with हरीतक्या, which at once shews the mistake), Vis A B C (the last has पाचन in the middle line along with पावन, which also shews the mistake) A 2 4 57 uses पूतना (=पावनी, com) for हरीतकी पाचनी रन्धनद्रव्ये पाचन पाचने मतम्, अज in both copies

पाचन पाचान, Med corrected into पाचल in Med A So in Hem

पाञ्चजन्य पोटगल is said to be used here in the sense of a fish

पाटव षण्टव, Med etc for षटव, I 2810, I 1539, I 1937

पाटल कुसुम for कुकुम, Mahendra

पाटलिव Not in W, Har, Har A

पाटीर, I 2810, I 2053, I 1539 etc वातिक, Hem for वातिव, Hem A

वातिको गाडुडिव, Mahendra See पटीर

पाठ रयाते, Med for रयातो, I 2810

पाण्डु 'पाण्डुर्न नृपतौ रोगनागभेदसितेषु च,' शब्द

पात्र योग्य=deserving of (fitness, W) नाटयानुकर्ता=actor and can hardly
merm dance

पात्रट कर्पटे वृशे Med B, शब्द, Druma, W कर्पटे वृशे, Med C कर्परे
देसे, Med Med A कर्पटे वलेसे, I 2810

पानटीर जरत्पात्रे प्रमाणे, Vis रजत्पात्रे पिङ्गले, Vis A C, I 1539 जरत्पात्रे
पिङ्गले, I 1937, I 322b 'पात्रटीरो लोहकास्येजरत्पात्रे विभावसौ । पिङ्गाशे वायसे
वङ्गे युक्तव्यापारमन्त्रिणि' शब्द युक्तव्यापार also Druma, W latterly, and I 2810
But Hem leaves no doubt युक्तव्यापार is the correct reading पिङ्गाण also in I
2810 and I 2053 apparently for मिङ्गाण जरत् also in I 2810,
I 2053 and must be preferred to रजत् which does not exist जरत् old, rotten

पाथ See पीथ

पादप पादपीठादौ, Med for पादपीठे द्रौ I 2810

पादपाशी खुड्डकाया Med Druma खुड्डकाया, I 2810, खड्डकाया, I 1937
खण्डकाया, Med A, Vis, Vis A, I 1539 I 246 c Hem uses पादपाश =
शृङ्खला, iv 295 and=दामाञ्जन, iv 317 W gives दामाञ्जन

पामर स्वस्य, Vis for खल Vis A

पाथ्य Vis A पथ्य, Vis पाच्य Vis C

पार कर्करी=गर्करी

पारश्व Mukūṭa and Maheshvara understand शस्त्र=परश्व

पारायण This is also given as परायण in Med

पारावत लनयो, Vis for फलयो, I 1539 Druma and W understand मर्द
and तिन्दुव as different meanings

पार्वती Mahendra पापती, Hem

पाथिवी क्षमाया, Vis उमाया, Vis A, I 1539 गङ्गाया, Vis C तुमा (can
not be तूमा), Hem तुवा, Hem A तुगा, I 2053 तु सा, I 2698

पापंर, I 2810, Hem etc पापीर, Med C परंर, I 2053 Not in W,
Druma बराट, Vis A C जराट, others जराट=heron, I 2835, जराट not in
Druma etc

पारवं पार्श्वगण--पार्श्वस्थिमूह, Druma चत्रोपाय Mahendra for चत्रोपाय,
Hem

पाणि च भूपृष्ठे, Hem for चमूपृष्ठे, Hem A कुम्भ्या, Vis A B (the verse is
wanting in C a marginal note in B अल्पकुम्भे, Hem, I 2533 कुम्भ्या, Hem A
ध 'पाणि कृत्या (कुन्त्या, W कुम्भ्या ?) समान्याता मेनापृष्ठेऽग्निपावयो'

पालङ्क प्राजिपक्षिणि, Med पाजिपक्षिणि, Med (A corrected into वाजिप-
क्षिणि), Mahendra

पालि मूका, Vis प्रभेदयो, Med, 1807, Vis for प्रदेशयो, I 2810, I 1539, etc
योषिति, Med for योषितो, 1807 etc

पावन व्यासे, Med सिद्धे व्यासे, Hem पावकाध्यायो, Vis, Hem A I 2053
Vis A B C read सिद्ध and अध्यास अध्यस, I 1539 I have not met पावन
in the sense of व्यास अध्यस=सूर्य, Mahendra

पिङ्ग शम्पा, Hem गोरोचनामयो, Hem, Vis I give Hem A Hem uses
हिङ्गनाली=हिङ्ग and नाली

पिङ्गल 'करायिका, I 1539 करायिकाया, I 246 c राजिकाया I 1937 करायिका-
वाम, Vis A B (wanting in C) करायिकाया, Hem A वर्णिकाया, Hem, Druma
करायिकाया, I 2053, करायिका=बलाका, भूरि पिङ्गलिका=बलाका, भूरि See Druma
W's Med probably read चण्डादौ (=sun)

पिचु 'असुतान्तरे भैरवस्य प्रभेदेऽपि,' Vis
पिच्छ पिच्छ पुच्छे, Vis A C विजयिनेषु Vis चोलिकाफणिनालयो, Har, W,
Druma I prefer Har A The अर्धदलोकाधिकार shews चोलिका, or कोलिका is not
a different word as shewn in some mss वाज=feather 'पत्र पतत्र पिच्छ वाज
तनूरहम्,' हे ४ ३८३ छटावेरावाला, पिच्छलसान्द्रवस्तु, I 2533 कोलिकाकोलि=jube
jube Nothing new in शब्द ना I 1539, I 246 c agree about विचकिल पिजपिल,
I 1937

पिच्छल I 2810 हिज्जले It agrees about पोतिका 'पित्तिला शिषा मोवा
पित्तिल विजर(ल) स्मृतम्, घ 'पिच्छिला स्फोटिकावात्यारामावाताम्बुपासव,' हा, 1807,
I 1577 c I have given Har. A. स्फोटिका is probably used=पोतिका, वार्ता
=egg-plant; वामा=woman and वाताम्बुपासु The passage is, however, very
doubtful

पिञ्ज बले चये, Vis for वधे बले, I 1539, I 1937

पिठर पिठरो, Vis for पिठर I 1539

पिण्ड तिवासे, Vis for तिवासे, Vis A पिण्डतगर, Med for पिण्डीतगर, 1807 etc.
'पिण्ड गन्धरले गृहाग्रिमगुरि स्या (भुवि स्यात् ?) पिण्डमाजीवने जह्याया पित्तने तपोऽ-
बुभुमे दाने पितृत्ये (त्रा ?) ऽपि च । पिण्डो सिद्धबगोनको च तगरीगजूरभेदो स्मृतो पिण्डीजान-
निरुपणायं च उन्वामस्तपालावुरा,' घ 'पिण्डो गृहवदेने ना बने बोले च मान्द्रो । पितृदाने
देहमात्रे गोऽगिह्मचयोरपि ॥ षोडशुणे च पुमि स्यात्पिण्डमाजीवनोऽप्यो । स्यात्पिण्डो
पिण्डनगरे तुम्बीगजूरभेदयो,' गन्द It will be seen पिण्डो=पिण्डीतगर=पिण्डनगर=तगरी

पिण्डार I 2053 etc. क्षेपे, I 2810 क्षेपणे गो

पिण्डिन, Hem पिच्छिन, Hem A पिञ्जल, I 2053 Net in W.

पिण्डीतर, Hem, Vis A etc. पिण्डतगर, Vis

पिण्णु Druma and W's Vis read 'प्रतिपदे'

पिण्ण पिण्णुने, Hem A, Med etc निरङ्गुने, Vis, I 1536, I 246 c

निरसने, Vis C निरशुले, Hem, I 2053 निरशुले, I 1937 निराकुले, I 322 b Not in शब्द I can not say which is the correct reading

पिशुन सूक्का, Hem for पूक्का, Med etc काले, Med for काके, I 2810

पीडित यन्त्रित, Hem यन्त्रान्तर, Mahendra

पीतकावेर, Hem etc पीतकीवेर, Hem A पीतकवेर, Vis C

पीय Hem, I 2533, Med A C, etc (thus पाय, W etc, I 2810) पायं,

Med, 1807

पीयू यूके, I 2810 Some काके for काले See Druma

पीलु व्याज, Vis for गजे, Vis A पिशुले, Med Med A for प्रमूने, I 2810

पीलुपद, Med C फलपादप्रभेदयो, I 2810 पुण्ड्रुमे, Hem 1807 Not in I 2053

पुक्कस कलिका, I 2835 (=bud, W) कालिका, I 2810, Druma,

etc

पुह्व Hem, I 2533 शराङ्गाश्वनयोरपि, Hem A Not in Druma, W

पुटित अहिपुट, Med for हस्तपुट Med A

पुण्डरीक कोपकार=sugarcane I 2053 also गणधर This word not in

Druma, W

पुण्य पावन=purifying, holy (=purity, purification, W)

पुत्रक I 2835 also translates 'pappus of tamarisk' as if the word was

ज्ञावु not याव जेवे Mahendra

पुनर्वसु पुनवसुर्भभेदे स्याद्वयो काल्यायने पुमान्। लोकभेदे घनारम्भे गरुडध्वज-
शूलिनो, शब्द

पुरस्तात् Although at first sight अग्रतम् may be taken as the word in A, it must be recollected that the word occurs in तान्त not सान्त

पुरा प्रबन्धयो for प्रतीपयो, Mahendra

पुरु पुरु पुमान्देवलोकपरागनूपमित्सु च। प्रचुरे वाच्यलिङ्ग स्यात्तदीभेदेऽपि च
स्त्रियाम्, शब्द

पुल, Hem, 1807 Not in I 2053

पुलक Tri A पुत्रक, Tri गन्धर्व, Med W etc गत्वके, I, 2810 गुच्छाव
Vis गलनपं, Vis C गल्लक, Hem A असूराज्या, Hem A अशुराज्या, Mahendra
for असुराज्या Hem, I 2053 मणिकोपे, गन्धर्व, शब्द गत्वर्क, I 2053 I 1539 तालव=

हरिताल असुराजी=राजिवा, W, B and R (?) Not in the synonyms

पुलाक पुलाव, Hem, Hal for पुलाको, Hem A भुवनमिक्ने, Hal

पुष्पर अम्बुदे, Hem A for अम्बुजे, Hem

पुष्पलव, Vis, Hem, Med पुष्पलव, Mahendra पुष्पलव, Med B, W

पुष्प विकासे, Hem for विवसे, Hem A The first spoils the metre

विकाशि, Med A C

पुष्पक मीसके, Vis कालीये, Vis A काशीये, Vis C

पुष्प लेख्य, Vis लेप्य, Vis C

पूग All the mss of Med agree, but the last part wanting in W and Druma

पूत रटिते, Vis for शटिते, Vis C (शट विशरणे Comp मडा)

पूतिकाष्ठ, Vis A C देवकाष्ठ, Vis Mss agree, but grammatically it should be पूतिकाष्ठ for the tree and पूतिकाष्ठ for the wood

पूत्यण्ड, Har etc प्रत्यण्ड, Har A

पूर्ण शक्ते, Med for शब्दे, Med C, Vis A B C W apparently admits the first and not the second

पूर्णक 'नासाच्छिन्नी तु पूर्णिका,' Tri 2 5 27 द्वित्या, Hem

पूर्णक वर्धपने, Med corrected into वर्धपके, Med A पूर्णालक, 1807 रुद्रा-मये I 2810

पूर्व सुतभेदे, Hem A for श्रुतिभेदे, Hem

पूर्वेद्युस् धर्माहि, Hem, I 2698, 1807 Not in Hem A, I 2053 धर्मवासरे, I 2810, 1807 'पूर्वेद्युरिष्यते प्रात पूर्वद्यु पूर्ववासर इति रुद्र, A c 3 4, 20

पूतना Hem clearly gives three words पूतना, अनीकिनी and चमू The language of Vis is doubtful Probably he gives पूतना and अनीकिनी only

पृथु मरुति, Med for महति, Med A The first त्वक्पूर्णा, corrected into त्वक् पथ्या, Med A वायां, Vis B वाजी, Vis C for वाप्या, Vis, Vis A चापिका, Hem A for वापिका, Hem, 1807 Not in W, Druma

पृष्ठशृङ्गिन् दशनारौ, Vis दशभीरौ, Vis A 'उरणश्च पृथुदर', हा ८०

पेय श्राणत्य, Vis, श्राणास्य, Vis A for श्राणाच्छ Vis C

पेत्ती सुपक्वकलिके, Med, Med A, Hem (W, blown bud) सुपक्वकलल, Med C सुपक्वकणिके, Hem A, Vis, I 2053 etc अण्डभेदे, Med, Med A, Vis, Vis A मण्डभेदे, Hem, Hem A, Med C, Vis C, I 2810 'सुपक्वा कणिका यत्र सुपक्वानविशेष पूरिकाख्य', Mahendra

पौप The last part of Vis, Hem not in W, Druma

प्रकर चत्वरवली, Med, Med A Others चत्वरवली

प्रकरण प्रस्तावे, Mahendra for विश्रामे

प्रकाण्ड शस्त्रे, Med Vis for गस्त्रे, Med A etc

प्रक्रिया अधिकार, 1807 for प्रविकार, Hem A not in W, Druma

प्रख्यात प्रख्यात ख्यातहृष्टयो, Vis, A B C (the first two with प्रतीत, the last two with प्रणीत, the last wanting one verse) W has followed this But where प्रख्यात is used in the sense of हृष्ट ? See प्रतीत

प्रग्रह सुवर्णालिमहीरहे, Med A सुवर्णालिमहीरहे, I 2810, Med, W I follow Med C, as Hem etc support it सुवर्णो हनिपादये=हृत्रिमा (?) वृत्ते, Mahendra

सुवर्ण is used in the sense of सुवर्णालु

प्रपण प्रवण, Mahendra, for प्रपाण, Hem

प्रचलाक् दन्दाके, Vis, Vis A for वहिचन्द्रे, Vis C

प्रचलाकिन्. Here चित्रमेखल is used = मयूर.

प्रजनन. प्रगम = उपसर and प्रजन of A. 3. 2. 25. = गव्यादिषु पुंगवादीना प्रथमगमनम् (going well or quickly, W.).

प्रणय. प्रसवे, Med. प्रसरे, Med. A. etc.

प्रणिधि. अनुचरे, Med. (=follower, W.) अयंने, Med. A. etc.

प्रणिहित, Med. A. etc. प्राणिहित, Med.

प्रतिकार, Hem., Hem. A., Vis., Vis. A. B. I. 2053. Not in W., Druma.

प्रतिकृष्ट. द्विरावृत्त्या च, Hem. 1807 etc.

प्रतिक्षिप्त. भेपजे, Hem. for निषिद्धे, Hem. A., 2053.

प्रतिपन्न. विक्रान्त = powerful (overcome, W.) विज्ञाते, Mahendra.

प्रतिबन्ध. कुलाधार, Anek. for कुलाचार, Anek. A.

प्रतिरोधक. सौध, Anek. for चोर, Anek. A.

प्रतिष्कश, Med., Med. A. प्रतिस्कश, Vis. प्रतिकान, Vis. A. प्रतिष्ठाश, Hem.

See p. VI. 1. 152. Vāmana writes 'वार्तापुरुषः सहाय. पुरोयायी वा प्रतिष्कश इत्यभिधीयते । कशेरिति किम् । प्रतिगत. कशा प्रतिकशोऽव.' Nothing new in शब्द. ना.

प्रतिसर. च भूपृष्ठे, Med., Vis. for चभूपृष्ठे, Med. A. etc. मण्डल, Druma.

प्रतिसृष्ट, Hem. etc. प्रतिचिष्ट, Mahendra. प्रत्याख्यात = rejected (celebrated, W.).

प्रतिहृत, Med. A. etc. प्रणिहित, Med. स्वाधिष्टे, Hem. for विद्विष्टे, Hem. A.

प्रतीक्ष्य. प्रतिपाले, Hem. for प्रतिपाल्ये, Hem. A.

प्रतीत. प्रस्थिते जात, Hem. प्रयिते जात, Hem. A. सारदे, Hem. for सारदे, Vis., Med.

प्रतीहार. प्रतीहारः प्रतिहार्ये, Vis. A. C. I give Vis., I. 1937., but it is also corrupt. Vishva might have regarded प्रतीहारी also applicable to male door-keepers, but the language does not convey what is clear in A : v. Below.

प्रतीहारिन्. Under A. 3. 3. 169, Maheshvara, explains 'अनन्तरोक्ते प्रतीहारे प्रतीहारीत्यपि शब्दः । स तु पुष्यक्तावपि स्त्रियाम् । . . . अयमिदन्त इति न भ्रमिनव्यम् । शन्तेषु तस्य पाठयोगात् ।' In other words, he regards प्रतीहारी is the nominative singular of the feminine stem प्रतीहारी and not of the masculine stem प्रतीहारिन्. But what is his authority for the statement that the feminine प्रतीहारी is used in the sense of the masculine ? As regards the objection about the word being नान्त, it is groundless as it is described secondarily like इला under इडा, A. 3. 3. 42. Xirasvāmi simply writes 'स्त्रिया प्रतीहारी'.

प्रत्यय. स्वादो, Hem. स्यादो, Mahendra. सु = सुप्, p. रुध्र = hole, W. = धनर, Sha.

प्रत्यालीड. धिते, Med. for प्रणिते, Med. A. (=eaten, W.).

प्रत्युद्गमनीय. उपस्थेय = to be attended on (placed near, W.).

प्रधन, Hem. A. etc. प्रधान, Hem. दारण, Med.

- प्रधान उद्गमे, Med for उत्तमे, Med A
 प्रपञ्च विस्तारे, Med, Hem (=extent, W) against p
 प्रपात, Hem A प्रपात, Hem तटे, Med प्रपातस्त्वतटो भृगु, A 2 3 4 Hem
 V 143-4 प्रपात=तट सौप्तिक=रात्र्यवस्कन्द, 3 464-5
 प्रपितामह एव, Med etc for एष, Vis etc
 प्रवाल, Vis A etc प्रणाल, Vis
 प्रभव Med C has 'प्रभवो जन्महेतौ स्यात्प्रभावे च प्रकीर्तित । आद्योपलब्धयो
 स्थाने पादुले (अपामूले) मुनिभिद्यपि' आद्योपलब्धयो, Vis आद्योपलब्धस्थाने, Hem
 Med जन्ममूले for जलमूले, Vis A etc
 प्रभाव W's Med apparently reads शान्ति for शक्ति
 प्रभूत उद्गत=produced, risen (gone up, W)
 प्रमीत मृती, Hem for मृते, Hem A
 प्रयोग कर्मणि, Hem for कर्मणे, Hem A
 प्रहृ Hem, Med जठरे for जठे, Hem A, Vis, Vis C जरठ is not used
 in the sense of जठर=belly, W जठर however, is used in the sense of जरठ
 Vis, A See शब्दभेद
 प्रवण उदर, Med A B for उदार Med C आवर्ण Hem for आयत, Hem
 A आसवन, Druma
 प्रवारण, Hem etc प्रावारण, I 2053
 प्रवृत्ति आवन्त्यादौ, Med, Med B आवत्यादौ, Med A स्रवन्त्यादौ Med C
 W, Druma अवन्त्यादौ Hem IV 289 मदो दान प्रवृत्तिश्च
 प्रवेणि वद्ययो, Vis for कुययो, Vis A
 प्रच्छाद्यन, Med C पृच्छाद्यन, Med, Med A Neither in W, Druma
 प्रसर शब्द in W, 'assemblage' (?)
 प्रमहन, Med C प्रहसन here also Med, A
 प्रमाद वाच्यगुण is one word=perspicuity (W takes वाच्य separately)
 प्रमू बदली, W, Druma for बदली Med etc.
 प्रहृ, Vis etc प्रहृस्त, Hem विजित, Vis विजिते, Med for विजित, Vis A,
 Med A
 प्राप् प्रान्तरे, Mahendra for प्रवान्तरे Hem Add १ उदश्
 प्राणव सोनया, Vis A वेनयो, Med C. वानया, Med, Med A, वानयो
 Vis C corrected into वानयो, Vis B 'वानयधर्मप्राणिन्यापरागमा, A 2
 9 101 वोन, Druma=cloth, W
 प्राणिपूज मुडे, Hal
 प्राप्य पङ्के, Anck, corrected in Anck. A
 प्राप्यम् in गान प्राप्यन् W नम्र, Vis, etc =प्रहृ नम Med etc
 प्राणि The homas and W give प्राणि also as प्राणि, but Vis at considerable
 intervals. Old manuscripts, however, show the second word is प्राणि and not

प्राप्ति Compare the root प्रा प्रादेशयो, Med etc for प्रादेशयो, I 2810 etc प्रादेश=प्रदेश, शब्दभेद

प्राथित हेतौ, Tri for हतौ, Tri A

प्रासाद, Med A etc प्रसाद, Med

प्रियव 'प्रियव प्रियकोऽपि स्यात्', Anek

प्रेमन् हर्ष, 1807 कर्ष, Med A

प्रेप उन्मान, Med, 1807 for उन्माद, Druma, Vis

प्रोत, Vis A C प्लोत, Vis

प्रोथ पोथ, Hal in the body अश, Tri, 1807 apparently for अश्व

प्लक्ष, Vis यूक्ष, Vis A The first ग्रहस्य for गृहस्य

प्लव, Med मेले for भेले and पपौ for कपौ, Med A कैवर्ती (ति, तं) मुस्तक=

मोथा A 2 4 132 com कुलक=several stanzas, W This is doubtful प्लव पलव, त्रि २ १४-५=पलो, Bengali

प्लुत कृति, Anek प्लुति is my guess

फटा दन्त, Med 1807 for दम्भ, Druma कितव, Hem for कैतव, Mahendra

फणा तृस्ना, Anek A for कृष्णा Anek

फर्करीक फर्करीक विशालयम् under u s iv 20

फलकिन् इल्लिम with म not द in all फलकिन् is however=फलई fish as in

W

फाणि कलम्ब, Har, Har A करण्ड Hem करम्ब, Hem A etc

फाण्ट See p vii 2 18

फाल वाससि फल, Hem for वस्त्रासो फाल, Hem A

व विन्धो, Med A Not in Med C An interpolation, छगलन्त 15 doubtful स्थलगण्ड in Druma

वक्क वक्कोट शुक्लवायस', त्रि २ ५ २३

वणिज् वाणिज्यके, Med for वाणिजवे, Med A

बन्धक वारिण्या, Hem for वरिण्या, Hem A

बन्धुर मुमुरे and चाङ्ग, Med C for मुकुटे and चङ्ग, Med, Med A चाङ्ग is probably used in the sense of beauty स्त्रीचिह्न, Druma, W Comp चङ्ग, देशी ३ १

बन्धूर Med etc make this also बन्धुर, but शोमने नन्ने after रम्यनग्रयो shews this is a mistake So तयो in Hem, shews the first word is बन्धूर (बन्धर, Hem A)

बर्गटीर घटीपण्ययोरपि, Vis I follow Vis A

बर्वर केशवन्न=केशविन्याम, Mahendra (also बर्वरा for बर्वर) Med probably uses चञ्चल as an adj=curly

बल बली, Hem for बला, Hem A बल, Anek., Anek. A

बलमद्रा सहा कुमारी तरणि', A 2 4 73 (a young girl, W)

बलाक, Vis A Not in Vis C, W But compare Ujjvaladatta's quotation from Shāshvata under u s iv 14 (बलाका) This is not in my Sha and in Z Prof Aufrecht finds it in his Vis

बलि बलि, according to u s iv 123 वर्ष्म, Anek for चर्म unnecessarily glossed दलय Both जराकृति काके, Hal My correction is a guess

बाहुक, Vis A B C, Hem, Hem A बाहुक, Med, Med A C and जलखातक for जलखादक of others W adopts जलखानक in the sense of digger I give both readings as Med may have regarded the word as बाहुक from बाहु=arm जलखातक=ग्रन्धुप, a tree ?

बाहुफल 'काकोदुम्बरिका फल्गुर्मलयू (पू) जघनेफला', A 2 5 61 W apparently read मलप्ला for ग्रामलक्या in Med I prefer it

बाणिजक, Med, Med A C बाणिजिक, W बाणिजके, Vis etc See कोशातक

बाघ बुद्धयो, Tri for दुखयो, Tri A

बाईल मेलानन्दा=inkstand, W But compare मस्या, Hem

बावटीर अस्थि=stone

बाल शिष्टो, Hem for शिषो, Hem A Some read बली for ह्री मेघो, Mah and some mss of Vis for मेघो I agree with Zachariae this is a better reading Compare खलेबाली

बालक Not in Hem A Med A B C agree Vis regards बालिका as a different stem as it gives it at a different place पिञ्जे ना, Tri पिच्छोला, Vis A पिच्छोला, Vis C पिञ्जोला, Hem, Hem A पिञ्जोला पत्रवाहना, हा २०७ पिञ्छोना=प्रोपधि, Mahendra

बाण्य बालहित, Med, Med A for बलिहित, Med C, Hem etc Med apparently like the others had in view p v 1 13 मूतो, Med for मूदो, Med A

बुक्कस, Hem, I 2053 etc Not in W Commonly पुक्कस बालितानीन्यो, Mahendra (बालिका=योगिनी)

बुध Hal is doubtful Is बुडि=गणेश ?
बोधन बोधिनी, Med A, Vis A, etc (the mistake palpable as it is connected with बोधन, not बोधिन्) Vis gives बोध and गण्यरोधने for बोधि and गण्यदीपने, Vis A

ब्राह्मण स्फुञ्जिका, Med, पञ्जिका, Vis for पञ्जिका, Med, A, Vis A मूक्ता, Vis for सूक्ता, Vis A

ब्राह्मी 'पञ्जिकायां ब्रह्मिका, Vis Vis A for पञ्जिका पद्मगङ्गा, Vis C हञ्जिका, Hem, Hem A, 1807 It may be a corruption of पञ्जिका The first ब्रह्मी, Druma, W against grammar

भ भ म्यामयूर, Vis I follow Vis A
भस्ति भस्त्रो, Hem A भस्ति बिन्दित, Mahendra It may mean fracture

भङ्ग कोटित्य=crookedness, turning (=cheating, fraud, W)

भटि Vis, Vis A, Vis C agree The verse wanting in Vis B
Although the word should not come under नानार्थ, there is no reason to
dispute its correctness on this ground as such errors are found in all
the Kosas

भण्डन खलिकारे, Hem for खलीकारे, Hem, A=maltreatment (wicked
ness, W)

भन्द, Med B भद्र, Med, Vis Hem among दान्त's of two syllables
The mistake is palpable Not in W, Druma

भद्र वृषभे तु वदम्बके, Med for वृषे मेरुकदम्बके, Med A C मेरुकदम्बयो, Vis
मेरुकदम्बके, Vis A C I have doubts whether W's explanation of कदम्ब is
correct

भरण The difference between Med and Vis mss is noticeable W has
followed the former Med C also has भरण कुकुरे भृङ्गे भरण तु ध्वने तयो '

भरत भरतात्मजे, Hem, Druma, W for ऋषभात्मजे, Hem A—a proper
name, Druma Some दौष्मन्ते for दौष्मन्तो सञ्चरे, Vis

भरद्वाज Vis, Med, Hem A भारद्वाज Hem and मुनी जीव for बृहस्पति'
W has followed both

भर्मन् भारे, Vis Vis C for भानी Vis A Druma read नाभौ, (=navel,
W)

भल्ल Vis joins झोल्ल to it

भवत भवती, Vis A B C भवन्ती W The form भवान् is doubtful

भसद् भसज्जघनम्, under u s I 129 भासत्प्रभास्वरे माने, Vis भास्वत्प्रभास्वरे
भासे, Vis A सरत्प्रभास्वरे भासे, Vis C भसन् (corrected into भास्वत्) प्रभासुरे
भासे, Vis B मामयो Mahendra

भस्मक् Med C भमक्, Med corrected in Med A

भाकूट I understand भात of Vis =after भ (भा) भाकूट Mahendra

भाग रुप्यार्धक, Druma=half rupee, W

भागधेय प्रत्याय apparently=वर (comp दाय) Not in Druma, W

भानु Anek मणि Anek A corrected into घृणि

भार कृष्णो, Med for विष्णो, Med A C

भारद्वाज, मुनी भारद्वाजो नवपिचुमदद्भुमेऽपि च, Hem A (wanting in Hem
वनपिचुद्भुम, Mahendra) भरद्वाज, Tri but corrected in Tri A

भार्याटिक Med, Med A, Vis, Hem A भार्यान्व, Vis A भार्याङ्ग, Hem
मुनिभेदे, Mahendra

भार्यारि भार्यारि Mahendra

भावाङ्क Hem, Har हावाङ्क, Har A भावङ्क, Hem A

भावान् W वेग and Druma निवश separately Doubtful

भास, Med, Hem वास, Vis A C The word must be चाम, as वास is separately mentioned

भास्वत् दीप्तौ, Hem for दीप्ते, Hem A shear W probably read सूर in this and भास्वर But सूर is also =सूय

भित्ति प्रदेशे, Vis for प्रभेदे, Vis A

भीषण I am inclined to regard शल्लकीरसे = शल्लक्या रसे = शल्लकीद्रवे and not शल्लक्या and रसे But W has adopted the reading of Med and I have not sufficient materials to correct जटि, Mahendra for गाढे, Hem

भुजङ्ग पिङ्गे, Med A for पिङ्गे, Med A

भुण्ड, Har A. भुण्डि, Har Not in W

भुवन, Hem A Hem makes लोकनाकारवाम्बुयु and joins to भावना

भुवयु 'भुवन्यु स्वामिमूर्ययो', under u s 3 51

भूकुटिन् भूकुटी, Anck भूकुण्डी Anck A

भूवेश अवलुज, Med, Med A, वल्लव, Vis C for वल्लज Med C and वल्लज, Vis, Vis A W gives भूवेश in the sense of अवलुज but the authorities are decidedly in favour of वल्लज

भूतवृक्ष शाकोट, Vis साकोट, Vis A वाकोल Vis C स्योयाव, Vis A

भूतात्मन् देहे 1807, Med B, Med

भूति सम्पत्तौ, Med (corrected in Med A) for सम्पत्ति, Med C

भूतीव, Vis, Med, Hem A भूतिव, A, Hem I prefer भूतीव, as Vis s arrangement is mostly by affixes, while the short इ may be due to copying

भूर्पूरवे तुणे, Med Med A for भूस्तृणवत्तुणे, Med C

भूमिवा देन, Med for वेन, Med A

भृङ्ग पिङ्ग and भृङ्गी, Med for पिङ्ग and भृङ्ग, Med A भावंव not in W but Hem IV 253 भावंव वेशरञ्जन वेशराज is another name for वेशरञ्जन

भृङ्गार वनवालुवे, Vis C. for वनवालुव, Vis, Vis A

भेद द्वेध, Vis for द्वेधे, Vis C

भेरुण्ड भेरुण्डो and पणिणो Vis for भेरुण्डा and पणिणी, Vis A

भोगवन् नाच, Tri, Tri A नाचगानयो, 1807, W, Drama But the correct reading is apparently नाच

भागिन् वैयामृत्यवरे, Hem A वैयावृत्तिररे, Hem, (वैयावृत्त्य is derivable from व्यावृत्ति = debauchery Comp भुजङ्गा गणिकारि, Hem) वैयावृत्तर, Sha 105 (these verses are wanting in my miss = व्यावहारिक, notes) W seems to derive it from व्यय वैयावृत्तर परिवारव व्यावहारिक इत्यमे, Mahendra

भ्रमणी त्रीशद्यायाम or त्राशद्यायाम, Med, प्रपीणिनु is used in the sense of God

भ्रमर, Med etc घामर, Med C लिखि Vis लिखि Med C लिखि in others W seems to have read गोमरे

भ्रामव I consider the first भ्रमर of Har भ्रामव as the mention of भ्रमर again shews it can not be the same word Har has भ्रमरे joined to कच, but this is also an error, as कच comes under पादाधिकार and not अर्धदलोकाधिकार

भ्रामर, Vis A etc चामर Vis and ग्राम for गाव Vis A Hence Wilson's 'village

भ्रूण रज, Anek for अण्डज, Anek A

मङ्गल्य विश्वे and अथ पुष्पा Hem for विल्वे and अथ पुष्पी, Hem A

मञ्जरी द्रू Med corrected into स्थूल, Med A

मञ्जुल मञ्जुल तु जलाञ्चले, Mahendra जलाञ्चल=शैवल See जलाञ्चल

मणि मणि कूपमुखे वाध (बन्ध ?) गर्दसिंह, अने

मणिक, Anek A मणिक लक्षुरो, Anek

मणिच्छिद्रा मेधाया, Hem A for मेदाया, Hem मेदा=a drug (marrow, W)

मण्ड शर Hem A for मार Hem मञ्चागुल=एरण्ड, A 2 4 51

मण्डूक गूढवचस=भेक त्रि १ २ २६ शोणक=a plant (मण्डकपर्ण, A 2 4

56 मण्डूकपर्णी is a different plant नदभेद Mahendra)

मण्डोदक मण्डोदक Vis for मण्डोदक A B C चित्ररोगे, A C for चित्तराग Vis, Vis B, Med, Med A चित्ररागे, Med C आलिम्पनाऽऽतपणादीपन मण्डोदक च तत त्रि २ ६ १३

मत्त सम्मिते Hem सन्धिते Vis for सम्मिते, Hem A, Vis A

मति बाञ्छा, Vis A B ह्रीच्छा Vis धीच्छा my guess

मत्सर युधि Vis for रुधि Vis A

मत्स्य मीनान्तरे Vis A B C Hem (wanting in Hem A) My correction is a guess पादप Vis B C for यादवे, Vis, Vis A, Hem

मत्तवारण अवाश्रय Vis C for अपाश्रय Hem कुन्द Med B for कुण्ड Med A

मद वृषक Vis, Mahendra for चपक Vis A, Hem चपकवस्तु is one meaning W takes चपक separately

मदकल मत्तेभे, Med, Med A for मत्तेभ Med

मदन रादे, Hem, Hem A It is probably used in the sense of माप Hem IV 237

मदयितु मद्य is probably used by Vis in the sense of मदजनन

मदार वराह=under u s 3 134

मधु जीवाशोक is regarded as a copulative compound, जीवा=जयन्ती and अशोक

मधुक ज्येष्ठ and मधुक, Vis for यष्ट्या and मधुको Vis A. C वलिन Hem वन्दि, Hem A श्रीवद not in W, Druma, apparently name of the bird मधु is doubtful

मधुपर्णी गाम्भार्या Med corrected into गम्भार्या, Med A

मधुर मधुकुण्डिका, Med A B मधुकुण्डिका, Hem, Hem A Vis Vis C for
मधुकुण्डिका, Med C भेदा, Hem for मेदा, Hem A स्वादी, Anek for स्वाद्,
Anek A

मध्य लग्नके, Vis लग्नके, Vis C for, नन्तरे, Vis A

मध्यम राका, Mahendra for कन्या, Hem भेदजे, Vis A मन्यजे, Vis C for

मध्यजे, Vis A

मन्य साक्तव=from सक्तु सान्तरे, Tri, Tri A for साक्तवे of others

मन्द रागिणो, Vis for रोगिणो, Vis C पातङ्गि=son of पतङ्ग

मन्दर मन्यरं शैले, Vis for मन्यशैले स्यात्, Vis A Some probably मुकुरे for

W has also mirror

मन्दुरा समीपार्थे च वस्तुनि, Vis for वासतेष्वन्वितमुवि, Vis C The last मन्दुर ,
Anek

मरीचि क्षपणे, Vis C for कृपणे, Vis A B I can not decide which is
the correct reading

मर्वरा, Vis A, I 1539, I 246 c मर्मरा, Vis, Vis C, I 1937, I 322 b
नर्मरा Med, Med A, I 2810 I prefer नर्मरा 1st he arrangement in Med is
alphabetical and there can be no doubt he regarded the word as such It
can not be मर्मरा, as the word is separately noticed in Vis It may be मर्वरा,
but its derivation is unknown Vis A, I 1539, I 246 c 'दरीभाण्डमुरङ्गानि -
कुलामु च', Vis I 1937 'दरीभाण्डमुररानिकुलामु च' (मुरला, Vis C and भास्तु, मुरारि,
I 322 b) Med दरी भस्त्रासरलानिष्कुलामु च (निष्कुलामु च, Med C) I 2810
दरीतानुमुरलानिष्कुला च

मर्मर मर्मर, Vis A for मर्मर, Vis, Vis C

मलय नीलाङ्गे, Med corrected into शैलाङ्गे, Med A

मलिन दोष, Hem, Hem A दुष्ट would be a better reading भपिने,

Tri for दूषिने, Vis etc

मल्ल बपाले, Mahendra बपालि(न्) is a low caste, but is probably used

here=Shuva

मल्लनाग मल्लनागे, Hem joined to दीर्घाध्वग for मल्लनागे, I 2053

ममूण मत्तगी स्यादुमा दूमा, म ७ ६ २०

महापन मुखणे, Med, Med A for मुखन, Med C Hence gold in W

महानाद भयानवे, Vis A C for दयानवे, Vis, Vis B, Hem., Hem A

महामात्र धप्रमात्रे, Vis for धप्यमात्रे, Vis A

महामुनि धप्रमत्य twice in Vis A B C The second may stand for the

tree or the proper reading is ध्याग

महापय, Har A, Med महापयेर्नि तीर्थ, Har

महावीर मञ्जव, Med, Med A B Med C gives Hem मञ्जवान=श्वेन,

Druma जराट-ज not in W

महाशह. अलिक=ललाट, A. 2. 9. 92.

महोदय. स्वाम्य Mahendra for स्वामि=Hem.

माठर. मठरो मुनियौण्डयोः, under u. s. v. 39. No such word in these Kosas.

माढि पंकती, Med. for भङ्गी, Med. A. सिवार्चा, Hem. सिरास्तेर्वो, Hem. A.

मातुलानी कलाया, Med. कलापे, Med. A. etc. apparently for कलाय. भङ्गा

शस्यशणाह्वय इति रुद्रः, A. c. But भङ्गा and शण are different plants.

मातृ. कात्या, Vis. for काव्या, Vis. A. B. C ब्रह्मण्याद्याः, Vis., Med., Vis. A.C for ब्राह्मीत्याद्या, Vis. B, ब्राह्मण्याद्याः, Med. C., ब्रह्मण्याद्याः, Hem. The use of आदि shews wife or female of Brāhman is not meant. See A. c. 37.

मातृका. करणेश्वरे=करणाना इन्द्रियाणा ईश्वरे आत्मनि, Mahendra.

मात्रा. पटिच्छेदे, Hal.

मार. विप्रे, Hem. for विघ्ने, Hem. A.

मारि. वषे doubtful apparently, from वृष under मार in Vis.

मारोच. याजकद्विजे, Med, Vis. Druma probably for याजकद्विपे. See याजक.

मार्गेण पाचक Anek for याचक Anek A.

मार्जार. खट्वाश=खटाश खट्वाश, Vis. खट्वाश, Vis. A.

मार्जानीय, Hem., Vis., Med. C, u. s. I. 115. मार्जारीय, Med., Med. A.

माल. माल, Med, Hem for माल, Med. A., Hem., A. गृहे Vis for जने, Vis. C.

मालती काकमाय्या विशालाया, Vis for काकमाय्या विशाल्याया, Vis. A. काचमाल्या, Hem.

मास. गोष्ठ, Vis. for गोष्ठे Vis. A. Not in W., Druma.

मिद्ध. Med A etc सिद्ध, Med. Both वित्तयो. for निद्रयोः, Vis., Hem., Med. C

मिहिर. वृद्ध, Med, Med A, Vis., Vis. A. बुद्ध, Med. C, Vis. C., Hem., Hem. A.

मीनाश्रीण, Med, Vis., I. 2810., I. 2053, I. 1937. मीनाश्रीण, Vis. A., Med. A.; I. 1539. मीनाश्रीण, Hem. मलिश्रीण, Hem. A दंदरात्र, I. 2810. W., Mahendra. दंदरात्र, Med., Vis., दंदरात्र, Med. A., दंदरात्र, Vis. A., दंदरात्र, Hem., I. 2698. दंदरात्र=मीनाश्रीण, शब्दमाला=व्यञ्जनविशेष, Druma=a tree, Mahendra.

मुकुन्द. मुकुन्द=पौर्णमास, A. c. 2. 4. 121. निधिभिद् विष्णु, Med. for पारदे विष्णो, Med. C.

मुकुर. च बलिदुमे वकुले, Vis. for वकुलदुमे मुकुरो, Vis. A. C (the last wanting in A.) मङ्गुर इत्यपि केचित् A. c. 2. 6. 140.

मुग्ध. मुग्ध मोह्ये नवे मूढ इति वैजयन्ती, सि. म. ४७.

मुवन. Vis. makes. पाप्तमुक्तेचमोचने.

मुनि. कदुसेन, Med. वड्डमेन, Med A corrected into वड्डसेन. यमिनदीबुद्धपियात्वा-
मस्ति विभुके, Vis. I follow Vis. A. Vis. C. differs from Vis. A. विनात्य for पियात्वा.

- मुनिभेषज आगस्ति, Vis for आगस्त्य, Med Vis A
 मुर, Med A पुर, Med
 मुर्मुर, Hem etc मुन्मुर, Hem A सूयँ, Hem for मूर्य, Hem A
 मुषित हात, Hem for हूते, Hem A
 मुष्क, Hem etc शुष्क, Hem A and last foot wanting सहते, Med for
 सङ्घाते, Med A
 मुष्टि पले, Vis A for फले (=handle) of Vis, Vis C Med A B C
 मुहिर, Vis A etc मदिर, Vis
 मूल्य वस्त्रे चेतने, Hem for वल्ले वेतने, Hem A
 मृग मृगजाया, Vis for मृगयाया, Vis A, Hem A etc
 मृगनेत्रा Not in Med C, मृगनेत्री, W
 मृगाक्षी विशाला=इन्द्रवारुणी, A 2 4 156
 मृणाल Anek A corrects च जलाकुल into वञ्जदण्डक but unnecessarily
 जलाकुल means नलद Compare A 2 4 164 अभय नलद सेव्यममृणाल जलाशयम्
 A also gives, अमृणाल, but our authorities shew मृणाल is used in the same
 sense
 मृत्यु अगजरे, Anek for अजगरे, Anek. A
 मृत्युफल महावाल=mango Med A B C agree, but the line is
 unmetrical and ungrammatical Perhaps the mistake lies in the author
 मृत्सा, Vis, Vis, A, Med मृत्स, Med C and कोदया for कादया मृलवासी
 तु, Hem for मृत्सा वासी सु Mahendra वासी is not in W, but its derivation is
 simple (comp वासित and is found alike in Vis and Hem)
 मृदु तीक्ष्णे, Hem for अतीक्ष्णे, Hem A
 मृष्टेरक, Hem, Med, Med A, Vis A, I 2053 मिष्टभुक् Hem A
 (clearly wrong as it is of three syllables and जान्त) मिष्टेरक, Med C मिष्टेरक,
 I 2810 मृष्टेरक, Vis and मृष्टाशिनि वृष्टेरक, Vis C and मृष्टाशिनि corrected into
 मृत्माशिनि मृष्टेरक, Vis B मिष्टाशिनि, Vis A B, Med A B अतिथिचिन्ने, Hem
 A I अतिथिद्विधि, 2053, I 2810 etc
 मेघपुण्य नादे स्यात्, Hem for नादेये, Hem A. तु हरे ह्ये, Med for ना हरेह्ये,
 Med C नादेय=वेतस (=river water, W) and पिण्डाभ्र=भोषधिभेद, Mahendra
 (वेतसे जले च मेघपुण्य, Mankha in Z) I regard नादेय=यामुन of A=antimony
 and पिण्डाभ्र=hail
 मेघ नेघ, Med for इते for ततो, Med A ऋन्, Vis and joins मेघि
 मेघ्य आश्रये, Vis A मध्यमाश्रये, Vis C
 मोक्ष जन्, Hal, apparently for ऋजुन and शन for शाल पाटनिमोक्षमुष्करी,
 A 2 4 39
 मोचन मोक्त्, Mahendra for मोक्ष, Hem
 मोरट मोरट, कूचिवाया, Vis अद्रोटमूल, Hem for पुण्य, Hem A अद्रोट, Med
 30

मोह मोहो विपर्ययो, Hem for मोही विपर्ययो, Hem A

यज्ञ दानश्च, Anek for दान च, Anek A

यति पाद, Med for पाठ, Med A

यन्त्र Hem not in Hem A

यमल द्वयो, Med C for द्वये, Med, Med A

ययु, Tri A मयु, Tri

यव Not in Hem A

यष्टि भाण्डद्या, Vis भाग्य, Vis A for भाग्या, Med A etc

याम्य प्राच्या Hem Med for ज्ञाच्या, Mahendra, Med B

याव Not in Hem A

युग चतुर्थे Hem for चतुष्टे, Hem A

युत Vis clearly writes पृथक् not अपृथक् Compare यव and यु to separate and vernacular युदा Med may have tried to improve But we can read युतो युक्ते पृथग्भूते

यूथिमा स्रातिके, Vis for म्लानवे, Vis A

योग्य I understand पुष्य=the 8th asterism

योनि ताम्रयो Mahendra for तोययो, Hem

रक्तपाद Hem, Hem A agree Not in W, Druma, 1807 रक्तपाद=रुक्, Hem IV 401

रक्ताङ्ग The second also रक्ताङ्ग, Vis, Vis A for रक्ताङ्ग, Vis C

रक्षा रक्षयो, Vis for लाक्षयो, Vis A

रङ्क टङ्क Vis A but corrected मदयो Med Med A for मल्लयो, Med C Hem, Hem A Vis Vis A C W adopts first

रङ्गमातृ Vis A C etc रागमातृ Vis रागमात, Med मुञ्जयो, Hem A वृद्यो, Hem for चुन्द्यो Mahendra अथाचुन्दी कुट्टनी मम्भनी समा, हे ३ १६७

रजत रजत ह्रद Hem A for रजत ह्रद, Hem

रञ्जन गुण्डा Med, Med A गुण्डारोचनी=रोचनी, A c 2 4 146 गुण्डा, Mahendra for गुञ्जा Hem

रतनारीच वशीवृत्ती, Hem Hem A The last मुनि for दूनि

रतु (u s I 94 रतुदेवनदी प्रोक्ता, Com देववाक् च, s k.) रत्न, Med, Med A in the तान्त after रति रतु, Med A रत्न, Vis A सप्त, Vis रत्न, Vis C

रमण रामभ=ass W Doubtful Probably the proper reading is 'रवणो रामभे ध्वनौ It should be observed रवण is not in Hem, Hem A रामभ may also mean Kṛṣṇa or Smara from रास and भा

रमति रमति बालबामयो under u s IV 63

रम्भ वानर, W, Druma for वारण, Med, 1807

रम्य रम्य, Hem for रम्या, Hem A.

रवण, Vis, I 1539, I 246 c वरण, Vis, I 1937

रत्नक, Hem Not in Hem A
 रक्षि पक्ष in Med, Med A C W seems to have had पक्ष=eyelash
 रस हस, Anek B for, हर्ष, Anek, Anek A
 रसायन राजव्याधि, Vis for जराव्याधि, Vis A विहङ्गमे, Hem, Hem A
 apparently for विहङ्गके रसायन=घोल, Hem 3 73
 रस्न, (u s 3 12) रस्त, Vis, Vis C (the last वक्षक, for तक्षक) in the
 नान्त class with रस्न भस्न, Vis A and वक्षकचण्डयो वृत्तन again, Vis B
 Ujjvaladatta explains द्रव्य and Wilson follows it But Vishva's view is more
 consistent with derivation

राक्षस चण्डा=घनहरी, A 2 4 128
 राघव जलधे, Vis जलदे, Vis C जलघौ, Vis A पुस्पान्तरे, Hem A मधुजे
 Hem

राजयदर रक्तमेलके, Med, Med A for रक्तामलके, Med C
 राजवृक्ष सुवर्णालि, Med, Med A (Med C wanting) for सुवर्णालु of
 Hem Vis etc सुवर्णक, A 2 4 24

राडा विधीयते, Anek for भिधीयते, Anek A
 रायक The second रायिक, Hem A
 राघन भाषण, Med, W, Druma I would read तोषण Comp root
 राघरङ्क, Med, A W राघरेक, Med गृधरङ्क, Vis A corrected into राघरङ्क
 राघरङ्क, Hem, Vis, I 2053 राघरेक, Hem A रोघरङ्क, Vis C बधिरङ्क,
 I 2810 नासारे, Hem for ना सीरे, Hem A, I 2053 Mahendra understands
 नासीर as one word He seems to be right, if compared with घाराङ्कुर

राम हिङ्गुनद्या, Med, Med A for हिङ्गु लिन्यो, Med C Vis Vis A W
 considered it made of हिङ्गु and नदी हिङ्गुलिनि, Hem Hem A, 1807,
 हिङ्गुलिनी not in W, Druma It is apparently=हिङ्गुली, A 2 4 114=रामवेगुन
 रामेरस, Vis, etc रामरस, Vis C जागरिखे, Vis, Vis A for जागरिखे, Vis C,
 Med etc, जागरिखे, Med C रसविडिरमावाग, Med Med A for रसमिहे बने रागे,
 Med C मिडि, Vis, Vis A. C रामे गोष्ठपा, Mahendra

रिद्धा, रीद्धा, Med, W, See बीद्धा

रीनि रीसि, Med The mistake is palpable

रचक पन्नपूरो बीजपूरो रचतो मानुबुद्धके, A 2 4 78

रदय रदय शिशु, s k

रूप नानरे, Hem, Hem A, Vis नानर, Med A, Vis A नानर, Vis C.
 मानर, Tri, Tri A Vis घात्रोर, Vis B, Med A B C., W (this makes ना
 mas culine, but W keeps it neuter) Comp where रूप is used in the sense of
 नानर पानुदया, Med A. B C for पानुदयो, Vis A B C.
 रूप नाटकाद्ये Mahendra
 रेमा रसिया, Vis. for रसिया, Vis A, Hem

रेचनी शतघ्नी, Vis C रोदनी, Vis A गुन्द्रा रोचनका, Hem for गुण्डा रोचनिका,
Hem A गुड, Vis गुञ्जा, Vis A गुन्द्रा, Vis C

रेणुवा च रेणौ, Vis for हरेणौ, Vis A

रेरिहाण अम्बरे, Hem, 1807, Med etc अमुरे, Med B, W, Druma

रेवती रेवति, Tri, Tri A, W It must be रेवती as it is part of it although
रेवति may be of course correct

रवन जयन्तेऽपि सुवर्णज्जो, Hem for उज्जयन्ते सुवर्णालो, Hem A उज्जयन्तो
रैवतक, Hem IV 97 सुवर्णालु सुवर्णकरकपात्रिका, Mahendra I think it is
the Sonalu tree

रोच कृपण Hem for न्यण Hem A

रोचक काम्पिल्य वर्कशदचन्द्रो रक्ताङ्गो रोचनीत्यपि A 2 4 146=also
रेचनी A c

रोच क्षोभे Med B for क्षोदे Med Med A C Compare रोला Not
in W, Druma

रोदन राघने, Vis for नन्दने, Vis A

राध गालव शावर लोध्र A 2 4 33 Also सावर, com Printed with ब
not ब शावर appears the more correct reading

रोष रोष रोध्रे, Hem I follow Hem, A

रोषण, 1807 etc रोषण Mahendra Thus must be as printed by
Zachariae also the reading in Vis (connected with पापाण) Comp also
शब्दभेद, 'पापाणरोषाणविपाणभीषण Not in W etc पल्यो, Med, Med. A C I
change it into पर्यो after Vis, Hem as the word would be neuter, if घर्षण
signified the act

रोहव Not in Med C

रोहित धीर लोहितचन्दनम् A 2 6 124 लोहितो रोहिते, Hem A रोहितो हारभेदे
Hem Hem VI 31 रक्तस्तु रोहित

रोहिणी तडित्वटुम्भरा Med, Med A for भमित्वटुम्भरा, Med C (बटुम्भरा
is used—बटुरोहिणी) W gives also lighting गोमयो, Hem A for गान्तरे, Hem

रोद्र रौद्रा, Vis for रौद्री, Vis A

रोहिय (u s I 48), Med Med A Hem A, रोहिय, Hem, Vis Both
Vis A C

लघण Hem A, Vis The first लवण, Hem, Vis A सौमित्रे, Vis सौमित्रो,
Vis A I give Hem A

लक्ष्मन् स्यान्, Anek for आख्या, Anek A

लघिष्ठ मेलवे, Hem for भेनवे, Hem A

लघु वारं, Hem for चारं, Hem A

लङ्ग All the mss पिङ्ग (Med C विङ्ग) None पिङ्ग

लञ्ज Not in Med, Med A C भञ्ज, I 2533 between राज and लाज

पदकच्छयो, Hem, पङ्ककच्छयो, Har, प्रातकच्छयो, Har A Hem A, पट्टकच्छयो, Hem A, Vis Vis A C, पट्टे च कच्छे च, I 2053 I 2533 पुच्छ इति जटाधर
Druma लज्जिका occurs in Hem 3 193 = रूपजीव.

लट्, Vis A This also पट, Vis Wilson had different reading

लट्, Har etc खड्वा, Har A लट् Med अवधे Vis for बाधे, Vis A, Med शिन्धा, Har for शिल्पा Har A Ujjvala writes लट् स्यात्तूलिका शिलीति
हारावली। लट् तु तूलिका स्याता लट् द्यूतेऽपि दृश्यत इति व्याडिरभसौ (u s I 151)
This will shew how mss differ लट् ग्राम्यचटक, A c 3 5 10

लता शाक्यो, Med for शाख्यो, Med A सूक्ता Hem

लम्बोदर आद्यूने, Hem उच्चात, Vis I follow Hem A, आद्यून = glutton is
defensible उच्चाते, Mahendra

ललज्जिह्व, Vis C ललजिह्व, Vis A चलजिह्व Vis

ललना नारी, Med A B, W नारी, Med C नाडि, Vis A B, Mahendra

ताडि, Vis C Med may have thought the word was नारी

ललामन् ह्यपुच्छव्वजे, गुणाधिपे, Anek I follow Anek A

ललित लडिते for ललितो, Mahendra I prefer हाव for हार अनाचार्योपदिष्ट
स्याललितम् रतिवेष्टितम्, A c 1 7 31

लवण अस्थि, Hem, Hem A My correction is a guess रम, Mahen
dra for बले Hem

लाङ्गल गज, Vis for जल, Vis A

लाङ्गनिन् तूणराजाद्वयस्तालो नालिवेरस्तु लाङ्गली, A 2 4 168

लानाटिक भाव, Med for भाल, Med C

लिप्त भवन, Med C गुह्य, Vis भुवन, Vis A etc I was inclined to think
मुस्त is used here in the vulgar sense of implicated (लिप्त = निनष्ट under u s
5 55), but लेप shews Kṛṣṇāras use it in the sense of eaten

लूतामर्बटव Not in W etc पुत्री—puppet

लेख ज्याया, Hem रोग्या, Hem A

लेखन, Med A लेखन, Med Both छदने, Med C बधने (बधन = छेदन) and
Vis छदने for छेदने, Vis A छदे, Tri for छेद, Tri A

लेखनिक, Vis A etc लेखीक, Vis, Mahendra

लोचन वर्मणि, Hem for वर्मणि, Hem A निर्मन्तो Tri Tri A apparently
for निर्मन्तो त्रिषु shews निर्मन्तो etc are used in the sense of foolish, not
folly, W

लान, Vis A G लान, Vis वाग, Vis C लम्युनि, Vis लोच, A c 2 10 25
but the word is लान not लान

लामन मग्गव, Vis for मदव, Vis A

लाहित वग, Hem for वग

लोहित, Vis etc लाहित, Hem, Hem A

वग. The second वश्य in Anek. B. वातिङ्गणे, Har. A. for कुले वेणो, Har.
वङ्ग, Vis A. etc. The first तङ्ग, Vis.

वचन. वचत्कु Vis. and with देवन instead of जगत्. I give the reading of
Vis. A.

वच. बालक=a perfume, Mahendra. (=child, pupil. W).

वञ्चय वञ्चय, Mahendra. This also वह्य, Hem. Comp. सर्वमूपक,
हे. २. ४०.

वट. गुल, Vis., Vis. B. गुड, Vis A. The first line wanting in Vis C.
शुम्बरवतिकयो, Vis. सुम्बरवतिकयो, Vis A. शुङ्गवतिकयोः, Vis. B. शुल्ब (शुष्प, Svāmi;
commonly शुम्ब, A c.) वराटक (वटाकरः, Svāmi.). स्त्री तु रज्जुस्त्रिषु वटी गुणः, अ. २.
१०. २७ वतिका is also a rope. See the use of वति under वरत्रा

वठर, (u. s. V 39 =मूखं, com.), वचर, Med. Med. A. कुक्कुरे for कुक्कुटे,
Med C. द्विरदस्कन्धपीठयो । कवटे, Vis. for वटरः शठवेष्टयो । क खटे, Vis. A.
वरठ शठवल्लयो. । शङ्कटे, Vis C, I. 2810 etc. कुक्कुरे वस्त्रे शठे वठर. शठवस्त्रयोः ।
कखलटे, I 1937 The Kosakāras apparently derived the word from वञ्च्, to
cheat and not वच्, to speak वष्ट=मूखं Mahendra for अम्बष्ठ It is more
probable ' ' has been dropped in copying).

वण्ठर, Vis. वटर, Vis. A वण्ठर, Med. वण्डर, I. 2810.

वण्ड. रण्डा twice in Med वण्डा, Med. A., Vis etc.

वण्डाल, Med B, I 2810 वम्बाल, Med C. वण्डाल Med, Med. A., Hem.
A, I. 2053. वण्डील, Vis वण्डाल, Hem, Vis. C I prefer वण्डाल as ट and ठ resem-
ble but not ठ and ड. Med. mss. read नौकाया for नौकया, Vis. Hence Wilson's
boat. Hem's dual shews नौखनित्र is one word.

वदान्य उदार, Hem for दान, Mahendra.

वधू The Kosakāras apparently adopt u. s. derivation from वह् (I. 85).
सूक्का, Hem. A Vis for पूक्का, Hem. etc

वनश्वन् वन्धाक, Vis. for वञ्चक, Vis. A.

वनिता. शोचित Vis. for सेवित, Vis. A.

वन्दनी. वटी, Druma for कटि. याचन, Druma, Med. B. for माचन

वपा. वल, Tri., Tri. A. apparently for विल.

वय स्या. पय्याली, Med. for पय्याया, Med. A.

वरण. Some of the Vis. mss. make this also वरण.

वरण्ड. शास्त्र Med., Med A for शस्त्र, Med C. (with the second वण्डा).
The second वित्तण्डा, Vis. वरण्डा, Vis. A. B. C. There is another वरण्ड and as
the two words differ in spelling, they are placed in different places. गात्रमेदयोः
and दानकयोः in हे., A. c. 3. 5. 42. वति is apparently=rope. वतण्डा, Mahen-
dra for वरण्डा, Hem.

वरत्रा, Hem. वलत्रा, Hem. A. वति probably used=वटी=रज्जु.

वराक वराह, Anek, Anek, A My correction is a guess
 वराटक कोर, Hem वासे, Hem A apparently for कोसे
 वरासि वरासि स्या खड्गवरे वरासि स्थूलशाटक इति दन्त्यान्तेषु रभस A 8 2 6
 116

वराह, Hem A वाराह, Hem and नागके for नाणके Hem A नानके, Vis
 A तारवे, Vis C Not in Vis मेये, Tri, Tri A adopted by W As I do not
 know of this sense and I know of the older sense of मेघ, I correct it

वरीयस् विस्तारे, Hem for विस्तीर्णे Hem A

वर्कर मर्मणो, Hem A

वर्ण कुप्याया, व्रते, Hem कुयाया मखे, Hem A Anek introduces Sha under
 it It is not found in Anek A B वाद्यगुणो, Anek वाद्य (corrected into नाद्य)
 मुखे, Anek A for नाद्यमुखे, Anek, B गया, Anek for ज्ञेया Anek A बया,
 Med for बुया Med A वा is explained क्लीवे पुंसि च, A c

वर्णक वर्णिवा, Har A वर्णिवा, Har I need not add I regard वर्णिवा as
 feminine of वर्णक, not वर्णिक

वर्णविलोडक कुन्तले, Vis A for कुम्भिले, Vis

वर्तक वर्तकी, Med against प वर्तिका, Med B

वर्तन मनिले, Vis for मलने, Vis A C प्रेषण, Med, Med A for पपण,
 Med C पिण्डे, Med C, Hem A for पीठे, Med A I prefer मर्दन for वर्तन
 in Tri

वर्तक, Vis A etc वर्तरीक, Med C कोकनीले, Hem A वाकनीडे, Hem
 काकनीले, I 2053 वाकनील—a tree, Mahendra

वर्ति भेषजनिर्माण, Mahendra W, Druma, Tarīnatha understand लेखा
 as a separate sense, but लेखयो may mean 'the two lines of'

वर्तिवा, Har A वर्णिवा, Har I prefer the first as वर्ति is used in a similar
 sense Har 184 gives वर्तिवा=विष्णुलिङ्गी This is from वर्तव

वर्धन वृचिवा, Anek, Anek. B वृञ्चिवा, Anek. A

वर्धमान गृष्टि, Vis for प्रश्न, Vis C

वर्धित प्रसित, Med corrected into प्रसृत, Med A

वध्रं (u s 2 27), Hem वधं, Hem, A (the mistake apparent as it is

रान्न) Some वध्र Note the difference in gender

वधं मोक्षधानु=जम्बुदीप, A c

वधाम् वधय महीलना। गण्डपद विञ्चुव (also विचुनुव, विविचि, com)

A I 10 22

वन्व शून्-मूद=cook.

वन्वुर, Hem, W, Druma वन्वर, Vis, Vis A Hem A (the association
 with वन्वरी shows its correctness) विवन्वरे, Vis A for वन्वारे, Vis
 वन्वूर, Hem Vis etc The first वन्वूर, Vis A, वृन्द, Med C., वन्वूर,

Med, Med A शाद्वले, and घांपधयो, Med, Med A for वनक्षेत्रे, उखरयो, Med C Contrast वाहन with गहन वाहन not in W etc but fully defensible Also वल्लुर, A c

वरा Some वरणी for वरिणी The form गवी shews स्त्रीगवी is one word = female cow (and not wife and female cow, W) जन (=लोक), Mahendra for जन्म, Hem

वशिर, वम्भकेषु, Vis for इम्भकणासु, Vis C

वसन्तदूत अभियुक्ते, Med for अतिमुक्ते, Med A प्रतीताप्यतिमुक्तके, Vis A B C for प्रतीत्य प्यतिमुक्तके, Vis I understad प्रतीतापि is also प्रतीता

वमु जनाधिप, वक्र हट्टके, श्याल, Vis धनाधिप, अम्बुक, हाटक, आश्यान, Vis A (partly wanting in Vis C) आश्यान, Tri A I give आश्यान, as Hem gives शुष्क

वसुव रोमक, A 2 9 42 वसुकमिति हेमचन्द्र, A c

वस्न, Vis A etc रस्न, Vis वस्त्र, Hem A अविक्रय, Med, Med A for अवक्रम, Med C भूतो Hem for वेतने, Hem A

वस्वोक्सार Hem, Med A (corrected into वस्वेकसार) वस्वोक्सार, Med विस्वोक्सार, Vis A I prefer the first as it is found in use

वहति वहति पवन under u s IV 60

वहतु (u s I 79), Vis A वाहेतु Vis

वागर Med etc वागुर Med C वातचेष्टके, I 2810 वातवेष्टके, Med, Med A वाडवे वृके, Hem, Vis, I 2053 (followed by W), वाडवेष्टके, Med C Hem A, Vis A, C निर्णरे Vis, Vis A, Hem A, I 2053 निर्णये, Hem, Med The last वागर in Vis

वाच् वाग्वाच, Med etc स्त्रियो shews it is dual Comp Med B

वाट वाटिका, Med A for स्यालुटी Med, Med C अण्ड, Hem A for अङ्ग, Hem वद्या, Hem for वद्यो, Mahendra इकटी or इक्वटी = इलटी of Har 178 = reed, ikra in the vernacular

वाडव रागनागयो, Vis for रममानयो, Vis A C

वाणि श्रुति, Vis for व्यूति, Vis A

वातयुडा, W वातकुडा, I 2810 वातखुडा, Hem, Med A, I 2053 वातहुडा Med वातखुड, Vis A वातखुड, Vis The evidence is decidedly in favour of वात खुडा वासव्यो, Vis for वामयो, Vis A राजशोणित, Med

वातरायण, Vis A etc वातरोपणम्, Vis

वातरूप, Hem etc वातरप, Hem A वातवप, I 2810 उत्तचयो, Vis C, Med C उत्तटयो, Med, Med A उत्ताचयो, Vis Vis A, Hem, Hem A, I 2053, I 2810

वातिग भद्या, Vis वन्द्या, Vis A B for भण्डे, Vis C चारवादिनि, Vis A चारिवादिनि, Vis B

वामन काण्डे, Hem for ऽङ्कोटे, Mahendra

वार I follow Vis A C Vis interchanges वारो with द्वारे and वार with

वारो

वारकिन् पर्णाजीव, Druma पर्णाजीव, Med पणजीव, Med B

वारकीर रोलरोधिन्वा, Med, Med A बालवन्धिन्वा Med C वारग्राहिणि I

2810 वेणिवेधिन्वा, Druma, Med B भारग्राहिणि, Med B, W

वारसन, Vis वासासन, Vis C वरासन, Vis A B, W वा सदने from वार +
सदन shews वारसन is the proper reading (वासदने Vis) So also शूलाप = who
re monger

वारि वन्द्या, Hem for धद्या, Hem A स्मृत्या, Vis for स्मता, Vis A बालक =
हीवेर, A 2 4 122

वारणी गण्डदूर्वा is probably = गण्डाली or सिता दूर्वा, A 2 4 159

वारण्ड पणिना राजक, Med, doubtfully adopted by W राजके, Med A
but corrected into गणिस्थराजके, Hem, Vis (गणस्थराजके Med C) गणिस्थराजे
I 2053 गणिस्थराज may be = Bherua, the attendant on dancing girls (= a
tree, Mahendra)

वारुद, Med, Vis, Hem, I 2053 Not in W Wanting in Hem A

वार्त स्त्रिया, Med A for त्रिपु, Med, Med C वाक् for स्वात Mahendra
वातिङ्गणस्तु वार्ताङ्गो वार्ताव शकविल्व इति रभस under A 2 4 114

वादर, Vis, Med, I 2053 वार्दुर, Vis A दर्दुर, Vis C वादर, Hem,
Hem C वाधर, Med C वादर, Med A corrected into वादर आम्नबीजे, Vis

वाल्मीक This word is doubtful

वाल्हिक, वाल्हीक, Hem, Hem A Both वाल्हीक, Med, Vis The first वाल्हिक
Vis A The older spelling is वाल्हिक etc But in the Dhatupāṭha we have both
वल्ह and वल्ह u s I 117 gives वाल्हि But it is due to Hindustani mode of
inverting, as the word is noticed under the affix ड and there is no root वल्ह
comp also a. p 1 46 com

वागुर (u. s. 1. 39.) वासुरा, Hem. A., Med., Vis. A. etc. वामरा, Hem,
1807. वसुरा and वनमा, Anck. वागुरा and वनमी, Anck. A.

वाथ, W. वाथ, Vis, Vis. A., Med A. वस्त्र, Med. u s. 2 13 gives only
वाथ not वान् Ujjvala Datta quotes Vāṭha as वाथ Bhaṭṭoji follows Ujjvala
u. s. वाथ refers to the Vedic word from वाग्, to sound But as this derivation
does not explain the senses given in Vis., his word is apparently वास from
वाग्, to dwell.

वाग, all मोह Med, W, Druma वागे Med C वाग, Med A The last
appears to be an unnecessary correction for मोमे

वाग घटस्थ घटस्थ, वाग्भेद

वागन्त घटस्थ for विटो and माधवी for मागधी, Mahendra

वासर नाग, Med A B C, W राग, Hem Hem A, Vis, Vis A
रोग, Vis, C

वि गुण, Med for विनि Med A

विकट कराले, Mahendra for वृथुले, Hem

विकृति रागिते Med for रोगिते Med A असंस्कृत, Mahendra for संस्कृत
Hem Vis shows the word is संस्कृत not असंस्कृत, from वि=well W probably
read असंस्कृते

विकृति मघादी Hem for मघादी Hem A

विकेशी पटवति Druma Both doubtful

विगूढ, Vis A etc निगूढ Vis

विग्रह Hem A Hem wants two lines and joins संग्रह's line to it कारण
Med, Med A for ना रणे Med C

विघ्नकारिण दशन Med for दशन Med A

विचकिल Med B etc विचिकिल Hem, Vis

विच्छित्ति अङ्गहारे गहावधिच्छदयो Hem I follow Hem A हार Med A
for हाव Med C Druma gives हार and अङ्गहार

विच्छिन्न समालम्ब—smeared with unguents Comp विच्छित्ति and समानम्भ

विजय विमान=abode of gods Mahendra (—divine car W)

विट Har etc विटोद Har A द्रौ (=tree) Mahendra

वि(वि)डाल The second line only in Vis Vis C खग Vis, Vis A
विहग, Vis C The proper reading is probably मृग

वीतस Med वीतस Med A Vis C वीतस Vis A वीतस, Vis

वितण्डा वच्ची Med Med A Vis A Hem A I 203 वच्ची Med C
वच्छी, Vis, Hem वच्चु and वच्ची W

वितान मत Med, Med A for मद् Med B C वित्त Med for वृत्त, Med
A B वद्व—उत्तमोच Hem 3 345 तुत्वे Hem for तुच्छ Mahendra

वितुन्नक ज्ञाटामल Med Med A ज्ञाटामाना Med C ज्ञाटामल or ला, Vis
A C, Hem Hem A ज्ञाटामन or ला Vis अटामला A 2 4 127 मयूरव of
Med is तुत्थाञ्जन A 2 9 101 वितुन्नक is also—वितुन्न

विदार भगदरे Vis for दगुपयो Vis A C दण्डयो Hem for गणयो
Hem A

विदिन Wanting in Hem A The proper reading in Vis probably
corresponds with Med

विद्रूपत पत्नी Vis for वटो Vis A

विद्रव युद्धे, Vis for वृद्धी Vis A

विधा गजासने Med for गजाग्न Med A वजान Vis for गजाग्र Vis A

विधान विधमि Vis for वपमि, Vis C

विधान चतन Hem for चेतन Hem. A

विधु हरिपु, Med for विष्णुपु, Med A
 विधुर परिश्लेपे, Med प्यविश्लेपे, Hal apparently for प्रविश्लेपे
 विधूत, Hem विधुत, Hem A
 विनत पटवा, Med for पिटका, Med A
 विनय बला, Med for बला, Med A शिखा, Vis Vis A I would prefer

यत्ना

विनिपात दैवत, अवपाने, Hem दैवत, अवपाने, Hem A
 विनीत वाणिज्ये, Vis A C
 विन्दु अन्यलिङ्ग, Med for अन्यलिङ्ग, Med A C दन्तच्छदे, Vis दन्तिजात्रे
 Vis C दन्तिदाने, Vis A
 विन्ध्य तु रौ, Vis for वृटौ, Vis C अरक्=ध्वान्त Not in W etc
 विषाक स्वादे, Med (adopted by W), स्वेदे, Med A, सेदे, Med C Hem,
 Hem A etc agree

विमावरी गुण्ड्या, Med, Med A, लुब्धा, Med C बुद्ध्या, Vis लुब्धा, Vis C
 लघा, Vis A लुण्डी and गुण्डी are equivalent terms in the vernacular - bundle,
 knot W takes a different view

विमु Tri, Tri A agree But I suspect मृत्य is a misreading for निय
 विमल विमले, Vis for विमल, Vis A C
 विमान मत्तमूमिगृहेऽपि च, Mahendra
 विम्व विम्विवाया, Vis, Vis C for विम्विवाया Vis A
 विनाम भाव, Vis for हाव, Vis A
 विनागिन्, Med, W, Druma I would read the second half 'विम्विवाया'
 नागनिचद्रयो'

विनेयनी ययागूरणिवा श्राणा विलेपी तरना च सा, A 2 9 50
 विनोम पट्टने, Med for पट्टने, Med A
 विषय भाव, Med A पर्याहारो घायादि (घ्यानादि is a misprint), A c
 विविक्त यमुनन्दने, Hem for यमुनन्द, Hem A रेत्य यमुनन्द, Har 150
 गेटको यमुनन्द, Har A Both explain these words बुद्धिजीवर W apparently
 read रेत्य च मुनन्दो He does not quite follow any know about विविक्त, as my
 readings are to be trusted and यमुनन्द and यमुनन्द do not occur in it

विनाद पाण्डर रवो, Med I follow Med A
 विनाय्या पाण्डरी is apparently used in the sense of घनिष्ठया 'पाण्डरिक्कमि-
 ण्णा, A 2 4 118) and not in the sense of गङ्गापाणी, A
 विनाय्य कपरो, Med C पाण्डर, Hem A A c notices both कपटपाण्डर and
 कपटपाण्डर

विनिष्ठा, Hem etc विनिष्ठा, Har निष्ठा connected into विनिष्ठा, Har A
 I would read कपटपाण्डरी in Vis
 विष्णु Hem Wantu d in Hem A

विश्व विश्वदेवेऽपि, Vis I follow Vis A नागर=शुष्ठी

विश्वप्सन्, Hem Vis etc विष्वक्सेने marked as a different word but joined to विलासिन्, Med Med A followed by W विष्वक्सेना, Med C I have retained the reading in Med A, but its origin is clear

विष श्वेडस्तु गरल विषम्, A 1 8 9 अन्तरोरग, Anek I follow Anek A

विषघ्न विषघ्ना, Hem विषघ्नी, W

विषयिन् रयात shows विषयी of Vis is wrong वेशकार if correct is used=वैषयिक

विष्टर विष्टरोऽवत्य इत्युक्त, गर्दासिह

विष्टि विष्टिराज A 1 9 3 द्वे नरके हठात्प्रक्षेपस्य, com प्रेक्षेण, Tri apparently for प्रेषण

विष्वक्सेनप्रिया The use of आयमाणा by Vis and Hem shows they considered the last line of A 2 4 150 agreeing with the next line

विहस्त पण्डके Mahendra for पण्डिते Hem This is preferable W follows Med

विहेडन Hem, Vis विहेमन Hem A विहेडन, Med, Mahendra

वीह्वा, Hem, Hem A I 2533 रिह्वा, Med Med A C (a palpable mistake as it is placed after न) विशिखा Vis A खखा, Vis वीखा, Vis B C वीखा=गति, Hem VI 136 and com derives it from इष्, to go There is also इष्, to go Hence I retain वीह्वा of Hem and वीखा of Vis B C

वीचि Vis etc विचि, Hem Wanting in Hem A

वीजपुष्प मदनक Med A B C दमनक Vis, Vis A C

वीर नले, Med Med 1 W नले Vis A नन Med C, Vis C, Hem Hem A नत=तगरपादी a plant

वीरध् Hem A etc विरध Hem This form is grammatically correct विरप, Vis विरपि, Vis C Vis A has विरुद्धि शमसाधयो

वृथादन वन्धा, Med C for वन्दा, Med A etc द्युद, Vis for द्युद, Vis C Miss agree about विदारीवन्दक—विदारी 'विदार्या गन्धकौषधे,' Mahendra

वृजिन क्लेशे in A and A c apparently for वक्षे रक्ताचर्मन—fresh skin, which can be bent

वृत्तान्न प्रवागयो, Hem for प्रवारया, Hem A प्रवारो भाव, A c

वृत्ति कौशिक्यादी, Med W corrected into कैशिक्यादी, Med A

वृद्ध स्थाविर, Hem for स्थविर, Hem. A

वृद्धि कम्पातेर =interest (division of time, W)

वृन्त घन्धारा, Vis for घन्धारा, Vis C

वृष कविजच्छा, Vis गुत्रन =वृषण, A c (semen, W)

वृषल राजनि, Med, राजनि, Med A for वाजनि, Med C

वृष्णि पाण्डवचन्द्रया, Med (the first corrected in Med A) for पाण्डवचन्द्रयो Med C The second दृष्णि, Vis

वृहत्तिका दारु, Hem for ऊरु, Hem A W probaly read तरु
वेकट 'वैकटिको मणिकार', हे ३ ५७४

वेद I doubt whether वृत्त is used here in the sense of metre

वेरट वरटी, Hem for बदरी, Hem A

वेला सेवा, न्तरेध्वनि, Anek for सैवा, न्तरात्मनि, Anek A and the first

corrected into शफा 'वेला शिराङ्गुलीच्छेदे वेला द्रोण्यन्तरावनि', गर्दसिंह

वेद्य, Med A etc वद्य, Med

वेष्टित सकले, Vis A, रसके, Vis, लसके, Vis C लसक not in W and

Druma, but=लासक, Med=वेष्ट, Dha=an attitude in dancing लसके=

श्रीपद्मभेदे, Mahendra (?)

वैतालिक खण्डताल, Hem for खङ्गताल, Hem A Med A unnecessarily

corrects खेटिताल into खङ्गताल The last not in W खेड्डेन त्रीडया ताल खेड्डताल,

Mahendra

वैदर्भ, Vis A वेदर्भ and विदर्भ, Vis

वैदेहक वन्दिगजयो, Vis for वाणिजके, Vis A

वैरोचन रविविष्णुमुते च, Hem I follow Hem A

बोड्ड, Med बोद्र, Med A but corrected

व्यञ्जन अहनि, Med, Med A for हलि, Med C 'स्यात्तेमन तु निष्ठानम्', A

2 9 44 हल्=consonant=वादि

व्यतीपात अपपाने, Hem for अपयाने, Hem A अपयानयो, Vis for अपमानयो,

Vis A C adopted by W

व्यलीक व्यङ्ग्य, Mahendra

व्यवहार 'न्यासेऽपि च पणस्थितौ', Med पण्ये, Med C न्यामे corrected into

न्याय्ये, Med A

व्यवहारिवा 'समार्जनी बहुवरी वर्धनी च समूहनी', हे ४ ८२

व्यवाय विवाय, Hal दुद्धि of Dha is probably a misreading for अन्तधि

व्याघ्र 'निदिग्धिवा स्पृशी व्याघ्री वृहती बण्टवारिवा', A 2 4 93 दुक्क, Vis

for रक्त, Vis A

व्याघ्र शे, Med C for शे, Med Med A notes शे for शे च I do not
construe it with विधु, as there is no instance of an explanation preceding
in Med

व्याधि वास्य, Vis वाण, Vis A चाप्य, Vis C 'व्याधि कुष्ठ पारिभाष्य वाप्य
पाकनमुत्पलम्', A 2 4 126 (also व्याप्य, चाप्य, A. c) Thus shews कुष्ठ is here used
in the sense of the plant and not in the sense of leprosy, W

व्याप्ति रम्भ, Vis Med for सम्भ, Med A

व्यापाम व्यायामे, Vis विप्रमे, Vis A for विद्यामे, Vis C Hem, Hem A

'विद्यामो विपमो यामो यम मयामगयमो', A 3 2 18 'प्रज्ञायामव्यायामा', Hem
2 231, 'व्यामव्यायामव्योपा' 3 261

व्याल विपे, Anek for शठे, Anek A

व्रज गण, Anek for गण, Anek A

व्रीहिराजिव Med etc व्रीहिराजव, Hem 1807 कामलिका=धान्यविशप Not in W

श, Med B Not in the others Probably a later addition I have kept शी and शा with श, as the writer apparently did not look on them as different stems वृषघ्न, Mat for विपघ्न, Mat A

शकुनि, Med A etc शकुन, Med

शकुन्त Med s भास=vulture=पक्षिभेद of Vis A (पक्ष, Vis) Hem and Vis's भास=a water fowl विहङ्ग of Vis=bird in general

शकुलादनी पिचुलिका Vis I 2053 किञ्चुलिका, Vis A, Hem वचटवे, Har A वचट=काचडादाम शाव Druma W understands किञ्चुलिका=किञ्चुलुव=a worm 'कट्टा मासीपिचुलिका' Mahendra

शक्वर Hem etc शर्कर Med B probably Medinis reading, as he places it after शर्करा

शङ्क बाल Hem A for जाल Hem कीलाय, Med कीलेश, Med A

शङ्ख नख=नखी, शुक्ति शङ्ख खुर कोलदल नखम' A 2 4 130

शङ्खव, Med A शक्वा, Med

शङ्खित चुक्रायाम Med, Med A श्वेतवन्दायाम्, Med B तुनायाम्, Med C चोरपुष्पी, A, W

शठ धूर्तरके, Hem for धुत्तरके, Hem A

शशीर, I 1937 Med A B C शशीर, I 2810 शाशीर, Vis A, I 1539 शरीर, Vis शशील Vis C बदरी Med C हर्दरी Vis शण्डदुरी, Vis C दर्वरी I 2810 दुर्दुरी, I 1539 दुर्वरी I 1937 दर्वरी, Druma, W दर्वरी, others

शण्ड शण्डशण्डौ and सोविदौ, Hem I follow Hem A वपंधरे, Vis correct ed into वपंधरे, Vis A पण्डो गोपतिरिड्=चर', अ २ ६ ६२ (इत्वर, com)

शतप्नी वृश्चिकाली is probably used in the sense of the shrub (a female scorpion, W)

शतपत्र मयूखयो, Hem for मयूरयो, Hem A राजकीर occurs in all and is apparently=सारम राजकीर not in W etc

शतपर्वा वचा, Med, for तथा, Med A

शतहृदा वस्त्रे, Med for वज्रे, Med A

शतानीव वृन्दे, Med, Med A for वृद्धे, Med C

शतावरी शठधाम्, Med corrected in Med A. शय्याम्, Med C 'अभीरिल्ली-वरी। वरी शतावरी,' अ २ ४ १००

शदि, Vis A. etc Thus also ऐदि, Vis तदित्वति, Mahendra for तदित्वति, Hem शदि शर्वरा, u s 4 65

शमी शक्वपला, Vis for मकुपला, Vis A etc Comp A. 2 4 52 'शमी

शक्तुफला शिवा' (also सक्तफली, A c) 'शम्वा शमी शमि । शम्बिश्च,' Hem IV 196 7
 वागुजो Med, Med A (with notes वागुलौ, वाग्ध्वनी), वागदलौ, Vis C वाङ्गुलौ,
 Vis A गुगुलौ, Med C वङ्गुलौ, Vis, Hem, Hem A वल्गुलि (ली) is appraent-
 ly=वागुजि (जी)=वाकुटी, A 2 4 96 See also श्यामा and वल्गुला=वाकुटी,
 Druma

शम्पाक, Hem सम्पाक, Hem A, Med etc As the word is given among
 श letters Hema Candra gives the word as शम्पाक, not सम्पाक विपाके, यावके,
 Hem for वियाते, यावके, Hem A W, Druma adopt Hem, but comparison
 with सम्पाक will shew the difference चतुरङ्गुल=आरम्बघ, A 2 4 23

शम्ब, Hem etc शम् Hem A (in बाल)

शम्बर वित्त, Vis वेत्ते, Vis C, चित्र, Vis A W adopts वित्त I prefer चित्र,
 as शाम्बरी माया is used in a similar sense अन्तर agree with all Hence a kind of
 fish, not fish in general

शय पण, Druma (abuse, W) apparently for पाणि, Vis

शयय निद्रादौ, 1807 for निद्रालौ, Druma

शर दधिसार, Hem for दधिसर, Hem A

शरण्यु, Vis, Vis A C सिरण्यु, Med corrected into सरण्यु, Med A u
 s 3 81 gives सरण्यु only, not शरण्यु

शरभ शब्द understands करभ=उष्ट्र

शरवाणि, Vis A etc परवाणि, Vis C शिरवाणि, Hem A पापिके Vis A
 पाण्डक्ये, Vis पापिष्ठे, Vis C, Med, 1807, etc

शल Med C gives Vis भृङ्गी for भृङ्गि in many

शलाका काष्ठी=काठी शालिका, Vis A This is the Bengali for शारिका

काष्ठीपु, Hem for काष्ठीपु, Mahendra

शनि गद, Anek गदा, Anek A Gadasimha reads likewise The first line
 in गर्दसिंह 'शलिर्मुख शलि कीर शलि शृङ्ग शलिर्गुद (the last must be गद or गुदम्)
 This is preferable In Bengali, written like शनि

शल्य कम्बिका=कम्बि=कामि=thun slip of bamboo

शश बोन्न, A 2 9 104

शशिलेखा वृक्ष, Vis A for वृत्त, Vis C W, Druma give Med I prefer

Hem, Vis Comp सोमराजी=वाकुची, A 2 4 93 6

शाङ्कर, Med, Anek शर्कर, Med C शङ्कर, Anek A शार्कर, Vis, Hem etc

शाण्डित्य 'विन्वे शाण्डित्यशैलपौ मालूरश्रीफलावपि, A 2 4 32

शान्त, Vis etc शान्त, Vis A

शान्त शम्बिके, Med A भून्, Vis for मुक्त्त, Vis A

शान्ति सामेप्रि, Vis for शमे च, Vis C

शारि, Vis A शारि, Vis C सारी, Vis

शार्बज शार्बपण्ड is one word (a ball and candied sugar, W)

शार्कर I do not know of any शार्कर or शार्कर metre शक्वरी is sometimes misread शर्करी दुधफेने, Med, 1807

शाद शिष्ये, Hal

शार्ङ्ग शार्ङ्ग, Med 1807 for शार्ङ्ग, Med B etc

शार्दल Dharani's पक्ष is probably a misreading for पशु, W and Druma

शालार 'कट पृथ्वीरि यत् हस्तिनखस्तस्मिन्,' A 2 2 17 (claw of elephant, W)

शालि गन्धोली, Hem for गन्धोली, Hem A

शिवशिण्डन्, चित्रामले खे वधि, Hem चित्रमेखलो वधि, Hem A चित्रमेखल probably = चित्रशिवशिण्डन् सप्तपंथो भरीच्यत्रिमुखाश्चित्रशिवशिण्डन्,' A 1 3 27

शिङ्गाण Med सिङ्गाण Hem Vis Also सिङ्गाण and मिङ्गाण, A c 2 9 98

शिखा, Tri A शिखा, Tri joined to लेख

शिल, Med A etc शील Med बुनद्या, Vis corrected into बुनदद्या, Vis A

शिलाटन तिलाट्टयो Mahendra विलेडि, W

शिलीन्द्र W and Druma, Med वरव for ववव Med A etc शिलिन्द्र, Hal

शिल्प Hem etc This also शिण, Vis A C शण, Vis शिष्य खुवे त्रियोचिते Mahendra योग्ये Vis Vis A Med A योग्ये, Med C सौम्ये, Vis C

शिष्य (or प्य in पान्त) Vis A, I 1937, I 1539, I 254 c शण, Vis, पश्य, Vis C Ujjvala quotes it as खण But notwithstanding his derivation from खन् खण in u s 3 82 is doubtful

शिल्पिन नापिवा Vis नमिवा Vis C for नमिवा, Vis A Med, Med A C agree

शिव सट्टपना Med, Med A for सक्तुपना, Med C वातवे, Hem शण्ड्या, Hem A I give Anek. A Anek slightly differs

शिवि Med, Med A C (the last want two verses and the other line about शिवि) also has 'शिवस्तु भर्जपत्रे स्यान् तवादारमहीपती' Hem A also शिव not शिवि

शीकर शरले, 1807, W शरनद्रव, Druma

शीतचम्पक 'दीपनपंथो Hem for दीपनपंथे, Hem A Probably some ms had दर्पण for तर्पण, W

शीतन आमन, Med, Vis, Vis A C आमन, Med C corrected into समन Med A

शीतशिव माणिमय च मिथुने, A. 2 9 42 (also मणिद्वय, A. c.)

शीवल, Vis A etc शावन, Vis शावन, Vis C

शुव 'शुव यन्त्रे यन्त्राञ्चतारिण्यया,' Hem, W I follow Hem A श्चु of Hem A probably stands for अश्वु स्थानावशुवनामाभेदीधेवन्तुप्रग । शण्ड-चारलो, A 2 4 57 Mahendra reads अश्वु

शुक्त पूत भूत, Hem पूतिभूते, Hem A

शुनि Mankha according to Z has मान-अधन for दुर्नमिवा

- शुङ्ग चास्त्रिया, Med, Med A for 'च स्त्रियाम्,' Med C कर्कटधाम्, Vis
 शुण्ड The second also शुण्डा, Hem A
 शुभ्रदन्ती, Med A शुभ्रदन्ती, 1807, W
 शुषि सुषि, p v 2 107, A 1 8 2 बले for विले, Manikha
 शुषिर 'गते वल्लो', Med corrected into 'नल्योषधौ', Med A शुषिरा विद्रुमनता
 कपोताद्भिर्नन्ती नली', A 2 4 129 Wanting in Med C
 शुष्म 'शुष्ममग्निसमीरयो' under u s I 143 शुष्म and शुष्मन् are both
 given=युष् in Hem 3 460
 शूक 'शृङ्गयो । शुका हस्ते रवे', Hem शुद्गयो । शूका हल्लेखे', Hem A
 Cowach' ? Mahendra reads हल्लेखे श्लोकस्तु
 शूक, Med A, Vis A शूलक, Med शूक, Vis
 शून्य नलिका, Mahendra for तूलिका, Hem
 शूर आरभरे, Vis A for आरभटे, Vis C सूर, Vis
 शृगाल 'डमर is probably used=flight Comp शृगालिका and शृगाली=
 विद्रव, Tri 2 8 59 But डमर is also=उपप्लव of Hem 'डिम्बे डमरविष्णवौ,' A
 3 2 14
 शृगालजम्बू गोडिम्ब, Med, Med A, Hem (the word wanting in Hem
 A) गोडुम्ब, Vis गोडुम्ब, Vis A C गोडुम्बा, A 2 4 156 'गोडुम्बेति प्रसिद्धिर्वैद्यके',
 c गोडुम्बे, Mahendra
 शृङ्गार राज, Hem for गज, Hem A
 शृङ्गारिन् सुवेश is बहुव्रीहि (dress, W)
 शीत, Med A etc शूल, Med 'रमाञ्जनम् । रमगमं ताश्चैतानम्', A 2 9 101-2
 शीलेय 'भ्रमरो मधुशृङ्गश्चञ्चरीव शिनीमुल', Hem IV 278
 शोण वोक्नदे च्छदे, Vis I follow Vis A पङ्गुपक्ष, Anek. पङ्गुपञ्ज, Anek
 A पङ्गुपक्ष=अनूह
 शोभा Druma and W probably read some other word
 शोण्ड विम्यान्, Med, Med A for विम्याने, Med C
 शोणस्त Druma reads पणव=price, W
 श्याम, Anek. A श्याम, Anek वन्गुली, Vis गुगुली, Vis A वन्गुली,
 Mahendra (heron) for वागुली, Hem (=plant) see वामी वादुली, Vis C
 Vis probably uses पित्त=the singing bird श्यामा, as the feminine use is not
 otherwise defensible श्यामवता, W for शोभनता, Vis, Hem
 श्येन, Hem etc श्यान, Vis श्येने, Vis A. Med apparently uses पागुर
 in the sense of pale white (pale, W)
 श्रमण मुण्डनिका, Vis for मुनिकनिका, Vis A C
 श्रवण वामदे, Vis, Vis A C apparently for वामदे
 श्याम मगदू, Med C for मगदू, Med A
 श्यावा दम्पती, Druma दम्पती, W = दम्पती

श्री वेपे रचनायाम Hem for वेपरचनाया, Hem A 'लक्ष्मीसरस्वतीधीशिवर्गसम्पद्-
विभूतिशोभासु । उपकरणवेशरचनाविधासु च श्रीरिति प्रथिता' तिथितत्त्वे व्याडि

श्रीवास वृक्षधूप, Vis A for वृक्षधूप, Vis C शङ्करे, Vis C for पङ्कजे, Vis
श्रुतिकट, Hem A etc श्रुतिकण्ठ, Hem, but its position shews it is टान्त not
ठान्त पाचलोहे, Har, Har A प्राचलोहे, Med, Druma प्राचलोहे, Med A, Hem,
Vis etc प्राचलोह, I 2053 This meaning not in W and प्राञ्चलोह etc not in
W, Druma = प्रायश्चित्त in a marginal note in one ms But the use of पापशोधन
shews the absurdity of this view Har A glosses छागविशेषे Vis C reads
स्मुरिकृट

श्लेष्मघ्ना, among words of four syllables श्लेष्मघ्ना, W and Druma

श्लेष्मघ्न श्लेष्मघ्नी, Hem A श्लेष्मघ्ना, Mahendra श्लेष्मघ्मा, Hem

श्वशुर्यं स्वशुर्यं and शाल, Hal

प पीताम्बजा पकारश्च कीर्तितश्च बुधै खर, Mat I give Mat A

पड, Hem, Hem A, Vis खण्ड Vis A C But as खण्ड and पण्ड, are
separately given, this cannot be खण्ड or पण्ड in Vishva and the position in
Hem shews the word must be पड or पण्ड खड Med W

पद्मग्रन्थ सिंहो पद्मग्रन्थाऽपि प्रकीर्त्यते Vis I follow Vis A

पण्ड, Med etc खण्ड Hal Thus has also grown from non distinction
between ख and प

पण्डाली, Vis etc खण्डाली Vis A Both, W सारसी, Vis for सरसी, Vis A

पण्ड Med etc शण्ड, 1807

पट्टिहायन, W पट्टीहायन, Med पट्टिहायन, Med A, Vis, Vis A etc
Wilson writes 'पट्टि sixth' but how ? Compare p V 1 90

स Mat slightly differs from Mat A Med B gives मो जीवेच्छे पञ्चवक्त्रे
भृगो भसि निशापतो । शक्तो तु सा स्त्रियाम्' and गु सुस्तुप्रसवे गममाचने'

सवदन, Hem, Med, Med A, Vis A सवनन, Vis Hem's language
clearly shews it is not सवनन सवदन = सवनन, शब्दभेद But it is doubtful
whether सवनन is found in all the senses of सवदन

सवर, सम्वर शम्बर and मम्बर in different senses, Med A (the first मवर
in Med and मवर in Hem, but clearly शम्बर as the sense of water mentioned
under another word of the same form) No सम्वर in Hem Clearly मम्बर in
Vis, Vis A This is the form in Nig and not मवर

सर्वत विभोवः । नापस्तुप वर्षपत्तो भूतावाय वत्रिद्रुम', A 2 4 58

सवित्ति सवित्तिविविदादयो, Hem A प्रतिपत्त्यविविदादयो, Hem सवित्तिविविदादयो,
Mahendra The last appears to be the correct reading

सविद सप्राप्ते, Mahendra for सयमे, Hem

ससरण रणारम्भ, Med, Vis सयारम्भ, Hem Hem A सयारम्भे, Mahendra

समृत्ति, Tr A सस्पृत्ति, Tr

ससृष्ट ससर्गे, Med A for सङ्गते, Med C वसन, Med B व्यसन,
Vis वसन, Vis C Hem A for चमन, Med A C, Vis A, Hem W favours
वसनादिना, Druma वमनादिना

सस्कार तु, Hem for नु, Hem A

सस्तर सस्तर for प्रस्तर, Mahendra

सस्त्याय सन्निवेशे स्थानविशेषे, A c (vicinity, W)

सस्था Wanting in Hem A Tri, Tri A agree But the second सस्था
probably stands for some other word We can read सस्था समाप्तिऋतुषु But thus
is doubtful

सहर्ष, Med A सघर्ष, Med and घृष्टौ for हृष्टौ सहर्ष, Tri and स्यर्धने प्रभञ्जन
of Med = पवन of Hem (trituration, W)

सकटाक्ष, Med A, 1807, Vis A, Hem A सकटाक्ष, Hem, W, Druma
(but how कटाक्षसहित) बराक्ष is apparently used = धव (not in W, Druma)

सकार-री, I 1937, I 2053, Med A, I 2810 सकार सस्कारी, Hem
सकर सकरी, Med, Har, Har A, Vis A, I 1539 शकर शकरी, Vis C
सकर सकरा, Vis The arrangement in Vis — the association with कोट्टार
etc and not with निकर etc shews the word is सकार—not सकर etc W admits
two वपट्कारे for चट्कारे and नर for नव, Vis Vis A Vis C gives the other
readings

सगर सम्या, Hem शस्या, Hem A

सग्रह बृहदुद्रङ्ग not noted by W Druma reads बृहदुत्तुङ्ग and बृहत् separate
from उत्तुङ्ग उद्रङ्ग = aerial city Mahendra बृहदुद्धारे बृहत् शास्त्रादेश्वर सारकर्षणम्
सघाटिका, Hem etc साघाटिका, Har घ्राण in Hem, Vis but I have
some doubts if it is not घाट

सञ्चारिका Comp सघाटिका

सत् सत्त्वा, Anek for सत्ता, Anek. A

सत्यवत् दक्षिक, Med A for दक्षीक, Med C

सन धन, Anek for वनम्

सदाफल स्वन्धफल here not नारिकेल Har 100 or उडुम्बर, शब्दचन्द्रिका It
may be कदली or विल्व as in Jaṭādhara

सदेश, Vis A B This also प्रदेश, Vis Comp p VI 2 23 देशयो, Vis

मन्तानिका, Hem A etc शन्तानिक, Hem The position shews the mistake
शोरपारे, Hem A हीरराजे, Hem, Druma (and W) छुरिवाफन and फेण
in Har

सन्धा, Anek A मय्या, Anek.

सन्धान सघट्टिते, Hem सघटने, Mahendra

सन्धि सधयो, Hal मुख, Med A for मुख, Med C

सन्धिला नान्दा for नद्या Mahendra (नान्दी=दादशतूर्पनिर्घोष)

सप्तला अथ सप्तला । विमला शातला (also सातला, A c) मूरिपेना चर्मन्पेत्यपि,

A 2 4 143

सप्ताचिस् कूरचक्षुस्=शनि (evil-eyed, W)

सम् प्रकृति, Vis for प्रकृष्ट, Vis A समुच्चयो, Hem समार्थयो, Mahendra,

Med B

समर, Anek समर बुधसङ्गयो, Anek A The sense of सङ्ग follows from the derivation of समर

समर्थाद् The proper reading in Hem is 'समर्थाद् तु सन्निधौ' 'मर्थादया च सहिते', Mahendra

समादान समासीन, Hem for समीचीन, Hem A

समाधि नीवाकस्तु प्रथम स्यात्, A 3 2 23 'द्वे धनधान्यादिषु जनानामादराति शयस्य', A c

समापन्न समाप्ते, Vis for समाप्ते, Vis A

समिति समयो, Hal सयुजावनो, Anek and सप्राप्त corrected into सयम, Anek A Hem A, Mahendra add ईर्यादौ, which appears to be a योग term

समीक्षा तत्त्वे, Med, Med A for तत्त्व, Med C

समुत्थान, Hem A समुत्थाने Hem with सवदन

समुदाय, Hem The first सदाय and the second समुदय, Hem A

समुद्धत, Med A etc समुद्धत, Med Both give समुत्कीर्ण for समुद्गीर्ण and अपनीते for अविनीते, Vis, Hem

सम्पाक तर्कुवे, Vis for तर्कुके, Vis A W logician, but under तर्क also =याचक as in सम्पाक

सम्प्रयोगिन् सप्रयोजने, Med सप्रयोजने, Med A

सप्रहार हती is a better reading for गती of mss

सम्बर, Anek सम्बर, Anek. A

सम्बोध उत्क्षिप्त, Med क्षेपे, Med C क्षेमे, Med A Probably the original reading is 'सरोधो रोधने क्षेपे,' as in Hem, Vis and the new word has grown by the ordinary confusion of र and व W and Druma adopt क्षेपे The word in Ajaya also appears to be सरोध, not सरोध

सम्भोग शुण्डा—whore etc

सरक् अध्वग=wayfarer (road ?, W)

सरल पद्मवाष्ट, Med, Med A पूनिवाष्ट, Med C

सर्जरस, Med, Tri सर्वरस, Vis, Hem, W

सर्जू सर्जु, Med, Med A. सर्जू, Vis सर्जू, Vis A, u s 1 82

सर्वाध, Med A, सर्वाध, Med and भेदे for वेगे गुह, Vis for गुर, Vis A

सव्य, Hem etc शव्य, Hem A.

सस्यव The language in Vis shews नाखिलान्तर in a different sense

सह वान्ते, Vis for क्षान्ते, Vis A. सादृश्ये, Med for सादृश्य, Med A

सहचर प्रतिविम्बके, झिण्टघा, Vis प्रतिबन्धके, झिल्ल्या, Vis A

सहस् प्राप्त, Hem for मास, Hem A =मार्ग, Med =मार्गशीर्ष, Vis

सहस्रपाद कारण्ड, Med corrected into कारण्ड, Med A यत्न Med for यज्ञ, Med A

सहस्रवेदिन् सहस्रवेधी शुक्रोऽम्लवेतस शतवेध्यपि, A 2 4 141 रासव Vis for रामठ, Vis A

साधन सिद्धौपधौ, Med A for सिद्धे वधे, Med C सिद्धौपधे वधे, Vis for सिद्धे, वधे, गतौ, Vis A निवर्तन, Med for निवर्तन, 1807

साधिष्ठ न्याये, Hem for अत्याये, Hem A

साधु जैनमुनी, Mahendra

साध्य गणे, Hem, 1807 महाराजिकसाध्याश्च रुद्राश्च गणदेवता', अ १०

सानु नाव, Vis for वने, Vis A

सान्व दाक्षिण्य is not cleverness, dexterity, W

साद्र घन is here used =thick, not heap, cluster, W

सामज, Anek. समाज, Anek A I give सामज for समाज, Anek, समज, Anek A =सामोत्थ of others

सामुद्र I understand देहलक्षण etc =सामुद्रक palnustry etc देहचिह्न, Druma, W

साय, Hem साद्य, Hem A परे, Hem for शरे, Hem A

सारङ्ग Anek also has सारङ्ग पातको ज्ञेय सारङ्गो वैष्णव धनु । सारङ्ग पर्वतश्चापि सारङ्गो दीप उच्यते Not in Anek A

सारण सरित्ते Vis for सरिति, Vis A

शाल Med etc This also शाल, Vis C Anek corrected in Anek. A प्रकारे, Vis C for प्राकारे, Vis A Vis, Vis A C agree about शङ्कु शङ्कुतर = शालवृक्ष, शब्द, Druma

शालसार शालमार Mahendra

साहस द्वेषे, Hem for धाण्ये, Hem A Hence hatred, W धाष्टर्घे, Mahendra धाण्य is not Paninean

सिंह वासा =वासक, 'वृषोऽष्टरूप सिंहास्यो वासको वाजिदन्तक', A 2 4 103

सिकता संकिते, Hem for संकते, Hem A

सित Anek. A शित, Anek and वृष for बद्ध धवलाया, Med for शर्कराया, Med A दैत्यपुरोहित =Venus, Druma, W

सिद्ध कतेषादिपु, Vis वास्तादिपु, Vis C व्याड्यादिपु, Vis A See सिद्धरस

सिद्धरस धानु, Med, W, Druma for व्याडि, Med C, Vis etc Comp व्याड्यादिपु in सिद्ध

सिद्धार्थ जिनवत्पि, Hem A for जिननपत्ति, Hem अन्त्यजिनवत्पि, Mahendra

सिद्धर रोचना, Hem for रोचनी, Hem A घातकी, Med for घातकी, Med A

सिर, Hem The second शिर, Hem A among स words

सीता Anek also 'सीता चालकनन्दा च' 'शीता नभ सरिति लाङ्गलपद्धती च शीता दशाननरिपो सहर्धमिणी च । शीत स्मृत हिमगुणे च तदविते च शीतोऽनसे च बहुवारतरो च दृष्ट इति तालव्यादौ धरणि', A c 2 9 14 तालव्यादौ or धरणि is, however, not correct, as his arrangement is not by initial letters

सीमा स्थिते, Med for स्थिति, Med A घाटे, Vis for घाटे, Vis A घाट = आयुध of जटा = boundary (nape of the neck, W) मर्यादा of Vis is fig = propriety

सुगम, Anek A मकुर, Anek.

सुदशन सुरी, Hem A for सुरा Hem

सुधा गङ्गेष्टका, Med गङ्गेष्टिका, Med A C, Hem मङ्गोष्टिका Hem A गंधेष्टका Vis A गंधैलका Vis C (and साधु) गाङ्गष्टिका, Vis गाङ्गेष्टिका = a plant, Mahendra = गाङ्गेष्टी W Druma and W understand गङ्गा and इष्टका, separately Doubtful

सुधामूर्ति Vis, Med A सुधामूर्ति Med W

सुनन्दा Hem, Hem A agree बाहुबलिन Mahendra बाहुबलिन may mean Kartikeya, but is here probably used = the Jina Vardhamana or Mahavira, whose mother was Devananda

सुनार, Med A, Hem A etc Some सुनार

सुमुख शाख, Med शाक Med A for मूरि Med C (a pot herb, W), सुमुख Vis for सुमुख Vis A

सुप्ति स्वसगता Med for स्पर्शजिता Med A I regard विश्वम्भघातिन of Vis correct Comp मौक्तिकपत्र in M

सुयामुन, Hem सुप्रामुन Med, C and उत्तरे सुपाङ्गुन, Vis C and वनराज प्रसादेऽभ्यन्तरे ह्यन्तरे Vis A भ्यन्तरे, Vis भ्रान्तरे Med, Med A

सुरताली शिर छदि Med for शिर सजि, Med A

सुरभि Some read सुरा for मुरा गन्धोत्पल Med गन्धपत्र, शब्द in Druma गन्धोत्पल, Vis etc Comp सौम्यपत्र

सुवर्ण च मखान्तरे, Med C for सुमखान्तरे, Med A unnecessarily corrected into तु मखान्तरे क्लीवे Med A C सुवर्णा तु Vis A वित्ते, Hem, Vis A, W for विस्ते, Hem A, Vis 'सुवर्णविस्ती हेम्नोऽश्वे', A 2 9 86 = प्रसीनिगुञ्जाभितुनित सुवर्णे c सुवर्णानु not in W, Druma = a tree

सुपवी Also सुरावी सुमवी, A c 2 4 155

सूत्र, Med etc सूत्र Mahendra, u s 3 41 W gives both मिदिपान सूत्र स्तुत्यौ, A, 2 8 91

सूदम चैतवे, Med A (fraud, cheating W) चैतवे, Med for चतुरे, Med C.

सूचन गघनमपवारप्रयुक्त हिमामक सूचन, वाणिवा १ ३ २२

सूची व्यथनी = needle (piercing, W)

सूत्रधार पारिपात्र, Med, Med A for पात्रसिलिप, Med C नाद्या, Vis for नान्य, Vis A

सून व्याच्यदुलूनेषु, Vis, वाच्यववच्छूने, Vis A (wanting in Vis C) वधस्थाने, Med, Med A C

सूत, Anek A सुत, Anek

सृति, Hem etc मृति, Vis A and गगन for गगन

सृदाकु सृदाकुर्वातसरितो under u s 3 78

सृष्ट निश्चुत, Hem for निश्चित, Hem A

सेतु वरुणो वरुण सेतुस्तिक्तमाक कुमारक, A 2 4 25

सेवन W apparently read सेवक for सीवन Med

सेव्य सेव्य सुशीले, Hem सव्यमुनीरे, Hem A

सैकतिक Druma explains मातृयात्रा separately I connect मूत्र with मातृ and पात्रा separately क्षेपणिके=कर्करादौ, Mahendra

सैरुध्री, Med A, Hem etc सैरुध्री, Med

सोढ पोडा, Med मर्दण=forbearing, forgiving (adj)

सोम्य, A, Hem etc (p IV 2 30) सोम्य, some

सोवचंस् or सोवचं Anek, Anek A agree Very doubtful

सौवीर 'सौवीरश्च विरोध म्यात्सौवीर कञ्जिक मतम्', Anek I give Anek A छदरे, Vis

सङ्घ समीक, Vis (=सम्पराय of Med) for समीहा, Vis A C सङ्घ of Tri is probably सङ्घ

सखलित वलिते, Vis, चलिते, Med for छलिते, Vis A and corrected in Med A

स्तनन कुम्भने, मेघ, Vis for कुम्भने, घन, Vis A

स्तम्भ स्तब्धयो, Hal

स्तवक, Vis, Vis A Wanting in Vis C शुभ्र is doubtful We may read स्तुति

स्तोभ, Hem Not in Hem A

स्तीम A c remarks this verse is not universal

स्थाने करणार्थे, Med etc for कारणार्थे, Vis etc

स्थापन पुनि वने, Med, Med, A for पुसवने of others Wanting in Med C

स्यामक करक, Hem सरक, Hem A स्फरक, Mahendra Zāchanae suggests स्फर for जल But comp Mankha as quoted by him "चर्वाया स्यामको ज्ञेयो हारभेदेऽपि बुद्धे, and com

स्थिर बलेऽदिपु, Med, Med A for स्थले त्रिपु, Med C

स्थूलोच्चय वरण्ड, Vis for वरण्ड, Vis A वरण्ड=pimples on the face, W Is, it not *houdek* here ?

स्पर्धा सङ्घर्षण, Med for सहर्षण, Med A

स्पश, Hem स्पश, Hal स्पश, Hem A स्पर्श, Med A 'हेरिगो गूडपूरप', Hem
3 397

स्फार वनव, Med A, W, Drama वरव, Med C परव, Vis पनव, Vis
A, u s 2 13 परव, Vis C स्फरव, Hem, Mahendra (स्फरवादीना बुद्धदावारे
पितृतादिमये भूषणे) स्फरव=पनव is apparently the correct reading in Vis,
Hem स्यारव, Hem A

स्पन्दन शावे, Anek, Anek A apparently for सावे

स्यूत, Vis A C प्रीत, Vis The first two प्रवेदयो apparently for प्रवेदयो
The last प्रसूतयो, which also W adopts

स्यूति सवन, Vis for मोवन, Vis A

स्यून, Vis, Vis A सून again Med, मून, Med A corrected into स्योन, W
Both under u s 3 9

स्यु, Med, Med A, Vis स्यू Vis A, Hem u s 2 57 सवे, Hem, Vis
A, Med A B C स्यवे, Hem A, Vis etc

स्वञ्ज I do not find this in Drama and W

स्वस्तिव रजतानिबे, Vis रतनानवे Vis A corrected into रत्नानिबे
Vis C.

स्वाप घासन, Vis for घसान Vis A

ह ह्यानन, Mat for पदानन, Mat A

हम शीते, Anek. for मिते Anek A घघन मित of Hem घघन मिते मिति
as second member (preceding W) घघन मित (Mahendra) is better

हनु शूनावयो, Med, Med A भूयावन्ने Med C

हन् विवादयो Vis for विपादयो Vis A

हम् धनुनये, Mahendra

हर रागभ, Mahendra for नाग, Hem

हरेणु मारीनव इति मापव, मारीनव इति मदिनी A c 2 9 16 But मारीन only
in Med not in Med A C

हमित, Med A, Med, I 2810 (गिण्डादण्ड्या), W हमित दिग्गिण्ड्या,
Med C हमित, Vis हमित Vis A. C., I 1539, I 1937 गिण्डादण्ड्या, I 1937
गिण्डादण्ड्या, I 1539

हमंत, Vis Vis A C हमंत, Vis B हमंत Vis C. for हृदे, Vis A B

हनाहन, Vis etc हनाहन, Vis A C हनाहने हने हिय। हनाहने, Hem
हनाहोणे हिये। गेठपा Hem 'घप हनाहन। हनाहोणे हनाहने,' वि २ २

हनिन् हनीरे, Vis for हनर Vis A

हन्त मानदु, Hem मानदु Hem A apparently for हन्त

हन्ती मन्तिव-हन्तिव-हन्तिव, Mahendra (Arabian jargon, W)

ह सुप, Hem सुप Mahendra

हार. रजत, Anek. for रजतं, Anek. A.

हारि. सङ्घात, Med. सन्तान, Med. A. सजान, Med C Druma understands कपयिसन्तान as one sense (सन्तान=progeny, W) But this is more than doubtful.

हारीत, Med. A. etc हरीत, Med.

हाल. हले, Med, Med. A. Med. C, 'हाल शालिवाहनपायिबे हाला मुरायाम्'.

सीत, Hem. for सात, Hem. A I do not remember meeting हाल=हल, Med, W.

हिस. वसा, Hem for व सा, Hem A त्वेलावली, Med, Med A for काकादनी,

Med. C.

हिण्डन, Vis. A. etc. हिण्डन, Vis. and 'लेखने for खेलने Hence Wilson's 'a writing'.

हिण्डक, Har. हिण्डक, Har. A I prefer this as it is more grammatical लम्नाचार्य, Druma. =astrologer, W.

हिमजा शटी Druma. (=zedoary, W) for शची, 1807, Hem शटी, Vis, Mahendra. The authors seem to have confounded शटी with वचा, both being पङ्गव्या in A 2. 4 102, 154 From Roxborough, शटी does not appear to be a Himalayan plant. See हैमवती.

हीर. तैलाम्बुका, Med, Med A पिप्पलिका, Med. C तैलाम्बुक, Druma = Cockroach, W.

हृषित. प्रहृते, Med C प्रणते, Vis. Vis. A. प्रहृते, Med, Med A =disappointed, deceived, W. Doubtful

हिरण्मय. लोकधातु is probably used=ब्रह्माण्ड See वयं.

हे, Hem ह, Mahendra Thus is preferable as हे is not found as an expletive.

हेतु. निमित्तहृदययोर्हेतु, Anek. I give Anek. A

हेरुक, Mahendra, Med. हेरुक, Vis In Med A. it is corrected into. हेतुक.

This is the reading in Hem, Vis A, Med C. etc

हेहे. हेहे, W. The language in Vis. shews it must be हेहे

हैमवती वचावपि, Tri for वचापि, च, Tri A.

APPENDIX I

APPRECIATIONS OF ANUNDORAM BOROOAH

1 *Sir Gurudas Banerjee* Kt, MA, D.L. PH.D., formerly Vice Chancellor of the Calcutta University, sometime Puisne Judge of the Calcutta High-Court, in a letter to Dr S K Bhuyan dated Narikeldanga Calcutta, January 24, 1912, said

"In compliance with your verbal request made to me yesterday, I have much pleasure in sending you the following note embodying my reminiscences regarding the late Mr Anundoram Borooah

"I became acquainted with Mr Anundoram Borooah as a first year student of the Presidency College in 1865, when I was temporarily appointed as an Assistant Lecturer on Mathematics in that College I came into contact with him almost everyday for a period of one year and the impression he left on my mind was a very favourable one He was very modest and unassuming, and he did his work in the class remarkably well There was no problem in Mathematics simple or difficult, set by me in the class, which Sri Borooah failed to solve He was quick in arriving at his solutions and they were generally simple and ingenious The first year class in the Presidency College that year was a splendid class containing many very brilliant students, such as the late Sri R C Dutt, the late Babu Kartik Chandra Mitra (who afterwards obtained the Premchand Roychand studentship and was for many years a leading pleader of Midnapur), Babu Trailokyanath Bose, for many years a leader of the Dacca Bar, Sri B L Gupta, and Babu Umakali Mukherjee, one of the leading Vakils of the High Court Of these Babu Kartikchandra Mitra Trailokyanath Bose and Umakali Mukherji were exceedingly good in my subject, and Sri Borooah was unquestionably the brightest of this bright band of young students It is worthy of note that his class fellows never grudged to admit his superior merit It is a matter of deep regret that his brilliant career of public service was cut off so early

2 *Sri Bolinarayan Borah* C.F. (Retd.), formerly Executive Engineer, Assam in a letter to Dr S K Bhuyan, dated Rohtemar Darjeeling November, 19, 1919, said

"I am in receipt of your letter of the 14th instant, in which you ask me to contribute whatever reminiscences I have of the late Sri A Borooah towards the compilation of his biography that you have undertaken as you are under the impression that I was a close friend of his and that therefore I was in a position to tell you many things about him Excuse me saying that you are mistaken in both these respects. I was no personal friend of Sri A. Borooah indeed I hardly ever came in contact with him, and consequently I can tell you very little about him that is not well known

to anybody else. He was too great a genius and a too sedentary worker to be a close friend of any man.

I met him in school days in Assam for two or three years, but we hardly exchanged a word as he had the habit of being rather reserved, exclusive, and too attentive to his books, which unfortunately I was not. Since he left Assam after passing the Entrance Examination in 1864 we never met again. I was not in Calcutta when he was there, I was not in England when he was there. His service was mostly in Bengal and mine in Assam. So except for a little correspondence on business matters I had never come across him. But I knew that he had a great aptitude for Sanskrit studies, for he was known to have been able to recite from memory the whole of Amarkoshā even at the early age of 12 or 14. He had an aptitude for Mathematics in 1866 at the First Arts Examination of the Calcutta University and I believe first too in the Indian Civil Service Examination in 1870. In 1869 he won the State Scholarship of £200 a year tenable for 3 years and the Gilchrist Scholarship of £100 a year tenable for 5 years in England having stood first in the respective competitive examinations.

Sri Borooah continued his Sanskrit studies even after he had entered Government Service and his monumental work,—the Sanskrit Dictionary besides other Sanskrit works on Grammar will for all time remain as standing evidence of his genius and industry in the philological line. It was in his contemplation to take in hand a Comprehensive Dictionary of all the Dialects of Bengal when his career was cut short by an all too early and sudden death.

He never married. Being wedded to literature alone he devoted to it all his talents, all his capacity for work, all his energy and all his leisure. But let it not be supposed that he never meant to marry. For even so early as the age of 24 on his return from England he was said to have shown to a friend the portrait of what he called his intended bride. But literature his second love seems to have displaced all other ties from his mind. This singleness of purpose was the great characteristic of Sri Borooah. The industry and application which it demanded made him lead a too sedentary life. He sought little recreation, relief, change and variety. He burnt his candle at both ends and had naturally to pay the inevitable penalty. His life was a meteoric flash and blaze which burnt up the substance in its lightning course, dazzling mankind for a moment and disappearing for ever from view.

From the above it may perhaps appear to many that this great man was a mere machine that cannot be credited as having a soul and human sympathy, a mere word making and figure calculating machine. But it is not so. His work in the cause of learned humanity is the best proof of his human feeling. His solitude was only the necessary condition of his work. He did not live as an ascetic away from mankind. He lived and worked among men, with men, and came in daily contact with them while discharging his official duties. At home in his private work he was constantly in

company of learned Pandits, and in correspondence with Indian and European scholars. He had a few intimate friends too though they must necessarily be few, for he did not seek cheap popularity by playing to the gallery, or by showing himself all over the shop, or by making speeches at the slightest provocation. As Emerson said — It is easy in the world to live after the world's opinion; it is easy in solitude to live after your own, but the great man is he, who, in midst of the crowd, keeps with perfect sweetness the independence of solitude, — and I think Sri Anundoram Borooah was just such a great man.

"Sri Borooah was an Assamese by birth. He has been an exemplar to Assamese youths for the last half century and even as such he has done great good to Assam. But it would be too provincial to call him Assamese, and claim him for the little region of Assam. He really belonged to the region of literature. He is claimed by all scholars as belonging to their own class. He is claimed by all India as the enricher of her literature. He is claimed by Bengal, where he did his life work. He is even claimed by the little town of Berhampur, where he possessed a local habitation and where he intended to live and work after retirement from service. After satisfying all these claims, the little village of North Gauhati, where he had his parental home, will not have left much for her share. Nevertheless he was first an Assamese, and next all else, and it is an Assamese gentleman at last that has now first undertaken to write his biography, in spite of all the claims of all the scholars from London to Berhampur.

'Thanking you, Sri Bhuyan, for your courtesy in referring to me for any information I could possibly give you towards the compilation of your biography, and regretting very much that not having ever come in personal contact with its subject, my contribution is necessarily poor and futile.'

3 Prof Cecil Bendall, M.A., Keeper of Oriental Books, British Museum, London, in *The Trubner's Record*, No 245, 1189, recorded

"I have been asked to contribute a notice of the life of Anundoram Vaduya (Borooah). His death is announced in the *Indian Magazine* for March as having been caused by fever and paralysis, but I cannot hear of any obituary notices by his friends, such as might have been expected to appear in the *Indian Press*. I understand that he died as long ago as the beginning of January last. Pending fuller information from such quarters, I venture to subjoin the few facts of his life that I have been able to ascertain together with some notice of the useful works by which his name will be long remembered among Sanskritists.

'The deceased scholar was born in 1850, being the second son of Gargaram Vaduya and his wife Durlabheswari, of Gauhati (Gawhatty) in Assam. Of his family and caste I have no means at hand of ascertaining any further facts, though I think that his caste-name is not uncommon in Assam. I may here note in passing that my transcription of his name is taken from the Nagari title-page of his edition of the *Mahaviracharita*, where his name appears as वदुया ।

'I have never heard the name pronounced by an Assami, but probably 'Borooah' is about misleading as 'Oude' and the other popular spellings to which the average resident in India clings with such tenacity. He was educated at Presidency College, Calcutta, and graduated B.A. at the Calcutta University in 1869.

'Proceeding to England as a candidate for the Civil Service, for which he was selected in 1870, he matriculated at the London University in the same year, and entered as a student of the middle Temple, and in 1872 was called to the Bar. He revisited England at least once, for I met him in London about 1881. His manner with strangers at least was very reserved and retiring.

'Of his career as a civilian which he commenced in Bengal in 1872, I have little or nothing to say. At the time of his death he was Joint Magistrate and Deputy Collector of Jessore.* But I cannot forbear to remark that his life gives us all an example whether in government service or out of it, to show that a mass of routine work need not crush out literary activity when a man is really in earnest. As a rule the Civil Service of India has done little for the literature and science of the country the exceptions to this being chiefly men in the Educational Department. But certainly, Anundoram Vaduya's twelve well spent years of service* show him to have been a kindred spirit with administrators like Colebrooke and Burnell among the illustrious dead, and the small band of living workers like Grierson, Fleet and R. C. Temple. Vaduya's first work appeared in May 1877, and from its Preface we find that it was commenced about 1873 and announced in March, 1876. This was his 'Practical English Sanskrit Dictionary', a most original and truly practical work. Not content with commencing with such a *magnum opus* as a dictionary he added to its second and third volumes two new and original works viz his 'Higher Sanskrit Grammar' and a list of Sanskrit geographical names illustrated by a valuable prefatory essay. Both are thoroughly original works, and rather suffer by being united with the Dictionary, the latter is I believe still a unique contribution to Indian research, though only a small one, the great value of the former (now published separately) may be seen from the frequent references to it in Dr J. S. Speijer's recent work on the same subject.

'In the same year, 1877 appeared the edition of Bhababhuti's Mahavira charita already referred to in passing which was followed in 1878 by the essay on Bhababhuti intended to have formed a part of the same book. A third work was completed by Vaduya in 1877, and appeared in 1878 viz his 'Companion to the Sanskrit reading Undergraduates of the Calcutta University.' This consists of criticisms on the commentaries of the two sets of portions of Kavyas in the University curriculum for 1878, and forms with the works last mentioned, Vaduya's sole contribution to the criticism of

---

* Mr Borooah was at the time of his death Offg District Magistrate and Collector Noakhali. He had then completed 16 years of service.

Kavya literature. But small in bulk though it is, I cannot but consider it an important contribution to Sanskrit scholarship. European editions of Sanskrit classics generally consist of text with, occasionally, a few original explanatory notes, and at best more or less meagre extracts from the great native commentators. Indian editors, on the other hand, do not really elucidate either text or commentary, but compose a learned super commentary, which is often, as in the case of Taranatha on the Siddhanta-Kaumudi, obscurer than the work professed to be explained. Vaduya takes a most useful middle course, and without being carried away by the authority of Mallinatha or even by that of Amarsingha or Panini, explains both commentary and text. This is most useful to the European student. There are plenty of helps for Kalidasa and Manu themselves, but for the due understanding of Mallinatha, Govindaraja or Kulluka, to what work can one refer a pupil? My own acquaintance, such as it is, with these important scholiasts was first derived, in orthodox fashion, from the mouth of my 'acharya' (Vaduya's teacher too, at Presidency College by the by), who himself was instructed by duly qualified Brahmans, but I question whether the average European student is in a position to study these writers as they deserve. Here, then, was a good and new departure worthy of admiration by Sanskritists, in all lands, and especially in India.

"Vaduya's remaining works are devoted to the sides of Sanskrit study in which he evidently felt most interest, lexicography, grammar and *ars poetica*. To the first mentioned class belongs the work which he was publishing at the time of his death, a new edition of the Amarkosha, with several unpublished commentaries, while with the second and third we may rank his Dhatu Vritti Sara published in 1886, his collections of and the extensive work on Prosody which he published in 1882, under the somewhat eccentric title of Volume the Tenth of a projected Comprehensive Sanskrit Grammar. These substantial volumes, each carefully planned and worked out, might well have occupied the leisure of even a far less busy man for a good twenty years.

"But it is not only on the extent of this good scholar's work that I would insist. There is something also in its method and spirit that demand our attention. We often hear complaints of the effect of Western education in India, that the old learning is passing away giving place to an ungodly and bastard vicer of European instruction (I fear I must proudly call it education), tending to replace the grand old figure of the Pandit of old, by that terrible production of the nineteenth century known as the Babu, the butt of satire both European and native as well. Yet Anundoram Vaduya, born near, and educated in Bengal, the hotbed of 'Babu dom', a seeker and a successful seeker of Government employ, the chief prize of this curious educational compromise, never lost his interest in the problems of Sanskrit scholarship.

"Evidently well-grounded in Panini (and where, I would ask the advocates of English education for India, can we find a finer educational

Kavya literature. But small in bulk though it is, I cannot but consider it an important contribution to Sanskrit scholarship. European editions of Sanskrit classics generally consist of text with, occasionally, a few original explanatory notes, and at best more or less meagre extracts from the great native commentators. Indian editors, on the other hand, do not really elucidate either text or commentary, but compose a learned super commentary, which is often, as in the case of Taranatha on the Siddhanta Kaumudi, obscurer than the work professed to be explained. Vaduya takes a most useful middle course, and without being carried away by the authority of Mallinatha or even by that of Amarsingha or Panini, explains both commentary and text. This is most useful to the European student. There are plenty of helps for Kalidasa and Manu themselves, but for the due understanding of Mallinatha, Govindaraja or Kulluka, to what work can one refer a pupil? My own acquaintance, such as it is, with these important scholiasts was first derived, in orthodox fashion, from the mouth of my 'acharya' (Vaduya's teacher too, at Presidency College by the by), who himself was instructed by duly qualified Brahmuns, but I question whether the average European student is in a position to study these writers as they deserve. Here, then, was a good and new departure worthy of imitation by Sanskritists, in all lands, and especially in India.

"Vaduya's remaining works are devoted to the sides of Sanskrit study in which he evidently felt most interest, lexicography, grammar and *ars poetica*. To the first mentioned class belongs the work which he was publishing at the time of his death, a new edition of the Amarkosha, with several unpublished commentaries, while with the second and third we may rank his Dhatu-Vritti Sara published in 1886, his collections of and the extensive work on Prosody which he published in 1882, under the somewhat eccentric title of Volume the Tenth of a projected Comprehensive Sanskrit Grammar. These substantial volumes, each carefully planned and worked out, might well have occupied the leisure of even a far less busy man for a good twenty years.

"But it is not only on the extent of this good scholar's work that I would insist. There is something also in its method and spirit that demand our attention. We often hear complaints of the effect of Western education in India, that the old learning is passing away giving place to an ungodly and bastard vicer of European instruction (I fear I must proudly call it education), tending to replace the grand old figure of the Pandit of old, by that terrible production of the nineteenth century known as the Babu, the butt of satire both European and native as well. Yet Anundoram Vaduya, born near, and educated in Bengal, the hotbed of 'Babu-dom', a seeker and a successful seeker of Government employ, the chief prize of this curious educational compromise, never lost his interest in the problems of Sanskrit scholarship.

"Evidently well grounded in Panini (and where, I would ask the advocates of English education for India, can we find a finer educational

instrument than the great Indian Grammars studied in the light of modern research ? Vadya brought to bear on the criticism of Sanskrit texts something of the spirit of what we understand by classical scholarship. He neither discusses the old scholiasts and grammarians with the slavish obsequiousness of a mere follower of tradition nor yet ignores them like the uninitiated foreign critic but rather weighs one with another and adjusts the results by the standard of modern research.

Such seems to me the character of Vadya's work, and it is because I so strongly feel the value of his example to all of us oriental students whether European or native that I have ventured to draw out this notice to greater length than I had at first intended.

APPENDIX II

OBITUARY NOTICES ON BOROOAH

1 *Sri Ramesh Chander Dutta*, ICS, CIE, in the Preface to his 'Civilisation of Ancient India', 1888, writes

'Amongst my countrymen the great reformer Raja Rammohan Ray and Dayananda Saraswati turned their attention to Sanskrit Literature and lastly my learned friend Sri Anundoram Borooah of the Bengal Civil Service has published a handy and excellent English Sanskrit Dictionary, and is now engaged in a Sanskrit Grammar of formidable size and erudition'

Sri Dutt adds in a footnote to this passage "Since the above lines were written, the author has received the sad intelligence of the death of the talented scholar His untimely death is a loss to Sanskrit scholarship in this country which will not be easily remedied To the present writer the sorrow is of a personal nature, as he enjoyed the friendship of the deceased for twenty years, and more—since the old College days in this country and in England"

2 *Dr Gurudas Banerjee* MA, DL, as Vice Chancellor of Calcutta University, in his Convocation Speech, 1890, said

"During the year under review we lost by death or retirement eleven of our colleagues in the Senate and the brief retrospect of the past would be incomplete if I were not to record our deep sense of regret for that loss (Then follow references to the death of Reynolds and Kabiruddin Ahmed)

'Sri Anundoram Borooah was a distinguished graduate of this University, and a no less distinguished member of the Civil Service Amidst the engrossing duties of this office, he could find time to plan and partly execute literary works of profound scholarship, and it is a matter of no small regret that untimely death prevented him from completing them"

3 *The Hindu Patriot*, January 21, 1889, wrote

'We deeply regret to announce the death of Sri Anundoram Borooah, esq, on Friday last from fever and paralysis He was a highly cultured man and his scholastic attainments were well known through the country His Sanskrit Grammar and Dictionary were worthy of a scholar, who had made this branch of knowledge a special study As a distinguished public officer he enjoyed the confidence of Government and the good opinion of the people, and gave satisfaction wherever he went He rose to be a District Magistrate when his career was unfortunately cut short His early death is a loss to this country in general and to his service"

4 *The Indian Mirror*, January, 22, 1889, wrote

'We deeply regret to hear of the death of Mr A. Borooah, esq, on Friday last in Calcutta The number of covenanted civilians among our

countrymen is not very large, and Sri Borooah's loss is a great one indeed. He was a distinguished Sanskrit scholar, and did much to further the cause of Sanskrit learning. His premature death is mourned by the whole native community."

5. *Sir Surendranath Banerjee*, in his autobiography '*A Nation in Making*', 1931, writes:

"Among the Indian candidates who competed with us for the Indian Civil Service in 1869 was another remarkable man whose early death deprived the world of a Sanskrit scholar of great promise—I mean Anundoram Baruah. In regard to him also there was the difficulty about the age to which I have referred; but, the point having been settled in my case, it was no longer raised in his. He came from Assam and distinguished himself at the examinations of the Calcutta University. Having obtained a state scholarship, he went to England to compete for the Indian Civil Service. He secured a place for himself among the successful candidates in 1870. As a member of the Indian Civil Service he combined the duties of an administrator with extraordinary devotion to literature, and at the time of his death, I understand, he was engaged in preparing a dictionary (grammar) of the Sanskrit language which, alas, never saw the light. His was a case of blighted promise which in its fruition would have enriched the world of letters"